

HISTORISK ARKIV.

Et Maanedsskrift

for populære Skildringer af historiske Personer og Begivenheder.

Ny Række.

Udgivet af

F. C. Granzow og S. B. Thrige.

Tyvende Bind.

Kjøbenhavn.

P. G. Philipsens Forlag.

1888.

KJØBENHAVN. I. COHENS BOGTRYKKERI.

INDHOLD.

Om Aarsagen til Jomsvikingernes Nederlag ved Hjørungavaag.

Jomsvikingernes Høvdinger havde ved Gravøllet over Strutharald, Jarlen i Skaane, aflagt de højtideligste Løfter, som bandt dem til at forjage Haakon Jarl fra Norge eller selv at sætte Livet til. Med deres Flaade af 60 Skibe gjorde de da, rimeligvis i Begyndelsen af Aaret 986, dette Forsøg, som imidlertid fik en brat Afslutning i det berømte Slag ved Hjørungavaag.

Langs Norges Vestkyst helt op om Statland var Toget gaaet med Hærgen og Plyndring, uden at de vilde danske Vikinger havde faaet Øje paa Haakon Jarl og den norske Flaade; denne havde imidlertid samlet sig i Halkellsvik, hvor fra den senere, da Jomsvikingerne forsatte hin Kaas vest om Søndmøres Øer, forlagdes til en Vaag paa Østsiden af Øen Hød (nu Harejdland); Vaagen hedder i vor Tid Livaag eller Liavaag, det er den berømte Hjørungavaag.

Jomsvikingerne havde samtidig faaet en rigtignok tvetydig Meddelelse om at kunne træffe Jarlen, de saa ivrig søgte, inde ved Almehammeren paa Øen Høds Østside. Under en svag Nordbrise roede deres samlede Flaade nord om Hød og stævnede saa i sydøstlig Retning fra Bredsundet ind paa Storfjorden. Efter at have drejet om Nordpynten Kvitnæs fik man fra Flaaden Øje paa Øens Østspids Hjøringnæsset;

dør blev taget ordentlige Tag for hurtigst mulig at komme forbi dette, da Alme ligger et godt Stykke længere ned paa Stranden i Sydvest for Næsset; men Jomsvikingerne skulde ikke behøve at umage sig saa langt, thi inden de naaede Hjøringnæsset, aabnede Hjørungavaagen sig for dem, og dér inde fandt de ham, de søgte — dog ikke med 2 eller 3 Skibe, men med hele den Hær og Flaade, som skulde byde deres Angreb Spidsen.*)

Saa snart det blev klart for Jomsvikingerne, at de oppe paa Hjørungavaagen havde hele den norske Flaade for sig, ordnede de deres Skibe, som i tre Hovedafdelinger — hver, siges der, paa 20 Skibe — førtes frem i Striden. I Midten laa Sigvalde Jarl selv med sin Broder Thorkell Høje til højre for sig. Til venstre (ad Hjøringnæsset) sendtes Bue Digre, og paa dennes højre Side roede Broderen Sigurd Kappe frem. Højre Fløj under Vagn Aakessøn gik i Retning mod Øvraafluerne (Hjørungerne) og videre mod Vest og Syd.

Fra norsk Side lød Hærblæst, saa snart man blev Jomsvikingernes Opror var. Man tredelte sig som Fjenden. Haakon Jarl opsatte sit eget Mærke i Midten. Som de fornemste Underhøvdinger i denne Del af Flaaden nævnes Ragnvald af Ervik fra Stat samt en Skofte, der ikke nærmere kjendes.

Mod den vældige Bue Digre sendtes Erik Jarl, der altsaa stred paa Nordmændenes højre Fløj. Han førte sit udødelige Skib »Jærnbarden«, der her sattes paa den første Alvorsprøve. En gjæv Viking, Thorstejn Midlang, der selv tidligere skal have skiftet Vaaben med Erik, men siden var bleven hans Ven, gjorde Tjeneste i denne Del af Flaaden. En anden af Eriks Underhøvdinger var Lendermanden Thore Hjort fra Vaagen paa Haalogaland, der senere

*) Den følgende Beskrivelse af selve Slaget er tagen af Sorenskriver W. S. Dahl: Haakon Ladejarl, en historisk Skildring (Bergen. 1887). S. 207—17.

skulde blive et saa beklageligt Offer for Olaf Tryggvessøns Omvendelsesiver.

Mod Vagn Aakessøn stævnede Haakon Jarls Søn Sven, ledsaget af Lendermændene Gissur Hvite af Valders og Thorkell Lejra af Østviken. Vagn fik saaledes her Anledning til at møde den Mand, han havde undsagt. I Svens Deling kæmpede ogsaa Arnmod af Giske, Stamfaderen til de siden saa berømte »Arnmødlinger«.

Selvfølgelig holdtes paa begge Sider en overalt nogen-

lunde dækket Frontlinje, der forbandt Delingerne med hinanden. Man erfarer saaledes i Følge den i Almindelighed troværdige Fagrskinna, at en af Haakons Sønner ved Navn Erling (kan muligvis være Erlend) laa til venstre for ham i Retning mod Sven med de berømte udtrønderske Høvdinger Jernskegge fra Yrje og Styrkar af Gimse. Det var mod dem, Thorkell Høje havde at prøve sig. Erik Jarl understøttedes til venstre af sin Halvbroder Sigurd, der med den gamle Helt fra Stord, Eyvind Finssøn af Tjotta (Skaldespilder), og Lendermanden Erlend Stejk fra Naumdal havde at tage Stød af Sigurd Kappe.

Saaledes ordnede stævnede man nu mod hverandre til den bragende Vaabenfærd, der skulde afgjøre Norges Skjæbne.

Over hele Linjen indlededes Slaget med en Hagl af Skud- og Kastevaaben. Allerede her lagde Jomsvikingerne en Vaabenfærdighed for Dagen, der blev højst følelig for Nordmændene. Mandefaldet for Jomsvikingernes sikre Skud var meget stort, og det fortælles, at Haakon Jarls egen Brynje i den Grad blev opflænget, at han kastede den af sig som unyttig.

Under Slagets anden Akt, da det gjaldt at stævne hinanden paa Livet, træder Vagn Aakessøn i Forgrunden. Berserkergangen synes for dette unge fyrige Blod at have været en stadig eller kronisk Tilstand. Ikke mindst lagde han det for Dagen i dette Slag, hvor han strax blev Fyr og Flamme og gik paa som en rasende. Han bragte snart Uorden og Vaklen over Nordmændenes venstre Fløj og trængte Sven Haakonssøn saa heftig tilbage, at det fik Lighed med en Flugt. Vagn smigrede sig vistnok allerede med at kunne tage Nordmændene i venstre Flanke — et yderst farligt Angreb, der kunde lede til, at hele den norske Flaade blev gjennembrudt og opreven.

Vagn havde imidlertid gjort Regning uden Erik Jarl! Denne havde vist nok en haard Dyst at bestaa med Bue

Digre, men for en Tid saae han sig nødt til at betro sine gjæve Underhøvdinger Forsvaret paa denne Fløj, for selv at møde den overhængende Fare til venstre. Hans Bistand, der ikke kom et Øjeblik for tidligt, satte hans Broder Sven i Stand til atter at komme i Højde med Centrums og højre Fløjs Frontlinje, og dermed var Faren fra denne Kant for Øjeblikket fjærnet.

Imidlertid havde Erik Jarls Fraværelse fra højre Fløj givet Bue Digre Overvægten her. Denne vilde Kriger gav ikke sin Søstersøn Vagn noget efter i Mod og Tapperhed. Hans Angreb overgik Vagns i Vælde, om det end ikke førtes med den samme tilspidsede Skarphed. Trods al deres Tapperhed formaaede Thorstejn Midlang og Thore Hjort ikke at holde Bue Stangen, men som det værst kneb, kom Erik Jarl tilbage med Jærnbarden. Med dette fortrinlige Skib lagde han sig sidebords med Bues og standsede dennes Fremgang. Her udspandt sig nu en lang og yderst forbitret Kamp, ledsaget af de mærkeligste Omskiftelser.

Der var navnlig to Kæmper om Bord paa Bues Skib, som trodsede al Modstand. Den ene hed Haavard Høggvande (den huggende). Den anden, Aslak Holmskalle, rasede omkring, huggende med begge Hænder, i det han forsmaaede Brynje, Skjold og Hjælm. Der gik det Ord, at almindelige Krigsvaaben ikke bed paa ham.

Medens Striden saaledes bølgede frem og tilbage paa Fløjene og fremdeles holdtes staaende dér, havde Sagerne imidlertid i Centrum taget en Vending, der afgjorde Dagens Skæbne.

Strutharalds Sønner synes i Mod og Djærvhed at have staaet tilbage for Fløjhøvdingerne. Det lykkedes vistnok Jomsvikingernes Midtstyrke at rydde betydelig op blandt Nordmændene, og det synes ogsaa, som om Haakon Jarls Flaadeafdeling blev trykket noget tilbage i Linjen. En Tid saae det endog ud til, at Jomsvikingerne var i sejerrig Fremgang langs hele Fronten. Nordmændene holdt imidlertid

Slaget gaaende med Fortvivlelsens Mod og sendte stadig friske Folk frem i Stridslinjen, hvor den tyndedes.

Under denne Tingenes Tilstand indtraf en frygtelig Iling, der drev svære Haglkorn lige i Ansigtet paa Jomsvikingerne. Det Rygte begyndte at udbrede sig blandt dem, at Trolde, som Jarlen og hans Mænd tilbad, vare komne Nordmændene til Undsætning, og at Uvejret var en Aabenbaring deraf. Skrækslagne syntes Jomsvikingerne at se de to Troldsøstre, Thorgerd Hølgabrud og Irp, i Forstavnen paa Jarleskibet. Fantasien blev saa levende, at Vikingerne saa dræbende Pile uafbrudt flyve mod sig fra de to Troldsøstres Fingerspidser.

Nogen Udsmykning ligger der vel i denne Skildring af Jomsvikingernes Forblændelse, thi det er lidet troligt, at saa haarde Gemytter som Jomsvikingerne skulde blive saaledes betagne og forvildede. En voldsom Uvejrsskur havde Vikingerne prøvet før, og vare de end overtroiske, saa skulde vel ogsaa de have højere Magter at stole paa; thi deres egen Kristentro, hvor skrøbelig den end var, burde dog kunnet hæve dem over Frygten for Troldkjærlinger.

Hele Troldsagnet er mistænkeligt, især da det tydeligvis staar i Forbindelse med et Træk, der er tillagt Haakon Jarl, men er at henregne til de upaalidelige eller rent ud forkastelige.

Den nøgterne Sandhed er nok den, at Sigvalde, som ikke synes at have været nogen Løvehjærte, er bleven livræd, og at han har søgt Anledning til at komme bort fra den farlige Dyst. Enten han har troet at se Trolde eller ej, har han fundet et velkomment Paaskud til at unddrage sig Faren ved at lade udbrede Forestillinger derom hos sine Mænd. Paa lignende Maade kan Panik i Løbet af faa Øjeblikke vækkes selv blandt de tapreste Krigere, og det bliver saaledes forstaaeligt, at over Halvdelen af Jomsvikingernes Flaade fulgte Overanføreren, da han omsider gjorde omkring og stævnede ud af Storfjorden.

Det skal have været 35 Skibe, der saaledes med Sigvalde flygtede ud af Slaget. Hans egen Flaadeafdeling udgjorde 20 Skibe, og de andre 15 rev han vistnok med sig fra sin venstre Fløj, hvor altsaa Bue blev liggende tilbage blot med nogle faa Skibe. At det forholder sig saaledes, ser man deraf, at Sigurd Kappe nævnes blandt dem, der deltoge med Sigvalde i Flugten. Vagns Deling lader derimod til at have holdt sig trofast sammen om sin Høvding til det sidste.

En betegnende Afsked fandt Sted mellem Vagn og Sigvalde. Da sidstnævntes Skib paa Flugten strøg forbi Vagn, raabte denne i Harme til ham: »Flyr du nu, din fejge Hund, og prisgiver dine Mænd? Nu skal jeg skammærke dig for alle dine Dage.« Hermed kastede han et Spyd efter Rormanden i Tro om, at denne var Sigvalde selv. Denne havde imidlertid taget Plads blandt Rorsfolkene, saa Vagns Spyd kom til at fælde en uskyldig.

Efter Sigvaldes Flugt var det øjensynligt, at Sejren maatte tilfalde Nordmændene; men Slagets Brand bruste Jomsvikingernes Fløjhøvdinger saa vildt i Blodet, at de ikke ænsede de forandrede Vilkaar. Nordmændenes mægtige Midtflaade blev nu klogeligen anvendt paa Fløjene, i det Haakon lod Sigvaldes Flugt uforstyrret. Medens Udtrønderne drejede op til venstre og afskare Vagn, saae Haakon Jarl sig efter Sigurd Kappes Flugt i Stand til selv at lægge op mod Bue, der saaledes blev klemt inde mellem Erik Jarl og Haakon selv.

Uforsagt fortsatte imidlertid Bue den nu ulige Strid. Han lod gjøre Entring om Bord i Haakons Skib, hvorved Haavard Høggvande og Aslak Holmskalle sloge ned for Fode.

Nu fik Islændingerne Anledning til at vise sig. Thorlejf Skuma med Egeklubben og hans Broder Thord af Alvidra (senere kaldet »Thord Arvhaand« d. e. Kejthaand, fordi han mistede sin højre Haand i Slaget) fik omsider Bugt med Haavard, hvis Fødder det lykkedes Thord at afhugge.

Aslak Holmskalle fældedes af Vigfus Vigaglumssøn, der slog Hjærnen ind paa ham med en Ambolt, som stod paa Dækket.

Entringen var hermed at betragte som tilbageslaaet, og Bue kunde nok trænge til Hjælp af de Mænd, der kom tilbage til ham fra Dysten med Haakon; thi nu entredes hans eget Skib fra den anden Side af Erik Jarl og hans Mænd.

Thorstejn Midlang kom først op og stødte paa Bue selv, hvem han tilføjede et frygteligt Hug i Ansigtet, saa at Hagen og Stykker af Underkjæven faldt ned paa Dækket. Jomsvikingesaga beretter, at Bue da skal have raabt: »Nu ville de danske Møer paa Bornholm ikke synes om at kysse os, om vi nogen Sinde komme did igjen.« Vi nære ingen stærk Tillid til denne Saga, og Bue var vel i det Øjeblik næppe saa særdeles anlagt for det Slags Vittigheder. Derimod svarede han Thorstejn med et Dødshug i Siden.

Dette blev imidlertid Bues sidste Bedrift, thi nu mylrede Nordmændene op fra alle Kanter, og det blev de gjenlevende Jomsvikinger klart, at videre Modstand var unyttig. Bue tog da to Kister med Guld og Kostbarheder, som han altid førte med sig, en i hver Haand — og med Udraabet: »Over Bord, over Bord, alle Bues Mænd!« styrtede han sig i Søen med Kisterne. Mange af hans Mænd søgte og fandt Døden paa samme Maade, Resten blev nedhugget; thi paa denne Fløj førtes Kampen med en saa ustyrlig Vildhed, at der ikke gaves Grid.

I Følge Færøyingasaga traadte ingen ringere end Sigmund Brestessøn i den faldne Thorstejn Midlangs Sted og hævnede Thorstejn, i det det lykkedes ham ved et behændigt Haandskifte at hugge begge Hænderne af Bue Digre. Først efter denne Medfart siges Bue at have opgivet alt Haab, og Skatkisterne skal han have ført med sig ved at stikke Armstumperne gjennem Hankerne. Det er dog i det

mindste tvivlsomt, om Sigurd Brestessøn var med i dette Slag.

Sejren syntes Normændene vis, men var endnu ikke helt vunden. Jomsvikingernes højre Fløj under Vagn Aakessøn fortsatte Striden med usvækket Mod og Udholdenhed, og mangt et kostbart Liv maatte ofres, førend han blev overmandet. Han var afskaaren fra Flugt, og hverken han eller hans Mænd havde Grid at vente, saa de forsvarede sig med det kringsatte Rovdyrs Raseri.

Vagn blev klemt mere og mere op gjennem Vaagen, og af hans Deling blev det ene Skib efter det andet ryddet. Mod hans eget Skib, hvis Ræling ragede højt over de angribende Skuders, viste dog alle Entringsforsøg sig forgjæves, indtil Haakon Jarl — efter Sejren over Bue — selv kom til og beordrede en stor Knarre lagt Side- og jævnbords med Vikingeskibet.

Nu lykkedes Entringen. Vagn og hans Mænd forsøgte vistnok endnu en sidste Kamp, men deres Kræfter vare udtømte, og Skibet blev taget. Med 30 Mand blev Vagn fangen og i Nattens Mulm og Mørke ført i Land paa Vaagsholmen.

Flere Vikinger end disse overlevede — bortset fra de flygtede — ikke Slaget. Selv disse vilde formentlig være blevne nedhuggede paa Stedet, saafremt ikke Bevidstheden om den nu aabenbare Sejr havde lagt en formildende Dæmper paa Sejerherrernes Barskhed. Dertil kom, at Vagns gjæve Strid alene kunde vække Beundring hos Mænd, som forstode at skatte en Krigers Egenskaber. Endelig lader det til, at Kampen fra Vagns og hans Mænds Side er ført paa en Maade, der mindre æggede Vildheden, end Striden paa den anden Fløj. Man faar Indtrykket af, at Vagn og hans Mænd, hvorvel fuldkommen jævnbyrdige Stridsmænd med Vaabenfællerne paa deres venstre Fløj, dog havde lagt noget mindre af den Vildskabens lige saa tirrende som unyttige

Raahed for Dagen, hvoraf Bues og hans Mænds Strid synes at have være præget.

Vel kunde ogsaa en Medlidenhedsfølelse finde Indgang blandt Nordmændene, naar de saae, hvilken ringe Haandfuld Fjender det var, der til syvende og sidst blev given i deres Vold.

Det store Slag var endt, Norge frelst, og Haakon Jarls Stjærne stod højere og mere straalende end nogen Sinde. 35 Vikingeskibe undkom, 25 bleve tagne af Nordmændene. Disse sidste udgjordes, saa vidt skjønnes, af hele Vagn Aakessøns Afdeling samt de faa Skibe, der efter Sigurd Kappes Flugt endnu holdt sig samlede om Bue Digre.

Sorenskriver W. S. Dahls nylig udgivne Monografi, betitlet Haakon Jarl, har bragt mig til at underkaste hans ovenstaaende Beretning en lidt nærmere Kritik for, om muligt, at udfinde de sande Aarsager til, at saa tapre og stridsvante Folk, som Jomsvikingerne vare, led et saa afgjørende Nederlag i denne for Norges Selvstændighed saa betydningsfulde Kamp.

Vistnok vare Jomsvikingerne underlegne baade i Skibenes Antal, der udgjorde efter Sagaernes Beretning 60, og i Folketal, c. 7000, medens Nordmændene havde c. 180 Skibe, bemandede med c. 11,000 Mand (efter Munchs Beregning); men Jomsvikingerne havde store, højbordede Skibe, Nordmændene derimod meget mindre og lavere. Desuden vare Jomsvikingerne stridsvante Folk, maaske Nordens første Krigere, medens en stor Del af Nordmændene, om end saa vidt øvede, som Folk i Almindelighed den Gang plejede at være, dog ikke var saa kampvante som Jomsvikingerne. Disses Øvelse og Stridbarhed samt Overlegenhed i Skibenes Størrelse har saaledes opvejet Nordmændenes Folketal, eller med andre Ord: Kvaliteten har opvejet Kvantiteten.

Vi se ogsaa af Sagaerne, at i Begyndelsen af Slaget vare Jomsvikingerne fuldstændig overlegne og havde vistnok sejret i første Anfald, hvis ikke Erik Jarls Snarraadighed havde bragt Kampen i Ligevægt igjen.

I Beskrivelsen af Slaget siger P. A. Munch i sin Norges Historie I, 2. S. 118: At Hagelvejret indtraf og forvirrede Danskerne, er imidlertid vist. Sigvalde Jarl var selv den første til at lade Tengslerne kappe og tage Flugten ud af Vaagen. Hans Broder Thorkell og Sigurd Kappe fulgte ogsaa med.

Alle Sagaer*) omtale det voldsomme Uvejr med Hagl, hvoraf hvert Korn vejede en Øre (3 Lod), der drev Danerne lige i Ansigtet. At dette Uvejr har været Aarsagen til deres Flugt, er højst sandsynligt, men det er naturligvis ikke Haglen, som har været Skyld deri; thi hvor stærk denne end har været, kan man dog næppe antage, at saa vejrbidte Karle, som Jomsvikingerne, have taget Flugten for den; men det er den med Haglen forbundne Iling eller Stormbyge, som har bevirket, ja maatte bevirke Jomsvikingernes Nederlag og Flugt. Det er dette, jeg nu vil bevise.

Vi kjende saare godt her paa Søndmøre disse Ilinger eller, som de her kaldes, Flo. De komme oftest ganske pludselig, især fra Vest og til Dels med overvældende Styrke. Et Par Exempler herpaa kan maaske interessere Læseren.

For nogle Aar siden rejste jeg selv en Sommerdag i en stor og god Baad med 4 Mand i Skyds over en indelukket, temmelig smal Fjord i Nærheden af Aalesund. Over Fjorden sejlede jeg med en svag Østenvind; men da jeg var kommen i Nærheden af Landet paa Nordsiden, saa jeg

---

*) Ogsaa Saxo siger, at Danerne i Søslaget mod Haakon, hvor de end vendte sig, mødtes af et frygteligt Uvejr med Plaskregn og usædvanlig store Hagl, der slog dem i Øjnene, hindrede dem fra at se og tilføjede dem større Skade end Fjenden.

pludselig, at der med ét kom en Vestenvindsflo saa stærk, at Søen toppede sig og gik ganske hvid. Sejlet maatte øjeblikkelig ned i Baaden og de 4 Mand tage Aarerne fat, men skjønt jeg kun var 4—500 Meter fra Land, var det os dog umuligt at naa dette, da Vinden var for stærk; jeg maatte styre langs Land under Vinden og kunde først c. 5 Kilometer længere nede lægge til Lands. Vinden kom som sluppen ud af en Sæk. Efter omtrent 2 Timers Forløb lagde den sig ganske, og Søen blev blikstille. Et andet Exempel:

Paa Bankerne uden for Aalesund, hvor Fiskerbaadene om Vinteren fiske Skrejen eller Vaartorsken, c. 30 Kilometer fra Land, pleje Fiskerne undertiden at ligge ude om Nætterne, naar det er blikstille. En Nat laa saaledes hele Flaaden ude, da det var udmærket godt Vejr og stjærneklar Himmel. Mellem Kl. 12 og 2 opstod der pludselig et vældigt Snefog, ledsaget af en frygtelig Byge, saaledes at Baadene øjeblikkelig maatte sætte Sejl til. Vinden — Nordvest — var imidlertid alt for stærk til, at Baadene kunde sejle den sædvanlige Vej til Lands; de maatte sejle under Vinden og redde sig ind gjennem Bredsundet, og skjønt de sejlede denne Strækning paa 1—2 Timer, gik dog adskillige Baade til Grunde. En af de Fiskere, som kom lykkeligt ind, har fortalt mig, at Søen var saa stor, at han saa en Baad, som sejlede et lidet Stykke foran ham, med en Gang stupe forover, da den var kommen op paa Bølgetoppen, saa at den i ganske egentlig Forstand slog en Kolbøtte. Det var umuligt at redde nogen, da hver havde nok med sit. — For nogle Dage siden laa en Fiskeskøjte eller Smakke fortøjet i en Bøje paa Aspevaagen, der er et næsten lukket Bassin. Den havde 3 Kabeltov fæstet i Bøjen og 2 Ankere ude. Pludselig kom der en forfærdelig Iling gjennem et Skar, saaledes at Tovene sprang og Kjættingerne gik af samt Fartøjet drev paa Land. Bygen havde ikke mere end c. 1 Kilometer at virke paa.

Ganske overordentlig stærke ere disse Ilinger, naar de ledsages af Hagelskure, og især om Vinteren, da Vinden jo paa denne Tid er tungere og tættere. Endnu mere forøges deres Styrke, naar de slaa ned igjennem Fjældskar og smalle Dale, i hvilket Tilfælde de ofte nærme sig Orkanen i Voldsomhed.

Af det første Kort (S. 3), som er tagen af Sorenskriver Dahls Bog, ser man Livaagens Beliggenhed, det Sted, som de

fleste nu ere enige i, er det samme som Sagaens Hjørungavaag*). Nordmændene have ligget inde i Bugten langs Land fra Øvraafluerne til henimod Hjørringnæs, medens Jomsvikingerne, der havde delt sig i 3 Afdelinger, laa uden for. For nær Land har man ikke ligget, da Skibene maatte have Rum til at manøvrere. Nordmændene have vendt Ansigterne mod

---

*) Efter Professor Storms grundige Afhandling i historisk Tidsskrift for 1877.

Øst, Danerne mod Vest. Da Haglen slog Danerne lige i Ansigtet, maa Ilingen være kommen fra Vest, saaledes som her almindelig er Tilfældet. At den ogsaa rammede Nordmændene, er jo klart, men disse havde den i Ryggen.

For at forstaa Stormens Betydning for de danskes Nederlag maa vi først og fremmest fastholde, at disses store og højbordede Skibe, der laa lige mod Vinden, paa Grund af deres Størrelse havde et ganske andet Vindfang eller

ydede en bedre Skive for Vinden, end Nordmændenes lavere. Desuden maa vi fastholde, at Danskernes Skibe naturligvis ikke laa for Anker; de vare kun fastbundne indbyrdes ved Tengslerne.

I det nu Stormbygen kom, er det klart, at den tog fat baade i Nordmændenes og i Danskernes Skibe; men paa hines havde Bygen den Virkning, at den drev dem ind paa Danskerne, paa disses derimod, at de sakkede stærkt tilbage og »gik i Drift«. Da de vare sammenbundne ved Tengslerne,

kunde de ikke bruge Aarerne saa godt som ellers for at holde sig i Linje; de bleve stadig drevne længere og længere tilbage. Under Stormen ere de sandsynligvis ogsaa drevne ind paa hinanden, hvorved de udsattes for at lide Havari. For nu ikke at drive over til Vartdalsstranden og strande dér eller lide Havari mod hverandre indbyrdes, ere Jomsvikingerne blevne tvungne til at kappe Tengslerne; men derved var Linjen sprængt og Slaget tabt. Efter at de nu havde kappet Tengslerne, maatte de strax sætte Sejl til, hvis de ikke vilde drive paa Land; thi Vinden var for stærk til, at de kunde holde sig for Aarerne eller klare sig alene ved Hjælp af dem. Hvis de ellers havde vidst, at Ilingerne i Regelen ere saa korte, havde de muligvis holdt ud, men herom havde de naturligvis ikke Besked.

Dog hvorfor trak nu ikke hele Jomsvikingeflaaden sig tilbage, kun 35 Skibe, medens 25 Skibe — Bue Digre paa søndre Fløj og Vagn Aakessøn paa nordre — bleve liggende igjen?

Dette fremstilles i Almindelighed som grundet i deres Tapperhed; de vilde ikke flygte, hellere falde i Kampen.

Vistnok fremstiller Historien mange Exempler paa lignende Tilfælde, hvor tapre Helte foretrak Døden fremfor at rømme Slaget, som Leonidas ved Thermopylæ, Olaf Tryggvesson ved Svolder, Harald Haardraade ved Standfordbrigde. Det hedder jo ogsaa i Sagaen, at da den tapre Vagn saae Sigvalde flygte, kastede han sit Spyd efter Rorsmanden i den Tro, at det var Sigvalde selv, i det han i Harme udraabte: »Flyr du nu, din fejge Hund! og prisgiver dine Mænd? Nu skal jeg skammærke dig for alle dine Levedage«. Dog dette er vel blot en senere Opdigtelse; thi Centrum, hvor Sigvalde var, laa uden Tvivl for langt borte fra den højre Fløj, hvor Vagn var, til at dette kunde være muligt.

Ser man paa Kortet (S. 13), vil man finde, at lige ud for Liavaagen laa det egentlige Centrum under Sigvalde Jarl

og Thorkell den høje, venstre Fløj under Bue Digre ud for Lervaag og højre under Vagn ud for Gaarden Øvraa. Da Stormen kom gjennem Liadalen, ramte den Centrum og venstre Fløj haardest, medens Vagn var mindre udsat for den, da han laa mere i Læ af Land og et Fjæld, som ligger bag Gaarden Øvraa. Især ramte den Centrum og af venstre Fløj de Skibe, som laa dette nærmest.

I det nu Jomsvikingernes Skibe sakke tilbage, kommer hele Slaglinjen til at gjøre en betydelig Bue udad mod Fjorden. Centrums og venstre Fløjs fleste Skibe komme til at danne en Slags Halvcirkel i Forhold til yderste venstre Fløj — Bue Digre, der, da han vel laa yderst eller nærmest Land, ikke rammes saa haardt som de øvrige af hans Fløj. Højre Fløj under Vagn kommer derved til at ligge betydelig længere ind mod Land end de øvrige Skibe.

I det samme Øjeblik Centrum og venstre Fløj sprænges af Stormen og Trykket af Nordmændenes Skibe, er det jo soleklart, at Bue Digre, hvis han har ligget yderst paa venstre Fløj, bliver afskaaren og tilbage med nogle faa Skibe, og ligesaa at hele den nordre Fløj ogsaa er afskaaren; thi Nordmændene vælte nu ud, og medens de 35 Skibe, som ere gaaede i Drift, maa sætte Sejl for at redde sig, omringe hine i al Fart de tilbageliggende — yderste venstre Fløj og hele højre.

At de tilbageblevne faa tapre Mænd solgte deres Liv saa dyrt som muligt, bliver naturligvis en Ære for dem; men at de frivillige bleve liggende igjen, da de ikke vilde flygte, tror jeg er at tilskrive dem for stor Ære.

Ved ovenstaaende Fremstilling forklares det, hvorfor c. 25 Skibe bleve tilbage, nemlig den yderste Del af venstre Fløj — 5 Skibe — og hele nordre Fløj.

At Sigvalde Jarl var den første til at kappe Tengslerne, havde antagelig sin Grund ikke just i Fejghed, som man almindelig tilskriver det, men i at han, som den øverstkommanderende, maatte give Signalet dertil ved selv at

være den første, som gjorde dette. Han er vistnok for os Nordmænd ingen sympathetisk Personlighed, da han lokkede Olaf Tryggvessøn i Bagholdet ved Svolder, men Ret skal være Ret, selv en Skjelm bør Historien ikke gjøre Uret.

At den kraftige Modstand, han mødte fra Nordmændenes Side, og disses store Antal kan have vakt hans Betænkelighed, lader sig høre, men samtlige Jomsvikingers Tapperhed i Begyndelsen af Slaget, deres vældige Anfald og Nordmændenes Sakken tilbage tyde ikke hen herpaa.

Jeg maa være enig med P. A. Munch i, at Uvejret kom Haakon Jarl saare belejligt. Hvorledes Udfaldet var blevet, hvis dette ikke var opstaaet, er umuligt at afgjøre. Det kom netop i det belejlige Øjeblik og reddede derved Nordmændene.

Efter denne Fremstilling tabe vore Landsmænd en Del af deres Ry for dette Slag, og Jomsvikingerne renses for Beskyldningen for Fejghed; thi det var Naturen selv, som her var vor bedste Forbundsfælle; men den historiske Sandhed bør gaa frem for alt; der bliver Ære nok for os alligevel, thi den endelige Sejr var jo paa Nordmændenes Side.

Aalesund, i April.

V. Voss.

Efterskrift: Statsraad Daae, der har beskæftiget sig meget med Studiet af vor ældre Historie, har senere gjort mig opmærksom paa, at den mindre Olafssaga omtaler en to-Dages Kamp. Han tror ogsaa, at Slaget er leveret i selve Storfjorden lige ud for Gaarden Alme, og søger at bevise, at Hjørungavaag er Benævelsen paa en Del af selve Fjorden ud for Hjørunganæsset.

Maria Stuart *)

(Forts.)

II.

(Slutn.)

Vi saae, hvorledes det religiøse Spørgsmaal medførte en Tilnærmelse mellem de protestantiske Nabolande, England og Skotland, og denne Tilnærmelse kunde let hidføre en for Maria Stuart højst betænkelig Vending; men hertil kom endnu et andet Moment. Elisabet var efter sine Søskende Edvards og Marias Død fulgt dem i Regeringen som den sidste af sin Æt; men skjønt hun var født i Aaret 1533 og saaledes allerede ikke længere stod i sin første Ungdoms Blomst, lagde hun dog ikke for Dagen nogen særlig Lyst til at indgaa Ægteskab; men uddøde Huset Tudor med hende, var Marie Stuart den nærmeste Arving til den engelske Trone som Barnebarn af Henrik VIII.s ældste Søster Margareta, der havde ægtet hendes Farfader Jakob IV. Dette var en Omstændighed, som syntes vel skikket til at knytte Englands og Skotlands Beboere nærmere sammen eller dog i det mindste — af Hensyn til en forestaaende Forening mellem de tvende Riger — til at hindre Krige mellem dem, medens den omvendt ikke just var heldig for Gjenoprettelsen og Bevarelsen af et godt Forhold mellem de tvende Fyrstinder. Kun alt for let kunde der hos den ældre Fyrstinde røre sig en Mistillid mod den yngre Arving, ligesom den sidste,

*) Efter Walter Friedensburg, se Hist. Arkiv XIX, 466 og flg.

mere end det var den første kjært, alt i Elisabets Levetid kunde søge at knytte Forbindelser i hendes Land. Dette laa allerede i Sagens almindelige Natur og var ligesom givet ved Forholdene; men hertil kom endnu, at Elisabet saae sin Tronfølgeret og Legitimitet angrebet af de katholske Magter; thi efter katholsk Opfattelse havde hendes Fader, Henrik VIII.s Ægteskab med Katharina af Aragonien ikke kunnet løses; hans Forbindelse med Anna Boleyn, Elisabets Moder, var altsaa et Konkubinat, og hun selv et uægte Barn. Og Maria Stuart begik den Ubesindighed for saa vidt at gjøre denne Opfattelse til sin, som hun og hendes Mand, Dauphinen, efter Maria Tudors Død førte Dronningen og Kongen af Englands Titel og Vaaben, og da den engelske Sendemand kort efter ved Frans's og Marias Kroningsfest saae Englands Vaaben sammen med det franske og skotske anbragt paa Bordservisen, klagede han bittert herover. Det maatte saaledes betragtes som en Slags Gjengjældelse, naar omvendt England, som alt sagt, paa det virksomste fremmede og støttede Oprørspartiet i Skotland. Da Regentinden var død, indfandt den engelske Statsmand William Cecil sig i Edinburgh og mæglede her mellem Marias Repræsentanter og Kongregationens Lorder et Forlig, hvor alle Fordelene øjensynlig vare paa de sidstes Side. Der blev fra Kronen gjort dem Indrømmelser, som stærkt smagte af en Amnesti og en Anerkjendelse af de kirkelige Forandringer. Desuden bestemtes det ved Edinburgher-Overenskomsten af 5te Juli 1560, at Skotlands Regering, saa længe Maria blev i Frankrig, skulde være i Hænderne paa et Raad, af hvis Medlemmer den ene Halvdel udnævntes af Dronningen, den anden af de skotske Stænder. De Hjælpetropper, som den afdøde Regentinde paa sin Side havde hidkaldt fra Frankrig, og paa den anden Side Lorderne fra England, skulde hjemsendes. Endelig skulde Kongeparret Frans og Maria for stedse afstaa fra at føre Englands Vaaben og Kongetitel. Særlig den sidste Betingelse vakte Maria Stuarts Uvilje;

den tog sig næsten ud som et Afkald paa hendes Arveret til England. Hun beskyldte sine Repræsentanter for at have overskredet deres Instruxer og nægtede sit Samtykke til Forliget. Efter at Døden senere havde berøvet hende hendes Husbond, førte hun ganske vist ikke længere Navn og Vaaben som engelsk Dronning, men heller ikke nu kunde man bevæge hende til at ratificere Afgjørelserne i Edinburgh.

III.

Maria Stuarts Stilling var saaledes endnu fuldstændig uklar og tvetydig, da hun i Sommeren 1561 tiltraadte Tilbagerejsen til Skotland og gik under Sejl i Calais. Med dyb Vemod skiltes hun fra det Land, der havde set hendes lykkelige Barndom, og ret som om hun havde en Anelse om de Storme, hun gik i Møde i Skotland, kunde hun næppe løsrive sig fra den franske Kyst. Da det mørknedes, lod hun, saa hedder det, sit Leje rede paa Dækket og befalede at vække hende, saafremt Kysten af det elskede Land endnu var synlig ved Morgengry. Himlen indrømmede hende denne Naade, og hulkende tilraabte hun det svindende Land et rørende Levvel; hun skulde aldrig gjense Frankrig.

Den første Modtagelse, Fyrstinden fandt ved sin Landgang i Skotland, var under hendes mørke Stemning kun lidet opmuntrende. I Leith, hvis Havn hun anløb en Morgen tidlig, vare Forberedelserne til Modtagelsen endnu ikke endte; hun maatte vente nogen Tid, medens man hentede Heste og Vogne for at bringe hende og Følge til Hovedstaden. I Holyrood ventede hende natlige Serenader, som maaske vare bedre mente end udførte. Ogsaa paa anden Maade kunde det ikke skjules for den skarpsindige Fyrstinde, hvor meget hendes Hjemstavns Kultur afveg fra Frankrigs fine Sæder; raat som Landskabet var ogsaa Beboernes Karakter,

saaledes ogsaa deres Skikke. Dog var den Glæde, hvormed Skotland hilste sin retmæssige Fyrstinde, uhyklet. Efter det lange Regentskab besjæledes Skotterne af en varm Tilfredshed over, at deres Herskerinde nu selv var kommen til sit Land for personlig at regere, og at denne Fyrstinde straalede i Ungdommens og Skjønhedens Glans og fuld af Ynde og Gratie kom enhver i Møde og vidste at fængsle enhver, kunde kun forhøje Glæden og lod den Jubel, der fyldte hele Skotland, lyde desto højere. Rigtignok manglede det ikke paa Mislyd; ved de Optog og Fester, hvormed man bød Dronningen velkommen, undlod man ikke, forsætlig eller uforsætlig, at komme med Antydninger til Forskjellen i Trosbekjendelsen; man overrakte hende endog en protestantisk Bibel. Mere havde det rigtignok at sige, at Messens Afholdelse i Dronningens Kapel ikke gik for sig uden Forstyrrelse og Ærgerligheder; der lod sig Stemmer høre, som vilde udvide Forbudet mod den katholske Gudstjeneste ogsaa til Dronningen. Maria opførte sig med stor Klogskab over for alt dette; John Knox, der ivrede højere end alle andre, lod hun indbyde til en Sammenkomst, under hvilken den unge Dronning fik tæmmet den ubøjelige saa vidt, at han, i det mindste i den første Tid, indtog en lidt mindre barsk Holdning, og Maria uden alvorlig Ulempe kunde forrette sin daglige Gudstjeneste. Rigtignok tog den mørke Fanatiker Bladet fra Munden ogsaa over for sin Fyrstinde; det var artige Ting, Dronningen, som nylig havde været Midtpunktet for det mest monarkiske Hof i Evropa, nu fik at høre af ham; Knox lagde intet Dølgsmaal paa, at han under visse Omstændigheder holdt Undersaatternes bevæbnede Modstand mod deres Fyrste ikke blot for berettiget, men ligefrem for en Samvittighedspligt, naar der var Tale om at bringe den rette Tro til Anerkjendelse. Maria var bestyrtet, udgød Taarer, men drog en nyttig Lære af hans barske Ord. Hun optraadte i det hele i højeste Grad hen-

synsfuldt; ganske vist kunde man heller ikke nu bevæge hende til en udtrykkelig Anerkjendelse af Forliget i Edinburgh; men gjennemgaaende lod hun dog de skotske Forhold udvikle sig, som hun havde forefundet dem. Kongregationens Lorder beholdt ikke blot deres Stillinger og Værdigheder ubeskaarne, men Maria optog dem endog i sit eget Raad og skjænkede den mest fremragende af dem den første Plads i sin Tillid; det var hendes egen Halvbroder, James Stuart, en uægte Søn af Jakob V., en Mand af usædvanlig Statsmands-Begavelse, men ogsaa besjælet af en rastløs Ærgjerrighed, der i Forening med den Troløshed, som var ejendommelig for alle Datidens skotske Stormænd, gjorde ham til en højst farlig Personlighed for enhver, der paa nogen som helst Maade traadte hans Fordringer i Vejen. Skjønt James var Protestant, ja endog fremtraadte som Hovedet for det protestantiske Parti, skjænkede Marie ham en Tid lang sin fulde Tillid og satte ham i Spidsen for Regeringen. Hans Regimente bar da ogsaa et fuldstændig protestantisk Præg; vi høre Tale om Afstraffelse af Katholiker, medens endog aabenlyse Udskejelser fra den herskende Kirkes Side lodes uænsede. Ja, Maria tillod endog, at en af Landets faa mægtige Familier, Gordon'erne, hvis Overhoved Greven af Huntley var, og som havde holdt fast ved Katholicismen, blev styrtet og for største Delen berøvet sine Besiddelser. Vel gaves der blandt Gordon'erne ærgjerrige, urolige Elementer, som kun lidet egnede sig til at afgive en paalidelig Støtte for Kronen; men dog synes den hele Sag trods Dronningens personlige Indblanding mindre at være sket i hendes end i hendes Raadgivers Interesse, som herved gjorde mægtige Rivaler uskadelige. Ogsaa umiddelbart havde han sin Fordel herved; thi han fik en rig Part af Gordon'ernes inddragne Godser, deriblandt Grevskabet Murray, hvorefter han fremtidig førte Navn.

Bortset fra denne Episode med Gordon'erne bærer Marias første Regeringsaar i Skotland baade ud- og indadtil

et roligt Præg. Hvad Udlandet angik, bidrog Murrays Personlighed og Adfærd særlig til at forme Forholdet til England paa tilfredsstillende Vis; men ogsaa Maria for sin Person søgte med Iver at opretholde den gode Forstaaelse med Elisabet; hvis man skulde tro hendes Breve, der næsten strømmede over af Venskabsytringer, søgte hun i hende at se en tro Raadgiverske, en moderlig Veninde, og da Hovedanstødsstenen jo var fjærnet, ved at Maria havde aflagt den engelske Dronningtitel, kunde der mellem de tvende Dronninger udviklet sig et Forhold, som i det mindste efter det ydre Skin var ganske hjærteligt, skjønt paa den ene Side Edinburgher-Forliget forblev uratificeret, og paa den anden Side Elisabet aldrig lod sig bevæge til paa nogen som helst bindende Maade at udtale sig om Marias Krav paa Tronfølgen.

Med umiskjendelig Dygtighed havde Maria saaledes fundet sig til rette i sin Stilling som Skotlands Herskerinde. Foruden sin naturlige, hjærtevindende Ynde i Optræden og Adfærd støttedes hun navnlig ved sin vidunderlige Aandsspændighed, som næsten synes at have været hendes Væsens mest fremtrædende Træk. Rigtignok var dette en Egenskab af noget tvetydig Art; den strejfede op til Letsindighed, til en Ubekymrethed, som næppe passede sig for en Fyrstinde, for et Statsoverhoved. Ganske vist var Maria i Besiddelse af en stærk udpræget, fyrstelig Selvfølelse og stor Sejghed i Fastholdelsen af det, hun ansaae som sin Stillings Ret; hun lagde ogsaa for Dagen en forbavsende, naturlig Skarpsindighed, som satte hende i Stand til at gjennemskue og fatte de mest indviklede Sager; men hendes livlige Aand vendte sig bort fra Forretningernes tørre Alvor og lod hende ikke længe dvæle ved et og samme Æmne. Desuden holdt hun af Ungdommens Glæder, foruden Jagten, som hun var lidenskabelig hengiven, ogsaa af Dans, Sang, Selskabelighed; i disse Glæder kunde hun gaa helt op, forglemme Dronningen, tilsidesætte Hoffets stive Holdning,

hele Etiketten. Den engelske Sendemand, Sir Ralph Sadler, tegner engang hendes Billede paa følgende Maade: Af sin Herskerinde havde han faaet det Hverv at overlevere Dronningen et Brev og fulgte hende til Sant-Andrews, hvor hun med et ringe Følge havde taget Ophold i et borgerligt Hus. Hun modtog Brevet og bad Englænderen at spise daglig hos sig baade til Middag og til Aften. Sadler fandt sig heri tre Dage i Træk, i det han Time for Time imødesaa Svaret; men da Maria ikke med et Ord kom tilbage til Brevet, vovede han at minde hende derom; men hun vilde ikke høre Tale herom. »Vel, Sir! Jeg ser nu klart, at De er kjed af vort Selskab og vor Færd. Jeg indbød Dem, for at De kunde tage Del i vor Glæde og se, hvorledes jeg lever her med mit lille Følge som en Borgerkone. Og De vil afbryde denne min Tidsfordriv med store og vanskelige Sager? Hvis De kjeder Dem, Sir, beder jeg Dem tage hjem, vend tilbage til Edinburgh og behold deres Alvor og deres Forretninger hos dem selv, til Dronningen kommer der hen; jeg selv véd slet ikke, hvad der er blevet af hende; jeg ser hverken Hofholdning eller Hofklæder eller noget som helst andet Tegn, hvoraf De kan slutte, at en Dronning opholder sig her«. Man ser, at selv den tørre Diplomat ikke uden indre Deltagelse skildrer denne Idyl af den ungdommelige, smukke Fyrstindes Liv; men paa den anden Side kunde en slig Opførsel rigtignok kun finde ringe Naade hos de trosivrige Præster af den calvinske Lære, og det fattes ingenlunde paa herhen hørende Ytringer om Dronningens verdslige, syndige Sind. Dog maa man vel bemærke, at det kun er Smædeord, holdte i al Almindelighed, og at der ingenlunde kommer noget frem, som virkelig kunde mistænkeliggjøre Dronningens moralske Færd. Rigtignok udeblev ikke Kjærlighedshistorier, ved hvilke Dronningen imidlertid kun synes at have spillet en ganske passiv Rolle. Naar Marias Skjønhed og Ynde maatte indgyde hendes mandlige Omgivelser en Beundring, som mangen Gang ikke

kunde lade Hjærtet forblive koldt, maatte Lidenskabens Glød kun øges, naar Maria ved sin Forkjærlighed for det utvungne Samliv selv tilsyneladende nedbrød de Skranker, som skilte Dronningen fra hendes Undersaatter og Tjenere og snarere syntes at opmuntre end at forbyde den Hyldest, man bragte hendes Skjønhed. Saaledes navngives forskjellige skotske Herrer, i hvis Hjærter Maria skal have opflammet en Kjærligheds Glød; mere bekjendt er en Franskmand Chatellart bleven ved sin Lidenskab for Dronningen, en Lidenskab, der paa sørgelig Vis skulde blive skæbnesvanger for ham. Chatellart, en fransk Adelsmand, som kunde gjøre sig til af alle de Gaver, hin Tidsalder ventede hos en Ridder, paa én Gang en stridbar Helt og en sindrig Digter, hørte til de Adelsmænd, som fulgte Dronningen til Skotland. Alt paa Overfarten havde Dronningens skjønne Øjne gjort det af med ham, disse Øjne, om hvilke han, da Taagen en Gang dækkede Havet, fuld af Begejstring sagde, at de vare klare nok til at gjennemtrænge Taagen og styre Flaaden gjennem alle Farer. Ogsaa i Sange, som han ledsagede med Luten, fejrede han sin Herskerinde. Hun sendte rigtignok snart efter sit franske Følge til Hjemmet, men Chatellart kunde ikke holde det ud langt borte fra hende; han vendte tilbage, og Modtagelsen fra Marias Side synes ikke at have været uvenlig; men han satte al Besindighed i den Grad til Side, at han tvende Dage i Træk lod sig træffe i Dronningens Soveværelse. Den første Gang tav og tilgav Maria ham, anden Gang var det umuligt; den usalige blev stillet for Retten, dømt til Døden og henrettet.

Naar Maria i et Tilfælde, hvor det drejede sig om Opretholdelsen af hendes gode Navn og Rygte, viste sig ubønhørlig stræng, ja haard og næsten grusom, var hendes hele Karakter i øvrigt mild og langt mere stemt for Tilgivelse end for Straf. Om hendes sjældne Tolerance over for den skotske Protestantisme have vi alt talt; rigtignok skulle Marias Onkler, Guiserne, selv have tilraadet hende

for det første at lade de reformerte i Skotland i Fred; men det var sikkerlig ikke dette Raad alene, som bevægede Maria til hendes tolerante Holdning; den svarede til hendes Væsen, som var stemt for munter Livsnydelse og heller ikke gjærne vilde forstyrre andre i deres Livsopfattelse. Det var den samme, lidt letsindige Aare, vi alt have truffet hos den begavede, let bevægelige Fyrstinde. Maria var ingen dyb Natur; hvad der mangler hende, er den sædelige Alvor, den strænge Pligtfølelse, den rigtige Konsekvens i Handling og Adfærd, den rolige, lidenskabsløse Overvejelse af de forhaandenværende Kræfter og Muligheder. Maria fjasede gjennem Livet i Steden for at finde sig til rette i det ved alvorligt Arbejde. Denne Egenskab var en Gave, hun ikke mindst kunde takke sin franske Opdragelse for: glimrende, munter, fuld af Ynde staar Maria for vore Øjne, men uden den rette moralske Kraft, uden den strænge Pligtopfyldelses Alvor. Her ligger hendes Brøde, hvis man absolut vil se en personlig Brøde i hendes Livs Tragedie. Og navnlig er det indlysende, at en Begavelse, som den her skildrede, kun var lidet egnet til at staalsætte Fyrstinden i de Livsstorme, som ikke længe kunde udeblive.

IV.

Som alle véd, blev Marias andet Ægteskab, i det mindste efter en ydre Betragtning, Udgangspunktet for al den Sorg og Ulykke, som ramte hende. Det er let forstaaeligt, at den smukke Fyrstindes Haand — hun havde jo tvende Kroner at bortgive — var meget eftertragtet. Blandt Frierne træffe vi de mægtigste Fyrster: Kong Filip II. af Spanien for sin Søn, Infanten Don Carlos, fremdeles Ærkehertug Karl, en tredje Søn af den tyske Kejser Ferdinand I. Den sidste vilde Maria fra første Færd ikke vide noget af; ganske uden Tilslutning i Landet og derhos som yngre Søn uden selv-

stændig Magt kunde han ikke i nogen Retning blive hende en Støtte. Anderledes stillede Sagen sig over for Don Carlos, Arvingen til hin Tids mægtige Monarki; han var Maria en mere velkommen Bejler, men syntes dog for det første alt for ung og umoden, hvorhos Frankrig ogsaa med Held intriguerede mod, at denne Forbindelse kom i Stand. Omvendt var der ogsaa Tale om, at Maria skulde formæle sig med sin Svoger, Karl IX. af Frankrig, eller med hans Broder og senere Efterfølger, Henrik (III.) af Anjou; men de spændte Forhold mellem den skotske Dronning og Katharina af Medici lod heller ikke dette Projekt naa til Realisation. Det var desuden betænkeligt, at Maria rakte en Prins af et mægtigt katholsk Hus sin Haand; hun maatte frygte for at vende Stemningen i sit protestantiske Land imod sig og for stedse at forstyrre det gode Forhold med Elisabet af England. Den sidste havde jo ogsaa en umiddelbar Interesse i Sagen, da den Mand, Maria maatte vælge, jo vilde komme til at fremtræde som hendes præsumtive Efterfølger paa den engelske Trone. Elisabet kom derfor ogsaa frem med en Frier til den unge Nabofyrstinde; det var ingen anden end hendes egen Yndling, Robert Dudley, hvem hun den Gang hævede til Greve af Leicester. Dog følte Maria sig kun lidet smigret herved; hun erklærede aldrig at ville ydmyge sig saa dybt, at hun skulde ægte en Undersaat af en fremmed Hersker. Under alt dette var det i mangen Henseende heldigt, om Maria vilde skjænke sin Haand til en Indfødning, han være sig Englænder eller Skotte; navnlig havde ogsaa de skotske Stænder helst set dette for at blive skaanede for alle udenrigske Forviklinger, man i modsat Fald maatte befrygte. Det maa imidlertid staa hen, hvilken Vej Dronningen til sidst vilde være slaaet ind paa, hvis hendes Hjærte ikke til Slut havde faaet et Ord med i Laget.

I Begyndelsen af Aaret 1565 fik Maria Besøg af en ung Fætter, Henrik Stuart, Lord Darnley, en Søn af Grev Lennox, Overhovedet for en af Skotlands fornemste Familier,

der havde en yngre Prins af Huset Stuart til Stamfader; men samtidig stod Darnley ogsaa i nært Forhold til den engelske Krone, thi han var et Barnebarn af Greven af Angus, der var bleven gift med Maria Stuarts alt omtalte Bedstemoder, Henrik VIII.'s Søster, i hendes andet Ægteskab, og Marias Ægteskab med Darnley maatte derfor i høj Grad styrke hendes Arvekrav til England, som stedse laa hende stærkt paa Hjærtet. Dog disse Overvejelser vare ikke af overvejende Betydning for Maria; langt mere havde det at sige, at Darnley strax fra første Færd havde gjort Indtryk paa sin Dronnings Hjærte; inden kort Frist var hun dødelig forelsket i sin unge Fætter. Maria havde været sin første Husbond en tro Ægtefælle; men det er vel dog tvivlsomt, om Frans, for hvem hun havde været bestemt fra sin Barndom, har ejet det kvindelige Hjærtes fulde Kjærlighed; den synes at have slumret, til den vaktes ved Synet af Darnley. Maria gav dog ingenlunde blindt efter for sin Lidenskab; hun vilde stadig endnu ikke lade Projektet om Ægteskab med Don Carlos falde, ja hun viste sig en Stund end ikke utilbøjelig til at gaa ind paa Elisabets Forslag og ægte Leicester, forudsat at Nabodronningen i saa Fald udtrykkelig vilde anerkjende og garantere hendes Tronfølgeret til England; men hertil var Elisabet paa ingen Maade at bevæge, og saaledes gik denne Plan fuldstændig i Stykker, og da samtidig ogsaa de Vanskeligheder, som stillede sig i Vejen for Ægteskabet med Infanten, viste sig uovervindelige, besluttede Maria endelig at følge sit Hjærtes Stemme. At Elisabet fraraadede hendes Ægteskab med Darnley, kunde ikke gjøre hende betænkelig; vilde Elisabet ikke anerkjende hendes Rettigheder, var Maria heller ikke tilbøjelig til at indrømme hende nogen indgribende Indflydelse paa hendes Beslutninger. Med den hende egne Frimodighed og klare Blik udtalte hun sig en Gang herom til den engelske Sendemand: »Naar Eders Herskerinde vil behandle mig som sin Søster eller Datter, er jeg villig til at opføre mig hende

til Behag og skal ikke vise mindre Iver for at ære eller lyde hende som en Moder eller ældre Søster. Vil hun imidlertid kun betragte mig som en Naboerske, som Skotlands Dronning, maa hun ikke føre Tilsyn med mig, vaage over mig, som det kun synes paa rette Plads i hin anden Egenskab.« Maria sammenkaldte følgelig i Maj 1565 en Forsamling af Adelen, forkyndte dem, at hun var til Sinds at ægte Lord Darnley, og den 29nde Juli fandt det festlige Bryllup Sted. Sin Mand gav Maria snart derpaa af egen Magtfuldkommenhed den skotske Kongetitel, som allerede hendes første Ægtefælle havde ført; samtidig lovede hun ham ogsaa den saakaldte Matrimonialkrone; herved vilde han blive ganske ligestillet med hende og, saafremt Dronningen døde uden Børn, hendes Efterfølger, og det samme var Tilfældet med hans Børn af et eventuelt andet Ægteskab.

Med Harme erfarede Elisabet af England, at hendes Formaninger vare slaaede hen i Vind og Vejr. Moderen til Skotlands nye Konge, Margarete Lennox var i hendes Magt og maatte som Offer for hendes Vrede vanke til Tower; men dette havde dog ikke meget at sige. Langt værre var det, at den indre Ro i Skotland fra denne Stund syntes forstyrret. En mork, uhyggelig Færd tog sin Begyndelse; Sammensværgelse fulgte paa Sammensværgelse; rædselsfulde, selv i Skotland usædvanlige Voldsgjerninger spredte Skræk og vakte Lidenskaberne til Hævn. Alle Ordenens Baand løstes; kjæk Voldsdaad og skjændigt Bedrageri førte Regimentet. Det er for os umuligt at følge hele denne Færd saa vidt, at vi i hvert Tilfælde skulde være i Stand til med fuld Sikkerhed at udfinde Motiverne, Ophavsmændene, fremfor alt den indre Sammenhæng, som knytter disse gruelige Begivenheder sammen indbyrdes. Som det altid er Tilfældet under mægtige Kampe og bratte Modsætninger, vise sig ogsaa her Kilderne plumrede af Partiaanden, som griber alt, og der foreligger kun meget faa troværdige Dokumenter, som ingenlunde forjage al Tvivl. Alligevel fremgaar med

tilstrækkelig Tydelighed saa meget, at Dronningen under alt dette langt mere spiller en lidende end en aktiv Rolle; i Virkeligheden lade alle disse Bevægelser sig føre tilbage til Rænker af ulydige Stormænd, der i en Kvindes Regimente fandt saa meget desto større Anledning til atter at optage og yderligere forfølge deres gamle ærgjerrige Planer, saa meget desto snarere, som det alt tilstrækkelig var indlysende, at hun næppe var sig sin Stillings Vanskeligheder ret bevidst. Vi maa ikke lade os skuffe, naar vi se den ene af disse Fraktioner give sig ud for Dronningens Parti; thi dette beror langt mindre paa en bevidst, principiel Hengivenhed for Kronens Sag end paa Modsætninger inden for Adelen selv. Ogsaa et konfessionelt Moment spiller med; det er egentlig ikke Hovedsagen; men paa Grund af den Styrke, det kirkelig-religiøse i hin Periode i det hele udfolder, kan det ikke være andet, end at den konfessionelle Faktor, i det mindste tilsyneladende, paa mange Maader synes at være det afgjørende.

Ulykken begyndte med Greven af Murrays og hans Tilhængeres Frafald fra Dronningen. Den ærgjerrige Adelsmand saae sig ved den unge Darnleys opgaaende Stjærne truet i den Stilling, han uanfægtet havde indtaget i de sidste Aar, og var ikke til Sinds at opgive den godvillig. Indbildsk og opblæst af sin Lykke skal Darnley selv personlig have fornærmet Murray, ligefrem have sat ham i Frygt for at miste sin Stilling, ja endog se sine Besiddelser formindskede. Med Darnley gik ogsaa hans Fader og hele hans Slægt til Vejrs; man saae Murrays gamle Fjender ved Hove; et Omsving i Hoffet og Regeringen syntes at være i Gjærde. Endogsaa Gordon'erne, hvem Murray havde slaaet ned nogle Aar tilbage, rørte sig atter og fandt ved Hoffet en forsonlig Stemning, der hos dem vakte Haab om, at de snart kunde komme i Besiddelse af deres gamle Anseelse og tidligere Midler til at hævde deres Navn. De havde saa meget snarere Grund til at nære slige Forventninger,

som Darnley selv var katholsk, og skjønt hans Konfession ganske vist ikke havde gjort Udslaget til, at Maria indgik sin Kjærlighedspagt med ham, var det dog selvfølgeligt, at den katholske Kirke fattede nyt Mod, og at de reformerte mistroisk spurgte hinanden, hvilke Følger denne Forbindelse kunde have for dem. Man troede alt at se Dronningen vende sig mere til Katholikerne; da disse i Paaskedagene 1565 anstillede et Forsøg paa at fejre Gudstjenesten efter deres Ritus, og de fungerende Præster ved denne Lejlighed bleve grebne og haanede af Mængden, tog man Maria det ilde op, at hun gjorde Skridt til at drage Tumultuanterne til Ansvar, i Steden for at det efter Mængdens Opfattelse havde været hendes Pligt at idømme Præsterne de Straffe, som vare fastsatte af Parlamentet 1560. Det synes, at man først nu blev opmærksom paa, hvor usikker den reformerte Kirkes Stilling i Skotland dog egentlig endnu var, at den mere faktisk end retslig var bleven den herskende i Landet. Under Indtrykket heraf traadte i Slutningen af Juni en almindelig Forsamling af den presbyterianske Gejstlighed sammen i Edinburgh, og her fremhævedes det endnu stærkere end nogen Sinde tidligere, at den papistiske, gudsbespottende Messe, den hele pavelige Gudstjeneste og Pavens Jurisdiktion var afskaffet over hele Riget uden Undtagelse ikke blot for Undersaatterne, men ogsaa for Dronningen, og at det uforfalskede Guds Ord skulde opretholdes og sikres overalt som herskende. Man havde den Dristighed at lade en Deputation forebringe disse Beslutninger for Dronningen selv, som i Begyndelsen afholdt sig fra at give noget Svar, men hendes Slutningsbesked faldt fuldstændig sammen med det Standpunkt, hun fra første Færd havde indtaget i kirkelige Sager. Hun forsikrede, at hun nu som før ikke vilde gjøre noget Forsøg paa at anvende Tvang mod sine Undersaatters Samvittighed; men hun rejste til Gjengjæld for sin Person rigtignok ogsaa Krav paa Trosfrihed og bad indstændig om at vise hende en lignende Tolerance og lade hende ære sin

Gud paa hendes Vis. Frimodig indrommede hun ogsaa, at hun ved et Frafald fra sin Tro maatte befrygte at saare og fjærne sine udenlandske Venner, fremfor alle Kongen af Frankrig, Skotlands gamle Forbundsfælle, samt andre mægtige Potentater.

Denne frimodige Henvisning til hendes udenrigske Forbindelse med katholske Magter viser i øvrigt, at Maria heller ikke efter sin Hjemkomst til Skotland afbrød sine Forbindelser med de katholske Magter; men at dømme efter alt, hvad der foreligger, have disse været alt andet end intime, endsige truende for hendes eget Land. Saaledes vil det visselig ikke sige meget, naar Maria en Gang til Paven udtaler sin Beklagelse over, at hendes Lands konfessionelle Holdning har været til Hinder for en Sendingsfærd til Tridentinerkonciliet. Mere intim synes den Forbindelse at have været, Maria vedblev at vedligeholde med sine Onkler, Guiserne, særlig Kardinalen af Lothringen; over for ham betoner hun ikke blot gjentagne Gange sin uforanderlige Hengivenhed for den katholske Religion; men i hendes Brevvexling mangler det ikke paa Ytringer, t. Ex. hvor højlig hun ønsker, at hendes Land kunde gjenvindes for den katholske Kirke, hvor dybt det smerter hende, at herske over Kjættere o. s. v. Man vilde dog tillægge disse Ord en alt for overdreven Vigtighed, hvis man ud af dem vilde læse bestemte Planer til Omstyrtelse af den reformerte Religion eller blot i Almindelighed taget fjendtlige Hensigter imod den; det er ikke andet end Ord, for største Delen kun Floskler, der ikke turde mangle i en katholsk Fyrstindes Breve til en saa fremragende Stridsmand for den gamle Kirke som Kardinalen af Guise, Ord, som rigtignok laa saare langt fra Daad.

Først Forhandlingerne om Marias Giftermaal med Don Carlos bragte hende i nærmere Berøring med Spanien, den egentlig ledende Magt paa katholsk Side. Naar hun, som sagt, i længere Tid længselsfuldt syntes at ønske denne

Forbindelse, laa den Tanke næppe fjærn, at hun ad denne Vej vilde vinde et stærkt Rygstod, som maatte komme hendes Stillings Befæstelse til gode, ogsaa i konfessionel Henseende; naar vi mindes de Ord, John Knox foreholdt sin Fyrstinde, falder det vanskeligt at tro, at hun ikke skulde have næret det Ønske at skabe sig en Position, som friede hende for den Fare at se Knox's Theorier realiserede over for sig og omsatte i Handling. Og under alle Omstændigheder vilde Marias Formæling med Filip II.'s Søn have været en stærk Trusel mod Protestantismen paa de britiske Øer; det vilde næsten være utænkeligt, om ikke strax reaktionære Bestræbelser af den farligste Art skulde have knyttet sig til denne Kombination; men hermed er det dog ikke sagt, at Maria skulde have søgt Forbindelsen med Spanien i det Øjemed atter voldsomt at gjenoprette Katholicismen efter det Exempel, Maria Tudor, ligeledes med Spaniens Støtte, nylig havde givet i England. Ikke blot foreligger der intet Vidnesbyrd, ingen Antydning herom; men den unge Dronnings hele Forhold udelukker, at man kan tillægge hende saa vidt skuende Planer. End ikke evangeliske Bejlere til hendes Haand var der jo Mangel paa; men Maria har ingenlunde principielt og lige strax afvíst dem.

Det var derfor ikke Frygt for Dronningens fordærvelige Rænkespil mod hendes Undersaatters Samvittighedsfrihed, som løslod de Storme, for hvilke Marias Trone skulde synke sammen; men slige formentlige Planer tjente i det højeste hendes Riges Stormænd som Paaskud for at skjule deres Magtlyst. Det er et lidet fornøjeligt Billede, vi faa af hin Tids skotske Stormænd: den mørke, hensynsløse Kansler, Grev Morton, den aaleglatte, tvetydige Statssekretær, Maitland of Lethington, de raa og voldsomme Lorder Lindsay og Ruthven, den samvittighedsløse Earl Bothwell, og hvad de nu alle sammen hedde? der er blandt dem ikke én Skikkelse, ved hvem vort Blik kan dvæle med Velbehag,

som kan bringe os til at glemme den fælles Magtlyst og Begjærlighed, i det mindste til en vis Grad, derved at han stiller sig i Tjeneste hos en højere Idé, hos et stort eller dog i det mindste et andet Princip end den mest krasse Egenkjærlighed. End ikke Murray, som kun deri adskiller sig fra de øvrige, at han maaske er endnu mere troløs end alle andre, at han holder af at arbejde bag Kulisserne og holder alt direkte kompromitterende borte fra sig; han forstod mesterlig at lade andre arbejde for sig, særlig efter at han første Gang havde brændt sine Fingre alvorlig. Dette indtraf ved hans Oprør i Sommeren 1565. Ved Marias Formæling trak Murray sig tilbage fra Hoffet; da han under Trusel af Fredløshed opfordredes til at opfylde sine Lénspligter, udeblev han, erklæredes fredløs og greb strax til Vaaben med sine Tilhængere, Lorderne Glencairn, Rothes, Kirkcaldy of Grange og fl. Samtidig henvendte han sig til England om Hjælp, medens Dronningen, skjønt forgjæves, begjærede Understøttelse fra Frankrig; mere levende toge Paven og Spanien sig af hendes Sag; hun fik Pengehjælp af dem begge. Dog trængte hun ikke til denne Hjælp; det viste sig snart, at Oprøret ikke havde nogen Rod i Befolkningen. Forgjæves erklærede Oprørerne, at Religionen var i Fare; deres Paaskud fandt saa ringe Tiltro i Landet, at de selv hørte op med at lægge Vægten paa dette Moment og i Steden beskyldte Dronningen for at have krænket Landets konstitutionelle Rettigheder, derved at hun havde givet sin Husbond Kongetitlen uden at indhente Raadets og Stændernes Samtykke. Herved traadte Oprørets egentlige Karakter mere tydelig for Dagen, og selv Kongerigets første Stormand, Hertugen af Chatellerault, der havde sluttet sig til Murray, forlod nu inden kort Tid hans Parti. Omvendt lagde Dronningen Mod og Bestemthed for Dagen; hun samlede sine Tilhængere og var snart Baronerne, der kun havde bragt 1000 Ryttere paa Benene, langt overlegen. Fuld af Kamplyst rykkede hun og hendes Mand i Begyn-

delsen af Oktober i Marken; fra Edinburgh gik Toget over Stirling mod Dumfries, Oprørernes Støttepunkt; de flygtede imidlertid hæderløse til England uden at afvente Sammenstødet med de kongelige Tropper. Murray gik til London, hvor Elisabet, som hemmelig havde begunstiget Opstanden, tog ham det saare ilde op, at han havde vovet at rejse sig mod sin Dronning.

Saaledes var Opstanden knust; alene ved sin Optræden havde Maria tvunget Oprørerne til Underkastelse; Dronningen triumferede, og i sin Sejrsrus troede hun at være Herre over alle Modstandere, over alle Vanskeligheder, som truede hende. Hun afslog med Bestemthed at give Flygtningene Amnesti; hun vilde, erklærede hun, hellere taale Døden end blive en Vasal af sine oprørske Undersaatter. Heller ikke den Rolle, Elisabet havde spillet under Oprøret, var forbleven hende ubekjendt; man sagde, at hun havde truet med at rykke over den engelske Grænse i Spidsen for sin sejrrige Hær og ikke at raste, før hun naaede London. Dog tør man billigvis betvivle, at Maria virkelig har betjent sig af saa forvovne Ord. Ganske vist holdt Elisabet det ikke for usandsynligt, at Nabodronningens Sejr kunde blive følelig i hendes eget Land; hun kaldte Stormændene i Nordengland, hvor Katholicismen endnu havde mange Tilhængere, til sig i London, for at kunne have Tilsyn med dem og afholde dem fra hemmelige Rænker; Maria derimod skrev til Paven, at han skulde staa hende bi med at afhjælpe den ynkværdige, usalige Tilstand i hendes Land, og over for Kongen af Spanien, hvem hun betegnede som den Mand, Gud havde ophøjet over alle, for at opretholde den katholske Religions hellige Sag, forsikrede hun at ville holde sammen med ham mod en hvilken som helst Fjende.

Dog ogsaa dette var ikke andet end Ord. Vel drog Maria nu ogsaa katholske Stormænd, t. Ex. Lord Athol og fremfor alt Grev Huntley, Gordon'ernes Overhoved, til sit Hof og sit Raad; men dog stod deres Indflydelse tilbage for

den protestantiske Grev Bothwell, en gammel Modstander af Murray, der under sidstnævnte Oprør havde indfundet sig hos Maria og tilbudt hende sin kraftige Arm for at bekæmpe hendes oprørske Broder og de øvrige Rebeller. Fremfor alt blev der heller ikke nu i Landet truffet nogen som helst Foranstaltning, som kunde hentyde til, at Maria virkelig er gaaet ud paa at omforme de kirkelige Forhold i sit Land. Maria syntes tilfreds med, som hun troede, at have styrket sin kongelige Myndighed. Ingen som helst Antydning vækker dernæst nogen Sandsynlighed for, at det Parlament, som sammenkaldtes til Marts det næste Aar 1566, skulde sysselsætte sig med Planer fra Dronningens Side til Katholicismens Fremme. Derimod var der tilsyneladende en Rimelighed for, at dette Parlament skulde tjene til at styrke Kronens Stilling, og heri fandt atter det Parti, som var bukket under, Anledning til at opbyde alt for at hindre dette, om ikke for det første ved Magt, saa ved skamløs Snedighed.

Under disse Modpartiets Bestræbelser blev det nu særlig skæbnesvangert for Dronningen, at netop den Mand lod sig bruge hertil, af hvem man allermindst skulde have ventet det, nemlig hendes Husbond, Henrik Darnley.

Marias Hjærte havde spillet hende et slemt Puds; Darnleys smukke Person, hans behagelige Ydre havde i den Grad forblindet hende, at hun undlod at prøve, om hendes Elskers indre Lødighed gav nogen som helst Garanti for Fremtiden; men dette var ingenlunde Tilfældet; Darnley fortjente aldeles ikke at være den unge, aandrige Dronnings Fælle. Han var indadtil hul og ubetydelig, og skjønt den nittenaarige Knøs's store Ungdom til en vis Grad maatte undskylde hans hele umodne Væsen, er det dog i høj Grad tvivlsomt, om han nogen Sinde var kommen til indre Modenhed, hvis det var faldet i hans Lod at naa en højere Alder; thi man søger forgjæves i hans Karakter et Træk, hvortil man kunde knytte bedre Forventninger om Fremtiden.

Det er endog tvivlsomt, om han har besvaret Marias Kjærlighed; det ser i det mindste ikke ud til, at han, der fra første Færd manglede alle højere Interesser, endogsaa blot har gjort et Forsøg paa at hæve sig i aandelig Henseende paa Trin med hende; det fortælles, at han ogsaa efter Ægteskabet fortsatte sin sædvanlige ubundne, ja tøjlesløse Færd, haanede alle Hensyn til sin nye Stillings Værdighed og gjorde sig ringe Umage for at dølge sin Naturs indre Raahed, ikke engang over for Maria. Endnu værre var det dog, at han samtidig var besjælet af den stærkeste Ærgjerrighed og absolut vilde spille en Rolle i Staten, hvortil han hverken i moralsk eller intellektuel Henseende syntes at egne sig; med Ærgjerrigheden forenede han imidlertid et ubegrænset Hovmod, en Selvovervurderelse, der stod i den skarpeste Kontrast til hans indre Betydningsløshed og Karaktersvaghed.

Det var da ogsaa først og fremmest Darnleys Ærgjerrighed, som indviklede ham i de værste Ting. Spørgsmaalet om Matrimonialkronen medførte den første Uenighed med hans Hustru, der trods al Mandens Svaghed elskede ham ømt. Darnley, der ikke var tilfreds med Værdigheden og Navnet som Konge, trængte med Voldsomhed paa, at Maria skulde indløse sit Løfte og med Matrimonialkronen tildele ham den fulde kongelige Værdighed; men Maria, som fra første Færd havde gjort sit Løfte afhængigt af Darnleys Adfærd, var ikke saa let villig hertil. Trods sin Kjærlighed kunde hun ikke være blind for Fejlene hos ham eller dølge for sig selv, at den kongelige Værdighed næppe var i gode Hænder hos ham. Desuden var det hende ikke muligt af egen Magtfuldkommenhed at gjøre et Skridt, som raadede over Tronfølgen i Kongeriget; det var et Statsretsspørgsmaal af første Rang, som kun kunde optages til Drøftelse med Samtykke fra Stænderne. Den egenmægtige Tildeling af Kongetitlen til Dronningens Husbond havde jo nylig i de oprørske Lorders Øjne været en saa stor Statsforbrydelse, at

de, som vi have hørt, havde troet heraf at kunne smedde det fornemste Vaaben mod Maria. Desuagtet følte Darnley sig i yderste Grad saaret og opbragt mod Dronningen, sin Hustru, og han synes efter sin vante Manér at have lagt saa ringe Dølgsmaal paa sin Uvilje, at den Tanke kunde dukke op hos Marias Modstandere at benytte sig af Kongen mod Dronningen og at dække deres Rænker mod sidstnævnte ved hans Navn; thi Murray og hans Tilhængere, Kongregationens Lorder, pønsede uafladelig paa, hvorledes de kunde gjenvinde deres tabte Stilling ved Hove og i Landet. Og inden kort Stund vandt deres Planer en mere fast Form.

V.

Paa dette Punkt af Maria Stuarts Historie træder David Riccio pludselig i skarp Belysning frem paa den mørke Scene og fængsler for en Stund den almindelige Opmærksomhed ved sin Person og sin sørgelige Skæbne. Riccio var en Søn af den rigt begavede, sangrige italienske Nation, en Piemonteser, som i Begyndelsen af Treserne var kommen til Skotland i Følge med det piemontesiske Gesandtskab. Hans musikalske Begavelse var ham en Anbefaling hos Dronningen, som vidste at sætte Pris paa en god Stemme; det hedder sig, at hun tænkte paa at indrette sig et lille Kapel. Hun udbad sig Riccio hertil og knyttede ham til sin nærmeste Omgivelse i den dobbelte Egenskab af Kammertjener og Kammersanger. Snart opdagede hun imidlertid, at han endnu var i Besiddelse af andre gode Egenskaber; han var det franske og italienske Sprog fuldkommen mægtige, Maria betroede ham derfor en Privatsekretærs Forretninger, og da han var sin Frue ubetinget tro og hengiven, lod hun ham, som det synes, føre sin Korrespondence med de udenlandske Magter; dette var naturligvis en højt betroet Stilling; Riccio maatte indvies i alle Dronningens politiske

Hemmeligheder, og da han viste sig denne Fortrolighed værdig, steg han højere og højere i hendes Gunst; samtidig øgedes naturligvis ogsaa den Misundelse og det Had, en Fyrstes Yndling sjælden undlader at paadrage sig. Det ser egentlig ikke ud til, at Riccio har fortjent sligt; det var sikkert ogsaa i høj Grad overdrevent, naar man betegnede ham som den Mand, der ledede og styrede Dronningen og gjennem hende Riget. Det slaar vist heller ikke til, naar man havde ham mistænkt for at paavirke Maria i de katholsk-religiøse Bestræbelser, man tog sig Mine af at forudsætte hos hende, eller dog forudsatte, at han lod sig bruge hertil og villig stillede sine Evner til hendes Raadighed i slige Øjemed. Stormændene vilde imidlertid have et Offer for deres Had, og jo mere de følte sig selv tilsidesatte, desto heftigere opflammedes dette Had mod »Kammertjeneren«, der, som de sagde, vilde regere dem.

Hertil kom endnu et andet Moment, der mer end alt andet skulde blive skæbnesvangert for Riccio: hans Person afgav et Sammenknytningspunkt mellem de sammensvornes og Kongens Interesser, for saa vidt ogsaa han stræbte efter at fjærne Riccio. Ganske vist havde Italieneren en Gang taget Ordet for Marias Ægteskab med Darnley og, saa vidt hans Indflydelse strakte, fremmet denne Sag hos sin Frue; men den hovmodige Yngling, til hvis Egenskaber Taknemmelighed mindst hørte, var kun alt for villig til at glemme denne Tjeneste. særlig da han fandt eller troede at finde, at Riccio styrkede Dronningen i den Beslutning for Tiden endnu at nægte sin Husbond Matrimonialkronen. Han var ogsaa fortrydelig over den Fortrolighed, som herskede mellem Maria og hendes Sekretær; derimod falder det vanskeligt at antage, at Darnley skal have troet paa Existensen af et strafværdigt Forhold mellem Maria og Riccio, saaledes som han senere skal have udtalt sig for at besmykke sin Udaad; men det kan nok have krænket hans smaalige Sind, at Maria gav Italieneren Adgang til sine private Selskaber,

der ofte forlængedes til langt ud paa Natten, hvor han da vel lod sin Stemme høre, hvor der førtes livlige Samtaler om Litteratur og Kunst, eller ogsaa mangt et vigtigt Statsspørgsmaal drøftedes paa fortrolig Vis. Dette var vel egnet til at fylde en Mand som Darnley med Skinsyge og Uvilje mod den fremmede, og her forstode de sammensvorne at tage ham; de forstærkede hans Mistanke, overtydede ham om, at Italieneren maatte fjærnes, da Darnley ikke turde haabe at spille en Rolle i Riget, saa længe han levede, og tilbøde sig at hjælpe ham til begge Maal, at fjærne den forhadte Lykkeridder og at hjælpe ham til Matrimonialkronen, saafremt han vilde gjøre fælles Sag med dem og aabne dem Port og Dør til den hævnende Daad. Den svage, lidenskabelige Yngling var hurtig vunden; han lovede alt, hvad man vilde have af ham; uden Samvittighedsskrupel víste han sig villig til at skifte Religion og gaa over til Protestantismen, ja han havde endogsaa den lige saa store Raahed som Ubetænksomhed at overtage en aktiv Rolle i det Sørgespil, som forberedtes. Og alt var allerede overtænkt og Rollerne fordelte; den 9nde Marts 1566, Aftenen før det Parlament skulde aabnes, som Maria havde sammenkaldt, skulde Slaget ske. Murray var paa det fuldstændigste indviet i Sagen, og han var saa sikker paa, at Sammensværgelsen vilde lykkes, at han forlod sit sikre Tilflugtssted i England, da Tiden nærmede sig, og indtraf i Edinburgh, Aftenen før Udaaden gik for sig, uden dog selv at tage Del i Mordet, i det han blev sin Grundsætning tro, for sin Person at holde sig bag Kulisserne saa længe som muligt. Han kjendte sine Fæller godt nok til at vide, at de rigtig vilde udføre det Værk, de havde paataget sig.

Saaledes gik da hin, saa ofte beskrevne, uhørt forræderiske Scene for sig i det gamle Kongeslot Holyrood, en af de sorteste Ugjerninger, det nogen Sinde havde været Vidne til. Under Mørkets Beskyttelse omringede de sammensvorne med deres Mandskab Slottet, hvor Kongen selv víste

dem Vejen til sin bedragne Hustrus Værelse. Uden nogen som helst Anelse sad Maria mellem sine tro Venner; Riccio var hos hende; ganske vist havde han nylig hørt foruroligende Rygter om, at der var noget i Gjærde mod hans Person; men Dronningen havde beroliget ham, forsikret ham om sin Beskyttelse mod alle Efterstræbelser. Nu indfandt Kongen sig, en sjælden Gjæst i denne Kreds; tilsyneladende fuld af Hjærtelighed hilste han paa Maria; hun anede ikke, at det var et Judaskys, han trykkede paa hendes Kind. Da hørte man Vaabenlarm i Gangen uden for Fyrstindens Værelser, og før man kunde spørge, hvad denne usædvanlige Larm paa dette Sted skulde betyde, stod i Døren Lord Ruthven i fuld Rustning, spøgelseagtig bleg og medtagen af en dødelig Sygdom, han dog for denne Stund syntes at have glemt. Forbavset, oprørt rejser Dronningen sig og irettesætter ham; men han hæfter Blikket truende paa Riccio, og hans Ord lade ingen Tvivl om, hvad der er Maalet for hans Komme. Det værgeløse Offer søger Beskyttelse for Dronningens Fødder; men Mordet gjør end ikke Holdt foran Majestætens hellige Person, de øvrige sammensvorne trænge ind, de fylde Værelset, som bliver Skuepladsen for et uhørt Optrin. Darnley griber Dronningen, han holder hende i sine Arme og skaffer de sammensvorne Plads for at kunne naa Italieneren; den ulykkelige rives bort fra sin Herskerindes Knæ, slæbes ud af Værelset og sønderslides uden for af talløse Dolkestik, medens Dronningen, overvældet af Smerte og Harme, inden for kæmper mod en Afmagt. Allerede gjennemiler imidlertid det Rygte Staden, at der tilføjes den elskede Herskerinde Men, Borgerne flokke sig sammen og drage mod Paladset for at befri Dronningen, og endnu engang maa den usle Darnley til at spille sin Rolle; han træder frem og forsikrer, at Dronningen befinder sig vel; i hendes Navn beder han Folket begive sig hjem, man tror og lyder ham, og Daaden er lykkedes.

I det mindste for Øjeblikket beherske de sammensvorne virkelig Situationen; Dronningens hidtidige Raadgivere, Huntley, Bothwell, Athol, ere blevne lige saa fuldstændig overrumplede som deres Herskerinde og prise sig lykkelige ved at kunne tage Flugten. Derimod træder nu Murray frem af Mørket, indfinder sig hos sin Søster og bliver — nødtvungen — tagen til Naade. Den tidligere Fornærmelse synes ganske naturlig at træde tilbage for den nylige og saa dybt følte Forhaanelse; desuden var Maria under strængt Opsyn og troede sig vel næppe sikker paa sit Liv; den dragne Dolk skal jo hin Aften endogsaa have truet hendes Liv.

Dog Maria opgav endnu ikke Spillet som tabt; hvem kan skildre, hvad der maa være foregaaet i hendes Indre, da hun saae sig saa skjændig behandlet baade som Dronning og Ægtefælle? Hvem vil vel ogsaa dadle hende, naar hun nu stillede List og Forstillelse mod den æreløse Vold og fandt det rigtigt at anvende alle de Hjælpekilder, hendes snilde Aand indgav hende, for at fri sig fra sin uværdige Stilling? Og hendes skarpe Blik fandt snart det Redskab, som skulde tjene hende hertil; det var ingen anden end Darnley, hendes forræderiske Husbond.

Den ubetænksomme Yngling behøvede ikke lang Tid til at fatte, at han, blændet af Lidenskaben, havde begaaet den taabeligste Handling i sit hele Liv. Med sin Hustrus Hengivenhed havde han sat det stærkeste, ja i Grunden det eneste Rygstød, han ejede, paa Spil. Og hvad havde han faaet i Steden? Saae det ikke ud til, at han blot havde raget Kastanierne ud af Ilden for andre? I Steden for den ukjendte og i Grunden dog ubetydelige Italiener, uden Venner og Tilhængere, traadte nu den rænkefulde, mægtige Murray, støttet af et stærkt Parti; tabte Darnley ikke meget ved dette Bytte, naar denne Herre, som derhos var ham personlig forhadt, vandt den første Plads i Dronningens Raad? Dyb Skamfølelse greb ham, angerfuld traadte han

frem for sin Hustru; men Modtagelsen var bedre, end han havde kunnet haabe; Maria syntes i ham at se en forført, en usalig forblindet Person; hun gav Darnley Haab om Tilgivelse, naar han fremtidig vilde følge hende. Hun har vel ogsaa end tydeligere paavist ham, at hans Udaad ikke vilde bringe ham nogen Løn, og saaledes bragte hun atter den svage Dreng ganske over paa sin Side. Allerede tvende Dage efter Mordet se vi Konge og Dronning optræde i den mest inderlige Forstaaelse. Lorderne havde den Gang i Dronningens Navn opsat et Dokument, hvori hun lovede dem den fuldstændigste Straffrihed for deres Adfærd; det forelagdes Dronningen til Underskrift, men hun vægrede sig og kom med Udflugter; da Lorderne bleve mere nærgaaende, tog hun Dokumentet til sig og lovede det underskrevet tilbage næste Morgen; men den følgende Nats Mørke skaffede hende Lejlighed til at unddrage sig sine Forfølgere. Kongen havde sørget for nogle paalidelige Ledsagere og Heste; sent om Aftenen førte han Dronningen ud af Slottet, og videre gik det nu i stormende Ridt den kolde Martsnat til Fæstningen Dunbar; et Par Gange troede de at have Forfølgerne bag sig, men naaede dog i god Behold Fæstningen. Maria aandede atter op, her var hun i Sikkerhed, og strax vendte Bladet sig. Da det blev bekjendt, at Maria var undsluppen, ilede hendes flygtede Tilhængere øjeblikkelig hid, fra alle Kanter strømmede Mandskab sammen, og efter et Par Dages Forløb saae hun en saa stærk Magt samlet om sig, at hun turde driste sig til at begynde Marchen mod Edinburgh, den samme Vej, hun nylig havde tilbagelagt som ynkelig Flygtning. Rædsel greb de sammensvorne ved hendes Nærmelse; alt Dronningens Flugt havde bragt dem i største Forlegenhed; de vare ikke forberedte paa noget som helst, de kunde ikke vove at sætte sig til Modværge og forlode Byen og Landet som Flygtninge. Murray og de øvrige, som vare vendte hjem fra Forvisningen og ikke havde taget nogen umiddelbar Del i det sidste Attentat, bleve strax

fuldstændig benaadede, og ogsaa ellers viste Maria sig nu mild og forsonlig; kun tvende underordnede Individer, som havde været Medhjælpere ved Mordet paa Riccio, bleve henrettede; de øvrige Mordere fik Amnesti endnu inden Aarets Udgang paa nogle enkelte nær, der beskyldtes for at have truet med at bruge Magt selv i Dronningens Nærværelse.

Det skete kunde dog hverken gjøres usket eller fuldstændig glemmes; en saadan Tillid som den, der i Marias første Regeringsaar havde hersket mellem hende paa den ene og Murray med hans Tilhængere paa den anden Side, kunde ikke mere fuldstændig gjenoprettes; selvfølgelig vedblev Maria at begunstige og laane Øren til de Mænd, hvis Hengivenhed havde staaet sin Prøve i gode som i onde Dage. Særlig gjaldt dette Greverne Huntley og Bothwell; den første blev Kansler, en Stilling, Grev Morton havde forspildt ved sin Deltagelse i Sammensværgelsen; Bothwell belønnedes ved Foræringer af Godser og ved Forlening med indflydelsesrige Embedsposter. Allerede kort før Sammensværgelsen mod Riccio havde Dronningen bragt en Familieforbindelse i Stand mellem de tvende Mænd, i det Bothwell ved hendes Mægling i Februar 1566 havde ægtet Huntleys Søster, Jane Gordon.

Saaledes vare de Forhold, som havde bestaaet ved Hove før Attentatet, i det væsentlige gjenoprettede; de sammensvorne havde ikke opnaaet andet end at fjærne en enkelt Mand. Omvendt misbrugte Dronningen ikke sin Sejr i nogen Retning, hun syntes endog at være bleven mere forsigtig end tidligere; der var ikke blot ikke Tale om noget som helst Skridt til Undertrykkelse af den herskende Religion, lige saa lidt nu som tidligere; men Maria forsømte endogsaa nu sine Forbindelser med de udenlandske Magter i den Grad, at man her blev tvivlende over for hende, næsten antog hende tabt for den katholske Sag, især da hun atter nærmede sig Murray og de reformerte Lorder,

og lod det være sig magtpaaliggende at gjenoprette de gamle, hjærtelige Forbindelser med England. I Febr. 1566 havde Maria udvist den engelske Sendemand af sit Land, da hun ikke længere kunde tvivle om, at han var indviklet i alle mulige Rænker mod hende; han fik imidlertid snart Tilladelse til at vende tilbage; men hos Elisabet havde Maria sat sig i saa stor Respekt ved den Kløgt og Kraft, hun nylig havde udfoldet, at hun nu fandt sig beføjet til gjentagne Gange at udtale sin fulde Overensstemmelse med Marias Politik og sin inderlige Deltagelse for hendes Person.

Og dog skulde det snart atter vise sig, at Tyngdepunktet i Skotlands Historie ikke laa hos Kronen, men hos den upaalidelige, ærgjerrige Adel; fra disse Kredse begyndte efter kort Tids Forløb nye Uroligheder, som rigtignok ikke vare direkte rettede mod Dronningen, men havde udset sig hendes Mand, Darnley, til Skive; dog ved en mærkelig Sammenkjædning af Omstændighederne bleve disse Bestræbelser ogsaa skæbnesvangre for Maria; Husbondens Undergang trak ogsaa hende med i Fordærvelse.

Ved sin Ubetænksomhed, ved sit Forræderi havde Darnley lagt sig ud med alle Partier; nogle hadede ham for det Rænkespil mod Dronningen, hvori han havde taget Del; andre nærede Afsky mod ham, fordi han havde gjort deres Planer til Skamme, fordi han havde fravristet dem Sejren, de alt troede at have i Hænde. Fremfor alt maatte de sidste, Darnleys tidligere medsammensvorne mod Riccio og Dronningen, i ham se en Gjenstand for deres uforsonlige Had: et Forræderi som det, Darnley havde begaaet mod dem, kunde ikke let finde Tilgivelse, allermindst hos saa stolte, let fornærmelige Karakterer som disse Landets mørke, voldsomme Magthavere. Hertil kom, at den ulyksalige Personlighed ikke længere havde nogen fast Støtte hos Dronningen; ganske vist havde han ydet hende den væsentligste Tjeneste; men det kunde dog synes tvivlsomt, hvor vidt han herved havde opvejet den Forbrydelse, han

havde begaaet ved sin Deltagelse i Komplottet. Det var desuden indlysende, at Dronningens Hengivenhed for ham ikke kunde voxe ved hans Adfærd. Hos den Mand, en Kvinde elsker, vil hun fremfor alt beundre mandige Egenskaber, Mod, Daadskraft, Fasthed; men Darnley havde opført sig svagt og ynkelig over alle Grænser; vel bryder af og til en Rest af Marias gamle Kjærlighed til Darnley frem; men denne Kjærlighed kæmper allerede med en retfærdig Harme over den holdningsløse Ægtefælle. Naar der allerede før Katastrofen med Riccio var indtraadt Misstemning mellem Ægtefællerne, var det uundgaaeligt, at det gode Forhold fra nu af maatte være alvorlig forstyrret, dog just ikke i den Grad, at enhver Tanke om Forstaaelse maatte fuldstændig opgives; ved det franske Hof t. Ex. lagde man ringe Vægt paa Sagen, da man tænkte, at en Forsoning uden Vanskelighed kunde bringes til Veje; men et dybt Brud forelaa utvivlsomt, og i Grunden gjorde ingen af Ægtefællerne alvorlige Anstrængelser for at læge det. Maria bevarede ganske vist Udseendet af ikke at tiltro Darnley nogen egentlig Medskyld i Attentatet, ja hun fik ham endog til at afgive en højtidelig Erklæring, som blev offentlig udbredt i Hovedstaden. Til andre Tider lod hun rigtignok Manden paa liden ædelmodig Maade føle, hvor meget han var afhængig af hendes Naade, og beredede ham Ydmygelser, hans stolte Sind kun med Vanskelighed forvandt. Saaledes tilkaldte hun engang Lorderne i sit Følge og Sendemændene ved Hoffet og rettede i deres Nærværelse den indtrængende Bøn til Darnley, at han uden Skaansel offentlig og hensynsløst skulde erklære, om han kunde gjøre hende Bebrejdelser, eller om hun paa nogen som helst Maade over for ham havde forset sig i Opfyldelsen af sine Pligter, en Appel, hvorpaa Darnley naturligvis kun kunde svare, at han ikke havde noget at bebrejde hende, hvorved han i alle de tilstedeværendes Øjne fik saa meget mere Uretten paa sin Side og blev gjort ansvarlig for den her-

skende Uenighed, som ikke længere kunde skjules. Omvendt forstod Darnley rigtignok heller ikke at finde sig til rette i sin Stilling. Saaledes som Forholdene nu en Gang havde udviklet sig, og mest ved hans egen Skyld, gaves der for ham kun en eneste Vej, med ubetinget Underkastelse at bøje sig for Dronningens Vilje og taalmodig at afvente, til det behagede hende atter at ophøje ham; thi for det første var der naturligvis ikke længere nogen Tale om Overdragelsen af Matrimonialkronen, og selv hans Kongetitel var ene og alene et Skin uden nogen reel Betydning. Dette kunde selvfølgelig ikke være anderledes; men Darnley kunde ikke finde sig i med Rolighed at bære de Følger, hans ubetænksomme Færd havde bragt over hans Hoved, og tillidsfuldt nærme sig Hustruen, selv naar hun gjorde ham Vejen let; han harmedes paa hende, paa sig selv, paa hele Verden og vedblev ved sin drengeagtige, holdningsløse Adfærd at vække Anstød paa alle Hold. Adelsmænd, som Maria havde udset og ansat i Tjeneste hos ham, nægtede han Adgang til sine Værelser; ikke desto mindre udtømte han sig i lydelige Klager over, at alle og enhver, Dronningen først og fremmest, tilsidesatte og ringeagtede ham. Han lod det endog mangle paa den mest almindelige Opmærksomhed over for Maria; han indfandt sig og forsvandt fra Hoffet, som det faldt ham ind, uden at tage Hensyn til hendes Ønsker; da Maria i Efteraaret 1566 faldt i en alvorlig Sygdom og allerede imødesaa Døden, nølede han, til det behagede ham at indfinde sig ved hendes Sygeleje, skjønt man havde underrettet ham om hendes Tilstand. Til andre Tider udtømte han sig i Trusler om ganske at forlade Maria og Riget, ja engang gav han sig endog Mine af at ville paakalde Landets strængt katholske Elementer mod Dronningen, da hun begunstigede Reformationen, og han henvendte sig til Paven for at mistænkeliggjøre Maria hos ham.

Imidlertid havde hun den 19de Juni i Stirling skjænket en Søn Livet, den senere Kong Jakob af Skotland og England; men heller ikke denne Begivenhed nærmede i Længden Forældrene til hinanden; den gav tvært imod Anledning til yderligere Tvist. Maria lod Elisabet af England anmode om at være Gudmoder for hendes førstefødte; men Darnley, som ikke i ringeste Maal havde givet slip paa sine Krav, tog dette meget ilde op, da han fra engelsk Side endnu stadig ikke var anerkjendt som Konge. Og da derpaa en engelsk Sendemand, Greven af Bedford, som sin Dronnings Repræsentant, indfandt sig ved den til 17de Decb. ansatte Daab, nægtede Darnley at tage personlig Del i Højtideligheden, hvad der maatte være saa meget mere saarende for Dronningen, som han befandt sig i samme By som hun og deres Barn. Darnleys Adfærd ved denne Lejlighed gjorde Bruddet mellem Ægteparret vitterligt for alle; Maria følte det derfor meget haardt, og med Møje bevarede hun den fornødne Ro og Værdighed under den højtidelige Handling; men da den franske Sendemand kort efter besøgte hende, fandt han hende i en beklagelig Forfatning; opløst i Taarer længtes hun efter Døden som en Befrier for alle Onder. Marias Hengivenhed for Darnley, i hvem hun jo nu saae ikke blot sin Ægtefælle, men ogsaa sin Søns Fader, var aabenbart endnu ikke i den Grad slukt, at hans hele Færd og Optræden var hende fuldstændig ligegyldig. Under denne Sindsstemning fik hun kort efter, i Begyndelsen af Aaret 1567, den Efterretning, at Darnley laa syg af Kopper i Glasgow, hans Faders Opholdssted, hvor hen han var tyet. Hun sendte ham først sin Læge, senere brød hun selv op for at besøge ham. Det var dog ikke alene Marias gjenvaagnede Kjærlighed, som kaldte hende til Mandens Sygeleje, hun forbandt ogsaa andre Øjemed hermed; det drejede sig om at modarbejde den gamle Grev Lennox' Indflydelse paa Rekonvalescenten, thi Dronningen havde ikke uden Grund sin Svigerfader mistænkt for ærgjerrige Planer. Maria kom

i en heldig Stund; Sygdommen syntes at have mildnet Darnleys Trods og givet ham et bedre Syn paa hans Stilling; Maria fandt ham mere eftergiven end tidligere, han syntes villig til at lystre hende i alt. Saaledes kom der ved Sygelejet en Forsoning i Stand, som syntes ærlig ment fra begge Sider, skjønt den Mistillid, der i de sidste Maaneder havde bemægtiget sig Darnley over for alle og enhver, endnu ikke var ganske fjærnet. Han gav saaledes nok sit Samtykke til, at Dronningen lod ham bringe bort fra Glasgow; men da Maria foreslog ham Craigmillar til Opholdssted, der laa to Mil fra Edinburgh, og hvor hun selv var kommen sig efter sin haarde Sygdom sidste Høst, vilde han ikke vide noget heraf og holdt fast paa at blive bragt til Edinburgh. Maria gik ogsaa ind herpaa; men da Faren for Smitte ikke syntes helt fjærnet endnu, og den unge Prins opholdt sig paa Holyrood, ønskede hun ikke, at Manden skulde tage Ophold paa Slottet, og gav derfor Befaling til at opdrive en anden Bolig for Kongen, i eller ved Edinburgh. Man valgte sluttelig Provsteboligen ved Mariakirken, der laa umiddelbart uden for Staden, i en Egn kaldet Kirk of Field, hvis Luft havde Ord for at være gavnlig for Rekonvalescenter. Dette temmelig rummelige Hus blev nu udstyret med passende Pragt, og efter at Darnley, ledsaget af Dronningen, i korte Dagsrejser havde tilbagelagt Vejen fra Glasgow i en Bærestol, flyttede han den 31te Januar 1568 her ind, og her skulde den ulykkeliges Skæbne fuldbyrdes. Natten mellem den 9ende og 10ende Februar om Morgenen Kl. 2 bleve Edinburghs Beboere vækkede af et tordenlignende Brag; man fandt, at det Hus i Kirk of Field, som havde tjent Kongen til Bolig, ved en Krudtexplosion var sprængt i Luften lige til Grunden; Darnleys Hushovmester trak man frem, endnu i Live; men Kongen og hans Page bleve fundne halvhundrede Skridt fra Huset i en af de omliggende Haver; Liget var kun iført en Skjorte; Kappe og

Sværd laa i ringe Afstand; paa Liget kunde der lige saa lidt paavises Spor af ydre Vold som af Brandsaar.

Skotlands, paa Forbrydelser saa rige Historie var beriget med en ny, ryggesløs Daad. Ganske vist var end ikke Kongemord noget uhørt i Skotland; men de nærmere Omstændigheder ved denne Udaad, for hvilken Darnley var falden som Offer, egnede sig ret til at fremkalde Opsigt overalt, hvor Rygtet naaede hen, og at vække Spænding efter Sagernes videre Gang. Og snart opdukkede virkelig højst besynderlige Rygter; Dronningen selv skulde ikke staa denne Udaad fjærnt; den italienske Sangers Død var bleven hævnet paa Darnley, sagde nogle; andre kjendte en endnu langt værre Udtydning: Fyrstinden havde friet sig for den retmæssige Ægtefælle, for i Ro at kunne glæde sig med en uværdig Elsker. Og atter varede det ikke længe, før man hørte om Tilværelsen af skriftlige Vidnesbyrd, om Breve med Marias egen Haandskrift, og de skulde formentlig uimodsigelig godtgjøre den kongelige Ægteskabsbryderskes Mordplaner.

Dog disse Breves Troværdighed er saare ringe; der foreligger en saa knusende Masse Indicier mod deres Ægthed, at den samvittighedsfulde Historieskriver ganske maa give Afkald paa at benytte dem ved Fremstillingen af de paagjældende Begivenheder. Vi skulle i en anden Sammenhæng komme tilbage til disse Breve og skulle dér lære dem nærmere at kjende; derimod yde de intet Bidrag til Oplysning om Mordet paa Darnley, og de troværdige Vidnesbyrd, som foreligge, give Støttepunkter nok til at søge Ophavsmændene til Udaaden ikke hos Dronningen, hvis Forhold til Darnley alt er skildret, men i Adelens Lejr. Darnleys Tilintetgjørelse var et fælles Værk af de tvende Grupper, vi have fundet i Marias Omgivelser, den ene Gruppe, der vilde gaa og gjælde for Dronningens Parti, og den anden, de protestantiske Lorder, som allerede havde givet Anledning til saa mange Uroligheder. Ogsaa denne Gang laa

Initiativet paa denne Side, men Darnley arbejdede rigtignok sine Modstandere i Hænderne ved sin Ubetænksomhed og Mangel paa Forsigtighed. Med indædt Had forfulgte han sin Hustrus Raadgivere. Mod Murray skal han endog have udtænkt et Mordforsøg, og gjentagne Gange forlangte han med Voldsomhed, at Murray skulde fjærnes fra hele Statsstyrelsen; han skyede ham forsætlig og lagde ikke det ringeste Dølgsmaal paa sin Uvilje mod ham; han kunde ikke høre Murrays Navn uden at komme i lidenskabelig Bevægelse. Ikke bedre var hans Forhold til hans Hustrus Statssekretær, Maitland of Lethington. Denne, særlig intrigante Mand optræder som Murrays højre Haand og plejede ikke at mangle ved noget Komplot, der udgik fra de forenede Lorders Side. Ogsaa i Sammensværgelsen mod Riccio havde han haft Del, og Dronningens Sejr havde tvunget ham som de øvrige sammensvorne til at søge sin Frelse i Flugten. Den smidige Herre forstod imidlertid snart paa ny at nærme sig Dronningen; Maria amnesterede ham før hans Fæller, allerede i September, og tog ham snart atter baade til sit Hof og til Raadet, skjønt Darnley modsatte sig hans Tilbagekomst paa det heftigste, ja endog forsøgte paa ny at styrte ham ved at rejse en Anklage, som Dronningen imidlertid undertrykte. Man kan vel tænke sig, hvorledes Forholdet mellem de tvende Mænd fremtidig stillede sig; men det laa ikke i Maitlands Karakter at fortære sig i unyttigt Had, og i Forstaaelse med Murray havde han snart sin Modstanders Tilintetgjørelse for Øje. Med dette Formaal nærmede han sig Dronningens Parti og satte igjennem, at Murray og Bothwell allerede i Begyndelsen af Oktober rakte hinanden Haanden til Forsoning og Forbund, en Begivenhed, som ret egentlig indeholdt Spiren til alt det kommende. Kongregationens Parti havde nu tvende Gange set deres Planer strande, ved Murrays Opstand 1565 og ved Riccio-Sammensværgelsen 1566, og Hovedgrunden var, at Bothwells og Huntleys Parti samlede sig om Dronningen

og traadte dem hindrende i Vejen; de saae sig derfor nu satte i den Nødvendighed at gaa paa Akkord med disse Dronningens Tilhængere og, om muligt, drage dem ind i sine Interesser. Først og fremmest gjaldt det at vinde Bothwell, der — ikke uden Grund — i særlig Grad stod i Gunst hos Maria.

VI.

James Hepburn, Earl af Bothwell, der ved denne Tid lige havde fyldt sit tredivte Aar, var allerede som ung Mand ilet Regentinden, Marias Moder, til Hjælp under hendes Kamp mod den oprørske Adel; han handlede saaledes af en Loyalitetsfølelse, der i og for sig var sjælden i Skotland og derhos saa meget mere paafaldende, som Bothwell hørte til Protestanternes Tal. Han paadrog sig da ogsaa de protestantiske Lorders heftige Had, og Murray havde ikke længe været i Besiddelse af Magten, før han i Aaret 1562 anklagede Bothwell for at have villet myrde ham selv og bortføre Dronningen. Klagen var fuldstændig ugrundet, men Murrays Anseelse var overvejende, og Bothwell blev kastet i Fængsel. Det lykkedes ham imidlertid at flygte, men han faldt i Hænderne paa Englænderne og holdtes fangen i Tower. Sluttelig fik han dog sin Frihed tilbage og begav sig til Frankrig, men vovede i 1564 atter at dukke op i Skotland, da en egentlig Domfældelse ikke var paafulgt. Murray var imidlertid paa sin Post, han lod strax den retslige Forfølgelse mod Jarlen gjenoptage, og da Bothwell nærede Frygt for Murrays Tilhængere, holdt han det ikke for raadeligt at give Møde, men foretrak at forlade Landet. Hans Forvísning var aabenbart det tydeligste Bevis paa, hvor højlig Murray ved denne Tid beherskede Situationen, og hvor magtesløs Maria fremtraadte ved Siden af ham. Det fortælles, at hun interesserede sig

for Bothwell, hvis Forbrydelse aabenbart ikkun var, at han engang havde kæmpet for Kronen, at hun søgte at sætte hans Benaadning igjennem; men ikke blot mislykkedes dette for hende, men det vakte endog stærkt Anstød, i det mindste hvis vi tør fæste Lid til den engelske Sendemand; han og Murray vare imidlertid to Sjæle og én Tanke, og Sendemanden synes at have taget Maria det meget ilde op, at hun vovede sig saa langt frem. Sluttelig slog dog ogsaa Bothwells Time; Murrays Opstand og Fald i 1565 skaffede Bothwell Optagelse i Landet og Dronningens Naade, thi sin gamle Politik tro stillede han sig øjeblikkelig ved hendes Side. Komplottet af Marts 1566 kastede ham paa ny ud af hans Stilling, men kun for nogle Dage. Han hørte til de første, som ilede Dronningen til Hjælp, da hun havde friet sig af de sammensvornes Hænder og reddet sig til Dunbar; med hende tiltraadte han derpaa Sejrstoget til Hovedstaden og vandt saaledes nye Krav paa hendes Naade, som hun da heller ikke var karrig med. Maria havde allerede tidligere bekræftet ham i hans Besiddelser og Værdigheder, særlig som Skotlands Arve-Storadmiral; hertil kom nu den vigtige Post som øverste Befalingsmand over de sydlige Grænselande, en Post, som lagde en overordentlig omfattende Bemyndigelse og Magt i hans Hænder. og da hertil kom den Indflydelse, han maatte øve som Hovedet for en af Landets mest fornemme Familier, var han utvivlsomt det daværende Skotlands mægtigste Mand. Desuden fremtraadte han som Dronningens højre Arm, og hun vidste ogsaa personlig at udmærke ham. Under Udøvelsen af sin Bestilling ved Grænsen havde Bothwell saaledes et personligt Sammenstød med en berygtet Røver og fældede ham i en Tvekamp, men fik selv et Saar, og da Dronningen nu kort efter kom i Nærheden af hans Slot Hermitage, hvor han laa syg, undlod hun ikke med et prægtigt Følge at aflægge ham et Besøg paa en hel Time for personlig at overtyde sig om hans Befindende. At Bothwell imidlertid

har staaet sin Dronnings Hjærte nær, ja at han har vundet Marias Kjærlighed i den Grad, at den gjorde hende blind og døv over for Ære og Samvittighed, dette er ene og alene tendentiøs Opfindelse, som i Grunden allerede finder sin Gjendrivelse ved det Faktum, at Dronningen, som alt omtalt, gjorde sig Umage for at gjennemføre Grevens Ægteskab med Jane Gordon, en Søster til Lord Huntley. Man kan heraf allerede forstaa, at Maria i Bothwell ikke saae andet end en, rigtignok meget nyttig og brugbar Tilhænger, at den mest umiddelbare Interesse paabød hende at se at bevare hans Troskab og Hengivenhed. For øvrigt synes Bothwell næppe heller at have været den Mand, der kunde vinde en Kvindes Hjærte som Dronningen. Mandlige Egenskaber som Mod og dristig Bestemthed udmærkede ham vel; men han var heller ikke ret andet og mere end en dygtig Hugaf; som Feltherre og som Statsmand viste han sig lige udygtig, og derhos var han fuldt saa ustyrlig og samvittighedsløs som nogen anden af sine Standsfæller; selv om han end kunde udfolde en vis naturlig Smidighed, savnede han dog ikke blot al højere Dannelse, men endogsaa den ydre Slebethed, der var nødvendig for at gjøre Indtryk paa den fint dannede Dronning. Endelig høre vi ikke, at Earlen har udmærket sig ved legemlig Skjønhed og tiltalende Fremtræden som Darnley; der foreligger endogsaa en, rigtignok ikke fuldstændig troværdig Beretning, som fortæller lige det modsatte om ham. Alt dette vilde nu strængt taget ikke være et tilstrækkeligt Bevis mod, at der ikke ligefuldt kunde have existeret en Hjærtenspagt mellem Bothwell og Maria; men mere vigtig, ja afgjørende er den Omstændighed, at der fra den Tid, hvor den formentlige Kjærlighedsroman skulde være spillet mellem de tvende, hverken fra Parret selv eller fra nogen som helst anden foreligger Ytringer eller Tegn af nogen som helst Art, der kunde hentyde til Existensen af et sligt Forhold. Sagnet om dette Kjærlighedsforhold dukker først senere frem — vi

skulle faa at se, naar og under hvilke Omstændigheder — enten som en Tydning af Kjendsgjerninger, der i fjærnt staaendes Øjne paa denne Maade fandt sin simpleste Forklaring, eller som en bevidst Opdigtelse, udklækket til Dronningens moralske Tilintetgjørelse.

Efter alt, hvad der var gaaet forud, bestod der, som venteligt var, et alt andet end venligt Forhold mellem Bothwell og Murray, og dette kunde ikke godt forbedres ved den naturlige Rivalitet, som maatte fremkaldes ved deres samtidige Ophold ved Dronningens Hof; endnu i Avgust 1566 kom det mellem begge til en heftig Strid, som Dronningen kun med Møje kunde bilægge. Endnu mere forhadt var Bothwell af Riccios Mordere, der paa denne Tid levede som landflygtige i England; den engelske Sendemand, Grev Bedford, der delte Oprørernes Stemning, karakteriserede ham som den Mand, der absolut var Adelen mest forhadt; endnu under den 31te Avgust skriver han, at selv Riccio aldrig har været Magnaterne saa højlig forhadt som for Tiden Bothwell. Kun Lethington ansaa det netop nu for belejligst for sit Vedkommende at slutte Fred med ham, og der kan ikke være nogen Tvivl om, at det ligeledes var ham, som strax efter sin Tilbagekomst til Hove bragte den alt omtalte Forsoning mellem Murray og Bothwell i Stand. Efter skotsk Sædvane blev der ved denne Lejlighed opsat et saakaldet »Bond« og underskrevet af begge. Desto værre kjende vi ikke Indholdet af dette Dokument; men naar det er tilladt at drage Slutninger af, hvad der videre tildrog sig, erklærede Bothwell i dette »Bond« fremfor alt sig villig til at gaa ind paa de landsforvistes Tilbagekaldelse. Dette var en Sag, som laa Lethington og Murray stærkt paa Hjærtet; de følte aabenbart — endog efter Forsoningen med Bothwells Parti — ingen fast Grund under Fødderne, før de atter havde deres gamle Fæller, en Morton, Lindsay, Ruthven omkring sig; var deres Tilbagekaldelse først lykkedes, turde de vel haabe atter uden Vanskelighed at vinde Over-

magten baade ved Hove og i Landet og at kunne skubbe Bothwell og hans Parti til Side.

For det første trængte man imidlertid endnu til dem, ogsaa over for Kongen. Før man imidlertid gik frem mod ham, syntes det Murray og Lethington raadeligst, at skaffe sig Oplysning om Dronningens Stemning; man vilde sondere, hvorledes hun selv opfattede Forholdet til sin Husbond, og om hun ogsaa var stemt for de landflygtiges Tilbagekaldelse; hvad det sidste Punkt angik, troede Murray og Lethington at have bemærket, at den milde Herskerinde kun undlod at indrømme Amnestien af Hensyn til Darnley, der, som let forstaaeligt, modsatte sig de, engang af ham selv forraadte Riccio-Morderes Tilbagekaldelse. Dette var altsaa en yderligere Grund, hvorfor Darnley maatte falde. I Begyndelsen holdt man det ikke for umuligt, at Maria kunde bringes saa vidt, at hun samtykkede i en Skilsmisse. Tanken herom havde allerede været paa Bane i Skotland, og Darnley selv havde faaet Nys derom og vel navnlig af den Grund skrevet sit, alt omtalte Brev til Paven, som derpaa havde formanet Maria til at give mere forsonlige Tanker over for Husbonden Rum. Man besluttede derfor nu at udnytte det nye Kammeratskab mellem Bothwell og hans Fæller til i Fællesskab at rette en Forestilling til Dronningen.

Medens de fornemste Lorder i Begyndelsen af December vare samlede om Dronningen i Craigmillar, skrede Murray og Lethington til Værket. En Morgen ganske tidlig gik de ind til Grev Argyle, en anset Adelsmand af det protestantiske Parti, men som samtidig vedligeholdt en intimere Forbindelse med Dronningen. Maitland forestillede ham nu, hvor stærkt det maatte være dem alle magtpaaliggende, at de forviste bleve benaadede, og udbad sig hans Medhjælp hertil, men Argyle fandt dette Skridt lidt betænkeligt og troede, at Dronningen vilde tage det ilde op. Lethington gjensvarede, at man bedst vilde naa Maalet, naar Maria

blev skilt fra Darnley, og da Argyle endnu var tvivlraadig, forsikrede han, at man nok skulde vide at befri Dronningen for hendes Mand.

Man tilkaldte dernæst Grev Huntley, og baade han og Argyle gik ind paa Murrays og Lethingtons Plan, og de fire Adelsmænd begave sig nu i Forening til Grev Bothwell. Ogsaa han sluttede sig til dem, og alle fem fremstillede sig for Dronningen, som den Gang var heftig opbragt over Darnleys Adfærd ved den oven for berørte Daabssag, og bragte Forslaget om Skilsmissen paa Bane. Da Maria selvfølgelig nærede Betænkeligheder, sagde Lorderne, at de selv vare villige til at sætte Skilsmissen igjennem, saafremt Dronningen vilde indlade sig paa at benaade Morton og de øvrige, som endnu smægtede i Landflygtighed. Man syntes at antage, at det ene var ydre Grunde, Betænkeligheder for Følgerne, som afholdt Maria fra strax at modtage Forslaget. Dronningen kom virkelig i Forlegenhed. Lordernes tillidsfulde Optræden, de fælles Forestillinger fra de gamle Rivaler Murray og Bothwell, de tvende Mænd, paa hvis Raad hun lagde størst Vægt, kunde ikke forfejle sin Virkning; men bortset fra alle andre Betænkeligheder, gav hun saa ikke sit Barns Rettigheder til Pris? Da Ægteskabet jo var indgaaet efter katholsk Ritus, var det nemlig som saadant uløseligt, og saaledes syntes kun en Erklæring om dets Ugyldighed at staa tilbage. Lorderne forsikrede imidlertid, at Skilsmissen vilde være at gjennemføre paa retmæssig Vis, og hendes Søns Rettigheder følgelig ikke lide noget Skaar; men Dronningens Kjærlighed til Manden begyndte igjen at vinde Overhaand. Ganske vist lagde hun ikke noget Dølgsmaal paa, at hans Opførsel ikke var uden Dadel; men han kunde jo endnu forbedre sig, mente hun, saa en Skilsmisse paa Tid maaske var at foretrække; Maria drøftede endog, om en slig Skilsmisse muligvis kunde hidføres derved, at hun selv for en Stund forlod Landet, et mærkeligt Forslag, Dronningen dog vistnok for Øjeblikket mente alvorlig, men

som dog kun kunde hidrøre fra en dybt nedtrykt Stemning og fuldstændig Raadløshed. Lethington, der ledede Underhandlingen, bad hende imidlertid at være ved godt Mod; hendes Majestæt skulde blot lade Lorderne raade, saa skulde de nok vide at finde et Middel til at fri hende for Darnley; men dette var ingenlunde Marias Mening. Hun blev meget bange og besvor Lorderne ikke at foretage sig noget, der kunde plette hendes Ære eller forurolige hendes Samvittighed; de maatte se til, udbrød hun, at de ikke i den Hensigt at tjene hende, meget mere bragte hende Skam og Skade. Maitland indsaa, at han havde været for tydelig; han forsikrede højt og helligt, at der kun skulde komme noget godt ud deraf; Lorderne vilde ikke gjøre andet end, hvad Parlamentet kunde billige, det vilde sige saa meget som, at der ikke var Tale om nogen Voldsdaad. Hermed endte denne mærkelige Samtale. Herrerne havde aabenbart ikke naaet deres Maal; Maria havde hverken samtykket i at benaade Riccios Mordere, ej heller syntes hun villig til at lade Darnley i Stikken; men dette kunde ikke mere afvende hans Skæbne. Hans Undergang var — Lethington havde ladet dette skinne alt for tydelig igjennem — allerede en af ham og Murray afgjort Sag. Rigtignok havde begge formodentlig helst set, at Darnley som Privatmand var bleven prisgiven deres Hævn; thi skjønt moralske Grunde ikke kunde skræmme dem endog fra et Kongemord, kunde Følgerne af et sligt Mord blive betænkelige for Gjerningsmændene, medens Privatmanden Darnleys Fald ikke var nogen Sag af større Betydning. Da det imidlertid ikke lod sig gjøre at røve den ulykkelige hans sidste Rygstød hos Dronningen, havde Stifterne af Mordplanen kun at være betænkte paa at vælte det hadefulde ved Udaaden over paa andre. Og her vidste de nu mesterlig at drage Fordel af det nye Kammeratskab med Lorderne af Dronningens Parti; her fandt de den Mand, de søgte, som var samvittighedsløs

og forblændet nok til at lade sig bruge som Redskab for andres Planer. Denne Mand var Grev Bothwell.

Allerede i Craigmillar, enten umiddelbart efter Samtalen med Dronningen eller maaske endog allerede for denne, undertegnede Huntley, Argyle, Bothwell og Maitland of Lethington — Murray holder sig fra nu af fuldstændig i Baggrunden — et Bond, indeholdende den Erklæring, at Hensynet til Rigets Vel ikke tilstedede længere at taale Darnleys Herredømme, »denne unge Nar og hovmodige Tyran«, som man nu karakteriserede ham; derfor havde Undertegnerne besluttet sig til at rydde ham af Vejen paa den ene eller anden Maade; men de forenede sig om og tilsikrede hverandre at betragte Foretagendet som et fælles og at ville beskytte og forsvare dem, hvem Udførelsen overdroges. Bond'en overleveredes Grev Bothwell; han havde følgelig allerede ladet sig vinde for den sorte Daad.

De sammensvorne satte sig strax i Forbindelse med de landflygtige; de satte dem i Kjendskab til deres Beslutning at skaffe Darnley til Side og opfordrede dem til at tiltræde Sammensværgelsen med det Tilbud, at ville interessere sig hos Dronningen for deres Amnesti, saafremt de viste sig villige. De forviste vare strax parate; men Amnestien var allerede udgaaet i Følge Bønner og Forestillinger fra Englands og Frankrigs Sendemand, uden Medvirkning fra de forenede Lords. Den 24de Decb. udstedtes en almindelig Amnesti; i Begyndelsen blev det vel endnu paalagt de amnesterede i tvende Aar og indtil en udtrykkelig Hjemkaldelse at holde sig borte fra skotsk Grund; men inden kort Tids Forløb blev denne haarde Clausul formildet saa vidt, at de amnesterede skulde holde sig syv Mil fra Hoffet.

Alle de gamle sammensvorne, som allerede igjen rugede over mørke Planer, vendte saaledes tilbage til Skotland; blandt dem var den mest fremragende Grev Morton, Rigets forhenværende Kansler, som tog sit Ophold paa Whittingham, et af sine Slotte i Syden. Her modtog han snart

Besog af Bothwell og Lethington, som opfordrede ham til at tage aktiv Del i Kongens Bortryddelse; de sammensvorne lagde tydelig nok Vind paa, at alle Rigets fornemste Navne bleve dragne umiddelbart ind i Sammensværgelsen, for at ingen skulde vinde en Fordel over de andre; Morton vægrede sig dog; han spillede den fredsommelige, han vilde ikke paa ny ved en saa farlig Daad undergrave sin Stilling umiddelbart efter Hjemkomsten fra en lang Forvísning. Da de tvende Herrer imidlertid trængte yderligere ind paa ham, forlangte Morton en egenhændig Erklæring fra Dronningen, at hun begunstigede Komplottet og garanterede Gjerningsmændene Straffrihed. Dette var naturligvis ikkun et Afslag; thi selv om Dronningen var i Forstaaelse med de sammensvorne, vilde det dog have været utænkeligt, at hun ved en slig Erklæring skulde udlevere sig selv paa Naade og Unaade til Morton, og naar Bothwell villig lovede at skaffe Greven det ønskede Dokument, var han selvfølgelig ikke i Stand til at opfylde sit Løfte.

Disse Forhandlinger med Morton fandt Sted i Januar 1567, rimeligvis kort før at Dronningen begav sig undervejs til sin Husbond i Glasgow. Den paafølgende Forsoning mellem Ægtefællerne var en Maning til de sammensvorne om ikke at opsætte Udførelsen af den udklækkede Daad, thi den kunde jo let være udsat for at mislykkes ved den gjenoprettede Enighed. Man har rigtignok villet give Sagen en hel anden Forklaring; man har paastaaet, at Maria ilede til Glasgow og gjorde sin Mand tryg ved den hykleriske Forsoning paa Sygelejet, ene og alene for at faa ham til at følge sig og saaledes udlevere ham i de sammensvornes Hænder. Dog helt bortset fra alle de Usandsynligheder og Urimeligheder, denne Antagelse maa føre til, behøver man kun at tænke sig den uhyre Ubesindighed, der maatte ligge i en slig Adfærd fra Dronningens Side, for at forkaste denne Mulighed. Saafremt Dronningen var medskyldig i Mordet paa Darnley, kunde hendes Delagtighed dog højest

have bestaaet i en tavs Medviden i Lordernes Planer; man kan jo ligeledes nok antage, at hun kan have opmuntret og tilskyndet dem ved tvetydige Ytringer; men saa længe man anser Maria for værende i Besiddelse af sin sunde Fornuft, kan man dog aldrig tiltro hende, at hun umiddelbart, selvstændig skal have arbejdet sammen med de sammensvorne og saaledes helt og holden udleveret sig selv til dem. Marias Anklagere se sig i Virkeligheden ogsaa nødsagne til at nægte, at hun har været i fuld Besiddelse af sin sunde Fornuft: lidenskabelig Kjærlighed til Bothwell skal have revet Dronningen modstandsløs med sig, ud over alle Besindighedens, Ærens og Samvittighedens Skranker. Dog vi vide alt, hvad vi have at holde os til angaaende denne Kjærlighed til Bothwell. Vi kunne ikke se ind i Marias Hjærte; men at en saa vanvittig, lidenskabelig Kjærlighed har behersket hende, kunne vi med fuld Sikkerhed benægte; thi hvis en slig Kjærlighed skal have existeret, er det fuldstændig utænkeligt, at den skulde have undgaaet hvert eneste Vidne, som omgav Dronningen, iagttog enhver af hendes Bevægelser, kontrollerede ethvert af hendes Skridt; men paa denne ulyksalige Lidenskab nær bortfalder ethvert andet Motiv til en voldsom Fjærnelse af Darnley; vilde hun frigjøre sig for ham, frembød Skilsmissen sig som den Vej, Maria kunde betræde uden Fare og Vanskelighed; thi paa den ene Side tilbøde Lorderne hende deres Understøttelse hertil, og paa den anden Side havde Maria jo aabenbart sin Tros Overhoved Paven i sin Magt; den sagteste Antydning om, at hun i modsat Fald vilde nærme sig de reformerte, havde været tilstrækkelig til at lægge Kurien for hendes Fødder og at opnaa alt af den, hvad hun ønskede. Saaledes vilde der kun staa den Antagelse tilbage, at Maria i utæmmelig Hævngjerrighed ønskede Darnleys Undergang. Vi ville atter her se helt bort fra, at Marias Adfærd forud for Mordet paa hendes Ægtefælle, særlig hendes Forhold under hin Samtale i Craigmillar ikke lader sig forene med

denne Antagelse, og spørge blot, hvad Grund Maria skulde have til sin dødbringende Hævngjerrighed mod Darnley? Skulde Maria virkelig aldrig have kunnet tilgive Darnleys Delagtighed i Mordet paa Riccio, der jo dog ikke havde været andet for hende end en tro og brugbar Tjener? Skulde hun have følt denne Udaad saa tungt, at den kun syntes at kunne sones ved Mordet paa Kongen og Ægtefællen? Der foreligger intet, som kan retfærdiggjøre en saa urimelig Antagelse.

Der staar endnu et Punkt tilbage at drøfte. Efter ovenstaaende Udvikling betragte vi det som hævet over al Tvivl, at Initiativet til Mordgjerningen i Kirk of Field udgik fra Lorderne; men vi spørge, kunde deres Rænker forblive skjulte for Maria? Maatte ikke navnlig den paagjældende Forhandling med Lethington og Lorderne have overtydet hende om, at der var noget i Gjærde mod hendes Mand? Marias egne Ord vise jo i Virkeligheden, at hun nok anede, hvorhen Lethingtons mørke Antydninger stilede; men Maria svævede i den Indbildning, at hendes bestemte Vægring ved at billige disse Planer, at hendes indtrængende Bønner vilde bevæge Lorderne til at lade deres Planer falde. Havde ikke Murray og Lethington ganske nylig modtaget Beviser paa deres Dronnings Naade, og havde Huntleys og Bothwells Troskab mod hendes Person ikke allerede staaet sin Prøve? Her viste det sig først ret, hvor skæbnesvangert det var for Maria, at Murray og Lethington netop havde vundet de Mænd, hvem hun forlod sig mest paa ; uden at hun endnu var sig det bevidst, stod Maria for Øjeblikket fuldstændig magtesløs; alle hendes Omgivelser havde sammensvoret sig mod hende. Og det var saa meget værre, som netop det Faktum, at Bothwell og Huntley, hvem man kjendte som Marias Tilhængere, vare med i Pagten mod Darnley, maatte fremkalde Skinnet af, at heller ikke Dronningen stod Komplottet fjærnt, hvad jo ogsaa Morton uden videre synes at have antaget, da Bothwell anmodede ham

selv om at tiltræde Sammensværgelsen; men maa denne Omstændighed ikke netop vække en Mistanke mod Dronningen? Hvorledes kunde man faa Bothwell og Huntley til at forene sig med deres tidligere Modstandere om denne sorte Daad, naar de ikke troede at handle i deres Herskerindes Interesse, hvad jo hidindtil havde været Rettesnoren for deres Politik? Man gjør dog Mænd som Bothwell og Huntley for stor Ære, naar man vil tilskrive dem en fuldstændig uegennyttig Hengivenhed for Dronningens Person og Sag. Hvad der bevægede dem til at gjøre fælles Sag med Murray og Lethington, springer dels klart i Øjnene, dels lader det sig med Lethed gætte. Huntley var Familien Gordons Overhoved, og dette Hus var jo, som vi huske, faa Aar tilbage blevet styrtet af Murray og endnu ikke ganske kommet paa Fode igjen. Familiens Ejendomme vare den Gang for største Delen blevne fordelte mellem Murray og hans Tilhængere, og navnlig havde Lethington faaet en betydelig Del af dem, de saakaldte Hattington Godser; disse Besiddelsers Udleverelse var nu Prisen, hvorfor Huntley blev vundet; Lethington samtykkede i at give dem tilbage. Ogsaa for den ærgjerrige Bothwell fandt man en Mading, som rev ham blindt med sig; man kan næppe betvivle, at Lethington og Murray allerede den Gang have givet ham Udsigt til Dronningens Haand. Skjønt der ikke foreligger Vidnesbyrd herom, har man alt i fordums Tider opstillet denne Formodning, den paatrænger sig ogsaa i Virkeligheden af sig selv, og finder sin Bekræftelse ved det følgende. Det forklarer fremfor alt ogsaa den Omstændighed, at det netop er Bothwell, som træder i Forgrunden ved Udaadens Udførelse. Murray og Lethington havde kløgtig forstaaet at skubbe ham frem; de vare Anstifterne til den ryggesløse Daad; men Skylden for samme maatte først og fremmest falde paa Bothwell. Navnlig opererede Murray, Marias troløse Broder, med mesterlig Kløgt. Om Morgenen paa den Dag, der var bestemt til Forbrydelsens Udførelse, frem-

traadte han med hyklerisk Mine for at tage Orlov hos Dronningen; med Beklagelse fortalte han, at han nylig havde faaet en Melding om sin Hustrus pludselige og haarde Sygdom; uden at spilde en Time maatte han til hende. Forgjæves bad Maria ham ikke at forlade hende saa hovedkulds, da hun trængte til hans Raad; Murray lod sig ikke holde tilbage, men forsvandt fra Begivenhedernes Skueplads for først atter at optræde, da Øjeblikket syntes ham kommet til at høste Frugten af sin forbryderiske Færd.

Imidlertid havde Bothwell ladet sine Tjenere og Tilhængere træffe alle Forberedelser; han kunde næsten raade fuldstændig frit over det Hus, Kongen beboede, da det ejedes af en Broder til en af de sammensvorne, en vis John Balfour, og Huset var til Dels blevet valgt af dette Hensyn; hertil kom, at det med Bagsiden lænede sig til den gamle Bymur, hvorigjennem der førte en Laage, som dannede en hemmelig Indgang til Huset. Da man udleverede Nøglerne til Kongens Hofmester, fortalte man, at Nøglen til denne Laage var gaaet tabt. Saaledes fik man Lejlighed til at komme ubemærket ind i Huset og ophobe Krudt i Kjælderen. Brat Fordærv lurede alt paa Slagtofferet. Darnley nærede ingen Mistanke, saa meget mere som han modtog hyppige Besøg af Dronningen, der endog havde ladet indrette sig et Værelse hos ham, hvor hun sov flere Nætter, ligesom ogsaa Adelen syntes at nærme sig Kongen. Endnu den 9ende Febr. 1567 sent om Aftenen husede det til Fordærvelse viede Hus en glimrende Forsamling inden for sine Vægge; omgiven af sit Hofs fornemste Adelsmænd, Bothwell, Huntley, Lethington og flere, aflagde Dronningen sin Mand et Besøg; først ved Midnat brød hun op, da hun havde lovet at være til Stede ved et Bal, som blev holdt paa Slottet for at fejre et Bryllup mellem tvende af Tjenestepersonalet. Ogsaa her hen fulgte de sammensvorne deres Herskerinde; endelig kunde de trække sig tilbage, Bothwell skiftede i en Fart Dragt og skyndte sig til Forbrydelsens

Skueplads for at træffe de sidste Forberedelser. Alt var parat, Lunten blev lagt til, og snart gjorde Krudtet sin Virkning: af Huset i Kirk of Field blev ikke Sten paa Sten tilbage; men desuagtet havde paa et hængende Haar alt været forgjæves. Kongen, som havde begivet sig til Ro efter Dronningens Bortgang, maa være bleven vækket ved Støjen fra de sammensvorne; af Naturen mistænksom synes han strax at have anet Faren; han søgte at redde sig og undslap ogsaa af Huset sammen med sin Page; men de sammensvorne vare vel ogsaa forberedte paa denne Mulighed, og medens Bothwell og hans Folk vare sysselsatte ved og i Huset, synes de øvrige sammensvorne at have bevogtet det og holdt Omgivelserne besatte; Darnley er vistnok falden i Hænderne paa dem og dræbt med sin Følgesvend.

Saaledes endte Henrik Darnley, en Mand, som havde den Lykke at vinde Datidens skjønneste Kvindes Kjærlighed, og som af denne Kjærlighed løftedes til en Plads, han hverken havde aandelig eller Karakterbegavelse til at hævde. Hans Fald blev Udgangspunktet for nye Forviklinger, der skulde blive skæbnesvangre særlig for den myrdedes Hustru.

VII.

Hvorledes Dronningen har optaget Rædselsbudskabet, hvilke Følelser der stormede ind paa hende, vide vi ikke. Den skarpsindige Fyrstinde gjennemskuede imidlertid utvivlsomt snart Sammenhængen; men hvad skulde dette hjælpe hende? Under de tidligere Kriser i hendes Regering havde hun stadig haft et Parti af hengivne Tilhængere, som førte hendes Sag; men denne Støtte maatte hun nu savne, ja Folkestemmen udpegede ufortøvet netop hendes mest fremragende og mægtigste Tilhænger, Grev Bothwell, som Morderen. Den stolte Greve synes ikke i tilstrækkelig Grad at have vogtet sig for at hendrage Mistanken paa sig, hverken

under Forberedelserne til Udaaden eller efter dens Fuldbyrdelse, da han formentlig troede sig tilstrækkelig sikkerstillet; desuden vare ogsaa den skæbnesvangre Nat hans Tjenere gjentagne Gange blevne bemærkede og gjenkjendte i Nærheden af Gjerningsstedet. Maria gjorde dog, hvad der stod i hendes Magt; hun forsamlede Domstolen for at undersøge Sagen og sammenkaldte Parlamentet for at lade det vedtage, hvad der videre udkrævedes. Bothwell blev ogsaa stillet for Domstolen, da der forelaa forskjellige Indicier mod ham, og Grev Lennox, den myrdedes Fader, fremkom med en Anklage; men baade Formanden og Bisidderne vare Earlens medsammensvorne; deres Underskrifter stode paa det Bond, han havde i Lommen, og følgelig var Retsforfølgelsen et fuldstændigt Komediespil. Man tog sig vel i Agt for at anstille Efterforskninger dér, hvor man havde kunnet finde noget, og Hovedklageren Lennox vovede end ikke at give personligt Møde. Saaledes blev Bothwell frifunden for enhver Mistanke om at være Ophavsmand til Mordet, og Parlamentet, som traadte sammen i April, stadfæstede denne Retskjendelse. Dette gjorde Bothwell endnu mere tillidsfuld; han troede alt, at intet længere kunde mislykkes for ham, og gik med raske Skridt løs paa sit Maal. Næppe var hin Parlaments-Kjendelse falden — den 17de April —, før han indbød Forsamlingens mest fremragende Medlemmer til et Aftensmaaltid i Ainslie Tavern, »Ainslie Supper«. Da Bægrene vare gaaede flittig rundt, fremdrog Værten et Bond, som endnu engang betonede hans Uskyldighed i den Forbrydelse, man havde lagt ham til Last, og ligefrem anbefalede ham til Dronningens særlige Bevaagenhed ved Valget af en Ægtefælle; uden Vanskelighed opnaaede han, at de tilstedeværende næsten uden Undtagelse forsynede dette Bond med deres Underskrifter. Nu henvendte Bothwell sig til Dronningen selv og tilbød hende ligefrem sin Haand uden dog endnu at omtale hint Bond. Som man kunde vente, afviste Maria ham; men Bothwell

besluttede at bruge Magt og at tiltvinge sig, hvad man ikke godvillig vilde indrømme ham; Da Maria den 24nde April med et ringe Følge vendte tilbage fra Stirling, hvor hun havde besøgt sin Søn, til Edinburgh, lurede Bothwell med en betydelig Styrke paa hende ved en Bro i Nærheden af Staden, omringede hendes Følge med sine Mænd og førte hende saaledes under stærk Eskorte til Dunbar. Her saae Dronningen sig behandlet som en Fange, denne Gang rørte ikke en Arm i hele Riget sig for hende, og nu viste det sig ret, hvor skæbnesvanger denne Sammenslutning af de tvende mægtigste Adelspartier skulde blive for Maria; uden Redning var Dronningen i Voldsmandens Magt. Han lod intet uforsøgt for at bryde hendes Modstand; han viste hende nu Dokumentet med Underskrifter fra næsten alle indflydelsesrige Mænd i Landet, og deres Partitagen for hans Færd syntes kun alt for tydelig at røbe deres Mangel paa Deltagelse for den forraadte Fyrstinde. Omvendt lod Bothwell det heller ikke mangle paa Trusler, ja han skal end ikke være vegen tilbage for den raaeste, fysiske Magt. Endelig føjede Dronningen sig og hengav sig i sin Skæbne, og først nu, den 6te Maj, førte Bothwell Dronningen til Edinburgh, efter at have holdt hende saa længe fangen i Dunbar. I Hovedstaden maatte hun udstede den Erklæring, at hun af Hensyn til hans tidligere store Fortjenester og de Tjenester, hun endnu fremtidig ventede sig af ham, gav ham fuld Tilgivelse for den Fornærmelse, han havde tilføjet hende ved at bemægtige sig hendes Person; hun skulde endog hæve ham til høj Ære. Imidlertid havde Bothwell alt opnaaet en Skilsmisse fra sin Hustru, en Søster til Greven af Huntley, med Samtykke fra denne sin Svoger, og saaledes stod ingen Hindringer længere i Vejen for hans usalige Ægteskab med Maria. Bothwell blev udnævnt til Hertug af Orknøerne, allerede den 14de Maj blev Ægteskabspagten underskreven, og den 15de var Maria sin Ransmands Hustru.

Der udkræves ikke mange Ord for at gjendrive den Paastand, at Maria godvillig og efter en aftalt Plan har ladet sig bortføre af Bothwell, for at hun saaledes kunde synes mindre brødefuld i den offentlige Mening. Denne Opfattelse er, som Læseren strax ser, grundet paa Forudsætningen om et Kjærlighedsforhold mellem Bothwell og Maria; falder derimod denne Forudsætning, kan heller ikke Eftersætningen blive staaende. Desuagtet maa Marias Adfærd vække nogen Forundring. Skulde hun virkelig ikke have kunnet forsvare sig mod Bothwell? Hun havde maaske nok mægtet dette, hvis hun havde været i den fulde Besiddelse af sin fysiske og moralske Kraft; men det er ingen Tvivl underkastet — og denne Omstændighed forklarer meget, som kunde synes paafaldende i Marias Adfærd under denne Periode af hendes Liv —, at vi i hende ikke længere have den modige, dristige, bestemte, livsglade Kvinde for os, saaledes som hun tidligere fremtraadte; det sidste Aars voldsomme Omskiftelser og gjentagne legemlige Sygdomme havde oprevet hende, svækket hendes Livskraft, lammet hendes Aands vidunderlige Spændkraft. Og alt, hvad Maria havde oplevet og gjennemgaaet siden Mordet paa Riccio, havde vel nok mægtet at bøje selv en stærkere Natur. Desuden mindes vi, at Maria i Sommeren 1566 maatte gjennemgaa en Barsel, og at hun derpaa om Efteraaret blev angreben af en Feber, som bragte hende paa Gravens Rand. Skjønt Marias gjennemgaaende kraftige Natur nok fik Bugt med Sygdommen, synes hun dog aldrig at have faaet sit tidligere Helbred fuldstændig tilbage; kort efter, i December, høre vi, at Dronningen klager over Smerter i Siden, og dette gjentager sig Maaneder senere. En Beretning fra Februar 1567 taler fremdeles om heftige Opkastninger og hyppige Besvimelser, Dronningen var hjemsøgt af. Man kan saaledes ikke undres over, at Marias Stemning var nedtrykt. Da hun om Efteraaret 1566 rejste sig fra sit Sygeleje, og man lykønskede hende til hendes Helbredelse,

ytrede hun tungsindig, at det maaske havde været bedre for hende, om hun ikke atter var staaet op. Herhen hører ogsaa den næsten sygelige Længsel efter Frankrig, Maria i disse Maaneder gjentagne Gange lagde for Dagen. Dyb Sørgmodighed tyngede hendes Sind, saaledes berette i fuld Overensstemmelse Lethington og den franske Sendemand, mod Slutningen af 1566. Maria var utvivlsomt nedbrudt baade paa Legeme og Sjæl. I lykkeligere Dage vilde hendes opfindsomme Aand maaske nok have indgivet hende et Middel til i det mindste at undgaa det yderste, Ægteskabet med Bothwell; men nu svigtede alt hende; hun kunde hverken vente Hjælp uden fra eller finde nogen Udvej hos sig selv, og saaledes bøjede hun sig for, hvad der tykkedes hende uafvendeligt. Rigtignok ikke i stum Resignation, men modstræbende og fuld af bange Anelser gik hun med Bothwell til Alteret. Endnu selve Bryllupsdagen fandt man hende opløst i Taarer; hun ønskede sig inderlig Døden; kort derefter hørte man hende raabe højt, at man skulde række hende en Kniv, for at hun kunde gjore Ende paa sin pinlige Tilværelse.

Og dog kunde Maria ikke ane, hvilke uudsigelige Pinsler Fremtiden endnu skulde bringe hende. Hun troede maaske, at Ægteskabet med Bothwell stemmede med hendes Undersaatters Ønsker, og haabede i det mindste at blive holdt skadesløst for det Offer, hun bragte, derved at hun saae mere rolige, befæstede Forhold slaa Rod i Landet; men hun skulde snart blive belært om det modsatte.

Den Tanke, at Bothwell med Dronningens Haand ogsaa skulde gribe den øverste Magt i Landet, laa langt borte fra Lorderne; efter at have tjent dem som Redskab skulde han selv falde, og netop hans Ægteskab med Maria skulde ødelægge ham. Hidtil havde Bothwell haft et farligt Vaaben mod sine medskyldige, nemlig Dokumentet om Mordet paa Darnley; det var i hans Værge; han kunde komme frem med det, naar man drev ham til det yderste; det vilde

have lagt de øvrige Stormænds Medskyld for Dagen. Dette behøvede man nu næppe at nære Frygt for; siden Bothwell havde ægtet Dronningen, Enken til den myrdede, syntes det utænkeligt, at han nogen Sinde vilde bekjende sig skyldig i den sorte Daad; han vilde da ufortøvet være bleven henrettet, for stedse og uigjenkaldelig have mistet Belønningen for sin ærgjerrige Stræben og Handlen. Herpaa gjorde Lorderne Regning. Det vil falde vanskeligt i Verdenshistorien at opdrive ret mange Exempler paa en lignende Troløshed og Hykleri; disse Mænd havde sammensvoret sig med Bothwell om Drabet paa Darnley; de havde lovet at sætte Livet paa Spil for at forsvare den fælles Daad; de havde dernæst selv givet deres Underskrifter paa at anbefale Earlen som Husbond til Dronningen; og nu rejste de sig mod Bothwell som Hævnere for den myrdede Konge og som den mishandlede Dronnings Befriere. Endnu før Bothwells usalige Ægteskab med Dronningen havde fundet Sted, traadte Lorderne atter sammen, opsatte paa ny et Bond, hvori de forenede sig mod Bothwell, og rustede sig til Opstand. De droge frem under en Fane, hvorpaa den dræbtes blodige Lig var afbildet, og som truede Morderen med Himlens Hævn og Forbandelse.

Denne Bevægelse var dog utvivlsomt samtidig rettet mod Maria Stuart. Det var kun tomt Skin, naar Oprørerne søgte at give sig Udseende af at ville stride for hende, at ville redde hende af Bothwells Hænder; efter at Maria, rigtignok nødig, nu engang havde forenet sig mod Bothwell, truede Rejsningen mod ham faktisk ogsaa Kronens Magt og Myndighed, ja de følgende Begivenheder vise tydelig, at naar man nævnede Bothwell, mente man i Grunden Maria; gjennem og med Bothwell vilde man ogsaa ødelægge hende. Det er kun tvivlsomt, om Marias Fjærnelse fra første Færd, d. v. s. allerede før Darnleys Død, har ligget i Lordernes Plan, eller om Sagernes videre Udvikling har bragt dem til at forfølge dette Maal. Et sikkert Svar paa dette Spørgs-

maal lader sig ikke give; men man kan være overtydet om, at Mænd som Murray og Lethington fra første Færd vare fast bestemte paa ikke at lade noget uforsøgt, der kunde bringe den ledende Magt sikkert og varigt i Hænderne paa dem, og at det ikke længe kunde blive dulgt for dem, hvor gunstigt det maatte være, om Maria blev fortrængt fra Tronen og der saaledes atter skulde oprettes en Formynderregering for lange Tider.

Allerede i Begyndelsen af Juli 1567 paafulgte et ligefremt Oprør; i Spidsen for dette træffe vi Morton, Argyle, Kirkcaldy of Grange, Ruthven, Lindsay, Lethington o. fl. Oprørerne søgte først og fremmest at vinde den offentlige Mening for sig, i det de med den presbyterianske Gejstligheds Understøttelse ikke undlode at afmale det skjændige i Bothwells Forbrydelse med de stærkeste Farver. Dog Udfaldet af dette Forsøg indskrænkede sig væsentlig til, at Hovedstaden, dette Arnested for alle den sidste Tids Forbrydelser, gjorde fælles Sag med Oprørerne; i det øvrige Land tænkte man mere køligt og synes at have taget Oprøret for, hvad det virkelig var: en Rejsning af ærgjerrige Adelsmand for at styrte et Regimente, der ikke indrømmede dem selv tilstrækkelig Indflydelse. John Knox selv skjulte ikke sin Utilfredshed over, at Deltagelsen i Oprøret var saa ringe. Og Oprørerne vilde utvivlsomt være bukkede under, saafremt ikke Marias, for øvrigt let forstaaelige Ubetænksomhed havde skaffet dem en let Sejr. Marias Forhold under denne Krise viser bedre end noget andet, at de glimrende Egenskaber, hun tidligere havde lagt for Dagen i lignende Farer, havde svigtet hende. Medens Edinburgh, som oven for omtalt, havde sluttet sig til Rebellerne, havde Maria og Bothwell et sikkert Støttepunkt i Borgen Dunbar, som Oprørernes Magt ikke var stor nok til at true, end sige til at fravriste dem. Her kunde de kongelige følgelig i god Ro fuldende deres Rustninger og trække deres Tilhængere til sig. Inden kort Frist kunde de være sikre paa

at se en Magt om sig, hvormed de havde været i Stand ikke blot til at byde Oprørerne Spidsen, men maaske endog til at bortskræmme deres Skarer uden Kamp eller til at sprænge dem fra hverandre. Dog Maria kunde ikke holde det længere ud i Dunbar. Et meget ubetimeligt Minde om Begivenhederne i Marts 1565, den Gang en rask Fremmarche mod Hovedstaden ufortøvet førte hende til Sejr, fik hende og Bothwell til at forlade den sikre Fæstning; med en hurtig sammenskrabet og lige saa utilstrækkelig som upaalidelig Flok marcherede de mod Edinburgh. Tvende Mil fra Staden stødte de paa Lorderne, som havde taget Stilling paa de saakaldte Carberry Hills med en langt overlegen og vel disciplineret Hær. Oprørerne forsikrede endnu højt og lydelig, at de ikke strede mod Dronningen, men kun tilsigtede at hævne hende paa Bothwell for den Vold, hun fra hans Side havde været Gjenstand for. Bothwell tilbød sig da at forsvare sin Sag i Tvekamp mod enhver af Lorderne, der vilde stille sig mod ham, men dette forbød Maria. Blandt hendes Tropper viste sig imidlertid allerede Spor til en højst betænkelig Ulydighed, og Maria indsaa sin Stillings Farlighed og gav sit Samtykke til, at Sagen blev afgjort ved en Gudsdom gjennem en Tvekamp, hvortil Lord Lindsay paa hendes Modstanderes Side havde erklæret sig parat; men nu var det allerede for sent; forladt af sine Soldaters Flertal saae hun sig i Lordernes Magt. Hun maatte kapitulere. Uden Vanskeligheder indrømmede Sejrherrerne den Mands Afmarche, mod hvem Rejsningen efter deres Foregivende var rettet; Bothwell turde uden Men drage bort, thi skilt fra Maria forekom han dem ikke længere farlig; men Dronningen maatte følge Lorderne til Edinburgh. Det fortælles, at Fyrstinden, da man som en Fange eskorterede hende til Hovedstaden, udtømte sig i lidenskabelige Trusler mod Sejrherrerne; men den Behandling, der vederfores hende, Pøbelens Forhaanelser og Lordernes kolde Grusomhed, der lode hende indespærre i et snævert Værelse og bragte hende

til at frygte for sit Liv, alt dette knækkede snart hendes Mod; hun hensank i Fortvivlelse. Desuagtet vægrede hun sig ved at opgive Bothwell, visselig ikke af Kjærlighed til ham, heller ikke engang af en vis Højmodighed, der ikke vilde lade ham falde, som dog nu engang var hendes Ægtemand; men hun indsaa tydelig, at hvis hun opgav Bothwell, syntes hun at indrømme hans Skyld i Mordet paa Darnley og herved at vække den største Mistanke mod sig selv, ret som om hun havde været Medvider i Mandens Brøde, ja vel endog den egentlige Anstifter af Forbrydelsen. Desuden lode Lorderne det sig være magtpaaliggende nu at ægge Mistanken ikke blot mod Bothwell, men ogsaa mod Dronningen. Kort Tid efter hendes Fængsling dukkede for første Gang modsigende Rygter frem om et eller flere Breve fra Dronningen, der skulde egne sig til stærkt at kompromittere hende. Lorderne vare virkelig nu bestemte paa at gjøre Maria uskadelig. Hun blev blot en Dag i Edinburgh, derpaa sendte man hende til den uindtagelige Borg Lochleven i Søen af samme Navn; hun eskorteredes af Lorderne Ruthven og Lindsay, maaske de mest raa og voldsomme af alle Adelsmændene, og paa Lochleven betroede de hendes Bevogtning til Margarete Douglas, hendes Faders tidligere Elskerinde og ved ham Moderen til Murray. Skjønt dette Forhold allerede i og for sig henpeger paa den skjulte Ophavsmand til alle disse Ting, fortjener det dog Opmærksomhed, at Murray allerede i Aaret 1565 under sin Rejsning mod Dronningen skal have paatænkt at indeslutte hende i Lochleven.

Det Parti, som i mere end tvende Aar uafladelig havde opspundet Rænker mod Kronen og sat alle Midler i Bevægelse for at holde sig ved Magten eller at gjenvinde den i sit fulde Omfang, dette Parti var nu naaet til Maalet. Dronningen blev ligefrem erklæret for afsat af Lorderne; for at redde sit Liv maatte Maria samtykke i, at man kronede hendes enaarige Søn Jakob i hendes Sted og be-

troede Regentskabet til Murray, som imidlertid uafladelig havde været virksom i England og Frankrig for at undergrave sin Søsters gode Navn og Rygte, og som nu kom tilbage til Skotland, da det exempelløse Forræderi, han havde spundet, var lykkedes saa fortræffelig. Vel var Dronningens Parti endnu ubesejret, men over for den tilsyneladende Umulighed i at fri Maria af hendes Fængsel syntes enhver Bevægelse til Gunst for hende fra første Færd at være unyttig. Saaledes føjede Flertallet af Marias Tilhængere sig og anerkjendte de faktiske Forhold. Ogsaa Bothwell blev hurtig gjort fuldstændig uskadelig; han var tyet til Søs og havde samlet en lille Eskadre, hvormed han foruroligede Øerne nord for Skotland. Dog ogsaa her traadte Lorderne ham med Held i Møde, deres Sømagt sprængte hans; han selv undslap dem vel, men blev snart derpaa opsnappet ved den norske Kyst og ført fangen til Danmark, og hvorvel den danske Regering vægrede sig ved at udlevere ham til hans skotske Dødsfjender, gjenvandt han dog ikke senere Friheden; han døde i Aaret 1578 som Fange paa Dragsholm.

Derimod var Marias Rolle endnu ikke udspillet. Det kom hende nærmest til gode, at Murrays egenmægtige Styrelse snart fremkaldte Utilfredshed overalt i Landet. Desuden fremtraadte hans Regering som et Partiregimente, der kun med Uvilje blev baaret af alle dem, som ikke hørte til hans specielle Tilhængere. Hvilket Indtryk maatte det derfor ikke gjøre, da i Foraaret 1568, medens Utilfredsheden allerede havde naaet sit Toppunkt, det Rygte udspredtes, at Dronningen var undsluppen fra Lochleven? Og dette var i Virkeligheden Tilfældet. Marias Skjønhed og Ynde og Medlidenhed med hendes Ulykke havde selv blandt Lochlevens Besætning skaffet hende Venner, som rakte Haanden til hendes Befrielse. Et første Flugtforsøg i Marts 1568 var dog mislykket. Forklædt som Vaskerkone havde Fyrstinden alt betraadt den Baad, som skulde bringe hende til den

frelsende Bred, da en af Færgemændene i sin voldsomme Nysgjerrighed vilde drage Hætten af hendes Hoved for at se Ansigtet; hun udstrakte sin Arm for at dække det, og Haandens blændende Hvidhed vakte snart Mistanke og ledede til Opdagelse. En anden Gang havde hun mere Held med sig. Hendes Hjælper, den saakaldte lille Douglas, en Slægtning af den omtalte Slotsfrue Margarete Douglas, havde en Aften — det var den 2den Maj 1568 — med List bemægtiget sig Nøglerne; ved Hjælp af dem slap Dronningen i Nattens Mørke ubemærket ud af Slottet og naaede Søbredden, hvor Heste holdtes parate. Hun besteg en af dem og naaede uden Uheld til sine trofast hengivne Venner, Hamiltonernes Slot, hvor hun var i Sikkerhed. Efterretningen om hendes Flugt satte atter hele Landet i Bevægelse; Katholiker og reformerte, gamle og nye Tilhængere, skarede sig om hende, deriblandt ikke faa, der endnu ved Carberry havde staaet mod hende. Murrays Parti, som slet ikke var forberedt paa Modstand, saae sig derimod pludselig hensat i den farligste Stilling. Dog atter mægtede Maria ikke at fængsle Sejren, der tilbød sig af sig selv. Vilde hun maaske denne Gang undgaa den Fejl, hun havde begaaet det foregaaende Aar? Nok sagt, nu, da Øjeblikket var saa uigjenkaldelig gunstigt, forsømte hun det. Denne Gang havde en rask Bevægelse mod Glasgow, hvor Regenten opholdt sig, utvivlsomt i det mindste haft det Udfald at fordrive ham her fra og hindre ham i at samle en større Stridsmagt om sig; men Maria gav ham fuldstændig Tid til at komme sig af sin første Overraskelse og træffe sine Foranstaltninger. Først da forlod hun Slottet Hamilton med sin Hær. Hun paatænkte at drage til Dumbarton; men Regenten havde allerede spærret hende Vejen der hen og taget Stilling paa Højderne ved Langside. De kongelige vare denne Gang overlegne i Tal; men derimod havde Regenten Fordelen af Stillingen, han selv havde udsøgt sig, og sine Troppers

bedre Udrustning, Ledelse og Disciplin. I Marias Hær var der Brist paa Enighed og dygtig Ledelse; skinsyge Kjævlerier mellem enkelte Adelsmænd udebleve heller ikke; Hamiltonerne vilde kæmpe, før der indtraf yderligere Hjælp, for ene at vinde Æren af at have reddet Dronningen; andre ønskede, at man skulde afvente Ankomsten af de Forstærkninger, som i anseligt Tal vare under Fremrykning under Lorderne Huntley og Ogilvie. Unægtelig havde det sidste været heldigst; men, ret som om Dronningen vilde gjøre sin første taabelige Nølen god igjen, hældede hun nu til Hamiltonernes Mening, hvorved hun rigtignok kun hjemfaldt til den modsatte Fejl. Saaledes kom det snart, den 15de Maj 1568, til Slag. Det aabnedes af Hamiltonerne, som havde taget Fortravet. De stormede en Hulvej, Fjendens Avantgarde under Lord Hume havde besat, og trængte ind paa Grev Mortons Kjærnetropper, som imidlertid gjorde tapper Modstand. Kampen var staaende nogen Tid, til Kirkcaldy of Grange, som paa Regentens Side førte Overbefalingen, bragte friske Tropper frem, der samtidig angrebe Hamiltonerne i Fronten og Flanken. De bragtes i Uorden, begyndte at fly og kastedes tilbage paa Dronningens øvrige Tropper, der fulgte efter, men nu af dem bragtes i Forvirring og reves med, inden de endnu havde kunnet gribe ind i Kampen. Dronningen selv havde fra en Høj i Nærheden iagttaget Slagets Gang; men da hun nu saae Hamiltonernes Flugt og sine øvrige Troppers Forvirring, gav hun uden Fatning sin Ganger af Sporen og forlod flygtende Valpladsen. Først herved var Sejren sikret Regenten; han skal have kjøbt den med Tabet af nogle faa Mænd, medens de besejrede lede store Tab, mere dog paa den overilede Flugt end i selve Slaget; alene af Hamiltonere faldt halvtredsindstyve Adelsmænd. Denne Kamp, der kun havde varet i tre Kvarter, havde i Virkeligheden endnu ikke afgjort noget, Marias Sag var ingenlunde tabt. Hun maatte let have kunnet samle sine sprængte Skarer om sig, kunnet

trække Forstærkninger til sig fra sine nær staaende Tilhængere; saaledes havde hun i hvert Fald kunnet være Rebellerne voxen, om ikke overlegen; men det fornyede Uheld synes at have sat Maria fuldstændig ude af Stand til at overskue sin Stilling. Hun blev jagen af blind Frygt for atter at falde sine Modstandere i Hænderne. Paa ustandselig, dagelang og under de største Savn fortsat Flugt ilede hun til sit Riges yderste sydvestlige Hjørne. Ogsaa her vare hendes Tilhængere i Nærheden; hele den sydlige Del af Landet var for hende; men den Forestilling havde alt slaaet Rod hos hende, at hun ikke kunde blive Herre over sine Modstandere uden Hjælp fra Udlandet. Og i usalig Forblindelse søgte hun denne Hjælp i England. Vel søgte hendes Følge indtrængende at faa hende bort fra denne Tanke; vilde hun endelig forlade Landet, stod Vejen jo aaben til Frankrig, til det Land, hun saa ofte havde længtes efter at vende tilbage til; men enten Maria nu frygtede for undervejs at falde i Hænderne paa de skotske Lorder eller skammede sig over at optræde som en hjemløs, ydmyg Flygtning i det Land, hvor hun havde hersket som Dronning; nok sagt, hun blev ved sit. Aldeles forladt af sit sædvanlige skarpe Blik, byggede hun sine fremtidige Forventninger paa Elisabets Smigerbreve, paa hendes gjentagne Forsikringer om Hjælp. Hendes Ledsagere lode sluttelig den bedaarede Fyrstinde udstede den Erklæring, at Maria mod deres Raad vendte sig til England. De anede Uraad; men vistnok havde heller ikke de nogen Anelse om, hvor frygtelig deres Herskerinde skulde komme til at bøde for denne overilede Tillid.

VIII.

Det var den 16de Maj 1568, at Maria med samt sit Følge af atten Personer, deriblandt de tre protestantiske

Lorder Herries, Seton og Fleming, i en Fiskerbaad satte over Solwey, den Bugt, som skiller Skotland fra England. Hun landede i Workington i Cumberland, hvorfra hun tog Vejen til den nærmest liggende større Stad Carlisle, hvis Kommandant, der forud var underrettet om hendes Ankomst, allerede i Workington havde modtaget hende.

Saaledes havde Fyrstinden betraadt Englands Grund uden at ane, at dette Land skulde blive hendes Fængsel, hvor det var hende, den fem og tyveaarige Kvinde, beskikket at henslæbe hele sin øvrige Levetid, for sluttelig at dømmes af fremmede, kun alt for partiske Dommere og dø Forbryderskens Død som det mest ophøjede Offer, der vel nogen Sinde er faldet for den ubønhørlige »Statsraison«.

Elisabet af Englands Adfærd mod hendes ulykkelige kongelige Søster har altid været Gjenstand for skarp Dadel; frivillig og tillidsfuldt gav Maria sig i hendes Magt, og selv den store Dronnings ivrigste Lovtalere ere i Forlegenhed, naar de ville besmykke hendes Færd i denne Sag. Elisabet er trods alt dette dog maaske ikke i den Grad skyldig, som det ved første Blik skulde synes; man kan i det mindste spare hende for den Bebrejdelse, at hun ikke har ment det oprigtig med de Tilsagn, hun gjentagne Gange har givet Maria, men at det fra første Færd har været hendes Plan at trække hende ind i sit Net og derpaa gjøre hende uskadelig.

Saaledes forholder det sig ikke; i de skotske Forhold lægger Elisabet fra første Begyndelse en uafladelig Vaklen for Dagen, hvilket hidrører fra, at hun i sit Hjærte staar paa Marias Side, medens hendes Forstand drager hende mod Dronningens Modstandere, Grev Murray og hans Parti; paa den ene Side drager den dynastiske Følelse hende mod Maria, hendes nære Slægtning, hendes Jævning, der ligesom hun selv er Dronning af Guds Naade, og som i sine Kampe mod de oprørske Lorder overhovedet repræsenterer Kronens Sag, Fyrstemagtens Avtoritet over for oprørske

Rebeller. Dog over for dette Synspunkt gjør nu den Frygt sig gjældende, at Marias Sejr kan sætte den reformerte Religion i Fare, og det ikke blot i Skotland; det katholske Elements Styrke i England lod befrygte, at en katholsk Restavration i Skotland vilde drage Nabolandet med sig og saaledes udsætte selve Elisabets Trone for Fare. Desuden maatte Elisabet befrygte, at de katholske Elementer i hendes Land hemmelig satte deres Lid til Maria, hendes præsumtive Efterfølgerske; og skjønt Maria jo hverken i sit eget Land optraadte som den gamle Religions Forkæmperske, ej heller nogen Sinde havde gjort sine Krav paa England gjældende paa en for Elisabet fjendtlig eller hende truende Maade — bortset fra hin Demonstration med at optage Englands Vaaben, hvad hun jo snart havde ladet falde —, beherskedes Tidsalderen dog i den Grad af de store Modsætninger mellem det katholske System, Maria holdt sig til, og Protestantismen, hvorpaa Elisabets Trone var grundet, at de tvende Dronningers Fordel umulig altid kunde gaa Haand i Haand, og Elisabet maatte indse, at det laa i hendes Interesse, at Skotland protestantiske Opposition mod det katholske Kongedømme ikke fuldstændig underkuedes. Allerede i Regentindens Levetid og senere under Maria Stuart havde hun derfor stadig under Haanden fremmet og støttet Kronens Modstandere. Lorderne vidste, at de stadig i England havde et Rygstød mod deres egen Dronning; uden dette Tilhold vilde de heller ikke have været i Stand til at holde sig. Omvendt saae Elisabet ikke gjærne en Formindskelse af Kronens Magt, og Theorien om en Modstandsret over for Øvrigheden, saaledes som den repræsenteredes af Knox og hans Tilhængere, kunde umulig lyde behagelig i den stolte Tudors Øren. Saaledes lader det sig forklare, at Elisabet lejlighedsvis ogsaa kunde tage Parti, eller dog lade som hun tog Parti, for Kronen, saaledes navnlig efter Oprøret 1567; ved Efterretningen om Marias Besejring og Fængsling udtalte hun i de mest utvetydige

Udtryk sin Harme mod Oprørerne og udtømte sig i Forsikringer om Medfølelse og Tilbud om Hjælp over for den fangne Fyrstinde, Udtalelser, der vare ærlig mente, i det mindste i det Øjeblik, de fremsagdes. Og netop disse Udtalelser og Tilbud fra Nabodronningen var det, som styrtede Maria i den skæbnesvangre Vildfarelse, at Elisabet vilde komme hende til Hjælp mod hendes egne Undersaattere. Besynderlig nok oversaa den skarpsindige Fyrstinde ved denne Lejlighed ganske, at Elisabet ved sin Side havde prøvede Raadgivere, som vare fri for enhver dynastisk Følelse og i Maria ene og alene saae en Legemliggjørelse af et Princip, der var baade deres Herskerinde, hendes Land og deres egne Personer fjendtligt. Og denne Opfattelse, Elisabet ikke sjælden havde modsat sig med Fasthed, maatte efter Sagens Natur vinde stærkere Fodfæste ved Marias Ophold i England. At repræsentere Marias Sag og med Magt føre hende tilbage til Tronen, var dette for Elisabets Vedkommende ikke ligefremt at saare sig selv til Blods? Hvis den haardt krænkede Dronning endnu engang vandt Overhaand, var dette da ikke enstydigt med det protestantiske Partis Undergang i Skotland? Hertil kom, at Marias Ophold i Nordengland snart vakte Sympathier hos den katholske Befolkning, der her var særlig talrig, et Forhold, som maatte mane den engelske Regering til en desto større Forsigtighed. I det første Øjeblik traadte Elisabet saaledes ganske vist med Eftertryk op for den Plan at antage sig Maria over for hendes oprørske Undersaattere, at retfærdiggjøre hendes Tillid; men det synes dog ikke at være faldet hendes Ministre, særlig den snilde William Cecil, alt for vanskeligt at faa hende bort her fra. Men hvad skulde man nu stille op med Maria? Tilsyneladende var Sagen simpel nok. Vilde man ikke hjælpe hende, kunde man sige hende det og herved faa hende til at rømme Landet, enten hun nu vilde gaa tilbage til Skotland, for her endnu engang med egen Risiko at friste Lykken, eller søge Hjælp anden-

steds. Dette var den simpleste, ja den eneste paabudte Vej, der tilmed havde været den absolut klogeste for England. En tilsyneladende overmaade fin, men i Virkeligheden lige saa kortsynet som skamløs Diplomati tillod dog ikke atter at slippe den kostelige Fangst, man saa uventet havde gjort; meget hurtig kom den Opfattelse frem i det engelske Statsraad, at man hverken turde lade Maria vende tilbage til Skotland eller gaa til Frankrig; man skulde derimod holde hende tilbage i England mod hendes Vilje. Og efter kort Betænkningstid gik Elisabet ogsaa over til denne Opfattelse. Og ikke nok dermed, at hun paa denne Maade billigede det mest skammelige Brud paa Ret og Tillid, i det hun tillod, at en fuldstændig uafhængig, suveræn Fyrstinde, som officielt levede i Fred med England, paa engelsk Grund blev behandlet som Forbryderske, holdt fangen uden Spor af Ret og underkastet alle mulige Indskrænkninger; nej, Elisabet begynder nu over for sin Nabodronning et Spil, der lader hende fremtræde som en Mesterinde i Løgnens og Hykleriets Kunst. Uafladelig møder hun efter den ulykkelige med de højtideligste Forsikringer, som hun tager Gud og hele Verden til Vidne paa, skjønt hun fra første Færd ikke har tænkt paa at holde dem, og som hun med største Frækhed overtræder og krænker, i det hun paa en ligefrem skamløs Maade drager Fordel af Marias Hjælpeløshed. Og hun er ikke engang fornøjet med at have berøvet Maria hendes Frihed; hun pønser ogsaa paa at fravriste sin Fange det kosteligste Gode, hendes gode Navn og Rygte. For at skaffe sig et blot nogenlunde anstændigt Paaskud til Marias Fængsling besluttede den engelske Regering nemlig at benytte sig af de Beskyldninger, Marias Modstandere i Skotland havde udspredt mod hende. En Art Voldgiftskjendelse skulde sættes i Scene, som det rimeligvis var bestemt at skulle endes med Marias Domfældelse, hvorved hun syntes prisgiven Elisabets Naade.

Allerede fra Skotland og senere strax efter sin Landgang i England havde vor Flygtning skriftlig henvendt sig til Elisabet, erklæret, at hun næst Gud satte sin Lid til sin »gode Søster«, og bedt om at turde indfinde sig hos hende. Dog Elisabet lod hende sige, at hun ikke kunde modtage hende, før hun havde renset sig for de Anklager, som rejstes mod hende. Maria var indigneret; hun skjulte ikke for sig selv, at den Tillid, hun havde fæstet til Elisabet, havde været forhastet; man forstod dog atter og atter at holde hende hen, at stille hende tilfreds med de mest skuffende Forsikringer, og skjønt Maria snart indsaa, at man ikke kunde stole paa alt, hvad der fra Elisabets Side forebragtes hende, fastholdt hun i sin hjælpeløse Stilling næsten krampagtig sin Lid til, at hendes Sag laa den »gode Søster« paa Sinde. Det vilde ogsaa alt nu være faldet hende vanskelig at sætte sin Kaas andensteds hen; thi skjønt man endnu fastholdt det Skin, at hun havde sin frie Bestemmelsesret, var der dog truffet alle Foranstaltninger for ikke at lade hende undslippe. Henimod Høst bragte man hende fra Carlisle ind i det indre af Landet, til Slottet Bolton i Yorkshire. Maria havde allerede nu ingen anden Udvej end at bygge paa Bevidstheden om sin Uskyld og at afvente Resultatet af de Konferencer, som i hendes Sag skulde afholdes Oktober 1568 i York, men som paa Elisabets Befaling, og inden man endnu havde naaet noget Resultat, forlagdes til Westminster og her paa ny aabnedes i December.

Vi have allerede flere Gange slaaet paa de Anklager, som rejstes mod Maria. Umiddelbart efter Darnleys Død bleve Stemmer lydelige, som sigtede Dronningen for Deltagelse i Mordet, og disse Beskyldninger kom navnlig frem i Udlandet; det var Personer, der stode Skuepladsen mere fjærnt, og som dømte ene og alene efter Kjendsgjerningernes ydre Skin. Den videre Udvikling af Forholdene i Skotland, Bothwells Strafløshed, skjønt man almindelig udpegede ham som Darnleys Morder, hans Udmærkelse og Forfremmelse

fra Dronningens Side og endelig hendes Giftermaal med ham gav Mistanken ny Næring, og man talte allerede blandt Folket om Marias brødefulde Hengivenhed for sin Bortfører; særlig synes de reformerte Præster, der alt længe brændte af Længsel efter at frarane den papistiske Dronning Ære og Anseelse, at have været ivrige efter at opsnappe de værste Rygter, som vare gængse om Maria, og at bringe dem til almen Kjendskab. Derimod tav Lorderne viselig stille med slig Mistanke; endnu under Rejsningen i Aaret 1567 foregave de jo at repræsentere Dronningens Sag. Først da hun befandt sig i deres Hænder paa Lochleven, og man uden Sky begyndte at arbejde paa hendes Afsættelse, opkastede ogsaa Lorderne sig til Talsmænd for den omløbende Sladder, ja de sloge endog paa, at de havde Beviser i Hænde i Form af Breve fra Dronningen til Bothwell. Et Parlament, som i December 1567 afholdtes under Murrays og hans Partis Overmagt, fik Breve af denne Art forelagde; dog først efter Marias Flugt til England høre vi noget nærmere om disse Breve, og endelig se vi dem under Konferencerne i York og Westminster komme frem for Dagens Lys af det højst mistænkelige Mørke, som hidindtil havde omhyllet dem.

Det er de berygtede saa kaldte Chatoul- eller Kasettebreve, vore Læsere vistnok alle have hørt et eller andet om; de have faaet en afgjørende Betydning for Marias Skæbne ikke alene i hendes levende Live, men paa en vis Maade endog efter hendes Død, i det den protestantiske Historieskrivning gjennemgaaende støttede sig paa disse Breve og ikke alene tog dem selv som umistænkelige, men endog sluttede sig til den Fortolkning, Marias Tilhængere havde givet af dem; thi af Brevenes Ordlyd følger ingenlunde, hvad Dronningens Modstandere fik ud af dem, at Marias fem Breve vare skrevne fra Glasgow til Bothwell for at aftale den syge Konges Bortførelse til det Sted, hvor Mordet skulde foregaa, og selve den sorte Daad, medens

de øvrige tre, som ere affattede i April samme Aar i Stirling og ligeledes rettede til Bothwell, angaa Planen til Marias Bortførelse ved hendes Elsker. Kun et af Brevene har en Dato, intet en Underskrift, og hvorvel i det mindste enkelte Breve tydelig forraade Dronningens Forfatterskab, findes i intet af dem en Antydning til, at Bothwell er Modtageren; ja det mangler end ikke paa Steder, som ere fuldstændig uforenelige med denne Antagelse; saaledes er der exempelvis gjentagne Gange Tale om en Broder til Modtageren, skjønt vi med Sikkerhed vide, at Bothwell ikke havde nogen Broder. Hertil kommer, som alt antydet, at det formentlige, for Maria saa kompromitterende Indhold i Flertallet af Brevene kun fremgaar ved en delvis meget søgt og kunstig Fortolkning; saaledes vil t. Ex. det femte af de saakaldte Glasgowerbreve for enhver uhildet Læser kun synes at indeholde Klager af den mest uskyldige Karakter over en Pige eller Kammerjomfru hos Dronningen, medens Marias Modstandere ville vide, at det handler om en af Marias fortrolige, der har været indviklet i Rænkespillet og Mordplanerne, hvorom der slet ikke staar noget i Brevet. Egentlig kompromitterende er i Grunden kun det andet, det saakaldte lange Glasgowerbrev. Her findes talrige, til Modtageren rettede Kjærlighedsudbrud, blandede med Forbandelser mod Darnley og temmelig tydelige Hentydninger til Planen om at skaffe ham af Vejen paa en voldsom Maade; men netop her viser sig en paafaldende Fremtoning, der i øvrigt, skjønt i ringere Grad gjælder om de kompromitterende Vendinger, som mere sparsomt findes i de andre Kassettebreve: disse Vendinger passe nemlig gjennemgaaende slet ikke til Brevenes øvrige Indhold, ja de afbryde end ikke sjælden endogsaa Sætningskonstruktionen og bringe dem i en ubodelig Uorden, lutter Kjendetegn paa senere Tilføjelser og Interpollationer. Først den nyere historiske Granskning er bleven opmærksom paa disse Momenter eller har i det mindste systematisk prøvet dem,

hvoraf er resulteret en saa knusende Mængde mistænkelige Ting, at vi nu til Dags, helt bortset fra alle andre Omstændigheder, alene efter disse ominøse Breves Textkritik med mathematisk Sikkerhed kunne sige, at de først bag efter ved en Falsknerhaand ere lagte til Rette for det Øjemed, hvortil Marias Modstandere havde bestemt dem, og derfor absolut ikke bevise noget om Beskyldningerne mod Maria. I Junidagene 1567 blev det kongelige Slot i Edinburgh plyndret af de sejrrige Oprørere; ved denne Lejlighed er ogsaa Marias Brevvexling, som hun ikke havde fundet nogen Lejlighed til at skaffe bort, falden i deres Hænder, og der kan næppe være nogen Tvivl om, at det har været enkelte af disse Breve, som have givet dem Grundlaget for Falsknerierne; det synes delvis at have været Darnleys Breve til Maria, der, forsynede med hensigtsmæssige Ændringer og Tilsætninger, senere dukkede op som Marias Kjærlighedsbreve til Bothwell. Falskneriet var i Begyndelsen beregnet paa at tjene Lordernes Sag i Skotland og retfærdiggjøre Marias Fængsling; hendes Tilhængere erklærede rigtignok strax ved Brevenes Forelæggelse i det skotske Parlament, at der ikke var fremkommet noget, der kunde tjene som Bevis mod Dronningen, selv om det havde været hendes egen Haandskrift, hvad det dog ikke var. Da Maria imidlertid undslap til England, maatte Brevene ogsaa her gjøre deres Skyldighed; man fremlagde dem, rigtignok med næppe dulgt Uvilje, thi man var sig vel bevidst, at en dybere gaaende Prøvelse let kunde komme efter Falskneriet; men en slig Prøvelse havde Falsknerne ikke at frygte for i England. Vel afviste Elisabet Murrays mærkelige Forlangende, at hun, før han fremlagde Brevene, skulde garantere ham, at deres Vidnesbyrd vilde være tilstrækkeligt til at overbevise den anklagede om Utroskab og Mord paa hendes Mand; men efter at Marias Repræsentanter under Protest havde trukket sig tilbage fra Konferencen i Westminster, og denne følgelig i Grunden var bleven unyttig,

paafulgte dog Brevenes Fremlæggelse ved Murray og Morton, og nu nøjedes de engelske Kommissærer med en Prøvelse saa overfladisk, som blot tænkes kunde. Man spurgte hverken om Dokumenternes Indhold blot nogenlunde kunde staa for Undersøgelse, ikke heller overtydede man sig om, hvor vidt Brevene virkelig hidrørte fra Dronningens Haand, om man følgelig virkelig havde at gjøre med Originalbreve. Da det ikke kan være Maalet for denne Fremstilling at komme nærmere ind paa disse Ting, skal det, hvad sidste Punkt angaar, her blot i forbigaaende bemærkes, at medens samtlige Breve i Westminster forelagdes i det franske Sprog, bære flere af dem Spor af, at de oprindelig (d. v. s. de ægte Dokumenter, som have ligget til Grund) have været affattede paa Skotsk. Og før den officielle Fremlæggelse i Westminster havde Murray ladet Dronning Elisabet forelægge skotske Kopier, uden at man ved denne Lejlighed antydede, at der her var Tale om Oversættelser.

Hvad man ikke nægter den usleste Forbryder, at blive gjort bekjendt med det Anklagemateriale, som fremføres mod ham, det nægtede man Maria; hun fik hverken Lejlighed til at gjøre sig bekjendt med hine Breve, hvis Forfalskning det vilde have faldet let at afsløre, eller med hendes Forfølgeres øvrige Anklageskrifter. Desuagtet vidste hun at gjøre sig frygtet af disse, i det hun paa sin Side nu kom frem med en Anklage for Kongemord mod Murray og hans Fæller som Morton, Lethington og andre. Og i Modsætning til hendes Modstanderes luftige Paastande syntes denne Anklage saa vel grundet, at den engelske Regering, for ikke at give sine Venner til Pris, maatte neddysse den hele Procedure. Den 10de Januar 1569 paafulgte i Hamptoncourt Cecils endelige Erklæring til Murray og hans Fæller: »Der var ikke fremkommet noget, som kunde plette deres Ære eller undersaatlige Troskab; men paa den anden Side havde de heller ikke mod deres suveræne Dronning kunnet fremføre tilstrækkeligt til, at den engelske Dronning kunde fatte

nogen som helst ilde Mening om sin gode Søster.« Hermed var dette Narrespil med den engelske Undersøgelse forbi; men medens Murray og hans Fæller ikke blot uhindrede kunde drage bort, ja endog fik en Gave paa 5000 Pund af den engelske Statskasse, blev Maria Stuart ikke blot ikke given fri, skjønt der ikke længere forelaa det ringeste Paaskud til at berøve hende Friheden, men tværtimod begyndte man først fra nu af ret at behandle hende som Statsfange; og hine Smædeskrifter og Forfalskninger, som den engelske Regering ikke havde vovet officielt at betjene sig af paa Grund af deres ringe Beviskraft, de bleve nu paa Foranstaltning af Cecil og under hans Avspicier spredte over alle Lande, i det den kjøbelige Georg Buchanan optog dem i et af ham forfattet løgnagtigt Arbejde om Maria Stuart, hvilket man derpaa søgte at give den videste Udbredelse i Skotland, Frankrig, ja selv i Tyskland. Dette Buchanans Værk har næsten lige til vore Dage ligget til Grund for den historiske Opfattelse af Maria Stuart; fra denne plumrede Kilde stamme alle disse vel bekjendte Fortællinger om Marias Mord paa hendes Mand og hendes forbryderske Kjærlighed til Bothwell.

IX.

I Januar Maaneds Vinterkulde maatte Maria pludselig forlade Slottet Bolton, der i de sidste Maaneder havde huset hende; først efter ti Dages besværlige Ridt naaede man det for hende bestemte nye Opholdssted, Tutbury, et gammelt, halvt forfaldent Slot i en øde, usund Egn i Staffordshire. Af længere Varighed blev senere hendes Ophold i Sheffield, hvor hendes Fangevogter, Georg Talbot, Greven af Shrewsbury, havde sine Hovedbesiddelser. Han var en stræng, men dog ingen inhuman Mand, men ved hans Side stod en smaalig, intriguant, inhuman Kvinde, som ved sine Rænker

forstod at gjøre sin Fanges sørgelige Lod endnu mere tungt. Endnu mere grusom var alligevel Dronning Elisabets Adfærd; hun ophørte ikke at drive sit Spil med den ulyksalige, hvem hun atter og atter gav Tilsagn og fagre Løfter uden nogen Sinde at holde dem. Vel modtog hun naadig de kunstige Haandarbejder, Maria havde forfærdiget til hende; men dette var ikke til Hinder for, at hun i samme Øjeblik forhandlede om Marias Bortfjærnelse; vel indrømmede hun undertiden Fangen smaa Lettelser, men de vexlede atter med Skærpelser i Fængslingen, som lod hende føle sin Tilstand saa meget desto dybere og smerteligere. Heller ikke for de smaaligste Grusomheder blev hun skaanet; kunde man ikke komme den værgeløse til Livs paa anden Maade, søgte man at saare hendes Hjærte med fine Naalestik, i det man t. Ex. med Flid i lang Tid lod hende svæve i Uvished og Bekymring for hendes, af mangehaande Farer truede Søn, eller skyndte sig med at fortælle hendes Tilhængeres Nederlag i alle Enkeltheder og paa den mest følelige Maade, hvorved man ikke forsmaaede overdrevne og løgnagtige Angivelser, og desl. Da Maria engang bad om en katholsk Præst, sendte man hende i Steden en mod hende rettet løgnagtig Pamflet af den alt omtalte Buchanan. At man trods alle hendes Bønner heller ikke fremtidig lod nogen Præst af hendes Trosbekjendelse faa Adgang til hende, laa i den Grad i hin utaalsomme Tidsalders Aand, at man vel ikke kan lægge Dronning Elisabet det saa særdeles stærkt til Last.

Alle disse Mishandlinger mødte Maria med ydre Ro og et fattet, i Sandhed kongeligt Sind. Hun lod sine Tyranner næppe ane, hvilke Storme der rasede i hendes Indre; thi atter og atter rejste hendes hele Sjæl sig mod den Mishandling, hun hver Dag, hver Time var udsat for, og som hun maatte føle saa meget mere dybt, som bitter Anger nagede hendes Hjærte: havde hun ikke selv i en forfærdelig Forblindelse udleveret sig til den skaanselsløse

Modstanderske. Mere end én Gang kastede Sorgen hende paa Sygelejet; mere end én Gang saae det ud til, at Fængslets Lidelser, navnlig ogsaa den for Maria højst følelige Mangel paa Bevægelse og frisk Luft vilde rive hende bort før Tiden; dog hendes Haar blev vel tidlig graat, men atter og atter rejste hun sig fra Sygelejet, og hendes Aand forblev ukuet, ja den fik sin gamle Spændkraft igjen, som maaske aldrig lagde sig mere glimrende for Dagen end netop i disse Elendighedens Aar. Harmen over denne ufortjente Skæbne i Forening med et altid usvækket Haab om bedre Tider holdt hende oprejst. Længe haabede hun stadig at faa sin Frihed tilbage; men da dette Haab lidt efter lidt viste sig tydeligere og tydeligere som en tom Indbildning, var Maria parat til at friste alt og gribe enhver Haand, som maatte befri hende med Magt, hvad hun for øvrigt alt i Begyndelsen af sin Fængsling aabenhjærtig havde tilskrevet Elisabet.

Og talrige Hænder kom virkelig snart i Bevægelse for hende. Det traadte hurtig for Dagens Lys, hvilken grov politisk Fejl Marias Fængsling i England var. Man kan i Virkelighed næppe begribe, hvad Elisabet har befrygtet, om hun gav Maria fri, hvad enten hun nu gik til Frankrig eller vendte tilbage til Skotland. Helt bortset fra de indre Uroligheder, som rasede i det første Land, vilde Katharina af Medicis Skinsyge have været tilstrækkelig til at hindre enhver energisk Aktion til Marias Gunst. I Skotland havde Maria ganske vist talrige Tilhængere, men hun vilde dog efter al Rimelighed aldrig kunne vinde en saa bydende og sikker Stilling, at hun kunde true Elisabet eller rejse alvorlige Vanskeligheder mod hende. Maria var langt farligere i Fængslet; her var hun ikke blot en Gjenstand for Medlidenhed; men hendes Befrielse dannede fremtidig en væsentlig Part af et politisk Program for alle dem, som enten vare Marias Venner eller Elisabets Fjender, hvad oprindelig ingenlunde kom ud paa ét. Marias Personlighed

udgjør fremtidig Midtpunktet ikke blot i den engelske, men man kan næsten sige i den evropæiske Historie; navnlig faar Aarhundredets store konfessionelle Modsætning i hende og ved hende ny Betydning; det er de katholske Potenser, som i den gamle Kirkes Interesse stræbe efter hendes Befrielse, medens England netop i Kamp mod disse Bestræbelser mere og mere voxer op til den ledende protestantiske Magt, ganske vist under haarde, indre Kampe. Mere end én Gang under disse Kampe vaklede Elisabets Trone og hermed ogsaa Protestantismens Herredømme paa de engelske Øer, og hvorvel Dronningen sluttelig ikke blot forspilder Modstandernes Planer og gjør dem til Skamme, men endogsaa under denne Kamp fejrer mægtige Triumfer og paa ny grundlægger Englands Magtstilling, kan dog heller ikke dette Resultat retfærdiggjøre den fra engelsk Side udviste Fremfærd mod Maria Stuart, og det saa meget mindre som det dog egentlig ikke var Elisabets og hendes Raadgiveres egen Visdom og Indsigt, men snarere hendes Modstanderes Fejl eller lykkelige Tilfældigheder, man kunde takke for, at det lykkedes at styre det engelske Statsskib gjennem alle Farer sejrrig i Havn.

Af Landets eget Skjød fremvoxede de første Farer for Elisabets Regering. Der var endnu ikke forløbet et Aar siden den skotske Dronnings Ankomst paa engelsk Grund, før der hos næsten den hele engelske Højadel gjorde sig en Reaktion gjældende mod Cecils System, det System, der truede med at hidføre et fjendtligt Sammenstød med de katholske Magter, som den Gang havde en afgjørende Overvægt i Evropa, og denne Fare var netop en Følge af den Behandling, Maria var udsat for, og som traadte al Ret under Fødder. Det syntes Landets Stormænd langt fornuftigere at benytte Marias tvungne Ophold i England til at bane Vejen for et varigt, fredeligt Forhold mellem Nabostaterne. Saaledes opstod den Plan, at Maria skulde ægte en engelsk Adelsmand, med ham vende tilbage til den skotske Trone

og engang i Fremtiden ogsaa bestige den engelske. Det var Hertug Thomas af Norfolk, som nærede den højt flyvende Ærgjerrighed med Marias Haand at ville vinde tvende Kroner; han var den rigeste og den mest populære af de engelske Peers, hørte nok ved sin Trosbekjendelse til det protestantiske Parti, men vedligeholdt samtidig saa mange og intime Forbindelser med Katholikerne i Landet, at han næsten gik for deres Hoved. Saaledes syntes han akceptabel for begge Trosbekjendelser. Medens denne Kombination udviklede sig uden Elisabets og Cecils Vidende, gav den engelske Minister lidt efter, da han godt kjendte den høje Adels fjendtlige Sindelag; man forelagde nu Maria fra den engelske Regerings Side haarde, men dog antagelige Betingelser, under hvilke man vilde lade hende vende tilbage til Skotland og gjenindsætte hende. Maria gav sit Samtykke; men i Skotland havde den Gang hendes mest forbitrede Modstander Murray og hans Parti Overvægten, og en under hans Avspicier sammentraadt Forsamling udtalte sig mod Marias Tilbagekomst. Samtidig fik Elisabet ogsaa Nys om det paagjældende Ægteskabsprojekt, der hensatte hende i en lidenskabelig Vrede, og medens hun hidindtil havde vaklet alvorlig mellem, om hun skulde lade Cecil falde eller ikke, var der nu ikke længere Tale herom. Det drejede sig nu om, hvor vidt Hertugen af Norfolk vilde driste sig til at forfølge sin Plan ogsaa mod sin Dronnings Vilje; men det var Norfolk ikke Mand for; han valgte at underkaste sig og give de mest bindende Løfter for Fremtiden; men Norfolks Forbundsfæller, de katholske Stormænd i Nordengland, navnlig Greverne af Nothumberland og Westmoreland, sloge i Efteraaret 1569 løs paa egen Haand. Frem for alt søgte de at fri Maria paa voldelig Vis; men deres Planer vare røbede før Tiden, Maria var allerede ført bort fra Oprørets Omraade, hermed havde dette i Grunden forfejlet sit Maal, og inden kort Frist bleve Oprørerne kuede af Elisabets Feltherre, den stridbare Grev Sussex;

Førerne flygtede, men Northumberland blev sat fast i Skotland og efter nogen Tids Forløb udleveret af Grev Morton, en taknemmelig Gjengjældelse af den højmodige Beskyttelse, han selv engang havde fundet i England. Northumberland blev udleveret til sin fornærmede Dronning; han maatte i York bestige Skafottet, og en almindelig Forfølgelse mod Katholikerne i de nordlige Grevskaber fulgte paa dette forfejlede Foretagende. Cecil triumferede, men skjønt Oprøret i Grunden gav det bedste Paaskud for den yderligere Fastholdelse af den Fange, til hvis Befrielse Oprøret jo var sat i Scene, følte Sejrherrerne sig allerede nu saa besværede af Marias Forbliven i Landet, at man viste sig villig til at komme tilbage til den tidligere Afgjørelse, hvis Følge skulde være Marias Gjenindsættelse i Skotland.

(Sluttes).

Træk fra Studenterlivet fordum, særlig ved Kjøbenhavns Universitet.

Et Universitet omfatter eller burde da i alt Fald, hvad ogsaa Navnet kunde synes at antyde, omfatte alle Videnskaber; og saaledes var det til Dels ved Middelalderens katholske Universiteter; ganske vist kunde selv gjennem Aarhundreder et enkelt Universitet hævde sig et velgrundet Ry for at staa højt i en enkelt Videnskab, enten i Lægekunst eller Retslærdom, i Filosofi eller Theologi, — thi selvfølgelig doceredes ogsaa, og især, Theologien ved Middelalderens Højskoler, medens dog den lavere Gejstlighed fik sin theologiske Uddannelse ad andre Veje —; men efter Reformationen, da Forholdene i den lærde Stand, og særlig i Gejstligheden, i saa høj Grad forandredes, bleve de fleste reformerte eller lutherske Universiteter i en længere Aarrække, ja næsten i Aarhundreder, næppe stort andet end et Slags gejstlige Seminarier; thi skjønt der ved dem ogsaa var ansat Professorer saavel i Medicin som i Jura, skjønt der undervistes baade i Fysik og Metafysik, i Mathematik, ja selv i Musik, saa bleve dog alle andre Videnskaber meget stifmoderlig behandlede i Forhold til Theologien; det tydeligste Vidnesbyrd herpaa gives os jo derved, at Professorerne fra de »lavere« Fakulteter stege op til de »højere«, saa den Mand,

der den ene Dag maaske med Held kunde undervise i Mathematik, den næste Dag kunde blive Professor i de østerlandske Sprog, uagtet han maaske næppe kjendte det hebraiske Alfabet, og saa atter voxe op til Maalet for sin Stræben — det theologiske Professorat, skjønt han muligvis var saa langt fra at være Theolog i Aand og Sandhed, som tænkes kunde; det var en Fremgangsmaade, der var i lige saa høj Grad til Skade for samtlige Videnskaber, som baade for Studenterne og Lærerne. Da saaledes de unge Menneskers kortere eller længere Ophold ved Universitetet i det hele taget kun betragtedes som en Forberedelse til at gaa ind i præstelig Virksomhed, vil denne Skildring, der her skal leveres af Studenterlivet, som det fra Reformationstiden og i de første to Aarhundreder der efter formede sig ved Kjøbenhavns Universitet, danne som et Forbindelsesled mellem den Skildring, der i Aargangen 1886 af »Historisk Arkiv« blev givet af Livet i Latinskolerne, og det, der i Aargangen 1883 meddeltes om Livet i Præstegaardene i det sextende og syttende Aarhundrede*).

---

*) Af den Grund vil der ogsaa kunne henvises til omtrent de samme Kilder, som ere angivne ved de to ovennævnte Afhandlinger; især er naturligvis her benyttet: Rørdam: Universitetets Historie 1537—1621; sammes „Fra Universitetets Fortid", 1879; Reinhardt: „Kommunitetet og Regensen" i Hist. Tidskr. 3dje Række, 3dje Bind; Nyerup: Hist.-statistisk Skildring af Danmark og Norge, 3dje Bind, indeholdende de lærde Skolers og Univ.'s Historie; H. Matzen: Kjøbenhavns Universitets Retshistorie, 1479—1879. Skildringerne af det tyske Studenterliv, der har haft stor, og just ikke al Tid heldig Indflydelse paa det danske, danne en hel Litteratur, hvoraf især Tholuck: Das akad. Leben des 17ten Jahrhunderts, 1853—54, har været benyttet; mere analoge vare Forholdene ved Upsala Universitet, af hvis Historie 1593—1637 vi have en Skildring i Nordisk Univ. Tidskr. 1861, samt ved Lunds Universitet, hvis Historie fra dets Oprettelse 1668 er skildret af M. Weibull, 1868.

I.

Lige som vel nu enhver Discipel i en lærd Skoles studerende Klasser længes efter den Dag, han kan sætte Studenterhuen paa sit Hoved, saaledes har ogsaa fordum Maalet for Disciplene været at blive Studenter for saa ved Universitetet at sætte Slutstenen paa den akademiske Bygning, hvis Grundvold var lagt i Skolen; det maa da have været det normale, men det kan alligevel kun siges med nogen Indskrænkning; thi indtil i 1629 den theologiske Examen indførtes ved Kjøbenhavns Universitet, og det omtrent samtidig af Regeringen gjordes til Pligt for enhver, der attraaede Præstekald i Danmark, at have studeret ved Universitetet og derpaa at have underkastet sig Prøver, var der ikke faa, som bleve Præster uden at have besøgt Universitetet; et Forbud, der 1569 var givet imod at ordinere nogen, som ikke havde besøgt Universitetet, havde aldrig rigtig faaet Betydning, men var blevet omgaaet mange Gange og paa mange Maader; man lod sig nøje med den Undervisning, der gaves i Latinskolerne, især da i Stiftshovedstæderne, ved hvis Kathedralskoler der var ansat en Lektor i Theologi; — og naar en Discipel fra at være »Pebling« havde naaet at blive »Døgn«, saa han kom til at besørge Degneforretninger i et eller andet Landsbysogn inden for en vis Afstand fra Kjøbstaden, og maaske endda havde faaet nogle Stipendier eller været saa heldig at opnaa fri Kost hos Byens Borgere, var han forholdsvis »paa den grønne Gren«; da havde han naaet saa heldige økonomiske Vilkaar, at han ofte foretrak at blive i den Stilling, saa længe det var muligt, frem for at begive sig til Universitetet, for dér at begynde paa bar Bund.

Dimissionen fra Skolen afhang da for en stor Del af en mere eller mindre privat Overenskomst mellem vedkommende Rektor og Discipel; naar begge Parter vare enige,

blev Disciplen afsendt (»dimitteret«) til Universitetet for at indskrives i de akademiske Borgeres Tal; han var forsynet med Rektorens Vidnesbyrd og Anbefaling til Universitetets Professorer, der antoge ham uden at anstille nogen egentlig Prøve paa, om virkelig hans Kundskaber svarede til det Vidnesbyrd, der var givet ham: en Prøve, der i de akademiske Love var befalet at skulle aflægges i Børnelærdommen, inden det unge Menneske blev erklæret for Student, var i Aarenes Løb bleven en fuldstændig Formalitet, indtil de ny Lovbestemmelser, der udstedtes 1621, indførte et Slags Examen, fra hvilken den senere nok som bekjendte Examen »Artium« har sin Oprindelse.

Alligevel har det næppe været uden Hjærtebanken, at Disciplene tænkte paa den Dag, da de skulde indføres i de ældre Akademikeres Samfund; thi enhver, der vilde være Student efter alle Kunstens Regler, saa der ikke bag efter kunde rejses Tvivl om hans akademiske Berettigelse, maatte først underkaste sig en Del Formaliteter af en, mildest talt højst ubehagelig Art; det var den saakaldte »Deposits«. Det unge Menneske, som skulde ombytte Skolens Aag med Universitetets, der i hine Dage næppe var synderlig lettere, havde den meget rimelige Forpligtelse at melde sig med sine skriftlige Vidnesbyrd hos Universitetets Rektor eller hos den Professor, som i det Aar var Dekanus i det filosofiske Fakultet; naar saa et tilstrækkeligt Antal havde meldt sig, blev der fastsat en Dag, da den højtidelige Depositions-Akt skulde finde Sted. Nu i vore Dage er det jo kun én Gang om Aaret, at Immatrikulationen finder Sted, og selv om det maaske nok kan være højtideligt for de paagjældende Russer, er det dog kun en svag Afglans, vi her finde af Fortidens Depositions-Højtideligheder; men hvor meget man end kan have til overs for Fortidens Skikke og Institutioner, vil der næppe findes nogen, som vil falde i Lovtaler over de Ceremonier, der ledsagede de unge Studenters Deposits, ɔ: deres Optagelse iblandt de ældre Akademikere; og dog,

hvor galt det end gik til ved Kjøbenhavns Universitet, har det dog vist været langt værre ved Tysklands Højskoler*).

Enhver vil mindes det klassiske Sted hos Holberg, hvor Erasmus Montanus melder sin forestaaende Hjemkomst til Landsbyen: »Die Veneris Hafnia domum profecturus sum«; da Per Degn saa paa sin Vis oversætter det saaledes: »Der er profekto kommet en Hob Russer til Kjøbenhavn«, og Jeppe ængstes ved Tanken om, hvad Russen vel kan ville dér, maa Per Degn, som føler sin latinske Overlegenhed, trøste den gamle Bonde med, at »det er ikke Moskoviter, det er nogle unge Studenter, som man kalder Russer«. — Betegnelsen »Rus«, som vi jo endnu kjende saa godt for de unge nybagte Studenter, var ikke alene almindelig brugt paa Holbergs Tid, men den havde ogsaa været det Aarhundreder i Forvejen; for de fleste, der høre Ordet, og som kunne lidt Latin, vil det ligge nærmest at antage, at Betegnelsen stammer fra det latinske »Rus«, som betyder Landet i Modsætning til Byerne, og at der altsaa derved skulde antydes, at saa meget bondeagtigt klæbede ved de nybagte Studenter. Dette er dog næppe den rette Afledning; Ordet Rus er den sidste Stavelse i Futurum Participium: Depositurus af Verbet depono ɔ: at aflægge; altsaa betyder det: »den, der staar i Begreb med at aflægge« noget, og dette noget, der skal aflægges, er cornua, Hornene. Ordet viser da tilbage til de burleske Ceremonier, der fandt Sted ved Optagelsen blandt Studenterne, og af hvilke Aftagelsen af Hornene, med hvilke de unge Mennesker vare blevne forsynede, om just ikke smykkede, var en af de vigtigste.

Disse Depositionsskikke stammede fra Tyskland, hvor de, saa vidt vi kunne skjønne af alle Beretningerne, der

*) Om „Deposits og Pennalisme" findes i Hist. Arkiv, 1872, II. 237—254 en Artikel efter tyske Kilder ved F. Christensen; ligeledes af Prof. Henriksen i Skoleprogram fra Odense for 1856.

haves om det tyske Studenterliv, bleve drevne til den største Grad af Yderlighed; men fra Tyskland fik de alt for snart Indgang ved Universiteterne i de nordiske Lande, og Studenterne vare ikke villige til at lade de Løjer gaa forbi, som Depositionsskikkene tilbøde.

I den ældste Fundats for Kjøbenhavns Universitet (1479) er der ikke Tale om saadanne særegne Indvielsesceremonier; men da efter Reformationens Indførelse Universitetet atter traadte i Virksomhed, vare de allerede godt kjendte, maaske mest ved de mange, der havde studeret i Tyskland og da særlig i Wittenberg; thi, hvor underlig det end lyder, var selv en Mand som Luther meget ivrig for Brugen af disse Ceremonier, og der er Beretninger om, hvorledes han selv oftere spillede en Rolle i dem. Sagen har vel været den, at Luther særlig har fæstet Blikket paa den symbolske Betydning, Skikkene havde, og derfor har søgt at værne om dem; det hedder da ogsaa i Kristian den tredjes Bestemmelser om Universitetet, at disse Ceremonier vare »for at de unge kunde lære, hvor stor Forskjel der er mellem en Lægmand og en studeret Person, og vænnes til at taale den Uret og Utaknemmelighed, som lærde og dygtige Mænd ofte maa lide for deres Velgjerninger og vise Raad«; men det tilføjes, at det skal gaa mere sømmeligt og ærbart til, end det tilforn havde været Tilfældet; saaledes maatte der ikke drives Spot med kirkelige Ceremonier og hellige Handlinger, som f. Ex. det private Skriftemaal. Paa den til Festen fastsatte Dag havde de unge Studenter at give Møde i Studiegaarden, hvor de først, inden de fik Lov til at betræde Bygningen, af Pedellerne toedes med Vand, der stod i et Kar i Gaarden; de vare iførte Narredragt, bar Knipler og Askeposer, havde en bred udslaaet Hat, lange Horn, stor paaklæbet Næse og Æselsøren samt Pukkel paa Ryg og Bryst, og en Svine-Hugtand var anbragt i hver af Mundvigerne, hvilket bevirkede, at deres Stemme kom til at ligne et Svins Grynten; thi tabe Tænderne maatte de paa ingen

Maade; som en Flok Svin bleve de drevne ind i det Auditorium, hvor Højtideligheden skulde foregaa, og her holdt da den, der som »Depositor« skulde forrette Akten, sædvanlig en ældre Student, eller en af Pedellerne eller vel endog stundum en Professor, og som ligeledes var udklædt og maskeret, en Examen eller rettere en Parodi paa en Examen, ved hvilken det regnede ned med Prygl for hvert Svar, hvad enten det var rigtigt eller galt; vi have fra tyske Universiteter nogle Prøver paa, hvorledes det gik til ved en saadan Examen, og noget lignende har vel fundet Sted ved det danske Universitet. Depositor spørger: »Har du haft en Moder?« Deponenten svarer Ja, men faar Prygl, i det Depositor siger: »Snak, hun har haft dig.« — Ligeledes Depositor: »Hvor mange Lopper gaar der paa en Skjæppe?« Deponenten: »Det ved jeg ikke!« Depositor: »Der gaar ingen, de hoppe« — Prygl! o. s. v. Efter denne Examination slog Depositor pludselig over i en alvorlig Tone, foreholdt de unge alle de Mangler, der endnu klæbede ved dem, og viste, hvorledes det bondeagtige og drengeagtige nu skulde svinde; derfor maatte de nu underkaste sig adskillige Ceremonier, der kunde være ubehagelige nok, saa at enkelte i længere Tid følte sig besværede deraf; Depositor greb dem med en Træsax om Halsen og rystede dem, saa Svinetænderne faldt ud, og ligeledes befriede han dem for Æselsørene; derpaa maatte hver enkelt lægge sig ned paa Gulvet, og de bleve da med en Træhøvl høvlede paa langs og paa tværs; endelig førtes de ind i et andet Auditorium, hvor de modtoges af den Professor, der i det Aar fungerede som Dekanus i det filosofiske Fakultet; her holdt da en af de unge — senere hen var det den, der ved Artium havde staaet sig bedst — en Tale, hvori han i alles Navn ydmygt begjærede, at Dekanus ved at optage dem i det akademiske Borgerskab vilde hæve dem til en højere og renere Tilværelse end den, i hvilken de hidtil havde været. Dekanus gav da sit Samtykke, i det han forklarede

de unge Mennesker den symbolske Betydning af de Plagerier, de havde maattet underkaste sig, — at Svinetænderne, de havde haft i Munden, mindede om den uoptugtede Ungdoms Umættelighed og Lyst til simpel Nydelse, hvorfor de i Fremtiden skulde undgaa al Lighed med Svinet; at Æselsørene vare Tegn paa Dumheden; at Afhovlingen var foretagen for billedlig at fremstille, hvorledes alt det gamle, der hidtil havde klæbet ved dem, nu skulde svinde bort; derfor skulde den afskylige Forklædning og Maskering, de hidtil paa Depositionsdagen havde baaret, levende minde dem om, i hvor raa og næsten dyrisk Tilstand de havde befundet sig lige som alle de Mennesker, der ikke kom til at modtage den akademiske Dannelses forædlende Indflydelse, hvorhos det indskærpedes dem som en Pligt at aflægge Laster og tilegne sig de Dyder, som forædle Livet; da vilde de ogsaa med Sindsro kunne bære de Forurettelser og Gjenvordigheder, Lægfolk vilde lade dem vederfares af Misundelse over det høje aandelige Trin, de som akademiske Borgere havde naaet. Depositionsakten endte med, at Dekanus gav dem lidt Salt i Munden, hvilket skulde betegne den aandelige Visdom, og han øste lidt Vin over deres Hoveder som Symbol paa den aandelige Velsignelse og den deraf følgende Glæde; det er dette »Salt og Vin«, som omtales flere Steder hos Holberg, der lader Montani Fader forvexle det med »Salt og Brød«; da han hører, det er ikke Moskoviter, men unge Studenter, som kaldes Russer, der ere komne til Kjøbenhavn, er han paa sin Vis inde i Forholdene, i det han siger: »Saa er der vist stor Allarm i de Dage, naar de faar Salt og Brød og blir Studentere.«

Ja, stor »Allarm« var der i Anledning af Immatrikulationen, og Allarmen endte ikke en Gang med, at en af Deponenterne — i senere Tid den næstdygtigste — holdt en Taksigelsestale til Dekanus, fordi han havde hjulpet dem saa vidt; naar nemlig Universitetets Døre aabnede sig, styrtede ud ad dem hele den store vilde Skare, som nu var

stolt over den akademiske Værdighed og længtes efter at vise sig i den ny Værdighed for Folk i Kjøbenhavn; til Dels vare de endnu iførte de pjaltede og smudsige Klæder, de havde haft paa ved Højtideligheden paa Universitetet; de løb rundt om i Byen, væbnede med Kjæppe og Askeposer, med hvilke de sloge løs ikke alene paa hverandre indbyrdes, men ogsaa paa skikkelige Borgerfolk, de mødte paa deres Vej, lige som de benyttede disse Vaaben til Forsvar mod ældre Studenter, der lode Novicerne høre og føle deres Grønhed. At disse Karnevalsløjer let kunde gaa ikke saa lille et Stykke over Stregen, følger af sig selv; det ses af en Sag, en Student havde 1656, og som voldte, at han maatte vandre i Universitetets Fængsel, fordi han havde taget Depositors Ferle og slaaet den itu paa selve Depositors Ryg, — formodentlig har det ikke været en Rus, men en ældre Student, der har faaet Bersærkegang. Hvad der egentlig først bevirkede, at der søgtes sat en Stopper for disse Udskejelser og Kaadheder, var den sørgelige Begivenhed, som indtraf 1666, i det en Student Hans From, Søn af Professor Jørgen From ved Odense Gymnasium, under de Optøjer, der fandt Sted det Aar, blev slaaet ihjel ved et Stenkast; Professorerne udstedte da et Forbud imod, at Studenterne fremtidig »klædte sig i galne Klæder«, som det kaldtes, eller mødte maskerede eller væbnede med Stokke, Askeposer og lignende; de maatte her efter paa den Højtidsdag være iførte hvide Skjorter, og dem skulde de tage paa i Universitetsgaarden; paa Gaden maatte de ikke bære andet end deres sædvanlige sorte Dragt; da dette Dekret, som det synes, ikke har frugtet, gjentoges 1674 Forbudet mod al »Forklædelse og Mumme«, og nu synes endelig dette Forbud at have frugtet, saa at kun Meddelelsen af Salt og Vin og maaske Afhøvlingen blev tilbage, indtil ogsaa dette bortfaldt 1732; at det endnu i Holbergs Tid ikke er gaaet saa ganske lempelig til, fremgaar af hans Ytring, at »en og anden længe fandt sig inkommoderet deraf«; og endnu

i 1837 fandt Universitetets Fædre sig foranledigede til ved et Program at advare de akademiske Borgere mod Optojer i Artiumstiden.

Naar Depositionsakten med alle dens Ceremonier var »vel« overstaaet, blev der udstedt et skriftligt Vidnesbyrd derom fra Universitetets Rektor og andre vise Fædre; det var dette »akademiske Borgerbrev«, udstedt paa den Maade med Depositsen som Forudsætning, der maaske virkede mest til, at denne højst uheldige Skik vedblev at holde sig saa langt ned i Tiden trods alle de Stemmer, der rundt omkring havde hævet sig imod den; Sagen var nemlig, at først den blev regnet som rigtig Student, der kunde dokumentere at have underkastet sig »Depositsen«; naar derfor nogen var bleven Student ved et Universitet, hvor Skikken ikke iagttoges eller var falden bort, og han saa bagefter kom til et andet, hvor den endnu var i Hævd, maatte han, hvor ubehageligt det end kunde være, dog finde sig i det som en Nødvendighed; der haves endogsaa Exempler paa, at ældre, vel tjente Mænd, som vilde udvide deres Kundskaber ved et fremmed Universitet, maatte underkaste sig denne Ceremoni, hvor nødig de vel have villet det. At de ældre Akademikere, der i sin Tid have maattet underkaste sig disse Plagerier, nok ønskede, at deres yngre Medbrødre ikke skulde slippe fri for det samme, kan enhver indse, som kjender lidt til Menneskene; og da i Tidernes Løb flere og flere af hine, efter vor Tids Begreber i alt Fald, højst uheldige og til Dels anstødelige Skikke bortfaldt, have de ældre sikkert rystet paa deres mosgroede Hoveder og ment, at der manglede ikke saa lidt i, at de unge Russer vare at regne for rette Studenter. De ældre akademiske Borgere havde da deres Løjer af, og ansaa det vel endog lige frem for deres Pligt, at drille de nybagte Russer, og det baade i Ord og Gjerning; da Proprietærsønnen Studenstrup i Holbergs »Ellevte Juni« er kommen til Kjøbenhavn, antage Studenterne ham paa Grund af hans landlige Udseende og Klæde-

dragt for at være en af Aarets Russer, der var kommen til Kjøbenhavn for at deponere*); vi høre dem da i Komedien raabe Rus! Rus! efter den ulykkelige Provinsialist; skjønt den unge Studenstrup er langt fra at være nogen sympathetisk Personlighed, maa vi dog give ham Ret i, hvad han siger til Studenterne: »Ja, raab I kun, til Kallunet gaaer af Jer Hals. I har en vakker Ære deraf at raabe efter fremmede Folk, I, som skal selv være gejstlige Personer.«

Det var, som oven for bemærket, fra Tyskland, at disse Depositionsskikke eller rettere Uskikke vare indvandrede til os, og i Tyskland fortsattes de langt længere end her, lige som de vare langt mere satte i System; det berettes os udtrykkelig, at den, ogsaa fra Holberg bekjendte, tyske Studentervise

In Leipzig war ein Mann,
In Leipzig war ein ledern Mann,

netop særlig brugtes af de ældre Studenter til med den at drille de unge Russer, eller som de i Tyskland oftest benævnedes »Fuchse«, medens det latinske Navn var »Beanus«, et Ord, der siges at stamme fra det franske »bec jaune« ɔ: Gulnæb, altsaa hvad vi vilde kalde »Grønskolling«; Definitionen paa Beanus har man givet saaledes: Beanus Est Animal, Nesciens Vitam Studiosorum ɔ: Beanen er et Dyr, som ikke kjender Studenternes Liv.

De Ceremonier, der ledsagede Depositsen, ere formodentlig opfundne af Studenterne; men de bleve ikke indskrænkede til de lærde Lav; noget lignende skete, hver Gang en Haandværksdreng havde gjort Svendestykke, og disse Skikke varede mange Steder ved helt ned til vor Tid; endnu ind i det nittende Aarhundrede fik Haandværkssvenden

---

*) Artium toges den Gang ved St. Hansdags Tid, senere blev det forandret til Oktober, og nu har det jo i mange Aar været i Juli Maaned, medens Immatrikulationen først finder Sted hen ad Efteraaret.

sine »Hovl« i Ordets egentligste Betydning; og fra Bergen have vi Beretninger om de modbydelige Ceremonier, som »de kontorske« gjorde sig skyldige i, naar de unge Mennesker skulde optages i deres Samfund; disse raa tyske Handelsmænd gik vel endnu en Del videre end Studenterne, og ikke sjældent skete det, at et ungt Menneske døde som Følge af den Overlast, han havde maattet lide — exempelvis skal nævnes, at det en Tid lang var Skik at sætte dem i en Baad og, hvordan Vejret og Temperaturen end var, klæde dem af og smide dem i Vandet ude paa Fjorden; endelig satte dog 1671 en kongelig Forordning Stopper for disse Optrin.

Sammen med Depositsen, og til Dels som en Følge af den, stod Pennalismen, der dog kun skal være Gjenstand for en kortere Betragtning, da denne Uskik ikke ret trivedes ved Kjøbenhavns Universitet; de Tilløb, der gjordes til at faa den indført her, skrive sig nærmest fra de tyske Studenter, som under Trediveaarskrigen søgte Tilflugt i Danmark; men skjønt vi danske jo al Tid have haft Tilbøjelighed til at efterligne det fremmede, baade det, der var godt, og det, der var uheldigt — hvorpaa denne Skildring af Studenterlivet giver mange Exempler —, synes dog den danske Rolighed og den sunde Sans at have sejret over den Lyst, der maaske kan have været hos enkelte til at søge Pennalismens Ukrudt indplantet her i den danske akademiske Verden; og kort efter Midten af det syttende Aarhundrede traf man ved de tyske Universiteter kraftige Forholdsregler imod Pennalismen, der dog maaske den Dag i Dag næppe er helt forsvunden i Tyskland.

Med Navnet »Pennal« kaldtes Studenterne i det første Aar af deres akademiske Liv, altsaa var det omtrent det samme som »beanus«, »Rus«, — men der var adskillige andre Navne, som vare ensbetydende, og som de unge Studenter maatte finde sig i at bære: »Kviekalve, Gaardhaner, Patteborn, Skubbere, Spolorme, Fuchse« o. s. v.; det var

de ældre Studenter, som benævnede de yngre med disse Navne i Pennal-Aaret, der enkelte Steder udstraktes til at vare 1 Aar, 6 Maaneder, 6 Uger, 6 Dage, ja saa meget gik man i Detail endog 6 Timer, 6 Minutter og 6 Sekunder; i den lange Tid maatte Pennalen fuldstændig forrette Trælletjeneste for de ældre; det var ikke alene, at de gamle Studenter, »Schoristerne« (af »scheren«, at klippe), havde de unge, uerfarne Mennesker, der endnu vare halvvejs Drenge, til bedste, men det Herredømme, de havde tilegnet sig, misbrugte de paa de skammeligste Maader; Pennalerne maatte bære Kappen efter deres Herrer, »Schoristerne«, maatte pudse deres Sko, hente deres Øl og forrette al Slags Løbedrengstjeneste; men ikke nok hermed: nogle Steder gik det endog saa vidt, at naar en Pennal kom til Universitetet nogenlunde vel forsynet med Penge eller Klæder, ansaa den Schorist, der havde tilegnet sig Overherredømmet eller Patronatet, om man saa vil kalde det, over vedkommende Rus, sig fuldstændig berettiget til ogsaa at tilegne sig, hvad han ejede, baade af Penge, Klæder og Bøger; og saa maatte Stakkelen finde sig i at gaa i de gamle; pjaltede, urenlige Klæder, blive hundset og pryglet selv midt paa Gaden — en, der havde givet alle sine Penge og ikke kunde skaffe flere, var i den Grad bleven »trakteret« med Næver og Knipler, at han strax maatte gaa til Sengs og efter faa Dages Forløb døde. En Erstatning for Pennalismen har det været, de ældre Studenter søgte, naar de tvang de nys ankomne Russer til at traktere; i hint Aar 1666, da en ung Student mistede Livet i Opløbene, var der en anden, ældre Student, der blev dømt til fjorten Dages Fængsel, tre Aars Relegation og en Mulkt paa 50 Rdlr., fordi han havde ført en Rus ind i et Drikkehus og dér anstillet »Vexationssmaus«, under hvilken han til Tak udskjældte Russen til stor Forargelse for det ganske Nabolav, slog ham »med stor Raaben og Skrigen, Skjælden og Klammeri«, ja endog yppede Duel med ham paa blanke Vaaben; Sekundanterne maatte ogsaa

vandre i Fængsel samt give Mulkt, og selv den ulykkelige Rus, hvis akademiske Løbebane begyndte saa stormende, maatte friste samme Skæbne, ham og andre til Skræk og Advarsel.

II.

»Som attenaarig Ungersvend min Artium jeg tog«, hedder det i en Vise fra vor Tid, og ogsaa i Fortiden har, synes det, Attenaarsalderen været saa noget nær Gjennemsnitsalderen, i hvilken de unge Mennesker bleve Studenter; men der var rigtig nok saa store Forskjelligheder i Alderen, at vi næppe kunne tænke os til det. Der fandtes jo langt hen i Tiden paa Skolebænken Folk, som vare betydelig ældre end deres Lærere, — Folk, der, som Per Degn sagde, »lode sig rage to Gange om Ugen«; i det første Aarhundrede efter Reformationen var der mange, som bleve Studenter, uden nogen Sinde at komme til Universitetet, saa det ofte hændte, at de, der bleve dimitterede, vare i en Alder, i hvilken man med Billighed kunde vente, at de burde være i en selvstændig Livsstilling; men det traf lige saa tit, ja i enkelte Perioder vel endog langt hyppigere, at det var pur unge Mennesker, der »deponerede«; ganske vist hører det vel ikke til Umulighederne, at et Menneske kan have opnaaet saadanne Kundskaber, at han i den Retning kunde være moden at blive Student, endnu før han var kommen over Drengeaarene, som Melankton, der ikke var tretten Aar gammel, da han 1509 blev Student; men om de allerfleste af dem, der her i Danmark berettes være blevne Studenter i en Alder af en halv Snes Aar, kan man med al god Grund sige, at de, som Aarene gik, ikke bleve nogen Akkvisition for Videnskaben eller Kirken; de have i Barndommen gaaet og gjældt for smaa Vidunderbørn eller rettere store Vidundere; de ere blevne proppede med latinsk

Lærdom allerede fra de første Leveaar, men en saadan kunstig Udvikling har ikke kunnet vedblive i Længden; det var i Reglen Drivhusplanter, der snart hensygnede eller i deres senere Liv skød alt for mange vilde Skud*). Om den berømte Niels Hemmingsens Søn Hans, der, skjønt han tyve Aar gammel blev Professor, dog endte som et forulykket Subjekt, der fik Fattighjælp af Universitetet, véd man, at han blev indskreven som Student ved Kjøbenhavns Universitet den Dag, han fyldte syv Aar, det var 1557; men det var egentlig først hen i det syttende Aarhundrede, under Trediveaarskrigen, at denne Uskik trængte rigtig ind ved de nordiske Universiteter, at Drenge immatrikuleredes; fra Upsala haves saaledes Beretning om, at der 1629 indskreves 8 Studenter i Alder af under tretten Aar, og de to vare kun ni Aar gamle; ved de tyske Universiteter havde det lige siden Reformationen ikke været sjældent, at Forældrene lode deres smaa Børn deponere, ja der haves endog et Tilfælde af en Depositurus paa tre Aar! Grunden var den, at Forældrene ønskede deres Sønner fritagne for den Deposition og dens oven omtalte afskylige Ceremonier, de havde at underkaste sig, naar de som voxne skulde indtræde i Studenternes Lav; naar de underkastede sig Akten, medens de endnu vare i Drengealderen, bleve de behandlede mildere, og havde de da Vidnesbyrdet om, at Depositsen var overstaaet, fordredes den ikke af dem, naar de senere skulde indskrives som virkelige Studenter. Saadanne inskriberede Drenge kaldte man »Non-jurati«, fordi de endnu ikke havde givet det akademiske Haandslag, der havde Betydning som Ed; i Leipzig blev 1538 for første Gang en Dreng indskreven som Student; 1543 var der ved samme Universitet en femaarig Non-juratus; 1556 var allerede Tallet voxet saaledes, at der af 345, som indskreves, var 65 Drenge; men Tre-

---

*) Adskillige Exempler paa saadanne Personer, der i ung Alder bleve Studenter, omtales i Hist. Arkiv 1883, I., 88 o. flg.

diveaarskrigen viste ogsaa her sin skadelige Indflydelse, i det under den endog over Halvdelen af de ved Leipzigs Universitet immatrikulerede vare Drenge.

Saa gale bleve Forholdene dog aldrig her ved Universitetet, hvor saadanne tidlige Dimissioner, der vare uheldige, selv om de blot vare »Pro forma«, dog al Tid hørte til Undtagelserne; Atten-, Nittenaarsalderen har været anset som det normale og gjennemsnitlige, lige som i vore Dage; men for mangfoldige af de akademiske Borgere blev dog Livet ved Universitetet af en saare kort Varighed. De allerfleste vare jo fattige Folks Sønner, der maaske endog paa Vejen til Kjøbenhavn havde maattet tigge sig frem; naar det da ikke kunde lykkes dem strax efter deres Komme til Kjøbenhavn at opnaa Understøttelse, enten offentlig eller privat, Kost, Logis og hvad der ellers fordredes til Livets Ophold, saae de sig som oftest i den sørgelige Nødvendighed lige efter Ankomsten til Universitetet at maatte afbryde Studeringerne for enten at tage hjem og oppebie bedre Tider, der i Regelen aldrig kom eller i heldigste Tilfælde lode vente længe paa sig, eller de toge Plads som Huslærere eller Sekretærer hos en eller anden Herremand; men da skete det altfor ofte, at det vilde Liv, der førtes paa mange Herregaarde, tiltalte dem i saa høj Grad, at de opgave enhver Tanke om at gjenoptage Studeringerne, og i faa Aar bleve legemlig og aandelig ødelagte; eller de bleve Hørere ved en Latinskole, som oftest den, i hvilken de indtil for nogle Maaneder i Forvejen havde været Disciple; eller de fik Ansættelse som Degne paa Landet i et eller andet Sogn, hvor Degnetjenesten ikke skulde besørges af den nærmeste Latinskoles Mesterlektianere som »Løbedegne«; de bleve altsaa de saa kaldte »Sædedegne«, og dér, hvor de i den ganske unge Alder fik deres »Sæde«, bleve de som oftest siddende, indtil de fik deres Leje paa Kirkegaarden; thi det var det sørgelige, at de Studenter, der nødtes til at forlade Universitetet, før de havde afsluttet deres Studier, næsten

aldrig naaede at komme tilbage; de have kunnet sætte som Overskrift over deres Fremtid: »I, som træde ud, lader Haabet fare!«

Omtrent det første, den til Universitetet komne Student havde at gjøre, inden han skred videre frem ad den akademiske Bane, var at udvælge sig en Privatpræceptor eller henvende sig til den Mand blandt Professorerne, han havde beæret med dette Tillidshverv; Privatpræceptoren skulde være Studentens nærmeste foresatte, have Tilsynet med hans sædelige Vandel og religiøse Liv, hans økonomiske Forhold og hans Studeringer, hvorfor ogsaa enhver Student havde den Pligt ugentlig eller i det mindste maanedlig at udarbejde en Afhandling, der skulde forevises Privatpræceptoren som et Vidnesbyrd om Myndlingens Flid; saa længe Studeretiden varede, skulde han staa ham bi med Raad og Daad, og naar Studeringerne vare endte, skulde Præceptoren forsyne den unge Mand, der beredte sig til at rejse bort, med et Vidnesbyrd om hans Flid og Forhold, hvilket ofte blev til en Anbefalingsskrivelse, maaske oftere, end det burde have været Tilfældet; thi der synes at være en Del Tegn til, at Superlativernes Overflod mange Gange har staaet i et bestemt Forhold til det Gratiale, Privatpræceptoren fik eller havde faaet af vedkommende Kandidat. I Begyndelsen var det udelukkende Professorer af det filosofiske Fakultet, Studenterne havde Lov til at vælge til Privatpræceptorer; senere blev det dog tilladt at vælge Professorer af de »højere« Fakulteter, hvilket maa anses for meget heldigt, da disse Mænd jo langt bedre kunde være private Vejledere for Studenterne, naar da Fagene stemmede overens. Hvem en Student kaarede til sin Privatpræceptor, beroede ikke sjældent paa en Tilfældighed; oftest har det vel været Rektoren ved Latinskolen, som har givet Anvisning paa en Professor, han selv har kjendt, eller om hvem han har ment, at han vilde være redebon til at tage sig af de unge Fugle, der skulde flagre ud fra Skolens Bur;

stundum har det truffet sig, at Dimittendens Slægt og Venner have haft Kjendskab til en eller anden Professor, til hvem man da har henvendt sig; især har det jo været Tilfældet, at en Skoles Dimittender fortrinsvis henvendte sig til en Professor, der tidligere havde gaaet í samme Skole, i det de vel ikke uden Grund have turdet haabe, at han rigtig med Varme vilde tage sig af sine Bysbørn; eller naar en Professor ved sin Dygtighed havde opnaaet et særligt Ry baade i Udlandet og i Indlandet, er det vel rimeligt, at han har været meget søgt som Privatpræceptor, — det kastede jo en vis Glans paa Studenten. 1619 toge Professorerne den mærkelige Bestemmelse, at de ny Studenter skulde fordeles ligelig mellem de Professorer, som ønskede at være Privatpræceptorer; men denne Forordning, som fuldstændig tilintetgjorde Studenternes fri Valg, kunde ikke holde sig ret længe; snart fik Studenterne atter Tilladelse til selv at vælge, hvem de ønskede; men efter Haanden mistede denne Institution sin Betydning, indtil den ganske ophævedes 1839.

Ofte have vist nok Privatpræceptorerne misbrugt deres Magt og Myndighed over Studenterne, som skulde være Gjenstand for deres Omsorg; der er saaledes adskillige Tegn paa, at de have paalagt de unge Studenter med særlig Flid at høre de Forelæsninger, de holdt, selv om disse slet ikke havde noget at gjøre med det Fagstudium, Studenten havde valgt, hvilket jo i de allerfleste Tilfælde var Theologi; Studenten var fuldstændig afhængig af sin Præceptor, og dennes Attest og Anbefaling for Flid og Forhold maatte have dobbelt Betydning i hine Dage, især naar det tages i Betragtning, at en Embedsexamen enten slet ikke var i Brug, eller der kun kjendtes en svag Begyndelse dertil. Hertil kom, at Studenterne ofte boede hos deres Privatpræceptorer, som herved fik yderligere Lejlighed til at øve deres Myndighed samtidig med, at de forøgede deres Indtægter; at dette tit var Tilfældet, viser sig af, at Studenterne over for deres Præceptor stundum benævnes hans

»Domestici« ɔ: Husfæller, og ikke sjældent have vel de fattige iblandt dem lige frem maattet fungere som vedkommendes Domestiker, Tjenere.

Studenterne boede enten privat hos Folk, de lejede sig ind hos, og hos hvem de da fik Kost og Logis, eller ogsaa boede de i særskilte Studenterboliger; i tidligere Tid, ved Middelalderens Universiteter, var dette sidste det almindelige; saadanne Stiftelser, i hvilke der tilbødes de studerende fri Bolig og til Dels frit Underhold, lige som de holdtes under et stadigt Tilsyn, der nok kunde behøves i hine ryggesløse Tider, bleve tidlig oprettede, dels af Privatmænd, dels af Fyrsterne. En saadan Studenterbolig kaldtes i Regelen et »Kollegium«, et Navn, vi jo endnu kjende saa godt fra Nutidens tilsvarende Institutioner; men ogsaa ofte benævnedes de »bursæ«, og deres Beboeres Navn »bursarii« er i det tyske Studentersprog gaaet over til at blive »Bursch«; det vil senere vises, at en Del af de Forhold, der i fordums Tid fandtes i Studenterverdenen, ere sunkne ned til de lavere Stænder, og lige som Studenterne (»Burscherne«) ofte førte et omflakkende Liv, hvilket de opholdt til Dels ved Tiggeri, saaledes kalde vi jo en vagabonderende Haandværkssvend en »Bursch«.

Ved de store Byers Universiteter, ved hvilke de studerendes Antal stundum kunde løbe op i Tusindevis, fra alle Verdens Lande — i Paris skal der i Middelalderen saaledes til enkelte Tider have været 30,000 Studenter —, vare disse Kollegier vist nok i Regelen til største Velsignelse, især da for de fremmede, dem, der »maatte kjøbe Rejsesko, hvis Hu stod til Latinen«; og det viser sig jo ogsaa, at der ved enkelte af de større Universiteter stiftedes særskilte Kollegier for Studenterne fra dette eller hint Land, som plejede at levere et større Kontingent af lærelystne Ungersvende; et særlig dansk Kollegium i Paris omtales saaledes allerede i Midten af det tolvte Aarhundrede, og i det femtende Aarhundrede træffe vi i Rostock en særlig norsk

Studenterbolig, der var stillet under Beskyttelse af Norges Skytshelgen hellig Olaf.

Ogsaa ved Kjøbenhavns Universitet, som stiftedes 1479, havde der allerede hen imod Middelalderens Slutning været en Institution, der mindede om de udenlandske Studenterstiftelser; dette Kollegiums første Styrer var den i vor Reformationshistorie senere saa bekjendte Povl Helgesen (Eliesen) eller, som han oftest kaldes, Povl Vendekaabe; men det er kun lidet, vi kjende til de nærmere Forhold ved dette Kollegium. Lige som det var en temmelig hensygnende Tilværelse, Kjøbenhavns Universitet førte, indtil der efter Kirkeforandringen pustedes nyt Liv i det, saaledes var det egentlig ogsaa først efter den Tid, at Begyndelsen gjordes til de Stiftelser, der Aarhundrede efter Aarhundrede have virket til Velsignelse for den studerende Ungdom i Kjøbenhavn, og som forhaabentlig endnu i mange Slægter skulle lovprises — Kommunitetet og Regensen.

Allerede i Universitetsfundatsen af 1537 bestemtes det, at et, rigtignok endnu kun indskrænket Antal Studenter — tolv — skulde nyde gratis Bespisning i Helligaands- eller Duebrødreklostret i Vimmelskaftet; men samtidig var det paatænkt at tilbyde alle eller i alt Fald de fleste fattige studerende frit Husly, i det Hensigten var, at der langs med vor Frue Kirkegaard — altsaa i umiddelbar Forbindelse med Universitetet — skulde opføres et Hus paa tre Stokværk, hvilke alle, saa vel som Loftet, skulde være afdelte i smaa Kamre til Boliger for fattige Studenter, og til yderligere Hjælp stilles Opførelsen af en lignende Bolig i St. Pederstræde i Udsigt. Formodentlig paa Grund af Ebbe i Kongens Kasse blev denne Plan om Fællesboliger for de fleste Studenter dog ikke til Virkelighed; men paa anden Maade sørgedes der dog for mange af dem derved, at der efter Haanden skjænkedes af Kongen flere og flere Gaver, mest af Tiender, til Hjælp til Studenternes Bespisning, stadig med den Bemærkning, at det var en »Guds Almisse«,

hvorfor det naturligvis kun maatte være trængende Studenter, som nøde godt deraf; men som foran omtalt, de fleste Studenter vare fattige, og de andre have, paa ganske enkelte Undtagelser nær, vist nok kunnet betegnes som trængende, saa der har sikkert været mange, som forgjæves sukkede efter den »Guds Almisse«; og derfor er et stort Savn blevet afhjulpet, da Kong Frederik den anden i 1569 stiftede Kommunitetet, der skulde yde daglig Bespisning til hundrede Studenter; mærkelig nok har den Spisesal, som i de første Aar benyttedes, trodset Aarhundredernes Storme og Ildsvaadernes Ødelæggelser; en af de sidste Levninger fra Middelalderen, som findes i Kjøbenhavn, Helligaandsklosterets gamle Refektorium, var det, som omdannedes til Spiseværelse for Kommunitetets første Alumner; nu er det Begravelseskapellet ved Helligaandskirken. Fra den Omstændighed, at det var i et forhenværende Kloster, Kommunitetets Lokale først fandtes — indtil der snart blev bygget et særskilt Hus dertil, nemlig i Universitetsfirkanten, ud mod Nørregade, altsaa hvor nu Kvæsturen og nogle Professorboliger findes —, stammer den Benævnelse, under hvilken Kommunitetet i over to Hundrede Aar gik, ikke alene i daglig Tale, men endog stundum i officiel Stil — »Klosteret«.

Kort efter at Kommunitetet havde faaet sin egen Bygning, var det paatænkt at udvide denne, saa den ogsaa kunde give Tag over Hovedet til et større Antal Studenter; paa en Maade vilde det jo ogsaa have været det naturligste, om Studenterne fik Boliger indrettede og anviste i samme Bygning, hvor Maden serveredes for dem; det klosterlige vilde da yderligere have været bevaret. Det har formodentlig ogsaa været Pengemangel, som har voldet, at en saadan Ordning, der allerede havde været paatænkt i Kristian den tredjes Dage, ikke blev bragt i Udførelse i Kong Frederik den andens Regeringstid; Kristian den fjerde derimod plejer man jo at regne for at være Regensens Stifter,

men egentlig kan han kun delvis fortjene Æren derfor; thi vel var det, medens han var Konge, og til Dels efter hans Plan, at Regensen grundlagdes, men det var for Kommunitetets Midler; Kongen forstrakte med et Laan paa 9000 Rdlr. til Kjøbesum for Kansleren Kristian Friis's store Adelsgaard, der skulde omdannes efter den ny Bestemmelse til at skjænke Husly til »de Studenter, som spise ved Kongens Bord«; allerede Aaret efter var Kommunitetet i Stand til at tilbagebetale Kongen dette Beløb*). Her skal lejlighedsvis kun bemærkes, at før Regensen 1618 oprettedes — egentlig traadte den først i Kraft og toges i Brug af sine første latinske Indvaanere i 1623 —, havde Rigets Hovmester Kristoffer Valkendorf 1595 skjænket sin Gaard, der laa paa det samme Sted i St. Pederstræde, hvor det tidligere omtalte Karmeliterkloster havde ligget, til at være Fribolig for en Del Studenter; det er det Kollegium, som endnu ved sit Navn minder om hans Gavmildhed; de to andre ved privat Godgjørenhed stiftede Kollegier, Borks og Ehlers's, ere af langt yngre Datum, henholdsvis fra 1691 og 1705.

Lige som det var af Kommunitetets Formue, at Regensen oprettedes, saaledes var det ogsaa senere ved de samme Midler, at den kom til at bestaa; disse to Institutioner have været og ere endnu saa nøje knyttede til hinanden, at de ikke ere at betragte som sideordnede, men

*) Det er vist en lige saa fejlagtig som almindelig udbredt Mening, at Navnet „Regens" skulde minde om, at den var stiftet af Kongen, Regenten; Benævnelsen Regens bruges og brugtes ofte i Udlandet om lignende Stiftelser, der have haft endnu mindre med Landsfyrsten at gjøre; rimeligvis stammer Benævnelsen fra de middelalderlige akademiske Forhold, da slige Fællesboliger for Studenter gjærne havde en Magister regens, der førte Opsyn med Beboernes Samliv og Øvelser, altsaa d. s. s. nu hedder Regensprovst (se Rørdam: Kbh. Univ. Hist. III, 320). Dens officielle Navn „collegium regium" (det kongelige Kollegium) er maaske snarest for at stille den i Modsætning til Valkendorfs ældre Stiftelse.

som to Afdelinger af den samme Stiftelse, hvilket viser sig bl. a. derved, at Regensen var bestemt til at afgive Bolig netop for de samme Personer, som nøde Bespisning i Kommunitetet. Forholdene have forandret sig, saa man i Midten af forrige Aarhundrede ikke længere ansaa det for tidssvarende at yde Kommunitets-Bespisningen in natura, hvorfor den blev afløst af en Pengeydelse, og nu er det kun faa uden for den lærde Stand, der vide noget om, at Kommunitetet existerer faktisk den Dag i Dag; men Regensen, der endnu staar for en stor Del med de samme Mure — i alt Fald de to nederste Etager ud mod Kannikestræde —, som i Kristian den fjerdes Tid gjæstfrit skaffede Husly til de akademiske Borgere, den er saa kjendt i Kjøbenhavn som ikke mange andre Bygninger. Regensen var Centrum for Studenterlivet, saaledes som det i tidligere Dage rørte sig, indtil Stiftelsen af Studenterforeningen i 1820 flyttede Tyngdepunktet noget. At denne Opfattelse af Regensen var den almindelige, fremgaar bedst af, hvad der tildrog sig 1793 under den Strid mellem Studenter og Officerer, som er kjendt under Navnet »Posthusfejden«, og som let kunde have antaget større Dimensioner og være bleven Anledning til en Revolution; der var Elektricitet nok i Sindene dertil, og Striden begyndte netop den Dag, Efterretningen om Ludvig den sextendes Henrettelse var kommen til Kjøbenhavn; en af de Dage, Striden stod paa mellem »de røde« og »de sorte«, mødte nemlig hos Regensprovsten Professor Gamborg som Deputation fra »de blaa« to af Holmens Skibstømrere for at spørge, om han ikke var Formand for Studenterne; da han jo maatte sige, at han paa en vis Maade var det, erklærede de, at naar Studenterne vilde gjøre deres krænkede Ret gjældende med Magt, stode 200 nævestærke Mænd med Øxer til deres Raadighed. Enhver vil ogsaa mindes, hvorledes Holberg lader den opbragte von Thybo undfange Planen til at belejre Regensen for saaledes at hævne Forsmædelsen paa hele den lærde Stand; med

Sagkundskab siger han, at han er vis paa, den af Mangel paa Proviant ikke vil kunne udholde en Belejring ud over fire og tyve Timer.

Hvad der gjør det noget pinligt for os i vor Tid, da heldigvis Fintfølelsen er mere udviklet, at fæste Blikket paa Regens- og Kommunitetsforholdene i de svundne Dage, er det, at disse Beneficier almindelig betragtedes som en »Almisse«, som Datiden, ikke alene Kjøbenhavns ulærde Borgere, men Universitetets lærde Professorer, med et i høj Grad taktløst Udtryk kaldte det; og da ogsaa Studenterne havde det samme Syn paa Forholdene, kan det forklares, at de, der i hin Tid, medens de vare unge, havde haft godt deraf, dog ikke med særlig Pietet eller Taknemmelighed i deres senere Liv saae tilbage til, hvad de i Ungdomsaarene havde nydt af hine Institutioner; »thi«, er der ytret netop i denne Anledning, »de toge den Understøttelse, der ydedes dem, for hvad den i Datidens Sprog lige frem hed, en Almisse«, og »mod Giveren af en Almisse nærer Modtageren, saaledes som Menneskene nu en Gang ere, i Regelen ikke nogen sær varm Følelse«.

. Neden for vil der nærmere blive talt om Studenternes Liv, som det frembød sig ved Maaltiderne og Øvelserne i Kommunitetet samt det daglige Samliv paa Regensen; efter denne Digression skal der henvises til, at naar vi læse Beretninger om unge Danskes og andres Ophold i Wittenberg, da viser det sig, at det var ikke alene aandelig Føde, Reformatorerne ydede dem; vi have nemlig mange Vidnesbyrd om, at Luther og Melankton aabnede deres Hjem for de tilrejsende, der da til Dels boede hos Reformatorerne og saaledes baade fik deres Kost hos dem og nøde godt af det daglige Samliv; det er jo bekjendt, hvorledes ved Luthers Bord Alvor og Gammen saa godt kunde følges ad. Saaledes var det ogsaa ved Kjøbenhavns Universitet, at Forældre søgte at faa deres Sønner optagne som Pensionærer hos en eller anden Professor — især da vel den oven omtalte

Privatpræceptor —, som paa den Maade søgte at bøde lidt paa den tarvelige Løn; rimeligvis har Opholdet i en Professors Hus været dyrere, end det kunde faaes hos en almindelig jævn kjøbenhavnsk Borgermand; men det maa tages i Betragtning, at den unge Student da kunde være under et Tilsyn, som der des værre ofte i høj Grad kunde trænges til, og desuden kunde han faa Hjælp og Vejledning til sine Studeringer. Har det saaledes end i visse Retninger været heldigt for de Studenter, som kunde faa Logis hos en Professor, var der dog ogsaa herved nogle Skyggesider; Tiden i Almindelighed, og vel Professorerne i Særdeleshed, var meget tilbøjelig til at anse og behandle Studenterne ikke anderledes end som Skoledrenge; vi skulle neden for se, i hvor høj Grad der øvedes Disciplin mod de akademiske Borgere, som endog kunde være udsatte for korporlig Revselse, naar de forsaa sig; den »akademiske Frihed« var et ukjendt Begreb i hine Tider; derfor kan det ikke undre os, at Professorerne stundum holdt deres Pensionærer under saa haard Tugt og saa stræng Tvang, at Studenterne sagde, Livet hos Professorerne var som Livet hos Pharao. Dog i hine Dage mødtes ofte Yderlighederne; saaledes have vi enkelte Beretninger om, at Professorerne øvede en i høj Grad demoraliserende Indflydelse paa de unge Kostgængere, i det de lige frem opfordrede dem til Svir og selv vare Deltagere i Udskejelserne; ganske vist stamme Beretningerne herom fra Tysklands Universiteter; men da der ogsaa her til Lands fandtes adskillige højst uheldige Exemplarer af Universitetslærere, og da det vides, at en Rektor ved en Latinskole i Løbet af fem Uger sammen med sine Gjæster, der mest bestode af Skoledisciple, havde været i Stand til at gjøre en Gjæld for 531 Kander Øl, de havde konsumeret hos en Værtshusholder, kan det vel nok være tænkeligt, at noget lignende som i Tyskland ogsaa kan have fundet Sted her til Lands hos samvittighedsløse Professorer. Hos Borgermænd, hvor jo Studenter ofte indlogerede sig, have de unge

Kostgængere sikkert alt for tit været søgte Deltagere til den Svir, der afsluttede Jeronimus's og Leonards fornuftige Samtaler om Verdens og især Ungdommens Daarskaber. Om maaske nok Kosten har været ganske solid hos Borgerne, har til Gjengjæld Huslejligheden oftest været saa meget desto mere indskrænket; naar vi vide, hvorledes for to—tre Aarhundreder siden Borgerstandens Beboelseslejligheder vare, indskrænkede ofte til ét Rum, der tjente baade til Værksted, Dagligstue, Spisestue og Soveværelse for hele Familien, da kan man nok tænke sig til, at det kun var smaa Fordringer, de Studenter, der tingede sig i Kost og Logis hos en kjøbenhavnsk Borger, kunde stille til de Bekvemmeligheder, som bødes dem; mangen en af dem har maaske næppe haft sit eget Værelse, men maattet tage til Takke med om Dagen at opholde sig i Familiens Skjød og om Natten dele Kammer og Seng med en Læredreng eller Haandværkssvend. Det er i det hele taget mærkværdig faa Oplysninger, der ere naaede ned til vor Tid om, hvorledes de Studenter, som logerede i private Huse, førte Livet i deres akademiske Aar; kun det kunne vi med Sikkerhed vide, at deres Haab for den allerstørste Dels Vedkommende gik ud paa at opnaa Regensen og Kommunitetet, altsaa frit Logis og fri Kost. Under Tiden have fattige Studenter en eller flere Dage om Ugen haft fri Middagsspise hos en eller anden kjøbenhavnsk Præst eller Professor eller Borger, der saaledes mente at gjøre en for Gud særlig velbehagelig Gjerning, i det han ved at sørge for de tilkommende Præsters legemlige Nødtørft indirekte gav sin Gave til Kirken.

Vi have fra Fortiden en Del Oplysninger om, hvor meget en Students Ophold ved et Universitet kunde antages at koste; her skal anføres nogle Beretninger, der imidlertid ikke kunne give noget ret klart Begreb, da Pengebeløbene anføres i de forskjellige Landes forskjellige Myntsorter, og disses Værdi kunde variere til de forskjellige Tider, saa vi for en stor Del savne Grundlaget for en Sammenligning.

I det hele taget gjaldt Kjøbenhavn for at være et dyrt Opholdssted, og Studenterne paastode, at det var langt billigere at bo i Wittenberg end i Kjøbenhavn; dette synes ogsaa at fremgaa af nogle Regneopgaver, en af Kjøbenhavns Universitets Professorer anfører i en Regnebog, han udgav ved Midten af det sextende Aarhundrede, og som rimeligvis vare aktuelle, saa de vise os Forholdene, som de vare. »Udi et Aar kjøber en Student sin Kost i Kjøbenhavn for 35 Mark (11⅔ Daler), hvad løber det om Dagen? Svar: Det løber en Dag rundt halvanden Skilling«; fremdeles: »Udi en Uge giver en Person i Wittenberg in Collegio 4 Grosser for Kost, hvor meget løber det i et Aar? Svar: 8 Daler og 10 Grosser«. I samme Regnebog forekommer endvidere følgende Opgave: »Udi et Aar i Paris betales for Kost 42 Kroner, hvad løber det en Dag? — det løber 5 Styver og noget mere end tre Penning«; kort efter Reformationen anslog man 30 til 32 Daler aarlig for at være en tilstrækkelig Sum for en Student under hans Ophold i Kjøbenhavn eller Wittenberg; i Marburg regnede man i 1538 sexten Gylden for at være nok til, at en Student kunde komme rigtig godt ud af det, men i Tübingen kunde paa samme Tid ingen faa Kosten under 26 Gylden, med Seng og Logis ikke under 34; derimod maa det vist anses for overdrevent, naar det et Sted berettes, at i Midten af det syttende Aarhundrede regnede man to hundrede Gylden som nødvendige for en Student, der besøgte et tysk Universitet; det vilde vist kun være yderst faa Studenter, og da vel især rige Adelsmænds Sønner, som kunde være i Stand til, saa kort efter at Trediveaarskrigen havde voldt en almindelig Armod trindt i Evropa, at udrede en saadan Sum aarlig, saa der fra den Meddelelse næppe kan drages nogen almindelig Slutning. I et længere Tidsrum i det syttende Aarhundrede var en Daler den sædvanlige Betaling, en kjøbenhavnsk Professor ugentlig fik for en Students Kost og Bolig samt for at have Tilsyn med hans Studeringer og øvrige Færd; hos Borgerne

havde man det noget billigere, men dér manglede jo rigtignok alt Tilsynet. Nogle Professorer havde en Del Studenter boende hos sig, og det ikke alene fra Provinserne, men ogsaa indfødte Kjøbenhavnere; naar de da ikke havde tilstrækkeligt at betale med, maatte de stundum, som ogsaa oven for antydet, som Vederlag paatage sig en Tjeners Gjerning; det var hos Jesper Brochmann, der foruden at være Sjællands Biskop tillige var theologisk Professor, at Kong Frederik den tredje første Gang saae den senere Griffenfeldt, der endnu som Vintappersønnen Peder Schumacher gjorde Opvartning ved Biskoppens Taffel. Hos samme Brochmann synes der at have været Herberge for adskillige Studenter, som toge Del med i Familiens Glæder og Sorger; da saaledes hans Hustru var nedkommen med Tvillinger, der døde strax efter Fødselen, skreve tre Studenter, som da havde Ophold i Brochmanns Hus, i Anledning af det ene Tvillingbarn Bodils dødelige Afgang nogle Trøstevers paa Græsk og Latin; jeg kjender des værre ikke Digtet, men kun Tittelen, der er »ha-stemt« nok.

(Forts.)

Vilhelm Bang.

De hemmelige Artikler i Tilsitterfreden.

Den 7ende Juli 1807 undertegnedes Freden i Tilsit mellem Kejserne Napoleon og Alexander. Hvad der stod i den egentlige Traktat, var bestemt til at bringes til almindelig Kundskab; men Freden lod det Spørgsmaal staa aabent, hvad der vel skulde ske, naar England og Tyrkiet nægtede at gaa ind paa de Betingelser, som foresloges af Frankrig og Rusland. Herpaa fik man Svar ved det andet Dokument, den hemmelige Alliancetraktat; de enkelte Bestemmelsers nærmere Indhold har hidindtil ikke været nøjere kjendt, i det mindste ikke efter Ordlyden; saaledes ere t. Ex. Lefebvre: »Histoire des Cabinets de l'Europe«, III og Thiers: »Consulat et Empire«, VII i Modstrid mod hinanden; selve Bestemmelserne ere først i den sidste Tid blevne ordret meddelte*) efter det franske Udenrigsministeriums Arkiv, og da det muligvis kan interessere adskillige Læsere at kjende disse Artiklers Ordlydende — de skulde jo, som bekjendt, blive skæbnesvangre for de nordiske Riger —, skulle vi her gjengive dem efter den citerede Kilde, blot med Forbigaaelse af den almindelige Indledning:

Første Artikel:

Hans Majestæt, de Franskes Kejser, Kongen af Italien, og Hans Majestæt, Kejseren over alle Russere forpligte sig

---

*) Fournier: Napoleon I. (se anden Del, Anmærkningerne S. 249—252).

til at gjøre fælles Sag til Lands eller til Vands, og baade til Lands og Vands, i enhver Krig, Frankrig eller Rusland maatte blive nødsaget til at foretage eller modtage mod enhver evropæisk Magt.

Anden Artikel:

Naar det i Alliancen forudsatte Tilfælde maatte indtræde, og hver Gang det indtræder, skulle de høje kontraherende Parter i en særlig Overenskomst bestemme, hvilken Styrke enhver af dem bør anvende mod den fælles Fjende, og de Punkter, hvor denne Styrke skal komme til Anvendelse; men allerede nu forpligte de sig til at anvende, hvis Omstændighederne kræve det, deres samlede Styrke til Lands og til Vands.

Tredje Artikel:

Alle fælles Krigsforetagender skulle udføres efter Overenskomst, og ingen af de kontraherende Parter maa i noget Tilfælde forhandle om Fred uden den anden Parts Medvirken og Samtykke.

Fjerde Artikel:

Hvis England ikke modtager Ruslands Mægling, eller hvis det efter at have modtaget den ikke har samtykket i at slutte Fred til den første November med Anerkjendelse af, at alle Magters Flag skulle nyde en fuldstændig Uafhængighed paa Oceanet, og mod Tilbagelevering af de Erobringer, det har gjort fra Frankrig og dets allierede efter Aar 1805, da Rusland gjorde fælles Sag med det, skal en Note i Løbet af bemeldte November Maaned overleveres Kabinettet i St. James af Hans Majestæt, Kejseren over alle Russeres Ambassador. Bemeldte Note skal udtrykke den Interesse, Hans kejserlige Majestæt nærer for Verdensfreden, og Hans Hensigt at anvende hele sit Kejserdømmes Styrke for at skaffe Menneskeheden Fredens Velgjerning,

hvis Følge den skal indeholde en bestemt og klar Erklæring om, at Hans Majestæt, Kejseren over alle Russere, paa Englands Vægring ved at stifte Fred paa meldte Betingelser vil gjøre fælles Sag med Frankrig, og saafremt Kabinettet i St. James ikke faar givet et kategorisk og tilfredsstillende Svar til næstkommende 1ste December, skal Ruslands Ambassadør modtage Ordre til at forlange sine Passer bemeldte Dag og umiddelbart forlade England.

Femte Artikel:

Naar det i første Tilfælde forudsete Tilfælde indtræder, ville de høje kontraherende Magter samstemmende og samtidig opfordre de tre Hoffer i Kjøbenhavn, Stockholm og Lissabon til at lukke deres Havne for Englænderne, kalde deres Sendemænd tilbage fra London og erklære England Fred. Det af de tre Hoffer, som vægrer sig herved, vil blive behandlet som Fjende af de to høje kontraherende Magter, og saa fremt Sverige vægrer sig, skal Danmark tvinges til at erklære det Krig.

Sjette Artikel:

De tvende kontraherende Magte skulle ligeledes i Samstemning og med Styrke søge at paavirke Hoffet i Wien, saa at det antager de Grundsætninger, som ere udviklede i de fire ovenstaaende Artikler, at det lukker sine Havne for Englænderne, kalder sin Ambassadør tilbage fra London og erklærer England Krig.

Syvende Artikel:

Hvis omvendt England inden oven for specificerede Frist slutter Fred paa bemeldte Betingelser (og Hans Majestæt, Kejseren over alle Russere vil anvende sin hele Indflydelse for at hidføre den), skal Hannover tilbageleveres Kongen af England som Erstatning for de franske, spanske og hollandske Kolonier.

Ottende Artikel:

Paa lignende Vis, naar Porten som Følge af de Forandringer, der ere foregaaede i Konstantinopel, ikke modtager Frankrigs Mægling, eller hvis det skulde indtræde, at Mæglingen efter at være modtagen ikke har hidført et tilfredsstillende Resultat inden tre Maaneders Frist efter Underhandlingernes Aabning, vil Frankrig gjøre fælles Sag med Rusland mod den osmanniske Port, og de to høje kontraherende Parter forpligte sig til at unddrage alle det osmanniske Riges evropæiske Provinser, Byen Konstantinopel og Provinsen Rumelien undtagne, fra Tyrkernes Aag og Hjemsøgelser.

Niende Artikel:

Nærværende Traktat skal forblive hemmelig og vil ikke kunne offentliggjøres eller meddeles noget andet Kabinet af nogen af de kontraherende Magter uden den andens Samtykke.

Den skal ratificeres, og Ratifikationerne skulle udvexles i Tilsit inden fire Dages Frist.

Afsluttet i Tilsit den 7 Juli (25 Juni) 1807.

Undertegnet: Ch. Maurice Talleyrand, Fyrste af Benevent.
Fyrst Alexander Kurakin.
Fyrst Dmitri Labanoff af Rostov.

Maria Stuart.

(Slutning).

X.

Den engelske Regering optog altsaa, som sagt, sine tidligere Underhandlinger med Maria, og Cecil selv begav sig til Chatsworth, hvor den skotske Dronning ved denne Tid holdtes fangen, og traf her en bestemt Overenskomst med hende, hvis Følge hun skulde vende tilbage til den skotske Trone under den Betingelse, at hun bekræftede Edinburgher-Traktaten af 1560, som imidlertid blev gjort mere antagelig for hende, derved at man strøg den Clausul, at Maria for stedse skulde lade sine Krav paa den engelske Tronfølge hvile. Dette Punkt fastholdt Maria lige saa bestemt, som hun vedblev at betragte sig som Skotternes Dronning; hendes dynastiske Følelse var stærkere end Frygten for hendes Liv. Og dette var et Træk, hun havde tilfælles med Elisabet, og som dannede en Slags Tilnærmelsespunkt mellem dem. Den paagjældende Artikel i Edinburgher-Traktaten erstattede man nu ved en Vending, som udtalte, at Maria ikke skulde hindres i nogen af sine Rettigheder og Krav, saa fremt Elisabet døde uden legitimt Afkom. Fremdeles maatte Maria samtykke i, at hendes Søn, Arvingen til Skotlands, eventuelt ogsaa til Englands Trone, blev bragt til England for her at opdrages under Tilsyn af

Elisabet, der forpligtede sig til at agte og hædre ham i hver Henseende som sin nærmeste Slægtning; han skulde naturligvis opdrages i den protestantiske Tro, som først herved syntes at vinde Garanti for sin varige Bestaaen i Storbritannien. Det var altsaa en Bestemmelse af stor Rækkevidde; men i det Maria uden Betænkning gav sit Samtykke hertil, viser det sig paa ny, hvor ringe Iver for den katholske Sag hun i Virkeligheden udfoldede. Sine dynastiske Rettigheder var Maria, som vi have set, fast bestemt paa at hævde under alle Omstændigheder; men den katholske Religions Fremtid i sit Rige prisgav hun uden stor Betænkning. Maria var tilfreds, naar hun for sin Person kunde tilbede sin Gud paa den Maade, man havde lært hende, og i dette Punkt blev hun ganske vist standhaftig; men hun betragtede det ingenlunde som et Livsspørgsmaal, om hun engang skulde overlade sit Rige til en katholsk eller til en protestantisk Efterfølger. Overenskomsten i Chatsworth paalagde endelig Fangen at overholde en varig Alliance med England, baade af offensiv og defensiv Art, at fjærne alle fremmede Tropper fra Skotland, at opsøge og afstraffe Darnleys Mordere og ikke at indgaa noget Ægteskab uden Samtykke af de skotske Stænder og ligeledes af Dronning Elisabet, saa fremt der var Tale om en engelsk Undersaat.

Saaledes vare de Artikler, Maria og Cecil bleve enige om. Elisabets formelle Samtykke var ganske vist forbeholdt; men naturligvis var Cecil i det hele underrettet om, hvad Elisabet var villig til at indgaa paa, eller rettere han forhandlede i hendes Navn; desuden vare Betingelserne øjensynlig saa gunstige for Elisabet, at man ikke syntes at kunne tvivle om Traktatens Ratifikation og Maria hengav sig da ogsaa allerede til de skjønneste Forhaabninger; men det syntes nu engang umuligt for Elisabet og hendes Yndlingsminister at gaa frem paa lige Vej over for Maria. Marias Modstandere i Skotland bleve trukne med ind i Sagen, og de modsatte sig naturligvis Forliget, da Marias Tilbagekomst

maatte røve dem enhver Indflydelse og absolut give Dronningens Parti, der desuden var i stadig Fremvæxt, Overtaget. Og Cecil tog snart for saa vidt Hensyn til sine gamle Venner, at han indrømmede dem at maatte modificere Overenskomsten og samtidig opfordrede dem til at sende Kommisærer med dette Maal for Øje. Hermed var Overenskomsten naturligvis fuldstændig prisgiven, Sagen blev trukken i Langdrag, og snart var der i det hele taget slet ikke længere Tale herom; helt andre Planer, som ikke gik ud paa at gjenindsætte, men paa at ødelægge dette Offer for den engelske Statsklogskab, afløste den for Fangen gunstige Vending i den engelske Politik. Der var nu Tale hverken om mere eller mindre end at udlevere Maria Stuart for Penge til Skotterne paa den Betingelse, at disse skulde bringe hende af Dage. Man skulde ikke tiltro den stolte Tudor en i den Grad skamløs Handel, og dog har der gjentagne Gange for fulde Alvor været Tale herom. Allerede i Aaret 1569 forefaldt Drøftelser af denne Art mellem Elisabet og Murray. De bleve ganske vist afbrudte ved Regentens Død. Murray blev nemlig den 23nde Januar 1570 ramt af en Snigmorder, en Hamiltons Dolk i Linlithgow, den Kvindes Fødeby, som var bleven styrtet særlig ved hans Rænker, og netop i det Øjeblik, da han syntes at have naaet Maalet for sin Ærgjerrighed og fuldt ud at skulle høste Frugterne af alle sine skjændige Planer og Rænker. Grev Lennox, Darnleys Fader, fulgte ham i Regentskabet; men ogsaa han skulde efter kort Frist gaa bort paa voldsom Vis. Mægtig rørte nu den fangne Dronnings Parti sig; det var kun en kort Stund traadt i Baggrunden, saa længe Maria i Forventning om en fredelig Restitution havde dæmpet sine Tilhængeres Iver og befalet dem at nedlægge Vaabnene; men nu fornyedes Borgerkrigen, Lennox snart skulde falde som Offer for; ved et Overfald af Greverne Huntley og Argyle paa Staden Stirling blev han dødelig saaret og døde nogle Timer efter. Nu satte Marias Mod-

standere Grev Mar til Regent; Maria havde engang betroet ham sit kosteligste Eje, sin unge Søn, men Mar havde desuagtet forstærket hendes Modstanderes Rækker, og Lønnen herfor blev nu Regentskabet, som han overtog med Englands Understøttelse. Underhandlingerne om Marias Udlevering bleve nu igjen optagne af ham. En engelsk Sendemand gav Møde i Skotland for at fastslaa Betingelserne, og han indlod sig i Underhandlinger om Enkelthederne med Regenten og Grev Morton. Skotterne forsikrede, at Maria skulde tre Timer efter sin Ankomst paa skotsk Grund ikke længere være i Live, forudsat at Englænderne medbragte en tilstrækkelig stor Styrke -- man tænkte 2—3000 Mand som passende —, for at Exekutionen kunde gaa uhindret for sig. Samme engelske Styrke skulde dernæst anvendes til Belejring af Edinburghs Slot, som afgav Hovedstøttepunktet for Marias Tilhængere; men dernæst skulde England betale Sold til Regentens skotske Tropper. Omvendt skulde en Række skotske Adelsmænd interneres i England som Gisler for, at Mar og Morton efter Aftale ombragte deres Dronning.

Saaledes var det skændselsfuldeste Forlig blevet afsluttet, alle civilicerede Folkeslags Annaler kunne opvise, skamløst over alle Grænser for Elisabet, hvem Moral og Folkeret syntes at være tomme Begreber; skamløst for Skotterne, der udlejede sig til en fremmed Regering som deres retmæssige Dronnings Bødler. Overenskomsten kom dog ikke til Udførelse; for det første afbrødes Forhandlingerne, derved at Sygdom den 28nde Oktober 1572 hurtig bortrev Regenten Mar, og ganske vist optoges de igjen med Morton, som fulgte ham i hans Værdighed, men man kom dog ikke til Maalet; dels kunde man ikke blive enig om Pengekravet, dels synes man at have befrygtet, at Foretagendet trods alle Forsigtighedsregler og Kauteler kunde mislykkes. Derimod ydede Englænderne nu Skotterne en væsentlig Tjeneste, i det de tvang Slottet i Edinburgh

til Overgivelse. Som dettes Forsvarere træffe vi tvende Mænd, Maitland of Lethington og Kirkcaldy of Grange, hvem vi tidligere have mødt som Marias farligste Modstandere. Den førstes List og den andens Krigsdygtighed havde engang i lige høj Grad bidraget til Marias Fald; men ikke længe efter at hun var bleven fjærnet fra Skotland, begyndte Lethington og Grange at tage Afstand fra deres tidligere Fæller. Som det saa ofte gaar, da den fælles Modstander var slaaet af Marken, indtraadte der Misforstaaelser, som inden kort Frist bragte de tvende Mænd over paa Dronningens Side. Marias Parti fik herved en højst betydelig Forstærkning; havde der hersket fuldstændig Enighed paa denne Side, vilde Modstanderne umuligen have kunnet holde Stand; men det lykkedes Morton at faa tilvejebragt en Stilstand med Hamiltonerne og Grev Huntley, hvorved det blev ham muligt at sammentrække sin hele Styrke mod Maitland og Kirkcaldy. Han naaede sit Maal, rigtignok kun med Understøttelse af en stærk engelsk Hærafdeling. Maitland og Kirkcaldy saae sig fuldstændig indesluttede og haardt trængte i Slottet; de tilbøde sluttelig Kastellets Overlevering mod fri Afmarche, men ogsaa paa den modsatte Side kjendte man noksom deres Farlighed, saa at man fastholdt en Overgivelse uden Betingelser. De belejrede vidste, hvad der forestod dem; de vare bestemte paa at begrave sig under Fæstningens Ruiner; men deres Krigsfolk gjorde Mytteri og vægrede sig ved at fortsætte den haabløse Kamp; man maatte overgive sig paa Naade og Unaade. Kort derpaa blev Lethington en Morgen funden død i Sengen; han havde efter al Rimelighed forgivet sig selv. Endnu sørgeligere var Kirkcaldys Endeligt; Sejrherren fra Langside døde i Galgen som Offer for sin tidligere Fælles udforsonlige Hævngjerrighed (Avgust 1573). Herved havde Morton frigjort sig fra sine farligste Modstandere; nogle Aar havde han nu Overtaget, men heller ikke han skulde undgaa Straffen for sine talrige Forbrydelser.

Ogsaa i England trak den fangne Dronnings Tilhængere det korteste Straa. Endnu engang traadte Hertugen af Norfolk i Spidsen for dem; han viede sig nu til højforræderiske Planer efter den største Maalestok og forberedte en Rejsning, som hvis Maal han angav Elisabets Afsættelse, Maria Stuarts Frigjørelse og Englands Tilbageførelse under Pavens Myndighed. Herved havde man frem for alt gjort Regning paa Medvirkning fra det katholske Udland, særlig Spanien; ja en Udlænding, den i London bosatte florentinske Bankier Ridolfi, som var Mellemmanden mellem ham og Hofferne i Madrid og Rom, havde først indgivet Hertugen denne Plan. Ogsaa den spanske Sendemand ved det engelske Hof antog sig Sagen paa det ivrigste; men derimod lagde den Mand, hvem det nærmest kom an paa, Kong Filip af Spanien selv, en betænkelig Tilbageholdenhed for Dagen. Medens Norfolk ansaa Spaniens ufortøvede Indgriben for nødvendig til Planens heldige Gjennemførelse, vilde Filip II. først afkaste Masken, naar Sammensværgelsen kom til Udbrud, ja først naar man havde sikret sig Elisabets Person. Norfolk var alt andet end en sammensvoren og kom derhos nu i den pinligste Stilling ved denne Spaniens Holdning. Han vovede ikke at foretage noget afgjørende; men medens han endnu nølede, ja maaske endog haabede at kunne gjøre Holdt, blev alt opdaget. Hertugen saae sig greben og dømt til Døden. Hvor nødig Elisabet end vilde ofre Englands første Peer, maatte hun dog lade Loven have sin Gænge, og den 2den Juni 1572 endte Norfolk sit Liv under Bødelens Øxe. Den spanske Sendemand blev udvist.

Dette ulykkelige Udfald skræmmede dog ikke Katholikkerne fra nye Planer til Marias Befrielse og Landets Gjenvindelse for den katholske Kirke. Ogsaa den fangne Dronning se vi nu virksom for at fremme sin Frigjørelse, saa vidt hun evnede. Maria havde tidligere kun ugjærne set Westmorelands og Northumberlands Rejsning; men allerede Norfolks Planer havde hun staaet nærmere; hendes

fortrolige, Biskoppen af Ross, var indviklet i Sagen. Og samtidig sluttede Maria sig mere inderlig til det katholske Princip. Nylig havde hun vist sig villig til at indrømme, at hendes Søn, Arvingen til den skotske og engelske Krone, skulde opdrages i det protestantiske England; nu bestemte hun, at Jakob efter hendes eventuelle Gjenindsættelse skulde bringes til Filip II. i Spanien, ja til Tider, hvor hun betvivlede, at hendes Søn kunde gjenvindes for den gamle Kirke, viste hun sig endog villig til at lade sine Krav paa de britiske Øers Kroner gaa over paa Filip II. Desto mere skærpedes ogsaa Modsætningen til Elisabet. Vel blev der endnu lejlighedsvis plejet Underhandlinger mellem de tvende Dronninger, men disse havde i endnu mindre Grad end tidligere nogen Udsigt til et godt Resultat. Paa den anden Side har det allerede langt tidligere været paa Tale, at Maria burde henrettes i England; allerede under Katastrofen med Norfolk og lidt senere, da Efterretningen om Bartholomæusnattens Rædsler naaede England, rejste der sig Stemmer, som udtalte sig for, at den fangne Dronning burde falde som Sonoffer for de myrdede Trosfæller. Endogsaa Parlamentet gjorde sig gjentagne Gange til Ekho for denne Anskuelse; men Elisabet stred imod. Hun kunde nok ønske, at fremmede Hænder vilde udgyde den uskyldiges Blod; men i mange Aar tillod hendes monarkiske Sind ikke, at hun selv ved Marias offentlige Henrettelse ulægelig skulde krænke og ryste i sin Grundvold Kongedømmets hellige, guddommelige Ret, som hendes eget Indre var gjennemtrængt af. Derimod traf Elisabet og hendes prøvede Raadgiver, den til Lord Burghley forfremmede Cecil, deres Forholdsregler i den klare Erkjendelse af, at de fremtidig vilde finde uforsonlige Fjender i Spanien og Rom.

Kurien havde virkelig allerede i Aaret 1571 udstedt en aaben Krigserklæring mod Dronningen af England under Form af en Bulle, der mindede om en Gregor VII.'s og Innocentius III.'s ominøse Banddekreter: Dronning Elisabet

blev som Bastard og Kjætterske erklæret for afsat, og alle hendes Undersaatter blev det under Straf af Band paabudt at opsige hende Huldskab og Troskab. Denne Fremfærd havde rigtignok, i det mindste for Øjeblikket, ingen anden Følge end en Skærpelse af Lovene mod Katholikkerne i England og fornyede Forfølgelser mod dem. En farligere Modstander var Filip II. af Spanien; men ligesom denne Konges Langsomhed havde bragt Hertugen af Norfolk til Fald, saaledes vedblev Filip II. at betragte et Foretagende mod Øriget som et overordentlig stort Vovestykke, skjønt Elisabet øvede mange Haande Fjendtligheder mod Spanien. Han lod sig end ikke bevæge til en virksom Indgriben, den Gang hans Halvbroder, Don Juan d'Austria, den berømte Sejrherre fra Lepanto, havde afløst den sindige Alba, som engang havde fraraadet en virksom Understøttelse til Norfolk. Med hele sin fyrrige Karakters Voldsomhed udkastede Don Juan den Plan at befri Maria Stuart ved en voldsom Landgang i England og vinde Ørigets Kroner for sig med den befriedes Haand. Atter blev det kun ved Planerne; allerede af Skinsyge mod den yngre Broder var Filip snarere imod end for Planen; hans egne Interesser, særlig Gjennemførelsen af hans Arvekrav paa Portugal, laa ham langt mere paa Hjærtet. Hertil kom, at den katholske Verden ingenlunde var af en og samme Mening; den gamle Antagonisme mellem det franske og det spanske Monarki lod fra første Færd en Samvirken af hele den katholske Verden synes en Umulighed. Derhos forstod Elisabet i fortrinlig Grad at vedligeholde og skærpe denne Modsætning, i det hun med Iver opretholdt den gode Forstaaelse med Frankrig, og end ikke Bartholomæusnattens Udaad mægtede at løsne dette Forhold. I lang Tid var der Tale om den mest intime Familieforbindelse mellem begge Dynastier. Elisabet samtykkede endog i at ægte Katharina af Medicis yngste Søn, Hertug Frans af Alençon, den eventuelle Arving til det franske Monarki, og hvorvel dette Projekt sluttelig gik

i Stykker, og man vel ogsaa tør antage, at det ingen Sinde har været Elisabets fulde Alvor, havde Projektet dog gjort sin Nytte og afholdt Frankrig fra at optræde med Alvor for Maria Stuart, end sige at det skulde række Spanien Haanden til et Forbund mod Elisabet.

Desuagtet tog den engelske Dronning højlig fejl, naar hun mente at have nedmanet alle Farer. De katholske Tendenser i Evropa vedbleve uafladelig at true hendes hele Stilling, og netop nu — i det sextende Aarhundredes niende Aarti — gik Katholicismen overalt mægtig til Vejrs. Det viste sig i Skotland som paa Fastlandet, men det øvede ogsaa sin Virkning i England.

XI.

I Skotland var endelig Regenten Morton bleven styrtet. Da han alt saae sin Stilling truet, havde han, mærkelig nok, søgt at fæstne den ved en Tilslutning til Maria Stuart; i hans Navn blev der til Fangen rettet Tilbud, som hun rigtignok havde den Klogskab fra første Færd at afvise. Nogen Tid senere rejstes der af den unge Kong Jakobs Omgivelser Klager mod Greven for Kongemord; Morton maatte give Møde for Domstolen og tilstaa sin Medviden i det Komplot, Darnley engang var falden som Offer for; en direkte Deltagelse i Forbrydelsen benægtede han, men blev desuagtet funden skyldig og døde Forbryderens Død i Begyndelsen af 1581. Fra nu af er der ikke længere Tale om nogen Regent, og i Steden for Formynderregimentet træde Yndlingene hos den unge, for fremmed Indflydelse let tilgængelige Konge Rækken aabnes af en Slægtning til Jakob, Esmé Stuart, Herre til Aubigny, som i Høsten 1579 kom fra Frankrig til Skotland for at rejse Krav paa Arven efter sin Onkel, den tidligere Regent Lennox. Ved Jakobs Gunst fik han virkelig Besiddelsen af

Grevskabet Lennox og begyndte strax at spille en stor Rolle i Skotland; det var ved hans Hjælp, at Morton blev styrtet, og efter dennes Fald var hans Indflydelse i Skotland eneraadende; men Lennox benyttede sin Indflydelse over den unge Konge til at bearbejde ham for Katholicismens Gjenindførelse. For at afvæbne den hurtig vakte Mistanke traadte han vel offentlig over til Protestantismen, men hans Bestræbelser gik lige fuldt ud paa at drage sin Velynder ind i den guisisk-jesuitiske Politik og at gjenoprette den gamle Forstaaelse mellem Skotlands og Frankrigs Kroner, et Forsøg, der laa særlig nær, da Guiserne nu atter traadte mere og mere i Forgrunden i Frankrig, i Forbund med de overalt sejrrig fremtrængende, strængt katholske Tendenser. Ogsaa til Spanien tog Lennox sin Tilflugt og fik i det mindste Hjælpesummer; lige saa udfoldede det pavelige Hof stor Iver i denne Sag, kort sagt, hele den katholske Verden kom i Bevægelse. Naturligvis spillede Marias Befrielse ogsaa en betydelig, ja næsten Hovedrollen i det hele Rænkespil. En stærk katholsk Hær skulde gjøre et Indfald i England og frie hende af Fængslet; man tænkte sig vel nærmest, at hun skulde føre Regeringen i Fællesskab med Jakob. For imidlertid at jævne Grunden for denne Mulighed var det nødvendigt først at overvælde det protestantiske Parti i Landet; men da Lennox vilde skride til Værket, lod han det mangle paa fornøden Forsigtighed i den Grad, at hans Modstandere formaaede at komme ham i Forkjøbet. En Voldshandling mod Kronen blev atter sat i Scene, i det man i Aaret 1582 fangede den unge Konge under et Besøg, han aflagde hos en af de protestantiske Lorder. Hermed var i Virkeligheden slet intet afgjort; men Lennox opgav nu selv i fejg Modløshed hele Sagen og flygtede til Frankrig, hvor han kort derpaa døde. Saaledes var det hele, i saa stor Stil forberedte Foretagende strandet, før det endnu var traadt i Live, og jo større Forventninger Maria havde næret, desto haardere traf dette Slag hende; i en Skrivelse, hun

den Gang rettede til Elisabet, anmodede hun indtrængende og i en resigneret Tone sin Fjende om at maatte trække sig tilbage fra England til en afsides Egn, hvor hun kunde søge Lindring for sit syge, af stadige Smærter medtagne Legeme og med Samvittighedsfrihed berede sin Sjæl for Gud, hvem hun ønskede daglig at kunne anraabe. Hun bad naturligvis forgjæves, og denne hendes resignerede Stemning holdt sig da heller ikke længe. Snart fattede hun nyt Haab og udkastede nye, vidt rækkende Planer. I Skotland var Katholicismens Sag langt fra betvungen, saa meget mere som Jakob inden kort Frist ikke blot gjenvandt sin Frihed, men ogsaa fik Bugt med Voldsmændene og viste sig villig til at optage de gamle Planer. Hertil kom, at den egentlige Magt i Frankrig med hvert Aar mere og mere gled ud af Hænderne paa den svage og fejge Kong Henrik III. og gik over til Guiserne, ligesom den spanske Statholder i Nederlandene Alexander Farnese vandt Sejr paa Sejr og fravristede Oprørerne Støttepunkt paa Støttepunkt, og da Filip II. derhos saae sit Herredømme over Portugal sikret, kunde man nu ogsaa fra hans Side vente sig alvorligere Anstrængelser til Gunst for den katholske Sag i Storbritannien.

Endnu mere umiddelbart saae den engelske Regering sig truet derved, at den gamle Religion i England selv hævede sit Hoved med større Kjækhed end nogen Sinde tidligere under Elisabets Herredømme. I Udlandet, i Rheims og i selve Rom, aabnedes under Jesuiternes Ledelse Seminarier for unge, katholske Englændere, som her bleve fæstnede i Troen og forpligtede til at vie deres Kræfter paa den katholske Religions Udbredelse i deres Fædreland; fra 1580 gik Aar for Aar et Antal af dem over til England, hvor de da, under forskjellig Forklædning og omringede af Farer af enhver Art, begyndte deres Værk. Først og fremmest gjaldt det om at opsøge dem, hvem man kjendte som skjulte Tilhængere af den gamle Kirkeform, at formane dem til at fastholde Katholicismens Sag, der, som man

haabede, nok skulde vinde Sejr i England; man vilde paastaa, at to Tredjedele af Englands Beboere endnu vare katholske. Skrifter med katholsk Tendens spredtes allerede over England, og man vovede paa ny at angribe Dronningens Legitimitet. Pave Gregor XIII. nærede de største Forhaabninger; han tænkte at opfriske Gregor den stores Hæder ved at føre England tilbage til den gamle Kirke.

Dog den engelske Regering var paa sin Post, saa meget mere som hverken Modstandernes Planer i det hele taget kunde forblive skjulte, og ej heller den betænkelige Kjendsgjerning, at Katholicismen begyndte at rejse Hovedet i Landet selv. Foruden Burghley fremtræder i disse Aar ved Elisabets Side Statssekretær Thomas Walsingham, der syntes udrustet med et særligt Talent til at komme Modstandernes Rænker paa Sporet. Han havde overalt sine godt lønnede Agenter, som meldte ham alt muligt; et vel organiseret Spionsystem vaagede over alle mistænkelige Personers Bevægelser. Ved denne Tid, i Aarene 1582 og 83, blev der endnu engang indledet Underhandlinger med den fangne Dronning; endnu engang er der Tale om en mindelig Afgjørelse, om Marias Gjenindsættelse; dog skulde Marias Arveret til England gjøres afhængig af en engelsk Parlamentskjendelse; men samtidig fældedes atter Dødsdomme; flere af hine jesuitiske Udsendinge maatte dø; andre, deriblandt er Francis Throgmorton det mest kjendte Navn, bestege Skafottet, fordi de skulde have konspireret med udenlandske Fjender mod England og dets Dronning; ogsaa maatte den daværende spanske Sendemand, Bernardino de Mendoza, som synes at have været Midtpunktet for alle disse Planer, forlade England ligesom sin Forgænger. Dog blev man ikke længere staaende herved, men Elisabet gik fra nu af utilsløret offensivt til Værks; hun forpligtede sig til at yde Nederlænderne en anselig Understøttelse, i hvis Spidse hun satte sin Yndling, Greven af Leicester, medens Frans Drake stak i Søen for at angribe de spanske Besiddelser i

Vestindien. Samtidig udbrød i Frankrig en ny, gruelig Borgerkrig, som helt bortledede denne Magts Opmærksomhed fra de udenrigske Anliggender, og lige saa Guisernes, som den Gang tragtede efter Tronfølgen i Frankrig. Hertil kom endelig, at den svage Jakob VI. nu overlod sig til Ledelsen af Mænd, som vare tilbøjelige til at opgive den fangne Dronnings Sag og gjenoprette den gode Forstaaelse med England, og da dette naturligvis fra Englands Side ikke stødte paa Vanskeligheder, blev Resultatet, at Jakob fuldstændig vendte tilbage under engelsk Indflydelse og for stedse lod fare alle Planer til Marias Befrielse eller den katholske Sags Fremme.

XII.

Bristede saaledes end paa ny alle Forventninger, Maria og hendes Venner havde sat til Magternes Støtte, havde de dog endnu stadig en Straale af Haab, hvilken de hilsede med en lige saa stor Forventning, som den fyldte alle dem med bange Bekymring, der fandt Interesse i at opretholde Elisabets Herredømme og Protestantismen i England. Denne Mulighed var Elisabets Død, som syntes ufortøvet at maatte forvandle Maria Stuart fra Fange til Dronning over det samme Land, der nu saa længe havde tjent hende til Fængsel. Med Hensyn hertil havde Parlament og Befolkning alt længst trængt paa, at Elisabet skulde gjøre en af to Ting: enten lade sin Medbejlerske dø eller gifte sig og saaledes gjøre Marias Rettigheder og Udsigter illusoriske. Dog Elisabet gjorde hverken det ene eller det andet. Ogsaa hendes Tilnærmelse over for Hertugen af Alençon, hvortil man i England havde knyttet saa store Forventninger, førte, som sagt, ikke til Maalet, og imidlertid traadte Dronningen ind i sin Alders sjette Aarti, saa at fremtidig maatte enhver Udsigt svinde til, at hun vilde faa Afkom. Og allerede

spredtes Rygter om Modpartiets Rænker, som skulde have truet Elisabets Liv. Rystende udmalede man sig, hvilke Følger det maatte have, hvis et sligt Attentat skulde føre til Maalet. Vel havde det været paa Tale, at Parlamentet skulde træffe Afgjørelse om Marias Krav; men den Frygt laa nær, at Marias Arveret ved Elisabets Død uden videre vilde træde i Kraft og hun sætte sig ud over alle mulige Indskrænkninger og Cauteler, især naar der ingen anden Arving var til Stede. Selvfølgelig søgte man paa enhver Maade at forebygge slige Eventualiteter. Gjentagne Gange traadte man sammen i aabenlyse Associationer til den regerende Dronnings personlige Forsvar; man forpligtede sig ikke blot til at bekæmpe alle, der maatte foretage sig noget mod Dronningens Person, men ogsaa til aldrig at anerkjende noget som helst Tronkrav, der eventuelt først vilde kunne gjøres gjældende ved et Attentat mod Elisabet. Mere betydningsfuld var imidlertid en Parlamentsbeslutning af Aar 1585, som fastsatte, at Personer, til hvis Gunst der foretoges en Rejsning eller vel endog udklækkedes et Anslag mod Dronningens Liv, skulde have mistet deres Krav paa Kronen, ja endog have forbrudt deres Liv, saa fremt de havde været i Forstaaelse med de sammensvorne.

Man kan her vel spørge, om en slig Parlamentsbeslutning havde kunnet lade sig realisere, saafremt hin Eventualitet, der her var forudsat, virkelig var indtraadt; men ét var herved vundet. I det denne Lov stillede Maria Stuarts Liv — og kun paa hende var Statuten naturligvis montet — under de engelske Love, fik den engelske Regering et mægtigt Vaaben mod hende i sin Haand, og den manglede ikke Lyst til at gjøre Brug af det. Denne Parlamentsbeslutning af 1585 har saaledes faktisk beseglet Maria Stuarts Skæbne.

Det varede nemlig ikke længe, før Walsingham kom paa Spor efter et nyt Komplot. Ministerens Forbindelser naaede lige ind i den fjendtlige Lejrs Centrum; selv blandt

Alumnerne ved Jesuiterseminariet i Rheims havde han sine Spioner. Og netop her var det Sted, hvor den nye Sammensværgelse udklækkedes. En ung, udvandret Englænder af Navn John Savage lod sig af Fædrene vinde for at prøve et Attentat mod Elisabets Liv. Samtidig henvendte en anden Jesuit Ballard sig til en engelsk Adelsmand, Anthony Babington, om hvem det var bekjendt, at han havde viet sig til den fangne Dronnings Tjeneste, for hvem han nærede en sand, sværmerisk Hengivenhed. Han havde blandt andet i længere Tid været den Mellemmand, gjennem hvem Marias Korrespondance gik til Ærkebispen af Glasgow, der repræsenterede hendes Interesse ved Pariserhoffet. Paa Ballards Tilskyndelse paatog Babington sig nu at frigjøre Maria med Katholikkernes Hjælp. Ogsaa det rettroende Udland var med i Forstaaelsen, særlig da Spanien, hvor man med Glæde gav sit Samtykke til Planen om Mordet paa Elisabet og traf de nødvendige Foranstaltninger til strax at kunne kaste Tropper i Land i England, saa snart Planen var lykkedes, og saaledes sikre Marias og Katholicismens Sejr. Dog Walsingham var længst gjennem sine Spioner lige til Enkelthederne underrettet om alle Modstandernes Foranstaltninger; han havde, hvad Øjeblik han ønskede, kunnet lade Deltagerne gribe, saa snart de befandt sig i England, og drage dem til Ansvar; men han tænkte at vente hermed, til den fangne Dronning maatte blive direkte indviklet i Sagen; først da vilde han drage Nettet sammen. Og hans Lumskeri havde Held med sig, næsten over al Forventning.

Naturligvis maatte Maria underrettes om Sagen af de sammensvorne; dog meddelte man hende for det første ikke de nøjere Enkeltheder, og ogsaa hun selv, som gjennemskuede Farerne ved Foretagendet og saae sig strængt bevogtet, opførte sig i Begyndelsen meget forsigtig. Hun havde al Grund hertil. Ogsaa i hendes Omgivelser lurede Forræderiet. Uden at hun nærede den ringeste Mistanke, havde Walsinghams Spioner omspændt hende paa alle Hold

og vaagede over alle hendes Bevægelser. Hun fik ikke et Brev, som ikke Walsingham eller hans Agenter først havde læst; ikke en Linje, hun skrev, naaede sin Adresse, uden at de havde faaet Kundskab om dens Indhold; man kjendte hendes Chiffre, kort sagt, Walsingham havde det nøjeste Kjendskab til alt, hvad Maria gjorde og udpønsede. Dog det laa i hans Plan, at gjøre hende ganske sikker og lokke hende ud af hendes forsigtige Tilbageholdenhed. Og endelig opgav hun virkelig sin Forsigtighed og skrev til Babington, der i sin Svarskrivelse gav nøjere Meddelelser om sine Forberedelser og Foranstaltninger. Nu ytrede Maria sig ogsaa nøjere, gav ham i et Brev af 17de Juli 1586 udførligere Raad om, hvorledes hendes Befrielse maatte kunne sættes i Værk, og skrev samtidig ogsaa til sine Venner paa Fastlandet, hvem hun bad om at paaskynde Indfaldet i England. Dog disse Breve naaede ikke mere deres Maal; Walshingham ansaa det nu for rigtigst at skride ind; han underrettede Elisabet om Sagen og forelagde Statsraadet de opsnappede Papirer. Dronningen var ude af sig selv af Vrede; man besluttede at forfølge Deltagerne paa det eftertrykkeligste, og inden kort Tids Frist vare de grebne. Om nogen Benægtelse kunde der ikke være Tale; de gik til Bekjendelse og lede den 30te Septbr. Døden for Bødelens Haand og efter Tidsalderens grusomme Sæd og Skik: man klyngede dem op, men skar dem strax igjen ned for at rive Indvoldene ud af Livet paa de endnu levende. Ufortøvet konstitueredes dernæst en anden Domstol: den kriminelle Forfølgelse mod Maria Stuart blev indledet.

Maria stod ikke længere under Greven af Shrewsburys Tilsyn. En elendig Intrigue, Grevinden havde opspundet, havde gjort Greven led og kjed af sin Fangevogter-Bestilling; hun havde nemlig foregivet at være skinsyg paa sin Mand for Marias Skyld; men den rænkefulde Kvinde var bleven demaskeret og havde maattet bede om Tilgivelse. I Sommeren 1584 var Bevogtningen bleven betroet Sir Ralph

Sadler og John Somers i Fællesskab, og den Gang havde Maria ogsaa maattet forlade Slottet Sheffield, hvor hun havde tilbragt fjorten Aar, og med sine nye Fangevogtere tage til det nærliggende Wingfield-Manor. Dog holdt man ikke dette Fængsel for sikkert nok, og Maria maatte igjen midt om Vinteren — i Januar 1585 — tiltræde Rejsen til Tutbury, der fra gammel Tid stod yderst slet anskrevet hos hende. Hun klagede bitterlig over det usunde, trøstesløse Ophold paa det halvt forfaldne Slot, og Elisabet maatte selv indrømme det begrundede i hendes Klage og give Befaling til nogenlunde at afhjælpe de Udsættelser, Slottets Tilstand gav Anledning til. Dog forblev Maria næsten et Aar i Tutburys mørke Rum; her fik hun ogsaa en ny Fangevogter i Sir Amyas Poulet, en ganske vist ærlig, men Fangen fjendtlig sindet og derhos alt andet end elskværdig Mand. Poulet var en stræng troende Puritaner, og alt af denne Grund højst uvillig stemt mod den katholske Dronning; det tyktes ham et fortjenstfuldt Værk at plage hende og berede hende Ubehageligheder af enhver Art. I Følge med Poulet forflyttedes Maria imod Aarets Slutning til Chartley, et af Grev Essex's Slotte, og her var det, hvor den fangne indlod sig i hin Forbindelse med Babington, som skulde blive skæbnesvanger, ikke blot for ham, men ogsaa for hende selv.

Endnu stadig havde Maria ingen Anelse om Faren; hun vidste ikke, at alt var opdaget; hun haabede endnu, da den Haand, som skulde befri hende, alt længst raadnede i en blodig Grav. Da man — den 16de Avgust — indrømmede hende en overordentlig sjælden Naade, Deltagelsen i en Jagtudflugt, hilsede hun dette som et Varsel om skjønnere Forhaabninger; men hun skulde snart og grusomt skuffes. Undervejs bleve hendes Sekretærer, der fulgte hende paa Udflugten, skilte fra hende, hun selv bragt til det nærliggende Slot Tixall og her holdt under strængeste Opsyn, og da hun endelig kunde vende tilbage til Chartley,

fandt hun her alle sine Skabe opbrudte og sine Papirer røvede. Det var sket paa Befaling af Walsingham, som vilde sætte sig i Besiddelse af Anklagemateriale mod hende. Til dette Øjemed bleve ogsaa Marias tvende Sekretærer, Nau og Curle, bragte til London, hvor man under Trusler om Pinebænken fravristede dem Tilstaaelser angaaende Marias Forbindelser med Babington. Endnu vare forskjellige Medlemmer af Statsraadet kun stemte for en Skærpelse af Dronningens Fangenskab, da de vistnok nærede Tvivl om, hvor vidt hun kunde underkastes de engelske Love; men Burghley og Walsingham satte igjennem, at Flertallet udtalte sig for at gaa frem mod Maria paa Grundlag af Parlamentsbeslutningen af 1585. En Kommission af de mest fremragende Statsmænd fik dette Hverv og begav sig uden Forhaling til Fotheringhay, et prægtigt gammelt Slot i Grevskabet York, hvorhen den fangne nylig var bragt for at stilles for sine Dommere. Dog nu oprørtes Marias kongelige Blod, hun vægrede sig ved at anerkjende den engelske Domstols Kompetence; sluttelig gav hun dog efter for de mange Haande Paavirkninger, man udsatte hende for; men det var ingen regelbunden Procedure, hun underkastedes. Vidner fremfortes ikke; Anklagen støttedes paa Tilstaaelser af de henrettede sammensvorne, paa Udsagnene af Dronningens Sekretærer og sluttelig paa hendes egne opsnappede Breve. En Forsvarer indrømmede man hende ikke; rigtignok vilde heller ingen have kunnet repræsentere Fangens Sag bedre end hun selv. Med fuld Ret besværede Maria sig i sit Forsvar over den Behandling, der var bleven hende til Del, efter at hun frivillig, som Hjælp søgende, havde betraadt dette Land i Tillid til den af Englands Dronning tilbudte Understøttelse. Den Ring, Elisabet engang havde sendt hende som Pant for sine Løfter, den Ring tog hun af Fingeren og viste den til Dommerne. Dog hvorledes vare disse Løfter blevne holdte? Vel indrømmede hun, at hun, dreven til det yderste, havde drevet paa en voldsom Gjenerhvervelse

af sin Frihed og til dette Øjemed endog billiget en Invasion i England af hendes udenlandske Venner; men hun erklærede højt og lydelig ikke at have tilsigtet nogen Blodsudgydelse eller Omvæltning af det bestaaende Regimente. Og naar Walsinghams mod hende fremlagte Anklagemateriale syntes at tale herimod, beklagede Maria bitterlig, at man havde henrettet de sammensvorne uden at have stillet hende Ansigt til Ansigt med dem; hun forlangte fremdeles at blive konfronteret med sine Sekretærer, hvad Walsingham velviselig undlod. Hvorledes skulde hun vel kunne gjøres ansvarlig for, hvad hine havde skrevet — efter Foregivende rigtignok paa hendes Anmodning? Højt og dyrt erklærede hun navnlig hverken at have drevet paa eller blot ønsket Elisabets Mord. Denne Paastand stod rigtignok i Modstrid med hendes Brev af 17de Juli, der, saaledes som det foreligger os — ikke i Originalen — indeholder Vendinger, som forraade Kjendskab til Mordplanen, ja hensætter Elisabets Fjærnelse som det første og mest paatrængende Krav; men det er jo rigtignok et Spørgsmaal, om disse Vendinger virkelig hidrøre fra Maria. Ogsaa her mangler der ikke paa Indicier, som henpege paa en Forvanskning af Brevet ved en forfalskende Haand; saaledes staar navnlig den mest tyngende Passus i uløselig Modsigelse til et strax paafølgende Sted, hvor nemlig Brevskriversken anbefaler Forsigtighedsregler, hvorved det skal forebygges, at hun paa ny skal falde i Elisabets Hænder, efter at hendes Redningsmænd have faaet hende ud af Fængslet, — det forudsættes altsaa, at Elisabet endnu er i Live. Den fulde Avthenticitet af hint Brev, som Anklageren forelagde, er derfor ingenlunde garanteret. Rigtignok lader det sig ikke benægte, at selv om Maria ikke skulde have faaet nogen udtrykkelig Efterretning om Planen mod hendes Modstanderskes Liv, kan den Mulighed dog ikke være undgaaet hende, at Elisabets Herredømme, ja selv hendes Liv maatte komme i Fare ved den af Maria forventede og tilstræbte

Omvæltning; men paa den anden Side vil dog vel kun pedantisk Strænghed kunne gjøre Maria det til en Forbrydelse, naar hun i værste Fald var villig til, selv over sin Fangevogterskes Liv, at skride ud af Fængslet. Det vilde ene og alene have været Nødværge; Forholdene havde nu engang, og netop ved Elisabets Skyld, udformet sig saaledes, at den ene af de tvende kongelige Kvinder maatte romme Pladsen; begge kæmpede for deres Tilværelse, men Elisabet, siddende paa sin stolte Trone, omgiven af prøvede Statsmænd, støttet paa et, i sit store Flertal hende trofast hengivent Folk, med den nedarvede kongelige Magts hele Glans; Maria derimod fra sit skumle Fængsel, berøvet enhver fri Bevægelse, ene henvist til sig selv, bøjet af et tyveaarigt, uforskyldt Fangenskabs Lidelser og Skuffelser. Hvem vilde vel da kaste den første Sten paa hende, selv om hun ikke var vegen tilbage for det mest fortvivlede Middel? Dog, som sagt, godtgjort er det ikke, at hun har stræbt efter sin Medbejlerskes Død og fremmet Planen til hendes Drab, saa vidt det stod til hende.

Rigtignok kunde Marias Benægtelse i dette Punkt ikke vende hendes Skæbne; ogsaa uden dette Punkt indtraadte Forudsætningen i den, for hende tilskaarne Lov af Aaret 1585. Hendes Lod var forud afgjort. I Slutningen af Oktober udtalte Domstolen enstemmig Dødsdommen over Maria Stuart, og faa Dage senere, den ottende November, stadfæstedes den af Parlamentet. Og hvad Parlamentet udtalte, at Elisabets Sikkerhed kun var at kjøbe for Marias Død, det var den almindelige Anskuelse hos den hele protestantiske Befolkning i England. Maria havde tabt sit Spil.

Endnu nølede imidlertid Elisabet med at bekræfte Dødsdommen og lade den fuldbyrde. De meget tamme Forestillinger fra Jakob VI. gjorde ganske vist lige saa lidet Indtryk paa hende som Frankrigs og Spaniens Trusler; men hun kunde længe ikke tage sin Beslutning. Hvor besynderlig det end maa lyde, og hvor meget der end taler

derimod: Undertiden synes der hos Elisabet at have rørt sig en venligere Følelse mod Maria. Dog det var i hvert Fald kun Rørelser, som hurtig gik over. Hovedsagen var, at hun som Dronning følte Betænkelighed ved at udgyde en Fyrstindes Blod, der var lige saa suveræn som hun selv. Saaledes vaklede hun Maaneder igjennem ubestemt frem og tilbage; Forestillingerne fra hendes Mænds Side bleve mere og mere indtrængende, men hun kunde lige fuldt ikke komme til nogen Beslutning. Hun gav sine Omgivelser Vink, at en hemmelig Fjærnelse af hendes Fjende var ønskelig, og fra Walsingham afgik et Brev til Poulet, hvori der rettedes en tilsvarende Anmodning til ham; men fuld af Harme afviste Poulet denne Anmodning. I Begyndelsen af Februar 1587, under Indtrykket af Efterretningen om et nyt Attentat, Walsingham vilde være kommen paa Spor efter, lod Elisabet den længst udfærdigede Dødsdom bringe sig af Sekretæren Davison og undertegnede den med et rask Sving. Davison gav strax Statsraadet en Melding herom, og dette besluttede at bringe Dommen til Udførelse uden Opsættelse. Vel var det Sæd og Skik før en Henrettelse endnu engang at forespørge hos Dronningen; men Elisabets Raadgivere, som kjendte deres Herskerindes Vankelmod, toge dette i Betragtning. En Deputation af dem, bestaaende af Greverne Shrewsbury og Kent samt Geheimeraadets Sekretær, afgik til Fotheringhay for at lade Dommen fuldbyrde og bringe den ulykkelige Skottedronnings Livstragedie til en blodig Afslutning.

Der udkrævedes ikke mange Forberedelser hertil. Maria selv, hvem man alt i November havde underrettet om den mod hende fældede Dom, Maria selv var længst forberedt. Døden havde ingen Rædsel for hende; hun indsaa, at for hende var alt tabt, og med denne Erkjendelse kom fuldstændig Ro over hendes Sind. Med Fatning traf hun sine sidste Forberedelser, der navnlig gik ud paa at forsørge det Tjenerskab, som havde holdt ud hos hende til det sidste;

hendes Breve, i hvilke hun tager Afsked med sine udenrigske Venner, forraade ikke længere noget Had, nogen Bitterhed; selv til Elisabet skrev hun et sidste Ord, hvori hun bad om at maatte blive begraven i Frankrig, i hendes Længslers Land Kun én Bekymring pinte hende endnu; det var, at man skulde henrette hende i Hemmelighed; hun, som var bleven saa stærkt mistænkeliggjort i levende Live, vilde dø i sine Folks Nærværelse, for at der kunde forefindes paalidelige Vidner om hendes sidste Øjeblikke, Venner, som særlig ogsaa kunde dokumentere, at deres Frue var død i den rette Tro; thi Maria følte sig nu ogsaa i sit Indre ret sammenvoxen med Katholicismen; hun mente at dø som Martyrerske for sin Tro, og næsten det sidste jordiske Anliggende, der endnu optog hendes Sind, var Fornyelsen af hendes tidligere Disposition over det skotske Rige til Gunst for Filip af Spanien, saa fremt hendes Søn Jakob, hvad der tilsyneladende var al Udsigt til, varig skulde holde fast ved den kjætterske Religion.

Det var den 17de Februar 1587, at Deputationen med sit Dødsbud indtraf fra London i Fotheringhay. Maria modtog med fuld Fatning det Budskab, at hun skulde dø den næste Dag; hun takkede Lorderne for det behagelige Budskab, de bragte hende; kun erfarede hun med Smerte, at hendes Bøn om at turde gaa sin sidste Gang i Følge med en Præst af hendes Religion, at denne Bøn ikke fandt noget villigt Øre; Greven af Kent havde endog den Raahed under Forhaanelser mod den katholske Tro at opfordre hende til at frasige sig samme. Derimod blev det indrømmet, at hendes Tjenerskab maatte overvære Exekutionen; Maria indestod for, at det vilde forholde sig rolig. Hun selv var den mest fattede af alle; sit fortvivlede Tjenerskab trøstede hun og traf i fuld Ro sine sidste Forberedelser. Hun mægtede at vinde et Par natlige Timer for sin sidste Søvn; men tidlig den næste Morgen stod hun op og lod sig paaklæde med megen Ombyggelighed. Endnu engang

sank hun paa Knæ for sit Husalter; derpaa rejste hun sig for at følge Sheriffen, som førte hende ud; Greverne af Shrewsbury og Kent sluttede sig til hende. I Slottets nederste Hal var det sortbetrukne Skafot rejst. Dronningen besteg det med Værdighed. Ogsaa her maatte hun endnu lide under Modpartiets Utaalsomhed; en protestantisk Gejstlig, Dekanen af Peterborough, paanødede hende sin besværlige Tjeneste og forstyrrede hende i hendes sidste Bøn. Endelig var denne endt; Kammerjomfruen afførte Dronningen hendes Overklædning og tilbandt hendes Øjne. Derpaa ledede Bødlen hende til Blokken; med tilhyllet Hoved gav Shrewsbury Tegnet, og det Hug susede, som skulde skille hendes Hoved fra Kroppen; dog fejlede Bødlen sit Maal og traf Baghovedet. Dronningen syntes bevidstløs, hun rørte sig ikke; først det tredje Hug kløvede Halsen. Bødlen løftede Hovedet op med Raabet: »Gud velsigne Dronning Elisabet«, og den fanatiske Dekan tilføjede: »Gid alle hendes Fjender maa ende saaledes«. Kun Greven af Kent raabte: »Amen!«

Saaledes havde den ubønhørlige Skæbne fældet Dommen over Maria. Elisabet triumferede; rigtignok rasede hun, da man meldte hende hendes Modstanderskes Død, og til Tower sendte hun Offeret for sin Vrede, den usalige Davison, der havde udleveret Dødsdommen til Geheimeraadet; men hun kunde umulig lægge Dølgsmaal paa, hvilken Lettelse der var bleven hende til Del ved Marias Død. Paa den modsatte Side fremstod en Hævner for den myrdede i Kong Filip II. af Spanien, som nu endelig — et Aar efter Marias Død — satte den længe paatænkte Expedition mod England i Værk. Dog den Ulykke, der havde staaet ved Marias Side i hendes levende Live, den syntes at følge hende selv ud over Graven. Filips Foretagende strandede paa ynkelig Vis; medens han havde villet styrte Elisabet, bidrog netop hans Indgriben mere end alt andet til at fæstne hendes Trone. I Nødens Time trængte alt sig

sammen om Dronningen, i hvis Person Fædrelandets Frihed og Storhed syntes repræsenteret; Forskjellen i Trosbekjendelsen traadte derimod tilbage, og først fra denne Stund fremtræder den engelske Nation som en virkelig Enhed og derfor i Stand til at fuldbyrde de største Bedrifter paa begge Halvkugler. Saaledes er — og med denne forsonende Betragtning ville vi slutte — Maria Stuarts Fald blevet Grundlaget for Englands verdenshistoriske Storhed.

Af General Grants Memoirer.

Hvilken Rolle Ulyses Sidney Grant har spillet i de forenede Fristaters Historie, vil være vort Tidsskrifts Læsere tilstrækkelig bekjendt. Det vil derfor vistnok interessere dem alle at stifte lidt nærmere Bekjendtskab med denne betydelige Personlighed, og et Udtog af den amerikanske Generalissimus's og Præsidents Memoirer (»Personal memoirs«. New-York, 1885) vil forhaabentlig ikke være uvelkomment. Vi have foreløbig valgt hans Ungdoms Historie og Perioden til den amerikanske Borgerkrigs Udbrud.

I.

Forfædre. — Ungdomstid. — West-Point. — Officersexamen.

Min Familie er amerikansk og har med alle sine Hoved- og Sidelinjer i mange Slægtled været amerikansk.

Mathew Grant, Stamfaderen for den amerikanske Gren af Familien, kom til Dorchester, Massachusetts, i Maj 1630; i 1635 flyttede han til Egnen om det nuværende Windsor, Connecticut, hvor han i mere end fyrretyve Aar fungerede som Koloniens Landsmaaler, mange Aar ogsaa som dens

Statssekretær. Han var alt gift, da han kom til Dorchester; men alle hans Børn bleve fødte i dette Land. Hans ældste Søn Samuel kjøbte sig en Landejendom paa Østsiden af Connecticutfloden, lige over for Windsor, og den er forbleven i hans Efterkommeres Besiddelse til den Dag i Dag.

Jeg hører til den ottende Generation fra Mathew, til den syvende fra Samuel Grant. Min Oldefader Noah Grant og hans yngre Broder Salomon gjorde Tjeneste som Officerer i den engelske Armé under Krigen 1756 mod Franskmændene og Indianerne; de faldt begge i samme Aar.

Min Bedstefader, der ligeledes hed Noah, var den Gang først ni Aar gammel. Ved Revolutionskrigens Udbrud, efter Slagene ved Concord og Lexington, sluttede han sig med et Connecticut-Kompagni til Kontinentalhæren og deltog i Slaget ved Bunkers-Hill; han gjorde Tjeneste lige til Yorktowns Fald, det vil sige under hele Revolutionskrigen, men maa rimeligvis som de fleste af hin Tids Soldater have været permitteret en Del af Tjenestetiden, thi under Krigens Løb giftede han sig i Connecticut og fik tvende Børn; dog ved Krigens Slutning var han allerede Enkemand og udvandrede snart efter til Grevskabet Westmoreland i Pennsylvanien, hvor han ægtede en Frøken Kelly. I 1799 udvandrede han atter, denne Gang til Ohio, hvor han nedsatte sig i Egnen om den nuværende Stad Deerfield. Ved min Bedstemoders snart (i 1805) paafulgte Død spredtes hans Familie; Kaptajn Noah Grant havde ikke samlet jordiske Skatte; de fleste af hans Børn fandt dog et Hjem i Naboskabet af Deerfield, min Fader, Jesse R. Grant, hos Dommer Tod, Fader til den afdøde Guvernør Tod af Ohio; Faders Flid og uafhængige Karakter var imidlertid saa stor, at hans Arbejde efter min Mening sandsynligvis turde have opvejet alle, paa hans Underhold anvendte Omkostninger. Han maa i øvrigt være bleven optagen i Familien Tod med stor Hjærtelighed, thi lige til sin Dødsdag viste han Dommer Tod og hans Hustru en Ærbødighed, som de havde været

hans Forældre, ikke blot hans Velgjørere. Jeg har ofte hørt ham tale om Fru Tod som den elskværdigste Kvinde, han nogen Sinde havde kjendt. Han blev dog kun nogle Aar hos Familien Tod, til han var gammel nok for at lære et Haandværk, og saa vidt jeg véd, kom han først til sin Halvbroder Peter Grant i Maysville i Kentucky; denne var vel ikke selv Garver, men ejede et Garveri, og efter at Jesse i nogle Aar havde lært dette Haandværk, vendte han tilbage til Deerfield, hvor han levede i Huset og arbejdede hos en Hr. Brown, Fader til den bekjendte John Brown*). Jeg har ofte hørt min Fader fortælle om John Brown, navnlig efter Begivenhederne i Harpers Ferry. John var endnu Dreng, da de begge levede i samme Hus; men min Fader havde ogsaa senere kjendt ham og stedse taget ham for en Mand af stor Karakterens Renhed, af højt moralsk og fysisk Mod, men ogsaa for en Fanatiker og et extremt Menneske i alle af ham repræsenterede Forhold; sikkert kunde ogsaa kun en vanvittig gjøre Forsøg paa at trænge ind i Sydstaterne med en Snes Mand og at kuldkaste Slaveriet.

Min Fader etablerede senere sig selv og anlagde et Garveri først i Ravenna, senere i Point Pleasant, Grevskabet Clermont, Ohio.

Under min Faders Mindreaarighed frembød Vesten, selv for de rigeste unge Mennesker, kun megen ringe Lejlighed til at tilegne sig Dannelse; de fleste vare næsten udelukkende henviste til deres egne Anstrængelser, naar de vilde lære noget. Han fortalte ofte, at da han endnu var meget ung, virkelig endnu for ung til at lære meget eller fatte Undervisningens Fordele, indskrænkede hans aarlige Skoletid sig til sex Maaneder, senere endog til et Fjerdingaar, sandsynligvis under hans Ophold i Dommer Tods Hus. Han havde imidlertid stor Trang til Kundskaber, lærte

*) Se om ham nærmere i Hist. Arkiv, Aarg 1887. I, 16—23.

hurtig og læste ivrig lige til sin Dødsdag, i sit 80nde Aar. I hans Ungdomstid vare Bøger endnu Sjældenheder i de vestlig Distrikter; men han læste hver Bog, han kunde faa til Laans i Nabolaget. Som Følge af denne Mangel paa Bøger vænnede han sig ogsaa tidlig til at læse med Forstand, saa han nøje kjendte hele Indholdet af en Bog, naar han var til Ende med den. Denne Vane beholdt han til sidste Levetid; selv af Aviserne, som han aldrig forsømte at læse, kunde han gjengive det vigtigste Indhold. Saaledes havde han erhvervet sig et godt Kjendskab til det engelske Sprog, og endnu før sit tyvende Aar blev han en fast Medarbejder af Vestens Aviser. I Politiken tog han ogsaa ivrig Del; dog har han aldrig søgt noget Embede, undtagen at han var, saa vidt jeg tror, Georgetowns første Borgemester. Han støttede Jacksons Præsidentskabs-Kandidatur, men var Whig, en stor Beundrer af Henry Clay, og efter Jackson har han aldrig stemt for nogen Demokrat, der søgte et højt Embede.

Min Moders Familie har i flere Ætled levet i Montgommery County i Pennsylvanien; men jeg har ikke stort Kjendskab til hendes Forfædre, da Familien ikke interesserede sig stort for Genealogi. Min Morfader, John Simpson, flyttede i Aaret 1819 med sine fire Børn, tre Døtre og en Søn, fra Montgommery til Grevskabet Clermont i Ohio. Min Moder Hannah Simpson var det tredje af disse Børn og den Gang over tyve Aar; hendes ældste Søster var allerede gift og velsignet med flere Børn. Denne min Tante lever endnu i det Øjeblik, 5te Oktb. 1884, jeg nedskriver dette, i Grevskabet Clermont og er for Tiden over 90 Aar. Lige til hendes Hukommelse for et Par Aar siden svækkedes, var hun af den Mening, at Landet aldrig igjen vilde komme sig af sin Ruin, siden det memokratiske Parti i Aaret 1860 mistede Magten. Denne hendes Overbevisning nedarvedes paa hendes store Familie med Undtagelse af en Søn, som allerede før Krigen havde bosat sig i Kentucky, og var den

eneste af hendes Sønner, der traadte i Tjenesten som Frivillig for at undertrykke Rebellionen.

Hendes Broder, min Onkel, er nu over 88 Aar, lever ligeledes endnu i Grevskabet Clermont, nogle Mil fra det fædrene Hjem, og er saa aandsfrisk som nogen Sinde. Under Krigen var han en Tilhænger af Regeringen og nærer endnu den faste Overbevisning, at et nationalt Held for det demokratiske Parti er enstydig med en uoprettelig Ruin.

I Juni 1821 ægtede min Fader Hannah Simpson, og jeg blev født den 27nde April 1822 i Point Pleasant i Grevskabet Clermont, i Staten Ohio; men det næstfølgende Efteraar flyttede vi til Georgetown, som forblev mit Hjem, til jeg i Aaret 1839, i en Alder af 17 Aar, kom til West-Point.

Paa den Tid, hvorom jeg skriver, vare Skolerne meget mangelfulde. Friskoler fandtes ikke, og lige saa lidt Skoler med Elevernes Inddeling i Klasser. Alle Skoler vedligeholdtes ved frivillige Bidrag, og en eneste Lærer — ofte en Mand eller en Kvinde, der ikke vare i Stand til at lære meget fra sig, selv om de fik bibragt Børnene alt, hvad de vidste — havde sædvanligvis tredive eller fyrretyve Elever, Drenge og Piger, fra de mindste Abc-Poge til unge Herrer og Damer paa atten Aar, som studerede de højeste Fag, der overhovedet lærtes: Læsning, Skrivning og Regning. Foruden den sædvanlige Regnebog havde jeg i Georgetown aldrig set en Algebra eller noget andet mathematisk Værk; først da jeg havde faaet min Udnævnelse til West-Point, kjøbte jeg i Cincinnati et Værk over Algebraen; men da jeg ikke havde nogen Lærer, var Bogen mig omtrent lige saa uforstaaelig som Græsk.

Livet i Georgetown gik sin Gang uden nogen som helst Begivenhed af Betydning. Fra mit femte eller sjette til mit syttende Aar besøgte jeg Landsbyskolen, som blev underholdt ved frivillige Bidrag, de tvende sidste Vintre dog undtagne; den første tilbragte jeg i Maysville i Ken-

tucky, hvor jeg gik i Skole hos Richardson og Rand; den sidste Vinter besøgte jeg en Privatskole i Ripley, Stat Ohio. Sædvanligvis var jeg ikke flittig og har sandsynligvis ikke gjort Fremskridt, der stod i Forhold til Udlæggene for Kost og Klæder; i hvert Fald tilbragte jeg begge Vintre med Gjentagelse af den gamle, mig Ord for Ord bekjendte Læresætning: »Et Navneord er Navnet paa en Ting«, som jeg allerede havde hørt saa ofte af mine Lærere i Georgetown, at jeg sluttelig troede dem paa deres Ord; jeg kaster imidlertid ingen Skyld paa min gamle Lærer Richardson, thi han har dimitteret fortrinlige Elever, af hvilke mange have beklædt fremragende Stillinger i deres Staters Tjeneste.

Saa langt mine Erindringer naa tilbage, har min Fader altid levet under gode Formuesforhold. Ved Tanken om den Mangel paa Lejlighed, han selv havde haft til at vinde Dannelse, var det i hans modne Aar hans højeste Ønske, at hans Børn kunde lære noget. Fra den Stund, jeg var gammel nok til at komme i Skole, og lige til jeg forlod mit Fædrenehjem, har jeg derfor aldrig forsømt et Fjerdingaar. Herved friedes jeg dog ikke for andre Arbejder. I den Egn, hvor jeg henlevede mine Ungdomsaar, arbejdede alle mer eller mindre, og desto mere, jo større vedkommendes Privatformue var. Medens min Fader drev et Garveri og selv var virksom i sit Haandværk, ejede og passede han ogsaa betydelige Landejendomme. Jeg havde Afsky for hans Haandværk, jeg foretrak næsten ethvert andet Arbejde for hans, men derimod holdt jeg af Agerbrug, og navnlig af enhver Sysselsættelse, hvortil der brugtes Heste. Foruden andre Landejendomme havde vi ogsaa en Mils Vej fra Byen et halvhundrede Tønder Skov, hvor Brændehuggerne om Efteraaret plejede at hugge saa meget Brænde, at vi havde nok for hele Aaret. Da jeg var syv eller otte Aar gammel, begyndte jeg at hente alt det Brænde hjem, vi brugte i Huset og i Værkstederne; jeg kunde naturligvis ikke selv faa det op paa Vognen, men kunde kjøre det

hjem, medens Skovhuggerne havde at læsse Vognen, og andre i Hjemmet at aflæsse Veddet. I en Alder af elleve Aar var jeg stærk nok til at kjøre en Plov, og fra denne Stund til mit syttende Aar har jeg forrettet alt Arbejde, hvortil der behøvedes Heste, som at bryde Jorden, pløje Korn- eller Kartoffelmarken, kjøre Høsten hjem og hente Brænde, hvorhos jeg endnu havde to, tre Heste og en eller tvende Koer at passe og at save Brænde til Ovnene, alt medens jeg samtidig gik i Skole. For alt dette blev jeg holdt skadesløs, derved at jeg aldrig blev udskjældt eller straffet af mine Forældre, ligesom de heller ikke havde noget at indvende mod fornuftige Fornøjelser som Fiskeri, Badning, Rideture til mine Bedsteforældre, der boede flere Mil borte, Skøjte- og Slædeture.

Halvdelen af min Skolegang i Georgetown fik jeg Undervisning hos John D. White af Nord-Carolina, Fader til Chilton White, som under Oprøret en Session repræsenterede Distriktet i Kongressen. White var i politisk Henseende altid demokratisk sindet, og Chilton nærede samme Anskuelser som hans Fader; han havde endnu to ældre Brødre — alle tre vare mine Skolekammerater i deres Faders Skole —, men de nærede andre Anskuelser; den næstældste Broder var Whig og senere Republikaner, men døde endnu før Oprørets Udbrud; den ældste Broder var ligeledes Republikaner og under Rebellionen en tapper Soldat. Chilton skal have fortalt om min tidligste Hestehandel. Efter hans Beretning levede der faa Mile fra vor Landsby en Hr. Ralston, der ejede et Hingsteføl, jeg gjærne gad eje, og som Fader bød 20 Dollars for, medens Ralston forlangte 25. Jeg var saa begjærlig efter at eje Føllet, at jeg efter Ejerens Bortgang bad min Fader tilstede mig at kjøbe Dyret for den forlangte Pris. Min Fader tiilod det, men bemærkede, at Hesten var ikke mere end 20 Dollars værd, og paalagde mig at byde denne Sum endnu en Gang; blev Buddet ikke modtaget, skulde jeg tilbyde 22½ Dollars og

først give de 25 Dollars, naar disse Tilbud ikke hjalp. Jeg steg strax til Hest, red hen til Føllets Ejermand og sagde til Ralston: »Papa mener. at jeg skal byde dem 20 Dollars for Hingstefollet; men naar De ikke er tilfreds dermed, skal jeg byde Dem 22½ Dollars, og naar De heller ikke modtager denne Pris, skal jeg give 25 Dollars«. Man behøver just ikke ligefrem at være fra Connecticut for at kunne gjætte, hvad den endelige Pris blev. Historien stemmer næsten ganske med Sandheden. Jeg har sikkert ganske aabent ladet forstaa, at jeg var kommen for Føllets Skyld og under alle Omstændigheder vilde have det. Jeg har den Gang vel ikke været over otte Aar gammel; men denne Handel har voldet mig megen Hjærtesorg; thi Historien blev bekjendt blandt Landsbyens Drenge, og det varede længe, før jeg fik den sidste Gang at høre. Drenge more sig over deres Fællers Sorg, i det mindste plejede Drengene i min Landsby at gjøre det, og i mit senere Liv har jeg fundet, at voxne heller ikke ere fri for denne Ejendommelighed, Jeg beholdt Hesten, til den i en Alder af fire Aar blev blind, og solgte den da for 20 Dollars. Da jeg i 1836 i en Alder af fjorten Aar besøgte Skolen i Mayville, gjenkjendte jeg mit tidligere Føl blandt de blinde Heste, som satte Trædehjulet paa Færgebaaden i Gang.

Jeg har her fortalt saa meget om min Ungdomstid, at man kan danne sig et Begreb om den hele Tid. Jeg manglede Lyst til Arbejde, men jeg har i min Ungdom præsteret lige saa meget, som lejede Folk nu til Dags pleje at gjøre, og samtidig besøgt Skolen. Jeg havde lige saa megen Frihed som enhver anden Dreng i Skolen, og rimeligvis mere end de fleste af dem. Jeg husker ikke, at jeg nogen Sinde er bleven straffet hjemme, hverken med Skjældsord eller Ris. I Skolen gik det derimod anderledes til; her blev der gjort rigelig Brug af Stokken, og heller ikke jeg kunde unddrage mig dens Paavirkning. Jeg kan endnu for mine Øjne se Skolelæreren, John D. White, med

det lange Bøgeris, han altid holdt i Haanden; men det var ikke altid det samme Ris; Stokkene bleve hentede i hele Knipper fra et Bøgekrat i Nærheden af Skolehuset og af de Drenge, til hvis Nytte de skulde anvendes. Ofte blev et helt Knippe opbrugt paa en eneste Dag. Jeg har aldrig næret Uvilje mod min Lærer, hverken i min Skoletid eller i senere Aar, naar jeg tænkte over mine Erfaringer. White var en godmodig Mand og var meget anset i Sognet; han fulgte kun hin Tids almindelige Skik og Brug og den Tids, under hvilken han selv havde faaet sin Opdragelse.

I Vinteren 1838—39 besøgte jeg Skolen i Ripley, et Sted, der kun laa 2 Mil fra Georgetown, og tilbragte Juleferien i Fædrenehjemmet. Under denne Ferie fik min Fader et Brev fra den højt agtede Thomas Morris, den daværende Senator for Ohio, og da han havde læst det, sagde han til mig: »Ulysses, jeg tror, du faar Indstillingen«. »Hvad for en Indstilling?« »Til West-Point; jeg har søgt om den«. »Jeg vil ikke der hen«. Han svarede, at han troede, at jeg dog nok vilde, og jeg troede det ogsaa nok, naar han var af den Mening. Jeg havde virkelig heller ikke noget mod West-Point at indvende, undtagen et meget overdrevent Begreb om den Kundskabsmasse, der udfordredes for at bestaa Prøven. Jeg troede ikke, at jeg besad denne Kundskabsfylde, og kunde ikke taale Tanken om at falde igjennem. Fra vor Landsby eller det nærmeste Nabolag vare allerede fire Drenge optagne i West-Point, og endnu aldrig var nogen Dreng fra Georgetown falden igjennem undtagen en eneste, hvis Plads jeg skulde indtage, en Søn af Dr. Bailey, vor nærmeste Nabo, med hvem vi stode paa meget venskabelig Fod. Den unge Bailey var i Aaret 1837 bleven indstillet til West-Point, men da han endnu før Examen, som skulde finde Sted den følgende Januar, indsaa, at han ikke vilde kunne bestaa, var han traadt tilbage og besøgte en Privatskole til det følgende Aar, da han paa ny blev indstillet til West-Point. Ved den næste

Examen faldt han igjennem. Dr. Bailey var en stolt, pirrelig Mand, som tog sig sin Søns Uheld saa nær, at han forbød ham at komme hjem igjen til Fædrenehjemmet. Af Telegrafer, som rask sprede Nyheder, og Jærnbaner gaves der den Gang slet ingen vest for Alleghanybjærgene, og øst for samme kun meget faa; men navnlig kjendte man endnu slet ikke noget til Avisreferenter, som udspionere andre Folks private Sager. Som Følge heraf blev det ikke almindelig bekjendt, at der var en Plads ledig i West-Point for vort Distrikt, før jeg allerede havde faaet Tilladelsen til at indstille mig. Fru Bailey havde rimeligvis i al Fortrolighed fortalt min Moder, at hendes Bartlett var falden igjennem, og at Doktoren havde forbudt sin Søn Huset.

Foruden det Argument, min Fader havde brugt til Gunst for min Indtrædelse i West-Point — at »han troede, at jeg dog nok vilde« —, havde jeg endnu en meget vægtig Bevæggrund. Jeg havde stadig den største Rejselyst. Paa en enkelt Undtagelse nær — en vis John Walker, der med sin Famile var udvandret til Texas, men hurtig kommen tilbage — var jeg den mest berejste Dreng i hele Georgetown. Rejsen til West-Point gav mig Lejlighed til at besøge Fastlandets tvende største Stæder, Philadelphia og New-York; det var mig nok; naar jeg havde set disse Stæder, vilde jeg have glædet mig over en Dampskibs-, Jærnbane- eller hvilken som helst anden Ulykke, der havde kunnet medført en eller anden Beskadigelse, som foreløbig havde hindret min Indtrædelse i Akademiet. Der hændtes imidlertid intet af denne Art, og jeg maatte gaa min Skæbne i Møde uden at blinke.

Georgetown har af en Vestens Landsby at være en ret mærkelig Historie; den er og var fra sin ældste Tid en demokratisk By. Under Rebellionen har der sandsynligvis ikke været nogen Tid, hvor Georgetown ikke ved given Lejlighed vilde have stemt for Jefferson Davis til de forenede

Staters Præsident fremfor Lincoln eller en hvilken som helst anden af hans Parti, maaske dog ikke lige efter at John Morgans Mænd paa hans berømte Ohiotog havde tilbragt nogle Timer i Landsbyen. Rebellerne toge egenmægtig alt, hvad de kunde finde, Heste, Støvler og Sko, særlig Heste, og mange lode sig lave Extramaaltider af Beboerne; det var for mangen Familie en langt behageligere Pligt, end om de skulde have ydet Unionssoldaterne den samme Tjeneste. Grænsen mellem Rebel- og Unionselementet var i Georgetown dragen saa skarp, at den selv i Kirkerne hidførte en Adskillelse. I denne Del af Ohio fandtes Kirker, hvor Forræderi ligefrem blev prædiket, og hvor Fjendtlighed mod Regeringen, Krigen og Slavebefrielsen havde meget mere at sige, naar man vilde optages i Menigheden, end Tro paa Bibelens Ægthed og Troværdighed; ogsaa i Georgetown fandtes mange Mennesker, som besade alle Betingelser for at blive Medlemmer i saadanne Menigheder.

Og denne Landsby i det fjærne Vesten, hvis Befolkning, gamle og unge, Mænd og Kvinder talte omtrent 1000 Sjæle — omtrent tilstrækkeligt til at danne et eneste Regiment, saafremt alle havde været vaabenføre Mænd —, denne Landsby leverede Unionshæren fire Generaler og en Oberst, alle med Grad fra West-Point, samt ni Generaler og Officerer af de frivillige Tropper; syv af disse Mænd, en General, fire Oberster og to Majorer, havde ved Krigens Begyndelse Bolig i Georgetown og vendte efter dens Afslutning tilbage sammesteds, saa vidt de da vare i Live; blandt disse Mænd var Major Bailey, den Kadet, som havde været min Forgænger paa West-Point; han blev dræbt i Vest-Virginien i det første Slag, hvori han deltog. Saa vidt jeg véd, har enhver ung Mand, der siden min Tid fra Landsbyen er kommen paa West-Point, ogsaa bestaaet sin Examen.

I Midten af Maj besteg jeg i Ripley Damperen, der gik til Pittsburg. I Vesten gjorde Skibene den Gang ingen regelmæssige Rejser til bestemte Tider, men lagde an over-

alt og saa længe, Kaptejnen lystede, for at indtage Passagerer og Fragtgods. Jeg selv er engang bleven opholdt to, tre Dage, efter at Damperen allerede havde fyret op under Maskinen, alle Landgangsbroer paa en enkelt nær dragne ind og den i Bladene averterede Tid gaaet hen. Paa denne Rejse havde jeg dog ingen slig ærgerlig Forsinkelse og naaede Pittsburg efter omtrent tre Dages Forløb. Jeg foretrak at gjøre den videre Rejse her fra til Harrisburg ad Kanalen i Steden for den hurtigere Postkarét, da jeg paa denne Vej fik bedre Lejlighed til at nyde det smukke Sceneri i det vestlige Pennsylvanien, og jeg i det hele taget vel næsten ogsaa var bange for at naa mit Bestemmelsessted. Farten paa Kanalbaaden blev den Gang gjærne valgt af de rejsende, og naar det ikke kom an paa Tiden, gaves der faktisk ingen behageligere Befordringsmidler end Datidens Paketbaade. Fra Harrisburg førte en Jærnbane til Philadelphia, den første, jeg nogen Sinde havde set, og det forekom mig, at denne Fart med Hensyn til Hurtighed maatte have naaet den højeste Grad af Fuldkommenhed; med fuld Kraft kjørte vi med en Hurtighed af mindst 27 km. (omtr. 3½ d. M.) i Timen, og paa hele Vejen tilbagelagde vi sandsynligvis mindst 18 km. i Timen, en Fart, der tyktes mig en Ophævelse af Rummet. Jeg blev fem Dage i Philadelphia, gjennemvandrede næsten hver eneste Gade i Staden, besøgte Theatret og besaa Girard-Universitetet, der den Gang endnu var under Opførelse; senere fik jeg fra Hjemmet Bebrejdelser, fordi jeg havde drevet saa længe undervejs. Mit Ophold i New-York var kortere, men dog langt nok til nøje at se mig om i Staden. Den 30te eller 31te Maj meldte jeg mig i West-Point, og omtrent 14 Dage senere bestod jeg, til min egen store Overraskelse, Adgangsprøven uden Vanskelighed.

Det militære Liv havde aldeles ingen Tillokkelse for mig, og jeg havde derfor ikke i ringeste Maade til Hensigt at forblive i Hæren, selv om jeg skulde faa Officersexamen,

hvad jeg ikke ventede. Lejrlivet, som gik forud for de akademiske Studiers Begyndelse, var højst kjedsommeligt og uinteressant. Da den 28nde Avgust nærmede sig, den Dag Lejren skulde afbrydes og vi flytte ind i Kasernen, forekom det mig, at jeg altid havde været paa West-Point, og at jeg aldrig kunde forlade det igjen, hvis jeg skulde forblive dér til min Udnævnelse som Officer. Jeg styrtede mig ikke med Begjærlighed over Studierne, i min hele Kadettid læste jeg tvært imod sjælden en Lektie tvende Gange igjennem; men jeg kunde heller ikke sidde ledig paa mit Værelse. Til Akademiet hørte ogsaa et godt Bibliothek, hvorfra Kadetterne kunde laane Bøger op paa deres Værelser. Med Beklagelse maa jeg indrømme, at jeg anvendte en stor Del af min Fritid paa Noveller, dog just ikke ligefremt Godtkjøbsjux; meget mere, jeg læste alt, hvad der var udkommet af Bulwer samt Værker af Cooper, Marryat, Scott, Washington Irving, Lever og mange andre, hvis Navne jeg nu ikke længere kan huske. Mathematiken faldt mig meget let, saa at jeg den næstfolgende Januar bestod Prøven og fik en meget god Karakter i dette Fag. Derimod fik jeg et meget lavt Nummer i Fransk, det eneste Fag, som foruden Mathematiken blev læst i første Aars Kursus. Hvis Rækkefølgen i Klassen havde været den omvendte, da var jeg faktisk næsten bleven Nummer Et. I alle de fire Aar lykkedes det mig ikke i noget som helst Fag at komme øverst eller nederst i Klassen, dog kom jeg denne Grænse saa temmelig nær i Fransk, Artilleri-, Infanteri- og Kavalleritaktik samt Opførsel.

I Begyndelsen af den i December 1839 sammentraadte Kongres drøftede man et Lovforslag, som gik ud paa at ophæve Kadetakademiet; jeg saae heri en hæderlig Udvej til at opnaa min Afsked og læste Forhandlingerne med Interesse, men ogsaa med Utaalmodighed over Lovens Forhalelse; thi jeg var egenkjærlig nok til at finde den god. Den gik ikke igjennem, og allerede et Aar senere vilde det

have gjort mig ondt, om den var gaaet igjennem, skjønt Tiden faldt mig yderst lang. Naar jeg havde gjennemgaaet det hele Kursus, var det nu min Hensigt for nogle Aar at lade mig kommandere til Hjælpelærer ved Akademiet, for senere at søge fast Ansættelse som Professor ved et eller andet anset Universitet; dog Forholdene have altid formet min Løbebane anderledes, end jeg har tænkt mig den.

Efter tvende Aars Forløb fik Klassen sin sædvanlige Ferie, der strakte sig fra Examens Slutning i Juni til den 28nde Avgust; jeg har glædet mig mere til denne Ferie end til nogen som helst anden Periode af mit Liv; min Fader havde solgt sin Forretning i Georgetown, hvor jeg havde tilbragt min Ungdomstid, og der i mine Drømme stadig udmaledes som mit fremtidige Hjem, naar jeg kunde blive i Stand til at tage min Afsked med Pension. Fader var nu flyttet til Bethel, der laa 2 Mil borte og i det tilstødende Grevskab Clermont, og havde til mit særlige Brug under Ferien anskaffet en ung Hest, som endnu aldrig havde været tilreden. Den største Del af min Ferietid tilbragte jeg hos mine gamle Skolekammerater, og de ti Uger forløbe hurtigere end otte Dage paa West-Point.

Den, der kjender lidt til Forholdene paa Akademiet, véd, at Kadetkorpset for de militære Øvelsers Skyld er inddelt i fire Kompagnier, hvis Officerer ligeledes ere Kadetter, som udvælges af Inspektøren og Chefen efter deres militære Begavelse. Adjudant, Kvartermester, de fire Kaptejner og tolv Løjtenanter tages af den første, Seniorernes Klasse, Sergenterne af anden, Juniorernes Klasse, Underofficererne af tredje eller Sophomoreklassen. Jeg var ikke bleven valgt til Underofficer; men efter min Tilbagekomst efter Ferien var jeg bleven udnævnt til den næstsidste af de atten Sergenter som Følge af mine Karakterer i alle Krigsvidenskabens Fag. Denne Forfremmelse var mig for meget; i dette Aar var min Plads i Klassen, saaledes som den fremgik af en Række dadlende Vidnesbyrd, omtrent den

samme som blandt Sergenterne; man lod mig dumpe, og det fjerde Aar tjente jeg som menig.

Under Lejropholdet det første Aar havde General Scott besøgt West-Point og afholdt en Parade over Kadetterne. Paa Grund af hans fremragende Personlighed, hans hele kolossale Størrelse og glimrende Uniform betragtede jeg ham som den smukkeste og allermisundelsesværdigste Mand, jeg nogen Sinde havde set. Jeg kunde aldrig komme til at maale mig med ham, hvad det ydre angik; men jeg tror, at jeg et Øjeblik havde en vis Forudfølelse af, at jeg en Dag vilde komme til at indtage hans Plads ved Paraden, skjønt jeg den Gang aldeles ikke nærede den Hensigt at forblive i Hæren. Den Erfaring, jeg ti Aar tidligere havde gjort ved Hestehandelen, og den Latterlighed, jeg da var bleven Offer for, vare mig endnu saa frisk i Minde, at jeg ikke vilde have betroet min mest fortrolige Kammerat denne Forudanelse. Næste Sommer fik vi Besøg af de forenede Staters daværende Præsident, Martin van Buren; ogsaa han holdt Parade, men indgød mig langt fra samme Ærefrygt som Scott. Faktisk holdt jeg General Scott og Kaptejn C. F. Smith, Kadetchefen, for de tvende Mænd, der var mest at misunde i hele Nationen. Lige til deres Dødsleje har jeg bevaret den største Agtelse for dem.

De tvende sidste Aar hengik hurtigere for mig end de første, men dog tyktes de mig fem Gange saa lange som samme Tid i Ohio. Endelig havde jeg bestaaet mine samtlige Examiner, og Medlemmerne af min Klasse opfordredes til at melde Valget af Vaaben og Regiment. Jeg vilde gjærne til Rytteriet eller Dragonerne, som de den Gang kaldtes; men der gaves paa den Tid ved Hæren kun ét Dragonregiment, som foruden sit fulde Tal af Officerer endnu havde mindst fire titulære Sekondløjtenanter. Jeg nævnte derfor som mit første Valg Dragonerne og som andet det fjerde Infanteri-Regiment, og jeg fik det sidste. Derpaa fulgte atter Ferierne eller rettere, thi Klassernes

Medlemmer var jo nu Officerer med bestaaet Examen, Orlov til September. Jeg begav mig atter til Ohio, for at tilbringe min Fritid hos mine tidligere Skolekammerater, og paa ny fandt jeg en smuk Ridehest til mit særlige Brug foruden en Kjørehest med en let Vogn; men min legemlige Tilstand var ikke af den Art, at jeg kunde more mig saa godt som under min forrige Ferie. Allerede sex Maaneder før min Examen havde jeg nemlig faaet et fortvivlet Anfald af Hoste, »Tylers Griff« kaldte man det, og jeg var svunden alvorlig sammen, saa at jeg kun vejede 117 Pund, den samme Vægt, jeg havde haft før min Indtrædelse paa Akademiet, skjønt jeg i Mellemtiden var voxet sex Tommer. Da Svindsot var herskende i min Faders Familie, og allerede tvende af hans Brødre vare døde af denne Sygdom, vakte mine Symptomer saa meget desto større Ængstelse. Ogsaa en Broder og en Søster, der fulgte efter mig i Alder, bleve under Rebellionen bortrevne af denne Sygdom, i 1843 syntes af os tre jeg snarest at skulle falde som Offer.

Da jeg havde valgt tvende forskjellige Vaabenarter med forskjellige Uniformer, kunde jeg ikke anskaffe mig denne, før jeg havde faaet Efterretning om, hvilket Regiment jeg var bleven udnævnt til. Jeg lod derfor mit Maal blive tilbage hos en Skrædder med Anmodning ikke at sy Uniformen, før jeg havde meddelt ham, om jeg blev Infanterist eller Dragon. Jeg maatte vente flere Uger paa Efterretningen, derpaa varede det endnu mindst otte Dage, før jeg kunde give Skrædderen den skriftlige Meddelelse, og yderligere tvende Uger, før han kunde lave og tilstille mig Klædningsstykkerne. Det var for mig en spændt Forventningens Tid; jeg var utaalmodig efter at faa min Uniform og se, hvorledes jeg tog mig ud, og jeg ønskede rimeligvis ogsaa gjærne, at mine Skolekammerater, særlig Pigerne, skulde beundre mig i den.

Hovmodet blev dog jaget paa Flugt ved tvende ube-

hagelige Hændelser, som tildroge sig kort efter mine Klædningsstykkers Ankomst og indgave mig en Uvilje for den militære Uniform, jeg senere aldrig igjen kunde frigjøre mig for. Kort efter Uniformens Ankomst stadsede jeg om i den og foretog en Ridetur til Cincinnati. Da jeg red gjennem Gaderne i denne By i den Tro, at enhver saae paa mig med samme Følelse, hvormed jeg havde betragtet General Scott, da jeg første Gang fik ham at skue, mødte jeg en lille, barhovedet og barbenet Gadedreng i smudsige, pjaltede Buxer med en enkelt Sele og en Skjorte, der i mange Uger ikke havde set Sæbe; han brølte efter mig: »Soldat, vil du arbejde? — Nej, før vilde jeg da sælge min Skjorte«; det mindede mig om Hestehandelen og dens ubehagelige Følger.

Den anden Hændelse forefaldt i mit Hjem. Lige over for vort Hus i Bethel stod den gamle Gjæstgivergaard, hvor »Mennesker og Dyr« kunde finde Ly. Staldkarlen var et temmelig mislykket Subjekt, men i Besiddelse af nogen Humor. Ved min Hjemkomst traf jeg ham barbenet spaserende om paa Gaden eller forrettende Staldarbejder, iført et Par Buxer af himmelblaat Nanking — netop mine Uniformsbenklæders Farve — og med et Par Striber af hvidt Bomuldstøj, atter i Lighed med mit Tøj. Efter mange Folks Mening var det en mageløs Spas, som voldte dem en stor Fornøjelse, jeg dog ikke rigtig kunde sætte Pris paa.

Resten af min Orlov tilbragte jeg med Besøg hos Bekjendte i Georgetown og Cincinnati, lejlighedsvis ogsaa andensteds paa denne Kant af Staten.

II.

Livet i Hæren. — Camp Salubrity.

Den 30te September meldte jeg mig paa Jefferson-Kasernen i St. Louis til Tjeneste ved de forenede Staters

fjerde Infanteri-Regiment. I Byen laa ved hin Tid Landets største Garnison, sexten Kompagnier Fodfolk af de tvende Regimenter, tredje og fjerde, tilsammen under Kommando af Oberst Steven Kearny, en af hin Tids dygtigste Officerer, der forstod at holde den strængeste Disciplin, men uden fortrædelige Forskrifter eller Bestemmelser. Man maatte overvære enhver Øvelse, enhver Appel; men i Mellemtiden kunde Officererne more sig, forlade Garnisonen og efter Behag gaa ud, uden at aflægge skriftlig Meddelelse om, hvor hen de begave sig, hvor længe de vilde være fraværende o. s. v.; det var tilstrækkeligt, naar de vare paa Pletten til næste Tjeneste. I mine første Tjenesteaar ved Hæren forekom det mig, at mange af de ældre Officerer, saa snart de fik en højere Kommando, pønsede paa at udfinde nye Forskrifter, som kunde ærgre deres underordnede og gjøre dem Livet surt. Da den mejicanske Krig noget senere udbrød, lagde jeg ogsaa Mærke til, at de fleste Officerer af denne Art pludselig opdagede, at de fejlede noget, som gjorde dem fuldstændig udygtige til aktiv Krigstjeneste; de havde ogsaa moralsk Mod til aabent at bekjende dette og handlede ganske rigtig heri; kun fandt de ikke altid det rigtige Navn paa deres Sygdom.

I West-Point havde jeg til Klassekammerat haft F. T. Dent, hvis Familie boede en Mils Vej fra Jefferson-Kasernen; tvende af hans ugifte Brødre levede den Gang endnu i Fædrenehjemmet, og da jeg havde medbragt min Hest og Sadeltøj fra Ohio, førte min Vej mig snart til White-Haven, Familien Dents Bolig. Da Familien var mig aandsbeslægtet, bleve mine Besøg hyppigere. Foruden de unge Mænd levede der ogsaa to Døtre i Huset, en Tøs paa femten og en Pige paa otte, ni Aar; en tredje Søster paa sytten Aar havde været flere Aar i Pension i St. Louis og havde allerede gjennemgaaet Skolen, men var endnu ikke vendt hjem, da hun tilbragte Vinteren hos sine Slægtninge i St. Louis. I Februar kom ogsaa hun ud paa Forældrenes

Landsted, og jeg tror nok, at mine Besøg fra nu af gjentoge sig endnu hyppigere, i hvert Fald voldte de mig endnu større Fornøjelse end tidligere. Vi plejede at foretage hyppige Spasere- eller Rideture omkring til Naboerne, saa at jeg blev meget godt kjendt med Omegnen; undertiden gjorde en af Brødrene, mangen Gang ogsaa en af Søstrene os Selskab. Var fjerde Infanteri-Regiment forblevet i Jefferson-Kasernen, havde jeg muligvis, ja sandsynligvis kunnet fortsætte dette Liv aarevis uden at opdage, at jeg fejlede noget alvorligt; men den følgende Maj tildrog sig en Begivenhed, som gjorde mig fuldstændig klar paa mine Følelsers Art og Styrke.

Paa Kongressen, i Pressen og i private Samtaler var Texas's Annektering den Gang det mest almindelige Æmne for Drøftelser, Præsident Tyler og hans Regering gjorde de mest utrolige Anstrængelser for at bringe Annekteringen i Stand, og denne var faktisk Dagens store Spørgsmaal, som lagde Beslag paa den almindelige Interesse. Under denne Drøftelsernes Tid laa den største Part af vort eneste, med riflede Bøsser væbnede Regiment — det var andet Dragonregiment, som imidlertid det sidste Par Aars Tid ikke var beredent og derfor gik under Navnet »Dismounted-Rifles« — i Fort Jessup i Louisiana, omtrent 5 Mil eller 37½ km. ø. f. den texanske Grænse for at iagttage denne. Omtrent den 1ste Maj fik nu ogsaa 3dje Infanteri-Regiment Befaling til at bryde op fra Jefferson-Kasernen, opslaa en Lejr i Nærheden af Fort Jessup og her at afvente nærmere Ordre. Faa Dage efter at Befalingen var indløben, vare Tropperne allerede indskibede og paa Farten ned ad Mississippi, og omtrent samtidig fik jeg en tyve Dages Orlov til at besøge mine Forældre i Ohio; jeg maatte begive mig til St. Louis og dér fra fortsætte Rejsen med Damperen til Louisville eller Ohio eller med det første Skib, som gik op ad Ohio et- eller andetsteds hen. Før jeg endnu havde forladt St. Louis, indtraf der imidlertid Ordre til 4de Infanteri-Regiment

om at følge 3dje, og der blev strax sendt et Bud efter mig, som skulde bevirke min ufortøvede Tilbagekomst; han naaede mig dog ikke, og ved hans Ankomst var jeg alt borte, uden at have faaet noget at vide om vor nye Bestemmelse. En eller to Dage efter min Ankomst til Bethel modtog jeg fra en tidligere Klassekammerat og nuværende Løjtenant ved vort Regiment et Brev, hvori han fortalte mig om de ovenstaaende Begivenheder, gav mig det Raad ikke at aabne noget Brev med Postmærket St. Louis eller Jefferson-Kasernen og lovede mig at pakke mine Sager og tage dem med. Hans Raad var dog unødvendigt, thi jeg fik ingen yderligere Skrivelse. Det blev mig imidlertid klart, at det var mig yderst magtpaaliggende at vende tilbage til Jefferson-Kasernen, og jeg forstod godt Grunden hertil, uden at nogen behøvede at forklare mig den. Mit Orlovspas sagde, at jeg efter Udløbet af de tyve Dage havde at melde mig til Tjeneste i Jefferson-Kasernen; jeg vidste, at mit Regiment maatte have begivet sig op ad Røde Flod, men desuagtet vilde jeg ikke handle mod mit Pas's Ordlydende; selv ved en direkte Rejse til Louisiana vilde jeg i øvrigt først være indtruffen efter min Orlovs Udløb. Ved Udgangen af den tyvende Dag meldte jeg mig derfor ogsaa hos Løjtenant Ewell, som nu førte Befalingen i Jefferson-Kasernen, og overgav ham min Orlovsskrivelse, der indeholdt de sædvanlige Ord: »Samme vil efter denne Tids Forløb have at melde sig ved sin Kommando«. Efter at Løjtenant Ewell havde læst Skrivelsen, lovede han mig at udstede Befaling om at afgaa til Regimentet i Louisiana, men jeg bad ham om før Afrejsen endnu at unde mig nogle Dages Orlov, og dem gav han mig med Glæde. Det var den samme Ewell, som under Rebellionen vandt sig et bekjendt Navn som General hos de konfødererede; i den gamle Hær var han med rette en højt agtet Mand, og han viste sig som en tapper og dygtig Officer i tvende, efter min Mening lige ryggesløse Krige.

Jeg skaffede mig strax en Hest og red ud paa Landet, selvfølgelig uden at tage Bagage med. Mellem Jefferson-Kasernen og mit Bestemmelsessted laa en ubetydelig Bæk Gravois, hvor der fra Kilde til Munding ikke fandtes en eneste Bro; i Almindelighed har Gravois da heller ikke saa meget Vand, at den kan drive en Kaffemølle, og ved lav Vandstand er den endog ganske tør; men ved denne Lejlighed fandt jeg Bækken paa Grund af stærke Regnskyl drivende fuld og med heftig Strøm. Jeg betragtede den et Øjeblik for at overveje, hvad der nu var at gjøre. Naar jeg er undervejs nogensteds hen eller har begyndt paa et Foretagende, har det altid været en af mine overtroiske Meninger aldrig at vende om eller at høre op, før jeg har naaet det tilsigtede Maal. Jeg er ofte brudt op til Steder, hvor jeg aldrig før har været, eller hvor hen jeg ikke kjendte Vejen, saa at jeg maatte forlade mig paa Forespørgsler; naar jeg da uden at vide det har passeret paagjældende Sted, er jeg aldrig vendt om, men stadig gaaet videre, til jeg fandt en Vej, som førte i den ønskede Retning, og den har jeg da fulgt for at naa mit Maal fra en anden Kant. Jeg styrtede mig derfor i Bølgerne, i næste Øjeblik svømmede min Hest, og jeg blev af Strømmen reven nedad; jeg styrede Dyret til den modsatte Bred og naaede den ogsaa snart, men var fuldstændig gjennemblødt og stod nu paa Bækkens modsatte Bred uden at have Klæder til at skifte med. Jeg begav mig desuagtet til min Rejses Maal, hvor jeg laante en tør Klædning af min tilkommende Svoger; vi vare ganske vist ikke af samme Størrelse, men Klæderne opfyldte deres Hensigt, til jeg kunde skaffe mig mine egne.

Før jeg tog Afsked, samlede jeg alt mit Mod for paa den mest ubehjælpsomme Maade at fortælle om den Opdagelse, jeg havde gjort ved Budskabet om, at 4de Infanteri-Regiment skulde forlade Jefferson-Kasernen. Den unge Dame tilstod senere, at ogsaa hun havde følt en, hende

uforklarlig nedtrykt Stemning, da Regimentet var afmarcheret, skjønt hun tidligere ikkun havde betragtet mig som en velkommen Gjæst. Før vi skiltes, havde vi truffet en endelig Aftale om at ville ægte hinanden ved første passende Lejlighed og ikke at gjøre os Sorger over Regimentets Fraværelse. Det var i Maj 1844; men først den 22nde Avgust 1848 kunde denne Aftale bringes til Udførelse. Saa længe Spørgsmaalet om Annektionen ikke var afgjort, holdtes jeg fængslet ved Observationshæren paa Louisianas Grænser, og senere holdtes jeg tilbage ved den Krig mod Mejico, som fremkaldtes ved Hærens Fremrykning, om ikke ved Annektionen selv. Under denne Tid stod jeg i bestandig Brevvexling med Frøken Dent, men i de fire Aar og tre Maaneder have vi kun talt en eneste Gang med hinanden; i Maj 1845 skaffede jeg mig nemlig en tyve Dages Orlov, besøgte St. Louis og fik hendes Forældres Samtykke til vor Forbindelse.

Som alt omtalt, var det slet ikke min Hensigt at forblive længe ved Hæren; jeg vilde meget mere forberede mig til et Professorat ved et eller andet Universitet; strax efter at have tiltraadt Tjenesten ved Jefferson-Kasernen, skrev jeg derfor til Hr. Church, Læreren i Mathematik ved West-Point, og bad ham søge om min Udnævnelse til hans Medhjælper, saa snart en slig Post skulde besættes. Hjælpelærerne paa West-Point ere alle Officerer ved Hæren, og de udvælges efter deres Dygtighed i de Fag, de ere bestemte til at undervise i. Professor Churchs Svar lød højst tilfredsstillende, og efter et eller to Aars Forløb vilde jeg utvivlsomt være bleven udkommanderet til Akademiet, hvis den mejicanske Krig ikke var kommen imellem. Jeg lavede mig altsaa en Læseplan i mit eventuelle Fag og fulgte den under Garnisonstiden med Regelmæssighed og Udholdenhed; i de syv Maaneder paa Jefferson-Kasernen gjennemgik jeg ikke blot paa ny mit Mathematik-Kursus fra West-Point, men læste ogsaa mange værdifulde hi-

storiske Værker, lejlighedsvis vel ogsaa en Roman. For at komme min Hukommelse til Hjælp indførte jeg fra Tid til anden alt, hvad jeg endnu kunde huske af det læste, i en Bog. Da Regimentet fik Befaling til Afmarche, bleve mine Sager under min Fraværelse indpakkede og medtagne af Løjtenant Haslett, men min Dagbog har jeg ikke set igjen, og jeg har heller aldrig ført nogen anden undtagen en Del af den Tid, jeg har tilbragt paa Rejser i Udlandet. Siden har jeg ofte været greben af Frygt for, at hin Bog atter kunde dukke op og falde i Hænderne paa ildetænkende Personer, som maaske vilde offentliggjøre den; dens Fremkomst vilde sikkert volde mig lige saa stor Hjærtesorg som Hestehandelen i min Ungdom og senere Historien om min første Uniform.

Tredje Regiment havde valgt sin Lejrplads tæt ved Fort Jessup, omtrent midt mellem Røde- og Sabinefloden. Vor Befaling lød paa, at vi skulde slaa Lejr sammesteds og afvente yderligere Instruktioner. De Officerer, som havde det Hverv at udfinde en passende Lejrplads, udsøgte et højt Terræn i Fyrreskoven mellem den gamle Stad Natchitoches og Grand Ecore, omtrent en halv Mils Vej fra begge Punkter. Vi gave Pladsen Navnet »Camp Salubrity« eller »Sundhedslejren«, et Navn, der skulde vise sig fuldstændig berettiget. Lejren stod paa en høj, med Fyrretræer bevoxet Sandaas; bag samme og i Dalene fandtes Kilder med køligt, klart Vand i Overflod, medens Aasen laa saa højt, at Mosquitoerne, der i denne Egn forekomme i overordentlig Mængde og ere højst graadige, ikke naaaede den; i Dalen sværmede de i Myriader, men op til Aasens Ryg kom de aldrig. Regimentet tilbragte sex Maaneder i denne Lejr, før det første Dødsfald indtraadte, og endda skrev det sig fra et Ulykkestilfælde.

Det var ikke blevet direkte udtalt, at 3dje og 4de Infanteri-Regiments Forlæggelse til Louisianas Vestgrænse paa nogen som helst Maade stod i Forbindelse med en

eventuel Annektion af Texas; men man antog dog i Almindelighed, at dette var Grunden. Efter Foregivende skulde vi hindre Rovertogene ind i Texas, men i Virkeligheden agere en Trusel for Mejico under den Forudsætning, at det pønsede paa Krig. I Almindelighed var det Hærens Officerer ligegyldigt, om Annektionen gik for sig eller ej. Dog var det ikke Tilfældet med alle. Hvad mig angaar var jeg en forbitret Modstander af denne Foranstaltning, og endnu den Dag i Dag betragter jeg den herved fremkaldte Krig som en af de mest uretfærdige, en stærkere Nation nogen Sinde har ført mod en svagere. I dette Tilfælde fulgte en Republik de evropæiske Monarkiers slette Exempel og tog i sit Ønske om et udvidet Landeomraade intet Hensyn til Retfærdigheden.

(Forts.)

Træk fra Studenterlivet fordum, særlig ved Kjøbenhavns Universitet.

III.

Overtilsynet med begge Stiftelser, baade Regensen og Kommunitetet, var hos det theologiske Fakultets Professorer; det var jo Theologien, der i alle Henseender dominerede, og det saa langt ned i Tiden, at Holberg maa beklage, at der foruden Theologer næppe var et Dusin Studenter, som lagde sig efter andre Videnskaber, saa en juridisk eller medicinsk Professor holdt det for en Lykke at have tre, fire Tilhørere, i det der mod hundrede Theologer næppe fandtes mere end én Medicus eller Jurist; Universitetet viste sig bestandig i Hovedsagen at være en Præsteskole; enhver, der vilde lægge sig efter Lægekunst eller Retsvidenskab, maatte dog tillige være Theolog i Forvejen, i alt Fald til en vis Grad. Derfor er det heller ikke underligt, at Regensens og Kommunitetets Alumner, paa en ubetydelig Brøkdel nær, vare tilkommende Præster; senere have jo Forholdene forandret sig.

I hine Dage, da Trostvangen var i den Grad gjældende i Landet, at der næppe taaltes andre end de, der i alt Fald i det udvortes hyldede den strængt-lutherske Orthodoxi, saa enhver, der afveg endog kun den mindste Smule derfra, maatte udsætte sig for, hvad Dag det skulde være, at blive udvist af Kongens Riger og Lande, — i hine Dage

maatte det samme ganske naturlig i endnu højere Grad være Tilfældet i Studenterverdenen, og de Studenter, der nøde »Kongens Kost« paa Kommunitetet, og som laa påa Regensen, maatte selvfølgelig alle uden Undtagelse høre til Folkekirken; ellers vilde de jo ikke heller have Gavn af de Øvelser, der dreves, og som jo for en stor Del bevægede sig, direkte eller indirekte, paa Theologiens Enemærker, med Theologien som Maal og til Dels ogsaa som Middel.

At de, der antoges som Alumner, skulde være værdige til den Understøttelse, er en Selvfølge; og for øvrigt vare de jo under stræng Kontrol og kunde let udsætte sig for at bortvises for kortere eller længere Tid eller for bestandig, naar deres foresatte hørte noget uskikkeligt om dem; ligeledes var det naturligvis en Forudsætning for at kunne opnaa disse milde Gaver, at de skulde være trængende; men allerede tidlig synes det, at mere velhavende Personer ere blevne gjorte delagtige deri; Nyaarsaften 1580 fandtes nemlig paa Rigsraaden Kristoffer Valkendorfs, Biskop Povl Madsens og Professor Anders Lauridsens Husdøre opslaaet følgende Vers:

„De rige Studenter æde Kongens Kost,
de fattige lide baade Hunger og Frost."

Dette Klagemaal, der vistnok har været begrundet, vakte megen Opsigt; og da Kongen fik Underretning derom, befalede han, at der skulde indledes Undersøgelse i den Anledning; men om det end foreløbig har hjulpet, klages der dog gjentagne Gange i Kristian den fjerdes Tid over, at der var andre end de »fattigste og højt betrængte«, som optoges ved Klosterets Borde. Da det jo nu var mere end legemlig Bespisning, som Kommunitetet ydede, i det Øvelserne, der samtidig holdtes, Disputationerne og Deklamationerne, betragtedes som noget af det vigtigste ved Studierne, skulde det jo synes ubilligt, at de mere formuende Studenter vare udelukkede fra disse »Exercitier«; det var derfor flere Gange paatænkt i Kommunitetsbygningen at

oprette Borde, ved hvilke de Studenter, der ønskede det, for Betaling kunde faa Kosten og saa samtidig deltage i de lærde Øvelser; det er dog næppe nogen Sinde blevet til noget, at Kommunitetet saaledes er blevet et Spisekvartér, men det er nok muligt, at det har været tilladt ikke alene dem, der attraaede Optagelse, men endnu ikke havde naaet den, at overvære Øvelserne, medens de som Exspektanter ventede paa, at Alumnernes Sult var bleven stillet for da at kaste sig over Levningerne, men ogsaa, at Tilladelsen til at være til Stede som Tilhørere har været givet andre Studenter, der just ikke ansaas for at være trængende.

Indtil i 1623 Regensen blev tagen i Brug, have Kommunitetets Alumner haft deres Logis privat omkring i Byen, og vi fejle næppe ved at antage, at saa vel de som de fleste andre Studenter have boet i Nærheden af Universitetet, i den Del af Hovedstaden, der endnu den Dag i Dag kan kaldes Kjøbenhavns »latinske Kvartér«; dog Kjøbenhavn var jo en lille By, saa selv de, der boede længst borte, havde ikke ret langt at gaa for at samle Appetit til Maden; ogsaa fra Regensen til Klosteret, fra Hjørnet af Kjøbmagergade og Kannikestræde til Hjørnet af Nørregade og Frue Kirkegaard var der jo nogle Minutters Gang.

Da det omtrent var de samme Personer, som nøde godt af Regensen og af Kommunitetet, der jo egentlig vare som to sideordnede, med hinanden forbundne Institutioner, maa vi helst under ét betragte Livet, som det under dagligdags Forhold førtes af dem, der boede paa »Collegium regium« og som paa »Klosteret« »aade Kongens Kost«.

Det er oven for berørt, at Regensen, der tidligere havde været en Adelsgaard — om hvilken Udlændinge ytrede, at den lignede et kongeligt Slot — til Dels har de samme Bygninger, i alt Fald de to nederste Etagers Mure, som den Gang den indrettedes til Studenterbolig; men lige som vort Aarhundrede er vidt forskjelligt fra det syttende, saaledes var der ogsaa stor Forskjel mellem den daværende

Regens's Bygning og hele Indretning i Modsætning til Regensen, som vi nu kjende den. Kamrene, i hvilke Regensianerne boede, laa udelukkende i de to parallele Længer ud mod Kannikestræde og mod Krystalgade, der den Gang og endnu langt ned mod vor Tid bar det ildelydende Navn Skidenstræde. Begge disse Længer vare, som det synes, kun paa to Stokværk. Længen ud mod Kjøbmagergade eller, som den kaldtes, Kjødmangergade var kun én Etage, men der maa formodentlig have været højt til Loftet, da her var indrettet en Kirke, der fra først var bestemt til at benyttes som en almindelig Studenterkirke; den var da ogsaa forsynet med et Taarn indvendig mod Gaarden, ligesom den saae stadselig ud fra Gaden, imod hvilken de to andre Længers smukt buede Endegavle vendte; men da den snart viste sig at være for lille til at afgive Plads til alle Studenterne, byggedes Trinitatis Kirke; og at den skulde være en særlig Studenterkirke, fremgaar blandt andet deraf, at dens Præster havde deres Boliger i Regensbygningen, ligesom ogsaa dens Taarn, Rundetaarn, i lang Tid kom til at gaa under Navnet »Regenstaarnet«; da Trinitatis Kirke i 1657 var tagen i Brug, blev Regenskirken kun benyttet til Morgen- og Aftengudstjeneste for Regensianerne, ligesom de i den øvede sig i at prædike, og dér fandt de mere højtidelige Disputatser som oftest ogsaa Sted.

Om end Bygningen har set ganske imponerende ud fra Gaden, har der dog været noget skummelt og uhyggeligt ved den udvendig fra, som vi i vor Tid vilde have ondt ved at forsone os med; baade vare Vinduerne smaa, og hvad værre var, inden for hvert Fag var der Jærnstænger*), hvilket gav hele Bygningen et fængselsagtigt Udseende; fra Gaarden af saae alt langt lysere og venligere ud, de

*) Først i 1793 naaedes det at faa Tilladelse til Borttagelsen af dette modbydelige Vinduesudstyr, der havde paadraget Regensianerne saa mange for et ærekjært Menneske ubehagelige Spottegloser.

uhyggelige Jærnstænger manglede i Vinduerne, og adskillige Lindetræer*) udstrakte deres skyggende Grene over Gaarden, i hvis Midte der var en Græsplæne, ligesom et ikke ubetydeligt Haveanlæg strakte sig i Forbindelse med Gaarden hen bag Nabobygningerne, under hvis Areal det senere ved Kjøb er kommet. Porten har været paa samme Sted som nu, ud mod Kannikestræde, og fra Gaarden førte, ligesom nu, Døre og Trapper ind til de forskjellige Afdelinger, der fordum benævnedes Inspektioner, men jo nu kaldes Gange.

Da Kobbersmedemester Smidt i Hostrups »Gjenboerne« kommer som Gjæst paa Regensen, undrer det ham at se, at Studenterne ikke laa sammen paa store Stuer »ligesom paa andre Kaserner«, som han siger; men den Ordning, der findes nu, har ogsaa været lige fra Begyndelsen, i det allerede da, med ganske faa Undtagelser, to og to Studenter boede sammen som Kontubernaler i to Værelser; af disse var det forreste Sovekammer og hed i hine latinske Tider »Cubiculum«, hvorimod det inderste, der nærmest var bestemt til Studereværelse, førte det temmelig fordringsfulde Navn »Musæum«; her var det Athenes unge Sønner skulde sidde og »se ved Lampen Musernes Dans«, derfor vare ogsaa disse inderste Værelser forsynede med Kakkelovne, som ikke fandtes nødvendige i Sovekamrene.

Dersom en af vor Tids Regensianere fik Valget mellem at bo i en Regenslejlighed, som den var for et Par Hundrede Aar siden, eller i et Bondehus, som de nu findes ude paa Landet, vilde han nok vælge det sidste som det komfortableste Opholdssted. Fra først af var hver Lejlighed udstyret med et meget tarveligt Bohave, der bestod af en Himmelseng til to Personer, et Bord og en Kiste med to Rum, hvilken baade skulde benyttes til Siddebænk og til Madskab; i enkelte

*) Den Lind, der nu overskygger det meste af Regensgaarden og er dennes skjønneste Prydelse, blev plantet 12te Maj 1785 af den daværende Regensprovst Hviid.

Lejligheder fandtes dog lidt mere Inventarium, som naar der med en vis Ostentation fremhæves »en Ryslæders Stol« eller en Jærnlysestage; Sengeklæder maatte Alumnerne i Regelen selv holde sig med, og senere vægrede Kommunitetet sig ved at vedligeholde og forny Bohavet, saa det overlodes Regensianerne selv at sørge for, at det manglende anskaffedes. Dog var Bohavet tarveligt, svarede det just til Lejlighederne, der endnu langt ned i Tiden vare forsynede med Stengulv; der var umalet Bjælkeloft, men Væggene vare dog kalkede, saa det raa Ler ikke faldt alt for meget i Øjnene; Vinduesruderne vare smaa og blyindfattede, og Værelserne til Gaden skæmmedes yderligere ved de hæslige Jærnstænger; men Datiden var nøjsom i saa Henseende, og de fleste Regensianere havde vel næppe kjendt synderlig til Luxus i deres Barndomshjem.

Dagens Syssel faldt i hin Tid ganske anderledes end nu om Stunder; man stod tidligere op og gik tidligere til Ro; den sædvanlige Tid, da Regensianerne rejste sig for at begynde Dagens Gjerning, har været omtrent Klokken fire, Vinter og Sommer; skjønt vi intet have fundet optegnet om, hvad de lagde Grunden med om Morgenen i de Dage, da Kaffe og Te vare næsten ukjendte Nydelser, der først langsomt, men sikkert, naaede at trænge igjennem, saa fejle vi vel næppe ved at antage, at det første, de nød om Morgenen, var en Drik Øl med noget Brød til og maaske en salt Sild, hvilket senere hen i Tiden blev forandret til varmt Øllebrød; saaledes var den sædvanlige Morgenmad beskaffen i det sextende og syttende Aarhundrede her i Landet, og saaledes var det vel ogsaa hos Studenterne, baade dem, der boede privat, og dem, der boede paa Regensen, hvis Portner med Tyende formodentlig oftest har sørget for Øllebrødets Tilberedelse; men mærkelig nok findes der nogle Beretninger om, at Regensianerne have holdt »Tjenere«; dem har det da maaske paahvilet at gjøre Morgenmaden i Stand. Naar Klokken var fem, skulde Regensianerne møde i Regenskirken

til Gudstjeneste, der bestod i en Bøn, Oplæsning af et Kapitel af Bibelen samt Salmesang; for at hindre Studenterne i den dem ofte paakommende Lyst til at unddrage sig denne Morgenandagt, bestemtes det, at Regensens Port først maatte aabnes, naar Gudstjenesten var forbi; saa havde de at forføje sig til Studiegaarden, hvor Forelæsningerne begyndte Klokken sex. Klokken ti slog Timen til Middagsmad, og de Studenter, der fik Kosten paa Kommunitetet, søgte da der til, medens de andre, der fik deres Fortæring privat i Byen, gik hver til sit; nogle Timer senere begyndte Eftermiddagsforelæsningerne; Klokken fem nødes Aftensmaden paa Kommunitetet, og Klokken otte maatte alle Regensianerne atter være til Stede for ved Aftenandagten i Regenskirken at afslutte Dagens Møje og Besvær; vare de ikke nærværende, maatte de selv sørge for Nattelogis, thi saa snart Gudstjenesten begyndte, lukkedes Regensporten for først at aabnes den næste Morgen; den, der var borte, udsatte sig desuden for adskillige drøje Irettesættelser af Regensprovsten; men for at give disse Formaninger yderligere Vægt, blev den, der havde skulket fra Andagten og havde været ude om Natten, i Regelen berøvet Maden den næste Dag eller de følgende Dage, efter som Brøden havde været mindre eller større, saa han ved paa den Maade at spæge sit Kjød skulde lære at vogte sig for at falde i slige Fristelser, som Nattesværmeri og hvad dermed fulgte; »tidlig til Ro« gjaldt det om i de Dage, da Natvægterne, naar Klokken havde slaaet ni, skulde spørge dem, de mødte, »hvi de færdedes saa silde paa Gaden«, og naar de da ikke fik tilfredsstillende Svar, skulde de sætte de natlige Vandringsmænd i Fængsel, for at de næste Dag kunde give Forklaring. At Studenterne ikke holdt af en saadan foreskreven tidlig Sengetid, men ofte søgte at emancipere sig fra den, derpaa kjendes mange Exempler, der neden for ville blive omtalte; gjentagne Gange, naar der ret viste sig kri-

gerske Tilbøjeligheder hos dem, blev det dem forbudt at være ude efter Klokken sex eller syv.

Saaledes omtrent var Programmet for Regensianernes og Kommunitetsalumnernes daglige Liv i det syttende Aarhundrede; men uheldigvis kom Virkeligheden alt for ofte til at staa i Modstrid med det, man havde sat sig som det ønskelige. I det vi nu i Korthed skulle betragte Spisningen i Kommunitetet og de dermed forbundne Øvelser, maa vi mindes, at en saadan offentlig Spisning ikke var ukjendt for en Del af de studerende fra deres Skoletid, da der ved enkelte af de større Skoler ogsaa fandtes noget lignende eller tilsvarende Institutioner, ved hvilke den aandelige Bespisning fulgtes med den legemlige*). Det vil mindes, at den første Bygning, hvor Kommunitetsspisningen fandt Sted, laa ved Helligaandskirken og nu er Ligkapel, men at Lokalet snart blev flyttet op til Universitetet, ud mod Nørregade. Hvad enten det nu er til det ene eller det andet Sted, vi i Tanken vende os, ville vi faa et ganske særeget Indtryk, der just ikke vil kunne kaldes heldigt; langs med Væggene var der Træbænke, og foran disse stode Bordene, der hvert afgav Plads til mindst ti, højst tolv Personer, som da havde deres Sæde paa begge Sider, medens for Enden af hvert Bord en højt betroet Student præsiderede med Titel af Dekanus for det Bord; foran det øverste og fornemste Bord sad Provsten, den foresatte for Kommunitetet eller, som det til daglig Brug kaldtes, »Klosteret«. I Enden af Salen var der ud til Køkkenet et Vindue; gjennem dette førtes Maden, der da af Opvarterne fordeltes paa de forskjellige Borde, hvis Inventarium, Tallerkener og Ølkander, vare af Tin eller maaske af Træ.

Paa den bestemte Tid aabnedes Døren, og ind strømmede en Skare af sultne Alumner samt endnu mere sultne

*) Om hvorledes det gik til med Bespisningen ved enkelte Latinskoler, se Hist. Arkiv 1886, I., S. 107—110.

Exspektanter, som haabede, der maatte blive levnet nogle Smuler til dem. I lange sorte Klæder burde de jo alle være; Provsten og Dekanerne havde som Udmærkelsestegn en lille sort Kappe kastet over Skuldrene over den øvrige Dragt; saae vi en saadan Flok med de højtidelige, alvorsfulde Bedemandsansigter, som det blev anset for mest passende at bære, maatte vi være nærmest tilbøjelige til at antage, det var Ligbærerlavet, der skulde holde Generalforsamling; og hen i det attende Aarhundrede vare Studenterne ogsaa virkelig blevne Kjøbenhavns vel bestaltede Ligbærere.

Maaltidet aabnedes med en Bordbøn, og den, der havde forsinket sig, saa han ikke var til Stede ved Bønnen, fik den Dag ingen Mad; alt skulde selvfølgelig gaa paa Latin eller Græsk, hvilket sidste Sprog dog af gode Grunde næppe mange have benyttet sig af som Meddelelsesmiddel; i hvor høj Grad det danske Sprog var bandlyst, se vi bedst deraf, at medens den, der under Maaltidet kom for Skade at sige endog blot tre Ord paa Dansk, skulde give en Mulkt paa en Mark, slap den, der kom drukken til Bordet med at bøde fire Skilling, hvorhos han jo rigtignok, som rimeligt var, blev bortvist for den Dag; ligeledes kostede ugudelig Banden og Sværgen kun nogle faa Skilling.

Naar Bønnen var holdt, blev første Ret sat paa Bordene, og hver langede til Fadene, Provsten og Dekanerne først, hver ved sit Bord, derpaa Studenterne skiftevis efter en vis Orden; naar nu den første Sult var stillet, indtraadte en højtidelig Tavshed, og en af Alumnerne ved hvert Bord begyndte at oplæse et Stykke af Bibelen eller en anden gudelig Bog; denne Oplæsning skulde vare en halv Time, først da maatte Studenterne tage fat igjen, — formodentlig er da anden Ret bleven serveret, den, der i lang Tid var den mellemste. Det var nemlig solid Kost, der opvartedes med, og hvis Studenterne gik sultne fra Bordet, var det deres egen Skyld; i mange Tider blev der, vides det, givet

fire Retter Mad om Middagen og tre om Aftenen; lidt efter Midten af det syttende Aarhundrede indskrænkedes det til tre Retter ved hvert Maaltid, men ogsaa disse maa anses for fuldkomment tilstrækkelige, i alt Fald efter vor Tids Opfattelse; her skal anføres en Spiseseddel for Retterne, saaledes som det skulde være det normale henimod Slutningen af det syttende Aarhundrede:

Søndag Middag: Groffenbrad*) — Kaal — Flæsk;
Søndag Aften: Sød Mælkevælling med Kringler udi — Steg — Fisk;
Mandag Middag: Sød Vælling — Sild — Kjød, salt eller fersk;
Mandag Aften: Sur Grød — Fisk — Kjød;
Tirsdag Middag: Kaal — Flæsk — fersk Kjød, stegt eller søden;
Tirsdag Aften: Sød Grød — Fisk — Kjød;
Onsdag Middag: Mælkevælling — Sild — Kjød;
Onsdag Aften: Sur Grød — Fisk — Kjød;
Torsdag Middag: Groffenbrad — Kaal — Flæsk;
Torsdag Aften: Sød Grød — Kjød — Fisk;
Fredag Middag: Sød Vælling — Sild — Kjød;
Fredag Aften: Sur Grød — Fisk — Kjød;
Lørdag Middag: Mælkevælling — Sild eller anden Fisk — Kjød;
Lørdag Aften: Grød — Kjød — Fisk.

Til hvert Maaltid gaves desuden til hver en Pot Øl, saa man skulde jo antage, det maatte være tilstrækkeligt, hvad der bødes, især da Portionerne efter Reglementet skulde være rigelige, af Kjød og Flæsk et halvt Pund, af Flynder og anden Fisk to, af Brød et halvt Pund til hvert Maaltid for uden Søbemaden: ja, det lyder næsten utroligt, at naar der paa Grund af Aarstiden eller af andre Aarsager

*) Groffenbrad er Oxekjød, brunet eller stegt i en Gryde med Laag over.

stundum gaves andre Retter end de normale, var der t. Ex. beregnet »to Lammehoveder med sin tilbørlig Lungemos« til Mands; men uheldigvis var det ofte langt fra, at de Bestemmelser, der stode paa Papiret, bleve bragte til Udførelse i Praxis, i det Økonomerne — undertiden var det en Professor, som forbandt denne materielle Stilling med sin Lærergjerning — søgte at skaffe sig ulovlig Fordel ved at give Portioner, der kun vare halvt saa store, som de burde være, eller maaske endnu mindre, t. Ex. naar Økonomen en Gang i Steden for en hel Skinke havde givet tre Fjerdedele af en Gaas, hvilket ganske vist har været lovlig lidt til tolv Personer, som da ogsaa klagede derover. I det hele taget har det meget ofte været Tilfældet, at der fra Alumnerne til Rektor eller de theologiske Professorer, hvem Tilsynet paalaa, kom Klager, der vist tit have været vel begrundede, baade over Madens Utilstrækkelighed og, hvad der var værre, over at den var fordærvet eller var urenlig tillavet; Klager fremkom vist alle Vegne, hvor Naturalforplejning var indført, saaledes skildres i Upsala af de misfornøjede Studenter Øllet som »tykt ligesom Svineæde!« I Kjøbenhavn klagede Studenterne derimod over, at Øllet var for tyndt, eller at det var surt; ligeledes træffe vi Anker over, at Smørret var gammelt, og at der kunde træffes Orme i det, at Bergfisken enten var saa haard, at den ikke kunde skæres itu, eller at der ogsaa stundum var Orme i den; at Dyppelsen undertiden kun bestod af Sennep og Vand, undertiden af Vand med raat Mel i; at Grynene i Grøden og Vællingen ikke vare rene nok; at Brødet ofte var oret o. s. v.

I det hele maa det have været et lidet taknemmeligt eller misundelsesværdigt Hverv at have at gjøre med den studerende Ungdoms Bespisning paa Kommunitetet; de Herrer vare ikke lette at gjøre til Pas, fordringsfulde som de i højeste Grad vare; og det synes næsten, at der var en stadig Krig mellem Alumnerne paa den ene og Økonomen

og hans Tjenestefolk paa den anden Side, der endog stundum af en vred Minervasøn kunde faa en Tinskaal med dens Indhold af Kaal eller Grød heven i Nakken; en Gang skete det ved Aftensmaaltidet, da Provsten, der særlig skulde sørge for Overholdelsen af Orden, samt nogle af Dekanerne vare fraværende, at Studenterne kastede Vrag paa Maden, paastode, at den lugtede ilde, og som Bevis paa deres Anklages Berettigelse bragte Prøver af Maden til Rektor og Professorerne; men denne deres selvraadige Optræden, der stred imod Lovene, som nok gave Ret til at klage, men uden at vise Uforskammethed, Tumult eller Sammenrottelse, kom dem dyrt at staa, i det Deltagerne deri straffedes med Fængsel, og nogle, der ved Sagens nærmere Undersøgelse viste sig i høj Grad opsætsige, bleve endog viste bort fra Universitetet; dette var i 1603, men en Dag i 1734 skete det, som dog maa forekomme os adskilligt værre, at en Student, der var misfornøjet med den Ret Ærter, som var bleven anrettet, tog sin Portion og bragte den over Gaden til Biskop Worm, der netop sad ved sit Middagsbord; Biskoppen smagte paa Ærterne, og da han erklærede dem dog for at være ganske spiselige, kastede Studenten sine Ærter i Biskoppens Terrin, i det han sagde, at naar Biskoppen erklærede dem for spiselige, kunde han jo selv spise dem; at en saadan Opførsel ikke kunde gaa ustraffet hen, er en Selvfølge.

Endnu skal i Anledning af Spisningen kun meddeles, at paa de mange indtræffende Fest- og Helligdage gaves samme Mad som den, der var normeret til Søndagene; paa Kirkens tre Fester fik man Sigtebrød i Steden for det daglige Grovbrød, og paa de fire Helligaftener, Mortens-, Jule-, Nyaars- og Helligtrekongers-Aften, trakteredes der med en Tønde stærkt og godt Øl; den sidstnævnte af disse Aftener betragtedes som Kommunitetets Stiftelsesfest, der højtideligholdtes ved en Række Skaaler paa Latin, ikke alene af Provsten og Dekanerne, men af alle de deltagende, hvert

Bord for sig, i det enhver Alumnus efter en lille latinsk Tale tømte sin Kande Øl, sit »Glædesbæger«, som det i Datidens sirlige Sprog kaldtes.

Denne Naturalforplejning, der maaske nok kunde være ganske tidssvarende under det sextende Aarhundredes noget primitive Forhold, var dog forbundet med mange Ulemper af forskjellig Art, hvilket traadte mere og mere frem i det syttende og end yderligere i det attende Aarhundrede, saa det oftere blev udtalt, at det vilde være ønskeligt, om der kunde ske en Forandring; men først Kjøbenhavns Ildebrand 1728, ved hvilken Kommunitetsbygningen brændte, bragte Sagen et Skridt fremad; vel gjenoptoges Spisningen nogle Aar senere, men det blev snart den almindelige Opfattelse, at denne Ordning havde overlevet sig selv; 1739 afløstes da Spisningen af en Pengeydelse, og saaledes er det vedblevet fremdeles, uagtet til sine Tider en eller anden Professor har været saa konservativ — eller i dette Tilfælde snarere reaktionær —, at han nok har kunnet ønske at gjenoplive Naturalforplejningen.

Dog fordi Bespisningen ophørte, bleve dog ikke Sammenkomsterne paa Kommunitetet afskaffede; thi foruden den legemlige Bespisning, og Haand i Haand med denne, gik den aandelige, der vel blev anset for at være nok saa vigtig. Det er foran omtalt, at ved hvert af Dagens to Maaltider skulde der i en halv Time oplæses et Stykke af Bibelen eller en anden gudelig Bog; men naar tredje Ret blev sat paa Bordet, lukkedes Dørene, for at ingen skulde undslippe; da toge de egentlige Klosterøvelser deres Begyndelse, og paa disse Disputereøvelser og Deklamationer lagdes den største Vægt; det var ved dem, mente man, at i en ganske særlig Grad Aand og Hjærte uddannedes, de vare Toppunktet for den videnskabelige Uddannelse, Universitetet var i Stand til at tilbyde; og jo oftere en Akademikus havde disputeret, desto bedre mentes han at have anvendt sin Tid ved Universitetet; da vi her i denne Skil-

dring ikke skulle komme ind paa den nærmere Ordning af Studeringerne, skal der kun henvises til, at medens der om Søndagen til Dels i Regenskirken, samt til visse andre Tider, holdtes adskillige mere højtidelige Disputatser, var det især paa Kommunitetet, at de daglige Disputereøvelser holdtes, der regnedes som det daglige Brød for Aanden; ligesom der jo var bestemte Retter til hver Dag, saaledes kjendtes ogsaa i Forvejen den aandelige Spiseseddel, i det der forud var bestemt, hvilke Videnskaber der skulde behandles paa de forskjellige Dage ved de forskjellige Borde; om Søndagene var det, til en Tid i alt Fald, Dagens Evangelium, der lagdes til Grund ved Middagsbordet, og Epistelen ved Aftensmaaltidet; Onsdag og Lørdag skulde enhver recitere et udenad lært Stykke enten paa Latin eller, naar det kom højt, paa Græsk; paa de øvrige fire Ugedage vare efter en vis Regel fordelte Grammatik, Logik, Retorik, Fysik, Metafysik, Astronomi, Historie og hvad der ellers doceredes — kun ikke Theologi; men det maa mindes, at alle de andre Videnskaber egentlig kunde siges at staa i Theologiens Tjeneste. Senere blev i en lang Aarrække Ordningen saaledes: Mandag Logik, Tirsdag Fysik, Onsdag Metafysik, de tre sidste Søgnedage Theologi, samt om Søndagen Texterne, hvorover der var blevet prædiket. Disse Øvelser, der havde til Hensigt at skærpe Tanken og virke, at Studenterne senere i Livet al Tid kunde være kampfærdige og have et Svar paa rede Haand, have maaske nok, naar de dreves med Skjønsomhed, kunnet virke gavnlig; men efterhaanden som Tiderne skiftede, bleve disse Disputatser mere og mere til Karrikaturer af, hvad de egentlig burde have været; og underligt er det, at hine Klosterøvelser, selv om de nok i Aarenes, eller Aarhundredernes, Løb noget skiftede Skikkelse, dog have kunnet vedblive at holde sig til helt henimod Slutningen af det attende Aarhundrede, altsaa til for ikke hundrede Aar siden.

Vi se bedst af Holbergs »Erasmus Montanus«, der sikkert ikke giver os nogen overdreven Skildring, hvor stor Pris man i den studerende Verden satte paa slige Disputatser som Prøvestenen for den Lærdom, der var tilegnet ved Universitetet, men tillige vises os her tydeligst, hvorledes Disputatserne vare udartede til tom Formalisme, saa det hele blev til orkesløst Ordgyderi. Saaledes var det med de mere højtidelige Disputatser, der for en stor Del bleve trykte, og hvis Titler dels minde om Stilopgaver, der i vore Dage kunne gives i Latinskolernes Mellemklasser, f. Ex. »Blev Cæsar dræbt med rette?« »Er det Kristne tilladt at føre Krig?« »Om den ødsle er bedre end den gjerrige«, »Enhver er sig selv nærmest«, — dels vise, at man søgte at løse Problemer om alt mellem Himmel og Jord, som »Hvad det var for en Fisk, der slugte Jonas«; »Af hvad Slags Træ Kundskabens Træ har været«; »Om Jerichos Mures Fald«; — Montanus anfører, at han havde disputeret over saadanne Themaer, som »om Englene vare skabte før Menneskene«, og »om Jorden var rund eller oval«; ikke uden Grund er den Bemærkning gjort, at man kunde fristes til at mistænke den Kommunitetsalumnus, der i Midten af det attende Aarhundrede disputerede over Betydningen af Talemaaden »Om Kejserens Skjæg« for at have villet ironisere over sine Kammerater og al den — med vor Tids Sprog at kalde det — »Humbug«, Disputatserne vare sunkne ned til at blive. Saaledes var det til Dels med de større, videnskabelige Disputationer, der ligesom skulde sætte Kransen paa den videnskabelige Bygning, til hvilken Grunden var lagt i Skolen, samtidig med at Lavrbærkransen eller Doktorhatten kom til at pryde den akademiske Isse; men i endnu højere Grad bleve Klosterøvelserne til ikke stort andet end Narreværk, hvorved Tiden spildtes. Dog dersom Datidens ægte Studenter med Datidens Øjne kunde have set ud i Fremtiden, vilde de have ment, at der aldeles intet lærtes nu, da hine aandelige Kamplege ikke ere i Brug;

Disputatserne vare nemlig for den studerende Verden Alfa og Omega, og med al god Grund er den Bemærkning gjort, at Studenterne nævnede deres Universitets dygtigste Disputator med samme Stolthed, som Soldaterne nævnede deres sejrvante Feltherre. En saadan Berømthed var Magister Hans Been, der overgik alle sine samtidige i Frugtbarhed paa dette Omraade; i mange Aar laa han paa Regensen, senere til sin Død, der indtraf 1708 i hans to og tresindstyvende Aar, paa Valkendorfs Kollegium, ligesom han samtidig i en længere Aarrække beklædte en Tillidspost som Dekanus ved et af Bordene i Kommunitetet; at der dog var nogle, som havde faaet Øjnene op for, at Verden just ikke tabte saa overdrevent ved denne Mands Død, se vi af den Gravskrift, en Spøgefugl gjorde over ham, og som lyder saaledes:

Lig-Text: Josva 24, v. 32: »Og de begrove Hans Been udi Sikem, efter at de havde ført hannem fra Ægypten«.

Her ligger Hans Been
Saa død som en Sten
Og piller ej mer filosofiske Ben;
Gudindernes Ten
Forvoldte den Men.
Han hastede langsom og var dog ej sen;
Hvor finder man en,
Som lefde saa ren
Fra Cypridis*) Lue og Abraham Lehn**)!
Derfore skal tegnes paa Træ og paa Gren
Til Evigheds Minde med Pen og med Pren:
Her ligger den gamle Magister Hans Been.

Dog der var andre, som forargedes over Spøgen og grundig læste den ubekjendte Forfatter Texten, i det de ogsaa citerede det gamle Testament Salme 34, 21: »Herren bevare Hans Been«, og 2 Kong. 23, 18: »Lad ham ligge

*) Cypris = Venus.
**) Abraham Lehn var en bekjendt Vinhandler i Kjøbenhavn.

og rører ikke Hans Been«. Den sidstes, vistnok velmente Vers falder dog ikke saa lidt i det komiske:

„Hold stille med din Skumle-Tand
At slide i de døde;
Hans Been han var en ærlig Mand
Ved gammel Klosterføde.“

IV.

Studenterne have altid betragtet sig som et særskilt Lav, der hørte til den lærde Stand, og som især i fordums Dage var at regne til Gejstligheden; som Skolediscipline vare at anse for Studenter »i Haabet«, saaledes kunde man regne Studenterne, paa faa Undtagelser nær, for vordende Præster; og den gejstlige Dragt var det ogsaa, der med enkelte Modifikationer, som Forholdene paabøde, var saa at sige reglementeret i den akademiske Verden i det sextende og syttende, ja for en Del hen i det attende Aarhundrede.

Til Dels har Studenternes Klædedragt været international, ligesom jo den lærde Stand var udbredt i alle Lande; men Forskjelligheder maa der vistnok have været. Naar det saaledes i et tysk Værk hedder om Studenterne ved Aaret 1500, at man maa tænke sig dem i »det fra Spanien komne maleriske Kostume, bredpullet Baret, nedfaldende Lokker, Halsen blottet næsten til Skuldrene, stor Lærreds Halskrave, kort Kappe, uagtet Luxuslovene befalede, at den skulde være lang, opsplittede Pludderhoser med Underfoder, der stak igjennem, brede korte Støvler, en Dolk eller et Sværd med et uformeligt stort Haandtag »som et Barnehoved« ved Siden«, — da maa vi vist være fuldstændig berettigede til at paastaa, at Studenterne i de nordiske Lande aldrig have baaret en saadan theatralsk Paaklædning. Her til Lands have de bestandig været mere tarvelig klædte, og om de endog oftere have haft Lyst og Tilbøjelighed til

at komme mere med paa Noderne og Moderne, har dog det overvejende Antal maattet gjøre en Dyd af Nødvendighed, i det de økonomiske Vilkaar have forbudt saadanne Udskejelser i Klædedragten; søgte stundum en enkelt at emancipere sig, vare de ærbare akademiske Fædre efter ham for, ved strænge Straffe, ja endog ved Trusel om Relegation at holde ham inden for de rette Grænser, til Straf for ham og til Skræk og Advarsel for ligesindede.

Det er derfor intet Under, at vi i Universitetslovene og Programmerne hyppig træffe konservative Bestemmelser angaaende Studenternes Klædedragt, og hvad der ellers hørte til deres ydre Menneske. Den Farve, der var den normerede for Klædedragten, slige gejstlige Personer skulde bære, var naturligvis den sorte; det vilde ikke have sømmet sig for de vordende Præster at gaa i »affarvede« Klæder. Det væsentligste Klædningsstykke var Kappen, der næsten helt indhyllede Personen, i alt Fald ved mere højtidelige Lejligheder, medens til daglig Brug og noget længere hen mod vor Tid maaske nok et mindre Stykke som en Trøje eller hvad vi ville kalde Frakke, kunde faa Lov til at passere som det yderste, skjønt nødig nok; Kappen vilde, selv om den kun naaede til Knæet, langt bedre være i Stand til at modstaa Modens Omskiftelser. At det var et dyrt Stykke, som det vist ofte er faldet saare vanskeligt at faa anskaffet, se vi bedst af den Omstændighed, at Datidens Pantelaanere vare i Stand til paa en god Studenterkappe at laane indtil 20 Kroner, en i hine Dage meget betydelig Sum. Naar vi høre det Skjældsord, hvormed Studenterne benævnedes af Hofmændene og deres Svende, med hvem de laa som i en stadig Fejde, nemlig Per Caudi, da skulde det egentlig hedde Caudæ, Genitiv af det latinske Cauda, en Hale, og have sin Oprindelse enten fra Studenterkappen, der, naar den under Gangen flagrede, paa en Maade havde Udseende af en Hale, eller fra den Hætte, det sextende Aarhundredes Skoledisciple gik med, og som forlængedes et Stykke ned

ad Ryggen, saa Spottenavnet i saa Tilfælde var saa meget mere saarende, som Modstanderne derved stemplede Studenterne som Drenge.

Det er ikke ret mange Billeder af Studenter, der ere os efterladte fra hine Dage, men vi kunne dog af dem danne os et nogenlunde paalideligt Billede af, hvorledes det sextende og syttende Aarhundredes Studenter saae ud, eller i alt Fald burde se ud, saafremt de rettede sig efter de foreskrevne Bestemmelser; et Landemode 1587 giver en Beskrivelse af den Dragt, der blev anset for at være mest passende for de studerende, nemlig korte, snævre Knæbenklæder og en Brystdug med Skjøder til midt paa Laarene; en glat sluttende Trøje (tunica) med snævre Ærmer, sammenhægtet for til og naaende til Knæerne; oven over den, ligeledes til Knæerne, en Kappe eller Kaabe (toga) uden Ærmer med et glat Skulderstykke af tre, højst fire Fingres Bredde. Paa Fødderne havde de Sko og paa Hovedet Huer; — at bære Støvler og høje Hatte, som netop da begyndte at komme i Brug i de verdslige Stænder og heller ikke længe kunde holdes ude fra den studerende Verden, blev som nymodens Flothed anset for usømmeligt for Musernes stille Dyrkere, de vordende Præster, hvem det endog undertiden indskærpedes, at de udsatte sig for at gaa glip af Tilladelse til at underkaste sig Attestats og Lov til at prædike, samt senere hen i Livet endog enhver Udsigt til Præstekald, saafremt de havde formastet sig til i deres Studenterdage at vise sig som Modejunkere.

Det har nemlig hos de akademiske Fædre, Professorerne, og de andre Tilsynsmænd, vakt Harme at se Studenterne følge Modens omskiftende Luner. Enhver Afvigelse fra den sædvanlige Klædedragt mente man mishagede Gud, som da lod sin Straffedom komme inden kort Tid; men i ganske særlig Grad maatte det være bespotteligt, naar Studenterne, der netop skulde foregaa Folk med et godt Exempel ogsaa i saa Henseende, stillede sig udfordrende over for Gud, hvis

Straf derfor mentes ikke at ville udeblive; saaledes udstedtes 1627 et Universitetsprogram, der advarede Studenterne mod overdaadig Klædedragt, og de formanedes til at ydmyge sig under Guds vældige Haand og aflægge de ny kostbare »Noder og Moder«, i det de skulde ret betænke de mange Haande Ulykker, Landet hjemsøgtes af — Pest, Krig, Oversvømmelse, Hunger, og især, hvad der var det værste, Antikristens Makinationer. Bestemmelserne om, hvorledes Dragten skulde være, vare i de forskjellige Universitetsprogrammer som oftest holdte i en noget taaget Almindelighed, at den skulde være sømmelig og anstændig; da vi derimod have adskillige Forskrifter om, hvorledes den ikke maatte være, kunne vi deraf lettest slutte os til, i hvilke Henseender Studenterne have haft Tilbøjelighed til at skeje ud med Hensyn til Klædedragt. Allerede meget tidlig finde vi saaledes Paalæg om, ikke alene at Doktorer og Magistre, men ogsaa Studenterne skulde være iførte gejstlig Dragt, som var uden Indsnit og ikke faldt ned i Frynser, ikke var uanstændig kort eller opskaaren ved Siderne; heller ikke maatte den være stribet, tærnet eller mønstret som et Tæppe og ikke udmærke sig ved brogede Farver; lige saa lidt maatte de bære Kjæder, Spænder eller andre Prydelser, der vare Lægmænd forbeholdte; det samme gjaldt om Vaaben. Senere hen i Tiden, da Skjortekraverne udviklede sig til at blive Pibekraver, som kom til at høre til den gejstlige Dragt, var der mange Studenter, der ret vilde lapse sig med disse Kraver, som de lode gjøre af kolossal Størrelse; 1577 klagedes saaledes af Rektoren ved Frue Skole, Niels Krag, der som et Appendix til sin Skolegjerning havde at lede Kirkesangen i Frue Kirke, over at Studenterne endelig vilde staa paa Pulpituret, for at Folk kunde se og beundre deres store Pibekraver.

Nu kan man jo ikke undres over, at det har vakt en Del Forargelse rundt omkring, naar Studenterne, der jo paa faa Undtagelser nær vare trængende til Understøttelse af

den offentlige og private Godgjørenhed, ikke desto mindre vare blandt de første, der fulgte ny og kostbare Moder; men det har vist været mere end en dydig Forargelse over Studenternes Luxus, — det har sikkert ogsaa ofte været Vrede over. at Studenterne søgte at hamle op med de unge Adelsmænd, — der har bragt Rigets Kansler Just Høeg til i 1645 at henvende sig til Sjællands Biskop, Jesper Brochmand, med en Klage, hvori han foruden at fremføre forskjellige andre Ankeposter besværer sig over »den alamodiske Dragt, Studenterne, andre til Forargelse, førte, og hvori baade han og andre gode Mænd havde største Mishag«. Rigtignok tog Biskoppen til en vis Grad sine Studenter i Forsvar, i det han baade erklærede, at Universitetet omtrent hvert Aar ved Program forbød al Overdaadighed i Klædedragt, og tillige gjorde opmærksom paa, hvad der vist var ganske korrekt, at »ham tyktes, den største Alamode bestod deri, at baade Buxer og Trøje vare luslidte og undertiden revne, saa at baade han og andre godt Folk i Akademiet maatte komme dem til ringe Undsætning at bøde Klæderne med«; disse Biskoppens Undskyldninger hjalp imidlertid ikke, Kansleren fik udvirket hos Kongen et alvorligt Paalæg til Studenterne i Almindelighed og Kommunitets-Alumnerne i Særdeleshed blandt andet om at »aflægge deres Remme omkring Livet og Knæerne, tillukke deres aabne Ærmer, afskaffe deres vide Støvlekraver med mere Uskikkelighed«. Det hjalp dog ikke meget; thi faa Aar efter maatte Professorerne atter til at give Studenterne Tilhold, fordi de tænkte mere paa deres smukke Støvler og Linned end paa Bibelen, og fordi selv theologiske Studenter klædte sig som Hoffolk, ligesom de ødede saa mange hollandske Kniplinger til deres Linned om Hænderne og til Støvlemansketter. Medens disse Irettesættelser vel nærmest ere fremkomne ved Tryk fra Adelens Side og derfor maaske ikke have frugtet ret meget, men snarere vakt Studenternes Trods og Harme mod den begunstigede Stand, kan det være, at de

hellere have rettet sig efter Præsternes Formaninger, naar de i deres Prædikener udtalte deres gudelige Harme over, at ogsaa Studenterne vare smittede af Tidens Modesyge; noget ind i det syttende Aarhundrede udtalte en Præst sig saaledes om den studerende Ungdoms Letfærdighed: »I Sandhed, de træde frem i Støvler og Sporer, i deres ungarske Rocke med deres Toppe for i Hovedet, saa de gudfrygtige maa græmme sig til Døde over saadan Letfærdighed; i Sandhed, Rektor burde med de andre højlærde holde dem til saadan Klædedragt, som deres Stand udkræver, og lade adelige Personer føre smalle Støvler med de klingende Sporer, som det kvemmer (sømmer sig). Ja, dem burde at skære deres Haar, som den Hellig Aand dem foreskriver hos Ezekiel Kap. 44; sandelig, disse mange Toppefostre, her findes blandt os, paaminder os endog om denne Letfærdighed; men des værre ingen vil agte det, ingen vil tage sig saadant til Hjærte«. 1626 udstedtes et Universitetsprogram, ved hvilket Studenterne, under Henvisning til Pesten og andre Tegn paa den guddommelige Vrede, indtrængende advaredes mod usømmelig Klædedragt, saasom Haarpynt, Haandlin, Bjælder paa Skoene og disses tilspidsede Form.

I hvor høj Grad Studenterne regnedes for at høre til Gejstligheden, kunne vi bedst skjønne af den Omstændighed, at det 1624 blev paabudt enhver Student, naar han prædikede, da at være iført fuldstændig Præstedragt; nu er det jo netop omvendt, i det i vore Dage Ordinationen er gjort til en Betingelse for at bære Præstekjole og Præstekrave.

I Trediveaarskrigen kom der til Kjøbenhavn mange Studenter, som her søgte et sikrere Opholdssted end ved deres Hjemlands Universiteter; men de medbragte ogsaa fra Tysklands Højskoler mange daarlige Vaner og Unoder, som dér havde været i Brug, men hidtil vare ukjendte for den studerende Ungdom i Danmark, og nogen heldig Indflydelse øvede de i det hele taget ikke; medens netop i de Dage, som foran omtalt, Pyntesygen tog Overhaand, har der paa samme Tid víst sig Tilbøjelighed blandt Studenterne

i modsat Retning, nemlig til Sjuskeri og Skjødesleshed i Paaklædningen, som deres Tilsynsmænd heller ikke kunde se gjennem Fingre med; da var det, at Slobrokken begyndte at vinde Indpas, men de unge Mennesker have ofte syntes, at der var noget rigtig flot ved at bruge dem ikke alene til Hjemmedragt, men paa Gader og Stræder, hvilket dog aldrig ret blev Skik i Kjøbenhavn; maaske det snarere har været af Magelighed, at Regensianerne baade da og især senere havde den slemme Tilbøjelighed i Slobrokken at besøge Værtshusene, der i Kannikestræde dannede et fristende Gjenboskab, saa det til sidst helt maatte forbydes Studenterne at komme paa de Steder. I ganske anderledes høj Grad har i andre Lande Slobrokken naaet til at blive, om man saa vil kalde det, Studenternes Nationaldragt eller Uniform; saaledes var det i Tyskland, og fra Holland høre vi Klager fra det syttende Aarhundrede over, at Studenterne mødte i Slobrok baade i Kirkerne og paa Kollegierne; paa Gaderne synes det, at de dog i Regelen have kastet en Kappe over sig; men paa Kollegierne kan det siges, at de i Ordets egentligste Forstand »lod, som de vare hjemme«; der klages ligeledes fra Holland over, at nogle mødte til Bords i Slobrok, uden at have Buxer under; i Leipzig maatte der i Begyndelsen af det attende Aarhundrede udstedes gjentagne Forbud imod, at Studenterne viste sig offentlig i Slobrok, med Nathue og med brændende Tobakspiber.

Thi Tobakken har vist al Tid, siden den kom i Brug, haft mange Tilhængere i den studerende Verden; endnu den Dag i Dag, naar en Kunstner vil fremstille en Student, bekæftiget i Studereværelset, afbilder han som oftest den unge Videnskabsmand i Slobrok og med en Tobakspibe; der er ingen Tvivl om, at en saadan, i alt Fald fra det syttende Aarhundrede af, har været anset for et nødvendigt Attribut til en Student, og nogle have vel endog drevet det til en sand Virtuositet i den Retning. Vi vide alle, hvorledes Erasmus Montanus var en ivrig Tobaksryger, der var henrykt over den Invention, som var gjort, at kunne

smøge og skrive paa én Gang — det er en Kunst, man nu har lært grundig nok, saa vi ikke behøver at gjøre som han, der satte Pibehovedet gjennem et Hul, han havde paa sin Hat, for saaledes at kunne »smøge studentikôs« *).

En Skik, eller rettere Uskik, som ogsaa tog Overhaand ved Trediveaarskrigens baade direkte og indirekte Indflydelse paa Forholdene her hjemme, var den, at Studenterne bare Vaaben; rigtignok var det jo i de Dage, saaledes i det sextende Aarhundrede, almindeligt, og kunde maaske ogsaa være nødvendigt at gaa bevæbnet; enhver Bonde, der skulde til Kjøbstaden, havde sit Værge med sig; enhver Borgermand, der trak i Stadsklæderne, spændte sin Kaarde ved Siden, — ikke at tale om Adelsmændene og deres Svende; hvorfor skulde da Studenterne ikke ogsaa have Lov til at gaa bevæbnede? Grunden var den, at Lovgivningen havde været saa forudseende, at den nok kunde vide, de unge Mennesker ikke vilde lade sig nøje med at bruge Kaarden til Pynt, men virkelig som Vaaben, og det til Angreb ikke mindre end til Forsvar. Der gaves derfor mangfoldige Forbud imod, at Studenterne gik bevæbnede; men lige lidt hjalp de, det se vi bedst af de mangfoldige Tilfælde, der berettes os om blodige Slagsmaal med blanke Vaaben. Dog især var det hen i det syttende Aarhundrede, at det begyndte

*) Paa det kongelige Theater bærer man sig i Følge Meddelelse derfra saaledes ad, at Erasmus tager Piben, der bestaar af Merskumshoved og lang Hestehaarsslange, og stikker denne gjennem et Hul i Hatteskyggen, saaledes at Hovedet hviler mellem Pullen og den opkrampede Skygge, og Slangen hænger ned til at ryge af, naar han sætter Hatten paa. Fra sagkyndig Haand har jeg imidlertid erfaret at denne Maade, som Traditionen har hjemlet, næppe er korrekt; der skrives: „Man røg jo paa Holbergs Tid af lange hollandske Kridtpiber; naar man stak en saadan Pibestilk gjennem et Hul i Hatten og havde Hatten staaende ved Siden af sig paa Bordet, væltede Piben jo ikke, naar man slap den, og man kunde udmærket „smøge og skrive til lige". Des uden er der jo noget unaturligt i at tage Hatten paa, naar man skulde skrive."

at blive en almindelig Skik for de studerende at bære Vaaben, hvad enten det nu har været en Kaarde eller Dolk, ikke alene ved højtidelige Lejligheder til Pynt, men ogsaa til Hverdag, ligesom de ogsaa nu og da have været i Besiddelse af Skydevaaben; det vides nemlig fra en Tid at have været en yndet Sport for Regensianerne fra deres Vinduer at skyde Gjenboernes Duer. Saa kom Krigsbegivenhederne 1657—60, i hvilke Kjøbenhavns Studenter med Hæder bare deres Vaaben, som de efter Fredslutningen ikke atter vilde give Slip paa, uagtet Professorerne gjorde, hvad der stod i deres Magt for at bekæmpe disse krigerske Minder, ja endog paa deres Parti fik Kongen, som synes at have glemt den Taknemmelighedsgjæld, han var i til Studenternes Vaaben, i det han 1667 forbød alle Studenter at bære Vaaben; senere indskrænkedes Forbudet til at gjælde Theologerne; men disse vilde ikke staa tilbage, ja der haves endog Exempler paa, at de have baaret Kaarde, naar de stode paa Prædikestolen; uden at agte paa de mange Forbud vedbleve dog Studenterne af de forskjellige Fakulteter at regne Kaarden for næsten lige saa nødvendig til sømmelig Paaklædning som Hovedbeklædningen og Fodbeklædningen; og det lader til, at der var mange af dem, som kun, tvungne af Nødvendigheden, aflagde Kaarden, naar de netop skulde tale med en af Professorerne. Endnu til Midten af det attende Aarhundrede gik mange Studenter med deres Værge ved Siden; men da i Tidernes Løb Raaheden for en Del tabte sig baade blandt Folk i det hele taget og særlig i den studerende Stand — vistnok til Dels ved den pietistiske Retnings Indflydelse i den første Halvdel af forrige Aarhundrede —, og Skikken at gaa bevæbnet paa Gaderne ogsaa gik af Mode blandt de andre Stænder, kom Studenterne ogsaa mere og mere bort derfra; omtrent fra 1770 kan man regne, at den koleriske Kaarde er bleven afløst af den mere flegmatiske Spaserestok. (Sluttes.)

Vilhelm Bang.

Af General Grants Memoirer.

III.

Aarsagerne til den mejicanske Krig. — Corpus Christi. — Mejicanske Smuglere. — Det spanske Herredømme i Mejico. — Anskaffelse af Transportmidler.

Texas var oprindelig en Stat, som hørte til den mejicanske Republik; den strakte sig fra Sabinefloden i Øst til Rio Grande i Vest, og fra den mejicanske Golf i Syd til de forenede Staters Omraade og til New-Mexico, som den Gang ligeledes var en mejicansk Stat. Det var et stort Rige efter Flademaalet, men Befolkningen var kun sparsom, indtil der her nedsatte sig Amerikanere, som af Mejico havde udbedt sig Tilladelse til Kolonisation. Disse Kolonister toge kun meget ringe Hensyn til den øverste Regering, men indførte næsten fra første Færd Slaveriet, skjønt den mejicanske Forfatning ikke tilstedede det, den Gang saa lidt som nu. Snart derpaa indrettede de deres egen uafhængige Regering, og der blev nu indtil 1836 af Navn ført en Krig mellem Texas og Mejico, da de aktive Fjendtligheder næsten ganske ophørte med den mejicanske Præsident, Santa Annas Tilfangetagelse. De samme Folk, der med Mejicos Tilladelse havde koloniseret Texas og derpaa skilt sig fra denne Re-

publik, saa snart de følte sig stærke nok dertil, de samme Folk tilbøde imidlertid kort derpaa de forenede Stater sig selv og deres Land, og i 1845 blev dette Tilbud modtaget. Kolonisationen, Udskillelsen og Annekteringen havde fra Planens første Begyndelse til dens sluttelige Gjennemførelse kun været en Sammensværgelse, som gik ud paa at erhverve nyt Landeomraade, hvoraf der kunde dannes Slavestater for den amerikanske Union.

Dog selv om Annekteringen maaske nok lod sig forsvare, kan den Maade, hvorpaa man paatvang Mejico Krigen, som rejste sig heraf, umulig undskyldes. I Virkeligheden vilde Annektionisterne have et endnu større Landeomraade, end de muligvis kunde rejse Krav paa som Dele af den nye Erhvervelse. Texas havde som uafhængig Stat aldrig øvet Jurisdiktion over Landeomraadet mellem Nuecesfloden og Rio Grande; Mejico havde aldrig anerkjendt Texas's Uafhængighed og stadig hævdet, at hin Stat, selv om den var uafhængig, aldrig havde haft nogen Ret til Landeomraadet syd for Nueces. Jeg véd meget vel, at en Traktat, som blev afsluttet mellem Texasmændene og Santa Anna under hans Fangenskab, cederede førstnævnte hele Landeomraadet mellem Nueces og Rio Grande; men ved denne Traktats Afslutning var Santa Anna Krigsfange, og hans Liv stod paa Spil; han vidste, at han havde fortjent Døden for Texasmændenes Hænder, naar det maatte lykkes dem at tage ham til Fange. Hvis Texasmændene havde røvet ham Livet, havde de kun fulgt det Exempel, Santa Anna selv havde givet et Par Aar tidligere, da han lod hele Besætningen i Alamo og Landsbybefolkningen i Goliad henrette.

Efter Texas's Annektion og derpaa følgende militære Besættelse fik Okkupationshæren under General Taylor Paalæg om at besætte det omstridte Distrikt. Hæren blev ikke staaende ved Nueces for at tilbyde Forhandlinger om Grænsespørgsmaalets Løsning, men trængte frem over Floden, aabenbart for at tvinge Mejico til at begynde Krig. Man

maa dog give den amerikanske Nation den Ros, at vi efter Mejicos Erobring — da vi havde hele Landet i vor Besiddelse og altsaa havde kunnet beholde det eller stille, hvad Betingelser vi lystede — have betalt en rund Sum for dette Extraomraade, mere end Landet var værdt eller nogen Sinde havde kunnet blive værdt for Mejico. For os var det et stort Rige af uberegnelig Værd, men vi havde kunnet vinde det paa anden Maade. Sydstaternes Rebellion var for en stor Del Konsekvensen af den mejicanske Krig; vi have lidt vor Straf ved den mest blodige og kostbare Krig i de moderne Tider.

I Maj 1844 rykkede, som sagt, 4de Infanteriregiment ind i Camp Salubrity og modtog Befaling til at afvente yderligere Anvisninger. I Begyndelsen beboede Officererne og Mandskabet de sædvanlige Telte, som imidlertid under den voxende Sommervarme forsynedes med Trætage, der skulde holde Solstraalerne ude. Sommeren tilbragte vi Officerer med selskabelige Fornøjelser og Besøg hos vore Kammerater i det 5 Mil fjærne Fort Jessup, hos Plantageejerne ved Røde Flod og Borgerne i Natchitoches og Grand Ecore. Mellem Hærens Officerer og Beboerne herskede det bedste Forhold. Opholdet i Camp Salubrity og de Bekjendtskaber, jeg stiftede, høre til mine kjæreste Minder, og de faa Officerer, som den Gang vare mine Kammerater og endnu ere i Live, dele utvivlsomt min Følelse; foruden mig selv tror jeg ikke, at der er flere end tvende tilbage af dem, som den Gang vare stationerede i Camp Salubrity.

Mine Forventninger om at blive sendt som Lærer til West-Point svandt bort ved disse Udsigter til en truende Krig, tilmed da jeg var ansat ved et Regiment, som havde bortkommanderet et usædvanlig stort Antal Officerer til særlig Tjeneste. Paa den Tid, hvorom jeg taler, bleve Officererne for Kvartermesterens, Kommissariatets og Generaladjudantens Stabe tagne fra Linjen, men opgave ikke deres Stilling ved Regimentet, naar de ikke her havde samme

Rang som ved Staben, men sædvanligvis bleve Løjtenanterne udnævnte til Kaptejner for at udfylde Vakancerne i Stabene; avancerede de nu ogsaa i Linjen til Kaptejner, før de fik Majorsrang i Stabene, plejede de at vælge, hvilken Stilling de vilde beholde. I Aaret 1844 var der af 4de Regiment udkommanderet mindst sex Officerer til Tjenestegjørelse ved Staben, altsaa stadig fraværende fra Regimentet, og under slige Omstændigheder opgav jeg ganske mine Studier efter en bestemt Plan og læste fremtidig kun for min Fornøjelses Skyld, hvad jeg just heller ikke havde gode Stunder til, før Krigen var endt. Jeg havde min egen Ridehest, opholdt mig om Dagen mest i det frie og kom mig ganske for den Hoste, jeg havde bragt med fra West-Point, og for alle Symptomer paa Brystsyge; jeg har ofte tænkt paa, at mit Liv er blevet reddet og min Sundhed gjenoprettet ved den Bevægelse og de Strabadser, som bleve mig paatvungne ved en Regeringsakt og en Krig, som jeg begge misbilligede.

Mod Sommerens Slutning indtraadte køligere Dage og koldere Nætter, og da der ikke indtraf »yderligere Befalinger«, begyndte vi at træffe Foranstaltninger til at modarbejde hint Onde. Mandskabet maatte hidskaffe Træ til at bygge Barakker. og inden kort Frist vare vi alle, menige og Officerer, behagelig indlogerede; Omkostningerne hermed vare for Regeringens Vedkommende lige Nul eller dog næsten Nul. Vinteren forløb mere behagelig end Sommeren, da Plantageejerne ved »Kysten« — saaledes kaldes Lavningerne ved den røde Flod — nu og da afholdt Selskaber. Klimaet var henrivende.

Ved Slutningen af den korte Kongres-Samling fra Aaret 1844—45 gik Loven om Texas's Annektion igjennem; den 1ste Marts 1845 forelagdes den Præsident Tyler og fik hurtig hans Stadfæstelse, og da Efterretningen indtraf hos os, begyndte vi at imødese nye »yderligere Befalinger«, der dog ikke indløb saa hurtig, som ventet; jeg udbad mig derfor og fik ogsaa den 1ste Maj en Orlov paa tyve Dage

for at aflægge et Besøg i St. Louis. Formaalet for dette Besøg har jeg alt fortalt.

I Begyndelsen af Juli modtoge vi endelig den saa længe ventede Befaling, der dog kun forlagde vort Regiment til Kasernen i New-Orleans, hvor vi alt indtraf før Maanedens Midte og atter lange Uger igjennem imødesaa yderligere Instruxer. Under vort Ophold i New-Orleans rasede den gule Feber, og efter Gadernes Udseende at dømme skulde man tro, at det altid var en stræng overholdt Søndag. Jeg husker kun en eneste Lejlighed, da denne strænge Holdning fra Beboernes Side syntes afbrudt. En Morgen var jeg tilfældigvis vaagen ved Daggry, da jeg hørte et Skud falde ikke langt borte; jeg saae ud for at erfare, hvad det havde at betyde, og bemærkede i Nærheden to Grupper af Mænd. Senere hørte jeg, »at det blot havde været et Par Herrer, som afgjorde en Meningsforskjellighed med Bøssen paa tyve Skridts Afstand.« Jeg husker ikke mere, om en af dem blev dræbt eller saaret; men Meningsforskjelligheden er vel nok bleven afgjort paa en tilfredsstillende, efter Deltagernes Opfattelse »ærefuld« Maade. Jeg tror ikke, at jeg nogen Sinde vilde have Mod til at prøve en Duel. Skulde nogen tilføje mig en saa stor Uret, at jeg kunde være til Sinds at dræbe ham, vilde jeg dog ikke være tilbøjelig til at overlade ham Valget af de Vaaben, hvormed dette skulde ske, eller af Tiden, Stedet og den Afstand, hvorfra jeg skulde tage Livet af ham. Skulde jeg derimod fornærme nogen saa højlig, at han maatte være berettiget til at dræbe mig, vilde jeg, saafremt jeg var mig min Uret bevidst, gjøre en hvilken som helst fornuftig Bod, der maatte staa i min Magt. Jeg bekæmper Duellen af ædlere Grunde end de her angivne; en stor Del af de Dueller, som udfægtes, vilde utvivlsomt ikke komme i Stand, saafremt det ikke havde manglet Deltagerne paa moralsk Mod til at afslaa Tvekampen.

I Camp Salubrity og under Marchen til New-Orleans stod fjerde Infanteri-Regiment under Befaling af en Oberst Vose, en gammel Herre, der allerede i en Række af Aar ikke havde ført Kommandoen under Exercitsen. Han var imidlertid ikke den Mand, som i Farens Øjeblikke skulde opdage en Svagelighed hos sig. Da Krigen syntes at forestaa, holdt han det for sin Pligt atter at opfriske sine taktiske Kundskaber, og da vi havde naaet vor nye Post, overtog han under Bataillons-Exercitsen selv Befalingen over Regimentet; men allerede efter et Par Øvelser sendte han Mandskabet bort, vendte sig om for at søge sit Kvarter og styrtede død til Jorden. Han havde aldrig klaget over sin Helsen og var sandsynligvis død af et Hjærteonde; det var en højst agtværdig Mand, af exemplariske Vaner og ingenlunde selv Skyld i sin Sygdom.

I Begyndelsen af September begav Regimentet sig fra New-Orleans til Corpus-Christi i Texas. Oceandamperne vare den Gang endnu ikke almindelige, og Overfarten blev derfor gjort med Sejlskibe. I Farvandet foran Indsejlingen til Corpus-Christi-Bugt var der paa hin Tid ikke meget over en Meter Vand, saa at Udskibningen maatte gaa for sig ved smaa Dampere til en i Farvandet liggende Ø, Shell-Island, medens de store Skibe maatte ankre op flere Mile fra Land. Som Følge heraf gik Arbejdet kun langsomt fra Haanden, og da Hæren kun havde en eller to Dampere til sin Raadighed, medgik der en Række af Dage for at landsætte et eneste Regiment med dets Forraad, Lejrfornødenheder og Teltudrustning. Tilfældigvis var det et smukt Vejr, medens vi vare optagne hermed; men Dønningen, der løb i Nærheden af Kysten, gik saa høj, at Sejlskibet og Damperen kom et godt Stykke fra hinanden, naar de vare paa de modsatte Sider af samme Bølge. Mandskab og Bagage bleve hissede ned omtrent i Højde med Damperens nederste Dæk; saa snart Sejlskibet og Damperen laa i samme Bølgedal og nær nok hinanden, blev Lasten hurtig

trukken ind paa Damperen og hurtig hisset helt ned til Dækket.

Efter at jeg var kommen i Land og havde haft flere Dage Vagt paa Shell-Island, som laa fulde 9 km. fra Skibet, hændtes det, at jeg af en eller anden Grund maatte gaa om Bord. Under mit Ophold paa »Suviah« — saaledes tror jeg nok, at Skibet hed — hørte jeg en frygtelig Larm i Skibets modsatte Ende og et højt, heftigt Skjænderi af bandende Matroser, som »Gud for . . . . . dine Øjne« o. s. v. I næste Øjeblik styrtede Kaptejnen — en lille, højst irritabel Mand, der havde Svindsot i højeste Grad og næppe vejede sine hundrede Pund — til med en Sabel, der næsten var lige saa lang og tung som han selv, og brølte af fuld Hals, at hans Folk havde gjort Mytteri. Det var utvivlsomt nødvendigt at komme Kaptejnen til Hjælp, og efter faa Minutters Forløb vare samtlige Matroser, som beskyldtes for Mytteri, sluttede i Jærn. Jeg havde næsten ønsket ikke at være kommen om Bord; da de for Oprør anklagede Sømænd uden Modstand lode sig lægge i Jærn, betvivler jeg i øvrigt, at de have vidst, at de gjorde sig skyldige i Mytteri, før man fortalte dem det.

Da jeg vilde forlade Skibet, havde jeg alt set saa meget af det enkelte og dobbelte Trisseværk, hvormed Passagererne bleve hejsede ned fra Skibets øvre Dæk paa den neden for liggende Damper, at jeg besluttede at stige ned uden dette Hjælpemiddel. Uden at fortælle noget om min Hensigt klavrede jeg op i Hejseværket, greb Mellemtovet lige under den øvre Blok, satte en Fod paa Krogen under den nederste Blok og svang mig ud. I samme Øjeblik raabte en Stemme: »Stop!« Det var for sent; jeg forsøgte af al Magt at stoppe op, men mine Fødder fore ud i Luften og mit Hoved sank nedad saa hurtig, at mit Tag glippede, og jeg faldt paa Hovedet i det nogle og tyve Fod dybe Vand under mig, og det med en saadan Fart, at jeg nær aldrig var hørt op at synke. Jeg havde imidlertid ikke tabt min

Aandsnærværelse, og da jeg igjen kom op til Overfladen, begyndte jeg at svømme; jeg var en ganske god Svømmer og holdt mig oven Vande, til man fik sendt en Spand ned, ved hvilken jeg atter blev hejset til Vejrs uden at have lidt den ringeste Men; jeg tror ikke, at nogen om Bord havde Medynk med mig, da det befandtes, at jeg var uskadt, ja Spasen var til Moro endog for mig selv. Kaptejnen paa »Suviah« døde nogle Maaneder senere af sin Sygdom, saa vidt jeg véd, før hans oprørske Matroser bleve stillede for Domstolen; forhaabentlig ere de blevne frifundne; thi, som sagt, jeg har altid ment, at det hele Mytteri kun har været et Hjærnefoster af den svage, syge Mand.

Efter at vi vare landsatte paa Shell-Island, kostede det os megen Møje at naa over til Corpus-Christi. Saafremt min Hukommelse ikke slaar fejl, var der ved 4de Infanteri-Regiments Ankomst kun en lille Damper til Stede for at transportere Tropperne og Bagagen; senere sørgede man for flere Skibe. Afstanden mellem Shell-Island og Corpus-Christi var 3½—4 Mil. Det Farvand, som førte til Bugten, var saa grundt, at Damperen, naar den var belastet, trods sin Lidenhed maatte slæbes over Grunden. Saaledes kunde der kun gjøres én Tur daglig. Senere afhjalp man denne Ulempe ved at uddybe Farvandet og anskaffe et større Antal passende Skibe.

Corpus-Christi ligger ved den øvre Ende af Bugten, som dannes ved Floden Nueces's Munding i Havet. Den Gang Stedet første Gang blev besat af de forenede Staters Tropper, laa her en lille mejicansk Flække paa næppe hundrede Sjæle; desuden var her anlagt en lille amerikansk Handelsplads, som afsatte Varer til de mejicanske Smuglere. Alt Smuglergods blev pakket i faste Baller paa omtrent 100 Punds Vægt, saa at de kunde læsses paa Muldyr; to saadanne Baller udgjorde en Byrde for et almindeligt mejicansk Muldyr; større Dyr kunde bære tre Baller. Hovedforretningerne bleve gjorte i Tobaksblade, amerikanske

Bomuldstøjer og Kattuner. Før Hærens Ankomst kunde Mejicanerne til Gjengjæld ikke byde synderlig andet end Sølv. I Forhold til den Befolkning, som skulde forsørges med Tobak, var Omsætningen i denne Artikel uhyre. Næsten alle Mejicanere over ti Aar og mange i en endnu yngre Alder røge deres Cigaret; næsten enhver Mejicaner bar en Pung med Tobaksblade, som ved at rulles forvandledes til Smul, samt Majshylstre til Dæksblade. Cigaretterne rulledes af Røgerne, umiddelbart før de skulde bruges.

Paa den Tid, jeg omhandler, og endnu mange Tider senere — saa vidt jeg véd lige til Præsident Juarez's Regering — udgjorde Dyrkningen, Bearbejdelsen og Salget af Tobak et Regeringsmonopol, som indbragte den største Del af Landets Indtægter. Prisen paa Tobak var uhyre høj, og et heldigt Smugleri kastede meget af sig. Vanskeligheden ved at skaffe Tobak var sandsynligvis Aarsagen til, at enhver, Mand som Kvinde, den Gang brugte Tobak. Af egen Erfaring véd jeg, at Forbudet i West-Point mod at bruge Tobak under enhver Form netop bidrog til, at største Parten af Kadetterne, jeg selv ikke undtagen, vænnede os til at bruge Tobak. Mine Forsøg i denne Retning vare den Gang, og endnu mange Aar senere, fuldstændig frugtesløse; de fleste af os naaede dog Maalet for deres ungdommelige Ærgjerrighed.

Under det spanske Herredømme var det forbudt Mejico at producere noget som helst af, hvad Moderlandet kunde præstere; fra denne Bestemmelse undtoges kun Dyrkningen af Vin, Oliven og nogle andre Artikler, som Landets Klima og Jordbund særlig egnede sig for. Landet styredes kun »for Indtægternes Skyld«, og Tobakken, der ikke trives i Spanien, men har hjemme i Mejico, afgav et herligt Middel til at naa dette Regeringens Hovedmaal. Den indfødte Befolkning har i umindelige Tider, længere end Kontinentets Historie naar tilbage, været vant til at bruge denne Urt; naar slette Vaner ikke hindres af Loven eller den offentlige

Mening, brede de sig hurtigere og mere almindelig end gode, og de spanske Kolonister optoge Brugen af Tobakken i næsten lige saa høj Grad som de indfødte. For nu at sikre sig de størst mulige Indtægter af denne Kilde forbød Spanien Tobaksdyrkningen undtagen paa bestemte Steder, hvor Privilegiet for meget høje Priser blev solgt til enkelte Entreprenører. Den indhøstede Tobak maatte kun sælges til Regeringen, og den Pris, man forlangte af Konsumenterne, reguleredes kun ved Myndighedernes Begjærlighed og Folkets Evne til at betale.

Alle Regeringslove udstedtes i Spanien, og Embedsmændene, som skulde gjennemføre dem, udnævntes af Kronen og udsendtes til dette nye Eldorado. Mejicanerne vare opvoxede i Uvidenhed om, hvorledes man skulde udstede Love og regere Landet, og da de efter langvarige Krige havde vundet Uafhængighed, faldt det saa ganske naturligt, at de antoge de bestaaende Love som gyldige for sig; den eneste Forandring bestod blot i, at Mejico selv bragte Lovene til Udøvelse og selv beholdt Indtægterne; Tobaksskatten, som efter de bestaaende Love skaffede en saa høj Indtægt, var en af de sidste, muligvis den sidste af de forhadte Afgifter, der ophævedes. For Tiden maa Borgerne dyrke alt, hvad Jorden kan frembringe, Tobakken er billig og kan erholdes i alle mulige Kvaliteter, men Forbruget er nu ingenlunde saa udbredt som under mit Ophold i Mejico.

Efterhaanden samledes »Okkupationshæren« ved Corpus-Christi; da alle Tropper vare indtrufne, bestod Hæren af 7 Kompagnier af 2det Dragonregiment, 4 Kompagnier let Artilleri, 5 Regimenter Fodfolk (1ste, 4de, 5te, 7de og 8de) og 1 Regiment Artilleri, der imidlertid var væbnet som Fodfolk, tilsammen ikke mere end 3000 Mand. General Zacharias Taylor førte Kommandoen. Der var trukket tilstrækkelig mange Tropper sammen, til at Mandskab og Officerer gjennem Øvelse og Disciplin kunde være tilstrækkelig forberedte paa, hvad de havde at præstere under et Slag.

Mandskabet bestod af Mænd, der i Fredstider havde ladet sig hverve for 7 Dollars maanedlig og naturligvis som Materiale var af ringere Værd end Gjennemsnitsmængden af de frivillige, som under Krigens Løb traadte i Tjenesten med det særlige Maal at deltage i Kampen, ligesom de ogsaa stode tilbage for de frivillige, der deltoge i Unionskrigen. De Mænd, som kom til Anvendelse under den mejicanske Krig, vare dog ligefuldt tapre, og Officererne i den regulære Hær, fra øverste til laveste Grad, opdragne til deres Kald. Naar man tager billigt Hensyn til Tal og Bevæbning, tror jeg ikke, at der har existeret nogen dygtigere Hær end den, General Taylor kommanderede under sine tvende første Fægtninger paa mejicansk eller texansk Grund.

Tilstedeværelsen af de forenede Staters Tropper i den Del af det omstridte Distrikt, der laa længst borte fra de mejicanske Nybygder, var ikke i Stand til at hidføre Fjendtligheder. Vi bleve udsendte for at provocere en Kamp, men det var af særlig Vigtighed, at det blev Mejico, som begyndte den. Det var højst tvivlsomt, om Kongressen vilde erklære Krig; men angreb Mejico vore Tropper, kunde Regeringen sige: »Da Krigen er indtraadt i Følge de og de Handlinger« o. s. v., og forfølge den med Eftertryk. Var Krigen blot engang begyndt, vilde kun faa af de Mænd, som spillede en Rolle i det offentlige Liv, have Mod til at modsætte sig den. Erfaringen lærer, at den, der rejser Indsigelser mod en Krig, hans Nation er indviklet i, lige meget om det er en retfærdig eller uretfærdig Kamp, ikke indtager nogen misundelsesværdig Stilling i Livet eller Historien. Individuelt set er det bedre for ham at tage Ordet for »Krig, Pestilens og Hungersnød« end at hindre den Krig, som alt er begyndt. De betvungne Rebellers Historie vil i Fremtiden staa ærefuldt i Sammenligning med de Nordstaternes Mænd, som understøttede dem ved en Sammensværgelse mod den Regering, under hvis Beskyttelse de stode; det gunstigste Resultat, den Forræder, som forblev i

Landet, kan vente sig af den senere Historie, er — Forglemmelse.

Da Mejico aabenbart ikke nærede nogen Lyst efter at komme til Nueces for at drive de paatrængende fremmede ud af sit Omraade, saae disse sig satte i den Nødvendighed at trænge frem til en mere passende Nærhed, for her at kunne blive angrebne. Følgelig blev der truffet Foranstaltninger til at forlægge Hæren til Rio Grande, til et Sted i Nærheden af Matamores; det var ønskeligt at indtage en Stilling i Nærheden af en større Befolknings Centrum uden at trænge direkte ind paa et Omraade, vi absolut ikke havde noget Krav paa.

Afstanden fra Corpus-Christi til Matamores udgjør omtrent 30 M. (230 km.); Landet har Mangel pau Drikkevand, og Marchernes Længde maatte derfor rette sig efter Afstanden mellem de Steder, hvor Vand kunde faas; foruden Floderne forefindes hist og her Damme, som ere fyldte i Regntiden; nogle af dem ere rimeligvis gravede af de Bissekræmmere, som stadig færdes mellem Corpus-Christi og Rio Grande, andre ere dannede af Bøflerne. Paa den hele Vej fra Corpus-Christi til Matamores fandtes den Gang ikke en eneste Bolig, ingen opdyrket Mark, ingen Hjord af Husdyr. Man maatte derfor nødvendigvis have en tilstrækkelig stor Vognpark til at transportere Lejren og Teltsagerne, Officerernes Bagage, Rationerne for Soldaterne og en Del af Furageforraadene for Artillerispandene og alle de fra Norden medbragte Dyr, som vare vante til, at man rakte dem Foderet. Hæren var dog kun mangelfuldt forsynet med Befordringsmidler. Vogne og Seletøj kunde let hidskaffes fra Norden, hvorimod Mulæsler og Heste vanskeligere lode sig skaffe til Veje. De amerikanske Bissekræmmere og de mejicanske Smuglere kom os imidlertid til Hjælp. Der afsluttedes Kontrakter om Mulæsler for 8—11 Dollars pr. Stykke. Smuglerne leverede os Dyrene og modtoge de ovennævnte Varer i Betaling; jeg betvivler i øvrigt at Meji-

canerne af Kræmmerne fik mere end 5 Dollars pr. Stykke, og endnu mere, at de selv overhovedet havde større Udgifter og Ulejlighed end den Tid, der behøvedes for at hente Dyrene. Saaledes er det Handels- og Krigsskik. Regeringen betalte Kontrahenterne den fastsatte Pris i rede Mønt.

Mellem Rio Grande og Nueces græssede den Gang en stor Flok vilde Heste, der vistnok vare lige saa talrige som de længere mod Nord græssende Bøffelhjorde, før deres raske Tilintetgjørelse havde taget sin Begyndelse. Mejicanerne plejede at indfange disse Heste i stort Tal og falbyde dem i de mejicanske Nybygder. Et udsøgt Dyr kunde erholdes for 8—12 Dollars; dog kunde man kjøbe Hestene i det store til 36 Dollars pr. Dusin. Ogsaa til Hæren anskaffedes enkelte Dyr, som ydede værdifuld Tjeneste. Hestene vare i Almindelighed meget kraftige og af samme Former som de normanniske, med meget stærke Manker og Haler. En Mængde Officerer forsynede sig med denne Slags Heste, der for største Delen gjorde lige saa god Nytte som Dyrene fra Norden og klarede sig endnu bedre end disse overalt, hvor der kun fandtes Foder paa Græsgangene.

Da vi ikke havde Hastværk, forløb der altsaa flere Maaneder med de nødvendige Marcheforberedelser. I Mellemtiden var Hæren optagen af Tjenestesager. Saa vidt jeg husker, blev der tvende Gange sendt smaa Afdelinger med Ryttereskorte fra Corpus-Christi til San-Antonio og Austin for at bringe Lønninger til de her stationerede smaa Troppedelinger. General Taylor opmuntrede Officererne til at tage Del i disse Expeditioner; ogsaa jeg ledsagede en slig Sendelse i December 1845. Afstanden fra Corpus-Christi til San-Antonio blev den Gang anslaaet til 30 Mil (230 km), men nu er den rimeligvis mindre, da Vejen er færdig. Afstanden fra San-Antonio til Austin regnede vi til 170 km., og her fra tilbage til Corpus-Christi til over 300 km.; men vor Beregning har vel rimeligvis været for høj, da Afstanden

mellem San-Antonio og Austin, saa vidt jeg véd, kun beløber sig til lidt over 120 km.

Den Gang boede der ikke et Menneske mellem Corpus-Christi og San-Antonio paa nær omtr. 5 Mil (45 km.) fra sidstnævnte Sted, hvor der laa nogle faa spredte mejicanske Nybygder langs San-Antoniofloden. I enkelte af disse Flækker boede Folkene under Jorden for at skytte sig mod Indianerne. Egnen var rig paa Vildt, som Hjorte og Antiloper og store Flokke Kalkuner i Nøddekrattene langs Floderne. Omtrent 40 km. nord for Corpus-Christi laa der ved Nueces et Par Træhytter, Levninger af en tidligere Stad San-Patricio, hvis Beboere samtlige vare nedhuggede eller forjagne af Indianerne.

Befolkningen i San-Antonio bestod af Amerikanere og Mejicanere, omtrent lige mange af hver Nationalitet. Her fra og til Austin fandtes ikke en eneste Nybygd undtagen i Ny-Braunfels ved Guadalupefloden; sidstnævnte Sted fandtes en lille Koloni Tyskere, der vare indvandrede i Staten, vel omtrent for et Aar siden; i hvert Fald boede de endnu i den Slags smaa Hytter, som Soldater pleje at slaa rask op for et midlertidigt Opholds Skyld. Paa Vejen fra Austin til Corpus-Christi fandtes kun en lille Nybygd ved Bastrop og nogle enkelte Forpagtergaarde ved Coloradofloden; men her fra traf man ikke en Nybygd med Undtagelse af et enkelt Hus ved den tidligere Stad Goliad, hvor der levede en Mand med en eneste Slavinde. Af nævnte By fandtes endnu nogle Huse; med behørigt Hensyn til Tid og Sted maatte man sige, at Goliad havde været en stor Landsby; men Mejicanerne havde for nogle Aar siden anstillet et stort Myrderi her og enten dræbt eller fordrevet alle Beboerne. Denne Nedsabling og det næsten samtidige Myrderi paa Fangerne i Alamo ved San-Antonio, hvor der ombragtes flere end 300 Mennesker, gav den bedste Undskyldning for den Grusomhed, hvormed Texasmændene førte Krigen. Fra dette Øjeblik og til den mejicanske Krig var Fjendskabet

mellem Texasboerne og Mejicanerne faktisk saa stærkt, at den ene Part ikke var sikker paa sit Liv, naar den boede i den andens Nabolag, og denne Part enten var talrigere eller raadede over bedre Vaaben. Den Mand, som nu levede i Goliad, viste sig at være en gammel Ven af os; han hørte hjemme i Egnen omkring Fort Jessup i Louisiana, hvor Officererne af 3dje og 4de Infanteri-Regiment og 2det Dragonregiment havde kjendt ham og hans Familie, og han var udvandret her hen for at grunde et Hjem til sin Famile, der skulde følge efter.

IV.

Udflugt til Austin. — Forfremmelse til virkelig Sekondløjtenant. — Okkupationshæren.

Vi forlode Corpus-Christi med et stort Selskab, som foruden Kavallerieskorten bestod af Kassemesteren Major Dix, hans Medhjælper og de Officerer, der som jeg simpelthen havde taget sig Orlov. Med Undtagelse af Løjtenant Benjamin, der senere faldt i Mejicos Dal, Løjtenant, nuværende General Augur og jeg vare samtlige øvrige Officerer, som havde faaet Orlov, til Sinds at tilbringe hele deres Fritid i San-Antonio og at vende tilbage her fra. Mod Maanedens Slutning skulde vi alle være tilbage til Corpus-Christi igjen, men Kassemesteren blev opholdt saa længe i Austin, at vi vilde have overskredet vor Orlov, hvis vi havde skullet vente paa ham. Vi besluttede derfor at tiltræde Tilbagerejsen strax; der vilde hertil medgaa rigelig sex Dage, da vi med Hensyn til Hestefoderet væsentlig vare henviste til Græsning undervejs. Hver Nat, med Undtagelse af den ene i Goliad og maaske en anden ved Colorado, sov vi paa Prærien uden Telte og kun med de Levnedsmidler, vi selv førte med og lavede. Rejsen var farlig paa Grund af Indianerne, og derhos fandtes i Texas hvide Folk, jeg nødig

vilde mode paa et afsides Sted. Før vi naaede Goliad, og medens vi endnu vare et godt Stykke borte fra en menneskelig Bolig, blev Løjtenant Augur syg, og for at øge vor Forlegenhed døde hans Hest, en Mustang, som sandsynligvis havde hørt til den alt omtalte Hjord vilde Heste og utvivlsomt haft en meget høj Alder ved Indfangelsen. Det blev følgelig absolut nødvendigt at naa Goliad for at finde Ly til vor syge Kammerat; med Taalmodighed og i overordentlig langsomme Marcher naaede vi endelig Goliad, hvor vi fandt Hjem og Seng for vor Patient; vi forbleve her over en hel Dag i det Haab, at Austin kunde komme sig saa meget, at vi kunde fortsætte Rejsen; men det skete ikke, og da vi vidste, at Major Dix om nogle Dage vilde indtræffe med sin Eskorte og sin Bagagevogn, der nu var tom, traf vi den Aftale med vor Ven fra Louisiana, at han skulde pleje den syge Løjtenant til Kassemesterens Ankomst, og red derpaa videre.

Jeg har i min hele Levetid aldrig været Jæger, er sjælden gaaet paa Jagt og har endnu sjældnere set Vildt, naar jeg gik efter det. Paa denne Rejse hengik ikke et Minut, uden man saae store Flokke af Hjorte og Antiloper. Hver Officer havde en Bøsse med sig, og om Aftenen, naar vi havde slaaet os til Ro, gik gjærne en af Selskabet paa Jagt og vendte efter kort Tids Forløb hjem med saa meget Vildt og saa mange Kalkuner, at hele Lejren havde nok. Jeg var endnu aldrig gaaet paa Jagt og havde ikke faaet Lejlighed til at affyre min Flint; kun da vi en Dag bleve opholdte i Goliad, besluttede Benjamin og jeg at gaa ned til Bækken, som løb mellem et Krat, for at hente os nogle Kalkuner. Vi havde næppe naaet Udkanten af Krattet, før jeg hørte Støjen af Vingeslag over mig og i samme Øjeblik saae to, tre Kalkuner flyve bort; paa disse fulgte snart andre og endnu flere og flere, til endelig en hel Familie paa 20—30 Stykker var fløjet hen over mig. Hele Tiden saae jeg efter Kalkunerne for at se, hvor de bleve

af, og holdt Bøssen over Skulderen, uden at den Tanke faldt mig ind at trykke løs paa Fuglene. Da jeg dernæst overlagde Sagen, kom jeg til den Overtydelse, at der næppe var gaaet en Jæger tabt i mig, og vendte hjem. Benjamin blev derimod længere ude og skød saa mange Kalkuner, han kunde bære.

Efter den anden Nat i Goliad begave Benjamin og jeg os paa Vejen for at tilbagelægge Vejen alene, og vi indtraf saa betids i Corpus-Christi, at vi ikke gjorde os skyldige i nogen Overskridelse af vor Orlov. Paa dette sidste Stykke af Rejsen mødte vi ikke et Menneske — ikke engang en Indianer, undtagen i San Patricio; under vor Fraværelse paa knap tre Uger var der her skudt en Nybygd frem, hvis Ejer rimeligvis var lokket hid, fordi der allerede fandtes Huse her, og Nærheden af vore Tropper gav Værn mod Indianerne. Den første Aften efter at vi havde forladt Goliad, hørte vi Ulvenes uhyggelige Hyl foran os. Prærigræsset var saa højt, at vi ikke kunde se Bæsterne, men Lyden antydede, at de vare lige i Nærheden, og efter mine Øren at dømme maatte deres Tal være saa stort, at de kunde sluge hele Selskabet, Heste og alt, i et Maaltid. Den Del af Ohio, hvor jeg er født, var ganske vist ikke tæt befolket, men Ulvene vare fuldstændig fordrevne allerede længe før min Afrejse; Benjamin nedstammede derimod fra det tyndere befolkede Indiana, hvor Ulven endnu strejfer over Prærierne. Han kjendte disse Dyrs Natur og deres Evne til at bibringe Menneskene den Tro, at der er mange af dem; han red ubekymret videre i den Retning, hvor fra Hylene lød, og jeg fulgte ham Fod for Fod, da jeg manglede moralsk Mod til at vende om og ride tilbage til vor syge Fælle; hvis Benjamin derimod havde foreslaaet igjen at vende tilbage til Goliad, vilde jeg utvivlsomt ikke blot »have understøttet Andragendet«, men endogsaa udtalt som min Mening, at det egentlig var haardhjærtet af os at lade Austin i Stikken paa det første det bedste Sted; dog Ben-

jamin foreslog ikke at vende om, og da han talte, skete det kun for at rette det Spørgsmaal til mig: »Grant, hvor mange Ulve tror De, at der findes i hin Bande«. Da det var mig bekjendt, hvad Egn han hørte hjemme i, og han rimeligvis mente, at jeg vilde overvurdere Tallet, besluttede jeg at vise ham mit Bekjendtskab med Dyret ved at angive ham Tallet langt ringere, end det muligvis var, og svarede i en ligegyldig Tone: »Aa, der er vel en Snes Stykker.« Han smilte og red videre; et Minut senere vare vi dem ganske nær, før de endnu havde set os; det var akkurat to, som sad paa Bagbenene, stak Snuderne tæt sammen og udstødte det frygtelige Hyl, vi nu havde hørt i de sidste ti Minutter. Jeg har ofte tænkt paa dette Tilfælde, naar jeg har hørt Støjen af nogle skuffede Politikere, som have forladt deres Fæller; deres Tal bliver altid holdt for større, end det i Virkeligheden er, naar man tæller dem.

Otte eller fjorten Dage før Afrejsen fra Corpus-Christi var jeg fra Titulær-Sekondløjtenant ved 4de Regiment bleven forfremmet til virkelig Sekondløjtenant ved 7de; Frank Gardner — senere General i de konføderede Staters Hær — blev paa samme Maade forfremmet fra 7de til 4de Regiment; vi havde derfor strax søgt om at maatte bytte for atter at komme tilbage til vore gamle Regimenter, og ved min Tilbagekomst fandt jeg, at vor Ansøgning var bleven bevilliget i Washington. Medens jeg stod ved 7de Regiment, tjente jeg sammen med Kaptejn Holmes, der senere har staaet ved den konfødererede Hær som Generalløjtenant; under Rebelkrigen er jeg dog aldrig kommen i Berøring med ham, og i sin høje Rang har han da just heller ikke ydet fremragende Tjenester. Ved Byttet kom jeg til Kaptejn Mc. Calls Kompagni, der efter den mejicanske Krig udtraadte af Hæren og bosatte sig i Philadelphia, men ved Rebelkrigens Udbrud strax var parat til at tage Tjeneste igjen som frivillig og snart steg til Generalmajors Rang. Jeg har ikke haft det Held at møde ham igjen, efter at han havde taget

sin Afsked. I den gamle Hær var han i høj Grad anset som Soldat og Gentleman; vort indbyrdes Forhold var altid det bedste.

Skjønt tyve eller flere Officerer vare fraværende, gik Forberedelserne i Corpus-Christi til vor Afmarche lige saa hurtig fremad, som om vi alle vare nærværende. Hovedbeskæftigelsen bestod i Anskaffelsen af Mulæsler og at vænne dem til Kjørsel. Fremfærden var langsom, men morende. Alle af Regeringen opkjøbte Dyr vare unge og utæmmede, ja ikke engang vante til Opsadling, men lige saa vilde som deres Kammerater paa Prærien. Sædvanligvis kom en Flok Mejicanere til Lejren med en Del Mulæsler, som først bleve drevne ind paa en indhegnet Plads, den saakaldte »Corral«, omtrent af en Acres Størrelse. Mejicanerne, der til Hobe forstaa at omgaas behændig med Lassoen, plejede da at ride ind i Corralen, med Slyngen hængende ved Saddelknappen; her indfandt sig nu ogsaa de Soldater, der vare udkommanderede som Kuske og Grovsmedde, nogle med Reb, der skulde tjene til Grimer, andre med Brændejærn og Ild til at holde Jærnene varme. Lassoen blev kastet om Halsen paa et Muldyr, der strax styrtede afsted, saa langt Slyngens Længde tillod, og snart kastede Forbenene, snart Bagbenene højt i Vejret. Medens Æslet endnu sprang omkring og jog rundt i Corralen, kastede en anden Mejicaner Dyret en ny Lasso om et af Forbenene, Æslet blev revet til Jorden, grebet og fastholdt af Kuskene, medens Smedden med det glødende Jærn paatrykte det Bogstaverne »U. S.« Derpaa fik Mulen om Halsen et Reb med en glidende Løkke, som snørede Struben sammen, saa snart der blev trukket i Rebet. Medens en Mand nu paa hver Side holdt fast i Rebene, bleve de øvrige Baand løsnede og Dyret tvunget op; med større eller mindre Vanskelighed kunde man nu føre Æslet ud af Corralen og hen til et mellem Pæle udspændt Tov, hvor Dyret blev fastbundet, og hermed var Mulæslet afleveret. Saaledes bar

man sig ad med hvert Muldyr og enhver vild Hest, som solgtes til Okkupationshæren.

Maaden, hvorpaa Dyrene afrettedes til Kjørsel og Ridning, var mindre grusom, men ulige interessantere. Det er en vel bekjendt Kjendsgjerning, at naar Husdyr fra Slægtled til Slægtled anvendes i særlige Øjemed, kunne deres Afkom med Lethed afrettes til samme Art Arbejde. Muldyrene eller deres Forældre, Hesten og Æslet, bleve i Nord-Mejico den Gang sjælden anvendt anderledes end som Ride- og Lastdyr; Muldyrene fra Corpus-Christi modsatte sig i hvert Fald den nye Anvendelse, man havde anskaffet dem til. Den Adfærd, man anvendte for at betvinge deres Fordomme, var summarisk og virksom.

Soldaterne vare for største Parten Udlændinge, som havde ladet sig hverve i vore store Stæder; en eller anden af dem havde maaske nok tidligere kjørt en Karre, men af dem, der meldte sig som udlærte Kuske, fandtes sandsynligvis ikke en eneste, som nogen Sinde havde ført et Spand Muldyr, og ligeledes var det vistnok kun faa, som havde kjørt et Dyr til. Med forenede Kræfter kan man dog fuldbringe, hvad et dobbelt saa stort Tal enkeltvis ikke mægter. Til hver Vogn var der bestemt fem Muldyr, som Driveren plejede at udsøge — tilnærmelsesvis af samme Farve og Udseende — til sit Forspand blandt de Dyr, som vare fastgjorte ved det mellem Pælene udspændte Tov. Ved Hjælp af et Antal Kammerater, andre Drivere, tog han nu fat paa at bringe dem sammen, i det stadig to og to af Folkene nærmede sig paagjældende Muldyr, hvorved de maatte søge at vogte sig saa meget som muligt for deres Hove; hvert af Dyrene fik nu om Halsen lagt tvende Tov med en glidende Løkke, saa at man kunde snøre Struben sammen, naar det blev ubændigt. Herpaa blev Mulæslet ført ud, fik Seletøjet med Magt paalagt og derpaa spændt for Vognen paa den Plads, det fremtidig skulde indtage. Tvende Mænd bleve staaende paa hver Side af det forreste

Dyr og beholdt deres Lasso i Haanden, medens de øvrige Muldyr maatte nøjes med en enkelt Driver til at passe paa sig. Saa snart alt var parat, bleve Løkkerne løsnede lidt, og Spandet satte sig i Gang. Den første Bevægelse var sædvanligvis, at alle fem Muldyr samtidig stejlede med Forbenene i Vejret, derpaa krummede Ryggen og sloge bag ud. Naar dette havde gjentaget sig et Par Gange, plejede de forreste Muler at sætte afsted i Galop, herved pressedes Vognstængerne fast til Stangdyrene, der syntes at opfatte dette som et ganske uforsvarligt Tvangsforsøg og søgte at gjøre Modstand herimod ved at sætte sig, ja vel endog at lægge sig ned. Til sidst bleve de dog alle for saa vidt afrettede, at de fandt sig i at gjøre deres Pligt, om just ikke med Glæde, og under hele Krigens Gang var det ikke raadeligt at give et mejicansk Mulæsel fuldstændig frit. Da Krigen endtes, vare samtlige Drivere duelige Kuske.

Jeg husker endnu et Mulæsel, der i sit Forspand forrettede Tjeneste som Saddelhest ikke blot i Corpus-Christi, hvor det var kjørt til, men paa hele Vejen til Matamores og her fra til Camorgo, men paa sidstnævnte Sted en Nat gjorde sig fri for sine Lænker. I Begyndelsen løb det ikke bort, men blev endnu et Par Dage i Nabolaget og greb kun Flugten, naar Driveren nærmede sig; sluttelig blev Dyret dog kjed af de stadige Forsøg paa at indfange det og forsvandt. En Mejicaner havde nok kunnet indfange Æslet, men Reglementet vilde aldrig have kunnet tilstede at give en Dollars ud for en Mand, som havde indfanget Dyret med Lassoen; derimod bevilgede man Omkostningerne til et nyt Dyr, efter at det dels var attesteret, at Æslet var løbet bort uden den Kvartermesters Skyld, i hvis Lister det var indført, dels at der var anskaffet et nyt Mulæsel i det forsvundnes Sted. Jeg er et kompetent Vidne i den Sag, thi det var mig selv, som var Kvartermester ved Regimentet.

Under vort Ophold i Corpus-Christi holdt de fleste Officerer Heste, hvis Anskaffelse kun kostede lidet, medens man havde Underholdet aldeles gratis; blot maatte man sørge for at tøjre Dyrene forsvarlig under Græsningen. Kort før Hærens Afmarche ejede jeg tre Heste, men mistede dem alle paa én Gang ved en ubehagelig Hændelse. For otte Dollars maanedlig Løn holdt jeg en farvet Knøs, som gav Dyrene den fornødne Pleje og desuden havde at koge for mig og at passe mit og en Kammerats Telt; en Dag red han ud paa et af Dyrene for at svømme og førte de andre med sig ved en Grime; de tvende Dyr reve ham imidlertid ned af Hesten, hvorpaa de alle løbe bort, og jeg hørte aldrig noget mere til dem. Senere fortalte man mit Uheld til General Taylors Generaladjutant, Kaptejn Blisz. »Ja, jeg har nok hørt, at Grant nylig har mistet for fem, sex Dollars Heste«, gjensvarede han; men det var nu Bagtalelse; thi de vare allerede tilredne, da jeg fik dem, og havde kostet næsten 20 Dollars. Jeg har aldrig haft min farvede Knøs mistænkt for at have ladet Hestene løbe af Ondskabsfuldhed; thi naar jeg havde beholdt dem, havde han under den forestaaende lange Marche kunnet ride paa en af dem.

V.

Hærens Fremmarche. — Overgangen over Colorado. — Rio Grande.

Endelig vare Forberedelserne til Fremmarchen endte, og Befalingen indløb, at den skulde tage sin Begyndelse til 8nde Marts. General Taylor havde en Hær paa højst 3000 Mand. Et Batteri, Belejringsskytset og det syge Mandskab, der var under Bedring, blev sendt til Vands til Brazos Santiago ved Rio Grandes Munding. I Corpus-Christi blev der ladt en Vagt tilbage, som skulde føre Tilsyn med

Hærens Ejendom og sørge for dem, der vare for syge til at transporteres. Resten af Hæren, vel ikke mere end 2500 Mand, blev inddelt i tre Brigader, Kavalleri iberegnet. Den 8nde Marts satte Oberst Twiggs sig i Bevægelse med syv Kompagnier Dragoner og et Batteri let Artilleri; med en Dags Mellemrum fulgtes han af de tre Infanteri-Brigader, saa at den sidste forlod Corpus-Christi den 11te Marts. Naar man betænker, hvilke uhyre Troppemasser der under vor sidste Krig paa samme Dag have maattet rykke frem ad smalle Veje, gjennem tætte Skove og over store Floder, falder det lidt sælsomt, at en Troppestyrke paa ikke engang 3000 Mand maatte deles i fire Kolonner, med en Afstand af en Dags Marche mellem hver.

General Taylor var en Modstander af alt, hvad der kunde opfattes som en Plyndring fra hans Troppers Side; i foreliggende Tilfælde ansaa han utvivlsomt Fjenden for den krænkede Part og var derfor ikke til Sinds at tilføje ham større Skade, end hans Instruxer fra Washington paabode. Generalens Befaling til Tropperne gik derfor ud paa, at de paa det nøjeste skulde respektere Privatretten, og at der skulde betales de højeste Priser for alle Leveringer til Hæren.

Det var tilladt alle Officerer af Fodfolket at ride deres egne Heste, saa længe det ikke kom i Strid med deres militære Pligter. Da jeg, som omtalt, kort i Forvejen havde mistet min »private Hestebestand af 5, 6 Dollars Værdi«, besluttede jeg ikke at anskaffe mig nogen Hest igjen, men at tilbagelægge Marchen til Fods. Min Kompagnichef, Kaptajn Mc Call ejede to gode amerikanske Heste, der i et Land, hvor de indfødte Heste vare saa billige, havde en betydelig højere Værdi end i de forenede Stater. Han behøvede den ene selv og havde bestemt den anden for sin Tjener; da han indtrængende forhørte sig, om jeg ikke før Marchens Tiltrædelse var til Sinds at kjøbe mig en anden Hest, svarede jeg ham: »Nej, jeg hører til et Fodfolk-Regiment«.

Jeg forstod den Gang ikke Hensigten med hans indtrængende Forespørgsel, men lige da vi skulde bryde op, sagde han til mig: »Grant, det er en Hest for Dem.« Jeg saae, at den Tanke var ham utaalelig, at hans Tjener under den lange Marche skulde ride, medens hans Løjtenant gik til Fods. Han havde opdrevet en Mustang, et ganske nylig indfanget og tre Aar gammelt Hingsteføl, som en farvet Tjener, der var ansat ved Regimentet, havde tilkjøbt sig for en Summa af 3 Dollars. 5 Dollars, 66²/₃ pCt. Profit, bragte let Ejermanden til at skille sig fra Mustangen. Det gjorde mig ondt, at jeg maatte kjøbe Dyret, thi da jeg hørte til et Fodfolks-Regiment, ansaa jeg det virkelig for min Pligt at marchere med Mandskabet; men jeg indsaa ogsaa, at den hele Sag laa Kaptejnen alvorlig paa Hjærtet og kjøbte derfor Hesten til Marchen. Den Dag, vi brøde op, fik Dyret for første Gang en Rytter paa sin Ryg; men det voldte kun ringe Møje at faa Mustangen tilreden, skjønt vi i Begyndelsen meget hyppig vare uenige om, hvilken Vej vi skulde slaa ind paa, og om vi overhovedet vilde fremad; den Dag kunde jeg intet Øjeblik bestemme, hvilken Del af Kolonnen jeg vilde opholde mig ved; derimod var Hesten senere lige saa villig som nogen anden Ganger ved Hæren og taalte Marchen bedre end alle de øvrige; paa hele Marchen har den aldrig ædt andet end det Græs, den kunde faa fat i, medens den var tøjret.

Nogle Dage efter vor Afmarche fra Corpus-Christi saae vi, lige foran Kolonnens Fortrav og kun i faa Kilometres Afstand, den uhyre Flok vilde Heste, som den Gang plejede at strejfe omkring mellem Nueces og Rio Grande; det var den samme Hjord, fra hvilken det Dyr, jeg red, var blevet indfanget først for nogle Uger siden. Kolonnen gjorde Holdt for at holde Hvil, og et Antal Officerer, hvorimellem ogsaa jeg, rede en halv Mils Vej ud til højre for at iagttage Hjordens Størrelse. Da det hele Terræn bestod af den bølgeformige Præri, begrænsedes Synet fra et højere

Punkt kun af Horisonten. Til højre og venstre bredte Hjorden sig, saa langt Øjet naaede. Det var umuligt at anslaa Dyrenes Tal, men jeg tror ikke, at man i Staten Rhode-Island eller Delaware havde kunnet skaffe dem Plads paa én Gang i en Corral; var dette sket, vilde Dyrene have været saa tætte, at de allerede den første Dag havde afgræsset hele Græsgangen. Folk, der 15—20 Aar tilbage have set Bøffelhjordene i Sydstaterne, ville kunne gjøre sig et Begreb om, hvor store de vilde Hesteflokke i Texas vare Aar 1846.

Paa det Punkt, hvor Hæren naaede Coloradofloden, var Floden temmelig bred og tilstrækkelig dyb for Skibsfarten. Vandet var brakagtigt, Bredderne hegnede med Skov. Før der gjordes Forsøg paa at overskride Floden, samledes hele Hæren; vi havde intet Pontontræn med os, og derhos vare Tropperne heller ikke øvede i Broslagning. Hvad der endnu øgede Forlegenheden ved vor Stilling, var den Omstændighed, at Hæren her for første Gang truedes af Modstand. Fra den hinsidige Egn, som Kratskoven langs Bredden skjulte for vore Blikke, lød der Hornsignaler og andre militære Befalinger. Som Tilfældet nylig var med Ulvene, vaktes det Indtryk, at Tallet paa Hornblæserne var meget stort, og saafremt Tallet stod i Forhold til Støjen, maatte de fjendtlige Tropper være i Stand til at sluge General Taylor og hans hele Hær. Sandsynligvis stod her dog blot nogle faa Tropper, som i Hovedsagen kun havde at iagttage Angribernes Bevægelse. Nogle Mand Rytteri styrtede sig i Floden, vadede og svømmede over til den anden Bred og havde snart spredt enhver Modstand. Jeg tror ikke engang, at der blev fyret et eneste Skud.

Mandskabet vadede gjennem Floden, hvis Vande paa de dybeste Steder naaede dem til Halsen. Forspandet blev bragt over paa den Maade, at der fastgjordes et langt Tov til Enden af Vognstangen; alle Muldyrenes Tømmer fastgjordes nu til dette Tov, som strakte sig mellem de bageste

Dyr og hen langs det forreste, og hvis yderste Ende Soldaterne havde fat i. Da begge Bredder gik stejlt ned til Vandet, blev et andet Tov, af en Længde tilstrækkelig til at naa over Floden, fastgjort til Vognens Baghjul og holdt fast af Mandskabet paa den ene Bred, for at Kjøretøjet ikke skulde trænge Muldyrene ud i Vandet; samme Tov tjente ogsaa til at hente det ved Vognens Forende fastgjorte Tov tilbage igjen over Floden. Vandet var paa en kort Strækning saa dybt, at de smaa mejicanske Muldyr maatte svømme, men de bleve tillige med Vognen trukne saa hurtig op af de Folk, som stode ved Tovets forreste Ende, at de ikke fandt Tid til at rejse Modstand. Paa samme Maade gik ogsaa Artilleriet og »Okkupationens« Bagagetræn over Coloradofloden.

Omtrent mod Midten af Marts Maaned naaede Hærens Fortrav Rio Grande, hvor den gik i Lejr tæt ved Flodbredden, lige over for Staden Matamores og næsten lige under Fortets Kanoner. Paa hele Vejen fra Corpus-Christi til Rio Grande fandtes den Gang ikke et eneste Hus.

Der blev strax taget fat paa Lejrens Befæstelse. De fornødne Planer bleve udkastede af Ingeniørofficererne, men Arbejdet selv udførtes af Soldaterne under Opsyn af deres egne Officerer, saa at Chefen for Ingeniørstaben kun forbeholdt sig den øverste Ledelse. Mejicanerne vare nu saa forbitrede over vor Nærværelse, at de satte nogle Tropper over Floden nord for os og gjorde det usikkert for smaa Troppedelinger at vove sig langt uden for Lejrens Grænser. Tvende Kompagnier Dragoner under Befaling af Kaptejnerne Thornton og Hardee bleve tagne til Fange; sidstnævnte Officer deltog i den følgende Krig paa de konfødereredes Side som General, og han var Forfatter til den Ledetraad i Taktik, som i Begyndelsen benyttedes af begge Hære. Løjtenant Theodric Porter af 4de Infanteriregiment dræbtes, da han var uden for Lejren med et lille Detachement; lige-

saa blev vor Vice-Generalkvartermester Major Crosz skudt ikke langt fra Lejren.

Det nærmeste Punkt, hvor fra vi kunde faa vor Tilførsel, var Point-Isabel ved Kysten, nord for Rio Grandes Munding og omtrent i en Afstand af 5 Mil; men Fjenden — hvis man kan kalde Mejicanerne saa paa en Tid, da Krigen endnu ikke var erklæret — sværmede allerede omkring i saa tætte Skarer, at det ikke var raadeligt at afsende et Vogntræn for at hidskaffe Forraad, ikke engang om man medgav det den største Eskorte, der kunde undværes. Som alt omtalt, udgjorde den hele Hær, der stod under Befaling af General Taylor, ikke fuldt 3000 Mand; dog havde han endnu nogle faa Tropper i Point-Isabel eller Brazos-Santiago. De Forraad, vi til Vogns havde bragt med fra Corpus-Christi, begyndte allerede at blive knappe. Der arbejdedes følgelig af al Magt paa Forsvarsværkerne, for at sætte et ringe Antal Tropper i Stand til at hævde Fortet. Alt arbejdsdygtigt Mandskab blev holdt til Arbejdet fra det første Morgengry, til Mørket gjorde en Ende paa Dagens Anstrængelser. Desuagtet naaede vi ikke at faa Fortet færdigt, før Levnedsmidlerne alt bleve saa knappe, at Hidskaffelsen af yderligere Forraad ikke længere kunde opsættes. Mod Slutningen af April var Værket delvis i forsvarsdygtig Stand, og Major Jacob Brown fik Befaling til at besætte det med 7ende Infanteri-Regiment og nogle faa Stykker Skyts. Generalen forbeholdt sig kun saa mange Levnedsmidler, at den øvrige Hær kunde naa Point-Isabel, Resten anvistes til Garnisonen, hvorpaa vi med samtlige Vogne tiltraadte Marchen ad Kysten til. Tidlig den næste Dags Morgen naaede vi Bestemmelsesstedet, uden at være blevne besværede af Mejicanerne, derimod indtraadte nogen Forsinkelse ved at landsætte Forraadene fra Skibene, som laa til Ankers paa den aabne Red.

VI.

Den mejicanske Krig. — Slaget ved Palo-Alto. — Slaget ved Resaca de la Palma. — Invasionshæren. — General Taylor. — Fremmarchen mod Camargo.

Medens General Taylor saaledes var borte med Hærens Hovedstyrke, blev den lille Garnison oppe ved Floden belejret; i Teltene ved Kysten kunde vi tydelig høre Kanontordenen fra Fortet ved Rio Grande.

Krigen var begyndt.

Det var ganske umuligt at faa Efterretninger fra Garnisonen, og ogsaa Meldingerne ude fra kunde kun lyde ugunstig. Jeg véd ikke, i hvilken Stemning General Taylor befandt sig under denne Uvished. Hvad mig selv angaar, en ung Sekondløjtenant, som endnu aldrig havde lugtet et fjendtligt Skud Krudt, beklagede jeg at have taget Krigstjeneste. Mange Folk, som paa Frastand høre om et Slag, ere yderst begjærlige efter at tage Del i det; selv om de nu ogsaa indbilde sig dette, lykkes det dem dog sædvanligvis ikke ogsaa at overtyde deres Tilhørere om, at de virkelig ere saa ivrige, som de ville faa andre til at tro, og jo nærmere de komme Faren, desto mere stille blive de. Dog slaar denne Regel ikke altid til; thi jeg har kjendt nogle faa Folk, som stadig længtes efter Kamp, naar ingen Fjende stod i Nærheden, men som ogsaa handlede i Overensstemmelse med deres Ord, naar Slaget forestod. Tallet paa slige Mennesker er dog kun ringe.

Den 7nde Maj vare samtlige Vogne læssede, og General Taylor tiltraadte Tilbagerejsen for at undsætte Garnisonen i Rio Grande; hans Hær havde vel faaet nogen Forstærkning i Point-Isabel, men talte endnu ikke fuldt 3000 Mand. Vejen fra Point-Isabel til Matamores fører over en aaben, bolgeformig, træløs Præri, til man naar Skoven, som

kranser Bredden af Rio Grande. Ligesom Mississippi strømmer ogsaa denne Flod gjennem en frugtbar Alluvialdal i saa mange Krumninger, at den paa en Strækning af faa Kilometre stedvis vender sig efter alle Kompassets Streger. Tidligere strømmede den forbi Resaca de la Palma, omtr. en Mils Vej øst for sit nuværende Løb; den gamle Flodseng er ved Resaca opfyldt paa mange Steder, saa at der har dannet sig en Mængde Smaasøer. Skoven, som tidligere dækkede begge Bredder paa en betydelig Strækning, stod den Gang endnu, og vi naaede den paa et Sted, som kaldtes Palo-Alto — »de høje Træer« eller »Højskoven« —, omtrent 1½ Mil fra den belejrede Garnison.

Da Tropperne Formiddagen den 8nde Maj nærmede sig Palo-Alto, saae de en Armé opstillet i Slagorden lige foran Skovbrynet. Denne Hær var i hvert Fald talrigere end vor lille Styrke; Bajonetterne og Lansespidserne straalede prægtig i Solskinnet; den fjendtlige Hær bestod for største Delen af Kavalleri, væbnet med Lanser. Hvor vi stode, voxede højt Græs, som næsten naaede Mandskabet til Skuldrene og var meget stivt; hvert Straa havde en Spids, saa haard og næsten saa stikkende som en Stoppenaal. General Taylor lod Tropperne gjøre Holdt, inden Fortravet kunde naas af det mejicanske Artilleri, og opstillede dem derpaa i Slaglinje; hans Artilleri, tvende Batterier og to med Oxer forspændte Attenpundigere, var opstillet i Mellemrummene. Bag Linjen posteredes som Reserve en Bataillon under Befaling af Oberstløjtenant Childs af Artilleriet. Efter at disse Forberedelser vare trufne, fik en Peloton af hver Kompagni Befaling til at sætte sine Geværer i Pyramider og gaa ned til Floden, som løb til højre for Tropperne; de skulde fylde deres egne og det øvrige Mandskabs Feltflasker. Efter at alle vare vendte tilbage og atter havde indtaget deres Stillinger i Linjen, fulgte Befalingen til Fremrykning. I det jeg saae hen ad den lange Linje paa 3000 Mand, som nu trængte mod en større, væbnet Styrke, tænkte jeg paa,

hvilket frygteligt Ansvar General Taylor maatte føle som Befalingsmand over en Troppestyrke, der stod saa langt borte fra alle Venner. Mejicanerne aabnede strax deres Ild, først fra Artilleriet, senere fra Fodfolkets Side. I Begyndelsen naaede deres Skud os ikke, og Fremmarchen fortsattes. Da vi kom nærmere, begyndte Kanonkuglerne at slaa ned gjennem vore Rækker, men dog blev ingen saaret under denne Fremrykning, thi Kuglerne ramte Jorden langt foran vor Linje, og rikochetterede saa langsomt gjennem det høje Græs, at vore Folk kunde se dem komme, aabnede Rækkerne og lod dem passere. Da vi vare avancerede saa langt, at Artilleriet kunde træde i Virksomhed, kommanderedes der Holdt, og Slaget aabnedes fra begge Sider.

Det Fodfolk, General Taylor kommanderede, havde Geværer med Stenlaase og Papirspatroner, fyldte med Krudt, Hagl og Kugler; paa nogle Hundrede Metres Afstand kunde man fyre paa en Mand hele Dagen igjennem, uden at han mærkede noget til det. Artilleriet bestod for største Delen af sexpundige Broncekanoner, som kun skød med Fuldkugler; dog havde General Taylor ogsaa 3—4 tolvpundige Haubitser, som kunde kaste Bomber, og de alt omtalte Attenpundigere med større Skudvidde; herved bleve de et mægtigt Krigsvaaben. Det mejicanske Fodfolk var bevæbnet omtrent paa samme Maade som vore Tropper; men deres Artilleri fyrede kun med Fuldkugler; hvad dette Vaaben angik, havde vi altsaa en betydelig Fordel.

Artilleriet avancerede en 30—40 Skridt foran Slaglinjen og aabnede Ilden, medens Fodfolket stod under Vaaben som Tilskuere og dels lagde Mærke til vore Skuds Virkning blandt Fjenden, dels gik af Vejen for hans Kugler. Man saae, at Attenpundigerne og Haubitserne anrettede store Ødelæggelser. Paa vor Side havde vi i denne Stilling ringe eller slet intet Tab. Under Slaget blev Major Ringgold, en dannet og tapper Artilleriofficer, dødelig saaret; ogsaa Løjtenant Luther, ligeledes af Artilleriet, blev ramt. I Dagens

Løb rykkede vi flere Gange fremad, og lige i Skumringen begyndte Fjenden at trække sig tilbage. Paa ny gik vi fremad, og mod Slagets Slutning holdt vi i det væsentlige den samme Stilling besat, som Fjenden havde haft inde ved Slagets Begyndelse. Under den sidste Bevægelse vedligeholdt Fjenden mod vore Tropper en levende Ild, som voldte os noget Tab. Ikke langt fra mig fløj en Kanonkugle gjennem vore Rækker, rev Hovedet af en af de hvervede Soldater og Underkjæven paa Kaptejn Page af mit Regiment, medens Splinterne af den dræbtes Gevær og hans Hjærnekasse mere eller mindre saarede to, tre andre, deriblandt Løjtenant Wallen. Vort Tab løb den Dag op til 9 døde og 47 saarede.

Den 9ende Maj ved Daggry var Taylors Hær parat til atter at optage Kampen; men ved Fremrykningen viste det sig snart, at Fjenden i Nattens Løb fuldstændig havde opgivet Stillingen. Krattet foran os var uigjennemtrængeligt, undtagen hvor Veje eller Stier førte igjennem, eller der hist og her fandtes Lysninger og aabne Steder. Et Detachement, som trængte ind her, kunde let falde i et Baghold; men det var dog bedre, at nogle Mænd bleve tagne til Fange paa denne Maade end hele Hæren; thi Garnisonen ved Floden maatte nødvendigvis undsættes, og for at naa der hen maatte Krattet passeres. Det havde General Taylor sandsynligvis nøje overvejet; han lod Hæren gjøre Holdt ikke langt fra den Stilling, Mejicanerne havde indtaget Dagen forud, og befalede Kaptejn C. F. Smith af Artilleriet og Kaptejn Mc Call af mit Kompagni at tage 150 udsøgte Tropper og konstatere, hvor Fjenden havde trukket sig hen. Saaledes fik jeg Befalingen over Kompagniet, en Ære og et Ansvar, der tyktes mig overordentlig stor.

Under Fremrykningen stødte Smith og Mc. Call ikke paa nogen som helst Hindring, før de kom frem til den alt omtalte Række af Damme ved Resaca. Mejicanerne vare gaaede over dem og havde opstillet deres Slagorden paa den

modsatte Side, hvor de havde søgt at befæste deres Stilling ved at opdynge uddøde Træer og Buske foran Fronten og opstillet deres Artilleri saaledes, at det beherskede Vejene og de aabne Strækninger. Smith og Mc Call havde spredt deres Mandskab saa langt som muligt paa begge Sider af Vejen og angrebe Fjenden paa langt Hold; de afsendte ogsaa Meldinger, hvorpaa hele Hæren begyndte Fremrykningen. Da vi kom til, deployerede vi paa samme Maade; jeg befandt mig paa højre Fløj og førte mit Kompagni gjennem Krattet, hvor der kun fandtes et enkelt Sted, man kunde passere; saa vidt muligt benyttede jeg de Lysninger, som bragte mig nærmere ind paa Fjenden. Uden at vide det var jeg sluttelig kommen ham temmelig nær, Kuglerne begyndte at suse tæt hen over vore Hoveder og afreve Grenene til højre og venstre for os. Da vi ikke kunde se Fjenden, befalede jeg mine Folk at lægge sig ned, en Befaling, jeg ikke behøvede at fremtvinge. Vi holdt Stillingen besat, til det var konstateret, at Fjenden ikke fyrede paa os, og trak os derpaa tilbage for at søge en bedre Lejlighed til Fremrykning.

Imidlertid var vor venstre Fløj trængt noget frem. Rytteriet havde taget en Deling Artilleri og gjort nogle Fanger, Mejicanerne vege tilbage over hele Linjen, og mange af dem havde utvivlsomt allerede tidligere forladt Stillingen. Endelig fandt jeg en aaben Plet mellem tvende Damme. Foran mig syntes der endnu at være nogle Fjender, som jeg angreb med mit Kompagni; Modstand stødte vi ikke paa, og vi toge en saaret mejicansk Oberst og nogle Folk til Fange. Lige som jeg vilde sende dem bag vor Linje under Dækning af et Par af mit Mandskab, indbragte en menig en af vore Officerer, som var bleven haardt saaret foran min Stilling. Vor Position var allerede bleven erobret før os. Min Heltedaad lignede hin Soldats, som roste sig af at have hugget Benet over paa en Fjende. Paa Spørgsmaalet, hvorfor han ikke hellere havde afhugget Mandens Hoved,

svarede han: »Det havde en anden allerede gjort«. Jeg kunde i hvert Fald ikke nære nogen Tvivl om, at Slaget ved Resaca de la Palma ligefuldt var blevet vundet, selv om jeg ikke havde været tilstede.

Videre Modstand blev ikke forsøgt. Om Aftenen den 9ende Maj lejrede Hæren sig paa sin gamle Plads i Nærheden af Fortet, og Garnisonen var undsat. Belejringen havde varet flere Dage, men Tabene kun været ubetydelige. Den Officer, som havde ført Befalingen, Major Jakob Brown af 7ende Infanteri-Regiment, var bleven dræbt. Fortet blev opkaldt efter ham; paa det Sted, hvor Fortet laa og Tropperne lejrede sig, har der senere rejst sig en Stad af betydelig Vigtighed, og den bærer ligeledes hans Navn.

For os, der havde taget Del i Slagene ved Palo-Alto og Resaca de la Palma, toge de sig ud som temmelig uvigtige Hændelser; om deres Størrelse havde vi kun et svagt Begreb, indtil Nordens Presse paa ny havde gjennemkæmpet dem, og vi havde modtaget deres Beretninger. Samtidig eller næsten samtidig erfarede vi ogsaa, at nu var der opstaaet Krig mellem de forenede Stater og Mejico, og at dette maatte tilskrives den sidste Stats Adfærd. Paa Efterretningen herom forlagde General Taylor sin Lejr til Flodens sydlige eller vestlige Bred og besatte Matamores. Vi vare nu blevne en »Invasionshær«.

Hidindtil havde Taylor kun haft regulære Tropper under sin Kommando; men nu, da Invasionen alt havde fundet Sted, begyndte der at indtræffe etaarige frivillige. Hæren forblev i Matamores, til den havde faaet saa store Forstærkninger, at det kunde anses for raadeligt at trænge ind i det indre. General Taylor var ikke den Mand, som faldt sin Regering til Besvær med mange Fordringer, men søgte hellere at udrette det mest mulige med de Midler, som vare stillede til hans Raadighed; han vidste, hvilket Ansvar der paahvilede ham, saa at han ikke gik for vidt. Hvis han havde næret den Anskuelse, at han med de Midler, som

stode til hans Raadighed, skulde præstere noget umuligt, vilde han rimeligvis have gjort Myndighederne bekjendte med sin Mening og ladet dem træffe en Afgjørelse om, hvad der skulde ske; faldt denne ud mod ham, vilde han have taget fat paa Foretagendet og udrettet, hvad han kunde med de Midler, der stode til hans Raadighed, uden at gjøre Publikum bekjendt med sine Besværinger. Ingen Soldat kunde med større Ro se Faren i Øjnene eller bære sit Ansvar; det er Egenskaber, som ere endnu sjældnere end Geni og fysisk Mod.

General Taylor havde aldrig udviklet stor Stads eller Pragt, hverken hvad Følge eller Uniform angik. Med Hensyn til Klædning var han maaske alt for jævn, i det han i Felten sjælden bar Distinktioner som General, knap nok som Officer, og dog var han kjendt af enhver Soldat i sin Hær og agtet af dem alle. Jeg husker endnu kun et Tilfælde, hvor jeg har set ham i Uniform, og om et andet Tilfælde har jeg hørt fortælle. Ved begge Lejligheder var han uheldig; det første Tilfælde indtraf i Corpus-Christi, hvor han havde besluttet at holde en Parade, før Hæren brød op, og udstedte de nødvendige Befalinger i saa Henseende. Oberst Twiggs stod den Gang næsthøjest i Rang, og han fik derfor Overbefalingen ved Paraden. Næst ham i Rang stod Oberst og titulær Brigadegeneral Worth, der angaaende Uniformen havde ganske andre Anskuelser end General Taylor, og som i Følge sin titulære Rang rejste Krav paa Forrangen for Twiggs, hvor Tjenesten medførte, at en af dem skulde føre Befalingen. Worth vægrede sig ved at møde paa Paraden som Twiggs's underordnede, før dette Spørgsmaal havde fundet sin Afgjørelse paa højeste Sted. Som Følge heraf fandt Paraden ikke Sted, og Sagen blev indstillet til endelig Afgjørelse i Washington.

General Taylor var ligeledes efter sin virkelige Rang kun Oberst og titulær Brigadegeneral; men han havde faaet sin Bestalling og Rang af Præsidenten selv; med Worth

var dette ikke Tilfældet, men da han befalede en Division, maa han efter Datidens Armédispositioner have faaet Gage efter sin titulære Rang. Sagen blev indberettet til Washington, men Svaret indtraf først, efter at Hæren allerede var kommen til Rio Grande; det gik General Worth imod, som ufortøvet indgav sin Begjæring om Afsked, forlod Hæren og rejste tilbage til Norden rimeligvis med det samme Skib, der overbragte hans Ansøgning. Som Følge heraf tog han ikke Del i Slagene ved Palo-Alto og Resaca de la Palma. Enten er hans Afskedsbegjæring ikke tagen til Følge, eller General Worth har taget den tilbage, før den endelige Bestemmelse blev truffen; han vendte i hvert Fald tilbage, tids nok til at overtage Befalingen over sin Division i Slaget ved Monterey og beholde den til Krigens Slutning.

Den anden Lejlighed, ved hvilken General Taylor skal have baaret sin Uniform, var under et Besøg, han modtog af Flagofficeren over den Eskadre, der laa ved Mundingen af Rio Grande. Da Hæren stod ved nævnte Flod, lod Flagofficeren melde Generalen, at han paa en bestemt Dag vilde gjøre ham sin Opvartning. General Taylor var bekjendt med, at Marineofficererne ved alle højtidelige Lejligheder pleje at bære den lovbefalede Paradeuniform, og ansaa det for høfligst at modtage sin Gjæst paa samme Vis; han lod derfor sin Uniform udpakke, gjøre ren og iførte sig den, før Besøget indtraf. Nu kjendte Flagofficeren imidlertid General Taylors Ulyst til at bære Uniform, og da han netop troede, at Generalen vilde tage det for en Høflighed, naar han kom i Civildragt, gav han ved denne Lejlighed ikke Møde i Uniform. Sammenkomsten skal som Følge heraf have voldt stor Forlegenhed paa begge Sider og Underholdningen for største Delen bestaaet af Undskyldninger.

Medens vi ventede paa de frivillige, gik Tiden temmelig behagelig i Matamores; de vigtigste Personligheder i det Omraade, vor Hær havde besat, havde rimeligvis allerede forladt dette før vor Ankomst; med de tilbageblevne syntes

vi i hvert Fald at staa paa bedste Fod. Det hørte til den kommanderende Generals Politik ikke at tilstede, at der blev plyndret, eller at Privatejendom uden tilstrækkelig Godtgjørelse blev beslaglagt for offentligt eller privat Brug, saa at Beboerne fandt et bedre Marked, end de nogen Sinde havde kjendt.

Blandt de Tropper, som stødte til os i Matamores, var ogsaa et Regiment fra Ohio under Befaling af Major Thomas L. Hamer, det samme Kongresmedlem, ved hvis Hjælp jeg havde faaet Udnævnelsen til West-Point. Han fortalte mig, at han ogsaa havde kunnet blive Oberst; men da han vidste, at han skulde forfremmes til Brigadegeneral, havde han foretrukket i Begyndelsen at nøjes med en lavere Rang. Hamer var en af de dygtigste Mænd, Ohio har fostret; den Gang stod han i sin bedste Alder, endnu ikke 50 Aar, og var i Besiddelse af en beundringsværdig Legemskonstitution, der spaaede ham et langt Liv, men foran Monterey blev han syg og døde allerede efter nogle Dages Forløb. Jeg har altid været af den Mening, at han, hvis han var forbleven i Live, under Pierces Præsidentstab vilde være bleven udnævnt til de forenede Staters Præsident i Pierces Sted. Havde Hamer kommet til at beklæde denne Post, vilde jeg paa Grund af hans Forkjærlighed for mig utvivlsomt være bleven kaldet til en af Armeens Stabe — rimeligvis det finansielle Departement — og have maattet berede mig paa at træde tilbage fra min Stilling. Begge disse Sandsynlighedsberegninger ere ikke ufornuftige, og jeg anfører dem kun som Beviser paa, hvor lidt Mennesket selv raader over sin Skæbne.

Efter at Forstærkningerne vare indtrufne, begyndte i August Maaned vor Fremmarche fra Matamores til Camargo, det Sted, hvor Sejladsen paa Rio Grande har sin Grænse. Vi behøvede kun at hævde Linjen Rio Grande, naar det ikke tilsigtedes at trænge ind i Mejico fra Norden af. I første Fald var det netop den naturligste Vej, General Taylor

valgte, og som ved Monterey førte gjennem et Pas i Sierra Madra, hvor Hovedvejen ogsaa gaar lige til Mejico. Selv Monterey er et Punkt, som er let at holde, selv naar Rio Grande dækker den hele Linje, vi den Gang ønskede at besætte; Byen er anlagt paa en Slette 2000 Fod over Havet, hvor Luften er forfriskende og Beliggenheden sund.

En lille Garnison blev ladt tilbage i Matamores, hvorpaa hele Hæren brød op mod Monterey. Med Undtagelse af Artilleriet, Rytteriet og den Brigade, hvortil jeg hørte, bleve Tropperne paa Dampere transporterede op ad Floden til Camargo; da der imidlertid kun var to, tre Dampere forhaanden, maatte hvert Skib gjøre en Række Farter, før samtlige Regimenter var transporterede; de øvrige, som tilbagelagde Vejen til Fods, holdt sig langs Flodens sydlige Bred. Oberstløjtenant Garland af 4de Infanteri-Regiment befalede vor Brigade og ved denne Lejlighed den hele Troppestyrke, som var under Marche. Allerede efter den første Dags Forløb kom han til den Overbevisning, at en Marche i Avgust Maaned under denne Breddegrad ikke er nogen heldig Foranstaltning i sanitær Henseende; han ændrede derfor Marcheordenen, og Nattemarcher afløste med bedste Held Dagsmarcherne.

Ved Ankomsten til Camargo fandt vi en hel Stad af Telte uden for den mejicanske Flække. Jeg kommanderedes til at overtage Posten som Kvartermester og Kommissær for vort Regiment. Forspandene, som havde víst sig den Opgave voxen at transportere samtlige Forraad fra Corpus-Christi over de jævne texanske Prærier og til Rio Grande, vare imidlertid aldeles ikke i Stand til at mægte de Krav, den forstærkede Hær stillede i en bjærgfuld Egn; for at raade Bod paa denne Mangel maatte der lejes Lastdyr med mejicanske Drivere, som ogsaa paatoge sig at læsse Dyrene. Jeg fik overdraget Tilsynet med nogle Vogne, som tilhørte 4de Infanteri-Regiment, og med det fornødne Bagagetræn. I Hæren havde vi ikke Folk nok til at faa Bugt med dette

Træn uden Medhjælp af Mejicanerne, som forstode at omgaas Dyrene. Vanskelighederne vare desuden allerede store nok. Tropperne plejede at tiltræde Marchen tidlig om Morgenen, derpaa skulde Teltene og Kogeredskaberne nedpakkes i Baller, som kunde læsses paa Muldyr; men Jærnkjedlerne, Teltstængerne og Kasserne lode sig kun højst ubekvemt læsse paa Muldyr; det varede hver Morgen flere Timer, før alt var parat til Opbrud, og naar sluttelig alt var færdigt, vare sædvanligvis nogle af de først belæssede Muldyr allerede trætte af den lange Staatur med Byrden paa Ryggen. Mangen Gang forsøgte ogsaa et af Mulæslerne at løbe løbsk, skød Ryg og sparkede ud, saa længe til Ladningen havde løsnet sig; andre lagde sig ned og søgte at fri sig for Byrden, i det de kastede sig og trillede rundt paa Ryggen; atter andre, som vare belæssede med Teltstængerne, bleve ofte hængende mellem Træerne. Jeg mindes ikke, at jeg nogen Sinde i mit Liv har brugt et profant Skjældsord; men jeg kunde være tilbøjelig til at undskylde Skjældsord af Personer, som den Gang havde at føre Tilsyn med et Træn mejicanske Lastdyr.

VII.

Fremmarche mod Monterey. — Det sorte Fort. — Slaget ved Monterey. — Stadens Overgivelse.

Den 5te September begyndte Fremmarchen fra Camargo. Hæren var delt i fire Kolonner, der hver var en Dagsmarche borte fra de andre. Fortravet naaede i fire Dage Cerralvo, hvor det gjorde Holdt, til de øvrige Tropper ligeledes vare indtrufne. Den 13de September var Bagtravet ogsaa ankommet, og samme Dag satte Avantgarden sig atter i Bevægelse, hvorpaa de øvrige Divisioner fulgte med samme Mellemrum. Den første Kolonne gjorde atter Holdt igjen i Marin, 36 km. fra Monterey. Baade denne Flække og

Cerralvo vare næsten forladte; da vi indtraf, saae vi Mænd, Kvinder og Børn flygte bort og sprede sig i Bjærgene; men de maa dog vist senere have faaet et gunstigt Indtryk af »los Grengos«, »Yankeerne«, da de kom tilbage og fandt deres Ejendomme urørte. Fra Marin blev Fremmarchen fortsat i Forening; den 19de September slog General Taylor med sin Hær Lejr ved Walnut-Springs, ½ M. fra Monterey.

Staden ligger ved en lille Flod, som kommer ud af Bjærgpasset, og bag hvilket der atter hæver sig et jævnt højt Højdedrag. Mod Nord strækker der sig en vid Slette mellem Staden og Walnut-Springs, og her, fuldstændig skilt fra de yderste Huse i Staden, knejsede et fast Fort, omgivet af Skanser; af vor Hær fik det Navnet »det sorte Fort«. Dets Skyts beherskede i hele deres Skudvidde samtlige Adgange til Staden. Nordlig og nordvestlig for samme laa tvende særlige Udløbere eller Bjærge, som ligeledes vare befæstede; paa et af dem knejsede Biskoppens Palads. Den Vej, som førte fra den øvre eller vestlige Del af Staden til Saltillo, blev bestrøgen af Skytset paa disse Højder, medens det lavere eller østlige Bykvarter forsvaredes af to eller tre smaa, detacherede Skanser, som vare besatte af Artilleri og Fodfolk. Mod Syd strømmede den omtalte Bjærgflod, og bag samme laa Foden af Højdedraget. Den frie Plads i Stadens Midtpunkt var paa en vis Maade et Kastel; thi samtlige Gader, som førte til samme, bleve bestrøgne af Skyts, der vare barrikaderede bag provisoriske Brystværn. Tagene paa Husene i Plaza'ens Nærhed vare forvandlede til befæstede Stillinger for Fodfolket, i det man havde opkastet Brystværn af Sandsække. Paa denne Maade havde man i September 1847 sat Monterey i Forsvarsstand. Befalingen over Besætningen, der sikkert talte 10,000 Mand, var betroet General Ampudia.

General Taylors Hær var omtrent 6500 Mand stærk, som vare inddelte i tre Divisioner under Kommando af Generalerne Butler, Twiggs og Worth. Medens Tropperne

gik i Lejr ved Walnut-Springs, begyndte Ingeniørofficererne under Befaling af Major Mansfield — han var General i sidste Krig — at rekognoscere Omegnen. Major Mansfield fandt det gjennemførligt at bringe Tropperne ind paa Saltillo-Vejen, uden for Skudvidde af Skytset i det sorte Fort og paa de detacherede Højder uden for Staden; var først hin Vej i vor Besiddelse, blev Fjenden afskaaren fra yderligere Tilførsler, maaske endog fra alle Forbindelser med det indre. General Worth og hans noget forstærkede Division fik Befaling til at bemægtige sig Vejen til Saltillo og de detacherede Værker, som laa her foran Staden, og de første Eftermiddagstimer den 20nde Septb. brød han op for at løse denne Opgave. Samtidig bleve de Divisioner, som førtes af Generalerne Butler og Twiggs, opstillede i Slaglinje for at true den østlige og nordlige Del af Staden og Værkerne paa denne Kant og herved at støtte General Worths Bevægelse; dennes Fremrykning betragtedes som Hovedangrebet paa Monterey; alle øvrige Operationer bleve kun foretagne for at hjælpe paa hans Fremmarche. Worth fortsatte denne Dag uafbrudt sin Fremrykning; men man saae dog, at Fjenden trak betydelige Forstærkninger hen i Nærheden af det biskoppelige Palads og de øvrige Udenværker paa sin venstre Fløj. Lige uden for Skudvidden af det fjendtlige Skyts, paa Højderne nordvest for Staden, naaede General Worth endnu samme Aften frem til en Stilling, der egnede sig til Forsvar, og her bivuakerede han om Natten. Dækkede af Nattens Mørke foretoge de Ingeniørofficerer, han havde hos sig, Kaptejn Sanders og Løjtenant George G. Meade — den bekjendte Sejrherre fra Gettysburg — en Rekognosceringstur til Saltillo-Vejen.

I Løbet af Natten til den 20nde September havde General Taylor anlagt et Batteri af to fireogtyvepundige Haubitser og en ti Tommers Mørser paa et Sted, hvor fra Skytset kunde spille mod det sorte Fort. Til dette Øjemed valgte man ude paa Sletten en naturlig Fordybning, der

lige var dyb nok til at beskytte det Mandskab, som var posteret her, mod Ilden fra Fortet, hvorpaa Batteriet blev opkastet paa den Fjenden nærmeste Højde. Fjerde Infanteri-Regiment, som den Gang kun bestod af sex, stærkt sammensmeltede Kompagnier, fik Befaling til at yde Artilleristerne Hjælp med at forskanse Skytset, men jeg som Regimentets Kvartermester fik Paalæg om at forblive i Lejren ved Walnut-Springs og vaage over Regimentets Ejendele. Det hed sig, at Regimentet den næste Morgen skulde vende tilbage til Lejren.

Uden at vække Fjendens Opmærksomhed naaede man frem til det Punkt, hvor Belejringsbatteriet skulde anlægges, og Arbejdet blev udført. Med Daggry næste Morgen aabnedes Ilden fra begge Sider; da det tyktes mig, at denne fortsattes med stor Heftighed, fik min Nysgjerrighed Overhaand over min Forstand, jeg besteg en Hest og red til Fronten for at se, hvad der var paa Færde. Jeg var næppe indtruffen, før der blev givet Befaling til Angreb, og da jeg manglede moralsk Mod til at vende tilbage til Lejren, hvor jeg efter Befalingen skulde forblive, sluttede jeg mig til det fremrykkende Regiment. Saa snart Tropperne kom ud fra Fordybningen, kom de inden for Ilden fra det faste Fort, og da de trængte videre frem, ogsaa inden for Skudvidde fra de Batterier, som skulde beskytte den østlige eller nedre Del af Staden, og de kunde ligeledes naaes af de fjendtlige Musketter. Inden faa Minutters Forløb var omtrent en Tredjedel af de Folk, der deltoge i Angrebet, dræbte eller saarede. Vi skyndte os at komme uden for Ilden og trak os ikke tilbage, men vendte os mod Øst i lodret Retning paa den Vej, der fra Walnut-Springs førte direkte til Staden. Jeg tror, at jeg under Angrebet var den eneste beredne ved 4de Infanteri-Regiment. Da vi havde naaet en sikker Stilling, gjorde Regimentet Holdt for at samle sig, d. v. s. Resterne. Regimentsadjudanten, Løjtonant Hoskin, der ikke kunde glæde sig ved nogen kraftig

Sundhed, og som under Angrebet og Tilbagetoget havde løbet til Fods, følte sig saa udmattet, at han, da han saae mig, udtrykte Ønsket om ligeledes at være bereden; jeg tilbød ham derfor min Hest, og han modtog Tilbudet. Nogle Minutter senere lagde jeg i nogen Afstand Mærke til en bereden Soldat, en af Kvartermesterens Folk, løb der hen, tog Hesten fra ham og var inden faa Minutter tilbage ved Regimentet. Den næste Stilling, hvor vi vare sikre mod de fjendtlige Skytter, blev, saa vidt jeg husker, en Mark med Sukkerroer eller Majs, nordøst for de nedre Batterier. Da Adjudanten, hvem jeg havde laant min Hest, var dræbt, blev jeg udset til at overtage hans Funktioner.

Dette Angreb var slet forstaaet eller slet udført; vi hørte til Brigaden under Befaling af Oberstlojtenant Garland, der havde faaet Ordre til at angribe og tage de nedre Batterier i Staden, naar det da lod sig gjøre uden alt for store Tab, for at aflede Fjendens Opmærksomhed fra General Worth, som skulde udføre den afgjørende Manøvre. Ved en Fremrykning paa venstre Fløj havde Garland kunnet føre sine Folk uden for Skudvidden fra det sorte Fort og skyde dem frem mod det nordøstlige Hjørne af Staden, dækkede mod Ilden saa godt, som tænkes kunde. Med Undtagelse af det Tab, Garlands Tropper havde lidt, naaede vi Montereys nedre Del uden unødvendige Ofre.

Imidlertid var Brigaden Quitman under Ledelse af en Ingeniørofficer uden store Tab naaet frem til den østlige Ende af Staden og havde her indtaget en Stilling, dækket af nogle Huse. Efter at nu ogsaa Oberst Garlands Brigade havde naaet Forstaden, tog den i en Fart og med Hjælp af nogle af vore Tropper, som stege op paa Tagene, et lille Batteri, der dækkede Vejen til det nordre Bykvarter; dette Skyts blev nu rettet paa et andet af Fjendens Skanseværker, Adgangen til Stadens Østdel var hermed sikret, og Tropperne stode under Dækning af Husene, saa længe de ikke trængte længere frem.

Paa Vestsiden var General Worth efter nogen Kamp, men uden stort Tab naaet frem til Saltillo-Vejen, havde dernæst fra sin nye Stilling vendt sig mod Forterne paa de tvende Høje og taget dem. Herved kom han i Besiddelse af den øvre eller vestlige Del af Monterey, medens Mandskabet af Generalerne Twiggs's og Butlers Divisioner havde besat Stadens østlige Del; men det sorte Fort mod Nord og den frie Plads i Midten bleve endnu holdte af Fjenden. Vor Lejr, som laa en halv Mil borte ved Walnut-Springs, bevogtedes af et Kompagni fra hvert Regiment, medens et Regiment frivillige fra Kentucky dækkede de Morsere og Haubitser, som vare engagerede mod det sorte Fort. Monterey var faktisk indesluttet.

Den 22nde September foretoge vore Tropper ikke noget videre, medens Fjenden vedligeholdt en uskadelig Ild mod os fra det sorte Fort og de Batterier paa Stadens Østside, som endnu vare i hans Magt; om Natten bleve ogsaa de rømmede, saa at vi om Morgenen den 23nde September ubestridt vare Herrer over den østlige Bydel.

Divisionen Twiggs stod i den nedre Del af Staden, godt dækket mod den fjendtlige Ild; derimod bleve samtlige Gader, som førte mod Plaza'en, i alle Retninger beherskede af det fjendtlige Artilleri*). Husene havde kun en eller tvende Etager og flade Tage, som i Nærheden af Plaza'en holdtes besatte af Infanteri, der dækkede sig mod vor Ild bag Brystværn af Sandsække. Alle Veje ind til Stadens Indre vare derfor højst farefulde. Under Fremrykningen i de Gader, som ikke førte mod Plaza'en, vare vore Soldater beskyttede mod Fjendens Ild og unddroge sig hans Blikke, men ved Gadernes Skæringspunkter modtoges de ufravigelig af en Musketsalve og Kardetskkugler. Det 3dje og 4de Infanteri-Regiment trængte paa denne Vis under svære Ofre

---

*) Alle spanske eller spansk-amerikanske Stæder have i Nærheden af deres Midtpunkt en fri Plads, kaldet Plaza'en.

frem til Nærheden af Plaza'en; navnlig havde 3dje Regiment et meget stort Tab af Officerer at opvise; de fem Kompagnier, som deltoge i Kampen, havde kun tolv Officerer, og af dem bleve fem dræbte. Da den lille Flok, tilsammen ti Kompagnier, endnu manglede en Firkant af Huse, inden den var naaet Plaza'en, blev der gjort Holdt. I det vore Folk søgte Dækning mod de fjendtlige Skud, havde de holdt nøje Udkig med Sandsækkene paa Nabohusene, og saa snart der blot viste sig et Hoved over dem, afgave Soldaterne en hel Salve.

Snart efter at vi havde besat denne Stilling, blev det klart, at vor Ammunition var paa Hældingen. Jeg tilbød frivillig*) at vende tilbage til det Punkt, vi vare brudte op fra, at skildre General Twiggs vor Stilling og at anmode ham om at sende os Ammunition. Vi havde imidlertid besat et Terræn, som ikke laa ved Gaden, men bag Husene. Tilbagevejen var meget exponeret; før jeg tiltraadte den, hængte jeg mig paa den Side af Hesten, som vendte bort fra Fjenden, slog det ene Ben over den bageste Del af Sadlen og den ene Arm om Dyrets Hals og sprængte derpaa afsted i fuld Galop. Kun ved Gadehjørnerne var Hesten i Ilden, men jeg passerede dem i en saa flyvende Fart, at jeg sædvanligvis allererede var forbi og under Dækning af det næste Kvarter af Huse, før Fjenden kunde komme til at fyre, og paa denne Maade kom jeg aldeles uskadt uden for Staden.

Under mit Ridt lagde jeg Mærke til en Skildvagt, som var posteret uden for et Hus, og gjorde Holdt for at ud-

---

*) General Garland havde udtalt det Ønske at kunne sende et Bud til sin Divisionsgeneral Twiggs eller til General Taylor med Melding om, at man enten maate sende ham Ammunition eller Forstærkning; men da han holdt Overbringelsen af denne Melding for farlig, vilde han ikke give nogen en Befaling hertil, men spurgte om nogen vilde gaa frivillig. Løjtenant Grant tilbød derpaa sin Tjeneste, som ogsaa blev modtagen.

finde, hvad Manden havde at bestille her. Huset var opfyldt med saarede amerikanske Officerer og Soldater, jeg steg af og gik ind. Jeg fandt her Kaptejn Williams af Ingeniørerne med et, sandsynligvis dødeligt Saar i Hovedet og Løjtenant Territt, der ligeledes var haardt saaret, da Indvoldene væltede ud af hans Saar. Ogsaa et stort Antal Soldater fandt jeg. Med Løftet om at aflægge Melding om deres Stilling forlod jeg dem, indtog min tidligere Stilling paa Hesten, fortsatte min Galop og var snart blandt Tropperne i det østlige Kvarter. Endnu før Ammunitionen kunde bringes til Veje, saae vi de tvende Regimenter trække sig tilbage, hvorved de paa ny maatte løbe Spidsrod gjennem den fjendtlige Ild; men de slap dog med et forholdsvis ringe Tab. Der blev derpaa udstedt Befaling til at opgive Bevægelsen, og Tropperne trak sig tilbage. De stakkels saarede Officerer og Soldater, hvem jeg havde besøgt, faldt i Nattens Løb i Hænderne paa Fjenden og døde.

Medens disse Begivenheder udviklede sig i Øst, var General Worth med en lille Troppedeling trængt frem mod Plaza'en fra den modsatte Kant; men han valgte et bedre Middel end vi til at naa Plaza'en, dette Byens Kastel. I Steden for nemlig at bevæge sig i de aabne Gader, trængte han fremad gjennem Husene, i det han lod slaa Gjennemgange fra det ene til det andet. Uden at lide store Tab var han i Nattens Løb kommen Plaza'en saa nær, at Ampudia, den mejicanske Kommandant, endnu før Morgenens Frembrud tilbød Overgivelsen af Staden og Garnisonen. Betingelserne for Kapitulationen vare snart trufne, Fangerne bleve frigivne paa Æresord, og det blev tilladt dem at medtage deres Heste og personlige Eje.

Synet af Montereys fangne, bortmarcherende Garnison vakte min Medlidenhed, og de fleste af vor Hær, som vare Vidne til denne Udmarche, have vistnok næret samme Følelse. Mange af Fangerne vare Ryttere, væbnede med Lanser og paa smaa, usle, halvt forhungrede Heste, som

aabenbart knap nok havde Kræfter til at slæbe deres Ryttere ud af Staden. Mandskabet selv syntes ikke at være i synderlig bedre Stand. Jeg tænkte paa, hvor ringe Interesse disse Folk havde i Krigens Udfald, og hvor lidt Besked de vel vidste med, hvad den egentlig drejede sig om.

Efter at Garnisonen i Monterey havde overgivet sig, fik vi et roligt Lejrliv til Vinterens Midte. De Folk, som vare forblevne i deres Bolig, omgikkes her som i Rio Grande med »Yankeerne« paa bedste Vis. Over for vor Generals humane Politik nærer jeg egentlig talt stærk Tvivl, om den største Part af den mejicanske Befolkning ikke har beklaget vor Afsked lige saa stærkt som tidligere vor Ankomst. Gods og Person vare fuldstændig sikre, og de fandt for alle Landets Produkter et Marked, Folkene aldrig tidligere havde kjendt Mage til. Den dannede og velhavende Del af Befolkningen havde her som andre Steder opgivet deres Hjem og holdt sig borte, saa længe dette var i de fjendtliges Besiddelse; men denne Klasse af Befolkningen udgjorde kun en meget ringe Brøkdel af Befolkningen.

VIII.

Politisk Rænkespil. — Buena Vista. — Fremmarche mod Veracruz. — Veracruz's Belejring og Indtagelse. — Marchen mod Jalapa.

Den mejicanske Krig var en politisk Affære, og den Regering, der førte denne Krig, ønskede at slaa Mønt af den i Partiøjemed. General Scott stod i Spidsen for Hæren, og da han var en Mand af anerkjendt Dygtighed i sit Fag, var hans Krav paa Overbefalingen over de Tropper, som stode i Marken, næsten uomtvisteligt, ja selv Præsident Polk og hans Krigsminister Marcy synes ikke at have bekæmpet dette Krav; men Scott var en Whig, og Regeringen demokratisk. Om General Scott vidste man derhos ogsaa, at han nærede

politisk Ærgjerrighed, og intet gjør en Kandidat mere populær til høje borgerlige Stillinger end militære Sejre. Det gik derfor ikke an at overdrage ham Befalingen over »Erobringshæren«. Den Plan, Scott forelagde Regeringen med Hensyn til et Felttog i Mejico, blev ikke billiget, og han gjensvarede, maaske i en noget uærbodig Tone, at naar en Soldats Plan ikke fandt Støtte hos Regeringen, kunde man ikke tænke paa et heldigt Udfald. Det skete den 27nde Maj 1846. Fire Dage senere fik General Scott den Meddelelse, at han ikke behovede at gaa til Mejico. Den næste i Rang var General Gaisnes, men han var for gammel og svag til at gjøre et Felttog, og som Følge heraf blev Overbefalingen given til Oberst Zacharias Taylor, der havde Rang som titulær Brigadegeneral. Ogsaa han var Whig, men man troede ikke om ham, at han var i Besiddelse af politisk Ærgjerrighed; det var i Virkeligheden heller ikke Tilfældet; men efter Montereys Erobring, hans tredje Slag og hans tredje fuldstændige Sejr, begyndte Whigpartiets hjemlige Presse at tale om ham som deres Kandidat for Præsidentposten. Noget maatte der ske for at nevtralisere hans voxende Indflydelse. Han kunde ikke afløses fra sin Post i Felten, da alle hans Slag havde været sejrrige; Hensigten hermed havde været alt for gjennemskuelig. Endelig besluttede man at sende General Scott som Overgeneral til Mejico og give ham Bemyndigelse til at gjennemføre sin oprindelige Plan: d. v. s. at tage Veracruz og derpaa at marchere mod Landets Hovedstad. Man antog rimeligvis, at Scott i sin Ærgjerrighed vilde lade sig forlede til at styrte Taylor eller formindske hans Udsigter til Præsidentværdigheden, og haabede, at han selv ikke vilde kunne slaa tilstrækkelig Mønt til at vinde Prisen.

Regeringen havde faktisk et højst forvirret Problem at løse; den var indviklet i en Erobringskrig, som maatte føres til et heldigt Udfald, naar dens politiske Maal ikke skulde blive uopnaaet, og dog hørte alle dygtige Officerer af den

fornødne højere Rang til Oppositionen, og den Mand, man havde kaaret paa Grund af hans manglende politiske Ærgjerrighed, var nu selv bleven en fremragende Kandidat til Præsidentposten. Det var nødvendigt strax at ødelægge hans Udsigter. Opgaven var, at dette maatte ske uden at miste det alt vundne Resultat, og uden at det blev tilstedet en anden General af samme politiske Parti at vinde en lignende Popularitet. Faktisk er det, at Hr. Polks Regering havde truffet alle Forberedelser til at vanære Scott eller, rettere sagt, at drive ham saa vidt i Fortvivlelse, at han vanærede sig selv.

General Scott havde fra første Færd været imod Krigstoget over Rio Grande, Matamores og Saltillo. Nu, da han førte Overbefalingen over samtlige Tropper i Texas, fratog han Taylor største Parten af de regulære Tropper og lod ham kun beholde saa mange frivillige, som efter hans Mening vare tilstrækkelige til at hævde den Linje, Invasionshæren alt havde inde. Scott ansaa det i Virkeligheden ikke for vigtigt at holde nogen som helst Stilling hinsides Rio Grande, men gav tvært imod Taylor Bemyndigelse til at gaa tilbage til denne Linje, naar han fandt det rigtigst. General Taylor protesterede mod denne sin Svækkelse og hans senere Fremrykning mod Buena-Vista synes at antyde, at han ikke delte sin foresattes Opfattelse med Hensyn til Urigtigheden af Erobringerne hinsides Rio Grande.

Scott havde gjort et Overslag over den Troppestyrke og det Materiel, han behøvede for at tage Veracruz og marchere mod Landets Hovedstad, der laa over 50 Mil inde i det indre. Man lovede ham alt, hvad han forlangte, og han syntes at eje ikke blot Præsidentens Tillid, men endog hans oprigtige Velvilje. Løfterne bleve til Hobe uopfyldte. Af de Tropper, man stillede ham i Udsigt, sendtes kun omtrent Halvdelen, andet Krigsmateriel blev slet ikke leveret, og Scott havde næppe tiltraadt Marchen mod Mejico, før Præsidenten alt forsøgte at give ham en Overmand ved

at udnævne Senator Thomas H. Benton til Generalløjtenant. Efter at Kongressen imidlertid havde nægtet sit Samtykke hertil, forlangte Præsidenten en Bemyndigelse til at kunne stille en yngre Officer over en ældre af samme Rang i den Hensigt at udnævne Benton til Generalmajor og derpaa overdrage ham Kommandoen over Hæren; dog Kongressen gav heller ikke dette Forslag sin Stemme, og Scott beholdt Overbefalingen; men samtlige Generaler, der tjente under ham, vare i politisk Henseende hans Modstandere, ja flere af dem vare ham endog personlig fjendske.

General Scott indtraf sent i December 1846 ved Brazos-Santiago eller Point-Isabel ved Rio Grandes Munding og sejlede strax op ad Floden til Camargo, hvor han, som han havde tilmeldt General Taylor, vilde træffe sammen med ham; men Taylor var allerede rykket videre frem mod Tampico eller i Retning ad denne By, for at anlægge en Post her, og han havde allerede tiltraadt Marchen, før han vidste, at General Scott var i Landet; under slige Forhold kunde Scott kun udstede de Befalinger, hvorved han trak Tropperne bort fra Taylor, uden først at holde en Drøftelse med sin Undergeneral, hvad han havde tilsigtet.

General Taylors Sejr ved Buena-Vista den 22nde—24nde Februar 1847 med en Hær, der for største Delen bestod af frivillige Tropper, som ikke før havde været med i noget Slag, og over en langt større fjendtlig Styrke gik forud for hans Udnævnelse til Præsident ved Whiggernes Hjælp. Han nomeredes og valgtes i Aaret 1848. Jeg tror, at han oprigtig beklagede denne Vending i sin Skæbne og havde foretrukket et roligt, fredeligt Liv uden Forhaanelser for den Ære at udfylde den højeste Post, noget Folk kan bortgive, Præsidentværdigheden over de forenede Stater.

Da General Scott overtog Kommandoen over Invasionshæren, stod jeg ved de af Taylors Tropper, der hørte til General David Twiggs's Division; men efter den nye Inddeling blev mit Regiment lagt ind under General William

Worths Division, og under ham tjente jeg til Krigens Slutning. De Tropper, som vare tagne fra General Taylor og skulde udgjøre en Del af den Hær, der var bestemt til at operere mod Veracruz, samledes før Indskibelsen til deres Bestemmelsessted ved Mundingen af Rio Grande. General Worth var en Mand af en ganske anden Art end dem, jeg hidindtil havde haft til foresatte. Paa Marchen eller naar der forestod ham en vigtig eller ansvarsfuld Opgave, var han nervøs, utaalmodig og rastløs. Paa denne Marche forelaa ikke den ringeste Aarsag til Hastværk, da det var bekjendt nok, at der vilde hengaa Uger med at samle de Skibe, som udkrævedes til Transport af Hæren; men General Worth lod sin Division marchere med en Hastighed, som havde været rosværdig, saafremt det havde drejet sig om en belejret Garnisons Undsætning. Marchernes Længde rettede sig efter Afstanden mellem de Steder, hvor Tropperne fandt tilstrækkeligt Drikkevand, og disse Afstande vare nogle Gange lange, andre Gange korte. Mindst én Gang, da Divisionen alt havde tilbagelagt sin fulde Dagsmarche, og Mandskabet var gaaet i Lejr, hvor det lavede Aftensmaden færdig, befalede General Worth atter at afbryde Teltene og at tilbagelægge endnu i Nattens Løb den Marche, der var tiltænkt den følgende Dag. Mangen General kan lade sine Tropper tilbagelægge de største Marcher, uden at Mandskabet føler nogen Udmattelse, medens andre kunne fuldstændig udtømme deres Kræfter i faa Dage uden at præstere noget særligt. General Worth hørte til den sidste Klasse; men med Hensyn til andre krigerske Egenskaber kunde han glæde sig ved et godt Ry og vandt derved sine Officerer og sit Mandskab.

I flere Uger maatte Tropperne ligge i Lejr paa den sandede Bred i Nærheden af Rio Grandes Munding, medens de afventede Ankomsten af Transportskibe, som skulde føre dem til den nye Operationsmark. Transportskibene vare til Hobe Sejlfartøjer, Overfarten var langvarig, og mange

Tropper maatte fra deres Indskibning til Udskibningen syd for Veracruz tilbringe fulde 30 Dage om Bord. Overfarten var ubekvem for Officerer som for Mandskab; thi Transportskibene vare byggede til Fragtfart og havde langt fra passende Lokaliteter for Passagerer; ogsaa Klimaet bidrog til at forhøje Ubehagelighederne.

Troppefartøjerne samledes efter Overfarten i Havnen ved Anton-Lizardo, omtrent 3 Mil eller 24 Kilometer syd for Veracruz, hvor de afventede Resten af Flaaden, som bragte Artilleri-Ammunition og Tilførsler af enhver Art fra Nord. Ved Eskadren fandtes ogsaa en lille Skrue-Avisodamper, det første af den Slags Fartøjer, jeg havde set, og rimeligvis ogsaa det første, nogen ellers ved Hæren hidtil havde set. Den Gang vare Oceandamperne endnu meget sjældne, og de existerende vare til Hobe Hjuldampere. Det lille Fartøj, der med sin under Vandet skjulte Skrue smuttede saa hurtig og lydløst omkring mellem Flaadens Skibe, vakte megen Opmærksomhed. Jeg mindes, at Løjtenant Sidney Smith af 4de Infanteri-Regiment, med hvem jeg tilfældigvis talte paa et Skibsdæk, medens Skruedamperen kom forbi, udbrød: »Den Tingest ser ud, som om den drives af Forholdenes Magt«.

Den 7ende Marts 1847 var endelig den lille Hær paa 10—12,000 Mand samlet og parat til at paabegynde den vanskelige Landgang fra Skibene, som laa paa den aabne Red; med denne lille Hær havde Scott dernæst den Opgave at trænge ind i et Land med en Befolkning paa 7—8 Millioner, et Land, som frembød de størst mulige Fordele ved Forsvaret.

Udskibningen fandt Sted inden for den lille Ø Sacrificios, en god halv Mil syd for Veracruz. Da Skibene ingensteds kunde nærme sig Kysten, maatte alt bringes i Land med Lægtere, som General Scott havde sørget for at anskaffe inden sin Afrejse fra Nord. Brændingen løb ofte højt, saa at Landgangen var vanskelig. Mandskabet blev dog rask

udskibet, da det kunde vade gjennem Vandet, saa snart det blev lavt; derimod maatte Lejr- og Teltindretningerne, Proviant, Ammunition og samtlige Forraad beskyttes mod Søvandet, og Landsættelsen heraf medtog derfor flere Dage. Mejicanerne viste sig dog meget venlige over for os og lagde os ingen anden Hindring i Vejen, end at de lejlighedsvis affyrede et Skud fra nærmeste Fort. Under Landgangen afrev en Kugle Hovedet paa Major Albertis, men jeg tror ikke, at noget andet Skud kom os saa nær. Den 9ende Marts vare Tropperne landsatte, og de havde snart og hurtig gjennemført Indeslutningen af Veracruz, fra den mejicanske Bugt syd for Staden og helt rundt omkring til Kysten nord for. Imidlertid fortsattes Landsættelsen af Forraadene, til alt var udskibet.

Veracruz var den Gang og til Aaret 1880 en befæstet Stad. Murene strakte sig fra Havet syd for Staden til Kysten nord for, og ved Endepunkterne og langs hele Linjen laa Fæstningsværker. Paa en Ø tæt uden for Staden ligger San Juan de Ulloa, en af Mure omgiven Fæstning af store Dimensioner og betydelig Styrke efter Datidens Forhold; over for Nutidens Skyts vilde Forterne og Voldene vel snarere vise sig at være Elementer af Svaghed end af Styrke. Efter at Invasionshæren havde opslaaet sin Lejr uden for Ilden fra Staden, blev der under Nattens Beskyttelse og langt foran den Linje, Tropperne indtoge, opkastet Batterier, som forskansedes, og hvortil Adgangen behørig beskyttedes. Havde Mejicanerne gjort et Udfald, vilde Batteriernes Betjeningsmandskab hurtig have kunnet forstærkes, uden at Folkene vare blevne alt for stærkt udsatte for den fjendtlige Ild fra Hovedlinjen; men der blev ikke gjort noget alvorligt Forsøg paa at tage Batterierne og fordrive vore Tropper.

Belejringen vedvarede under levende Ild fra vor Side lige til den 27nde Marts, paa hvilken Dag der var lagt en betydelig Breche i Stadens Vold. General Morales, Guvernøren over Staden og San-Juan de Ulloa, knyttede derpaa

Underhandlinger med General Scott angaaende Overgivelsen af Staden, Fæstningsværkerne og Garnisonen. Den 29nde Marts bleve Veracruz og San-Juan de Ulloa besatte af Scotts Hær; omtrent fem Tusende Fanger og fire Hundrede Kanoner, store Masser af Haandvaaben og Ammunition faldt i Hænderne paa de sejrrige Tropper. Vort Tab under Belejringen gik op til 64 Officerer og menige, som enten vare dræbte eller saarede.

Ved Veracruz havde General Scott haft mindre end 12,000 Mand. Regeringen havde lovet ham en langt større Troppestyrke, i det mindste paastod han dette, og han var en Mand af Sandhed. Tolv Tusende Mand udgjorde en meget for lille Hær til at trænge 50 Mil ind i et fjendtligt Land og belejre Hovedstaden, som den Gang havde langt over 100,000 Indbyggere. Alle de Marchelinjer, man kunde vælge, førte derhos gjennem Bjærgpasser, som lode sig forsvare med Lethed. Faktisk gaves den Gang fra Veracruz til Staden Mejico kun tvende Veje, en Hær kunde slaa ind paa: den ene førte over Jalapa og Perote, den anden over Cordova og Orizaba; naar man har overskredet Bjærgkjæden, mødes begge Veje paa en Højslette, som strækker sig lige til Hovedstaden.

Da den gule Feber eller Vomito'en sædvanligvis hjemsøger Veracruz ved Begyndelsen af Aaret, og den er højst farlig for Personer, som ikke ere vante til Klimaet, var det af stor Vigtighed at faa Armeen saa hurtig som muligt bort fra Staden; men de Transportmidler, som ventedes fra Norden, indtraf kun meget langsomt, og dog var det absolut nødvendigt at have behørige Forraad for Tropperne, til de kunde naa Jalapa, som ligger 100 Kilometer længere ind i det indre og uden for den gule Febers Omraade. Omkring denne By er Landet frugtbart, og en Hær af en Styrke som General Scotts kunde her finde Underhold, saa længe det skulde være. Fraregnet de syge og svage og Besætningen i den erobrede Stad og Fæstning udgjorde vor Marche-

kolonne nu mindre end 10,000 Mand. Denne Hær var delt i tre Divisioner under Generalerne Twiggs, Patterson og Worth; det var saa vigtigt at komme uden for den gule Febers Omraade, at Fremmarchen blev paabegyndt, saa snart der var sammenbragt tilstrækkelige Transportmidler for en Division. Den 8nde April brød Divisionen Twiggs op mod Jalapa, snart fulgte ogsaa Patterson med sin Division, medens General Worth med sin Deling dannede Bagtravet og skulde sætte sig i Bevægelse, saa snart han havde Transportmidler nok til at kunne faa Ammunition, Lejr- og Teltindretningen samt Rationer for sex Dage afsted. Denne Division kunde først forlade Veracruz den 13de April.

Ved Cerro-Gordo, omtr. 10 M. (75 Kilometre) mod Vest og paa Vejen til Jalapa, stødte vor Avantgarde paa Fjenden og gik i Lejr ved Plan del Rio, omtrent 5 Kilometre fra de fjendtlige Fæstningsværker. Snart efter Twiggs's Ankomst indtraf ogsaa General Patterson med sin Afdeling til Plan del Rio. I Forening vare de nu sikrede mod et Angreb af Santa-Anna, Overgeneralen over de mejicanske Tropper, i det mindste stode de lige til den 18de April over for Fjenden, uden at besværes af ham og uden at modtage Forstærkninger. General Scott var forbleven i Veracruz for at paaskynde Forberedelserne til Felttoget; men da han den 12te April fik Melding om Situationen for Fronten, skyndte han sig til Fortravet for selv at overtage Befalingen og træffe Foranstaltninger til at indtage den Stilling, Santa-Annas Tropper holdt besat.

Cerro-Gordo er en af de højere Udløbere fra den Bjærgmasse, som ligger omtr. 3 Mil øst for Jalapa, og Santa-Anna havde valgt dette Punkt, fordi det lettest lod sig forsvare mod en fremtrængende Hær. Vejen, som efter Sigende allerede skal være bygget af Cortez, fører i Zigzagvendinger langs Bjærgmassen og forsvaredes ved hver Drejning af Artilleri; langs Siderne ligge dybe Afgrunde eller Klippemure. Et direkte Angreb paa Vejen var derfor umuligt,

og en Flankebevægelse syntes lige saa uudførlig. Efter den kommanderende Generals Ankomst til Skuepladsen udsendtes forskjellige Afdelinger paa Rekognoscering; de skulde kunne naa Fjendens bageste Fæstningsanlæg uden et Angreb i Fronten. Disse Rekognosceringer udførtes under Befaling af Kaptejn Robert E. Lee, som til Hjælp havde Løjtenanterne P. G. T. Beauregard, Isak I. Stevens, Z. B. Tower, G. W. Smith, George Mc Clellan og I. G. Foster, lutter Ingeniørofficerer, som paa den ene eller anden Side have vundet Rang og Ære i den store Kamp om at opretholde Unionens nationale Enhed. Rekognosceringen fik et heldigt Udfald; den 17de April havde Officererne løst deres Opgave at bane en Vej uden om Fjendens Fløje, og dette Resultat var naaet, uden at Santa-Anna eller hans Hær fik Nys derom, og paa et Terræn, hvor Fjenden havde anset et sligt Arbejde for aldeles umuligt. Ufortøvet bestemte Generalen den følgende Dag (den 18de April) til Angreb. (Forts.)

F. C. Dahlmann og det slesvigholstenske Ridderskab.

Paa en Tid, da en uheldig, ødelæggende Krig havde skilt Danmark ved Norge og ruineret Finanserne, rejste den slesvigholstenske Partikularisme atter sit Hoved.

Ligesom den tyske Adel efter »Frihedskrigen« kun kæmpede for Særinteresser og forældede Privilegier, saaledes forfulgte det slesvigholstenske Ridderskab i 1816 samme Maal, støttet af det nationale Opsving i Tyskland, sporet fremad ved det Held, der ledsagede de nordtyske Junkeres Bestræbelser.

Det var længstforsvundne Rettigheder, som skulde vækkes til Live:

Siden den westphalske Fred vare Tidsomstændighederne overalt ugunstige for Landstænderne; men ingensteds gjaldt det i højere Grad end i Hertugdømmerne, hvor Tvedragten mellem de regerende Linjer nødvendigvis maatte lamme Landsforfatningens Kraft. I 1675 holdtes den sidste Landdag, der havde skattebevilgende Myndighed, og ligesom der alt tidligere var udskrevet Skatter uden at spørge Stænderne, saaledes udstedtes ogsaa de saakaldte Interimspatenter af 1689 og 1690 uden Stændernes Medvirkning. Vare end de gamle Landstænder faktisk ophævede, fandt Regeringerne det dog hensigtsmæssigst at gaa forsigtig frem over for de endnu mægtige Riddere og Prælater, og først ved de

hemmelige »*Articuli separati*« i Altonaerforliget af 21nde Marts 1709 blev der rettet et afgjørende Slag; herved blev nemlig de regerende Linjer enige om, at »de ikke vilde betjene sig af en Landdags-Formalitet, men kun for saa vidt foranledige og tilstede en Convocation af Prælater og Ridderskab, som disse gjennem en Komite skulde forebringe deres *proponenda*, hvorover der da vilde blive afgivet Erklæring.« End videre blev det slaaet fast, at »der ved slig Convocation kun skulde tilstaas Prælater og Ridderskab et *purum votum consultativum*«, ligesom man ikke vilde finde sig i, at de krænkede eller grebe ind i »de den landsfyrstelige Højhed tilkommende *Jura territorialia*« *). Og paa den Landdag, der traadte sammen 1711—1712 uden Tilkaldelse af Stæderne, underrettedes Ridderskabet om, at Forsamlingen vel skulde have Navn af en Landdag, men ingenlunde en Landdags Rettigheder, samt at der overhovedet kun vilde blive tilstaaet et *votum consultativum* med Hensyn til Udskrivningen af Skatter. Det var ogsaa kun med denne Indskrænkning, at Privilegierne konfirmeredes under 27nde April 1712, i det Konfirmationen nu ikke mere lyder paa Landsprivilegierne, men alene paa Prælaternes og Ridderskabets Privilegier. Saaledes vare da Landstændernes tidligere Rettigheder sammensmeltede til en raadgivende Stemme, der af Ridderskabet udøvedes i de Korporationen vedkommende Anliggender. Efter 1712 sammenkaldtes ingen Landdag, og Ridderskabet fandt sig ydmygt heri; det erklærede den Gang, at »Bevarelsen af Kongens Naade var det højeste i denne Verden« **).

---

*) F. C. Dahlmann: „Urkundliche Darstellung des dem Schleswig-Holsteinischen Landtage zustehenden anerkannten Steuerbewilligungsrechtes." Kiel. 1819. S. 53 ff.

**) Fr. Wolfhagen: „Om det slesvigske og holstenske Ridderskabs *nexus socialis*." — N. Falck: „Handbuch des Schleswig-Holsteinischen Privatrechts". Altona. 1831. II. S. 183. — Dr. A. L. I. Michelsen: „Ueber die vormalige Landesvertretung

Saaledes vare Forholdene, da Frederik IV. ved Patent af 22nde Avgust 1721 indlemmede hele Hertugdømmet Slesvig i den danske Krone, og den 4de Septbr. s. A. hyldede det slesvigske Ridderskab, som den sidste Rest af de gamle Landstænder, Kongen af Danmark og de kongelige Arvesuccessorer *secundum tenorem legis regiae* *). Da nu altsaa det politiske Fællesskab mellem Hertugdømmerne var ophævet, i det Fællesregeringen fra nu af kun omfattede Holsten, søgte det slesvigske Ridderskab om, at den private *nexus socialis*, der bestod mellem de slesvigske og holstenske Riddere, og hvis væsentlige Betydning laa i fælles Adgang til de adelige Klostre samt en vis begrænset Kredit paa Kieler-Omslag, maatte blive ved Magt. Dette blev af kongelig Naade bevilget, men alene, for saa vidt det ikke var præjudicerligt for Kongens Suverænetetsrettigheder. Denne Socialforbindelse vedkom nu alene de adelige Jomfruklostre og andre korporative Forhold, og de gamle Privilegier stadfæstedes ikke som slesvigholstenske Landsprivilegier, men særskilt i Slesvig og særskilt i Holsten, ene og alene som Standsprivilegier.

Det slesvigholstenske Ridderskab havde vel af og til gjennem sit staaende Udvalg søgt at prætendere, at det var Hertugdømmernes statsretlig bestaaende Repræsentation, skjønt den saakaldte »fortwährende Deputation« ikke var andet end en Bestyrelseskommission for Ridderskabets pri-

---

in Schleswig-Holstein." Hamburg. 1831. S. 42: „Die Wirksamkeit der Verfassung ging ruhig zu Grabe, unbetrauert und unbeklagt, weil es eine Zeit der Erschlaffung und Schlafsucht, der höchsten Unmündigkeit und Unfähigkeit der Bürger war; — weil das Volk für eine Einrichtung, welche es als ein bloszes Adelsinstitut betrachtete, und seiner damaligen Gestaltung nach betrachten muszte, keinen Sinn und kein Mitgefühl hatte."

*) A. D. Jørgensen: „Sønderjyllands Indlemmelse i den danske Krone 1721". („Historisk Tidsskrift". 1885. S. 117 ff.)

vate og økonomiske Anliggender*); men det var dog først efter Holstens Indlemmelse i det tyske Forbund, efter at der i Forbundsaktens 13de Artikel var stillet landstænderske Forfatninger i Udsigt, og efter at den middelalderlige Ridderskabsbevægelse var rejst rundt om i Tyskland, først da fremtraadte Ridderskabets Fordringer i deres rette Lys. Forældede Dokumenter, som den saakaldte »*Constitutio Waldemari*« af 1326 og Kristian I's. Haandfæstning af 1460, droges paa ny frem og proklameredes som en endnu gjældende, evig og uforanderlig »Grundlov«. Her fandtes nemlig Adelens Skattebevillingsret tydelig udtalt, og af Ordene: »dat se bliven ewich tosamende ungedelt«, dannedes det statsretlige Grundlag for Hertugdømmernes Forbindelse, skjønt denne »Grundlovsbestemmelse« aldrig er bleven overholdt og i hvert Fald kun indeholder et Paalæg om de enkelte Hertugdømmers Udelelighed, ikke om disses Uadskillelighed, ligesom den paaberaabte »Grundlov« af 1460 udtrykkelig paabyder særskilte, i hvert Fald adskilte Landdage for hvert Hertugdømme.

Da nu det slesvigske og holstenske Ridderskabs Standsprivilegier hver for sig var blevne konfirmerede under 17de Avgust 1811, og omtrent samtidig et kongeligt Kommissorium vedrørende en Forfatning for Holsten var udstedt, optraadte de slesvigholstenske Prælater og Riddere som dem, der i mer end hundred Aar havde bevaret de gamle Landsfriheder usvækkede. I et Andragende af 8nde Oktbr. s. A. holdt de fast ved Hertugdømmernes »grundlovsmæssige« Forbindelse og nedlagde Indsigelse mod, at Slesvig blev berøvet den Velgjerning, der laa i »den gamle Forfatnings Gjenopliven«**). Under

---

*) Kgl. Resolution af 27nde April 1775: „. . . dasz durch eine fortdauernde Deputation die innere Ordnung und Einrichtung des Corps' (ohne übrigens auf dessen Verfassung weiter irgend einen Einflusz zu haben) erleichtert und verbessert werde . . .“

**) Dahlmann: „Urkundliche Darstellung“. S. 111.

Henblik til de øvrige Stænder udtales det, at man vel vilde ære det gamle, men dog ikke mindre tage Hensyn til Tidens Krav, en Udtalelse, hvis Betydningsløshed er indlysende, da det vilde komme til at bero paa Ridderskabet, hvilke Indrømmelser der skulde gjøres. Derfor lykkedes det heller ikke Ridderskabet under sin fortsatte Kamp at vinde synderlig Anklang hos Borger- og Bondestand. For øvrigt laa det — eller rettere sagt dets Sekretær F. C. Dahlmann — ikke ledig. Andragender og Protester fulgte Slag i Slag; paa Dahlmanns Opfordring og efter hans Anvisning lavede tyske Videnskabsmænd, som Rühs*), Historie, Jena-Juristen, Professor Martin, en saakaldet »Rechtsgutachten«; men da Frederik VI. satte haardt imod haardt og ved Reskript af 5te Decbr. 1818 endog truede med at opløse selve den »fortwährende Deputation«, trak Protestanterne Følehornene til sig, indtil Wiener-Slutnings-Akten af 15de Maj 1820 gav dem fornyet Mod. Deri bestemtes nemlig, at Undersaatterne i Tilfælde af Retsnægtelse havde Rekurs til Forbundsdagen. Og da dens Art. 56 erklærer, at de i anerkjendt Virksomhed bestaaende Forfatninger kun kunne forandres ad forfatningsmæssig Vej, mente Dahlmann, at Spillet var vundet, naar Sagen blot blev bragt frem for dette Forum.

Heri tog han dog fejl.

Under Forhandlingerne paa Forbundsdagen blev det nemlig ikke alene slaaet fast, at Holsten ikke besad nogen i anerkjendt Virksomhed bestaaende Forfatning, men den preussiske Sendemand erklærede endog med Hensyn til Spørgsmaalet om en fælles Forfatning for Hertugdømmerne, at denne Fordring, »endog uden Hensyn til andre Betænkeligheder alene af den Grund laa uden for enhver tænkelig Indvirkning fra Forbundets Side, at Slesvig ikke hørte

*) Rühs: „Das Verhältnisz Holsteins und Schleswigs zu Deutschland und Dänemark". Berlin 1817.

til dette Forbund og altsaa var aldeles uden for Forbundets Indflydelse.« Og under 27nde November 1823 faldt den endelige Beslutning, som indeholder en fuldstændig Afvisning af Klagen, eftersom »den gamle Forfatning i Holsten ikke bestaar i anerkjendt Virksomhed« *).

Hermed var den slesvigholstenske Ridderskabsbevægelse slaaet til Jorden.

Havde end Holsten i Henhold til Forbundsaktens 13de Artikel Krav paa at faa en Forfatning, kunde den danske Regerings Undladelse heraf dog undskyldes, saa længe Striden med Ridderskabet ikke var afgjort. Regeringen stod paa et utvivlsomt retligt Grundlag, naar den modsatte sig de middelalderlige Adelsprætensioner og ikke vilde anerkjende Hertugdømmernes Forbindelse som grundlovmæssig; men efter at Ridderskabets Klageskrift var afvist af Forbundsdagen, havde Kongen fuldstændig fri Hænder til at ordne Forfatningen i Holsten og for Holsten alene. Naar der desuagtet intet som helst skete, foreligger der fra Frederik VI.'s Side over for Holstenerne et Brud paa Tro og Love, som affødte skæbnesvangre Følger ved at give Slesvigholstenismen et Skin af Berettigelse. Der var vel alt før 1823 udarbejdet Forfatningsudkast, og da den danske Regering højt og hellig havde lovet Forbundsdagen at give en Forfatning, skulde man tro, at den nu for Alvor vilde skride til Værket. Det viste sig dog snart, at det aldrig havde været Kongens alvorlige Hensigt at holde det Løfte, der laa

*) C. F. Wegener: „Aktmæssige Bidrag til Danmarks Historie". S. 210 ff. og S. 433 ff. — I. F. H. Schlosser: „Rechtsgutachten betreffend den Recurs der Schleswig-Holsteinischen Prälaten, Ritterschaft und Gutsbesitzer an den Deutschen Bundestag". 1822. S. 45: „Dasz Prälaten und Ritterschaft des nicht zum Deutschen Bunde gehörigen Herzogthums Schleswig sich nicht auf dem Wege des Recurses an die Deutsche Bundesversammlung zu wenden in der Lage sind, ist bereits oben bemerkt worden, und leuchtet von selbst ein".

i den 13de Artikel. Under Paaskud af at de tidligere Forfatningsforslag, som man havde været Aar om at udarbejde og derpaa havde ladet henligge uænsede aarevis, ikke duede, nedsattes en ny Begravelseskommission, der aldrig har givet noget Livstegn fra sig.

Enevoldsmagtens Bevarelse stod nemlig for Frederik VI. som det højeste. Det var ham klart, at en holstensk Forfatning om kortere eller længere Tid vilde føre til forfatningsmæssige Indrømmelser over for Slesvig og Kongeriget. Saa foretrak han — begunstiget af den stigende Reaktion i Tyskland — at følge sine tyske Forbundskollegaers Exempel; men denne uordholdne Adfærd førte naturligen med sig, at Ridderskabets Kamp for Særinteresser og forældede Privilegier i manges Øjne kom til at staa med en ufortjent Glorie.

Fra Danmark udgik ingen Impulser, det syntes haabløst at vente noget fra den Kant. I den ny Tids Ideer, Frihed og Nationalitet, saae den danske Regering ikke Forbundsfæller, men fjendtlige Magter, og den danske Folkeaand »var for nedbøjet under Tidernes Tryk til energisk, selvstændig Optræden. Saaledes hændtes det da, at Regeringen ikke benyttede de mange gunstige Øjeblikke, den havde kunnet benytte; saaledes hændtes det, at Regeringen ikke blot undertrykte den ridderskabelige Middelaldersbevægelse i Hertugdømmerne, men at den fulgte hele den tyske Censurpolitik, som i Restavrationstiden udgik fra Tyskland« *).

Den danske Kongelov kom altsaa til at staa som en uovervindelig Hindring for en Udvikling i Retning af statsborgerlig Frihed. Det er derfor forklarligt, at frisindede Slesvigere saae hen til Forbindelsen med Holsten som den eneste Vej, ad hvilken det var muligt at naa en Forfatning. Og hvorledes de slesvigholstenske Anskuelser den Gang opfattedes i Kjøbenhavns liberale Kredse, derom haves af Joh.

---

*) A. F. Krieger: „Det avgustenborgske Oprør". S. 19.

Hage et paalideligt Vidnesbyrd i følgende Udtalelse: »Ridderskabets, forskjellige Embedsmænds og Universitetets Bestræbelser for at hævde Holstens forbundsmæssige Ret til en Repræsentation vakte saaledes ikke blot Sympathi hos en Del af Slesvigs Befolkning, men fandt ogsaa en vis Gjenklang i Kongeriget: man saae da kun Faren i en slap og lidet dygtig Regering; man mente, at med større Frihed for alle vilde de Vanskeligheder, som senere maatte rejse sig, let udjævnes« *).

Jævnsides med, som oftest støttende Ridderskabets Optræden, udgaar i disse Aar fra Kiels Universitet en Bevægelse, der stærkt greb den studerende Ungdom, altsaa den vordende Embedsstand i Slesvig og Holsten. Blandt dens Ledere fandtes højtansete, talentfulde Universitetslærere, som Dahlmann, Falck, Twesten og Karl Welcker, Udgiverne af »Kieler Blätter«; tilsyneladende vare disse Mænd paa ethvert Punkt opfyldte af de Krav, Tiden stillede. Som kritisk Historiker og politisk Theoretiker har Dahlmann et stort Navn; ved sin kraftige Personlighed udøvede han en dominerende Indflydelse paa sine Kollegaer; overalt — i Kiel, i Göttingen, i Bonn — har han forstaaet at samle en talrig Kreds af Tilhørere om sig. Selv hans skarpeste Modstander**) har indrømmet, at »Dahlmanns Sprog har en ejendommelig Kraft og ædel Strænghed. Hans Udtryk bærer Præget af en vis Sikkerhed, der truer med at imponere Læseren — en Virkning, hans Skrift og Tale vist ofte har gjort.« Og Orla Lehmann***) siger om ham: »Denne alvorlige, mørke Mand var unægtelig en imponerende Skikkelse«.

Dahlmann lagde heller intet Skjul paa, hvorledes han opfattede sin Docentvirksomhed. I en Forelæsning fra

*) H. Hage: „Johannes Hage“. Kjbhv. 1854. S. 68.
**) C. F. Wegener i „Tidsskrift for Litteratur og Kritik“. 6te Bd. S. 199.
***) Orla Lehmann: „Efterladte Skrifter“. I. S. 99.

1820 hedder det saaledes: »Min Tanke er ikke alene at give Historie, men tillige at lære Politik .... Enhver bliver jo nu trukken ind i Politiken; man maa have en Dom derom, og dog er der saa faa, som foretage de nødvendige Forarbejder; næppe vide de fleste, at det er nødvendigt, at Politik maa læres som en anden Videnskab.« Han var utvivlsomt i disse Aar den af Professorerne, der direkte og indirekte havde størst Betydning, og som Ridderskabets Sekretær affattede han alle dets Andragender og Stridsskrifter, kort sagt ledede hele Bevægelsen.

Født den 13de Maj 1785 i Wismar — den Gang under Sverige, i 1804 knyttet til Mecklenburg — forenede han Svenskerens og Tyskerens medfødte Uvilje mod de danske. Dog saae det til en Tid ud, som om Danmark skulde blive hans andet Fædreland. Morbroderen, Holstenereren F. C. Jensen, indtog en anset Stilling i det tyske Kancelli; under de daværende Forhold var der intet at vente i Tyskland. Derfor paabegyndte han i 1802 sine filologiske Studier i Kjøbenhavn, frekventerede 1804—1805 Universitetet i Halle, hvor han hørte F. A. Wolf, Steffens og Schleiermacher, opholdt sig atter et Aarstid i Kjøbenhavn og vendte derpaa i 1806 tilbage til Tyskland for at skabe sig en Livsstilling.

Dette mislykkedes paa Grund af de urolige Tider, og Dahlmann maatte i Efteraaret 1810 for tredje Gang tage sin Tilflugt til Kjøbenhavn og Morbroder Jensens gjæstfri Hjem. Det var nu øjensynlig hans Bestemmelse at slaa sig til Ro blandt de forhadte danske, eftersom Tyskland den Gang ingen Brug havde for ham. Han disputerede for Doktorgraden, lod sig naturalisere, blev Docent ved Universitetet, holdt i 1811 Forelæsninger over Aristofanes og lagde Grunden til de historiske Studier, der senere skulde skaffe ham et saa berømt Navn. Med Iver søgte han at gjøre sig bekjendt med dansk Litteratur, henryktes over Holbergs djærve Vid, fulgte med Interesse Baggesen og

Oehlenschlæger, hvilken sidste han endog forherliger i et mindre Skrift*).

Saa blev en Professorplads ledig i Kiel; ved Onkel Jensens Hjælp blev Dahlmann i 1813 udnævnt til overordenlig Professor i Historie »uden at have skrevet et eneste Ord om Historie, ja endog uden at have hørt en historisk Forelæsning«**).

Alt under sit Studieliv i Tyskland var Dahlmann, der til en Tid stod i nært Forhold til Heinrich von Kleist, bleven greben af den vaagnende Nationalitetsfølelse; nu kastede han sig over den Afart af tysk Nationalisme, der kaldes Slesvigholstenisme. Første Gang han fik Lejlighed til offenlig at udtale sig herom, var i den saakaldte »Waterloorede«***), der holdtes ved en Universitetsfest i Anledning af Waterlooslaget. Han dvæler i Indledningen ved »de ædle tyske Fruer og Jomfruer«, der vare tilstede; med et »Franzosenhasz«, der ikke staar tilbage for Arndts og Jahns, angriber han »det menederske, gudsfornægtende, rovlystne Folk«. Og saa er der Slesvigholstenismen fuldt færdig: »Selv om Slesvig aldrig har været i det tyske Forbund, hører det dog derhen, og det hører derhen gjennem Tvillingbroderen Holsten, med hvem det er sammensmeltet i Forfatning, Friheder og Rettigheder«.

Han kommer naturligvis ogsaa ind paa Forfatningsspørgsmaalet, og det viser sig strax, hvor lidet bevendt hans Frihedsprinciper ere. Han mindes med Vemod, at »vore gamle Forfatninger, som man nu kalder barbariske og gothiske, helt vare grebne ud af Folkelivet, ja vare selve Folkelivet«. Det er derfor ikke underligt, at hans »liberale« Sjæl frastødes af den Hydra, der er fremvoxen af den franske

---

*) F. C. Dahlmann: „Betragtninger over Oehlenschlägers dramatiske Værker". Kjbhvn. 1812.

**) „Fragment einer Autobiographie".

***) F. C. Dahlmann: „Rede zur Feier des Siegs vom 18ten Juni 1815." Kiel 1815.

Revolutions »Pøl«. Han er tvært imod inderlig bevæget over de ædle, tyske Fyrster, der nu i Forening med Folkene skulle arbejde paa »en fast Statsordning og lovbunden Frihed«. Og Talen endte med følgende Tirade: »Heil den Deutschen . . . . Heil Blücher und den Streitern für das deutsche Vaterland«.

At de ædle tyske Kvinder vare dybt rørte over denne Tale, er naturligt; derimod synes det, at Studenterne ikke vare ganske tilfredse. I hvert Fald skriver Julie Hegewisch, Dahlmanns senere Hustru, herom: »Sandelig, intet tysk Hjærte kunde blive uberørt . . . Aa, vi vare alle saa bevægede . . . Ak, hvor de fleste Mennesker her ere forstokkede Danskere og især Studenterne; det er dog alt for sørgeligt; men hvad der er det ærgerligste og næsten utroligt, Studenterne ere opbragte over Talen, for tysk, for frisindet! De slesvigske Studenter lo, skare Tænder, da han talte om Broderforholdet mellem Slesvigere og Holstenere«*).

Fra dette Øjeblik var Dahlmann Slesvigholstenismens anerkjendte Leder.

Kort i Forvejen havde Grev Kristian Stolberg til Windeby opfordret ham til at søge den ledige Plads som Ridderskabets Sekretær med den Bemærkning: »Under vort nuværende Forhold til Regeringen trænge vi til en øvet Pen, og en saadan vente vi at finde i Dem.« Det var en lønnet Stilling, og det synes ikke, at det har været stridende mod hans politiske Anskuelser at optræde som Aristokratiets Penneførér. Han hørte jo ogsaa hjemme i Mecklenburg, og har han end i sin Barndom ynkedes over de ulykkelige livegne, der pintes og plagedes af de strelitz-schwerinske Junkere, er det dog rimeligt, at slig sentimental Følelse er fordunstet under Paavirkning af den altopslugende Nationalisme. Virkelig Frihed var en Bisag, Kamp mod Revolu-

*) De Breve, der anføres, findes trykte hos Springer.

tionens Principer og Gjenopliven af gammeltysk Forfatning det Maal, enhver Germaner burde have for Øje.

Dog var Dahlmann end som Politiker en konservativ Natur, indtraf der dog Øjeblikke, hvor han følte det skjæve i sit Forhold til Ridderskabet. Medens han 1815 i et Brev til Niebuhr udtaler, at han kun ugjærne — og med tungere Hjærte end Lærerstillingen — opgiver Forholdet til Ridderskabet, er han et Par Aar efter fuld af Mistillid. Da en Deputation af Ridderskabet nemlig i Sommeren 1817 tog til Kjøbenhavn for at underhandle med Regeringen, faar han Mistanke om, at det er Godsejernes Hensigt at erhverve Skattefrihed for sig alene paa Bekostning af det øvrige Land, og han søger sin Afsked*).

Han lader sig vel bevæge til at blive, men det synes nærmest at være af pekuniære Grunde; i hvert Fald skriver han til sin Hustru: »Naar det blot var muligt, at vi ved en sparsommeligere Husholdning kunde blive saaledes stillede, at jeg kunde undvære den ridderskabelige Ansættelse.« Og i et andet Brev har han ret karakteristisk angivet sin noget svævende Stilling i følgende Ord: »Til Skade for det hele rører sig ogsaa her Tvedragt mellem Adelen og det øvrige Folk, opflammet af mangfoldige Minder; Ridderskabet har fuld Tillid til mig, dets Embedsmand; hertil kommer, at jeg er en borgerlig og ikke ønsker at være andet; man tror i Landet, at jeg mener det vel med det hele, og saaledes er det oftest lykkedes mig, i det jeg indtager en vis upartisk Midterstilling, at opretholde Enighed.«

Det er dog ikke alene paa dette Punkt, at der kommer en vis Usandhed ind i Dahlmanns Virksomhed, som overhovedet i Kielerprofessorernes Forsøg paa at lade Ridderskabets Særprivilegier og Folkets berettigede Krav gaa op i en højere Enhed. Offenlig kæmpede han, som oven for berørt, for Ridderskabets Skattefrihed; i private Skrivelser

*) A. Springer: „F. C. Dahlmann“. I. S. 145.

hedder det: »Man kunde ikke misbillige, naar den [den danske Regering] bestræbte sig for ogsaa i Hertugdømmerne at gjennemføre den eneste tidssvarende Grundsætning, at Skatterne ikke skulle fordeles efter Stand, men efter Skatteevne.« Naar Dahlmann til Trods for denne Halvhed udøvede en saa betagende Indflydelse, skyldes det væsentligst hans utvivlsomme Begavelse og imponerende Kundskabsmasse. Hertil kom, at han og Kollegaer stadig gjorde gjældende, at Ridderskabet, naar det først var blevet anerkjendt som Landets forfatningsmæssige Repræsentation, vilde arbejde for en Forfatning, der fyldestgjorde Tidens berettigede Krav.

Selv om Dahlmann, hvis han virkelig havde været i Besiddelse af den romerske Karakterfasthed, hvormed hans tyske Biografer pleje at udstyre ham, naturligvis aldrig vilde have indladt sig paa at optræde som Ridderskabets svorne Haandlanger, maa man paa den anden Side ikke af den liberale Martyrglorie, der omsvæver ham som en af de syv Gottinger-Professorer, lade sig forlede til en ubillig Bedømmelse af Mandens Karakter og videnskabelige Hæderlighed. Det er vel ikke urimeligt, at det har tiltalt den forfængelige Mand at komme paa de gamle Adelsborge, blive gjæstfrit modtagen og smigret af den »henrivende, al Verden fortryllende Grevinde Rantzau« eller »den feterede Fru Schleiden«, hvem Orla Lehmann 18 Aar efter kalder »en af de dejligste Kvinder, jeg nogen Sinde har set«. Og det er højst sandsynligt, at han ikke har undgaaet Paavirkning af Svogeren, den geniale Læge Franz Hegewisch, der spiller Regissørens Rolle paa den slesvigholstenske Scene, og hvis engelsk-aristokratiske Tendenser og intime Forhold til den holstenske Adel havde affødt Tilnavnet: Sir Francis; men desuagtet maa det fastholdes, at Dahlmanns politiske Anskuelser altid have været konservative, og at han altsaa for den Sags Skyld godt kunde gaa i Spand med Riddere og Prælater, selv om hans Mæglerstilling let kan stille ham

i et noget tvetydigt Lys. Saa vel i de Artikler, han under Titelen: »Ein Wort über Verfassung« skrev i »Kieler Blätter«, som i sit politiske Hovedværk*), kæmper han for aristokratiske Forfatningssystemer. Paa væsentlige Punkter er Dahlmann berørt af den Kreds, som i Almindelighed kaldes den historiske Skole, han staar Niebuhr og Savigny nær. Han vil have Kongen udrustet med vidtgaaende Myndighed: selv i den bedste Forfatning er en god Fyrste en Himlens Velsignelse. Det engelske Fødselsaristokratis vigtige og forsonende Stilling redder Folkefreden og sikrer Forfatningen. Han holder derfor paa et stærkt aristokratisk Førstekammer og et andet Kammer med en meget begrænset Valgret. Og Majorater skulle oprettes i de tyske Stater, hvor saadanne ikke findes. Han bekæmper ganske vist raadgivende Provinsialstænder og er theoretisk en Tilhænger af Skattebevillingsretten — i Praxis har han en anden Anskuelse; Forfatningskunsten bestaar for ham i at »bringe den bedre Del af Folket til at tale«, og det var ganske naturligt, at han i 1830, da Borger- og Bondestand begyndte at røre sig saa smaat, strax ængstedes for Bondekrig og Anarki. Ligesom de hannoveranske liberale i sin Tid betegnede hans slesvigholstenske Virksomhed som en Kamp for Adelsprivilegier, saaledes karakteriserede Frankfurterparlamentets Venstre ham som: »en Antikvitetskræmmer, en Syvsover, der ikke havde lukket Øjnene op siden det hellige, tyskromerske Riges Fald«**).

Det Tyskland, han kæmpede for, var Militarismens, ikke Frihedens; for ham stod det klart, at »Tyskeren fornemlig trænger til Magt, langt mer end til Frihed.« Kort sagt, han hørte til den Kreds af tyske Videnskabsmænd,

---

*) F. C. Dahlmann: „Die Politik". I. Göttingen. 1835. — Treitschke siger om Bogen: „Den danner Afslutningen paa de politiske Ideer, som indtil 1848 opfyldte en stor Del af vore højere Stænder."

**) A. Springer: „F. C. Dahlmann". II. S. 288.

som Ruge*) har kaldt »den lærde Reaktion«, disse Mænd, der toge Parti for Fortiden mod Nutiden, og hvis Studier avlede de mest forstokkede Frihedsfjender.

Socialt hørte han ogsaa til »Samfundsstøtterne«. Ligesom han en Gang paa en Rejse hellere vilde kjøre alene end sidde i Vogn sammen med en Kjøbmand, »den er noch auszerdem im Verdacht des Judenthums hatte«, saaledes optraadte han som praktisk Politiker mod, at Jøderne erholdt almindelige statsborgerlige Rettigheder: de kristnes politiske Trosbekjendelse krænkes, naar Jøder blive Landdags-Deputerede, og der bør aldrig være Tale om at give dem uindskrænket Adgang til Kjøb og Salg af faste Ejendomme o. s. v. —

Han delte i 1832 Anskuelser med »Hannoversche Zeitung«, der for Alvor advarer mod Anlæg af Jærnbaner i Tyskland, fordi disse lette og fremskynde Transporten samt ikke beskæftige et større Antal Mennesker ved Transithandel, gjøre Fragtmænd, Værter og Speditører brødløse, i det hele passe bedre for det menneketomme Amerika end for det civiliserede Evropa.

Naar saa konservative Anskuelser kunde slaa an, laa det naturligvis for en Del deri, at den Bevægelse, der udgik fra Kieleruniversitetet, dog i hvert Fald havde et forfatningsmæssigt Maal, medens der fra Danmark — baade fra Regeringens og Universitetets Side — ikke hørtes andet end sejg Vedholden ved Kongelovens Enevælde.

Paa et væsentligt Punkt adskiller den daværende slesvigholstenske Retning sig for øvrigt fra den senere avgustenborgske; der var ingen, som den Gang tænkte paa at gjøre Indgreb i Kronens dynastiske Ret. Ligesom Dahlmann i »Kieler Blätter« erklærer: »Slesvig er ingen Del af Danmark, er ikke underkastet lex regia; Hyldingseden af 1721

*) A. Ruge: „Sämmtliche Werke". II. S. 102 ff.; jfr. 4de Bd. S. 53.

sigter kun til Arvefølgen i Danmark«, saaledes erkjender ogsaa Falck*), at Kongelovens Arvefølge er gjældende i Slesvig.

Medens Falck**) den Gang erkjendte, at det danske Folkesprog i Slesvig havde berettiget Krav paa at respekteres, er Dahlmann paa dette Punkt alt for greben af den tyske Nationalismes vildeste Udskejelser til, at han skulde gjøre den allermindste Indrømmelse. For Kielerprofessoren existerer der i Slesvig-Holsten intet dansk Folkesprog; Modsætningen mellem Kongeriget og Hertugdømmerne betegner han med følgende Udtryk: »Verschiedene Sprachen bezeichnen verschiedene Volksart«; hans eget Blad »Kieler Blätter« aflægger uheldigvis Vidnesbyrd om, at Halvdelen af Slesvig var dansktalende. Og i Frankfurterparlamentet udtaler han: »Endnu har jeg ikke set den Slesviger, ikke set den Beboer endog fra Slesvigs nordligste Del, der har næret det Ønske at skilles fra Slesvig-Holstens ham saa hellige Enhed.« Privat var han rigtignok af en anden Mening. Hans Ven og Biograf***) siger nemlig: »Om hans egen Stemning aflægger hans Kones Breve et tydeligt Vidnesbyrd«. Og derpaa anføres bl. a. følgende Brev, skrevet et Par Maaneder efter den offenlige Udtalelse: »At den nordligste Halvdel af Slesvig og Flensborg med sine Kjøbmænd ere saa dansksindede, er dog slemt og afgjørende.«

Enhver Tilføjelse er overflødig.

Th. Graae.

---

*) N. Falck: „Das Herzogthum Schleswig". Kiel. 1816. S. 98—119—125.

**) „Kieler Blätter", 1816. II. S. 122: „— — det fortrængte Folkesprog i den dansktalende Del af Slesvig bør atter indføres i alle offentlige Anliggender."

***) A. Springer: „F. C. Dahlmann". II. S. 269 ff.

Træk fra Studenterlivet fordum, særlig ved Kjøbenhavns Universitet.

V.

Man skulde tænke, at enhver By maatte være glad, naar et Universitet blev grundlagt i den; det vilde jo bringe Penge til Stad, det vilde skaffe et muntert Liv med højere Sving, — skulde man antage; men det var ofte saare langt fra at være Tilfældet; de Pengefordele, der kunde være, vare ikke store, da Studenterne paa faa Undtagelser nær vare fattige, og mange af dem, især dog vel ved Udlandets Universiteter, havde paa Vandringen for at naa til Bestemmelsesstedet endog maattet »fægte« sig frem fra By til By; om Universitetsstadens næringsdrivende Borgere undertiden kunde have en Smule Fortjeneste af Studenterne, indtraf der alt for ofte Tab for de handlende, i det deres Debitorer blandt de akademiske Borgere en skjøn Dag vare borte fra Byen, uden at have tilfredsstillet de godtroende Kreditorer.

Men desuden gjorde den privilegerede Stilling, Universiteternes Personer, baade Lærere og Disciple, indtoge, at de andre Indbyggere, som følte sig tilsidesatte, ikke saae med de venligste Øjne paa denne begunstigede Stand, der til en vis Grad kom til at danne som en Stat i Staten. Der var tilsikret Universiteterne tre Særrettigheder, af hvilke

dog de to havde mindre praktisk Betydning, nemlig Frihed for personlig Tynge og offentlige Ombud samt Frihed for at udrede Told og Afgift af hvad de ejede, hvilket næppe var store Sager, medens det maaske havde mere at sige, at de vare fritagne for at betale Akcise af de Fødemidler, de fik tilsendte; yderligere var den Bestemmelse truffen, at naar en Student skulde tvinges til at betale sin Gjæld, maatte der ikke gjøres Udlæg i hans Bøger, — i hvert Fald skulde alt andet tages først. Den tredje Forrettighed derimod, nemlig at Studenterne ikke, undtagen i ganske enkelte særlig graverende Tilfælde, vare undergivne den almindelige Lovgivning og Rettergang, men havde deres egen Jurisdiktion, var maaske nok den, som var Byens almindelige Borgere den værste Torn i Øjet, da Studenterne i Læ af denne tillode sig alle mulige Udskejelser, som de haabede paa den Maade kunde gaa ustraffede hen. Jo mindre en By var, i desto højere Grad kom Universitetet til at dominere den, desto mere følte Borgerne ofte Studenterne som en Svøbe, de maatte sukke under — paa saa overmodig en Maade optraadte de akademiske Borgere. I hvilken forhadt Stilling Studenterne ved deres Raahed havde bragt sig selv, se vi bedst af det Faktum, at i Middelalderen udartede Stridighederne i Oxford endog til fuldstændige Massakrer paa Studenterne, og i Cambridge, Englands anden store Universitetsby, gik en Gang Borgernes Forbitrelse saa vidt, at de paa Torvet offentlig opbrændte Universitetets Privilegier. Det var langt fra, at Reformationen i det hele bragte heldigere Forhold til Veje; tvært imod er vel ofte den Frihed, der da proklameredes, bleven opfattet som en Tilladelse for de overmodige unge Mennesker til at hengive sig til al Slags Tøjlesløshed. Saa galt har det vel aldrig været i Kjøbenhavn som ved Tysklands Højskoler, og naar fremmede besøgte Danmark, vare de altid rede til at rose de danske Studenter for deres stille Liv og ærbare Sæder, hvilket vi dog maa betragte som en meget relativ Be-

rømmelse, da det var i Sammenligning med Forholdene i Udlandet; thi dér vare de ligefrem saa forfærdelige, at det ikke godt er muligt at tænke sig dem værre — især naar det tages i Betragtning, at hine Excesser udøvedes af dem, der skulde være Blomsten af Ungdommen. Her kun nogle enkelte, men betegnende Oplysninger om Forholdene ved Tysklands Universiteter i de første Aarhundreder efter Reformationen: enkelte Steder var der stundum en saadan Strid mellem Studenterne og Borgerne, at disse sidste for at værge sig maatte søge Beskyttelse bag skarpt ladte Kanoner; fra Frankfurt hedder det, at Studenterne vare saa raa, at Professorer og Borgere ikke vare sikre paa deres Liv og hellere vilde sidde i Bøhmerwald end være i deres Hjem. Som tidligere berørt, øvede Trediveaarskrigen en uheldig Indflydelse paa Studenterne; fra det Aarhundrede lyder det forholdsvis adstadig, naar det berettes. at nogle Studenter under Gudstjenesten sad paa Værtshusene og hujede og larmede, saa man kunde høre det flere Huse der fra; dog, naar de vare blevne berusede, var der maaske ikke saa langt et Skridt til det, der videre meddeles, at nogle om Søndagene droge ud til de nærmeste Landsbyer, under Gudstjenesten trængte sig ind i Kirkerne og op paa Prædikestolene, forhaanede Præsterne, fik de tilstedeværende Bønder til at le over deres Narrestreger, hentede Sækkepiber og Skalmejer, og fik fat paa Pigerne, som de dansede med i Kirkerne, alt imedens de udspyede af deres Overflødighed. En Student, der havde malet uterlige Billeder i en Kirke, slap, da Sagen blev gjort til Gjenstand for Undersøgelse, med en Mulkt paa sex Daler, i Steden for, at han naturligvis burde have været relegeret for bestandig. Dette er kun enkelte Træk fra det tyske Studenterliv i det syttende Aarhundrede; men de vilde kunne forøges i det uendelige af de forskjellige Universiteters Domsprotokoller, og dog kunne vi være sikre paa, at de akademiske Fædre oftest have benyttet deres Dommermyndighed paa den lempeligste

Maade; endnu nogle faa Aar før Aarhundredets Slutning berettes os fra Helmstädt, at Studenterne brøde ind ved en Bryllupsfest, drak alt Øllet, sloge Ribbenene itu paa nogle Gjæster og stak andre med Kaarder. Aarhundredets Raahed gav sig tydeligt Udslag i de mange Dueller; naar der saaledes i Marburg Universitets Annaler for 1619 særlig takkes Gud for, at det forbigangne Aar er hengaaet uden Drab, kan man slutte sig til, hvad der var det sædvanlige.

Da den pietistiske Strømning kom op i Begyndelsen af det attende Aarhundrede, viste der sig Forandring til det bedre i Studenternes Sæder, ogsaa indirekte hos dem, der just ikke sluttede sig til den pietistiske Retning; men maaske dog den tyske Forfatter ikke har saa ganske Uret, naar han skriver, at den tidligere naive Raahed nu afløstes af en mere raffineret Kynisme. Hertil maa det vel regnes, hvad en dansk Student, der rejste i Tyskland i 1735, fortæller, at Studenterne i Helmstädt havde deres Morskab af, naar Postvognen ventedes, at gaa ud for at modtage og derpaa forfølge den til Posthuset med Skjældsord og Slag, alt imens de kastede Stene paa de rejsende; de samme ædle Ungersvende havde for Skik, naar de en enkelt Gang kom i Kirke, da at have Hunde med sig, som de kneb i Ørene, og ellers gik de under Gudstjenesten op og ned ad Gangene i Kirken med Hatten paa. I Jena havde Dhrr. Studenter, fortæller han, opfundet en anden Søndagsfornøjelse: naar Gudstjenesten var forbi, forsamlede de sig og stillede sig i to lange Rækker uden for Kirkedøren, og gjennem denne dobbelte Ild maatte da Byens Kvinder ligesom gaa Spidsrod — de kaldte det deres »Kirkeparade«; da Universitetet i Jena, der kun var en lille By, i den Tid besøgtes af henimod to Tusende Studenter, kan man tænke sig til, hvilken Landeplage de have været baade for Byens og for Omegnens Indbyggere.

Slet saa fortvivlede have Forholdene dog aldrig været i Kjøbenhavn, og heller ikke i Upsala, hvor det synes, at

Studenterne endnu langt mere end i Kjøbenhavn bleve behandlede som Skoledrenge med Skoletvang og Skoletugt; men var end Kjøbenhavn kun en lille By — ved Aar 1700 havde den godt 50.000 Indbyggere —, var den dog stor i Sammenligning med Upsala, hvor da ogsaa Universitetet og dets Personale af Lærere og Studenter naturligvis ovede langt større Indflydelse, end Tilfældet var her til Lands.

Det er vist et sandt Ord, der er sagt, at »en Tidsalders sædelige Tilstand maa afspejle sig i den sædelige Tilstand ved Universitetet«, og at dette maa tjene som Undskyldning for Studenternes mange Synder; thi Studenternes Udskejelser, selv i den værste Periode, Trediveaarskrigens Tid, have dog ikke saa meget haft deres Udspring af ryggesløse og fordærvede Grundsætninger som af Tidens almindelige Brøst. I Ligtaler over Studenter og over Folk, der havde gaaet den akademiske Bane, finde vi mange rosende Træk anførte om deres hele Forhold i Studentertiden; det faar at veje noget op mod alle de Skyggesider i hine Dages Studenterliv, der komme frem, naar vi se hen til Retssagerne, som kjendes fra Domsprotokollerne, hvor kun de daarlige Subjekter fremtræde; dersom vi vilde slutte fra alle de brodne Kar og mene, det var det normale, vilde vi udmale os et alt for mørkt Billede; — saa galt var det dog ikke; men det er en sørgelig Kjendsgjerning, at der er ikke mange Trin af Udsvævelsernes og Forbrydelsernes lange Skala, lige op til Drab og Mord, paa hvilke man jo kan finde Repræsentanter for den akademiske Ungdom.

Der var Forseelser nok, som voldte, at Universitetets Fængsel — eller »Carcer«, som det hed i det højtidelige latinske Sprog — sjælden stod tomt, ja til sine Tider endog husede flere Beboere, for hvem det fælles Skibbrud var en Trøst, og som søgte at tage Sagen paa en gemytlig Maade, ligesom de ogsaa maatte faa Besøg af deres Kammerater, der viste deres Deltagelse ved at bringe de fangne Mad og at slaa en Passiar af med dem; disse Besøg trak stundum

saa længe ud, at Pedellerne, der tillige fungerede som Fangevogtere, mistede Taalmodigheden, naar de ikke med det gode kunde faa de fremmede til at gaa igjen, og gjorde en Ende paa Sagen ved at laase af og gaa deres Vej, saa de besøgende Venner fik et lille ufrivilligt Ophold i Fængslet.

Det var ogsaa Pedellerne, der skulde være Politibetjente over for den akademiske Ungdom; og den Forrettighed, der var givet Studenterne, at om Dagen maatte ingen Bysvend vove at lægge Haand paa nogen af dem, med mindre det var for Manddrab, var maaske netop det af alle Privilegier, Studenterne satte mest Pris paa; om Natten derimod, naar Nattevagten var sat, maatte Vagtmesteren nok være berettiget til at optage dem, der paa en eller anden Maade gjorde sig værdige dertil, og indsætte dem i Raadhuskjælderen, hvor fra de strax den næste Morgen skulde afleveres til Studenterfængslet; men der klagedes ofte fra Universitetets Side over, at den borgerlige Øvrighed overskred sin Myndighed. Naar det var om Dagen, at en Student skulde fængsles, var det Pedellernes Hverv at paagribe vedkommende; de vare derfor udrustede med det sædvanlige Politategn, en Kobber- eller Jærnhaand, og naar den blev rakt ud imod en Student, var det Tegn paa, at han skulde føres i Fængsel; vilde han ikke gaa godvillig, maatte Pedellen bruge Magt. Men ved Universitetets Fængsel var der som oftest den slemme Skavank, at det ikke var solidt, saa det ikke kostede Arrestanterne videre Ulejlighed at komme ud af det, dels ved Kammeraters Hjælp, i det disse aabnede Døren med tillistede eller eftergjorte Nøgler, dels ved deres egen Behændighed, naar de, hvad der ikke synes at have været nogen stor Kunst, som fordrede synderlig Styrke, brøde ud gjennem Vinduer og Døre. Det gjør et ganske ejendommeligt Indtryk at se, hvorledes de vise Fædre blandt Professorerne ligefrem gaa paa Akkord med de fangne Studenter om, at de skulle blive i Fængslet og ikke bryde ud, i Steden for, at det naturligste dog vilde have været, at

der blev taget saadanne Forholdsregler, at Undvigelse var umulig. 1636 var saaledes en Student Ertmann bleven arresteret, fordi han en Dag under Gudstjenesten havde brudt ind i en Borgers Hus ved at opbryde Døren og havde truet ham baade med en Ildtang og en Kniv; han fik af Professorerne den venskabelige Paamindelse, at det skulde koste ham hans Hals, hvis han sprang ud gjennem det søndre Vindue, som altsaa ikke maa have været saa ganske at stole paa; elleve Aar efter var der en Student Morten Viby, som var fængslet for Drab paa en Bogbindersvend; han sprang ud gjennem et Vindue, som fra Fængslet førte ind til Professor Ole Worms Residens, i det to Kammerater hjalp ham med at bryde Vindueskarmen ud.

Men foruden Fængsel var der andre Straffe, som truede uskikkelige Studenter, t. Ex. at de kunde blive relegerede fra Universitetet, enten for Livstid, saa de maatte se at bryde sig en anden Løbebane end den akademiske, eller for kortere eller længere Tid, hvilket ofte havde den samme Virkning, i det det efter Aars Forløb ikke var let for dem at tage fat igjen, hvor de vare blevne afbrudte; de, der nøde Kommunitetet eller boede paa Regensen, udsatte sig ogsaa for at berøves disse Beneficier, enten for bestandig eller i nogen Tid; der kunde ogsaa dikteres dem Mulkter, hvilken Straf da for øvrigt ogsaa forsømmelige Professorer vare undergivne. En ganske mærkværdig Dom meldes os fra 1550, men en lignende er maaske oftere bleven fældet: af to Studenter, som om Natten havde sviret og sværmet (»slemmet og demmet«) paa Gaderne, blev den ene dømt til at lære Romerbrevet og første Bog af Æneiden udenad, den anden skulde lære Matthæus's Evangelium; en saadan Straf viser jo, at Studenterne saa temmelig betragtedes og behandledes som Skoledrenge, hvilket endnu tydeligere fremgaar af, at de endog kunde udsætte sig for korporlig Revselse; først 1577 bleve de Ord, at »vanartige Studenter skulde piskes«, strøgne af Universitetets Love, som aarlig

skulde oplæses for Studenterne, for at enhver kunde vide, hvad han havde at rette sig efter; men ved nogle af Udlandets Universiteter bibeholdtes legemlig Straf et helt Aarhundrede længere, i Bern saaledes til 1670, hvor dog Theologerne havde det Fortrin fremfor de andre Fakulteter, at være fritagne for Udsigten til at faa Pisk. Der er endog indtruffet de beklagelige Tilfælde, at Studenter ere blevne dømte fra Livet; det har da været efter den almindelige borgerlige Lovgivning, i det paagjældende Forbryder først er bleven exkluderet af det lærde Samfund, da nemlig dettes Øvrighedspersoners Myndighed ikke strakte sig til at kunne idømme Livsstraf. 1651 blev saaledes en Student halshuggen paa Gammeltorv; ved den Lejlighed kunde det let være gaaet galt for en Del af hans Standsfæller, i det de med Kjæppe og Stene overfaldt Underfogden og Vagten, hvad enten det nu har været, at de gjorde Forsøg paa at befri deres Kammerat. eller de have villet hævne sig paa hans Bødler.

Skjønt de allerfleste Studenter vare fattige, endog meget fattige, er det dog kun ganske faa Tilfælde af Tyveri, der omtales, og da som oftest kun Smaating, saa det vistnok har været den bitreste Nød og Sult, der 1610 bragte en Student til at stjæle et Brød fra en Bager; han blev relegeret for Livstid. Værre var det, da i 1556 en Student havde frastjaalet Universitetets Rentemester en betydelig Sum Penge; egentlig skulde han efter Loven have været hængt, men ved Kongens personlige Mellemkomst slap han med Livet, formodentlig for Universitetets Æres Skyld. 1707 var der en, som havde set Lejlighed til at rapse en Sølvtallerken i Kongens Sølvkammer; 1755 indgav Konsistoriet et Andragende om, at en Student, der havde stjaalet, maatte blive benaadet med at blive sendt til Vestindien, for at Universitetet kunde blive sparet for den Tort, hans Afstraffelse her hjemme vilde volde. En Del flere Exempler paa Tyverier, begaaede af Studenter, vilde kunne anføres;

og som Tyveri maa det vel egentlig ogsaa regnes, i alt Fald efter vor Tids Tankegang, naar en Student har faaet fat paa en Kollegas Kappe og omsat den i flydende Varer paa et Værtshus; det skete flere Gange og blev ikke taget saa strængt. Ved Upsala Universitet er det ligeledes i Regelen kun Ubetydeligheder, der omtales som Gjenstand for Tyveri, udøvet af Studenter: et lille Stykke Tøj og et Par Strømper — Æbler i en Have — et Par Lagen — Gærdsel, som et Par Studenter havde taget sig og selv hjembaaret for at anvende det som Brændsel.

Langt hyppigere træffe vi Sager mod Studenterne for Drukkenskab, Utugt og Vold, de to sidste Synder maaske oftest en Følge af den første. Professorerne toge sig ikke sjælden med Iver af Studenternes Sæder, som naar 1597 den daværende Rektor Jørgen Dybvad i en Tale, han holdt og senere lod trykke, advarer mod Drukkenskab, Svir og anden Overflødighed, samt paaviser deres skadelige Indflydelse paa Sjæl og Legeme; fremdeles taler han mod den om sig gribende Utugt og Løsagtighed, Kaadhed og Uforskammethed, Hujen og Skrigen paa Gaden om Natten, Klammeri og Slagsmaal o. s. v.; men kun lidt hjalp disse velmente Formaninger, hvor ofte de end med mere eller mindre Alvor og Strænghed bleve gjentagne. Hvor let det var at komme i Konflikt med de akademiske Love, samt hvor tilbøjelig den studerende Ungdom var til at skeje ud, ses deraf, at det undertiden i Ligprædikener kan anføres som særlig rosende Vidnesbyrd om den afdøde Student, at han aldrig havde været i Strid med Universitetets Love.

Man kan vel næsten uden alt for stor Overdrivelse sige, at helt hen i det attende Aarhundrede var Drukkenskaben halvvejs epidemisk blandt Studenterne; men dette maa dog ikke saa meget komme dem til Skade paa Ære, gode Navn og Rygte, da det var Tidsalderens almindelige Fejl mellem lave og høje, lige op til Majestæterne selv; men man skulde ogsaa synes, at de ærbare akademiske Fædre og den velvise

Magistrat maatte se lidt gjennem Fingre med Studenternes Udskejelser i det Kapitel, naar ogsaa de værdige Mænd i Fuldskab kunde tillade sig saadanne Friheder, som i vor Tid ikke vilde have undladt at bringe dem for den offentlige Politiret. Der var da ogsaa næppe mange Konsistoriemøder, i hvilke ikke en eller flere Studenter vare tilsagte til at møde og fange Dom for Beruselse og for, hvad de i saadan Tilstand havde bedrevet. Her skal meddeles nogle enkelte Tilfælde, der i Følge de trykte Kilder ere kjendte; hvad der findes utrykt i Arkiverne og andre Steder, f. Ex. i Dagbøger, vilde danne et Antal af Legio; hvor lidt Studenterne toge sig i Agt, viser sig tydeligst derved, at det endog kunde ske, at en i Fuldskab faldt paa at trænge ind i Rektors eget Hus for at vælte sig ind paa ham og gjøre andre Skandaler.

Skjønt det vides, at Studenter ogsaa søgte paa Vinhuse, som »Dyrkjøb«, der dannede et fristende Gjenboskab til Universitetet og Frue Kirke, og hvor de stundum tyede hen for at faa en Læskedrik allerede før Morgengudstjenesten, har dog formodentlig Vinens Pris, der stod i omvendt Forhold til Studenternes Velstand, været den væsentlige Grund til, at de ikke bleve Stamgjæster paa disse Steder; Brændevin kjendtes ikke meget i hin Tid; den dominerende Drik var derimod Øllet, det stærke tyske Øl, af hvilket de kunde konsumere uhyre Kvantiteter for saa at ende med at blive »øllede«. Det var især paa Ølhusene, at Studenterne holdt til; men disse Beværtningssteder vare ofte de simpleste Kroer og Kipper, der søgtes af alskens daarlige Personer. I Juli 1604 klagedes der over Kommunitetsalumnernes Uskikkelighed, hvorledes de med Majgilde, Kranse o. s. v. i de fjorten Dage siden St. Hansdag havde drukket atten Tønder tysk Øl; en Dag, da Universitetets Vicerektor indfandt sig for at inspicere ved Maaltidet, havde der kun været tredive Alumner til Stede; det blev forklaret, at de andre tre Fjerdedele af Mandskabet var »til Driks«; Kommunitets-

provsten blev adspurgt af Professorerne om, »hvad det var for en Banket, han og de andre havde for Hænder«; hertil svarede han, at han vidste intet deraf, han havde kun været med én Dag og havde intet Øl givet. Enden paa Legen blev, at Deltagerne slap med en Advarsel, der dog næppe har frugtet ret længe. Der blev da ogsaa adskillige Gange udstedt Kongebreve om, at ingen Øl- eller Vintapper maatte give nogen Student Kredit for mere end tre Mark, ja en Gang blev endog én Mark sat som Maximum; hvad de yderligere krediterede Studenterne for, havde de ingen Ret til at gjøre Fordring gjældende paa; men for at skaffe Mønt havde Studenterne tit den slemme Tilbøjelighed at pantsætte deres Ejendele enten paa Ølstuerne eller hos de allerede da existerende Pantelaanere; Ure havde Datidens Studenter ikke; hvad de derimod vare rede til at lade stryge, var Kapperne, paa hvilke de kunde laane indtil ti Daler, efter hin Tids Forhold en meget betydelig Sum, for hvilken der kunde tømmes adskillige Kander Øl. 1631 blev Johan Bernhardsen sat i Fængsel, fordi han havde siddet og drukket i Johan Friis's Hus; han nævnede dem, der havde været med i samme »Alekante-Lade«. Samme Aar besluttedes, at Jonas Bentsen Svensker, som havde siddet og drukket i Simons Kjælder paa Gammeltorv, skulde gaa i Fængsel nogen Tid. 1635 blev Mogens Hansen sendt i Fængsel »paa videre Besked«, fordi han havde kastet op under Lovsangen; samme Straf fik Hans Lønborg for ligeledes at have været drukken under Lovsangen og i saadan Tilstand at have skjældt de tilstedeværende ud for Kjeltringer. 1641 dømtes Thomas Bølling, der havde siddet og drukket med Pros Munds Tjener i et Værtshus ved Stranden, »Rosen« kaldet, til at lægge sine Testimonier fra sig i nogen Tid; 1656 bleve to Studenter satte i Fængsel, fordi de havde siddet og sviret i en Ølkjælder og talt haanlige Ord om de nylig promoverede Bakkalavrer, som gik forbi o. s. v., o. s. v.

Det var især paa Værtshusene og i Ølstuerne, at Studenterne søgte; mod Slutningen af det syttende Aarhundrede synes det, at nogle i Kannikestræde liggende Værtshuse have øvet en i høj Grad magnetisk Tiltrækningskraft paa Regensianerne, hvorfor det 1696 blev dem strængelig forbudt at besøge disse Steder; men der var Kroer nok, hvor de kunde komme; det synes nemlig næsten at have været en helt fri Næring at holde Beværtning, saa enhver Skrædder eller Skomager temmelig ukontrolleret kunde skjænke Øl uden at paadrage sig noget Ansvar for uberettiget Næringsbrug. I Upsala, hvor Studenterne i adskillig højere Grad end i Kjøbenhavn stode paa Krigsfod over for Borgerne, havde disse sidste selv ikke saa ringe Skyld, til Dels derved, at saa mange holdt aabent Herberg Natten igjennem og tillode Studenterne at sidde og »bankettere«, saa længe de vilde; hvad Følgen uundgaaelig vilde blive, maatte enhver let kunne indse; det var derfor meget fornuftigt, at det 1637 bestemtes, at ingen Indbygger under Straf for hvert Bæger, der blev udskjænket, maatte sælge Øl eller Vin til Studenterne efter Kl. 9 Sommer og Kl. 8 Vinter; desuden indskærpedes, at ingen Student maatte sætte Bøger eller Klæder i Pant for Øl, og gjorde nogle det alligevel, maatte Rektor og Konsistorium ikke hjælpe vedkommende til at faa Pantet indløst med Penge.

Dog saadanne Forbud have næppe hjulpet ret længe; naar Lysten var der, kunde man let finde Midler til at omgaa dem eller til at skuffe de strænge Tilsynsmænd. Kannikestrædes Krosteder, som havde været saa fristende for Regensianerne, bleve da ogsaa søgte af Studenterne, selv under lidet lystelige Forhold; da nemlig 1711 Pesten rasede og i et Hus i Kannikestræde havde bortrevet alle Beboerne med Undtagelse af en Krovært og hans Tjenestepige, var den Mands Værtshus ganske særlig et Sted, hvor Studenterne og mange andre med en alt andet end priselig Døds-

foragt søgte hen for her at søge ved Bægrene at glemme al den Elendighed, der var inden for Byens Volde.

Hvad der ikke sjælden var forenet med Drikkeriet paa Værtshusene, og som i høj Grad maatte være Studenternes foresatte en Torn i Øjet, var Spil; Billard kjendtes ikke, og Kortspil dreves i hin Tid kun i ringere Grad; derimod dyrkedes Brætspil, men selv disse i vore Øjne temmelig uskyldige Spil kunde dog have farlige Følger, naar de spillende bleve uenige; eller man spillede Tærninger, og dette Tærningspil synes undertiden at have faaet Karakteren af et Lotteri; saaledes havde 1645 en Bakkalavr, altsaa en noget ældre akademisk Borger, flere Gange indbudet en stor Del unge Studenter til at kaste Tærninger, først om et Sejrværk, derpaa om en Klædning, til sidst om en Hest, ved hvilke Lejligheder de havde drukket nogle Tønder tysk Øl; da Professorerne fik Underretning herom, blev han, der havde foranstaltet dette Tærningspil, dømt til otte Dages Fængsel. 1595 klagedes over, at Studenterne lode sig finde med Kort og Tærninger i Skuder og Kjældere ved Stranden; fra denne Omgang med Søfolkene have de da ogsaa optaget adskillige Sømandsmanerer; to Aar i Forvejen klager Kansleren over den Uskikkelighed og Tøjlesløshed, der fandtes mellem Studenterne, »hvilke skikkede sig som Baadsmænd«. Der maatte naturligvis drages Omsorg for, at Spillelysten blev hemmet, da det let kunde gaa efter følgende Program: først blev der drukket, saa spillet, derpaa bleve Spillerne uenige, de grebe til deres Værge, og den ene stak til sin Modspiller; 1651 var der saaledes en Student Thor Jakobsen, som en Nat ved Spillebordet havde ihjelstukket en anden i Thomas Jensens Kjælder.

Muligvis er det her i dette Tilfælde gaaet med Drabsmanden efter Regelen: »Liv for Liv«, da det maaske er ham, der oven for omtales som den Student, der i nævnte Aar blev halshugget paa Gammeltorv, og ved hvis Henrettelse en Del andre Studenter overfaldt Fogden og Vagten;

i saa Fald har den dræbte næppe været nogen Student, men en læg Person, med hvem Thor Jakobsen er kommen til at spille og derpaa til at slaas paa Livet løs. I Slagsmaal kunde Studenterne med største Lethed komme indbyrdes, men naturligvis endnu lettere med Folk af anden Stand, paa hvem de saae ned med fornem Ringeagt, der i største Maal gjengjældtes af de andre Stænder; et vist Lavs-Sammenhold var der imellem dem, og det maatte da ganske naturlig snarest vise sig mellem dem, som det daglige Samliv paa Regensen og Kommunitetet havde bragt i nærmere indbyrdes Bekjendtskab, og enkelte Personers Stridigheder udviklede sig da let til hele Kampe mellem Studenterne paa den ene Side og en anden Klasse Mennesker, især da Soldater, paa den anden Side.

I det hele var det jo en raa og voldsom Tidsalder, hvor Slagsmaal hørte til Dagens Orden, og hvor Drab vare saa almindelige, at man i de fleste Byer kunde betegne det som et Særsyn, naar et Aar var hengaaet, uden at et Menneske var blevet slaaet ihjel i den By. Studenterne vare ingenlunde, hvad man dog skulde have Grund til at antage, bedre end nogen af de andre Samfundsklasser; da de vare meget pirrelige og ømme over deres Ære, kunde de let føle sig saarede og krænkede, og saa var der jo kun et lille Skridt »a verbis ad verbera«, en Talemaade, der alt for ofte blev til mere end en Talemaade, naar de fra Skjældsord gik til Haandgribeligheder og grebe til det Værge, som de til manges store Fordærvelse sædvanlig havde hos sig; men vare de en enkelt Gang ubevæbnede, grebe de, hvad der først kunde falde dem i Hænderne for at ramme den Kammerat, de maaske nogle Øjeblikke i Forvejen havde siddet og drukket med i al Venskabelighed; Ølkanderne fremtræde selvfølgelig som meget yndede og brugte Projektiler. Som oftest gik det dog ikke saa haardt til, naar Striden stod imellem et Par Studenter indbyrdes; det synes, som om de da, naar Blodet ikke længere var saa hedt eller Sindet saa

iltert, have været lige gode Venner bag efter saadan en Dyst. — Fra Upsala skal meddeles forskjellige detaillerede Bestemmelser om Straffe for Slagsmaal: den Student, som med Hug eller Slag overfalder en anden Student, saa han deraf bliver syg og maa søge Læge, skal sættes i Fængsel lige saa mange Dage, som den anden er under Lægebehandling, og desuden erstatte, hvad der betales i Lægehonorar; maa den slagne holde Sengen, skal den, der slog, tillige betale hans Underhold i den Tid, Sygdommen varer; den Student, som bærer Sværd, Dolk, Bøsse eller lignende Vaaben, straffes med Fængsel i én Dag, men hvis han har draget Sværdet, afskudt Bøssen eller kastet Spydet i Staden eller andensteds, saa han har saaret nogen, kan han ikke slippe med mindre end en Uges Fangenskab.

Der var adskillige Maader, hvorpaa Raaheden let kunde give sig Udslag; forholdsvis anstændigt var det, naar et ungt Menneske, der havde lidt Mønt paa Lommen, lod sig henrive af en løftet Stemning til at leje nogle Musikanter og med dem foran sig gaa »Grassaten-Gang« gjennem Byens Gader, hvorved han hos Befolkningen vandt en Beundring, der dog maaske under roligere Forhold og ved nærmere Overvejelse Dagen efter kan have været lidt generende. Denne Fornøjelse har nu næppe fundet Sted ret ofte i Kjøbenhavn, som dog var for stor til, at de unge Mennesker kunde have den Glæde at vide sig kjendte af alle, der saae dette Optog; fra Provinsbyerne, f. Ex. Ribe, finde vi oftere berettet om sligt, ligesom det blomstrede i høj Grad i Upsala, hvor Grassaten-Gang til visse Tider naaede en saa betænkelig Højde, at saa vel Rektor som Borgmester og Raad for Følgernes Skyld maatte udstede alvorlige Advarsler derimod; Sagen var naturligvis, at de unge Studenter meget let kunde fristes til under et saadant Optog at anfalde Borgere, de mødte paa Gaden, eller andre, som maaske ikke til fulde gave deres Bifald til de Løjer.

Det var nemlig netop, naar Studenterne eller andre gik hjem fra et Værtshus, at Folk vare farligst at komme i Berøring med; ja det kunde træffe, at Studenter brød ind i Huset til ganske sagesløse Folk, saa der var al god Grund til, at Studenter-Lovene ogsaa her til Lands forbød at tilføje Personer Vold og Overlast samt at opbryde Vinduer, Døre og Huse; saaledes besluttede Konsistorium 1642, at fire Studenter, der havde ført an ved Stormen paa Hjulmandens Hus uden for Nørreport, offentlig skulde relegeres; senere benaadedes de dog med hver at betale en Bøde paa ti Rdlr. Nogle faa Aar efter var der en Student Morten Viby, som boede i Skidenstræde; en Aften, da han hørte nogen raabe i Fiolstræde, løb han ned paa Gaden, greb en Sten og kastede den hen i den Retning, hvor Lyden kom fra; han var da saa uheldig at ramme den Person, som havde raabt, nemlig en Bogbindersvend, saa eftertrykkelig, at han aldrig mere kom til at raabe, men var død med det samme. —

Studenterne sluttede sig gjærne sammen med deres fordums Skolekammerater, og et saadant lille Samfund kunde da stundum staa stridbart over for en anden Skoles Studenter; værre Skinsyge, som kunde udarte til ikke ubetydelige Stridigheder, var der mellem de danske Studenter og de norske, som ganske naturlig sluttede sig nøje til hverandre i den fremmede Stad, der var saa fjærn fra deres Hjemstavn, tilmed da de vare i ubetinget Minoritet — en Snes Stykker var det hele aarlige Kontingent, der i en længere Aarrække kunde paaregnes fra Norge; det var endnu helt henimod Slutningen af det attende Aarhundrede, at der forefaldt regelmæssige aarlige Slagsmaal, »ingen Dueller, men vældige nordiske Nævekampe«; Steffens, der i sin Levnedsbeskrivelse omtaler disse Stridigheder, mener, at i Regelen vare Nordmændene de udæskende, og at det især var Jyderne, der toge Kampen op, medens Øboerne indtoge en mere neutral Holdning; Valpladsen var som oftest Uni-

versitetets Trappe, og det synes, at Nordmændene, trods deres ringe Antal, i Regelen have hævdet Pladsen som Sejrherrer. Ogsaa de ganske faa islandske Studenter, som naaede at komme ned til Kjøbenhavn for dér at afslutte Studierne, have haft ondt ved at komme ud af det med deres danske Kammerater; der findes fra hine Aarhundreder Beretninger om flere Slagsmaal mellem islandske og danske Studenter, og i saa Henseende have mange Islændere vidst at bevare Traditionen til langt hen mod vor Tid. — Andre af national Grund kommende Stridigheder bleve udfægtede — i Ordets egentlige Forstand udfægtede — imod tyske Studenter, af hvilke især i den første Halvdel af det syttende Aarhundrede ikke saa faa kom ind i Landet, og de medbragte blandt andet den slemme Uskik at duellere paa Kaarde, hvilket de danske Studenter alt for snart lærte, men hvad de havde vanskeligt ved at vænne sig af med igjen; den første egentlige reglementerede Studenter-Duel efter Kunstens Fordringer omtales 1620, senere jævnlig Aarhundredet ud, ja ind i det næste. Straffene, som ramte de duellerende Studenter, vare ogsaa i hin Tid, da Universitetet havde sin egen Jurisdiktion, tilsyneladende for milde; saaledes slap til Exempel i 1634 to Studenter, der havde duelleret uden for Nørreport, med at sidde en Uge i Fængsel og udlevere deres Vaaben; tyve Aar senere slap en Student, der havde udfordret en anden, endog for Fængsel imod at betale en Bøde paa tolv Rigsdaler; den ene Sekundant dømtes til at aflevere sin Kaarde, den anden til at berøves Kommunitetskosten i fjorten Dage; først de strænge Straffe, der i danske Lov (1683) truede Duellanter og Sekundanter, og som viste, hvor almindelige Dueller den Gang vare, hemmede noget Studenternes Tilbøjelighed i saa Henseende; dog slap 1693 en Student, der havde duelleret og begaaet andre Excesser, med at blive udslettet af Studenternes Tal; det synes, som det først var Pestens Rædsler, der satte en Stopper for dette Uvæsen blandt Studenterne; om det muligvis ikke helt

hævedes, blev det dog senere drevet mere i det skjulte; og det var jo ikke alene Studenter, som indbyrdes kæmpede, men der findes ogsaa Dueller mellem Studenter og militære eller Mænd af andre Klasser, der havde særlig Tilbøjelighed til paa den Maade at udjævne en Meningsforskjel. Endnu skal mindes om, hvad foran er bemærket, at Duellerne i den studerende Verden ere en Gave fra Tyskland, men det maa tilføjes, at Professorerne lod til i den Tid, da der fandt en hyppig tysk Indvandring Sted til Kjøbenhavns Universitet, da at tage sig med Omhu af Tyskerne og indskærpe de danske Studenter, at de skulde mindes, hvad de havde Tysklands lærde Mænd at takke for, og derfor være rigtig flinke mod Gjæsterne syd fra. Det er nu en Formaning, der sjælden har været rigtig Anledning til at gjøre, da Tyskeriet jo i hine Dage ret blomstrede i vort Fædreland.

Anderledes forholdt det sig derimod i det sextende og syttende Aarhundrede, ja vel adskillig længere hen, i vore Fædres Følelser over for dem, vi kalde vore svenske Brødre, eller mod de Studenter, der paa en eller anden Maade røbede svenske Sympatier; — og det var ikke uden Grund. Der var nu heller ikke mange Svenskere, som faldt paa at studere ved Kjøbenhavns Universitet, hvor de følte, Opholdet vilde være alt andet end behageligt. Her skal meddeles en Beretning om nogle Uroligheder, der 1611 fremkaldtes netop derved, at en Student syntes at nære temmelig venlige Følelser over for Svenskerne, hvilket Kammeraterne ikke toge ham godt op. En Student ved Navn Jon Lavridsen (almindelig kaldet »Jon Svensk«, fordi han, skjønt født ved Helsingør, var opdragen i Sverige) havde ved et Studentergilde i det »norske Kollegium« i St. Pederstræde udbragt Kong Karls Skaal, som det synes tilskyndet dertil, om end maaske paa Skrømt, af en norsk Student Jakob Samuelsen. Naturligvis blev denne Skaal meget ilde optagen af de tilstedeværende, tilmed da det var lige efter,[1] at Krigen med

Sverige var udbrudt; især var der en Student Jens Riber, som baade da og senere i Kommunitetet udskjældte Jens Lavridsen for en »svensk Skjælm«, hvad han efter Forholdene synes at have været i sin gode Ret til; men da han havde andre Synder paa sin Samvittighed, kunde hans nationale Iver dog ikke redde ham, uagtet det her synes, som om de uenige Parter, ganske mærkværdig, have undladt at gaa til Haandgribeligheder, men have nøjedes med en Kamp med Ord. Der var Uro i den akademiske Luft i de Dage; Rektoren havde kort i Forvejen indskærpet Forbudet mod, at Studenterne besøgte Værtshuse, hvilket Indgreb i Friheden de unge Herrer toge meget fortrydeligt op, og det er maaske Grunden til, at de valgte at holde dette Gilde paa et mere privat Sted, det norske Kollegium. En Del Studenter, baade ældre og yngre, havde samtidig dannet en hel Sammensværgelse ved et Møde, de holdt paa Frue Kirkegaard (ellers træffes »Biskoppens Eng« som Mødestedet for deres Generalforsamlinger), og paa dette aflagt Ed paa ikke at lade sig fange af Pedellerne, naar de drak i ærlige Folks Huse; ikke heller finde sig i, at andre bleve fængslede; ikke gaa paa Forelæsning, førend den Lov, at Studenterne ikke maatte gaa til Kros, var afskaffet; endelig havde de forpligtet sig til ikke at røbe hverandre. At det var Alvor med at holde disse edelige Løfter, fremgaar deraf, at da den oven omtalte Student Jakob Samuelsen var truffen i Drik og Slagsmaal og ikke vilde lade sig gribe af Pedellerne for at føres i Fængsel, maatte der end yderligere hentes fire Bysvende, som det endelig lykkedes at faa Bugt med den stærke Nordmand; men da han lidt efter slap løs, søgte han strax til Kroen, hvor hans Svirebrødre ventede paa ham; Pedellerne kom til, men først efter at have faaet nogle Slag af den ene Pedels Vaaben, Jærnhaanden, gik Jakob ind paa atter at lade sig sætte i Forvaring i Studenterfængslet; Enden paa denne Tumult blev da, at tretten Studenter bleve relegerede paa kortere eller længere Tid.

Der var al Anledning baade for Byens Politi til at søge at hemme Drukkenskaben hos Beboerne i Almindelighed, og hos Universitetets Fædre til at hindre Studenterne deri; thi fra en beruset Tilstand stammede de allerfleste af de Voldshandlinger, der ere saa sørgelig betegnende for Tidsalderen. Og det var ikke altid Studenterne, der vare de forurettede og angrebne, tvært imod optraadte de ofte med Raahed og Overmod mod sagesløse Borgere, men kom da selv til at lide derfor, naar disse grebe til deres Værge. Naar der saaledes adskillige Gange berettes, hvorledes om Morgenen en Student var funden liggende ihjelslaaet paa Byens Gader eller henslæbt død paa Torvet, kan det let hænde, at det har været Studenten, som har væltet sig ind paa en Borger eller vel især paa en af Hofkarlene eller Adelsmændenes Tjenere, med hvilke Studenterne laa i en stadig Fejde, der let antog store Dimensioner, hvorom nærmere neden for, — men han saa har maattet tage Skade for Hjemgjæld, i det han er bleven liggende paa sine Gjerninger.

Universitetet havde derfor al god Grund til den ene Gang efter den anden at udstede Programmer, der faderlig formanede til Skikkelighed, saaledes som 1598, da et Universitetsprogram endte med følgende Paamindelse, der ret skulde tale til Studenternes Æresfølelse: »Undgaar Samkvem med dem, der leve saa tøjlesløst, som om der hverken var Love eller Baand i det menneskelige Samfund; thi det er ikke Menneskers, men Kyklopers Vis hele Nætter igjennem at støje om paa Gaderne, at fylde alt med vilde Skraal, og med Skjældsord, Stenkast og Vaaben paa fjendtlig Vis at anfalde fredelige og uskyldige Mennesker.« Dog ikke længe blev dette Program hængende; en Student Peder Nielsen, der formodentlig har følt sig truffen eller har ment, at det var et Indgreb i den personlige Frihed, havde den Frækhed strax at rive det ned — en Bedrift, der skaffede ham fire Aars Relegation fra Universitetet.

Her skal meddeles*) et Par Tilfælde af Slagsmaal fra Tiden lige før Udgangen af det sextende Aarhundrede, hvilke ere ganske betegnende for, hvad man kunde vente af Datidens akademiske Borgere. I December 1598 indgav Thomas van Hussen, Borger og Bartskær i Kjøbenhavn, til Universitetet en Klage over tre Studenter, Kristen Pedersen Hvirring, Niels Gregersen og Jørgen Gha, hvilken sidste var en berygtet Slagsbroder, der ogsaa den foregaaende Maaned havde været indstævnet for Konsistoriet af Hofmarskalken Henning Gjøe, fordi han havde ladet sig gjøre en Øxe og med den gik paa Gaden for at »gjøre Parlament«; Jørgen benægtede det og sagde, Sagen kun forholdt sig saaledes, at han havde laant en Øxe til at gjøre en Sengehest med; derpaa var han gaaet ind til en anden Student for at laane en græsk Grammatik, men saa var en af Marskalkens Folk kommen og havde udskjældt ham; han svor paa, baade at han ikke selv ejede nogen Øxe, og at han kun kjendte en eneste Student, som besad en Øxe. Thomas van Hussen beretter, at den første December om Aftenen havde hans Søn Albret været i Besøg hos Mester Baltzer, og da han Klokken ni var gaaet hjemad, havde Baltzer ladet sin Svend Jakob for en Sikkerheds Skyld følge ham et Stykke paa Vej; saa mødte de paa Gaden de tre oven nævnte Studenter, hvilke Albret bød »God Aften«, og en af dem svarede: »God Aften, Albret«. Han saae sig tilbage for at erfare, hvem det var, de mødte, siden de kjendte ham ved Navn; da traadte Kristen Hvirring frem og sagde: »Hvad skader dig; er du syg?« men fik til Svar: »Jeg er ikke syg, hvad vil du?« Saa traadte Kristen Hvirring tilbage og greb en Sten, som han vilde slaa til Albret med, men slog fejl; Albret lagde da Kappen fra sig og vilde gribe Spydet, som Svenden Jakob havde i Haanden; men imidlertid slog en af de tre Studenter, — som det

*) Efter Dr. H. Rørdams Kjøbenhavns Universitets Historie.

senere viste sig var Jørgen Gha. — til Albret med en Sten og ramte ham bag det højre Øre, saa han styrtede til Jorden og besvimede; alle tre Studenter styrtede nu over Svenden, de to bag fra, men Kristen Hvirring for fra med en Dolk i Haanden og sagde, at han skulde slippe Spydet, ellers vilde han hugge ham hans Hænder og Fingre af; Jakob maatte da slippe Spydet, som Kristen tog, og ledsaget af sine to Kammerater gik han med denne sin Sejrstrofæ op ad Gaden. Om end de tre Studenter nok have været berusede, have de dog aldeles ikke været utilregnelige; det viser sig bedst derved, at Jørgen Gha Dagen efter sagde til sin Vært, hvad han havde gjort, og at han af Frygt for Sagens Udfald ansaa det for raadeligst at rømme fra Byen. Hvorledes det til sidst gik med Albret, vides ikke; men det kan være, han har faaet, hvad han ikke forvandt sin Livstid; thi endnu fire Uger efter Slagsmaalet var han under Lægebehandling og i daarlig Tilstand, i det der flød Materie og Blod ud af hans Næse og Øren, ligesom Hjærneskallen var beskadiget. Rigtignok forklarede Kristen Hvirring med Ed, at Albret først havde draget Kniv imod dem, og denne Forklaring have Professorerne maaske taget for gode Varer, i det deres Dom var temmelig mild; Jørgen Gha slap med at blive relegeret i tre Aar, samt at betale hvad Albrets Lægebehandling kostede, og desuden en Bøde, hvorhos han forpligtedes til at yde en Erstatning, dersom Albret i Fremtiden fik Mén af sine Saar; Kristen Hvirring, der ikke har ment, det var raadeligt hjemme hos sig at beholde det Spyd, han havde erobret, dømtes til at skaffe det igjen til Veje, eller et andet lige saa godt; men da han og den tredje Student Niels Gregersen i nogen Tid havde været holdte i Varetægtsarrest, blev dette anset for Straf nok, saa de ellers slap for videre Tiltale i den Sag.

Maaske har denne Afgjørelse været for lempelig; i alt Fald virkede den ikke mere afskrækkende, end at et Par Studenter næste Aars Skærtorsdag, altsaa nogle faa Maaneder

efter, vare i Slagsmaal, rigtignok denne Gang inden fire Vægge. Det gik saaledes til: En Borgermand fra Randers, ved Navn Jens Hammer, var kommen paa en Forretningsrejse til Kjøbenhavn og fulgtes Skærtorsdag ned ad Kjøbmagergade med en Hofdreng Lavrids, som var af hans Bekjendtskab; da de kom uden for Maren Koks Dør, mødte de to Studenter, Jakob Povlsen, Præstens Søn i Torsager, hvem Jens Hammer fra tidligere Tid havde kjendt ovre i Randers, samt en anden Student ved Navn Niels Pedersen Vedel. Jakob Povlsen bød Jens Hammer ind med sig i sit Logis hos Maren Koks; men den Randers Borger synes ikke at have skjøttet videre om at forny Bekjendtskabet og vægrede sig længe, men da han ikke kunde slippe fri for at tage mod Indbydelsen, i det Jakob Povlsen blev ved at trænge paa, bad han Hofdrengen Lavrids om at følge med sig, formodentlig for en Sikkerheds Skyld. Da de vare blevne bænkede, blev der hentet Øl, og Jakob Povlsen og Hofdrengen begyndte at lege Brætspil, — et temmelig højt Spil, otte Skilling Partiet, hvilket ikke var saa lidt, baade efter Pengenes daværende Værdi og efter Studenternes sædvanlige økonomiske Vilkaar; Jakob Povlsen havde da ogsaa snart tabt to Mark, men som en god Kammerat blev den anden Student Niels Pedersen Vedel vred og begyndte at true Hofdrengen: »Du skal faa en god en, førend du kommer ud her fra, du skal vogte dig for min Haand«; derpaa greb han et Glas og vilde have slaaet Øllet i Øjnene paa Hofdrengen, men denne blev først klar, drog sin Daggert og slog Niels Pedersen i Hovedet med Fladen; Jens Hammer vilde mægle Forlig, men som han stod og holdt Jakob Povlsen, kom Niels Pedersen og overfaldt ham med en Ølkande, hvorhos Jakob med sit Værge slog ham, sin Gjæst, blaa og blodig, saa han havde Mærke deraf baade i Hovedet og paa Ansigtet, og Jens Hammer mente, at havde ikke Tjenestepigen, der havde hørt Tummelen, været saa hurtig til at lukke Døren op, at han kunde smutte ud, vilde Stu-

denterne have myrdet ham; desuden beskyldte han dem for at have frarøvet ham hans Hat, saa han maatte gaa barhovedet bort. Vel indrømmede Studenterne det meste af Klagens Rigtighed, men søgte dog at vælte nogle af Beskyldningerne over paa Hofdrengen som den, der vilde tvinge dem til at spille videre om Vin og Sukker, ligesom det ogsaa var ham, der først havde draget sit Værge. At Studenterne ikke slap helt fri for Straf. er jo en Selvfølge; men i det hele taget synes det, at Professorerne i Regelen toge Parti for Studenterne, naar de havde haft Stridigheder med andre, som ikke hørte til det lærde Lav.

Saadanne tilfældige Slagsmaal mellem Studenter og Borgere vedbleve langt hen i Tiden, ja endog i vort civiliserede Aarhundrede véd man at fortælle om, hvorledes enkelte Studenter kunde lade deres ubændige Kraft vise sig ved, naar noget havde opbragt dem, da at rydde et Værtshus, der var fuldt af nævestærke Slagtersvende; men i de tidligere Tider gik det værre til, dog vist ikke værre her ved Universitetet end andensteds, maaske endog bedre; thi hvor underligt det lyder, naar vi have set de Bedrifter, de kjøbenhavnske Studenter kunde være med til, finde vi dog, at fremmede, der besøgte Danmark, roste de danske Studenter for deres satte og adstadige Væsen i Modsætning til, hvad de kjendte fra Udlandet.

De Borgere, der boede eller havde deres Gjerning i Nærheden af Universitetet, vare mest udsatte for at blive forulempede af Studenter, med hvem de vare komne paa Kant af en eller anden Grund; saaledes blot for at nævne et Exempel: 1712 bleve Vinduerne i et Tehus, som laa lige over for Regensen, slaaede ind med Stene, der bleve kastede fra Regensen; og fra 1719 have vi en tilfældig Beretning om, hvorledes Kannikestrædets Vægter en Nat blev banket af Studenterne; dersom vi havde Fortegnelse over alle de Gange, Studenter baade før og senere have været i Konflikt med Vægtere og Politibetjente, vilde det være en

meget anselig Liste, selv om det blot var for Kjøbenhavns Vedkommende; hvor meget mere da, naar man tog de tyske Universiteter med; dér skete det et Sted endog, at Studenter i et Slagsmaal toge en Vægter og smed ham over et Brorækværk ud i en Flod, hvor han druknede. Her ved Universitetet har dog vist Toppunktet været naaet, naar en Student i et natligt Slagsmaal med en Vægter kunde opnaa at tage Morgenstjærnen og Kabudsen fra ham og lukke ham inde i en Kjælderhals, hvor han kunde hvile, til Morgenhanen galede. Have Kjøbenhavns Studenter end ofte været drilagtige mod Vægterne, have disse Rettens Haandhævere dog vel lige saa tit glemt, at det er umuligt at sætte et gammelt Hovede paa unge Skuldre; men saafremt det Ord staar fast, at »naar Enden er god, er alt godt«, saa endte dog ogsaa Studenternes Forhold over for Vægterne paa den intimeste Maade; der er vel endnu flere, som mindes, at da Gammelholms Vægtere den sidste Juni 1863 — Dagen før den nye Politiordning skulde træde i Kraft — Klokken tolv havde »sunget deres sidste Vers«, bleve de indbudne op i Studenterforeningen og af de tilstedeværende Akademikere trakterede med Punsch, hvorpaa de til Tak sang deres Svanesang, — Vægterversene for sidste Gang.

Naar de kjøbenhavnske Studenter i tidligere Dage dog i det hele kunne siges at have staaet paa en langt bedre Fod over for Byens Borgere, end Tilfældet var ved Udlandets Højskoler, da har den væsentligste Grund været den, at Studenterne følte sig som udgaaede af Folkets Midte, og Befolkningen igjen følte, at Studenterne vare det nationale Element i Modsætning til Soldaterne; om der end undertiden kan have udviklet sig Standshovmod, hvormed de ungdommelige Studenter saae ned paa Borgerne, vare disse dog som oftest paa »de sortes« Parti over for dem, med hvem Studenterne levede i stadig Kamp, — det var en Ild, som altid ulmede og ofte brød ud i lys Lue, — nemlig »de røde«: Adelsmændene og deres Tjenere, Hoffolkene og

Soldaterne, da især Officererne; kun én Gang vare Studenterne i en større Konflikt med »de blaa«, Holmens Folk, der ellers vare de sortes trofaste allierede.

Der var en stadig Skinsyge mellem Minervas og Mars's Sønner, og gjensidig lode de det ikke mangle paa Skjældsord, naar de mødtes paa Gader og Stræder; »Per Sardug« og »Per Caudi« var det sædvanlige Haansord, hvormed Studenterne tilraabtes af deres Modstandere, men disse fik da Tilnavnet »Las Kiltekniv«; den ene Part havde næppe meget at lade den anden høre. Vi have oven for set et Tilfælde, hvor et Par Studenter 1599 vare i Slagsmaal med en Hofdreng; saadanne Skjærmydsler indtraf formodentlig adskillige Gange hvert Aar; i November 1600 bleve nogle Studenter, der gik til deres Aftensmaaltid paa Kommunitetet, overfaldne paa Gaden af nogle Hofkarle, saa der vankede blodige Pander paa begge Sider. I Krigstid, naar Stemningen blandt Studenterne var rigtig patriotisk og ilter, vare de rede til at kaste Skylden for alle indtræffende Uheld over paa Adelen; »Herremand« blev da ved Studentervittigheden forandret til »Haremand«. Det vil mindes, at Rigets Kansler Just Høeg 1645 indgav en Klage over Studenternes »alamodiske Klædedragt« og lignende Flotheder; men samtidig benyttede han Lejligheden til at anke over, at Studenterne opførte sig »ufintlig« mod Adelen med usømmelige Ord og Øgenavne, som de raabte ud ad Vinduerne efter Adelsmændene paa Gaden, og at de sloge med Sten efter dem, samt at de Studenter, der logerede i Borgernes Huse, vare Skyld i det daarlige Forhold mellem Adel og Borgere, som ligeledes spottede Adelsmændene; deri havde han vel ikke saa ganske Uret. Vi se saaledes netop i det Aar, hvorledes en Adelsmand Jørgen Kruse klagede over den Uvilje, tre Studenter havde víst ham paa Skuden, da han rejste fra Aarhus til Sjælland; skjønt han om Dagen havde trakteret dem med Mad og andet paa bedste Maade, efter som Lejligheden var, vare de dog om Natten komne til

Kahytsdøren og havde forlangt nogle af de Madposer, Passagererne havde lagt der ind; da Kruse ikke havde villet give dem disse, i det han mente, de nok om Natten kunde undvære Mad, havde de uden for Kahytten »gjort sig meget unyttige«, havde blandt andet skjældt Herremændene ud for Haremænd og havde malet en Hare paa Kahytsdøren; desuden havde de brugt Trusler og forlystet de andre om Bord værende med at lave følgende Syllogisme: »Den, som forholder vore egne Folk Mad, er værre end en Svensker — denne Herremand her paa Skuden forholder disse godt Folk Mad — ergo: er han værre end en Svensker.«

Skjønt der til daglig Brug ikke var noget synderligt Samkvem, i alt Fald ikke aandeligt, mellem Studenterne indbyrdes, kunde der dog nok, naar Standsinteresserne stode paa Spil, findes et vist Lavs-Sammenhold, som gjorde, at et Sammenstød mellem en enkelt eller nogle faa af hvert Parti, kunde indeholde Spiren til en hel Fejde. Vi have adskillige ret betegnende Beretninger om slige Kampe. 1627 gik det saa vidt, at en Del af Taget paa Kommunitetsbygningen blev nedreven af Soldaterne, der »vare i Parlament« med Studenterne. 1654 var der uden for Frue Kirke et heftigt Slagsmaal paa Kaarder mellem Studenterne og Hofkarlene; omtrent samtidig fandt et lignende Sammenstød Sted i Kannikestræde mellem Studenter og adelige Domestiker, ved hvilket en Regensianer, der dog havde villet holde sig helt uden for Kampen, fik et Saar i Tommelfingeren, hvilket blev hans Død. Uagtet Rigets Nød i Krigsaarene 1657—60 og Kjøbenhavns Forsvar for en Del bragte de forskjellige Stænder til med Tilsidesættelse af særlige Standsinteresser at knytte sig sammen om det, der var fælles for alle Danske, finde vi dog ogsaa i de Dage Stridigheder mellem de Studenter, der vare gaaede »til Volds«, og de mere regulære Tropper, hvilke Stridigheder det dog lykkedes at faa bilagte, da det ellers kunde være blevet galt nok, i det Studenternes Selvfølelse naturligvis var voxet, og de nu vare ikke alene

berettigede, men forpligtede til at bære Vaaben; og at det paa den efter Krigen afholdte stormende Rigsdag er kommet til Slagsmaal mellem Studenterne og Adelsmændene eller deres Tjenere — Repræsentanter for Datidens to politiske Partier —, er utvivlsomt. Senere træffe vi en storartet Kamp 1696 mellem Regensianere og Adelsmænds Lakejer; herom skriver i sine Dagbøger Biskop Bircherod i Aalborg, der indtil halvtredje Aar i Forvejen havde været Professor og Regensprovst: »8. Marts om Aftenen var i Store Kannikestræde en svær Allarm oprejst formedelst en blodig Renkontre og Slagsmaal mellem Studenterne paa Regensen og en stor Hob Lakejer; Studiosi brød Stenene op af Gulvene i Regenskamrene til Defension, og brugte uden for paa Gaden adskillige Gevær i deres furie; Lakejerne i lige Maade mod dennem. Alle Regensvinduerne bleve indslagne, og mange brudne Pander paa begge Sider bekomne«. Hvad Enden blev paa den Historie, vides ikke, men saa vigtig blev den anset for at være, at Kongen bestemte, han selv vilde sidde til Doms i den Sag; muligvis er der paa Grund af den Mængde, som fra begge Sider vare indviklede i Sagen, udstedt en fuldstændig Amnesti. I Aarene omkring 1718 synes det, at der har ligget megen Stridslyst i Luften; det var Studenterne og Landkadetterne, som da kæmpede sammen uagtet gjentagne Formaninger fra de forskjellige foresatte og fra Politimesteren; selv den senere saa bekjendte Biskop og Prokansler Erik Pontoppidan kom, skjønt meget imod sin Vilje, med deri; han skriver: »Der var paa den Tid mellem Studenterne og de kongelige Kadetter en Slags Gadekrig, hvor de sidste fik andre Krigsfolk med sig, og nu gik det ud paa at plyndre hverandre, og da særlig tage Klæderne fra hverandre; jeg havde aldrig taget mindste Del i saadanne Stridigheder, men jeg maatte dog en Aftenstund, da jeg gik fra Universitetet over Nørregade og blev kjendt for at være en af »de sorte«, lide Overvold af en ryggesløs Flok, hvilken efter nogle Hug over Hovedet fratog

mig ikke alene min Hat og Muffe, men endogsaa min Kaarde; denne skulde jeg, da mine Kammerater fik det at vide, have tilbage eller ogsaa en anden i dens Sted; men enten det var Fejghed eller bedre Forstand, saa lod jeg det blive derved og kjøbte mig en ny Kaarde uden mindste Forsæt at bruge den til Slagsmaal«. Det var i samme Bataille, der synes at have strakt sig over flere Aar, at Regensianerne 1719 indgave en Klage over, at Landkadetterne flere Gange om Aftenen havde forsamlet sig uden for Regensen, ladet høre mange Skjældsord mod Studenterne, hugget i Regensporten, og da de ingen Modstand fornam, slaaet nogle Vinduer ind i Regensen og paa Ehlers's Kollegium. Det er formodentlig med denne Fejde i Minde, at Holberg har skrevet den mesterlige femte Akt af »Jakob von Tybo«, hvor Tybo vil sløjfe Regensen og Studiegaarden og massakrere det hele Akademi indtil Pedellerne; hvor han priser Oldfux, fordi denne har taget Støvler paa, »thi vi kommer i Dag til at gaa i Studenterblod til over Knæerne«; hvor han begynder sin Tale til sit forsamlede Mandskab med følgende Ord: »Hører I vel, Kinders! Feltskriget skal være »Per Caudi«! Hvem I træffer udi sort Kjole, skal I støde ned. Naar vi saa har massakreret de fleste hid og did paa Gaderne, skal vi formaliter belejre Regensen, hvilken vi udi Hast kan erobre; thi jeg tror ikke, de formedelst Mangel paa Proviant skal kunne holde en Belejring ud i 24 Timer«.

Senere i det attende Aarhundrede bleve Sæderne jo dog noget mere afslebne, saa slige Skjærmydsler mellem Studenter og militære bleve sjældnere, uden dog helt at ophøre; der forefaldt 1734 et Slagsmaal mellem Studenter og Officerer i »Krindsen«, den Plantning, der omgav »Hesten« paa Kongens Nytorv; at Johannes Evald 1771 skrev »De brutale Klappere«, var foranlediget ved den Strid mellem de militære og Studenterne, der var opvakt ved »Tronfølgen i Sidon«, og som først kæmpedes i Theatret, senere da Stu-

denterne vare jagne ud, fortsattes paa Torvet og i Byens offentlige Beværtninger, og hvor der vankede adskillige brodne Pander. Endnu nogle Dønninger, der dog vare betydelige nok og let kunde have antaget en truende Udstrækning, kjende vi i Filosofgangsfejden 1787, og Posthusfejden 1793, hvilken sidste blev Anledning til, at Regensen mistede sin Klokke.

En Strid, der 1751 fandt Sted i Halle imellem Militæret og Studenterne, skal her nævnes, da den fik betydningsfulde Følger ogsaa for vort Fædreland; Struensees Fader, der den Gang var Præst i Halle, havde i en Prædiken berørt Striden paa en saadan Maade, at en af Garnisonens Officerer i sin Forbitrelse vilde søge Hævn derover ved at skrive to af Præstens Sønner ind i den prøjsiske Armé, hvor han nok mente bag efter at kunne faa Ram paa dem; Kongen bønhørte dog Præstens Ansøgning om Frigivelse for Sønnerne, som i Steden for at komme i den militære Skole fik Lov til at gaa ad den studerende Bane.

Medens det ved Upsala Universitet ikke saa sjælden indtraf, at Studenter have gjort sig skyldige i Smædeskriveri, og derfor bleve straffede, finde vi ikke ofte dette i Kjøbenhavn; derimod kunde det nok ske, at en Student, der var begavet med en poetisk Aare, paa en uhøvisk Maade lod denne flyde i kyniske Vers i Anledning af en Professors Bryllup; men sligt gik ikke ustraffet hen. Derimod finde vi meget ofte, at Studenter overtraadte det sjette Bud, — tit var det naturligvis, naar de vare i en mere eller mindre beruset Tilstand, at Venus gav sig i Følge med Bacchus. Mærkeligt nok, at naar man spørger: »Hvor eller hvem var den paagjældende Kvindeperson«? — da var det meget ofte en Pige, der tjente hos en af Professorerne; nu maa man vel ikke antage, at disses Tjenestepiger have været værre end andre Fruentimmer; men Sagen er vel den, dels at Studenterne lettest have kunnet komme i Bekjendtskab med disse,

naar de have haft deres Gang i vedkommende Professors Hus, dels at Sagen da lettest er bleven opdaget. Saaledes tilstod 1630 en Student, at han en Gang i beruset Tilstand havde haft Omgang med Biskop Hans Poulsen Resens Pige; han dømtes til Fængsel i fjorten Dage, men paa Grund af Svaghed i Fødderne forskaanedes han for Fængselsstraffen, indtil det var blevet bedre med ham; desuden skulde han staa aabenbar Skrifte og bøde tolv Rigsdaler. 1636 blev en anden Student dømt til Fængsel samt til Relegation i to Aar for at have krænket to Piger, begge i Professorhuse; da han imidlertid ikke godvillig var at formaa til at gaa i Fængsel, men tvært imod var løben bort fra Universitetets Tjenere, blev Relegationstiden forhøjet til fire Aar. Skjønt vel de fleste Tilfælde, hvor sligt gik i Svang, aldrig ere blevne opdagede og langt mindre straffede, eller ogsaa de ere blevne jævnede i Mindelighed, kjendes dog mange Exempler paa Studenternes Usædelighed i hine Dage, og ofte lagde en letsindig Forbindelse i Studenterdagene senere uovervindelige Hindringer i Vejen for vedkommendes Ansættelse i gejstligt Embede; for saa vidt mulig at hemme Udskejelser i denne Henseende bestemtes 1647, at den Student, som to Gange gjorde sig skyldig i Løsagtighed, skulde miste ethvert Haab om fremtidig gejstlig Befordring, og samme Aar dømtes en Student til for den Forseelse at gaa i Fængsel og enten ægte vedkommende Kvinde eller give hende en Medgift, der 1641 for et lignende Tilfælde var sat til 200 Rigsdaler.

Naar Universiteterne saaledes søgte at værne om de unge Studenters Moralitet, har der til visse bestandig været Grund dertil; det berettes os saaledes fra Tiden før Reformationen, at i Leipzig kunde omkring ved Aaret 1500 et Bordel glæde sig ved saa stærkt Besøg af de studerende, at man gav det Navnet »det femte Kollegium«. Men ikke altid brugtes de rette Midler; naar der saaledes i Upsala var bestemt en Straf af tre Aars Relegation for den Student, som forførte nogen Jomfru eller Enke, samt af to Aar for

den, der havde Omgang med Skøger, var det meget priseligt; men ligesom man maa rose samme Universitets Hensynstagen over for Kvinden, naar det søgte at tvinge Studenterne til at ægte de Fruentimmer, til hvilke de havde staaet i Forhold, efter den Grundsætning, som en Gang ligefrem udtales: »Saasom N. N. har beskæmmet hende, bør han ogsaa hædre hende«, nemlig med Ægteskab, — har det dog vist været mindre vel overvejet, naar Universitetet har søgt at formaa Studenter til at gifte sig med ligefrem løsagtige Fruentimmer.

En Students Ægteskab har efter Sagens Natur i Regelen haft noget abnormt ved sig, og undertiden skete det da ogsaa, at de gifte Studenter mistede deres akademiske Rettigheder, især naar de for at ernære Hustru og Børn gave sig til en eller anden borgerlig Næringsvej; at det dog ikke saa ganske har været Tilfældet, fremgaar bedst af den Omstændighed, at der endog kjendes Exempler paa gifte Skoledisciple*). Som Modsætning til den Maade, hvorpaa Upsala-Universitetet søgte at fremtvinge Ægteskaber, kan anføres, at det ved Universitetet i Jena, og maaske andre Steder, var Studenterne strængelig forbudt at gifte sig; Forbudet gjentoges endnu 1797, da enhver Student, som dristede sig til at indgaa Ægteskab, skulde relegeres; ja, Studenterne maatte end ikke forlove sig; et Overkonsistorialdekret af 1773 forbyder saaledes alle Kvinder i Jena at forlove sig med Studenter; gjorde nogen af dem sig skyldig heri, skulde hun straffes med Ris, af hvad Stand hun saa monne være!

(Sluttes.)

Vilhelm Bang.

---

*) Historisk Arkiv 1886, I., 18.

Af General Grants Memoirer.

IX.

Slaget ved Cerro-Gordo. — Perote. — Puebla. — Scott og Taylor.

Angrebet paa Mejicanernes oven beskrevne Stilling ved Cerro-Gordo blev udført paa den befalede Maade, og maaske er der hverken i den mejicanske eller nogen anden Krig blevet leveret noget Slag, hvor der var saa nøje Overensstemmelse mellem de før Kampen udstedte Befalinger og hvad der senere skete. Under Tilsyn af Ingeniørofficererne var der banet Veje over Afgrundene til højre, hvor Klippemurene vare saa høje, at Folkene næppe kunde klavre op ad dem; Dyrene mægtede ikke at bestige dem. Stierne vare udbedrede i Ly af Natten, uden at Fjendens Opmærksomhed var vakt derved. Ingeniørofficererne, som havde ledet Arbejderne, overtoge ogsaa at føre Troppedelingerne. Skytset blev skaffet ned ad de stejle Skrænter, i det Mandskaberne fastgjorde et stærkt Tov ved de bageste Axer og lode Kanonerne, Stykke for Stykke, glide ned, medens de bleve staaende for oven og efterhaanden firede paa Tovene, og nogle Mænd vare foran Skytset for at styre deres Retning. Paa samme Vis bleve Kanonerne med Haandkraft slæbte op ad Skrænterne paa den modsatte Side. Saaledes naaede

Scotts Tropper uden at opdages frem til den Position, der var dem anvist i Ryggen paa de fjendtlige Stillinger. Da det kom til Angreb, trak de mejicanske Reserver sig skyndsomst tilbage bag Skanserne, og de Tropper, som havde besat dem, overgave sig. I Mellemtiden havde en Deling under General Pillow paa venstre Fløj foretaget et heftigt Skinangreb, som utvivlsomt holdt en Del af Fjenden fast ved Fronten og bidrog til Sejren. Jeg har ikke i Sinde at meddele nye Enkeltheder angaaende samtlige her forefaldende Kampe, men kun at beskrive den Del, jeg selv har set. Paa begge Sider var der ogsaa paa andre Hold engageret Tropper, som lede Tab; Slaget blev dog vundet paa den her beskrevne Maade.

Fjendens Overrumpling var fuldstændig, Sejren knusende. Omtrent 3000 Fanger, en stor Mængde Skyts og Ammunitionsforraad faldt i Hænderne paa General Scott; Fangerne frigaves paa Æresord, Skytset indlemmedes i Parken, Haandvaabnene og Ammunitionen tilintetgjordes. Slaget ved Buena-Vista var sandsynligvis af største Betydning for General Scotts Held ved Cerro-Gordo og hans hele Felttog fra Veracruz til de store Sletter, som brede sig til Staden Mejico; thi den eneste Hær, Santa-Anna havde til Værn for sin Hovedstad og Bjærgpasserne vest for Veracruz, var den, som under hans egen Befaling stod over for General Taylor. Han vilde sandsynligvis ikke være gaaet saa langt mod Nord som til Monterey for at angribe de forenede Staters Tropper, saafremt han havde vidst, at hans Land langt sydligere var truet af en Invasion. Da Taylor marcherede til Saltillo og derpaa trængte frem til Buena-Vista, gik Santa-Anna tværs over Ørkenen og stillede sig op mod Invasionshæren, utvivlsomt under Forventning af, at han vilde kunne tilintetgjøre den og være tilbage i rette Tid for at møde General Scott i Bjærgpasserne vest for Veracruz. Hans Angreb paa Taylor fik et for den mejicanske Hær uheldigt Udfald; men ikke desto mindre marcherede han med sine

Tropper til Cerro-Gordo — ad den Vej, han maatte slaa ind paa, en Afstand af ikke langt fra de to Hundrede Mil eller 1500 Kilometre — og indtraf endnu saa betimelig, at han kunde forskanse sig stærkt før Scotts Ankomst. Havde han været sejrrig ved Buena-Vista, vilde hans Tropper have rejst mere haardnakket Modstand ved Cero-Gordo. Var Slaget ved Buena-Vista ikke leveret, vilde Santa-Anna have haft Tid til at bevæge sig i bekvemme Marcher for at møde de indtrængende Fjender mod Syd med en Hær, som ikke var demoraliseret eller svækket ved Nederlag.

Efter Slaget marcherede den sejrrige Hær til Jalapa og befandt sig nu i en smuk, produktiv, sund Egn, langt oven for den febersvangre Kyst. Jalapa ligger endnu i Bjærgregionen, og det hele Vejnet her fra til den store Slette lader sig med Lethed forsvare. Det var derfor af Viglighed at komme i Besiddelse af den store Landevej mellem Kystlandskaberne og Hovedstaden lige frem til det Punkt, hvor Vejen forlader Bjærgene, og dette maatte ske, før Fjenden fik Tid at reorganisere og befæste sig foran vor Front. Divisionen Worth fik Befaling til at løse denne Opgave og marcherede desaarsag til Perote paa den store Slette, ikke langt fra det Sted, hvor Vejen træder ud af Bjærgene. Foran Staden paa Sletten ligger et lavt, stærkt Fort, som fører Navnet Perotes Borg; det ydede dog ingen Modstand og faldt med sit Skyts i vore Hænder.

Da General Scott nu kun havde 9—10,000 Mand staaende vest for Veracruz, og Tjenestetiden for 4000 af dem nærmede sig sin Ende, blev en lang Forhaling Følgen heraf. Tropperne stode her i et sundt Klima og i en Egn, hvor de kunde holde sig i en ubegrænset Tid, selv om Tilbagevejen til Veracruz skulde blive dem afskaaren. Efter at det var konstateret, at det Mandskab, hvis Tjenestetid udløb, før Staden Mejico muligvis faldt i Hænderne paa den amerikanske Hær, at dette Mandskab ikke vilde tjene ud over den Termin, for hvilken det havde ladet sig hverve,

besluttede den kommanderende General at afskedige dem strax, da deres Forbliven til Tjenestetidens Udløb vilde have nødsaget dem til at passere Veracruz i den gule Febers Sæson; men som Følge heraf blev Scotts Hær ogsaa reduceret til omtrent 5000 Mand.

I Begyndelsen af Maj forlod Worth med sin Division Perote og marcherede til Puebla. Vejen var bred og Landet aabent paa nær et Pas, hvor Vejen gik igjennem en Bjærgryg, der strækker sig op fra Syd; desuagtet blev Kolonnen delt i tvende Afdelinger, som vare en Dagsmarche fjærnede fra hinanden. Paa Marchen hændtes ikke noget mærkeligt, undtagen at vi under vort Ophold i Staden Amazoque, en lille Dagsmarche øst for Puebla, saae en Deling fjendtligt Kavalleri, maaske 2—3000 Mand, i vor højre Flanke, næppe en Fjerdingvej borte; vi sendte et eller to Batterier og to, tre Infanteri-Regimenter mod dem, hvorpaa de snart forsvandt. Den 15de Maj rykkede vi ind i Puebla.

General Worth førte Befalingen i Puebla, til General Scott indtraf ved Slutningen af Maj. Ogsaa her, som tidligere under Marchen, kom Generalens Rastløshed til Syne, særlig naar et Ansvar paahvilede ham. Under hans kortvarige Kommando sværmede Fjenden omkring i Stadens umiddelbare Nærhed i Skarer, der vare langt talrigere end vi selv. Brigaden, ved hvilken jeg stod, maatte i Løbet af næppe otte Dage skifte Kvarter tre Gange, i det vi først bleve indkvarterede i Stadens Centrum i Nærheden af Plaza'en, senere ved den vestlige Indgang og sluttelig i den østlige Udkant. Ved en enkelt Lejlighed lod General Worth Soldaterne staa en hel Dag under Vaaben og i Slagorden, med tre Dages kogte Rationer i Brødposerne, medens han galoperede fra den ene Deling til den anden og bebudede Santa-Annas Fremrykning med en langt større Hær end vor egen. Mod Maanedens Slutning indfandt General Scott sig paa Skuepladsen, men til Santa-Anna og hans Myriader hørte vi intet mere. Selvfølgelig sværmede stadig beredne meji-

canske Delinger omkring for at udspejde vore Bevægelser og opsnappe enkelte Folk og mindre Troppedelinger, som vovede sig alt for langt bort; men Fjenden trak sig øjeblikkelig tilbage igjen, saa snart en større Deling af vore Soldater nærmede sig ham. Efter General Scotts Ankomst blev jeg som Kvartermester sendt mindst to Dagsmarcher tilbage med et stort Vogntræn for at hente Furage; vi havde en Eskorte paa ikke engang 1000 Mand hos os, men tænkte slet ikke paa nogen Fare. Hele Vognparken blev belæsset paa tvende Plantager, der let kunde have leveret engang saa meget.

Regeringen havde søgt Kongressen om Fuldmagt til at hverve Tropper, men Lovens Udstedelse blev i høj Grad forhalet. Allerede i Begyndelsen af Sessionen 1846—47 forelaa der Generalkongressen en Lov, som bestemte Oprettelsen af ti nye Regimenter, der skulde indlemmes i den regulære Hær; men Midten af Februar kom, før Loven gik igjennem. Saa skulde der udnævnes Officerer, hverves Mandskab, udrustes Regimenter, og alt endelig skaffes til Mejico, og paa denne Vis naaede vi Avgust, før General Scott erholdt Forstærkninger, tilstrækkelige til at retfærdiggjøre en Fremrykning. Hans Marchekolonne, som heller ikke nu talte mere end 10,000 Mand, var inddelt i fire Divisioner, som stode under Befaling af Generalerne Twiggs, Worth, Pillow og Quitman; desuden fandtes et Rytterkorps, som kommanderedes af General Harney og var sammensat af Delinger af 1ste, 2det og 3dje Dragonregiment. Fremmarchen begyndte først den 7ende Avgust. Fortravet dannedes af Divisionen Twiggs, de øvrige tre Divisioner fulgte med en Dagsmarches Mellemrum. Marcherne vare korte for at lette Troppernes Koncentrering i Tilfælde af et Angreb.

Jeg havde nu deltaget i Slag under de tvende højestkommanderende, som befalede Hærene i Fjendens Land. Kontrasten mellem begge var meget stærkt fremtrædende,

General Taylor bar aldrig Uniform, men klædte sig ganske efter egen Magelighed; han bevægede sig omkring paa sin Operationsmark for at lære Situationen at kjende med egne Øjne. Man saae ham ofte uden Stabsofficerer, og naar han havde dem i sit Følge, var der slet ikke foreskrevet nogen Orden, i hvilken de havde at følge ham. Han holdt af at sidde paa langs af Hesten, saa at begge Ben dinglede ned paa den ene Side. General Scott var i alle disse Henseender hans Modsætning. Ved Inspiceringen af Tropperne bar han stedse den fulde Uniform, som Loven foreskriver eller tilsteder; men forud havde han ladet alle Divisionsgeneraler og Brigadekommandører tilmelde, hvilken Time de kunde vente den kommanderende General. Dette skete, for at den hele Armé skulde staa under Vaaben og salutere den forbiridende Overgeneral. Ved slige Lejligheder bar han Gallauniformen, trekantet Hat, Epauletter, Sabel og Sporer. I Følget fandtes hans egentlige Stab samt alle de Officerer, som i øvrigt kunde henregnes hertil — Ingeniørofficerer, Inspektører, Kvartermestere o. s. v. —, saa vidt de kunde undværes fra deres Tjeneste, og ligeledes i fuld Uniform og efter den foreskrevne Rangfølge. Alle Befalinger udarbejdedes med største Omhyggelighed, aabenbart med den Hensigt, at de skulde give en nøje Fremstilling af det følgende.

De tvende Generaler vare lige saa forskjellige i den Art og Maade, hvorpaa de gave deres Tanker Udtryk, som i deres øvrige Karakteregenskaber. General Scott førte et præcist Sprog og havde en ejendommelig, karakteristisk Stil; han var stolt af sine Talegaver, veg ikke tilbage for at tale om sig selv, ofte i tredje Person, og kunde da uden ringeste Forlegenhed rose den Person, han omtalte. Taylor havde ingen Talegaver, men vidste at udtrykke sine Anskuelser saa bestemt paa Papiret, at de ikke kunde misforstaaes; hvad han vilde sige, forstod han at udtrykke i velvalgte Udtryk, men saa faa som muligt, og han plejede

ikke at ofre Meningen for at bygge velklingende Sætninger. Trods disse modstridende Karakteregenskaber vare begge gode Soldater, som havde Heldet med sig, begge vare i deres hele Adfærd sanddru, patriotiske og oprigtige. Man havde en behagelig Tjeneste under dem begge — men man tjente behagelig sammen med General Taylor. Scott saae mere gjennem sine Stabsofficerers end sine Øjne; hans Planer bleve omhyggelig udkastede og fuldstændig udtrykte i Befalingerne. General Taylor saae selv og udstedte sine Befalinger for paagjældende Tilfælde uden Hensyn til, hvorledes de vilde tage sig ud i Historien.

X.

Fremmarche mod Staden Mejico. — Slaget ved Contreras. — Angrebet paa Churubusco. — Fredsunderhandlinger. — Slaget ved Molino del Rey. — Stormen paa Chapultepec. — San Cosme. — Stadens Rømning. — Montezumas Haller.

Den Vej, Hæren fulgte paa Marchen fra Puebla til Staden Mejico, førte over Rio Friobjærgene og laa i sin højeste Del omtrent 10,700 F. (3,350 m.) over Havet. Dette Bjærgpas havde med Lethed kunnet forsvares; men det skete ikke, og den Division, som dannede Fortravet, naaede efter sin Afmarche fra Puebla i tre Dage op til Toppen. Staden Mejico ligger vest for Rio Friobjærgene paa en Slette, bag hvilken der hæver sig et andet Højdedrag, en Mils Vej længere mod Vest, medens mod Nord og Syd andre Bjærge træde endnu nærmere. Mellem den vestlige Fod af Rio Friobjærgene og Staden Mejico ligge tre Søer, Chalco og Xochimilco til venstre og Texcoco til højre, og de naa frem lige til den østlige Side af Staden. Ogsaa Xochimilco ligger til venstre for Vejen, men i større Afstand mod Syd og staar i Forbindelse med Chalcosøen ved et smalt Stræde.

Til højre for Vejen ligger El Peñon, en høj Klippe, der hæver sig midt paa det lave, flade Jordsmon, som adskiller Søerne. Denne Høj var ved Foden og paa Toppen forstærket ved Skanseværker, som gjorde et direkte Angreb umuligt.

Scott koncentrerede rask sin Hær i Nærheden af Ayotla og andre Punkter ved Østenden af Chalcosøen. Der foretoges Rekognosceringer frem til Skudvidden fra El Peñon, medens Ingeniørofficererne paa Sydsiden af Chalcosøen opsøgte en Vej, ad hvilken Staden kunde omgaas for at angribes fra Syd- og Sydvestsiden. Man fandt ogsaa en saadan Vej, der førte rundt om Søen, og den 18de Avgust vare Tropperne i Staden San-Augustin-Tlalpam, lige tvende Mil syd for Hovedstadens Plaza. Mellem San-Augustin-Tlalpam og Staden ligger Haciendaen San-Antonio og Landsbyen Churubusco, og sydvest herfor Contreras. Med Undtagelse af San-Augustin-Tlalpam vare alle disse Punkter forsynede med Skanseværker og Besætninger. Contreras ligger paa en Bjærgskrænt, tæt ved dens Fod, hvor vildt optaarnede vulkanske Klipper naa frem næsten til San-Antonio. Som Følge heraf var Fremmarchen mod Staden syd fra meget vanskelig.

Den Brigade, jeg hørte til — den garlandske af Divisionen Worth —, fik den Opgave at angribe San-Antonio, som ligger paa Vejen til Churubusco og Staden Mejico, omtrent en halv Mils Vej fra St.-Augustin-Tlalpam. Det Terræn, hvorpaa San-Antonio ligger, hører helt og holden til Dalen, og Slettens Overflade rager kun lidt op over de tvende Søers Vandspejl og var paa alle Kanter undtagen mod Sydvest gjennemskaaren af dybe, vandfyldte Grave. Mod Sydvest ligger Pedregal, de alt omtalte vulkanske Klipper, som Rytteri og Skyts slet ikke kunne passere, og hvor ogsaa Fodfolk kun kan komme langsomt frem, naar en Fjende staar over for det. Fra den Stilling, Brigaden Garland havde besat, kunde derfor ingen Bevægelse foretages mod San-Antonios Forsvarsværker undtagen i Fronten og

ad en smal, brolagt Vej paa et fuldstændig jævnt Terræn, hvor hver Tomme beherskedes af fjendtligt Artilleri og Fodfolk. Naar Contreras, en god halv Mil mod Syd og Vest, var falden i vore Hænder, kunde Tropperne her fra operere mod den højre Flanke af alle de Stillinger, Fjenden havde besat mellem os og Staden. Under disse Forhold befalede General Scott os at sysselsætte Fjendens Front, men ikke at foretage et Angreb før videre Ordre.

Den 18de Avgust, den Dag vi naaede San-Augustin-Tlalpam, besatte Brigaden Garland en Stilling, inden for Skudvidden fra San-Antonios Skanseværker, men hvor Tropperne fandt Dækning bag en kunstig Dæmning, der ikke var opkastet til Forsvar, men i andet Øjemed. General Scott lod strax Værkerne i Contreras's Omegn rekognoscere, og den 19de begyndte Troppebevægelserne til Indtagelsen af de Stillinger, hvor fra man kunde rette et Angreb mod dette af Fjenden besatte Sted. Pedregal i Nord og Nordøst og Bjærget mod Syd gjorde Vejen uden om de fjendtlige Forsvarsværkers tvende Fløje vanskelig, thi Skanserne laa lige mellem disse naturlige Bulværker; i Løbet af Dagen og Natten til den 19de Avgust fik man dog en Vej færdig, ad hvilken Tropperne kom frem til Stillingen nord og vest for Fjenden.

Denne Affære var ligesom ved Cerro Gordo et Foretagende, der skaffede Ingeniørofficererne megen Ære; i begge Tilfælde fik Tropperne en Opgave, der ved første Øjesyn tyktes meget vanskelig, men i Virkeligheden faldt dem lettere, end om de havde skullet operere paa en almindelig Valplads; Ingeniørofficerernes Duelighed forvandlede hver af de stærke Stillinger til et Støttepunkt for Angriberne. En Del af General Quitmans Division stod i San-Augustin-Tlalpam og Brigaden Garland af Divisionen Worth var sysselsat ved San-Antonio, men for øvrigt vare alle de Tropper, General Scott raadede over i Mejicos Dal, enten Deltagere i Slaget ved Contreras eller undervejs der

hen for efter Overgeneralens Ordre at styrke Angrebskolonnerne. Angrebet blev foretaget den 20nde Avgust, og i mindre end en halv Time efter Signalet til Fremrykning var Stillingen tagen og en Mængde Fanger, Ammunition og øvrige Forraad i vore Hænder. Den Brigade, General Riley kommanderede, fik Hovedparten af Æren, men i øvrigt gjorde alle Regimenter, de regulære som de frivillige, deres Pligt i enhver Retning.

Fra det Punkt, vi holdt besat med Garlands Brigade, kunde vi følge de Fremskridt, vore Tropper gjorde ved Contreras, og deres Bevægelser i Flanken og Ryggen paa de Fjender, som stode over for os. Mejicanerne kunde paa hele Vejen hen imod Staden gjøre samme Iagttagelser, og deres Adfærd viste, at det Syn ikke var dem glædeligt. Vi gik ufortøvet fremad og fandt, at Fjenden umiddelbart foran os var forsvunden. Den til Divisionen Worth hørende Brigade Clarke rykkede nu frem i vestlig Retning over Pedregals Toppe, og efter at den var kommen tilstrækkelig langt mod Nord til at være skyttet mod San-Antonio, vendte den sig mod Øst og besatte den brolagte Vej, som fører mod Churubusco og Staden Mejico. Da Tropperne nærmede sig Churubusco, angreb Brigadens venstre Fløj under Oberst Hoffmann et Brohoved ved nævnte By og begyndte Fægtningen. Omtrent en Time senere fik Garland Ordre til at gaa lige frem ad den brolagte Vej, og han indtraf tids nok til at deltage i Fægtningen. San-Antonio blev funden forladt; Rømningen havde rimeligvis fundet Sted, umiddelbart efter at Fjenden havde set Stjærnebanneret vaje over Contreras.

De Tropper, som havde været sysselsatte ved Contreras, i Forening med alle de Kolonner, der vare undervejs til bemeldte Valplads, marcherede frem ad en brolagt Vej, som gaar parallelt med den anden over San-Antonio og Churubusco. Den kommanderende General havde ventet, at disse Tropper vilde kunne komme langt nok frem mod

Nord til ved en Flankemarche at fordrive Fjenden fra hans Stilling ved Churubusco, før de vendte sig mod Øst og naaede Vejen fra San-Antonio; dog i denne Henseende havde de ikke Held med sig, og Slaget ved Churubusco viste sig næsten som den mest haardnakkede Kamp, der havde fundet Sted i Mejicos Dal. Da General Scott i dette Moment indtraf paa Valpladsen, lod han tvende Brigader under Shields marchere nord paa for at omgaa Fjendens højre Fløj. Shields udførte ogsaa dette, men ikke uden en heftig Kamp og svære Tab. Endelig veg Fjenden, lod Fanger, Skyts og andre Vaaben i Stikken, og saaledes faldt den af ham besatte Stilling lige til Stadens Porte i vore Hænder. Jeg husker, at nogle af de Folk, som her rejste Modstand, vare Desertører fra General Taylors Hær ved Rio Grande.

Baade den Strategi og den Taktik, General Scott udfoldede ved de forskjellige Fægtninger den 20nde Avgust 1847, ere hævede over al Dadel; saaledes dømmer jeg nu, naar jeg efter saa mange Aars Forløb ser tilbage paa dem. Ingeniørerne havde at foretage Rekognosceringer og føre de forskjellige Detachementer til deres Bestemmelsessted, og dette Arbejde var, som alt omtalt, udrettet saa fortrinligt, at Overgeneralen kunde udstede sine Ordrer til de underordnede Befalingsmænd med samme Nøjagtighed, som om man havde befundet sig paa en almindelig Marche, d. v. s. dirigere dem til de Punkter, hvor fra Angrebet skulde tage sin Begyndelse. Er dette Punkt naaet, nødvendiggjør Fjenden ofte en uforudset Ændring i Befalingerne. Den Fjende, der stod uden for Staden, var talrigere end vor Hær, i Forholdet som 3 : 1, men han var saa demoraliseret ved Dagens paa hinanden følgende Nederlag, at man uden stor Blodsudgydelse havde kunnet besætte Staden Mejico med det samme. Kaptejn Filip Kearney, senere General under Oprørskrigen, red virkelig med en Eskadron lige frem til Stadens Port og vilde utvivlsomt ogsaa være trængt ind med sin lille Deling, hvis han ikke med flere af sine Offi-

cerer var bleven haardt saaret i samme Øjeblik. Han havde overhørt Signalet: »Holdt!«

General Franklin Pierce var stødt til Hæren i Puebla, kort før Fremmarchen mod Mejicos Hovedstad havde taget sin Begyndelse; lige til Slaget ved Contreras havde han dog ikke taget Del i nogen af Krigsbegivenhederne. Ved et ulykkeligt Fald med Hesten Eftermiddagen den 19de Avgust fik han en smertelig Beskadigelse. Alligevel forsøgte Generalen den næste Dag at følge sin Brigade, der sammen med andre Tropper havde faaet Ordre til at operere mod den fjendtlige Fløj og i Ryggen paa de Stillinger, hvorved Mejicanerne havde søgt at dække de forskjellige Punkter af den Vej, der førte fra San-Augustin-Tlalpam til Hovedstaden; han var dog ikke rigtig kommen sig og besvimede. Dette Mellemspil gav senere Anledning til yderst uhæderlige og uretfærdige Bemærkninger, da han opstilledes som Kandidat til Præsidentskabsposten. Bortset fra de Evner, der muligvis ellers kvalificerede ham til Præsidentskabet, var han i hvert Fald en Gentleman og en Mand af Mod. I politisk Henseende var jeg ikke nogen Tilhænger af ham, men jeg har kjendt ham nøjere end nogen anden af de andre Frivillig-Generaler.

General Scott besatte ikke denne Gang Hovedstaden, da Hr. Nicholas P. Trist, de forenede Staters Kommissær for Fredsunderhandlingerne med Mejico, befandt sig ved Hæren, og han eller General Scott — sandsynligvis endog begge — nærede den Opfattelse, at Afslutningen af en Fred snarere var mulig, saa længe den mejicanske Regering endnu befandt sig i Besiddelse af Hovedstaden, end naar den var sprængt fra hinanden og Mejico i Fjendens Magt. Hvorledes det nu end forholder sig hermed, besatte vi ikke Hovedstaden den Gang. Hæren tog Stillinger paa Bjærgskrænterne syd for Staden og vest for Tacubaya. Man paabegyndte dernæst uden Opsættelse Underhandlinger med Santa-Anna, som den Gang faktisk førte Regeringen og umiddelbart havde Befa-

lingen over samtlige Tropper, der deltoge i Landets Forsvar. Der undertegnedes en Vaabenhvile, som forbod begge Parter, saa længe Stilstanden vedvarede, at befæste deres Stillinger eller trække Forstærkninger til sig, men gav General Scott Ret til i Mellemtiden at hente Hærens Tilforsler fra Hovedstaden.

Underhandlingerne mellem Hr. Trist og de af Mejico udnævnte Kommissærer toge ufortøvet deres Begyndelse og fortsattes ivrig lige til den 2den September. Derpaa overrakte Hr. Trist sit Ultimatum: Mejico skulde give absolut Afkald paa Texas og aftræde New-Mexico og Californien til de forenede Stater mod en Pengesum, der senere skulde fastsættes. Jeg tror ikke, at Trist havde nogen som helst Bemyndigelse med Hensyn til Grænseberigtigelsen. Krigen var paabegyndt for at gjøre Erobringer og i en Institutions Interesse, og sandsynligvis havde han faaet hemmelige Instruktioner angaaende Erhvervelsen af Omraader, som senere kunde omskabes til nye Stater. Mejicanerne bleve under alle Omstændigheder saa opbragte over de foreslaaede Betingelser, at de traf Forberedelser til yderligere Forsvar uden at opsige Vaabenhvilen. Sammes Betingelser vare alt tidligere krænkede, da vi sendte Forspand ind i Staden for at hente Forraad til Hæren; det første af vore Provianttog blev alvorlig truet af en Pøbelhob; men Myndighederne fremkom den Gang med Undskyldninger, i det de dog fralagde sig alt Ansvar for Hændelsen, og for at undgaa Ophidselse hos den mejicanske Befolkning og Soldaterne afsendte vi fremtidig vore Proviantkolonner med Bedækning om Natten, naar de mejicanske Soldater vare i Kasernerne og Borgerne i Seng; Begivenheden betragtedes som ikke forefalden, og man fortsatte Underhandlingerne. Saa snart General Scott imidlertid fik Efterretning om den anden Krænkelse af Vaabenhvilen, omtrent den 4de September, rettede han en energisk Skrivelse til Præsident Santa-Anna og gjorde ham opmærksom paa Bruddet; da han ikke fik

noget tilfredsstillende Svar, erklærede han Vaabenstilstanden for endt.

General Scott havde med Divisionen Worth besat Landsbyen Tacubaya, der ligger omtrent tre Fjerdingvej fra Staden Mejico og breder sig langs Bjærgets Skraaninger, omtrent 1000 Alen fra dets Fod. En god Fjerdingvej længere mod Vest ligger Molino del Rey, ligeledes lidt over Sletten. Møllen er en af Sten opført Bygning, bestaaende kun af et Stokværk og flere Hundrede Fod lang. General Scott antog, at en Del af Møllen anvendtes til Kanonstøberi, en Anskuelse, som senere viste sig at være en Fejltagelse; men Mejicanerne lagde dog stor Vægt paa Møllens Besiddelse, da den gjemte betydelige Kornforraad. Bygningen havde et fladt Tag, som man havde omdannet til et stærkt Forsvarsværk for Fodfolket ved at forhøje de ydre Mure med en Række Sandsække. Chapultepec er en Høj, der rager omtrent 300 Fod op over Sletten og ligger næsten i lige Linje mellem Molino del Rey og Stadens vestlige Del; baade dens Top og dens klippefulde, bratte Sider vare befæstede.

Mejico forsynes med Vand gjennem tvende paa stærke Stenbuer hvilende Akvædukter; den ene af disse henter sin Forsyning fra en Bjærgstrøm ved eller i Nærheden af Molino del Rey, løber mod Nord lige tæt op til Chapultepecs Vestfod og der fra videre langs Midten af en bred Vej, til den naar en anden Vej, som fører ind i Staden gjennem Garita (Porten) San-Cosme; her fra følge Vej og Akvædukt en østlig Retning til Mejico. Den anden Akvædukt modtager sit Vand fra en Kilde ved Chapultepecs Østfod og vender sig med nordøstlig Retning mod Staden; ligesom den første følger ogsaa denne Vandledning langs Midten af en bred Vej, saa at der er frit Rum paa begge Sider. De Buer, som bare Akvædukten, frembøde Dækning ikke blot for de fremtrængende Tropper, men ogsaa for Forsvarerne. Flere Steder var der tværs over San-Cosmevejen opkastet

Brystværn med et Skydeskaar for et enkelt Stykke Skyts. Hvor Vej og Akvædukt bøje i en ret Vinkel for at følge den østlige i Steden for den nordlige Retning, laa ikke blot det enkelte, med en Kanon armerede og af Fodfolk besatte Brystværn; men de Huse, der laa langs Nordsiden af San-Cosmevejen, og hvor fra man kunde overse hele Vejen mod Syd lige til Chapultepec, vare besatte med Fodfolk, som havde dannet sig Brystværn af Sandsække. De Veje, som førte til Garitas San-Cosme og Belen, og ad hvilke Akvædukterne ledes til Staden, vare stærkt forskansede. Dybe, brede, vandfyldte Grave hegnede begge Veje langs Siderne. Saaledes vare Staden Mejicos Forsvarsværker i September 1847 langs de Veje, ad hvilke General Scott rykkede frem.

Før den mejicanske Krig havde General Scott været meget venlig stemt mod General Worth, og faktisk bevarede han dette Sindelag lige til Fjendtlighedernes Afslutning; men hos Worth indtraadte af en eller anden Grund en fremmed Følelse over for den kommanderende General. Denne Kulde gik aabenbart General Scott nær; dog betalte han ikke med samme Mønt, men var tværtimod ved hver Lejlighed tilbøjelig til at stille sin Undergeneral tilfreds. Denne Gang hed det sig, at han havde givet Worth Fuldmagt til at udkaste Planen til og at gjennemføre Slaget ved Molino del Rey, og at ingen maatte sige et Ord herimod eller blande sig i Planen, ene og alene for at gjenoprette det tidligere Forhold. Forsøget mislykkedes, og de tvende Generaler forbleve fremtidig ligegyldige og kolde, om ikke ligefrem fjendtlig stemte over for hinanden.

Slaget ved Molino del Rey blev udkæmpet den 8nde September 1847. Om Aftenen den 7ende September lod Worth sine Brigade- og Regimentskommandører med deres Stabe komme til sit Kvarter for at modtage Instruxerne til næste Morgen. Befalingerne gik ud paa en Fremmarche ved Daggry saa langt fremad, at Møllen kom inden Skudvidde. Ingeniørofficererne havde saa vidt mulig rekognos-

ceret Terrænet og indsamlet alle nødvendige Oplysninger som Grundlag for de paagjældende Befalinger, baade med Hensyn til Fremmarchen og særlig til Angrebet.

Om Morgenen den 8nde September vare alle de Tropper, som skulde deltage i Slaget ved Molino, ved Dagens Frembrud paa de angivne Steder. Terrænet foran Mollen beherskedes mod Syd baade af Skytset paa Chapultepecs Tinde og af andre lettere Batterier; men Angrebet blev dog foretaget og var snart forbi. Worths Tropper trængte ind gjennem alle Møllens Indgange, og Fjenden trak sig skyndsomst tilbage til Chapultepec. Hvis Sejren var bleven rask forfulgt, vilde Amerikanerne og Mejicanerne utvivlsomt have passeret Chapultepecs Forsvarsværker saa nær paa hverandre, at Pladsen uden videre Tab var falden i vore Hænder; Forsvarerne i Skanserne havde ikke kunnet fyre paa os uden at bringe deres egne Folk i Fare. Dette skete dog ikke, og senere maatte mange værdifulde Liv ofres for at storme de Værker, der den 8nde September saa godt som vare i vore Hænder. Jeg dadler ikke, at Chapultepecs Indtagelse denne Gang udeblev; Resultatet af det første Angreb kunde umulig forudses, og for at drage Nytte af den uventede Fordel maatte den kommanderende General have været paa Pladsen og i paagjældende Øjeblik udstedt de fornødne Instruxer, eller Tropperne skulde have gaaet frem paa egen Haand. Det er dog altid rimeligst at forfølge en vigende Fjende, naar man ikke forhindres heri eller dirigeres til et andet Punkt. Naar Hensyn tages til Deltagernes Tal, var vort Tab ved Molino del Rey betydeligt, særlig af Officerer.

Jeg var blandt de første Tropper, som trængte ind i Møllen. I det jeg ilede gjennem Nordsiden af Bygningen og hændelsesvis kastede et Blik op mod Chapultepec, bemærkede jeg, at der endnu var bevæbnede Mejicanere oppe paa Taget af Huset, faa Fod borte fra vore Soldater. Da jeg ikke fik Kig paa nogen Trappe eller Stige, som førte

op til Bygningens Tag, lod jeg nogle Soldater hente en Karre, der hændelsesvis stod i Nærheden, rejste Vognstangen op mod Muren, kilede Hjulene fast, saa at Vognen ikke kunde løbe tilbage, og tilvejebragte paa denne Maade ved Hjælp af Vognstangen en Slags Stige, der paa et Par Fod nær naaede op til Taget. Fulgt af nogle Folk klavrede jeg nu her op, hvor jeg allerede forefandt en Soldat, der paa en eller anden Maade var kommen op før mig. Paa Taget fandtes endnu en hel Flok Mejicanere, deriblandt en Major og fem, sex Officerer af lavere Rang, hvem det ikke var lykkedes at smutte bort, før vore Tropper besatte Bygningen. De bare endnu deres Vaaben, medens den paagjældende Soldat vandrede frem og tilbage som Skildvagt og bevogtede de Fanger, han ganske alene havde omringet. Jeg lod Skildvagten gjøre Holdt, fratog Officererne deres Kaarder og begyndte derpaa ved Hjælp af mine Soldater, som nu ligeledes kom op paa Taget, at gjøre Vaabnene uskadelige, i det vi stødte dem mod Murranden eller kastede dem ned paa Jorden.

Molino del Rey var altsaa tagen, og de Tropper, som havde deltaget i Stormen, marcherede tilbage til deres Kvarter i Tacubaya paa nær de Poster, som udkrævedes til at bevogte den tagne Plads med Ejendom. Fægtningen havde ikke varet mange Minutter, men desuagtet var Tabet af døde og saarede stort i Forhold til den Troppestyrke, der havde været engageret.

I Løbet af Natten til den 11te September opkastedes Batterier, som skulde spille mod Chapultepecs Fæstningsværker. Tidlig om Morgenen den 12te September begyndte Bombardementet, men ellers fandt ingen videre Kamp Sted. General Scott overdrog Chapultepecs Erobring til General Pillow, men overlod ham dog ikke at afgjøre alle Enkeltheder. Man dannede tvende Angrebskolonner, hver paa 250 Mand og bestaaende af frivillige; de stode under Befaling

af Kaptejnerne Mc Kinzie og Casey. Stormen gik heldig, men var meget blodig.

Senere hen, ja maaske allerede den Gang, forekom Slagene ved Molino del Rey og Chapultepec mig fuldstændig unødvendige. Da man havde besluttet at angribe Portene San-Cosme og Belen, havde man med Lethed og uden Fægtning kunnet naa den Vej, som førte til den første Port, blot ved at dirigere de Tropper, der stode syd for Møllerne, saa langt fremad mod Vest, at de kom uden for Skudvidde, hvorpaa man havde kunnet kaste dem ind paa omtalte Vej. Hvis det skulde være ønskeligt at holde Angrebskolonnerne tættere sammen, kunde man ogsaa kommandere Tropperne mod Øst, saa at de kom ind paa Vejen med Akvadukten uden at udsættes for Skytset fra Chapultepec. De Tropper, som skulde gaa løs paa Belen, kunde paa samme Maade have holdt sig øst for Chapultepec og naa frem til Akvadukten, ligeledes uden at komme i Skudvidde. Jeg stod paa Vejen til San-Cosme og lagde omtrent Mærke til alt, hvad der foregik paa dette Hold. Da vore Tropper stødte paa Modstand, søgte de at dække sig, i det de holdt sig under de Buer, som bare Vandledningen, og trængte saaledes frem fra den ene Bue til den anden. Vi stødte ikke paa nogen alvorlig Hindring, før vi kom inden for Skudvidde fra det Punkt, hvor vor Vej krydsedes med den østlige, som ligeledes fører til Staden, det Punkt altsaa, hvor Akvadukten gjør en retvinklet Bøjning. Jeg har allerede beskrevet Forsvarsværkerne ved denne Stilling. Saa vidt jeg husker, var der foruden mig kun tre andre Officerer til Stede, da vi naaede den omtalte Position. Den ene var Løjtenant Sommer af Marinekorpset; de andre vare, saa vidt jeg husker, Kaptejn Gore og Løjtenant Judah af 4de Infanteri-Regiment. Skytset, som var opstillet i Hjørnet mellem Vejene, og det Infanteri, som var posteret paa Hustagene bag samme, gjorde en Ende paa vor Fremrykning.

Vest for den Vej, vi stode paa, laa et Hus, som dannede det sydvestlige Hjørne mellem vor og San-Cosmevejen. Fra dette Hus løb langs begge Veje temmelig lange Stenmure, som derpaa stødte sammen og indesluttede et større Gaardsrum omkring Bygningen. Jeg passede Lejligheden, smuttede over Vejen bag den sydlige Mur, gik langsomt frem mod den vestlige Ende af Indhegningen, kigede om Hjørnet, fik ikke Øje paa nogen og fortsatte forsigtig min Gang, til jeg naaede den Vej, som førte i Retning fra Øst til Vest. Derpaa vendte jeg tilbage til vore Tropper og forlangte frivillige. Alle, som vare i min Nærhed eller hørte min Kalden, omtrent et Dusin Stykker, tilbøde deres Tjeneste. Jeg befalede dem at tage Geværet i højre Haand, greb det belejlige Øjeblik og førte dem over Vejen og i Læ af den hinsidige Mur, inden Fjenden kunde fyre et Skud paa os. Vore Folk, som stode i Dækning bag Buerne, observerede med største Omhu de Skanser, som krydsede vore Veje, og Husrækkerne paa den anden Side, og hver Gang et Hoved kigede frem bag Brystværnene, plejede de at vælge det til Skive. Paa denne Maade kunde vi uden Tab komme over Vejen.

Efter at have naaet en dækket Stilling befalede jeg min lille Skare at holde sig færdig til Skud, men ikke at fyre paa Fjenden, før jeg gav Befaling, og at følge mig meget forsigtig, til vi naaede San-Cosmevejen. Her befandt vi os i Flanken paa det Mandskab, der betjente Skytset paa Vejen, uden at have nogen Hindring mellem dem og os. Da vi naaede det sydvestlige Hjørne af Indhegningen, bemærkede jeg en Deling af vore Tropper, der i en af de nærliggende flade Grave trængte frem mod Nord, og som først var indtruffen, efter at jeg havde foretaget min Rekognoscering. Det var et af Kaptejn Horace Brooks kommanderet Kompagni Artilleri, der imidlertid gjorde Infanteritjeneste. Jeg forklarede kortelig Brooks, hvad jeg havde opdaget og agtede at gjøre; han svarede, at jeg kunde gaa foran, da

jeg kjendte Terrænet; han skulde nok følge efter. Saa snart vi kom ud paa den Vej, der førte til Staden, trak Artilleristerne, som betjente Skytset bag Skanserne, sig tilbage, og Soldaterne paa Husenes Tage fulgte Exemplet, hvorpaa vore Folk sammen med de Tropper, der vare ladte tilbage under Buerne, fulgte saa tæt i Hælene paa Fjenden, at vi med Storm toge en anden Forsvarslinje, som krydsede Vejen, omtrent halvvejs mellem den første Forskansningslinje og Staden. Med Undtagelse af Brooks Kompagni var der imidlertid endnu ikke indtruffet Forstærkninger, og den erobrede Stilling laa saa langt fremme foran Fronten, at vi ikke kunde holde den med vort ringe Mandskab. Vi opgave den derfor, men toge den med noget Tab tilbage i Dagens Løb.

Worths Kolonne trængte efterhaanden frem mod Fronten, der nu laa aaben for den. Ved en Rekognoscering, jeg senere foretog, fandt jeg en Kirke, som laa lidt syd for Vejen, og fra hvis Klokketaarn man efter min Formening kunde beherske Terrænet bag Garita San Cosme. En Officer af det lette Rytteri fik jeg til at følge mig med en Bjærghaubits og det nødvendige Mandskab; men da Vejen endnu var i Fjendens Magt, maatte vi for at naa Kirken slaa ind paa Marken syd for Vejen. Vi maatte passere flere med Vandplanter dækkede Grave, hvor Vandet naaede os helt op til Brystet, men de vare ikke mere end otte, ti Fod brede. Haubitsen blev lagt i Stykker og paa denne Maade af Mandskabet transporteret til Bestemmelsesstedet. Da jeg bankede paa Døren for at komme ind, traadte en Præst frem; han var ganske vist meget høflig, men vilde formene os Adgangen. Paa den Smule Spansk, jeg mestrede, forklarede jeg ham imidlertid, at han kun ved at lukke Porten op kunde værne Kirkens Ejendom og skytte sig selv mod at blive Fange for en Tid. For øvrigt havde jeg i Sinde at tiltvinge mig Adgangen med eller mod hans Vilje. Herpaa saae han Sagen i samme Lys som jeg og aabnede Døren, hvorvel det just ikke saae ud til, at det Hverv

voldte ham stor Glæde. Skytset blev baaret op paa Klokketaarnet og her sat sammen. Vi vare ikke mere end 6—800 Skridt fra San-Cosme; Kuglerne fra vort lille Stykke faldt fra oven ned blandt Fjenden og anrettede stor Forvirring. Hvorfor man ikke udsendte et lille Detachement og lod os tage til Fange, véd jeg ikke. For uden vor lille Kanon havde vi hverken Fodfolk eller andre Forsvarsmidler.

Virkningen af Skytset paa Tropperne i Nærheden af Byporten var saa betydelig, at General Worth fra sit Stade lagde Mærke dertil*). Han var saa fornøjet herover, at han lod mig hidkalde ved en Stabsofficer, Løjtenant Pemberton — som Generalløjtenant kommanderede han senere Forsvarsværkerne ved Vicksborg —, udtalte sin Tilfredshed over den Nytte, Haubitsen oppe paa Kirketaarnet gjorde, da hvert Skud gjorde Virkning, og befalede en Kaptejn af det lette Rytteri at melde sig hos mig med nok en Haubits og at opstille den ved Siden af det første, saa virksomme Skyts. Jeg kunde ikke sige Generalen, at der ikke var Plads oppe paa Taarnet til nok et Stykke Skyts; thi en slig Bemærkning fra en Sekondeløjtenants Side vilde sandsynligvis være bleven opfattet som Modsigelse; jeg tog altsaa Kaptejnen med mig, men gjorde intet Brug af hans Skyts.

De af General Worth kommanderede Tropper tilbragte Natten den 13de September dels i Husene ved San-Cosme, dels i Fronten over for Fjendens almindelige Slaglinje hen imod Belen. Det Mandskab, som var hos mig, var fordelt i Bygningerne nord for den Vej, som førte til Byen, og var om Natten sysselsat med at hugge Gjennemgange fra det ene Hus til det andet. I Nattens Løb rømmede Santa-Anna med sin Hær Byen, paa Desertørerne nær. I Forvejen satte han samtlige Straffefanger i Frihed, utvivlsomt i den

*) Det omtales i Major Lees, Oberst Garlands og General Worths Indberetninger.

Forventning, at de før Daggry kunde tilføje os endnu nogen Skade; men allerede nogle Timer efter Santa-Annas Afmarche sendte Byens Myndigheder en Deputation til General Scott for at udbede sig en Vaabenhvile, samt at Kirkens Ejendomme og Borgernes Rettigheder maatte respekteres og Byens Myndigheder bekræftes i deres Funktioner. Dette deres Ønske tog sig næsten ud som en Betingelse for Overgivelsen, og General Scott nægtede derfor at lade sig binde af Løfter, men gav Sendemændene den Forsikring, at enhver, som vilde forblive inden for vore Linjer, skulde finde Beskyttelse, saa længe han da opførte sig paa behørig Maade.

General Quitman med sin Kolonne var den 13de September ligeledes trængt frem med stor Energi, saa at hans Tropper omtrent indtoge samme Stilling ved Belen som Worths foran San-Cosme. Efter oven berørte Sammenkomst mellem Byraadet og General Scott fik begge Kolonner næste Morgen Ordre til at marchere forsigtig ind i Staden. Worths Tropper skulde gjøre Holdt ved Alamedaen, en Park i Nærheden af Stadens Vestende, medens Quitman derimod skulde marchere direkte frem til Plazaen og bemægtige sig Paladset, d. v. s. et Antal Bygninger paa Østsiden, hvor Kongressen holder sine Samlinger, de nationale Domstole sammentræde, de offentlige Kontorer findes, og Præsidenten residerer, og hvor der i øvrigt findes store Rum for Museer, højtidelige Modtagelser o. s. v. Det er de Bygninger, der sædvanligvis benævnes »Montezumas Haller«.

XI.

Forfremmelse til Premierløjtenant. — Staden Mejicos Indtagelse. — Hæren. — Mejicanske Soldater. — Fredsunderhandlinger.

Under Indmarchen i Staden blev der skudt paa Tropperne af de løsslupne Straffefanger, muligvis ogsaa af

Desertører og fjendtligsindede Borgere. Gaderne vare forladte, og Stedet vilde have vakte Indtrykket af en »Dødningestad«, saafremt ikke Skydningen var bleven fortsat af usynlige Personer fra Hustage, Vinduer og Gadehjørner. Ved denne Lejlighed blev Garland, Oberstløjtenanten ved mit Regiment, haardt og Løjtenant Sidney Smith, ligeledes af 4de Infanteri-Regiment, dødelig saaret; sidstnævnte afgik nogle Dage senere ved Døden, og ved hans Død avancerede jeg til Pemierløjtenant. Jeg havde deltaget i Slaget ved Palo-Alto, Maj 1846, som Sekondløjtenant og trak 16 Maaneder senere med samme Rang ind i Mejico, efter at have deltaget i samtlige Fægtninger, i hvilke en Mand overhovedet kunde deltage sammen med et Regiment, der under Krigens Løb tabte flere Officerer, end det havde i Tjeneste under noget af Slagene. Mit Regiment tabte under den mejicanske Krig alene ved Dampexplosioner fire Officerer, der alle vare ældre end jeg. Mejicanerne derimod gjorde ingen slig Forskjel; de skød ofte Officerer, der vare yngre end jeg.

Strax efter Tropperne holdt ogsaa General Scott sit Sejrsindtog i Staden. Det er et Under, at der ikke blev skudt paa ham; jeg tror ikke, at det skete, i hvert Fald blev han ikke saaret. Han tog i Begyndelsen Kvarter i »Montezumas Haller« og udstedte her fra sine forstandige og forudseende Befalinger angaaende den erobrede Stads Bestyrelse og Undertrykkelsen af fjendtlige Handlinger fra de løsslupne Straffefangers Side, Befalinger, som aftvinge enhver, der sysselsætte sig med dem, en ubetinget Anerkjendelse. Der var snart gjort Ende paa Lovløsheden, Mejico blev igjen en rolig, lovlydende Stad, og Befolkningen begyndte paa ny at give Møde paa Gaderne uden Frygt for paatrængende Erobrere. Snart efter bleve største Parten af Tropperne forlagte fra Staden en Mils Vej bort, til Landsbyerne mod Syd og Sydvest.

Om General Scott har billiget den mejicanske Krig og den Maade, hvorpaa den sattes i Scene, har jeg ikke kunnet bringe i Erfaring. Hans Befalinger til Tropperne tyde paa militær Aand, muligvis ogsaa paa en lille Smule Hensyntagen til hans egen Æres Forøgelse. Omvendt bære efter min Opfattelse General Taylors Befalinger Vidnesbyrd om, at han betragtede Regeringen som ansvarlig for Krigen og ikke følte noget yderligere Ansvar ud over det, en trolig Opfyldelse af hans Pligter maatte medføre. Begge Generaler fortjene deres Landsmænds Ros og til de seneste Slægter at leve i deres Folks taknemmelige Erindring.

Jeg har allerede tidligere fortalt, at Sletten breder sig fra Bjærgmassen øst for Perote til Stæderne Puebla og Mejico. Vejen, Hæren slog ind paa, før den naaede Puebla, fører over et Pas, en Forgrening af Bjærgmassen, der strækker sig herop fra Syd. Dette Punkt lader sig med Lethed forsvare af en lille Skare mod en større Magt. Fremdeles fører den højeste Del af Landevejen mellem Veracruz og Mejico over Rio-Friobjærgene, der ligeledes med Held lade sig forsvare mod en overlegen Styrke. Ved en Marche nord om Bjærgene og omtrent 6 Mil (45 km.) nord for Puebla vilde man have kunnet undgaa begge disse Passer. Paa denne sidste Rute er Vejen fra Perote til Staden Mejico saa jævn som Prærierne i den vestlige Del af de forenede Stater. Saa snart Tropperne vare komne nord for Puebla, havde man kunnet detachere Tropper til Stadens Indtagelse, og her fra vilde intet Bjærg have lagt Hæren nogen Hindring i Vejen for Resten af Ruten, før vi naaede frem til Mejico. Rigtignok vilde denne Marche have ført Tropperne over Guadaloupe — Staden, Kirken og et enligt Bjærgstrog omtrent en halv Mils Vej nord for Hovedstaden have samme Fællesnavn — og Texcocosøen træder tæt hen til dette Bjærgstrøg, hvis Fod og Sider vare vel befæstede; men Tropperne havde kunnet omgaa Bjærget paa Nordsiden, kunnet naa Staden nogle Kilometre mod Nordvest og foretaget en Flanke-

bevægelse omkring den fjendtlige Stilling, saaledes som dette jo i Virkeligheden ogsaa skete paa Sydsiden.

Det har altid forekommet mig, at det havde været bedre at slaa ind paa denne nordlige Vej til Staden Mejico. Min senere Erfaring har imidlertid indprentet mig tvende Lærdomme: For det første ser man altid Begivenhederne i et klarere Lys, naar de ere gaaede for sig, og for det andet, at de mest selvtillidsfulde Kritikere altid ere de, som forstaa sig mindst paa Sagen. |Jeg véd om den mejicanske Krig akurat tilstrækkeligt til, at jeg i Hovedsagen af Hjærtet kan billige Felttogets Overledelse og kun nærer en anden Opfattelse med Hensyn til en lille Del. Naturligvis kunde en saa vigtig Stad som Puebla ikke forbigaas uænset; maaske var det ogsaa naturligt at vælge den direkte Vej her hen; men man havde kunnet passere den, sikre sig Stadens Rømning og tage den i Besiddelse uden den Fare at møde Fjenden i vilde Bjærgpasser. Paa samme Maade havde man kunnet nærme sig Staden Mejico uden Fare for at støde paa anden Modstand end i aaben Mark.

General Scotts Held afvæbner imidlertid min hele Kritik; han trængte ind i et folkerigt Land, han marcherede over halvtredsindstyve Mil ind i det indre med en Hær, der til ingen Tid blot kun var halv saa talrig som den, der stod over for ham; han havde ingen Operationsbasis; Fjenden var overalt forskanset og holdt sig stadig til Defensiven; og desuagtet vandt Scott hvert Slag, erobrede Hovedstaden og besejrede Regeringen. Rigtignok fortjene Tropperne, der deltoge i Felttoget, al Ros, men Planen og Strategien var dog Generalens Eje.

Jeg havde nu foretaget Marcher og deltaget i Slag under General Scott som under General Taylor. Den første delte sin Hær paa 10,500 Mand i fire Kolonner, som paa Marchen fra Puebla til Stadens Hovedstad brøde op med en Dags Mellemrum, medens det var ham bekjendt, at en mer end dobbelt saa stor fjendtlig Hær stod parat til at hindre

hans Fremrykning. Vejen var bred og Landet aabent med Undtagelse ved Rio-Friobjærgene. General Taylor udviste samme Adfærd under Marchen mod Fjenderne, ja han marcherede endog i endnu mindre Afdelinger. Det faldt mig den Gang aldrig ind at drage de tvende Generalers Ufejlbarhed i Tvivl med Hensyn til alle Sager, deres Kald vedrørende. Jeg antog, at de lode Tropperne marchere i saa smaa Delinger, fordi større Masser med Skytset og det fornødne Træn ikke samme Dag kunde komme frem ad samme Vej. Senere har jeg udfundet det falske i denne Opfattelse. Rebellionen, der indtraadte som Følge af den mejicanske Krig, vilde aldrig kunne være bleven underkuet, naar man ikke havde mægtet at lade langt større Troppedelinger, end Scott og Taylor brugte, marchere samtidig.

Sejrene i Mejico bleve i hvert enkelt Tilfælde vundne over langt større Skarer. Dette skrev sig fra tvende Grunde. Baade General Scott og General Taylor havde Hære, hvis Mage vel ikke saa let bliver bragt til Veje. I Slagene ved Palo-Alto og Resaca de la Palma havde General Taylor en lille Styrke; men den bestod udelukkende af regulære Tropper, som vare indexercerede og disciplinerede paa det bedste. Hver Officer, fra den højeste til den laveste, var opdragen til sit Kald, om ikke just i alle Tilfælde i West-Point, saa dog i Lejren, i Garnisonen, mangen Gang ogsaa i Indianerkrigene. De menige Soldater vare som Stof for Tilvejebringelsen af en Hær sandsynligvis af ringere Værd end de frivillige, der toge Del i alle Krigens senere Slag, men det var tapre Folk, og Exercits og Disciplin havde faaet frem, hvad der overhovedet stak i dem. Aldrig har vel en bedre Hær, Mand tagen for Mand, staaet over for en Fjende end den, General Taylor kommanderede i den mejicanske Krigs tvende første Fægtninger. De senere indtræffende frivillige vare af bedre Stof, men i Begyndelsen uden Øvelse og Disciplin. De gjorde imidlertid Tjeneste sammen med saa mange, vel øvede Soldater og i deres

Kald opdragne Officerer, at de, da det kom til Kamp, gik i Slaget med en Tillid, de vel næppe ellers vilde have følt. De bleve næsten øjeblikkelig selv Soldater. Alle disse Forhold vilde atter komme os til gode, saafremt det skulde komme til en ny Krig.

Den mejicanske Hær paa hin Tid kunde derimod næppe betragtes som en Organisation. Den menige Soldat blev, naar man havde Brug for ham, tagen fra Befolkningens laveste Lag; om hans Samtykke spurgtes der ikke; han var slet klædt, endnu slettere ernæret og fik kun sjælden Lønning. Behøvede man ham ikke længere, blev han simpelthen jaget bort. Officererne af de lavere Grader vare lidet bedre end deres Mandskab, og dog har jeg set enkelte af disse Mænd yde en saa tapper Modstand, som en Soldat mægter at yde. Nu har Mejico en staaende Hær, der er større end de forenede Staters; den har ogsaa en Officersskole efter West-Points Mønster. Officererne ere dannede Folk og uden Tvivl i det hele taget tapre. Den mejicanske Krig fra 1846—48 vilde i de nuværende Slægtled være en Umulighed.

Mejicanerne have lagt en Patriotisme for Dagen, vi delvis kunde tage til Mønster; men der burde dog tages mere Hensyn til Sandheden. De fejre Aarsdagene fra Chapultepec og Molino del Rey som store Sejrsdage. Disse Aarsdage betragtes som nationale Festdage. I begge Slag vare de forenede Staters Tropper sejrrige, men kjøbte Sejren med meget store Ofre af Menneskeliv i Forhold til Mejicanernes Tab. Her som ved mange andre Lejligheder ydede Mejicanerne en lige saa kraftig Modstand, som nogen regulær Hær har udvist ved lignende Kampe. Vanskeligheden var, at de kommanderende Officerer manglede Erfaring, da de efter en vis Tids Forløb simpelthen forlode Tjenesten, ikke fordi de havde nogen særlig Anledning hertil, men fordi de havde kæmpet nok. Deres Myndigheder blive nu til Dags ganske enthusiastiske, naar Talen falder paa disse

Sejre, og tale med Stolthed om den store Sum Penge, de sluttelig have tvunget os til at betale. Hos os have vi nu — 20 Aar efter den mest haardnakkede Krig, der nogen Sinde er blevenført — Historieskrivere, som formene at have Kjærlighed til Nationen og dog søge at føre Beviset for, at Unionens Tropper ikke have været sejrrige; i Virkeligheden, paastaa de, ere vi blevne piskede rundt omkring, fra Donelson til Vicksburg og Chattanooga, og i Østen fra Gettysburg til Appomattox, hvor den fysiske Rebellion kun gik til Grunde af ren Udmattelse. Med Hensyn til den Grad af Romantik, som lægges for Dagen, have begge Historier intet at lade hinanden høre.

Jeg ønsker ikke, at Aarsdagene for vore Sejre skulle fejres, saa lidt som at man skal gjøre Aarsdagene for vore Nederlag til Bodsdage, man skal tilbringe med ydmyge Bønner; men jeg ønsker nok at se Historien skreven overensstemmende med Sandheden. En slig Historie vil fuldstændig anerkjende den amerikanske Borgers Mod, Udholdenhed og militære Evne uden Hensyn til den Del af Landet, hvor han er født, eller de Rækker, i hvilke han har kæmpet. At den Sag, som sluttelig vandt Sejr, var Retfærdighedens, vil visselig engang blive erkjendt af enhver Borger i Landet; det betvivler jeg ikke. I nuværende Stund, og saa længe der endnu i Landets enkelte Dele lever Vidner til den store Krig, vil der gives Folk, som ikke kunne trøste sig over Tabet af en Sag, der af dem betragtes som hellig. I Tidens Løb ville selv Folk fra Syden begynde at undre sig over, hvorledes det var muligt, at deres Forfædre nogen Sinde have kunnet kæmpe for Institutioner, som anerkjendte Ejendomsret over Medmennesker, hvorledes de have kunnet retfærdiggjøre sligt.

Efter at den mejicanske Regering var falden og fordreven, saae det ganske ud til, at Landets militære Besættelse vilde tage lang Tid. Af Hensyn hertil begyndte General Scott strax at forberede en Række Befalinger, For-

ordninger og Love. Han havde til Hensigt at lade Landet bære samtlige Omkostninger ved Besættelsen, uden at Hæren dog blev nogen følelig Byrde for Befolkningen. Hans Mening var at afkræve de enkelte Stater en direkte Afgift samt at hæve Tolden af alle Indførselsartikler i de Havne, som vare aabnede for Handelen. Fra Krigens Begyndelse var der ikke blevet lagt Beslag paa Privatejendom, hverken for Hærens eller Enkeltmands Vedkommende, uden at der var ydet fuld Erstatning, og denne Politik skulde ogsaa fremtidig overholdes. I Mejicos Dal var der ikke Tropper nok til at besætte mange Punkter; da der imidlertid ikke længere fandtes nogen organiseret fjendtlig Hær af nogen som helst Betydning, kunde der hiddrages Forstærkninger fra Rio Grande; fra Tid til anden indtraf der endnu frivillige, stadig over Veracruz. Cuernavaca, 10 Mil syd for Mejico, Toluca, næsten lige saa langt mod Vest fra Hovedstaden, og Pachuca, en Minestad af stor Betydning, 11—12 Mil mod Nordøst, vare tagne i militær Besiddelse, hvorhos Veracruz, Jalapa, Orizava og Puebla allerede tidligere vare faldne i vore Hænder.

Imidlertid havde den mejicanske Regering i Santa-Annas Person fjærnet sig, og en Tid lang syntes det tvivlsomt, om de forenede Staters Kommissær, Hr. Trist, kunde opdrive nogen Person, med hvem han kunde underhandle. Snart derpaa blev der dog indsat en provisorisk Regering i Queretaro, saa at Hr. Trist kunde begynde Forhandlinger om Fredens Afslutning. Før Bestemmelserne vare endelig vedtagne, blev han kaldt tilbage til Washington; men General Scott fik ham til at blive, da en Overenskomst paa det nærmeste var naaet, og Regeringen maatte godkjende hans Fremfærd, naar det lykkedes ham at faa afsluttet en Fred af den Natur, man havde forudsat i hans Instruxer. Traktaten, der har faaet Navn »Freden i Guadalupe Hidalgo«, undertegnedes den 2den Februar 1848 og godkjendtes af Regeringen i Washington; de forenede Fristater fik Rio

Grande som Grænselinje for Texas samt mod en Sum af 15 Millioner Dollars det hele Omraade, som den Gang udgjorde New-Mejico og Nedre-Californien.

Strax efter Indtoget i Staden Mejico traadte Oppositionen mod General Scott meget stærkt frem i Generalerne Pillows og Worths samt Oberst Duncans Personer. Scott paastod, at de hos Præsidenten havde forlangt hans Afsked; jeg véd ikke, om dette beror paa Sandhed eller ej; men deres ufordulgte Fjendtlighed mod deres Overgeneral er mig vel bekjendt. Sluttelig satte han dem i Arrest og lod rejse Anklage mod dem for Insubordination og Uærbødighed. Han havde fra første Færd paastaaet, at Regeringen var ham fjendtligsindet, at den ikke havde opfyldt sine Løfter til ham angaaende Tilsendelse af Mandskab og Krigsmateriel, at Præsidenten havde handlet tvetunget, om ikke ligefrem forræderisk ved sine Forsøg paa at sætte Bentons Udnævnelse igjennem, og at Regeringen heller ikke nu lod det mangle paa aabenlyse Tegn paa Fjendskab. Ved Februar Maaneds Midte indtraf den Befaling, at der skulde udnævnes en Undersøgelsesdomstol, bestaaende af den titulære Brigadegeneral, Hærens Stabslæge Towson, af Brigadegeneral Cushing og Oberst Belknap, og at denne Kommission skulde prøve de anklagedes og Klagerens Adfærd; snart derpaa indløb fra Washington en ny Ordre, der afskedigede Scott fra hans Post som kommanderende General over den i Felten staaende Hær og i hans Sted udnævnte Generalmajor William O. Butler fra Kentucky til Overgeneral. Paa hans Befaling bleve Pillow, Worth og Duncan løsladte af Arresten.

Naar der endelig skulde finde en Forandring Sted, var i det mindste Valget af General Butler behageligt for begge Parter, saa vidt jeg da kan mindes Udtalelserne om denne Sag; dog gaves der mange Folk, der betragtede denne Adfærd mod General Scott som alt for stræng og uretfærdig. Det er meget muligt, at Generalen i sin Forfænge-

lighed har ladet sig henrive til at sige og gjøre noget, der gav Regeringen et plausibelt Paaskud til at handle, som sket var, og som den allerede fra første Færd havde paatænkt at bære sig ad. Domstolen forhørte Klageren lige saa skarpt som de anklagede, men udsatte sine Møder, før den havde fuldendt sit Arbejde, for atter at træde sammen i Frederick i Maryland. General Scott forlod Landet og var fra denne Stund og indtil Begyndelsen af Aaret 1861 kun af Navn Overgeneral over Hæren. Sikkerlig fandt han paa højere Steder ikke Støtte i sine Bestræbelser for at opretholde Disciplinen.

Hine Bestræbelser for i politisk Henseende at dræbe de tvende heldige Generaler gjorde dem begge til Kandidater for Præsidentværdigheden. General Taylor blev nomeret og valgt i Aaret 1848. Fire Aar senere blev General Scott af sit Parti opstillet som Kandidat, men bukkede fuldstændig under, og med hans Nederlag gik ogsaa det Parti, der havde opstillet ham, til Grunde.

Den mejicanske Krig skabte tre Kandidater til Præsidentværdigheden, nemlig Scott, Taylor og Pierce, foruden et stort Antal Aspiranter for denne høje Post. Den skabte ogsaa Guvernører over de enkelte Stater, Kabinetsmedlemmer, Sendemænd i Udlandet og andre Embedsmænd af høj Rang i Unionen og de enkelte Stater. Rebellionen, som til visse kritiske Tider paa en enkelt Dag bragte flere Slag end den hele mejicanske Krig i tvende Aar, har ikke været saa frugtbar med Hensyn til politiske Resultater for dem, som kæmpede paa Unionens Side. Paa den anden Side, paa Sydstaternes Parti, var næsten enhver, der beklædte et Embede af nogen som helst Art, være sig i sin Stat eller i Unionen, Soldat i den konfødererede Hær. Dette finder dog lettelig sin Forklaring i det Faktum, at Syden var en Militærlejr, og at der kun fandtes meget faa Folk, som havde den for Krigstjenesten fornødne Alder, der ikke ogsaa stod ved Hæren.

Fredstraktaten mellem de tvende Lande undertegnedes, som sagt, af de respektive Kommissærer i Begyndelsen af Februar Maaned 1848; men det varede en rum Tid, før den naaede Washington, fik Regeringens Samtykke og endelig stadfæstedes af Senatet. I Hæren antog man dog ganske naturlig, at Krigen var forbi, og Officerer som Mandskab ønskede selvfølgelig at vende hjem, men vidste helt vel, at en Forhaling var uundgaaelig og søgte derfor at forslaa Ventetiden saa godt som muligt.

(Sluttes.)

Træk fra Studenterlivet fordum, særlig ved Kjøbenhavns Universitet.

VI.

Naar en Student var bange for, at man skulde sætte ham i Fængsel, eller han mærkede, man holdt et vaagent Øje med ham og hans Færd, eller hans Samvittighed af en eller anden Grund ikke var saa ganske ren, valgte han ofte den Udvej at forsvinde fra Universitetet enten for bestandig, eller for kortere eller længere Tid, indtil han mente, hans Bedrifter nu maatte være skrevne i Glemmebogen. Havde han et Hjem, tyede han vel i Regelen der til, skjønt han vel nok kunde vide, han under de Omstændigheder ikke vilde være nogen særdeles kjærkommen Gjæst; eller ogsaa, hvis saadanne Studenter af noget tvivlsom Beskaffenhed ikke kunde faa Ansættelse ved »hvad som helst«, som det hedder i Nutidens Bekjendtgjørelser, gave de sig til at strejfe Landet rundt, rigtig som Burscher, fuldstændig paa samme Maade som i vore Dage vagabonderende Haandværkssvende, der kunne være en sand Landeplage for Beboere af ensomt beliggende Gaarde eller Huse paa Landet. Vi høre saaledes en Beretning om, hvorledes tre omflakkende Studenter i Slutningen af det sextende Aarhundrede havde begaaet grove Uordener i en Landsby ved Slagelse; til sidst vare de komne op at slaas indbyrdes, formodentlig om Udbyttet af deres Tiggeri, og den ene var

da bleven livsfarlig saaret; Lensmanden, der var Egnens Politimester, havde været saa heldig at faa dem arresterede; men da de som akademiske Borgere ikke maatte dømmes af nogen verdslig Domstol, sendte han de to, der vare raske, ind til Universitetet, i det han anmodede om, at de og den tredje, naar han blev saa rask, at han kunde transporteres, maatte blive exemplarisk afstraffede, da omstrejfende Studenter i den senere Tid vare blevne til stort Besvær for Bønderne rundt om i Landet, hvor de mangen Gang aarevis vandrede tiggende om, ofte medbringende en Anbefaling, Biskoppen eller en Professor havde været saa venlig, eller vel rettere saa ubetænksom, at udstede, men som maaske stundum var forfalsket, i hvert Fald ikke beregnet paa at skulle benyttes flere Aar i Træk, men kun paa at skaffe vedkommende Student Husly og Føde, naar han var paa Vandring til sit Hjem eller et andet Sted hen, saaledes f. Ex. til et af Udlandets Universiteter.

Studenterne færdedes nemlig videre omkring, end man skulde være tilbøjelig til at antage, naar man tager Datidens jammerlige Befordringsmidler i Betragtning; det lykkedes mange at komme ud selv paa længere Rejser, dels som Hovmestre for unge Adelsmænd, dels ved Understøttelse fra Regeringen eller Universitetet; men ogsaa enkelte toge Fod i Haand og førtes ved Apostlenes Befordring endog til fjærne Lande, hvor de da, naar de ved et Universitet legitimerede sig som virkelige Studenter, kunde vente at faa en Hjælp til at fortsætte Rejsen; enkelte naaede paa deres Vandringer endog til det hellige Land. Stundum gave flere Studenter sig paa Vandring i Fællesskab, til Dels for at kunne være hverandre til Hjælp mod Overfald paa Vejene, da Landevejsrøveri i hin Tid var en Fare, enhver rejsende maatte vide sig udsat for, om det nu end ikke har været store Rigdomme, disse vandrende Studenter have ført med sig; thi sædvanlig »fægtede« de sig frem, ligesom Haandværkssvendene i vor Tid. Dette fri, ubundne Liv smagte ofte bedre end

det mere tvungne og ordnede ved Universiteterne, og Følgen blev da. at mange af dem Aar efter Aar bleve ved at vandre, indtil de ikke kunde længere, og maaske af Træthed, Sult, Kulde og anden Nød fandt deres Død i en Vejgrøft, eller de i et Slagsmaal mistede Livet, eller muligvis i heldigste Tilfælde endelig naaede hjem, ødelagte paa Sjæl og Legeme; at de kunde rette sig igjen og blive nyttige Mennesker, hørte ganske vist ikke til Umulighederne, men dog til Sjældenhederne. Rimeligvis have disse vagabonderende Tilbøjeligheder været mindre her i vore mindre Forhold end i Tyskland, hvor Navnet »fahrende Schüler« betegnede saadanne omflakkende Existenser, der ikke uden Grund betragtedes med temmelig megen Mistro, hvor de kom hen, naar de da ikke havde deres Papirer i fuldstændig Orden. At mange Studenter, der havde lidt Skibbrud i Livets Storme, lode sig hverve til Krigstjenesten og da fandt deres Død paa en af Evropas mange Valpladse, er noget, man kan sige sig selv.

Stundum kunde det hænde i Udlandet, naar en Del Studenter paa deres Vandring traf sammen, at de organiserede sig som et Skuespillerselskab, eller vi maa vel hellere kalde det med de ældre, mere betegnende Benævnelser, en »Bande« eller »Trup«, som da drog fra den ene By til den anden og gav Prøver paa, hvad Fortidens og Datidens dramatiske Kunst formaaede. Allerede fra Skoletiden vare jo de unge Mennesker vante til de sceniske Øvelser; saaledes her i Danmark, og vel endnu mere i Tyskland*). Ved Kjøbenhavns Universitet var det under Professorernes Øjne og Vejledning, at Studenterkomedierne, baade Terents's og de af bibelsk Indhold, indstuderedes og udførtes, naar en eller anden Festlighed i Kongehuset gav Anledning dertil, samt oftere, naar Lejlighed gaves — oftest var det paa

*) Om Skolekomedierne, se Hist. Arkiv 1886, II., 96 o. flg.

Latin, sjældnere paa Dansk, en enkelt Gang, vel nærmest af Hensyn til forventede fremmede Gjæster, paa Tysk.

Vi have nogle Beretninger om, hvorledes det er gaaet til ved saadanne Studenterkomedier; her skal anføres noget om den Festforestilling, der gaves 1577 i Anledning af den lille Prins Kristians (den senere Konge Kristian den fjerdes) Daab. Der spilledes to Stykker, først Susannas Historie, derpaa Davids Kamp mod Goliat; Forestillingen gik for sig i Kjøbenhavns Slotsgaard; rundt om vare alle Vinduer og Gallerier og alle andre Pladser, hvor man kunde haabe at se noget til Stadsen, besatte med fornemme Tilskuere, baade Kongen og Dronningen, Hertuger og Adelsmænd samt deres Fruer. En Del Professorer og Kjøbenhavns Præster havde lavet Slotskirkens Vinduesfordybninger om til Loger, og Kongen, der maaske var bange for, at Forestillingen kunde falde noget langtrukken og kjedsommelig for disse højlærde og ærværdige Mænd, havde været saa forsynlig at lade fra sin egen Kjælder en Kande god Vin blive bragt ind til dem til Vederkvægelse under Komedien. I Stykket om David og Goliat skulde selvfølgelig Jøderne være Sejrherrer og Filistrene flygte; men uheldigvis havde man ikke gjort rigtig Prøver, og Følgen blev da, at Filistrene, der vare de mere mandstærke, faldt ud af Rollen og stormede ind paa Jøderne for at hævne deres Førers Fald, hvoraf et almindeligt Slagsmaal udspandt sig; at de agerende maa have spillet i høj Grad med realistisk Naturlighed, som har bragt Tilskuerne til at blive i Illusionen, se vi det bedste Bevis paa derved, at da den gamle Søhelt, »Danmarks Vovehals« Peder Skram, der var bleven nærsynet og derfor havde taget Plads lige ved Skranken, saae, hvorledes det begyndte at knibe for Jøderne, kunde han ikke dy sig, men vilde til at springe over Skranken for at komme ind paa Scenen og slaa et Slag for de betrængte Israels Børn. — Ogsaa senere hen blev der enkelte Gange af de kjøbenhavnske Studenter opført Komedier, men i det syttende Aarhundrede faldt de

i Kurs, og nu blev det anset som upassende for akademiske Ynglinge at betræde Brædderne; den samme Tankegang raadede naturligvis i endnu højere Grad i det attende Aarhundrede, da Pietismen var begyndt at komme op; en Del af dem, vi kjende som de første, der spillede Holbergs Komedier, vare Studenter, men ved at give sig ind paa den Levevej lukkede de sig for en stor Del ude fra Haab om senere Ansættelse i Statens og især i Kirkens Tjeneste; en theologisk Student Mathias Birch havde 1748 i halvanden Maaned hjulpet til i mindre Roller; næste Aar ansøgte han om at maatte stedes til theologisk Embedsexamen, og endelig fik han kongelig Tilladelse dertil efter et Aars Forløb, uagtet det theologiske Fakultet protesterede derimod; ja selv Holberg var ikke ganske stemt for det!

Mange Forlystelser stode ikke til de daværende Studenters Raadighed; fra det selskabelige Liv i Kjøbenhavn vare de næsten helt udelukkede; Majgilder og Fastelavnsløjer mentes snart ogsaa at være upassende Morskab for sædelige Akademikere, og Professorerne lagde mange Hindringer i Vejen for Afholdelsen af disse; undertiden synes nogle Studenter at have sluttet sig sammen i en lille musikalsk Forening, der dyrkede »Spil og Diskant«; det vilde jo ogsaa kunne være til Gavn, da i alt Fald nogen Tid efter Reformationen Studenterne gik Skoledrengene i Næringen ved at synge for Folks Døre og derved tjene en Extra-Skilling. Disputatserne have jo vistnok mangen Gang været til særlig Fornøjelse for Studenterne, der overværede disse aandelige Nævekampe, og da især, jo flere artige Syllogismer de disputerende kunde fremkomme med, og jo mere de kunde maale hinanden Skjæppen fuld. En temmelig grovkornet Forlystelse skaffede Universitetet jo ogsaa flere Gange om Aaret ved de oven for omtalte Ceremonier, der foregik ved Depositsen og Immatrikuleringen; men ellers synes det, at Drik med det sig ofte hertil knyttende Spil, især Tær-

ningspil, senere ogsaa Kortspil, har været Studenternes Hovedforlystelse. —

Det er foran bemærket, at noget inderligt, befrugtende, aandeligt Samliv ikke, eller dog kun i meget ringe Grad, fandtes mellem Fortidens Studenter; det Baand, der knyttede dem sammen, var nærmest Lavssammenhold, som det jo giver sig til Kjende, naar hele det lærde Lav staar rustet til Kamp imod en anden Samfundsklasse. Enkelte Gange finde vi dog Studenterne ved Kjøbenhavns Universitet forbundne med hverandre til Formaal, der laa ud over det daglige Madstræv og Drikkestræv, saaledes den Gang, da de stillede sig til Hovedstadens Forsvar, da Svenskerne 1658 mente ved at erobre Kjøbenhavn at kunne undertvinge hele Danmarks Rige. Povl Møller har i den Anledning i sin bekjendte Studentervise »Hvad er imod Studentens Kaar St. Peders Hat«, hævet de kjøbenhavnske Studenter til Skyerne, maaske noget højere, end der egentlig kunde tilkomme dem.

„Den lærde Svend bar aldrig Sky
For Krigens Ravn.
Hans Glavind fik et evigt Ry,
Da svenske Karl fra Fredriks By
I Dødningskjorten maatte fly
For Krigens Ravn.
Da skrev han ej Latin med Blæk;
Paa Dansk han skrev med røde Træk
Sit Navn.“

Allerede 1657, da Kong Frederik ubesindig havde erklæret Sverige Krig, skete der Opfordring til Studenterne om at melde sig for at hjælpe ved Hovedstadens Forsvar, i det de fik Løfte om ikke at blive brugte som almindelige Soldater. Hvor vidt det virkelig blev til noget med denne Vaabenfærd, vides ikke med Sikkerhed; Freden blev sluttet i Roskilde i Februar 1658; men ikke mange Maaneder efter blev der i højeste Grad Brug for Studenternes Hjælp; i Avgust brød Kong Karl den nylig sluttede Fred og rykkede

med sin Hær mod Kjøbenhavn, som han vist med Lethed kunde have indtaget, dersom han strax havde ladet sine Tropper storme, da Fæstningsværkerne vare i saa elendig Forfatning, at den næsten kunde kaldes en aaben By. Kongens kjække Holdning og modige Ord, at før han vilde flygte, vilde han dø i sin Rede, gjorde, at han ikke forgjæves kaldte paa sit Folk; Studenterne bleve atter opfordrede til, »efter andre lovlige Akademiers Exempel«, at stille sig til Kongens og Fædrelandets Raadighed, en Opfordring, der fulgtes af et Antal af omtrent tre Hundrede, som bade om i Steden for den først udnævnte tyske Oberst Both at faa til Overanfører de to gjæve danske Adelsmænd Oberst Kjeld Lange og Mogens Krag, efterdi disse »bedst kjendte danske Studenters Humør«.

Hvilken patriotisk Stemning der herskede, se vi bedst af, hvad der fortælles om Biskop Hans Svanes Tiltale til syv Sønner af Præsten i Ribe Lauge Andersen Vedel; de opholdt sig i Kjøbenhavn, men vare færdige med deres Studeringer, og da Krigen nærmede sig, mente de, det fornuftigste, de kunde gjøre, var at rejse hjem til Ribe; men da de kom op for at sige Farvel til Biskoppen, der var beslægtet med dem, bleve de modtagne med disse djærve Ord: »Hvad! Vil I hjem, Karle! her er andet at bestille; den sidste By i Riget bør forsvares, saa længe en ærlig dansk Mand er i Live!« De besluttede sig da alle syv til at blive i Kjøbenhavn og gjøre deres Pligt; og det fortælles yderligere, at enhver af dem, saa længe Belejringen varede, og de selv havde Midler dertil, underholdt en fattig Student med Kost og Logis, Klæder og Vaaben.

Der var ogsaa fuldt op at tage Vare for alle Folk af alle Stænder, og Studenterne skaanede sig lige saa lidt som Haandværkerne og Handelsfolkene, skjønt det maaske faldt noget besværligere for dem, der ikke vare saa vante til legemligt Arbejde, at holde ud især i den første Tid, da det netop kom an paa at faa Volden sat i saadan Stand, at

den kunde gjøre Gavn efter sin Bestemmelse, ligesom ogsaa Vagttjenesten faldt mange af dem besværlig. Naar der derimod skulde gjøres et Udfald mod Svenskerne, var ingen mere rede til at tilbyde sig end Studenterne, og Fjenderne gave da ogsaa senere det Vidnesbyrd, at de frygtede Baadsmændene og »de sorte« mest; men særlig Berømmelse indlagde Studenterne sig hin mindeværdige Nat mellem den tiende og den ellevte Februar 1659; de havde i nogen Tid mest haft deres Post paa Strækningen mellem Longangsstræde og Bryghuset; det var den vanskeligste Del af Volden at forsvare, da Fæstningsværkerne her vare svagest; det maatte være paalidelige Folk, som bleve stillede paa dette farlige Sted, men baade Studenterne og Kjøbsvendene samt de Borgere og Hoftjenere og nogle faa Soldater, der skulde forsvare denne Strækning, svarede fuldstændig til de Forventninger, man havde næret til dem; de fremstormende Svenskere modtoges med en saaden Velkomsthilsen, at de, der bleve i Live, skyndte sig tilbage, alt hvad de kunde, ledsagede af Studenternes og de andres Kugler, saa langt de kunde række.

Studenternes Færd i disse farefulde og alvorlige Krigsaar staar jo i den almindelige Bevidsthed i et saare rosenfarvet Lys, og det med god Grund; men Sandheden byder at tilføje, at der dog ogsaa var Skyggesider, som ikke maa overses. Dels faldt det Studenterne vanskeligt at indordne sig saaledes under den militære Disciplin, som Forholdene nødvendig krævede; adskillige af dem vare saaledes meget upaalidelige til at møde paa de kjedsommelige og trættende Vagtposter paa Volden, ligesom den anstrængende Istandsættelse af Voldene er falden besværligere for dem end for andre, hvorfor de ofte søgte at unddrage sig det Arbejde; naar de da skulde drages til Ansvar for deres Forsømmelighed, vare de selvfølgelig strax rede til at beraabe sig paa deres akademiske Privilegier, i Følge hvilke de mente kun at skulle være Universitetets Jurisdiktion undergivne, selv under hine

extraordinære Forhold. Der udstedtes da ogsaa med kongelig Stadfæstelse en Række, af Studenterne selv oprindelig foreslaaede Love og Bestemmelser om deres Færd og Forhold, saa længe Krigsperioden varede; Erfaringen havde víst, at der var al Anledning til saadanne Bestemmelser som: »Befindes nogen, medens Prædiken eller Bønnen forrettes, at drikke eller doble, straffes hver Gang med 24 Skilling Mulkt, men en Officer dobbelt; hvo som ikke strax betaler, straffes med Akademiets Fængsel paa Vand og Brød«; eller »Hvo som bortgaar fra sin Skildrepost og den forlader uden Forlov, saa Pladsen staar ledig, og Fjenden der uforvarendes kunde indkomme, være under Livsstraf«; hvorimod »Hvo som befindes sovende eller saa drukken paa Vagt, at han sin Skildren og Vagt ikke kan forrette og af Officererne kjendes udygtig dertil, straffes med Akademiets Fængsel paa Vand og Brød i tre Dage og Nætter«; Retsforhandlingerne fra Krigens Tid godtgjorde ogsaa, at det var ikke grebet ud af Luften, naar der i Loven blev optaget en saadan Paragraf: »Hvo som anfanger Klammeri med anden med Skandering og Skjændsord, sættes i Arrest til Sagens Forhøring og straffes som vedbør; desligeste enhver, som bestyrker Klammeriet eller nogen derudi bifalder. Men drager man »Degen«, eller bruger nogen Gevær imod anden, straffes paa 1 Rdlr. Mulkt eller med Akademiets Fængsel paa Vand og Brød efter Sagens Lejlighed. Hvo som gjør Skade med sin Degen eller Gevær paa andre, i Sønderlighed under besat Vagt, eller medens Bønnen eller Guds Ords Tjeneste forrettes, straffes haardelig først med Arrest og Fængsel, og siden efter Sagens Beskaffenhed, som for gejstlig Jurisdiktion kunde erkjendes«. At saadanne Bestemmelser maatte tages, kan ikke forekomme os mærkeligt, naar vi kjende, baade hvilket uregerligt Folkefærd Studenterne vare til daglig Brug, og vi saa slutte os til, hvorledes de næsten med Nødvendighed maatte blive i en saadan Tid, der paa én Gang var trykket og dog løftet, særlig naar det betænkes,

at medens der ellers kun blev set gjennem Fingre med, at de gik bevæbnede, var det nu blevet deres Pligt at bære Vaaben. I et af disse Klammerier mellem Studenterne og nogle af deres Officerer gik det endog saa vidt, at en af disse, Major Sten Andersen Bille, der selv var en ældre Akademiker, drog sin Kaarde og truede en Student Lavrids Gram, der skulde i Arrest, med at stikke ham ned, hvis han ikke adlød; da i det Opløb en anden Student Klavs Kjerulf raabte, at i saa Fald vilde de tage ham ud af Arresten, trak Oberstløjtnant Mogens Krag sin Sabel for at stikke Kjerulf med den; men han blev dog hindret i sit blodige Forsæt derved, at Kongen netop i det samme kom ridende paa Volden; da han hørte, hvad der passerede, drog han — saaledes beretter Konsistoriets Retsprotokol — sin Pistol og vilde med den paa Stedet have skudt Klavs Kjerulf, hvis denne ikke havde været saa forsynlig i Trængslen at gjemme sig blandt de andre Studenter, saa ingen vidste, hvor han var bleven af.

Adskillige lignende uheldige Optrin foregik under Belejringen; men medens ellers, som oven for oftere anført, Studenterne og de adelige laa i stadig Fejde, synes i disse Tider det mærkelige at være indtruffet, at disse to Klasser Mennesker levede paa en saare kordial Fod med hinanden; dette fremgaar af, hvad der berettes os om en Begivenhed, der indtraf 16de Oktober 1658: »Blev en Student skudt af en svensk Kugle i et Hus ved Stranden i Kjøbenhavn, der han sad og legede Brætspil med en ung Herremand.« Dette gode Forhold har dog næppe varet længere, end til Rigsdagen traadte sammen efter Freden 1660.

I hin Tid holdt vistnok endnu langt mere end senere hver Stand paa sine Privilegier, sine Særrettigheder, og man benyttede gjærne enhver Lejlighed, der tilbød sig til at forøge og befæste disse; det er da heller ikke underligt, at de kjøbenhavnske Studenter beraabte rig paa deres Virksomhed for Fædrelandets Forsvar for derved at opnaa forskjellige

Gunstbevisninger, de under de daværende Forhold haabede at kunne erhverve; de indgave da, allerede medens Belejringen endnu varede, Andragende om forskjellige Rettigheder baade for sig selv og for senere Studenter; nogle af disse Begjæringer kunde være vel begrundede og vare til Dels kun Ønske om Fornyelse af Privilegier, Studenterne tilforn havde været i Besiddelse af, ligesom der kunde være noget berettiget i Ønskerne om Reformer ved Universitetet og Embedsbesættelserne; men alligevel faar man ikke noget rigtig godt Indtryk af disse Andragender, som ganske vist røbe Studenternes Følelse af egen Kraft og Værd, men tillige en betydelig Ubeskedenhed, og som vise, at de i alt for høj Grad vilde søge Fordel af Omstændighederne. Noget opnaaede de ganske vist, men deres Fremgangsmaade var ikke den mest taktfulde.

Fyrretyve Aar efter saae det atter truende ud for Kjøbenhavn, i det en forenet svensk, hollandsk og engelsk Flaade 1700 indesluttede Byen, som de begyndte at bombardere; det Opraab, der skete til Studenterne, fandt god Gjenklang, og hen ved tusende ældre og yngre Akademikere meldte sig til Fanen; Stemningen var løftet, og man mindedes den Aand, der havde begejstret baade lærde Mænd og Lægfolk i Kjøbenhavns forrige Belejring; nogen egentlig Brug blev der nu ikke den Gang for dem, i det Travendal-Freden afsluttede Krigsbegivenhederne, næsten førend de vare begyndte. Derimod synes der i de følgende sexten Aar at være foregaaet et betydeligt Omslag i Studenternes patriotiske Stemning og Iver; i Januar 1716 var det en haard Kulde, Karl den tolvte stod med sin Hær i Skaane og ventede paa, at Frosten skulde blive saa stærk, at Øresund kunde bære hans Tropper; saa vilde han, ligesom hans Bedstefader havde gjort, gaa ad en Bro, under hvilken der ikke var lagt Bjælker; han haabede paa større Held end det, der blev Karl Gustav til Del, og der var Grund nok til at nære Frygt i Kjøbenhavn; men det Opraab, Universitetets

Rektor rettede til Studenterne, bar denne Gang kun liden Frugt, hvorfor Universitetet i et Program, som blev udstedt, talte dem alvorlig til og foreholdt dem, hvor lidet de lignede det syttende Aarhundredes Studenter; deres Tjeneste blev nu heller ikke nødvendig, da der indfaldt Tøvejr, og Karl den tolvtes Planer bleve, som det meget rigtig er bemærket om dem, — til Vand. Her skal endnu blot omtales, at Studenterne baade 1801 og 1807 atter stode under Vaaben til Hovedstadens Forsvar, ligesom at især i den første slesvigske Krig mange, og ogsaa 1864 en Del akademiske Borgere frivillig traadte ind i Soldaternes Rækker.

Var det end i det hele med Berømmelse, at Studenterne opfyldte deres Borgerpligt under Frederik den tredje, gjør det et dobbelt pinligt Indtryk at erfare, at der dog i den Tid var en Forræder iblandt dem; men han kom da ogsaa til at lide Forræderens forsmædelige Død; det var en Ove Klavsen Helmer, en Skaaning af Fødsel og Student 1650; han havde vidst at indynde sig paa Slottet, ja selv hos Kong Frederik; da nu Krigen udbrød, lod han sig benytte som dansk Spion, men i Virkeligheden var det Svenskernes Ærende, han gik; dem bragte han Underretning om Tilstanden i Kjøbenhavn og de danskes Planer; endelig blev han dog greben i sin Frækhed — uden at det er ret klart, hvorledes det gik til; derom er der forskjellige Beretninger —, blev overbevist om sit skjændige Forræderi, og 18de Avgust 1659 henrettet paa Nytorv*).

Endnu maa til Slutning omtales en Begivenhed, nemlig Pesten i Kjøbenhavn 1711, i Anledning af hvilken der ofte er tillagt Studenterne en langt større Ros, end der med

*) Nærmere om ham og hans Forræderi findes i H. Rørdams udførlige Bog „De danske og norske Studenters Deltagelse i Kjøbenhavns Forsvar“ (S. 120—130), af hvilket Værk det meste af den ovenanførte Beretning om Krigen 1657—60 er hentet.

god Grund kan tilkomme dem som Stand betragtet; og om end enkelte have víst Mod i hine sørgelige Dage, da vel de fleste Mennesker næsten maatte regne sig selv for dødsdømte, vidste de dog ogsaa at stille deres Fordringer saaledes, at Sundhedskommissionen var nær ved at betakke sig for deres Tilbud, hvis ikke den haarde Nød havde tvunget.

Naar der i Kjøbenhavn udbrød en Pest — og det skete meget ofte i det sextende og syttende Aarhundrede —, blev i Regelen Universitetet lukket; Professorerne, selv de medicinske, rejste paa Landet, og Studenterne toge hver til sit Hjem, for saa vidt de havde Hjem uden for Kjøbenhavn, og det paa nogen Maade var dem muligt at komme bort. Den Pest, der uden Sammenligning har raset haardest, var den, som 1711 angreb Kjøbenhavn; Nøden var stor, mangfoldige Lig stode midt i den hedeste Sommertid ubegravede og forgiftede Luften endnu mere, end den var i Forvejen; da fandt Biskoppen, der var Medlem af Sundhedskommissionen, paa den Udvej at henvende sig til nogle af de Studenter, der endnu opholdt sig i Hovedstaden, for at faa dem til at overtage den Bestilling, Ligbærerlavet var forpligtet til, men nu vægrede sig ved, da det kneb. Ellers holdt Lavet nok paa sine Rettigheder og havde tidligere flere Gange indstævnet Studenter og andre, der vilde vise en afdød den sidste Ære ved at henbære hans Lig; det var da blevet Studenterne forbudt at bære Lig, med mindre det var af Studenter, Professorer, Gejstligheden eller disses nærmeste Slægtninge. Nu var det anderledes, nu udtoges der — selvfølgelig frivillig — tolv Studenter, der fik det Hverv at fungere som Ligbærere; men hertil maa føjes en Betingelse, de satte, og som i høj Grad forringer Værdien af det Offer, de bragte: de vilde nemlig kun bortbære afdøde formuende Folk, for hvilke der var fastsat en Taxt af 1 Rdl. til hver af Ligbærerne; det Slags Mennesker var der nu ikke mange af, og de fleste af dem havde vel haft Raad

til at sikre sig ved at rejse andensteds hen; da de altsaa vare fritagne for at henbære Lig af Fattigfolk — og i en Epidemi dør der jo altid flest af dem —, blev deres Virksomhed ikke af videre Betydning for deres Samtid, men den fik Betydning for de senere Studenter; thi blandt de Fordringer, de stillede, og som man gik ind paa, var ogsaa den, at der skulde gives dem, som bleve i Live, og hvem disse vilde supplere sig med, Privilegium paa »efter Dags til evigt Minde for vores Tjeneste« at besørge de mere velhavende Begravelser; senere knyttedes denne Forret til Regensianerne; da nu Forholdene i Tidernes Løb forandredes til det bedre, blev denne Ligbæren mere og mere indskrænket; men endnu bestandig nyder Regensen en Indtægt af Begravelser i Kjøbenhavn.

Der er som Overskrift over disse Blade sat »Træk fra Studenterlivet fordum«, og mere end enkelte Træk deraf har der ikke kunnet gives, selv om der er Stof nok til en mere indgaaende Skildring; men hvad her er fremført, turde være tilstrækkeligt til at vise Forskjellen mellem Studenternes Liv nu og saaledes, som de færdedes for to, tre Hundrede Aar siden; ingen vilde ønske sig tilbage til de Forhold. Tiderne skifte heldigvis, og vi tør vel nok sige, at de ere gaaede fremad, baade aandelig og materielt, for den studerende Ungdom; gid det altid maa gaa frem for den!

Vilhelm Bang.

Af General Grants Memoirer.

(Slutning).

XII.

Mejicanske Dyrefægtninger. — Regiments-Kvartermester. — Udflugt til Popocatepetl. — Rejse til Mejicos Huler.

Medens den amerikanske Hær afventede Fredstraktatens Ratifikation, søgte vi at faa Tiden til at gaa paa bedste Maade. Til Adspredelse for dem, som havde Raad til at udgive 50 Cents, fandt der hver Søndag en Tyrefægtning Sted; ogsaa jeg overværede en slig Forestilling — men kun én —, da jeg ikke vilde forlade Landet uden at have lært dets Nationalfornøjelse at kjende. Jeg væmmedes ved det hele Skuespil; jeg kunde ikke fatte, hvorledes menneskelige Væsener gad glæde sig over Dyrs, ofte ogsaa over Menneskers Lidelser, som Tilfældet syntes at være ved denne Lejlighed.

Ved denne Sport ofres sædvanligvis 4—6 Tyre. Tilskuerne tage Sæde rundt om den Arena, hvor Forestillingen finder Sted, og Sæderne hæve sig amfitheatralsk, saa at enhver fuldstændig kan overse det hele Skuespil. Naar alt er færdigt, bliver Tyren sluppen ind paa Arenaen. Tre eller fire Mænd ride frem paa sande Skeletter af Heste, som enten

ere blinde eller have Øjnene tilbundne og ere saa svage, at de ikke kunne gjøre en pludselig Vending uden at komme i Fare for at styrte. Rytterne ere væbnede med Spyd, hvis Spidser ere saa skarpe som Naale. Andre Mænd med røde Faner og Fyrværkeriraketter af Størrelse som Geværpatroner betræde Arenaen til Fods; til hver Raket er der fastgjort en Hage, som kan fæstnes i Dyrets Hud. Før en Tyr slippes los, fastbindes en Mængde Raketter; Smerten fra disse i Huden stikkende Naale gjør Dyret vildt, men det bliver først rigtig rasende, naar Patronerne begynde at explodere; saa snart det gjør et Spring mod en af Rytterne, jager en anden Tyren et Spyd i Siden; den vender sig mod den nye Plageaand, men nu holde de uberedne Folk en rød Fane hen imod Dyret, det styrter løs mod Fanen, og man lader det spidde Klædet med Hornene; Fanen falder Dyret ned over Øjnene, saa at det ikke véd, hvad det skal stille op; den rives fra Tyren, og Plagerierne tage paa ny deres Begyndelse. Naar Dyret saaledes er ægget til et ustyrligt Raseri, fjærne Rytterne sig, og Matadorerne — Mordere, bogstavelig talt — optræde, væbnede med 1—1½ Fod lange Knive; deres Opgave bestaar i at undslippe Dyrets Angreb ved et Sidespring og jage det Kniven i Hjærtet, medens det jager forbi. Blive disse Anstrængelser forgjæves, bliver Tyren sluttelig fangen med en Lasso, bunden og dræbt, i det man jager den en Kniv i Rygraden, lige bag Hornene; den slæbes ud af Heste eller Muldyr, et nyt Dyr slippes ind i Kredsen, og Skuespillet begynder paa ny.

Ved den Tyrefægtning, jeg overværede, var der en Tyr, som hverken ved Angrebene bag fra, den røde Fane ell. lign. lod sig afvende fra sin Vej, men fortsatte sit Løb i lige Retning, satte sine Horn under Hestens Bug og slyngede den samt Rytteren voldsomt til Jorden; Hesten var dræbt, og Rytteren laa som død paa Jorden. Derpaa blev Tyren hildet med Lassoen og slagtet paa den oven beskrevne Maade. Folk kom og bragte den døde Mand ud paa en

Baare, og efter at den slagtede Tyr og Hesten ligeledes vare slæbte ud, blev et andet Dyr drevet ind paa Arenaen. Blandt Tilskuerne udmærkede sig særlig den Mand, der først nogle Minutter før var baaren ud som Lig; han havde kun ageret død, saa længe Skuespillet varede, men ellers var han saa levende, at han ikke kunde nægte sig den Fornøjelse, at være Vidne til et muligt Nederlag for nogle af sine Fæller, der ikke vare saa lykkelige som han. Tilskuerne lagde deres Harme for Dagen over, at han var vaagnet til Live igjen. Jeg maa tilstaa, at jeg kun med Beklagelse var Vidne til disse Grusomheder mod Tyr og Hest, og blev ikke til Forestillingens Slutning; men under min Tilstedeværelse blev ingen Tyr dræbt paa regelret Maade.

Tyrefægtninger ere for Tiden forbudte i Forbundsdistriktet, der omfatter Omraadet omkring Byen Mejico og er lidt større end Distriktet Columbia; de finde heller ikke regelmæssig Sted i andre Dele af Landet. Under et af mine sidste Besøg i Mejico anstillede man til Ære for mig Dyrekampe baade i Puebla og Pachuca; man havde imidlertid ikke forud meddelt mig dette, saa at jeg ikke var i Stand til at afslaa denne Æresbevisning og herved forhindre Skuespillet; men i begge Tilfælde undskyldte jeg meget høflig min Udeblivelse.

En anden folkelig Fornøjelse var paa hin Tid Montespillet, som alle, gamle og unge, Mand og Kvinde, Præst og Lægmand vare hengivne til. Hvert Aar blev der afholdt regelmæssige Festdage i San-Augustin-Tlalpam, to Mil fra Hovedstaden. Her fandtes Bankierer for hver Klasse. I mange Boder var der opdynget store Masser af Clackos, Landets Kobbermønt, af hvilken der gaar fire paa 6½ Cents i amerikanske Penge; det passede for den Slags Folk, som ikke havde Raad til at bortkaste mere end nogle Hvid. I andre Banker udgjorde Sølvet den største Part af Bankens Kapital med nogle Dubloner i Reserve, saafremt Lykken

stadig skulde være Banken ugunstig. I enkelte Boder saae man derimod ikkun Guld, og her skulde rige Folk paa en eneste Dag kunne sætte en hel Formue over Styr. Alt dette er nu forbi.

Hvad mig angaar, var jeg saa nogenlunde i Virksomhed Vinteren 1847—48 over. Mit Regiment var stationeret i Tacubaya, og jeg var Regimentets Kvartermester og Kommissær. General Scott havde ikke været i Stand til at skaffe Munderinger fra Norden. Folkene vare — kort sagt, de trængte til Klæder. Der anskaffedes Tøjer, saa godt man kunde faa dem, og Folk bleve tagne i Tjeneste for at lave »Yankee-Uniformer«. En Kvartermester i Staden fik det Hverv at føre Tilsynet med denne særlige Tjeneste; men der var saa stor Trang til Uniformsstykker, at de gik med, saa hurtig de kunde blive færdige; et Regiment var glad, naar det af og til fik et Dusin Uniformer. Jeg maatte forrette denne Tjeneste for 4de Regiment; derpaa var vort Regimentsfond udtømt, og nogle Medlemmer af vort Musikkorps havde allerede i flere Maaneder ikke faaet deres Extralønning.

Regimenternes Musikkorps fik paa hin Tid Lønning dels af Regeringen, dels af Regimentsfondet. Det var lovlig tilladt at hverve et Antal Folk som Musikere; disse fik Sold som Underofficerer af de forskjellige Rangtrin; Resten fik Løn som menige Soldater. Efter dette System fik man hverken en Kapelmester eller gode Musikere for enkelte Instrumenter. I Garnisonen havde man forskjellige Midler, hvorved Regimentsfondet kunde holdes i passende Højde, saa at Musikerne kunde faa deres Extralønning, at der kunde anlægges Bibliotheker, bygges Keglebaner, abonneres paa forskjellige Tidsskrifter og skaffes Soldaterne adskillige Extrabehageligheder. Det bedste Middel til nu at lade Fondet tilflyde en Forøgelse var at levere Soldaterne Brød i Steden for Mel. Den daglige Ration var den Gang 18 Unser Brød eller Mel, og 100 Pund Mel gave 140 Pund Brød. Denne

Besparelse foretog Kommissæren til bedste for Fondet. I Betragtning af den paatrængende Nød, 4de Regiment var hjemfaldet til, lejede jeg et Bageri ude i Staden, fæstede mejicanske Bagere, kjøbte Brænde og andre Fornødenheder og afsluttede med Hærens Overkommissær en Kontrakt om Tilberedelsen af en stor Mængde Haardbrød. I tvende Maaneder fortjente jeg til Fondet flere Penge end mit Gagebeløb under hele Krigen. Medens vi havde Garnison i Monterey, havde jeg støttet Postfondet paa samme Maade. Her kunde jeg dog ikke gjøre anden Nytte end den Besparelse, som indkom ved at forvandle Melet til Brød.

I Foraaret 1848 fik et Antal Officerer Orlov til et Besøg paa Popocatepetl, den højeste Vulkan i Amerika (?), og de havde Tilladelse til at medtage en Eskorte. Ogsaa jeg hørte til Selskabet, der talte mange Medlemmer, som have beklædt fremragende Stillinger i Landet. Til det Antal, der senere gik med Syden og naaede en høj Rang i de konfødererede Stater, hørte Løjtenant Richard Anderson, som befalede et Hærkorps ved Spottsylvania, Kaptejn Sibley, Generalmajor under Krigen og efter samme en Tid lang i Tjeneste hos den ægyptiske Khedive, Kaptejn George Crittenden, Rebelgeneral S. B. Buckner, som overgav Fort Donelson, og Mansfield Lovell, der førte Kommandoen i New-Orleans, før denne Stad faldt i Hænderne paa Unionstropperne. Blandt dem, som bleve paa vor Side, vare Kaptejn Andrew Porter, Løjtenant C. P. Stone og Løjtenant Z. B. Tower. Desuden gjorde endnu et større Antal Officerer Rejsen med; men jeg kan ikke længere mindes deres Navne.

Ved en lille Landsby Ozumba i Nærheden af Popocatepetls Fod, hvor fra vi vilde begynde vor Opstigning, skaffede vi Førere samt to Lastdyr og Foder til vore Heste. Højt oppe paa Bjærget stod et forladt Hus med et enkelt Rum, kaldet Vaqueria, der Aar tilbage havde været beboet af de Hyrder, som græssede deres Kvæg paa Bjærget. Græs-

gangene vare, da vi saae dem, meget smukke helt her op, og der fandtes endnu nogle Stykker Hornkvæg, som nedstammede fra de tidligere Hjorde; men de vare nu blevne vilde. Man kunde til Hest komme helt op til Vaqueriaen, skjønt Vejen stedvis var noget farlig. Mangen Gang var den meget smal, paa den ene Side en gabende Afgrund, som faldt Hundreder af Fod brat ned til den i Dybet brusende Bjærgstrøm, paa den anden begrænset af næsten lodret knejsende Klippemure. Paa et sligt Sted stødte et af vore Muldyr, der paa hver Side bar en Sæk Byg, saa stor som Æslet selv, med sin Byrde paa Klippemuren og styrtede ned i Dybet. Skrænten var stejl, men ikke lodret. Muldyret slog flere Gange en Kolbytte, inden det naaede Bunden, og selvfølgelig antoge vi, at det stakkels Bæst var maset i Stumper. Desto større var vor Overraskelse, da vi kort efter vor Ankomst i Bivuaken saae det tabte Muldyr med sin Ejermand og Ladning komme op ad Bjærget. Byrden havde beskyttet Dyret mod alvorlige Beskadigelser, og Ejermanden var gaaet ned efter det og havde udfundet en Sti, som førte op til den Hytte, vi havde kaaret til vort Nattekvarter.

Den Nat, vi tilbragte i Vaqueriaen, var en af de ubehageligste, jeg nogen Sinde har tilbragt. Vejret var meget koldt, og Regnen strømmede ned; lidt senere hørte Regnen op, og Sneen tog fat. Vinden blæste med stor Heftighed. Den Træhytte, hvori vi befandt os, havde fuldstændig mistet Taget paa den ene Side, og den anden var ikke stort bedre end et Sold. Paa Søvn kunde vi kun tænke lidt eller slet ikke i denne Nat. Saa snart det næste Morgen blev Dag, brøde vi op for at bestige Toppen; Vinden blæste endnu stadig heftig; men der faldt dog hverken Regn eller Sne. Skyerne tilhyllede ligefuldt Landet neden under for vore Øjne, og kun undtagelsesvis kunde vi gjennem en lille aaben Strime opsnappe et flygtigt Blik. Vinden drev den løse Sne i saadanne Mængder ned ad Bjergskrænterne, at det

næsten blev umuligt at faa fast Fodfæste. Vi klavrede med Møje videre og videre, til vi kom til den Overtydelse, at vi ikke kunde naa Toppen før Aftenen, hvis det under en slig Storm overhovedet vilde være os muligt, og vi besluttede derfor at vende om. Nedstigningen var let og hurtig, om end farlig, til vi vare komne neden for Snegrænsen. Ved Hytten bestege vi vore Heste og vare om Aftenen atter i Ozumba.

Dagens Besværligheder og Manglen paa Søvn den foregaaende Nat jog os hurtig til Sengs. Vort Leje var selve Jorden, hvorover var bredt et uldent Tæppe. Snart sov vi alle til Hobe, men allerede før Morgengry begyndte først den ene og saa den anden af vort Selskab at klage over en pinlig Smerte i Øjnene. Ingen undgik sin Part. Om Morgenen havde Halvparten af Selskabet saa stærkt opsvulmede Øjne, at de vare ganske lukkede; Resten led ogsaa Smerter; det var en Følelse, man maaske vilde have ved at prikkes med en hvidglødende Naal. Vi forbleve til Eftermiddagen i vort Kvarter og badede uafbrudt Øjnene med koldt Vand. Dette skaffede os stor Lindring, og før Aften var Smerten helt svunden, men Svulsten blev tilbage, og henved Halvdelen af vort Selskab havde endnu stadig fuldstændig tillukkede Øjne. Ikke desto mindre bestemte vi os for Tilbageturen, under hvilken de, der kunde se lidt, maatte føre deres Heste, som slet ikke kunde se. Vi rede til den en god Mil fjærne Landsby Ameca-Ameca, hvor vi atter bleve Natten over. Den følgende Morgen vare vi atter fuldstændig komne os og fri for al Smerte. Vejret var smukt, og Popocatepetl viste sig i hin hele Skjønhed; Tinden syntes ikke en Fjerdingvej borte og fristede os til at vende om. Omtrent Halvdelen af Selskabet ønskede endnu engang at prøve Bestigningen og besluttede at gjøre et nyt Forsøg. De øvrige, hvoriblandt ogsaa jeg, vare komne til den Overtydelse, at vi havde haft al den Fornøjelse, man overhovedet kan have af en Bjærgbestigning, og vilde derfor hellere

besøge Mejicos store Huler paa Vejen til Acapulco, omtrent en Snes Mil fra den Landsby, hvor vi befandt os.

De Herrer, som bestege Bjærget for anden Gang, lykkedes det at naa Krateret paa Toppen, og med mindre Besvær end ved første Besøg. Tre af dem, Anderson, Stone og Buckner, have skrevet og offentliggjort Beretninger om Turen; jeg har ikke gjort Notitser om denne Udflugt, ej heller senere læst noget om den, og desuagtet ser jeg den hele Tur endnu saa levende for mig, som om vi først havde gjort den i Gaar. I de sidste fem Aar har jeg været tvende Gange i Ameca-Ameca og den hinsidige Landsby; men Scenen har ikke væsentlig forandret sig, som den svæver mig i Mindet.

Vort Selskab red med sydlig Retning ned gjennem Dalen mod Staden Cuantha, en syv, otte Mil fra Ameca-Ameca. Sidstnævnte Landsby ligger i en Højde af omtrent 8,000 F. over Havfladen, paa Sletten ved Popocatepetls Fod. Højden skraaner jævnt mod Syd; men man skulde næppe tro, at Vejen til Cuantha fører saa langt ned i Dybet, at den kunde foraarsage nogen væsentlig Forandring i Klimaet og Frembringelser, og dog er dette Tilfældet. Om Morgenen forlode vi et tempereret Klima, hvor der findes de samme Kornsorter og Frugter som i de forenede Stater; om Aftenen gjorde vi Holdt i et tropisk Klima, hvor Appelsiner, Bananer, Kaffe og Sukkerrøret trives. Tilsyneladende vare vi den hele Dag redne over en Slette, rigtignok i samme Retning, som Vandet løb.

Strax efter Mejicos Erobring var der blevet aftalt en Vaabenhvile, hvori vare foreskrevne de Grænser, ud over hvilke Tropperne fra de respektive Hære ikke turde trænge, saa længe Vaabenhvilen varede. Vort Selskab var ubekjendt med disse Grænselinjer. Da vi nærmede os Cuantha, blæste Hornene Samlingssignal, og Soldaterne styrtede os i Møde fra Vagten ved Enden af Staden. Vi gjorde Holdt, jeg bandt et hvidt Lommetørklæde til en Stok, og under dette

Vaabenhvileflag fortsatte jeg Vejen til Staden, fulgt i et Par Hundrede Alens Afstand af Kaptejnerne Sibley og Porter. Ved Vagten blev jeg stoppet, til der kunde sendes Bud til den kommanderende Generals Bolig. Han lod mig hente, men næppe havde jeg været et Par Minutter hos Generalen, før de tvende efterfølgende Officerer ogsaa lode sig melde. Den mejicanske General mindede os om, at vi ved vor Nærværelse havde brudt Vaabenhvilen. Da vi imidlertid ikke havde handlet i Følge Befaling fra vor højstkommanderende, og Vaabenhvilens Bestemmelser derhos vare os ukjendte, fik vi Lov til at tilbringe Natten i et tomt Hus uden for Vagten med Lofte om, at vi næste Morgen skulde faa en Fører, der skulde bringe os ud paa Vejen til Cuernavaca.

Cuernavaca er en Stad vest for Cuantha. Egnen mellem de tvende Byer har et tropisk Klima, frembringer tropiske Produkter og yder et rigt Sceneri. Paa et Sted, omtrent halvvejs mellem de tvende Byer, fører Vejen over et lavt Bjærgpas, hvor der laa en sælsom gammel By, hvis Beboere den Gang samtlige vare Fuldblodsindianere. Kun faa af dem talte lidt Spansk. Husene vare byggede af Sten og i Regelen kun én Etage høje, Gaderne vare smalle, og Brolægningen skrev sig vistnok fra Tiden før Cortez's Erobring. Grunden var ikke jævnet inden Brolægningen, men denne var foretagen paa den naturlige Overflade. Vi havde en Karre med os, sandsynligvis det første, med Hjul forsynede Kjøretøj, som nogen Sinde havde passeret Stedet.

Paa en Høj, der luder ud over Staden, staar Gravmælet for en gammel Konge; som det hed sig, skulde Beboerne højlig ære ikke blot selve Graven, men ogsaa Mindet om den Hersker, der her var stedt til Hvile. Vi bestege Højen og toge Graven i Øjesyn; den udviste imidlertid ingen særlige Tegn paa arkitektonisk Smag, mekanisk Færdighed eller fremskreden Civilisation. Næste Dag naaede vi Cuernavaca.

Efter en Dags Rast i Cuernavaca fortsatte vort Selskab Rejsen til Mejicos store Huler. Vi havde kun tilbagelagt en Fjerdingvej, da vi ligesom tidligere bleve stoppede af en Vagt, og man meddelte os, at vi i Følge Vaabenhvilens Bestemmelser ikke turde drage længere i denne Retning. Efter at have forklaret Vagten, at vi vare lystrejsende og ønskede at besøge de største Naturmærkværdigheder i Landet, som vi snart haabede at forlade, bleve vi førte til en nærliggende, stor Hacienda, og det blev os betydet, at vi skulde forblive her og vente, til man havde faaet afsendt Melding til den kommanderende General i Distriktet, og der var indløbet Befaling fra ham om, at vi turde fortsætte Rejsen. Vagten lovede strax at afsende et Bud og ventede Svar ved Aftentider. Dog da der om Aftenen endnu ikke var indtruffet Befaling fra den kommanderende General, mente Kaptejnen, som befalede Vagten, at han sikkerlig vilde erholde Svar næste Morgen. Næste Aften hændtes det samme, og vi erfarede, at Vagten overhovedet slet ikke havde afsendt nogen Melding eller noget Bud til Distriktets Kommandør. Vi besluttede derfor at fortsætte Vejen, naar vi ikke hindredes heri af en Styrke, tilstrækkelig stor til at tiltvinge sig Lydighed af os.

Efter en Marche paa flere Timer naaede vi en Stad, hvor der udviklede sig en lignende Scene som i Cuantha. Den Officer, som førte Befaling her, sendte os en Fører, som maatte bringe os uden om Byen og ind paa rette Vej. Dette var den sidste Afbrydelse paa vor Rejse, og samme Aften gjorde vi Holdt paa en stor Kaffeplantage, omtrent 1½ Mil fra den Hule, vi agtede at besøge. Det har rimeligvis været en Lørdag Aften; thi Arbejderne havde faaet deres Lønning og tilbragte en Del af Natten med at bortspille deres sparsomme Ugeløn. Deres Penge bestod mest af Kobbermønter, og jeg tror ikke, at en eneste af dem havde tjent saa meget som 25 Cents i amerikanske Penge, men dog vare de saa ophidsede, som de havde sat Tusender

paa Spil. Jeg husker endnu en stakkels Djævel, som havde mistet sin sidste Clacko, trak Skjorten af og med største Ophidselse satte den paa et Kort. Spillet var Monte og Spillepladsen i det fri og i Nærheden af Vinduet til det Værelse, vi Officerer havde faaet anvist.

Den følgende Morgen vare vi allerede tidlig om Morgenen ved Hulens Indgang, forsynede med Førere, Lys og Raketter. Vi undersøgte Hulen paa en halv Mils Afstand fra Indgangen og fandt en stor Række paa hverandre følgende Kamre, som under Lyset fra vore Raketter udfoldede en ophøjet Skjønhed. Vi opdagede Stalaktiter og Stalagmiter af alle Størrelser; nogle af de første havde et Gjennemsnit paa flere Fod og naaede fra Loftet ned til Jorden, af de sidste hæve mange sig kun nogle Fod over Hulens Bund, men Formationen skrider stadig frem, og om mange Aarhundreders Forløb ville disse Stalagmiter naa op til Loftet og være blevne fuldstændige Søjler. Alle Stalagmiter vare en Smule konkave og i Hulningen fyldte med Vand; dette trængte ned gjennem Loftet, Draabe for Draabe — og mellem de enkelte Draaber forløber der ofte flere Minutter —, og hver Draabe mer eller mindre mættet med mineralske Bestanddele. Langsomt finder en Fordampning Sted, saa at Mineralet bliver tilbage. Paa denne Vis opstaar med Tiden de uhyre Søjler, der tjene som Støtter for Loftet over de store Kamre, og af hvilke mange veje Tusender af Tons. Jeg husker, at der et Sted i Hulen stod en Søjle af saa uhyre Dimensioner, at der kun blev en smal Gang tilovers paa begge Sider. Nogle Medlemmer af vort Selskab havde allerede faaet nok af Hulens Undersøgelse og tiltraadte uden Fører Tilbagevejen, før de havde naaet det Punkt, hvor til Førerne pleje at ledsage Besøgerne. Da de nu vare komne til den nævnte store Søjle, fulgte de den helt rundt og vendte saaledes atter, uden at vide det, deres Skridt ind igjen imod Bjærgets Indre. Da vi andre vare blevne færdige med Beskuelsen og havde begyndt Til-

bagevejen med Førerne, saae vi strax derpaa Faklerne fra et Selskab, som nærmede sig. Vi kunde ikke forstaa, hvem det kunde være, da vi vare brudte op alle paa én Gang, og der ikke havde været andre rejsende ved Indgangen, da vi betraadte Hulen. Vi fandt imidlertid snart, at det var vore Venner; men de behøvede nogen Tid, før de kunde fatte, hvorledes de vare komne hid; de vare fast overtydede om at være slaaede ind paa den lige Vej til Hulens Indgang og vare ogsaa allerede gaaede saa langt, at de maatte have naaet den.

XIII.

Armeens Hjemkomst. — Giftermaal. — Til det stille Havs Kyster. — Over Panamatangen. — Ankomst til San Francisco.

Min i den mejicanske Krig indhøstede Erfaring har senere været mig til stor Fordel. Foruden mange praktiske Lærdomme, den har bibragt mig, førte Krigen ogsaa næsten alle Officerer ved den regulære Hær sammen, saa at de bleve personlig bekjendte med hverandre. Den bragte os ogsaa i Berøring med de frivillige, af hvilke mange senere have gjort Tjeneste under Rebellionskrigen. Hvad mig selv angaar, var jeg netop kommen paa West-Point saa betimelig, at jeg her kunde træffe sammen med de fleste af dem, som havde taget Examen her til en Tid, at de ved Rebellionens Udbrud vare i en passende Alder til at faa vigtige Kommandoer betroede. Da jeg tog Examen 1843, havde jeg været mellem 1—4 Aar paa Militærakademiet sammen med samtlige syv Klassers Kadetter fra 1840 og 1846. Til disse syv Klasser hørte flere end 50 Officerer, som senere under Rebellionen have været Generaler paa den ene eller anden Side, og af hvilke mange have haft vigtige Poster. Ogsaa alle de ældre Officerer, som have udmærket sig under

Rebellionen, havde tjent med mig i Mejico, og jeg var her bleven bekjendt med dem: Lee, J. E. Johnston, A. S. Johnston, Holmes, Hebért og mange andre paa de konfødereredes Side; Mc Call, Mansfield, Phil. Kearney og andre af Nationalhæren. Det saaledes stiftede Bekjendtskab var mig af uhyre Værd under Rebellionskrigen, jeg mener nemlig, hvad jeg kjendte til deres Karakter, som senere vare mine Modstandere. Jeg vil ikke gaa saa vidt, at jeg paastaar, at alle Manøvrer eller blot mange af dem bleve foretagne med særligt Hensyn til Karakteregenskaberne hos den kommanderende General, mod hvem de vare rettede; men min Vurdering af mine Fjender paavirkedes i hvert Fald altid af dette Kjendskab. De fleste Folk have af Naturen Hang til at udstyre den dem ukjendte General over en stor Hær med næsten overmenneskelige Evner. En stor Del af den nationale Hær og mange af Landets Presse udstyrede exempelvis General Lee med slige Evner; jeg havde derimod kjendt ham personlig og vidste, at han var dødelig, og det blev ingen Skade til, at jeg havde denne Følelse.

Endelig var Fredstraktaten ratificeret, og Foranstaltninger til Mejicos Rømning af de forenede Staters Tropper vare trufne. I Begyndelsen af Juni havde de Tropper, som laa i Staden Mejico, forladt denne. Mange af dem, deriblandt den Brigade, jeg hørte til, samledes i Jalapa, oven for Feberregionen, for her at afvente Transportskibenes Ankomst til Veracruz; dog trods denne Forsigtighed laa mit Regiment og flere andre før Indskibningen omtrent en Uge i Lejr under Julisolen paa den sandede Strandbred, medens Feberen rasede med stor Heftighed i det nærliggende Veracruz. Jeg husker dog kun en enkelt Person, en Officer, som døde af Sygdommen. Mit Regiment blev sendt til Pascagoula, hvor det skulde forblive Sommeren over. Saa snart det var behørig installeret i Lejren, tog jeg Orlov paa fire Maaneder og rejste til St. Louis. Den 22nde Avgust ægtede jeg Frøken Julia Dent, den af mig alt tidligere

omtalte Dame. Vi besøgte mine Forældre og Slægtninge i Ohio og rejste efter Udløbet af min Orlov til min nye Garnison i Sackett's Harbor i Staten New-York. Den følgende April kommanderedes jeg til Detroit i Michigan, hvor jeg tilbragte tvende Aar, i hvilken Periode der kun hændtes lidet af Vigtighed.

Staten Michigans nuværende Forfatning blev ved denne Tid ratificeret. Efter Bestemmelserne i en af sammes Artikler bleve alle Borgere i de forenede Stater ogsaa Borgere i Michigan, naar de boede her paa Ratifikationstiden. Under mit Ophold i Detroit fandt et Valg Sted til kommunale Embedsmænd. Whiggernes Kandidat til Mayorsembedet var Zacharias Chandler, som ogsaa blev valgt, skjønt Staten den Gang gjaldt for demokratisksindet. Alle her stationerede Officerer, som ønskede at afgive Stemme, fik Tilladelse hertil; jeg afgav dog ikke min Stemme, da jeg ikke vilde anses for Borger i Michigan. Her tiltraadte Chandler først sin politiske Løbebane, som han senere fortsatte med stor Energi, og under hvilken han til sin Død bevarede sine Landsmænds Venskab, Agtelse og Kjærlighed.

I Foraaret 1851 blev Garnisonen forlagt fra Detroit til Sackett's Harbor, og det følgende Foraar kommanderedes 4de Infanteriregiment til det stille Havs Kyst. Vi besluttede, at min Hustru først skulde aflægge et flere Maaneders Besøg hos mine Forældre og derpaa forblive i sin egen Families Hus i St. Louis saa længe, til der bød sig en Lejlighed, til at jeg kunde lade hende følge efter. I April blev Regimentet trukket sammen paa Governor's Island i New-Yorks Havn, og den 5te Juli afsejlede otte Kompagnier til Aspinwall. Officerernes og Soldaternes Familie inclusive, talte vi godt syv Hundrede Personer; Overfarten gjorde vi paa den gamle Damper »Ohio«, som den Gang befaledes af Marinekaptejn Schenck. Da det en eller to Dage før Afgangen endnu ikke var bestemt, at 4de Infanteriregiment skulde gjøre Rejsen med »Ohio«, havde man allerede mod-

taget et Antal Passagerer; denne Tilvæxt af flere end 700 Personer overfyldte Damperen paa den ubehageligste Vis, særlig for Farten under Vendekredsen i Juli Maaned.

Paa otte Dage naaede vi Aspinwall (Colon). Byens Gader laa 8—9 Tommer under Vand, og Fodgængerne maatte gaa paa de ophøjede Fortov fra det ene Sted til det andet. I Juli Maaned har Regntiden paa Panamatangen sit højeste Standpunkt; af og til regnede det virkelig strømmevis, hvorpaa den tropiske Sol efter nogle Minutters Forløb atter nedsendte sine glødende Straaler. Denne Afvexling mellem Regn og Solskin varer sædvanligvis hele Eftermiddagen; det undrede mig, hvorledes nogen kunde holde ud at leve længere Tid i Aspinwall, og endnu mere, at nogen overhovedet havde gjort Forsøg herpaa.

I Sommeren 1852 var Panamabanen kun færdig til det Sted, hvor den nu krydser Chagresfloden. Her fra befordredes Passagererne i Baade til Gorgona, hvor fra de paa Muldyr fortsatte Rejsen til det endnu fem Mil fjærne Panama. De, som paa hin Tid rejste over Tangen, ville mindes, at Baadene paa Chagresfloden roedes af indfødte, som just ikke vare særlig besværede af Klædningsstykker. Hver af disse Baade kunde optage 30—40 Passagerer; Besætningen bestod af sex Mand, som vare væbnede med lange Stænger; paa hver Side af Fartøjet var anbragt Løbeplanker fra den ene Ende til den anden, og her kunde en Mand gaa bekvemt frem og tilbage. Folkene begyndte ved Forstavnen, satte den ene Ende af den lange Stang mod Flodbunden, stemmede den anden mod Skuldrene og marcherede derpaa saa hurtig som muligt til Bagstavnen af Baaden. Paa denne Maade kunde Fartøjerne tilbagelægge en Fjerdingvej i Timen mod Strømmen.

Som Regimentskvartermester havde jeg at føre Tilsynet med Statens Ejendele og samtidig at sørge for Transporten. Med Dampskibsselskabet i New-York var der afsluttet en Kontrakt angaaende Regimentets Transport til Californien;

heri var ogsaa Transporten over Tangen indbefattet. Til hver Mand var beregnet en vis Mængde Bagage; Officererne og de syge skulde have Ridedyr. Et Kompagni maatte blive tilbage som Vagt over Statens Ejendele, væsentlig Lejr- og Teltsager, medens Resten af Regimentet og deres Familier indskibedes i Baade og paa beskrevne Maade transporteredes til Gorgona. Her fra marcherede de til Panama, hvor de snart vare behagelig indkvarterede paa Damperen, som var ankret op i Bugten en halv Mils Vej fra Staden. Jeg selv blev sendt til Staden Cruces ved Chagresfloden, en Fjerdingvej oven for Gorgona, og medtog et Kompagni, alle Soldaterfamilierne samt Telte, Messingsager og Køkkenredskaber. Her fandt jeg en pengegridsk Amerikaner, som kontraktmæssig havde overtaget Leverancen af Transportmidler til Regimentet mod en vis Pris for hver Centner Fragt; men da vi kom til Cruces, var der hverken et Pakæsel eller et Ridedyr i hele Staden. Entreprenøren lovede, at Dyrene skulde være paa Pletten den næste Morgen. Den følgende Morgen paastod han atter, at de vare undervejs fra et eller andet imaginært Sted og vilde indtræffe i Dagens Løb. Paa denne Maade gik det videre, til jeg indsaa, at han overhovedet ikke var i Stand til at skaffe Dyrene for den Pris, han havde lovet at levere dem til. Den usædvanlig store Mængde Passagerer, som vare komne med Damperen, og den uhyre store Mængde Fragtgods, som skulde transporteres med Pakdyrene, havde foraarsaget en ukjendt Efterspørgsel efter Muldyr. Nogle Passagerer betalte indtil 40 Dollars for det fem Mil lange Ridt paa et Muldyr, som til andre Tider kunde kjøbes paa Markedet for 10 Dollars. Imidlertid var Koleraen udbrudt, og hver Time døde der Mennesker. For at mindske Sandsynligheden for Smitten tillod jeg Kompagniet at tiltræde Marchen til Panama. Kaptejnen og Lægerne ledsagede Mandskabet, og jeg blev alene tilbage med de syge og de gifte Soldater. Ogsaa Regimentet i Panama blev hjemsøgt af Sygdommen;

men her fandtes dog bedre Kvarterer, for de raske om Bord paa Damperen, for de syge i et Hospital, som var indrettet i en Hulk, der var opankret i en lille Fjerdingvejs Afstand. Ogsaa paa den i Bugten liggende Flamingoø var rejst Hospitalstelte.

Jeg havde allerede været en Uge i Cruces, før Transportmidlerne begyndte at indtræffe. Af mine Folk døde omtrent en Tredjedel enten i Cruces eller paa Vejen til Panama. I Cruces fandtes ingen Agent for Transportselskabet, hvem jeg havde kunnet spørge til Raads, eller som havde kunnet paatage sig Ansvaret for Anskaffelsen af Transportmidler til en Pris, for hvilken de virkelig kunde erholdes. Jeg afskedigede derfor paa eget Ansvar Entreprenøren og afsluttede med en indfødt en ny Kontrakt til mere end det dobbelte Beløb af den oprindelige Pris. Paa denne Maade naaede vi endelig Panama. Damperen kunde dog ikke tiltræde Rejsen, før Koleraen var holdt op, saa Regimentet fik et yderligere Ophold; paa Tangen og ved det stille Havs Kyst fik vi saaledes i det hele en Forsinkelse af sex Uger. Omtrent en Syvendedel af dem, som den 5te Juli forlode New-Yorks Havn med 4de Infanteriregiment, ligger begraven paa Panamatangen eller Flamingoøen i Panamabugten.

Et mere muntert Mellemspil forefaldt, medens vi laa for Anker i denne Bugt. Ved Regimentet stod blandt andre en Løjtenant Slaughter, der var meget modtagelig for Søsyge; han blev næsten søsyg ved at se Dugens bølgende Bevægelse, naar Tjeneren lagde den paa. Slaughter var strax efter sin Udnævnelse bleven beordret til Californien og havde tiltraadt Rejsen med et Sejlskib omkring Kap Hoorn. Skibet var syv Maaneder undervejs, og Slaughter var søsyg hele Tiden, men aldrig mere, end naar Skibet laa til Ankers paa sit Bestemmelsessted. Ved Landstigningen i Californien forefandt han en Skrivelse, som var indtruffen over Isthmen: der var for hans Vedkommende forefaldet en

Fejltagelse; han var nemlig forlagt til de store Søer. Han rejste derfor atter tilbage, denne Gang over Isthmen, og var syg hele Vejen. Ved Ankomsten i Øst blev han paa ny beordret til Californien, denne Gang uden at der forelaa nogen Fejltagelse, og han gjorde nu sin tredje Rejse. Han var saa syg som nogen Sinde og havde allerede været det mere end en Maaned, saa længe Skibet laa for Anker i Bugten. Jeg husker endnu saa godt, hvorledes han sad dér som et ægte Billede paa Fortvivlelse, med Albuerne støttede paa Bordet og Hagen hvilende i Hænderne. Endelig brød han ud i de Ord: »Jeg skulde ønske, at jeg havde fulgt min Faders Raad; han vilde have, at jeg skulde indtræde i Marinen; havde jeg gjort det, havde jeg ikke behøvet at gaa saa ofte til Søs.« Stakkels Slaughter! det blev hans sidste Sørejse; han blev dræbt i Oregon af Indianerne.

Mod Slutningen af Avgust Maaned var Koleraen aftagen saa meget, at Rejsen kunde tiltrædes; undervejs til Californien brød Sygdommen ikke løs paa ny, og i Begyndelsen af September indtraf vi i San-Francisco.

XIV.

San-Francisco. — Erfaringer i de gamle Dages Californien. — Livet ved det stille Havs Kyst. — Forfremmelse til Kaptejn. — Rige Tider i Californien.

San-Francisco var paa hin Tid en livlig Plads, Guldgraveriet — placer digging, som det kaldtes — havde naaet sit Højdepunkt; der gik daglig Dampere mellem San-Francisco paa den ene Side og Stockton og Sacramento paa den anden. Fra de sydlige Miner kom der Passagerer og Guld med Stocktonerbaadene; fra de nordlige Miner indtraf de over Sacramento. Om Aftenen, naar Damperne lagde til, var Lange Wharf — i Aaret 1852 fandtes kun én

Havnedæmning i San-Francisco — smældende fuldt af Folk, der vilde hilse paa Bjærgmændene, som kom for at sælge deres »Støv« og more sig. Blandt Mængden fandtes Kommissionærer fra Hotellerne, Logishusene og Restavrationerne; andre hørte til den Klasse byttelystne Æventyrere med gode Manerer og af anstændigt Udseende, som stadig ligge paa Lur efter at stifte Bekjendtskaber med Folk, der have nogle Midler, i Haab om at blive inviterede med til et Maaltid i en Restavration. Mange vare unge Mænd af bedre Familie, med god Opdragelse og gentlemanagtige Tilbøjeligheder. Deres Forældre havde støttet dem i deres Ungdom og ladet dem faa en god Opdragelse, men ikke kunnet underholde dem længere. Fra 1848—53 pressede Folk af denne Klasse sig sammen langs det stille Havs Kyster. Alle troede, at man uden noget som helst Besvær kunde vinde sig en Formue i det stille Oceans Guldmarker. Nogle saae endog deres mest sangvinske Forventninger realiserede; men paa hver heldig kom der hundrede, som skuffedes; af dem fandt mange deres Grav paa ukjendt Sted, andre døde som Vrag af deres tidligere Jeg, og mange bleve Udskud og Forbrydere uden just at have haft lastefulde Tilbøjeligheder. Talrige virkelige Scener fra det gamle California-Liv overgaa i Besynderlighed og Interesse alle en Romanforfatters Fantasifrembringelser.

Denne ældste Tid i Californien fremmede Karakterernes Udvikling; Californien laa langt borte, og Rejsen der hen var bekostelig. Den, der havde Penge, kunde komme til Californien omkring Cap Hoorn eller over Panamatangen; men den store Mængde Pionerere kom med deres Oxespand tværs over Stepperne; hertil behøvede man en hel Sommer, og man kunde skatte sig særlig lykkelig, hvis man naaede frem med et Par udmagrede Oxer; alle andre Midler vare alt udtømte i Missouri ved Anskaffelsen af dette Udstyr. Indvandreren følte sig ved sin Ankomst som en fremmed i et fremmed Land, borte fra alle Venner. Tiden var knap; thi

den Smule Penge, som kom ind ved Salget af Resterne fra Udstyret, skulde ikke forslaa længe med de californiske Priser paa Levnedsmidler. Mange tabte Modet, andre kastede Frakken og saae sig om efter Arbejde, lige meget hvilket. Denne Klasse Folk havde i Almindelighed Held med sig. Der gaves mange unge Mennesker, som før deres Ankomst til Californien havde haft et eller andet Studium og aldrig en hel Dag igjennem udført Haandgjerningsværk, men som strax fattede Situationen, gave sig til Arbejdet og toge fat paa, hvad der just tilbød sig. Nogle bleve Haandlangere for Tømmermænd og Stenhuggere og slæbte Bræder, Mursten, Kalk og hvad der ellers forlangtes; andre kjørte Postkareter, tohjulede Karrer, Pakvogne, til der tilbød sig noget bedre. Dog langt flere tabte Modet fra første Færd og tilbragte Tiden med at søge efter Folk, som »trakterede« dem, eller luskede om paa Restavrationerne og Spillebulerne, hvor der hver Dag gaves fri Frokost; paa disse Steder vare de velkomne, fordi de ofte medbragte Guldgravere, som vare gode Kunder.

Mit Regiment tilbragte nogle Uger i Beniciakasernen og forlagdes derpaa til Fort Vancouver ved Columbiafloden, den Gang i Territoriet Oregon; i Løbet af Vinteren 1852—53 deltes dette Territorium, og Omraadet nord for Columbiafloden udskiltes for at danne Washingtonterritoriet.

Fra 1849 til 1853 vare Priserne for alle Slags Levnedsmidler ved Stillehavs-Kysten saa høje, at det vilde have været aldeles umuligt for Hærens Officerer at leve af deres Sold, naar man ikke havde tilladt dem at afkjøbe Kommissæren de Forraad, han i det hele taget ejede, til Priserne i New-Orleans. En Kok kunde man ikke faa for en Kaptejns Gage; han tjente langt mere. Mel kostede 1852 i Benicia 25 Cents (90 Øre) Pundet, Kartofler 16 Cents, Runkelroer, Hvidroer og Kaal 6 Cents, Løg $37^1/_2$ Cents, Kjød og andre Artikler i Forhold hertil. I Vancouver vare Grøntsagerne 1853 lidt billigere. Jeg og tre andre Officerer

besluttede derfor selv at dyrke Grønt og sælge vor Overflod og saaledes tjene en kjøn Skilling. Jeg kjøbte et Par Heste, der i Sommerens Løb havde gjort Rejsen over Stepperne og saae meget elendige ud, men dog kom sig meget hurtig og gjorde god Tjeneste ved Pløjningen. Dette Arbejde paatog jeg mig, medens de andre Officerer lagde Kartofler. Vor Høst var umaadelig. Til alt Held steg Columbiafloden meget stærkt i Juni Maaned som Følge af Snesmeltningen i Bjærgene, den gik over sine Bredder og tilintetgjorde den største Del af vor Høst. Herved sparede vi Ulejligheden med at opgrave vore Kartofler; thi samtidig syntes alle og enhver ved Stillehavs-Kysten at være komne til den Overtydning, at Agerbruget vilde vise sig indbringende. I Aaret 1853 lod man mere end tre Fjerdedele af de lagte Kartofler raadne i Jorden eller kastede dem bort; de eneste Kartofler, vi solgte, vare dem, vor egen Messe fik.

Medens jeg var stationeret ved det stille Havs Kyst, havde vi ingen Krig med Indianerne. I Nabolaget af Portland i Oregon og Fort Vancouver i Washingtonterritoriet fandtes endnu talrige Levninger af Stammer, som paa ganske faa Undtagelser nær havde tilegnet sig nogle af Civilisationens Laster og ingen af dens Dyder. Hudsonsbugt-Kompagniet havde med sine Handelsstationer allerede i mange Aar haft den nordvestlige Kyst i sit Eje, inden de forenede Stater vare repræsenterede ved Stillehavskysten; det ejede endnu nogle Stationer ved Columbiafloden og en i Fort Vancouver, den Gang jeg var her. Ved den Maade, hvorpaa Kompagniet behandlede Indianerne, havde det udviklet nogle af de indfødtes bedre Vaner; for at forsyne Indianerne med Brød og Grønt havde Kompagniet drevet Agerdyrkning; det havde fremdeles avlet nogle Stykker Hornkvæg og Heste og derpaa lært Indianerne at forrette Arbejdet paa Avlsgaardene og med Hjordene; det betalte regelmæssig det præsterede Arbejde og gav stadig de indfødte Varer af samme Godhed til samme Priser.

Før Amerikanernes Ankomst var Skind Byttemidlet mellem Indianerne og de hvide; senere blev det Sølvmønt. Naar en Indianer ved Salget af en Hest fik et 50 Dollars-Guldstykke, hvad ikke sjælden hændtes, var det hans første Gang at faa Mønten omvexlet med amerikanske Halvdollarsstykker; dem forstod han at tælle. Derpaa plejede han at begynde paa sine Indkjøb, under hvilke han betalte enkeltvis hver Gjenstand, han indkjøbte; han stolede ikke paa, at noget Menneske vilde tælle hans Regning rigtig sammen. Den Gang vare Guldstykker af 50 Dollars Værd almindelig gængse ved Stillehavskysten, hvorvel de ikke vare prægede af Regeringen; man kaldte dem »Slugs«.

Indianerne langs Nedre-Columbia ned til Vandfaldene samt de ved Nedre-Willamette uddøde meget rask det Aar, jeg tilbragte i hin Egn; thi foruden de hvides Laster havde de ogsaa tillagt sig deres Sygdomme; Mæslinger og Kopper virkede dræbende i forfærdelig Grad. I deres vilde Tilstand, d. v. s. før de hvide boede mellem dem, havde de kun at lide af den Slags Hovedonder, de havde paadraget sig ved lang, ufrivillig Faste, ved svære Anstrængelser under Vildtets Forfølgelse eller overdrevent Æderi; Instinktet snarere end Forstanden havde lært dem et Middel mod disse Onder: det var Dampbade. Til dette Øjemed blev der bygget en Slags Bagerovn, stor nok til at et Menneske kunde lægge sig ned i. Man plantede to Rækker Buske med en omtrentlig Afstand af et Par Alen; andre Grene forbandt den ene Ende af de tvende Rækker. Toppene af Buskene bleve bøjede og flettede sammen, for at de kunde beholde denne Stilling, og det hele blev derpaa klinet med vaadt Ler, til hvert Hul var udfyldt. Inden for den aabne Ende af Ovnen gravede man et Hul, som kunde rumme et Par Spande Vand. Ovnene bleve altid byggede ved Bredden af en Flod, ved Kilder eller Vandhuller. Trængte en syg nu til et Bad, tændte man et Baal i Nærheden af Ovnen og opdyngede en Mængde Sten i Baalet; dernæst fyldtes Fordybningen i Ovnen med

Vand, og saa snart Stenene vare hedede tilstrækkelig, begav den syge sig ind i Ovnen, hvis Aabning dækkedes med et Uldtæppe, hvorpaa man lagde varme Stene i Vandet, saa længe til Patienten ikke kunde holde det ud længere; han blev nu trukken ud af Dampbadet og dyppet i det nærliggende kolde Vand. Denne Behandling kunde vel være god nok mod Indianernes tidligere Sygdomme, men ved Mæslinger og Kopper medførte den hver Gang Døden.

Under mit etaarige Ophold ved Columbiafloden blev en lille Rest af en Indianerhorde fuldstændig udryddet af Kopper, medens Tallet paa andre Stammer blev stærkt formindsket af samme Sygdom. Jeg tror ikke, at der indtraadte Helbredelse i noget eneste Tilfælde, før den ved Hudsonsbugt-Kompagniet ansatte Læge tog Sagen i sin Haand og lod indrette et Hospital; næsten i hvert Tilfælde, han behandlede, indtraadte Helbredelsen. Jeg selv har aldrig set foranstaaende Behandlingsmaade udført, men har ladet mig den beskrive af Folk, som havde overværet den. Indianernes Decimering har jeg personlig kunnet iagttage; det for deres Skyld indrettede Hospital laa i en af Kompagniets Bygninger ikke et Stenkast fra min egen Bolig.

Som Følge af Oberst Bliss's Død den 5te Juli 1853 forfremmedes jeg til Kaptejn over et Kompagni, der den Gang var garnisoneret ved Humboldtsbugten i Californien. Jeg maatte saaledes atter til St. Francisco, som jeg ikke fandt synderlig forandret i det forløbne Aar. Det samme urolige, feberagtig pulserende Liv i Gader, Restavrationer og Spillehuler, der Dag og Nat stode paa vid Gab. Det foregaaende Aar fandtes kun en enkelt Havnedæmning; nu vare Gader og Huse byggede paa Pæle langt ud i Vandet, uden at de mellemliggende Strækninger vare tilstrækkelig opfyldte. Hyppig aabnede sig gabende Huller mellem Gadens Planker, og mangen fremmed, hvis Endeligt man aldrig fik Rede paa, har sikkert ved Nattetider fundet sin vaade Grav i disse Faldgruber.

Foruden de almindelige Børsspekulationer havde St. Francisco faaet sit særlige Spilleobjekt, Byggegrunde. Man spekulerede med det vildeste Raseri, og selv de nøgne Sandhøje langt uden for Staden bleve opmaalte og inddelte i Parceller, hver paa 50 Vara; en Vara er lig med en spansk Alen; først bleve de afsatte til meget lave Priser, senere gik de stadig højere og højere, til de vare stegne til mange Tusende Dollars. Mæglerne gjorde gode Forretninger, og lige saa mange Kjøbere, som vare snu nok til at holde inde med Kjøbene, før Blasen sluttelig sprang. Da Staden voxede, leverede Sandhøjene bag Byen det Materiale, hvormed man udfyldte Bugten under Husene og Gaderne og længere ud. De provisoriske Bygninger, som først vare byggede ud over Havnens Vande, maatte snart vige for mere solide Bygninger. Stadens Hovedforretningskvarter staar nu paa fast Grund, hvor de største Skibe i ældre Tid laa for Anker. I Aaret 1854 var jeg atter i San Francisco. Spillehusene vare nu forsvundne fra Offentligheden, Staden var bleven rolig og moralsk.

XV.

Afsked. — Privatliv. — Livet i Galena. — Den kommende Krise.

I hele denne Tid boede min Familie i Østen. Den bestod nu af min Hustru og tvende Børn. Da jeg ikke saae nogen Udsigt til ved Stillehavskysten at kunne underholde min Familie af min Officersgage, besluttede jeg at tage min Afsked og søgte i Marts om Orlov til følgende Juli, i det jeg samtidig indleverede min Ansøgning om Afsked fra denne Tid. Da jeg forlod det stille Oceans Kyst, havde jeg faaet Egnen meget kjær, og jeg drog bort med fuld Forventning om senere at vælge min Hjemstavn her. Denne Forhaabning foresvævede mig stadig, til Generalløjtenants-

Billen forelagdes Kongressen 1863—64. Denne Lovs Vedtagelse og min Forfremmelse tilintetgjorde mit sidste Haab om nogen Sinde at blive Borger i det fjærne Vesten.

Langt ud paa Sommeren 1854 kom jeg atter tilbage til min Familie, som jeg fandt forøget med en Søn, jeg endnu ikke havde set, da han var født, medens jeg var paa Panamatangen. Jeg maatte nu i en Alder af 32 Aar paa ny optage Kampen for det daglige Brød. Min Fader ejede en Gaard i Nærheden af St.-Louis, hvor vi toge hen; men jeg havde ingen Penge til at anskaffe Kvægbesætningen. Ogsaa et Hus skulde bygges. Jeg arbejdede stærkt, jeg lod aldrig en Dag gaa tabt for daarligt Vejrs Skyld og naaede saa temmelig vel mit Maal. Naar der ikke kunde bestilles andet, plejede jeg at læsse en Vogn med Brænde og kjøre det til Salgs til Staden. Paa denne Maade slog jeg mig ret godt igjennem til 1858, men da blev jeg syg af Koldfeber. Allerede i min Barndomstid i Ohio havde jeg været meget haardt og langvarig angreben af denne Sygdom; men nu varede den over et Aar, og skjønt jeg ikke var fængslet til Hjemmet, hemmede Sygdommen dog i væsentlig Grad det Arbejde, jeg formaaede at præstere. I Efteraaret 1858 solgte jeg Kvægbesætningen og Avlsredskaberne og opgav Gaarden.

Om Vinteren indgik jeg et Kompagniskab med Harry Boggs, en Fætter til min Kone, og oprettede en Agenturforretning for Ejendomme; jeg selv tilbragte Vinteren i St.-Louis, men lod først min Familie komme til Staden om Foraaret. Vor Forretning havde kunnet gaa vel, hvis jeg havde været i Stand til at afvente denne Fremgang; men som Forholdene vare, lod Arbejdet sig bestride af en enkelt Person, og Forretningen slog ikke til til Underhold for tvende Familier. Medens jeg var Borger i St.-Louis og havde denne Agenturforretning, optraadte jeg som Kandidat til Embedet som Grevskabs-Ingeniør, en anset og vel lønnet Post, som den Gang havde været mig meget kjærkommen.

Embedsmanden udnævntes af Grevskabets, af fem Medlemmer bestaaende Domstol; men min Modstander havde Fordelen af Fødselen forud for mig — han var Borger i Følge Adoption — og gik af med Sejren. Jeg traadte nu ud af Kompagniskabet med Boggs og tog i Maj 1860 til Gallena i Staten Illinois, hvor jeg overtog Pladsen som Kommis i min Faders Forretning.

Medens jeg var Borger i Missouri, havde jeg for første Gang haft Lejlighed til at afgive min Stemme ved et Præsidentvalg. Jeg stod ved Hæren, allerede før jeg blev myndig, og havde kun brudt mig lidt om Politik, hvorvel jeg i Følge min Opdragelse var Whig og en stor Beundrer af Hr. Clay. Whigpartiet havde imidlertid ophørt at existere, før jeg fik Lejlighed til at udøve min Valgret; i dets Sted var traadt Know-Nothing-Partiet, som imidlertid ligeledes var i Tilbagegang, medens det republikanske Parti var i en kaotisk Tilstand og ikke engang havde faaet et Navn endnu. I Slavestaterne existerede det ikke, undtagen paa visse Punkter ved Grænserne af de frie Stater. I Staden og Grevskabet St.-Louis kaldte det senere republikanske Parti sig Free-Soil-Demokratiet og havde Frank P. Blair til Fører. De fleste af mine Naboer havde kjendt mig som Officer ved Hæren og med Forkjærlighed for Whig-Partiet; de havde staaet paa samme Side som jeg, og efter deres Partis Ophør vare mange af dem blevne Know-Nothings eller Medlemmer af det amerikanske Parti. I Nærheden af min nye Hjemstavn fandtes en Loge, som jeg opfordredes til at indtræde i; jeg modtog Indbydelsen, blev optagen, overværede et Møde akurat en Uge senere og har aldrig deltaget i noget andet.

Jeg behøver ikke at komme med Undskyldninger for, at jeg en hel Uge har været Medlem af det amerikanske Parti; thi jeg har endnu den Opfattelse, at en indfødt amerikansk Borger skulde nyde netop lige saa megen Beskyttelse og have lige saa store Privilegier i sin Hjemstavn

som de, der frivillig vælge det til deres Hjem; men alle hemmelige, ved Ed forbundne Partier ere en Fare for enhver Nation, ligegyldigt hvor rene og patriotiske de Motiver og Principer end monne være, som oprindelig have ført dem sammen. Intet politisk Parti kan eller skulde existere, naar en af dets Hjørnestene er Opposition mod Tankefriheden og Retten til at ære Gud efter sin Samvittigheds Indskydelse eller efter sin religiøse Tro, hvilket Navn samme saa end maa bære; men naar en Sekt skulde stille sine Love op over Statens, maatte dette Krav ikke desto mindre for enhver Pris tilbagevises og undertrykkes, naar begge komme i Konflikt.

Lige til den mejicanske Krig fandtes kun nogle faa, extreme Abolitionister, Mænd, som overførte deres Fjendtlighed mod Slaveriet paa alle Valg, lige fra Valgene paa Fredsdommeren til Præsidentskabet over de forenede Stater. De gjorde megen Larm, men vare ikke talrige. Det store Flertal af Befolkningen i Norden, hvor Slaveriet ikke existerede, vare imod hele Institutionen og betragtede dens Existens i hvilken som helst Del af Landet som en Ulykke; de gjorde ikke de Stater, hvor Slaveriet herskede, ansvarlige herfor og nærede den Opfattelse, at man skulde beskytte Ejendomsretten over Slaverne, til man udfandt et hensigtsmæssigt Middel til at blive Institutionen kvit. Oppositionen mod Slaveriet var ingen Trosbekjendelse for de tvende politiske Partier; i nogle Egne hørte de fleste Modstandere af Slaveriet til det demokratiske Parti, i andre til Whigpartiet, men med den mejicanske Krigs Udbrud og faktisk med Texas's Annektion tog den »uundgaaelige Konflikt« sin Begyndelse.

Da Tiden for Præsidentvalget i Aaret 1856 — det første, ved hvilket jeg fik Lejlighed til at afgive min Stemme — nærmede sig, begyndte Partilidenskabens Bølger at gaa højt. I Syden og Grænsestaterne mente man, at det republikanske Parti ikke blot var mod Slaveriets Udvidelse, men

endogsaa begunstigede denne Institutions tvangsvise Ophævelse uden Godtgjørelse til Ejermændene. Folk, som man dog skulde have tiltroet bedre Forstand, havde de allerforfærdeligste Visioner; mange dannede og ellers fornuftige Mænd troede aabenbart, at Emancipationen betød det samme som social Ligestillelse. Mig var det indlysende, at Valget af en republikansk Præsident i Aaret 1856 var enstydigt med samtlige Slavestaters Secession og med Rebellionen. Under disse Omstændigheder var det mig mere kjærkomment, at en Kandidat gik igjennem, hvis Valg hindrede eller udsatte Secessionen, hellere end at Landet skulde styrtes i en Krig, hvis Afslutning intet Menneske kunde overse. Blev en Demokrat valgt ved Slavestaternes enstemmige Votum, kunde man i de nærmeste fire Aar ikke have noget Paaskud til Secessionen. Jeg haabede inderlig, at Befolkningens Lidenskaber i Mellemtiden vilde lægge sig, og at Katastrofen kunde helt afvendes; skulde det modsatte indtræde, vilde Landet efter min Mening være bedre forberedt paa at udholde Slaget og at yde Modstand. Jeg gav derfor James Buchanan min Stemme. Fire Aar senere lykkedes det det republikanske Parti at sætte sin Kandidat igjennem ved Præsidentskabsvalget. Den civiliserede Verden har lært Følgerne heraf at kjende. Fire Millioner menneskelige Væsner, der betragtedes som Ejendom, ere satte i Frihed; de have faaet Stemmeret, og Landets frie Skoler ere blevne aabnede for deres Børn, og dog lever Nationen endnu, og det staar endnu Folk lige saa frit som nogen Sinde at undgaa det selskabelige Samkvem med de sorte eller at behandle dem som hvide.

Under mit Ophold i Galena var jeg af Navn kun Kommis og underholdt mig og min Familie af en bestemt Gage; men i Virkeligheden var min Stilling dog en anden. Min Fader havde selv aldrig levet i Galena, men etableret mine tvende Brødre her, af hvilke han, som kom efter mig i Alder, havde Forretningens Ledelse, understøttet af vor

yngste Broder. Da jeg kom til, var det min Faders Mening at trække sig helt ud af Forretningen og overdrage den til sine tre Sønner; men den Broder, som i Virkeligheden havde drevet Forretningen i Vejret, led af Svindsot og gik Døden i Møde, og man ansaa det derfor ikke rigtigt at lade nogen Forandring indtræde, saa længe han svævede i den Tilstand. Han levede lige til September 1861, før han bukkede under for denne lumske Syge, som lige til Livets Ophør smigrer sine Ofre med Haabet om Bedring. En mere hæderlig Mand har aldrig ledet en Forretning. I September 1861 var jeg optagen af en Sag, der lagde Beslag paa min hele Opmærksomhed andensteds.

I de elleve Maaneder, jeg henlevede i Galena før det første Opraab om frivilliges Meldelse, havde jeg med største Opmærksomhed viet mig til Forretningen og kun stiftet faa Bekjendtskaber uden for Kredsen af vore Kunder og dem, der havde samme Forretningsbranche som jeg. Da Valgene fandt Sted i November 1860, havde jeg ikke levet længe nok i Illinois til at vinde Borgerskab og kunde derfor ikke afgive nogen Stemme. Den Gang glædede jeg mig herover; thi mine Forpligtelser vilde have tvunget mig til at stemme paa Stephen A. Douglas, der slet ikke havde nogen Udsigt til at blive valgt. Kampen fandt i Virkeligheden Sted mellem Breckinridge og Lincoln, mellem Minoritets- og Majoritetsregeringen. Af disse tvende Kandidater ønskede jeg at se Hr. Lincoln valgt. Ophidselsen steg højt under Stemmehvervningen, og mangen Aften under Valgkampagnen vare Galenas sædvanligvis saa rolige Gader oplivede af Fakkeltog. Jeg gik ikke med noget af de to Partier, men traf lejlighedsvis sammen med »Wideawakes« — Republikanerne — i deres Forsamlingslokaler for at være Vidne til deres Exercitier; fra det Øjeblik, Nominationen fandt Sted i Chicago, og til Slutningen af Stemmehvervningen var det klart, at Valget af den republikanske Kandidat for nogle af de sydlige Stater vilde give Signalet til en Udskillelse. Jeg

nærede endnu den Forventning, at de fire Aar, som vare forløbne, siden man første Gang opstillede en Kandidat, der repræsenterede det Parti, som afgjort opponerede mod Slaveriets videre Udbredelse, at disse fire Aar skulde have givet den extreme Stemning til Gunst for Slaveriet Tid til Afkøling, og at Beboerne i Sydstaterne vilde nøje overveje, inden de gjorde det skrækkelige Spring, hvormed de havde truet paa en saa voldsom Maade. Dog jeg havde taget fejl.

Den republikanske Kandidat blev valgt, og de solide, velhavende Beboere i det nordvestlige, rimeligvis ogsaa Mændene af samme Klasse i hele Norden, vare efter denne Begivenhed meget alvorlige, men fast bestemte. Man kjævledes meget, om Syden virkelig vilde gjøre Alvor af sin Trusel, om den vilde skille sig ud og vælge en særlig Regering, hvis Grundsten skulde være Beskyttelse af Slaveriets »guddommelige« Institution; thi der gaves Folk, som troede paa det menneskelige Slaveris »Guddommelighed«, ligesom der nu til Dags gives Mennesker, som nære den Mening, at Mormonisme og Flerkoneri ere indførte af den Højeste. Vi tilgive dem, at de nære slige Anskuelser, men tilstede ikke, at de bringe dem til Udøvelse. I Almindelighed var den Mening fremherskende, at der vilde indtræde Forvirring og nogle af de yderligst gaaende Stater i Syden vilde gaa saa vidt, at de traf Beslutninger angaaende Udskillelsen; men i Regelen havde man dog Indtrykket af, at dette Skridt for Syden var saa selvmorderisk, at Bevægelsen næppe vilde sprede sig over et stort Omraade, ej heller være af lang Varighed.

Stifterne af vort Regeringssystem eller i det mindste deres Flertal have utvivlsomt anset Konføderationen af Kolonierne som et Forsøg. Hver Koloni betragtede sig som en særlig Stat; Konføderationen skulde tjene til gjensidig Beskyttelse mod en fælles Fjende, til Forebyggelse af Strid og Krig. Havde en eller anden Stat, ligegyldig hvilken, paa et eller andet Tidspunkt, da Staternes Tal endnu var

indskrænket til de ældste tretten, ytret det Ønske at udtræde af Forbindelsen, tror jeg ikke, at nogen som helst vilde have bestridt denne Ret, hvor stærkt man end vilde have beklaget denne Beslutning. Situationen ændredes imidlertid efter Forfatningens Ratifikation af samtlige Kolonier, og den ændredes yderligere, da Forfatningen fik Tillægsartikler, og naar den enkelte Stats Ret til at udskilles ikke længere existerede efter Forfatningens Ratifikation, var den utvivlsomt fuldstændig ophørt efter Dannelsen af de nye Stater, i det mindste saa vidt selve de nye Stater angik. Florida eller Staterne vest for Mississippi, som til Hobe ere opkjøbte af hele Nationens Skat, have overhovedet aldrig haft denne Ret. Texas og det i Følge Annexionen i Unionen indlemmede Territorium vare vundne med Blod og Penge, og Texas, der ejer et større Territorium end nogen som helst evropæisk Stat, Rusland undtagen, fik den Indrømmelse at maatte beholde alle offentlige Ejendomme, der laa inden for dets Grænser, som Statsejendom. Det vilde have været Utaknemmelighed og Uretfærdighed af groveste Art fra denne Stats Side at udtræde af Unionen, efter at denne havde givet saa meget ud og gjort saa meget for at tilknytte den; og desuagtet maatte Texas, naar en Adskillelse virkelig fandt Sted, nødvendigvis gaa med Syden baade paa Grund af sine Institutioner og sin geografiske Beliggenhed. Udtrædelsen var lige saa ulogisk som uigjennemførlig; den var en Revolution.

Dog, Revolutionens Ret er medfødt. Naar Folk trykkes af deres Regering, er det deres naturlige Ret, de kunne glæde sig ved, saafremt de ere stærke nok, nemlig enten at unddrage sig deres Regering eller at styrte den og sætte en anden, mere akceptabel i Steden. Dog hvert Folk eller Del af et Folk, som griber til dette Middel, sætter Livet, Ejendom og ethvert Krav paa Beskyttelse, Borgerretten medfører, paa Spil for det heldige Udfalds Skyld. Enten

Sejr eller de af Sejrherren paalagte Betingelser bliver Resultatet.

I Tilfælde af Krig vilde det have svaret nøjagtig til Sandheden, naar Syden havde sagt: »Vi ville slet ikke leve længere sammen med eder, I Beboere af Norden; vi vide, at vor Slaveriinstitution er eder imod, og da I blive stærkere end vi i numerisk Henseende, kan denne Institution til en senere Tid blive udsat for Fare. Saa længe I tilstede os at kontrolere Regeringen og ved Hjælp af nogle faa Venner i Norden at skabe Love, som gjorde eders Landsdel til Værn mod vor Ejendoms Undvigelse, vare vi til Sinds at leve sammen med eder. I have hidindtil bøjet eder under vort Herredømme; men det ser ud til, som om I tilsigte fremtidig ikke længere at ville dette, og vi ville derfor ikke længere forblive i Unionen.« I Steden herfor udraabte de udtrædende Stater mere djærvt: »Lad os alene; I have ikke den konstitutionelle Beføjelse til at blande eder i vore Anliggender.« Aviser og enkelte Folk i Norden gjentoge dette Raab. Den enkelte kan ignorere Forfatningen; men Nationen selv maa ikke blot lystre den, men endogsaa fremtvinge den strængeste Fortolkning af Dokumentet, den Fortolkning, Sydstaternes Beboere selv have givet den. Faktum er, at Forfatningen ikke fandt nogen Anvendelse paa et sligt Tilfælde, som det forelaa i Aarene 1861—65. Fædrene til vor Forfatning have end ikke drømt om, at et sligt Tilfælde kunde indtræde; havde de forudset det, vilde de efter al Sandsynlighed have sanktioneret Retten for de enkelte eller flere Stater til at udskilles, hellere end at lade det komme til Borgerkrig.

Fædrene vare for deres Tid vise og vilde, om muligt, skabe det allerbedste for at sikre ikke blot deres egen Frihed og Uafhængighed, men ogsaa deres Efterkommeres til de seneste Tider. Den Antagelse er imidlertid fejlagtig, at Folk i det ene Ætled kunne give de bedste og eneste Regler for de efterfølgende Slægtleds Regering lige til de seneste

Tider; thi der kan indtræde uforudsete Tilfælde. Paa den Tid, vor Forfatning blev til, vare de eneste fysiske Kræfter, som vare gjorte Mennesket underdanige og tvungne til at forrette hans Arbejde, Strømningerne i Floderne og i Luften, vi indaande. Der var opfundet raa, af Vandkraften drevne Maskiner; der blev sat Sejl paa Skibene for at opfange Vindstødene og tvinge dem til at bevæge sig gjennem Vandet — men paa Anvendelsen af Dampen for at drive Fartøjerne mod Vind og Storm, paa Maskiner til Lettelse af enhver Art Arbejde tænkte man endnu ikke. Den øjeblikkelige Afsendelse af Budskaber hele Jorden rundt ved Hjælp af Elektriciteten vilde den Gang rimeligvis være tilskreven Trolddom eller henført til en Pagt med Djævlen. De ikkematerielle Forhold have skiftet lige saa meget Karakter som de materielle. Vi kunde og skulde ikke være strængt bundne ved Bestemmelser, som bleve trufne under Forhold, der med Hensyn til helt uventede Tilfælde vare saa fuldstændig forskjelligartede. Vore Forfædre vilde selv have været blandt de første, som havde erklæret, at deres Forrettigheder ikke vare uigjenkaldelige; de vilde sikkerlig have modsat sig Secessionen, havde de levet længe nok til at se, hvilken Form den antog.

I Vinteren 1860—61 var jeg særdeles hyppig paa Rejser i hele det nordvestlige, da vi havde Kunder i alle Smaabyer i det sydvestlige Wisconsin, det sydøstlige Minnesota og det nordøstlige Iowa. De fleste af dem vidste, at jeg havde tjent som Kaptejn ved Linjen og gjort hele den mejicanske Krig med; paa de Steder, hvor jeg overnattede, plejede derfor Folk at samles om mig i Gjæstgivergaarden og at drøfte Fremtidens Sandsynligheder til langt ud paa Natten. Min egen Opfattelse var den Gang den samme, Hr. Seward senere gav et officielt Udtryk med de Ord: »Krigen vil være til Ende efter 90 Dage.« Denne Mening bibeholdt jeg lige til Slaget ved Siloh. Nu tror jeg, at det efter Fort Donelsons Indtagelse slet ikke mere var kommet

til noget Slag i Vesten, saafremt samtlige Tropper paa hin Kant vare blevne førte af en eneste Officer, som virkelig havde forfulgt denne Sejr.

Jeg nærer nu kun ringe Tvivl om, at den fremherskende Stemning i Syden 1860—61 vilde have været mod Udskillelsen, saafremt der havde kunnet finde en rolig og rigtig, af Trusler upaavirket Meningsudvexling Sted, og saafremt den ene lovlige Vælgers Stemme havde haft samme Vægt som den andens; men en rolig Drøftelse af Spørgsmaalet fandt ikke Sted. Demagoger, som allerede vare for gamle til at indtræde i Hæren, saafremt det skulde komme til Krig, Folk, der havde en saa høj Mening om deres egne Evner, at de i dette Tilfælde holdt sig for uundværlige for Statsstyrelsen, disse Mennesker skrege heftig og uophørlig op mod Norden, mod dens Indblanding i Sydstaternes Rettigheder o. s. v., o. s. v. De udskjældte Nordstaternes Beboere for Kujoner, for fejge Hunde, for Negertilbedere, paastode, at en Mand fra Syden i Slaget var lige saa god som fem Mand fra Norden, og at Norden snart vilde give efter, naar det saae Syden træde i Marken for sine Rettigheder. Jefferson Davis erklærede i en Tale, han holdt i La Grange kort før Staten Mississippis Udtrædelse, at han, hvis det kom til Krig, var parat til at drikke alt det Blod, som maatte flyde syd for Linjen Masson og Dixon. Det unge Mandskab, som i Tilfælde af Krig havde at udkæmpe Slagene, troede paa alle disse Paastande, baade dem angaaende Nordens Angreb og dets Fejghed. Ogsaa det raabte paa en Adskillelse fra den Slags Folk. Det store Flertal af Sydens lovlige Vælgere vare Folk, som ikke selv ejede Slaver; deres Boliger laa for det meste i Bjærgene og paa slet Grund; de havde kun højst begrænset Lejlighed til at skaffe deres Børn Undervisning, knap nok i Læsning og Skrivning, de havde kun en meget ringe Interesse i Kampen. Hvis de havde haft aabent Øje for denne Smule Interesse, vilde de have set, at denne laa i Norden; ogsaa de trængte til Emancipation; de

Mænd, som kontrollerede alle offentlige Anliggender i Slaveejernes Interesse, betragtede disse Vælgere som fattige, hvide Pjalte, hvem man tillod at vælge, saa længe de afgave deres Stemmer, som det befaledes dem.

Jeg véd nok, at denne sidste Paastand maaske kan bestrides, og at der kan opdrives enkelte Beviser paa, at Valgene før Krigen vare lige saa upaavirkede i Syden som i hvilken som helst anden Del af Landet; men lige over for en saadan Modsigelse gjentager jeg min Paastand. Man tog ikke sin Tilflugt til Haglbøssen; maskerede Folk rede ikke ved Nattetider omkring for at skræmme Beboerne; men den bestemte Følelse var herskende, at der i hver Stat existerede en Klasse med en Slags højere Ret til at kontrollere de offentlige Anliggender. Kunde disse Folk ikke vinde denne Kontrol paa den ene Maade, maatte det ske paa den anden Vis. Øjemedet helligede Midlet; det var en fuldstændig, om end mild Tvang.

Rigtignok fandtes der i alle Stater to politiske Partier, som begge vare stærke i Tal og Respektabilitet, men begge ogsaa vare i lige Grad den Institution hengivne, der i alle Sydstatsbeboernes Øjne stod over alle andre Indretninger i Staten eller Nationen. Slaveejerne dannede en Minoritet, men beherskede dog begge Partier. Havde Politiken nogen Sinde skilt Slave- og Ikkeslaveejerne, vilde Majoriteten være bleven tvungen til at give efter, eller der var paafulgt en Krig indadtil. Jeg véd ikke, om man kan rejse en Bebrejdelse mod Sydens Beboere for denne Sagernes Stilling. Der gaves en Tid, hvor det ikke var nyttebringende at holde Slaver, og Drøftelsen af Institutionens Fortjenstlighed udelukkende indskrænkede sig til det Omraade, hvor Slaveriet existerede. Staterne Virginien og Kentucky vare paa Nippet til af egen Drift at ophæve Slaveriet; i den ene Stat faldt Loven igjennem med et lige Antal Stemmer paa hver Side, i den anden med kun én Stemmes Majoritet; men da Institutionen blev nyttebringende, ophørte ganske al Tale

om dens Ophævelse, hvor den existerede, og selvfølgelig, som det nu engang ligger i den menneskelige Natur, rykkede man i Marken med alle mulige Argumenter for dets Forsvar. Bomuldspressen har rimeligvis meget at gjøre med denne Retfærdiggjørelse for Slaveriet.

Folk, der ere i den menneskelige Levetids Middelperiode, ville mindes, at Vinteren 1860—61 var en sand Ophidselsestid. Efter at Resultatet af Præsidentvalget var blevet bekjendt, traadte Syd-Carolina strax ud af Unionen. Andre Sydstater havde i Sinde at følge Exemplet. I nogle af Slavestaterne var Stemningen for Unionen dog saa stærk, at den maatte kues med Magt. I Maryland, Delaware, Kentucky og Missouri lykkedes det ikke at gjennemføre Beslutninger om Udtrædelse; men dog vare de samtlige repræsenterede paa den saakaldte Kongres for de konfødererede Stater. Guvernøren og Viceguvernøren over Missouri, Jackson og Reynolds, vare begge Tilhængere af Rebellionen og søgte begge Tilflugt hos Fjenden. Guvernøren døde snart derpaa; Viceguvernøren overtog hans Embede, udstedte Proklamationer som Guvernør for Staten, blev anerkjendt af den konfødererede Regering og fortsatte sin Anmasselse til Rebellionens Fald; Syden rejste Krav paa Staternes Suverænitet, men fordrede ogsaa Ret til at tvinge alle Stater, som den vilde have, ɔ: alle Stater, hvor Slaveriet herskede, til Indtrædelse i Konføderationen. En slig Adfærd kaldte man ikke for uforenelig med den frie Selvbestemmelsesret. Faktum er, at Sydens Slaveholdere nærede den Opfattelse, at Besiddelsen af Slaver gav en Slags Adelsdiplom — en Ret til at regere uafhængig af deres Interesser eller Ønsker, som ikke havde nogen slig Ejendom. De snakkede sig først fast i Troen paa Institutionens guddommelige Oprindelse og antoge derpaa, at denne særlige Institution ikke kunde være mere sikker i Hænderne paa nogen anden lovgivende Myndighed end dem selv.

Imidlertid saae Præsident Buchanans Regering hjælpeløs til og erklærede, at Fællesregeringen ikke havde nogen Ret til Indblanding, Nationen ingen Magt til at redde sit eget Liv. Hr. Buchanan havde i sit Kabinet mindst tvende Medlemmer, der — for at bruge et mildt Udtryk — mindst mente det lige saa alvorlig med Secessionens Sag som Hr. Davis eller nogen som helst anden Statsmand i Syden. En af dem, Krigsminister Floyd, spredte Hæren i den Grad, at en stor Part kunde tages til Fange, naar Fjendtlighederne toge deres Begyndelse, og han fordelte Kanonerne og Geværerne fra Nordens Arsenaler over hele Syden, saa at de vare for Haanden, naar Forræderiet brugte dem. Marinen var fordelt paa lignende Maade. Præsidenten hindrede ikke sit Kabinet i disse Forberedelser til en Krig mod hans egen Regering, i det Ministrene saaledes enten tilintetgjorde Hjælpemidlerne eller opdyngede dem i Syden, til en faktisk Regering var indsat med Jefferson Davis som Præsident og Montgomery i Staten Alabama som Hovedstad. Derpaa maatte Secessionisterne udtræde af Ministeriet; de vare efter deres eget Udsagn blevne fremmede i det Land, som havde født dem. Loyale Mænd traadte i deres Sted. Der blev gjort Ende paa Forræderiet i Regeringens exekutive Departement, Brønden blev kastet til, efter at Barnet var druknet.

Under hele den bevægede Vinter 1860—61, da Sydens Beboere vare saa udfordrende, at de inden for deres Grænser ikke tilstedede Meningsytringer, som gik mod deres egne Anskuelser, lagdes der virkelig Mod for Dagen af dem, som vovede at optræde og bekjende deres Hengivenhed for Unionen. Omvendt fandtes i Norden Mænd, fremragende Mænd, som erklærede, at Regeringen ikke havde nogen Myndighed til at tvinge Syden til at underkaste sig Landets Love; hvis Norden dristede sig til at bringe Hære sammen og at sende dem mod Syden, skulde disse Hære komme til at gaa over Talernes Lig. Da Tiden nærmede sig, at den udvalgte Præsident skulde begive sig til Nationens Hovedstad

for at aflægge Embedsseden, holdt man Rejsen ikke sikker for ham som Privatmand, end sige som den udvalgte Præsident. I Steden for at kjøre i en særlig Vaggon og paa alle Stationer undervejs at modtage sine Vælgeres Lykønskninger, var han tvungen til at gjøre Holdt undervejs og lade sig smugle ind i Hovedstaden. Han forsvandt paa Rejsen for Publikums Blikke; det næste, Landet erfarede om ham, var Efterretningen om hans Ankomst til Hovedstaden; der herskede kun ringe Tvivl om, at han var bleven myrdet, hvis han havde vovet det Forsøg at tilbagelægge hele Rejsen offentlig.

Tyske Handelsforhold i Middelalderen. *)

I Middelalderen betragtede man ingenlunde Handelen som en Virksomhed, der var fælles for alle og under samme Betingelser tilkom alle Medlemmer af Riget; den var tvært imod et Enkeltgode for visse Kommuner og deres Lav, der ansaa sig fuldstændig berettigede til at behandle Nabokommuner som fjendtlige Konkurrenter, at unddrage dem alt, hvad der kunde love dem Fordel, og at tilegne sig alene de gunstige Betingelser for Handelen. Selve Staten tog sig i de fleste Tilfælde kun for saa vidt af Handelen, som den bragte Finanserne Fordel. Om en fælles Handelsret kunde der følgelig ikke være Tale. Forening stod imod Forening, Kommune mod Kommune, og støttet paa sin Stapelret søgte hver By at drage Markedet fra Omegnen over til sig uden at betænke, at en storslaaet Handel kun er mulig og kun giver Udsigt til Fordel, naar dens Strømninger uhindret kunne brede sig fra Vej til Vej, fra Flod til Flod og ud over Havet.

I Middelalderen var det paa Industriens Omraade alene de aarlige Markeder eller Messer, som inden for visse, lovlig bestemte Grænser bød en Lejlighed til en Slags Frihandel, hvori fremmede og indfødte kunde tage Del efter Behag, i stort og smaat, og netop ved denne ejendommelige Frihed fik Messerne en særlig Betydning. I de tyndt befolkede Stræk-

*) Efter Joh. Falke: Geschichte des deutschen Handels. Leipzig. 1859. I, 249–275.

ninger, som kun i utilstrækkelig Grad krydsedes af usikre Veje, afgave Markederne den eneste Mulighed for en større Menneskemasse til at tage aktiv Del i Handelen, til selv at kjøbe og sælge; fra den første Færd finde vi derfor ogsaa Markederne knyttede til enhver Begivenhed, som egnede sig til at hidlokke en mere talrig Folkemasse af alle Stænder. Man kunde i hine Tider ikke tænke sig nogen verdslig Forsamling uden kirkelige Fester og Messer, og disse gave det første Stød til en mere almindelig Samhandel; Marked og Messe tænkte man sig allerede i det sjette Aarhundrede som samhørende, og snart brugte man begge Ord i Flæng. De ældste og videst bekjendte Kirker laa i de større Stæder, og de kristne Hovedfester gave samtidig Landbefolkningen i Nabolaget Lejlighed til at gjøre deres Indkjøb for Huset, Hjemmet og Landbruget og til at sælge deres egne Frembringelser.

Foruden de kristne Hovedfester blev det ved senere byggede Kirker Kirkeindvielsesfesten og dens Helgeners Navnedage, som kaldte hele Omegnen til Marked og Messe og gave de heraf fremgaaende Aarsmesser Navnet, t. Ex. Peter-Paulsmessen i Naumburg eller Bartholomæusmessen i Frankfurt am Main. Ogsaa Synoderne, de gejstliges paabudte Sammenkomster, gave ofte Anledning til en Markedsfærdsel, og skaffede denne Navnet »Send«.

Allerede under Karolingerne rejste baade gejstlige og verdslige Klage mod det Misbrug, at Handelen begyndte allerede paa Kirkesøndagen, saa snart blot Domkirkens Døre vare lukkede, ja ofte allerede under de kirkelige Højtideligheder; men lige til den senere Middelalder holdt denne Sædvane sig dog i mangen Stad med et livligere Handelsrøre. En Frankfurter-Lov af 1352 forbyder at holde Bod umiddelbart foran eller i Kirkens Forgaard, for at ingen skal blive hindret i sin Kirkegang. De større, mere frie Torve omkring en Kirke frembøde ogsaa det gunstigste Rum for denne Smaahandel, som ikke kunde dynge sine Varer oven

paa hinanden i snævre, mørke Hvælvinger, men tvært imod vilde brede dem i Dagens Lys for den størst mulige Mængde kjøbelystne. I mange større Stæder har man den Dag i Dag Ulejlighed nok med at rense Kirkens Mure fra de vansirende Boder og Hytter.

Dog ogsaa de verdslige Stormænds Sammenkomster og Kejsernes midlertidige Ophold i deres Borge (Pfalz) i Ulm, Frankfurt, Gelnhausen, Goslar og mange andre opblomstrende Stæder og Flækker gave Anledning til et usædvanligt Forbrug af alle Haande Varer, som maatte hidskaffes fra nær og fjærn, og fremkaldte en Sammenstrømning af skue- og kjøbelystne Mennesker af alle Stænder og fra alle Egne. En Gjentagelse af slige Anledninger gjorde derpaa en slig Markedsfærdsel til en Sædvane, Sædvanen til en Ret, som det oprindelig ene var forbeholdt Rigets Overhoved at give lovlig Hævd, men som efterhaanden med den tyske Kejsers andre Højhedsrettigheder gik over til de verdslige og gejstlige Fyrster og sluttelig tjente dem som Middel til at hæve den ene Stad paa den andens Bekostning, til at skaffe sig selv nye Indtægtskilder. Tildelelsen af Markedsret skaffede vel aldrig en By et ganske nyt Marked; Markedsfærdselen var allerede en Kjendsgjerning, og Tildelelsen af Markedsretten kom blot til for at give de sædvansmæssige Bestemmelser Lovskraft og udstrække Landsherrens Beskyttelse over alle Deltagerne i Markedshandelen, over alle, som rejste der hen og der fra.

Foruden den alt bestaaende Markedsret fik en Stad hyppig endnu en eller anden Ret, som egnede sig til at hidlokke endnu flere Folk fra de omliggende Landsbyer. Saaledes gav Kejser Sigismund Staden Nürnberg Ret til paa en af Markedsdagene at udstille Rigsrelikvierne og Rigsklenodierne; denne Udstilling, som under kirkelige Højtideligheder foretoges af Bamberger-Biskoppen, hidlokkede i det 15de Aarhundrede Fyrster, Adelsmænd og Folk, ofte i stor Mængde og fra fjærne Egne.

Vilde en Konge eller en Landsherre give en By Markedsret, sendte han Byen som Tegn herpaa sin Handske og forbandt hermed den stadige Ret til et selvstændigt Politi-Opsyn og Lovgivningsmyndighed over Handels- og Næringsforhold, hyppig ogsaa Møntret. Naar Kongen eller Landsherren saaledes bortskjænkede Markedsret, overtog han hermed ogsaa Forpligtelse til at yde Markedet og dets Deltagere Rigets Værn og Fred, saa længe Markedet varede, at sikre de frem- og tilbagerejsende frit Lejde inden for en vis Tid og inden visse Grænser, og at straffe enhver, som tilføjede de rejsende nogen Men, med Fredløshed. Denne Markedsfred, Landsherrens Foged skulde opretholde, kaldes i Dokumenterne »Bann«, Bøderne kaldes »Bannpenningen«. I Markedstiden mistede Fejderetten for alle markedsrejsende sin Gyldighed, ja det var endog Kreditoren forbudt at fængsle Skyldneren eller beslaglægge hans Gods, saa snart denne deltog i Markedet, en Frihed, som strakte sig saa længe, til Markedsklokken ringede Markedet ud. At denne extraordinære Lejderet saaledes kunde blive selv den Handelsmand til Del, som nød det sletteste Rygte, affødte den Talemaade: »Naar Markedet ringes ind, kunne Tyve og Skjælme komme til Staden, til der ringes ud.«

Saa snart Markedshandelen skulde tage sin Begyndelse, blev der paa et Taarn eller en Port ophængt et Kors, en Fane eller et Skjold med Handskens Tegn, og saa længe de hang dér, var Markedsfriheden, Kongens Bann, gjældende for Kjøber og Sælger. Ogsaa Klokkeringning gav Signal til Markedstidens Begyndelse og Ophør; Markederne og Messerne udstrakte ikke blot deres Friheder over Markedspladsens Rum, men ogsaa Kjøbmandsgaardene og Privathusene aabnede under Markedstiden paa samme Betingelser deres Butiker og Hvælvinger for det tilstrømmende Folk.

Middelalderen skjelnede allerede tidlig mellem Grossister og Smaahandlere, mellem Kjøbmændene eller Kjøbherrerne og Kræmmerne, og begge Parter samledes i særlige Lav.

Alt i det 12te Aarhundrede finde vi Kjøbmandsgilder, som i kejserlige Dokumenter vandt Forrettigheder og Toldbegunstigelser, og sluttelig maatte enhver, der som Kjøbmand eller Kræmmer vilde drive Handel paa Markederne, være Medlem af et sligt Gilde. Selv mindre Handelsbyer som Höxter ved Weser havde deres Gilde og deres Kræmmergade. Disse Gilder spaltede sig atter i Bigilder efter de forskjellige Handelsgrene, i Søstæderne endog efter Handelsvejene. Saaledes fandtes der Gilder for Klædehandlere, Silkehandlere, Vexelerere, Krydderhandlere o. s. v., for Bergensfarere, Islandsfarere, Novgorodfarere o. s. v. Haandværkerne, som toge den ivrigste Del i Smaahandelen ved at falbyde deres Arbejdsfrembringelser, havde paa samme Maade spaltet sig i forskjellige Haandværkslav. Hvert Gilde og Lav beboede sin egen Gade, hver Vareart havde sine egne, for dem alene bestemte Markedsrum. Storhandelen vilde i de fleste Stæder helst præsentere sig i store, prægtige Kjøbmandsgaarde, som husede Kjøbmændenes Vareforraad, for saa vidt de ikke kunde forvares i Ejernes egne Huse. I Begyndelsen stode disse paa Herskabets Grund og betalte Leje til Ejerne; senere bleve de Stædernes Eje, og Lagerejerne eller Sælgerne svarede da Lejen til Staden.

Kræmmerne, Pengehandlerne, Haandværkerne og Sælgerne af Levnedsmidler havde enten faaet Torveplads anvist, hvor de udbøde deres Varer fra dækkede eller aabne Stader, eller ogsaa havde de Hvælvinger i deres Huse. Ogsaa Torvepladserne vare oprindelig Landsherrens Eje. Ofte vare disse Torve beliggende uden for eller ved Siden af Landsherrens Borg og maatte rimeligvis forlægges andenstedshen, saa snart Fyrsten var til Stede. Staderne og Hallerne vare anlagte i sammenhængende Rader rundt om Torvepladsen. De enkelte Boder gik lidt efter lidt over i visse Kræmmer- eller Haandværkerfamiliers private Eje, og det faldt derfor i senere Tider yderst vanskeligt at fjærne dem. Butikerne i Husene vare ofte saakaldte »Lauben«,

»Bislag«. De fremkom i de fleste Stæder ved Overbygning, i det anden Etage af Bygningen byggedes et godt Stykke ud over Stueetagen og ud paa Gaden og dernæst underbyggedes med Stenpiller eller Støttebjælker. Det saaledes indvundne dækkede Rum benyttede Husejeren enten selv til sit eget Varesalg, eller han udlejede det til en Medborger eller en fremmed. I det man byggede paa samme Maade Hus ved Hus, opstode dækkede Gange, Arkader. Denne Vane med Overbygninger medførte efterhaanden store Misbrug, i det Husenes anden Etage i snævre Gader rykkedes saa nær ind paa hinanden, at Solskinnet næppe kunde naa ned paa den helt overbyggede Gade. Byernes Bygningskommissioner fik derfor senere hen Ulejlighed nok med enten at fjærne disse Overbygninger helt og holden eller dog at holde dem inden visse Grænser.

Ogsaa Markedsretten maatte støtte den Egenkjærlighed, der saa ofte gjør sig gjældende i Middelalderens Handelsforhold. Hyppig uddelte Landsherren denne Rettighed ene og alene for at ophjælpe sin Kasse ved Lejde-, Told- og Markedspenge; omvendt søgte Byerne i Kappestrid med Nabobyerne at tilvende sig den udelukkende Fordel af Markedsretten. I denne Henseende herskede t. Ex. lange og heftige Stridigheder mellem den ældre Halle og den yngre, mere heldige Leipzig. Frankfurt udvirkede i Aaret 1337 af Kejser Ludvig Bayreren et Dokument, hvori det blandt andet hedder: »Vi bestemme for os og vore Efterkommere, at vi ikke ville give Staden Mainz eller nogen anden Stad Messer eller Markeder, som paa nogen Maade kunne være de tvende Messer eller Markeder i Frankfurt til Men.«

I Begyndelsen var Handelen paa Aarsmarkederne kun Smaahandel. Den enkelte kom her hid for at kjøbe ind til sit personlige og Hjemmets Behov, og Sammenhobningen af Varer var i Hovedsagen til Fordel for det omliggende Landskab; jo større Forhold den tyske Handel imidlertid antog, desto mere mangesidig blev Handelen paa Aarsmar-

kederne. Kjøbmanden og hans borgerlige Kunder vare ikke de eneste, som dreve Handel; ogsaa Kjøbmændene sluttede Forretninger indbyrdes og gjorde ofte storslaaede Bestillinger hos Handelsherrerne og Fabrikanterne. Medens Ott Ruland, en Ulmer-Kjøbmand, solgte Handsker parvis og Knive stykkevis, gjorde han Bestillinger til et Beløb af 20,000 Gylden hos Aachener-Klædefabrikanterne. Netop ad denne Vej hævede Messerne i de større, mere heldig beliggende Stæder, t. Ex. Frankfurt am Main, Braunschweig, Breslau, Prag, sig op over de mindre Aarsmarkeder; ved de Bestillinger og store Indkjøb, som foregik her, bleve Produkterne fra hele Landskaber og Riger omsatte, og i det disse Markeder stævnede Kjøbmænd og Varer sammen fra alle Egne, gave de ogsaa et virksomt Bidrag til den daglige Omsætning. Den samme Lejlighed gjorde dem ogsaa til de egentlige Steder for Betaling og Afregning, da hverken Indkjøbene i det store eller de større Bestillinger strax bleve betalte med rede Penge.

Udelukkende for den egentlige Smaahandel vare de ugentlige Markeder bestemte; der var sædvanligvis tre Markedsdage om Ugen, paa hvilke Beboerne fra det nærliggende Landskab maatte bringe Frembringelserne af deres Arbejde, Produkterne af Kvægavlen, af Ager- og Havebruget, af Jagten og hver Art hjemlig Flid til Staden og turde falbyde dem til visse Timer og paa visse Pladser. Mange Næringsmidler, Grønt, Frugt o. s. v. turde ogsaa indbringes daglig. Hver Art af disse Varer fik en særlig, efter sig opkaldt Torveplads anvist. Alle Stæder havde deres Grønt-, Urte-, Frugt- og Mælketorv, deres Fisketorv for ferske Fisk og for Saltfisk, hvor alle Arter tørrede, saltede og røgede Fiske falbødes, deres Korn-, Halm- og Høtorve o. s. v. De sydtyske Byer havde ogsaa deres særlige, livlig besøgte Vintorve med en Vinkjælder til Opbevaring af den usolgte Vin. I mangen Stad var Vinhandelen saa levende, at der t. Ex. i Nürnberg, som dog slet ikke ligger i det egentlige

Vinland, om Torsdagen ofte kunde holde flere end hundrede Vogne med rhinske, franske, Neckar- og Taubervine, som hver havde sit særlige Stade; selv østerrigske og ungarske Vine kom op ad Donau til disse Markedsdage. Stæder, som havde et skovrigt, for Træhandelen gunstigt Opland, havde store Brændetorve. Paa de ugentlige Markeder var Handelen i stort ligefrem forbudt. I en württembergsk Torveordning befales: »Enhver skal kunne kjøbe Frugter (ɔ: Korn) til sin Husholdning, ogsaa Bageren til sin Bagning, Værten til sin Gjæsterering; dog skulle de ikke under dette Skin kjøbe Frugter, som de igjen sælge til deres Fordel; den, som findes falsk og bedragerisk heri, skal straffes af Øvrigheden efter sin Brødes Størrelse.«

Hver Stad vaagede omhyggelig over sit Torv ved nøjagtig udviklede Politiforanstaltninger. Midtpunktet af de paagjældende Indretninger udgjorde de offentlige Vægte, Tvangsvægtene (»die Fronwage«), af hvilke hver Stad sædvanlig ejede tvende, en større og en mindre, og som havde til Formaal at hindre ethvert Bedrag ved Kjøb i større Mængder. I hver Stad var derfor bestemt forordnet og fastsat for hver Art Varer, hvor mange Pund og hvilket Maal der turde vejes og sælges i Hjemmet eller skulde til den offentlige Vejerbod. Salzburger-Torveordenen fastsatte: »Af de Varer, en Borger ejer, skal han hjemme ikke sælge mere end en Kvart Centner; hvad der gaar herover, skal paa Tvangsvægten; fremmede skulle bringe alt paa Tvangsvægten.« Ved Tvangsvægten, ogsaa kaldet Byvægten, vare ansatte følgende Bestillingsmænd: Vejermesteren, de edsvorne Medhjælpere og Dragerne.

Markedspolitiet havde sin største Opmærksomhed henvendt paa Vareskuet, paa Tilsynet med alle indkomne Varer saa vel som paa Salgsgjenstandene fra de indfødte Haandværkere, t. Ex. Bagerne, Slagterne, Bryggerne o. s. v. Overalt vare særlige Embedsmænd edsvorne til dette Vareskue, og intet turde sælges, som de ikke havde prøvet og om muligt

forsynet med et Tegn. De skulde fremfor alt vaage over og hindre Varernes Forfalskning, Nærings- og Lægemidlernes Tilsætning med skadelige Substanser, ethvert Bedrag i Maal og Vægt. Ved større Kjøb foregik Skuet strax sammen med Afvejningen paa Byvægten; hos Kræmmerne, hos Forhandlerne af Levnedsmidler, hos Kroværterne foregik Skuet hjemme, ved Uge- og Aarsmarkederne i Boderne og Hvælvingerne paa Torvepladserne. I Nürnberg blev Brødet fra enkelte Bagere ofte uventet hentet af Bysvendene til Politiets Eftersyn. I Wien, Regensburg og andre Stæder bleve bedrageriske Bagere ved Forseelsens Gjentagelse »dyppede« i Vand, i Zürich bleve de paa en lang Stang, den saakaldte »Schnelle«, neddykkede i en Pøl. Angaaende Kjødskuet i Nürnberg findes i et gammelt Digt følgende Beretning:

Der Fleischkauf ist also bestellt:
Schlägt man eine Kuh oder Stier,
So sind dazu zwei oder vier,
Die das Fleisch schätzen gar eben,
Wie man jeglichs Pfund soll geben.
Um drei Pfennig oder um zween;
Muss an einem Bret gemalet stehn
Das Geld und auch das Tier dabei,
So sieht auch jeder, was es sei,
Und die Leut nicht schätz für Narren,
Verkaufet Kuhfleisch für Farren.

Kalve, som endnu ikke havde otte Tænder, kastedes i Pegnitz. Ved Skuet over salt Flæsk bleve Tønderne indbrændte med Byvaabnet, slette Tønder opbrændte. I Aaret 1407 blev en Sælger af daarlig udblødt Stokfisk forvist paa et Aar fra Staden, 1411 opbrændtes 13 Pund forfalsket Safran. Tilsynet med Krydderier blev i den senere Tid i Nürnberg udviklet med særlig Omhu; thi Nürnberg var paa Grund af sin Deltagelse i den levantiske Handel stadig en vigtig Stapelstad i Sydtyskland for Krydderhandelen.

Angaaende Vinen og Vinudskjænkningen finder man i Nürnberg allerede i det trettende Aarhundrede skarpe Love

og strænge Straffe mod Forfalskning af Vinen. I Aaret 1409 blev Herman Echter forvíst paa fem Aar fra Staden, fordi han havde lært andre Vinforfalskning, og hyppig lod man Vinen løbe i Pegnitz. Saa længe Vinen laa til Klarning, tillod Raadet dog at tilsætte Vinen med Mælk og med Svovl, til hvert Fad et Lod. Vinprøven skete paa følgende Maade: Trende af Raadet edfæstede Mænd maatte selv lade hente en Kande fra hver Vært, som vilde sælge Vin; paa Kanden var Prisen skreven med Kridt, og Værtens Navn hemmelig i Bunden, for at ingen Begunstigelse skulde finde Sted. Vin-Dommerne sade i et Værelse paa Raadhuset og lode de hidbragte Kander stille op paa et skakbrætlignende, tavlet Bord, ordnede efter Prisens Højde. Den Vin, som var befunden bedst, blev derpaa med Værtens Navn og Prisen opslaaet paa en Tavle paa Fattighuset, til Skue for alle og enhver.

Lignende Foranstaltninger træffe vi i de øvrige syd- og mellemtyske Stæder, og paa alle Hansaens Torvepladser. Selv Hansedagen, den daværende, mest storslaaede Myndighed i tyske Handelssager, havde paa det alvorligste sin Opmærksomhed henvendt paa alle de Varer, som kom i Handelen; den paamindede og straffede de Byer, som bragte for smaa Tønder, for korte og alt for stærkt udstrammede Tøjer eller slet forarbejdet Lærred i Handelen; den foreskrev Størrelsen af Maal og Vægt og bestemte Mønstre for de enkelte Varegrene, den udstedte Forordninger angaaende Størrelsen og Brugen af de til Fiskefangst tjenende Net og afsluttede med nærboende Handelsfolk Traktater angaaende Vareskuers Indførelse hos dem. I Danzig var der 1378 ansat otte Betjente til Vareprøvning. Særlig Tømmer og alle Skovprodukter, Aske, Tjære og Beg, ogsaa Hamp, Hør og Garn vare her underkastede et strængt gjennemført Skue.

Slig Prøvelse var den Garanti, Handelen havde paataget sig med Hensyn til Varernes Godhed, Værdi og Vægt over

for den kjøbende og brugende Del af Befolkningen, og saa længe disse Bestemmelser haandhævedes med Billighed og Fasthed, bidroge de visselig meget til at udbrede og holde den Plads i godt Ry, der ved sin gunstige Beliggenhed og det omliggende Landskab havde faaet en Slags Monopol paa en særlig Varegren.

De vigtigste Begivenheder i Aaret 1887.

De tre nordiske Riger.

1.

Den 7nde Januar 1887 gjenoptog Danmarks Rigsdag efter Juleferien sine Møder; men efter at Finansudvalgets Betænkning under det første Møde var bleven omdelt i Folkethinget, opløstes dette allerede Dagen efter ved et kongeligt aabent Brev af 8nde, hvori det hedder, at »den af Folkethingets Finansudvalg nu afgivne Betænkning . . . ikke levner os noget Haab om, at der ved fortsat Forhandling med det nuværende Folkething kan opnaas Enighed om Finansloven«, medens det haabes, »at der efter Foretagelsen af de nye Valg til Folkethinget kan gives Rigsdagen tilstrækkelig Tid til inden Finansaarets Udløb at tilendebringe en fornyet Behandling af Finanslovforslaget«. Af Ministeriets »allerunderdanigste Forestilling« til Kongen, ligeledes af 8nde, men først bekjendtgjort i Ministerialtidende af 20nde Januar, ses det, at det særlig gjaldt for Ministeriet at fastholde den Betragtning, at de foreløbige Love, hvortil Udvalgsflertallet foreslog at nægte Bevillinger, ikke vare »bortfaldne ved den Omstændighed, at Rigsdagssamlingens Slutning paafulgte, uden at deres Behandling var tilendebragt« (nemlig i Landsthinget, som endnu ikke

havde oversendt dem til Folkethinget). »Men lige saa lidt som Regeringen vil kunne lade sig paatvinge den nævnte Opfattelse af Folkethingets Flertal, lige saa lidt kan det tænkes, at Landsthinget vil kunne gaa ind paa den, da dette Thing baade ved at tage de nævnte foreløbige Love under Behandling som forelagte i Henhold til Grundlovens § 25 og ved mangfoldige under Forhandlingerne fremkomne Udtalelser tilstrækkelig har lagt for Dagen, at det ikke anser dem for ugyldige eller bortfaldne«. Ikke mindre stærkt end disse Bevillinger fastholdt Ministeriet dem, som følge af andre imod Folkethingets Indsigelse begyndte Foranstaltninger, bl. a. til Befæstningsværker omkring Kjøbenhavn og til de yderligere deraf følgende Udgifter. Bl. a. havde Krigsministeriet forlangt bevilget 625,000 Kroner som andet Bidrag til Bestykning af provisorisk opførte Kystbatterier, hvoraf første Bidrag, 800,000 Kr., allerede provisorisk vare brugte. »For den samlede Sum af disse to Bidrag«, hedder det, »er Skytset bestilt hos Firmaet Krupp i Essen at levere næste Finansaar. Det er selvfølgelig oplyst for Finansudvalget, at Skytset er bestilt og skal betales i Begyndelsen af næste Finansaar; men alligevel foreslaas Posten nægtet, og Staten skal tvinges til Kontraktbrud og afskæres fra at faa det færdige Skyts udleveret, skjønt allerede betydelige Afdrag paa Kjøbesummen ere betalte«. Opløsningen tilraades derfor Kongen, »da intet vil vindes« ved at forhandle videre med »det nuværende Folkething«, men Tiden kun »henslæbes med unyttige og ophidsende Debatter«. Vel kan Ministeriet ikke vide, om det vil lykkes at komme overens med et nyt Folkething; men dersom »Maalet ikke naas«, kan Ministeriet berolige sig med at have forsøgt ethvert Middel dertil. Opnaaelsen af en regelmæssig Finanslov er for Ministeriet »Hovedsagen; at Rigsdagens øvrige Arbejder ville afbrydes ved Folkethingets Opløsning«, er der efter Ministeriets Mening saa meget mindre Grund til at bryde sig om, som »Folkethingets Behandling af de Lov-

forslag, der for Tiden foreligge i dette Thing, ikke vidner om nogen stor Iver for at tilvejebringe praktiske Resultater«.

Da de nye Valg allerede skulde foretages den 28de Januar, var Valgkampen kun kort, men varm. Udfaldet blev, at Regeringspartiet igjen vandt den samme Styrke som før det sidste Valg (af 25de Juni 1884), ved hvilket det var blevet indskrænket fra en Fjerdedel til en Femtedel af Thingets samlede Medlemstal. Da dertil senere kom en regeringsvenlig Repræsentant for Færøerne, blev Forholdet 27 mod 75. Af de 8 Kredse, der saaledes ved Valget 1887 gik over fra Oppositionen til Regeringen, erobredes dog kun 3 fra det egentlige Venstre; Mandefaldet traf mest oppositionelle Folkethingsmænd uden for Venstrepartiet. De kjøbenhavnske Socialdemokrater mistede deres ene Repræsentant og vare meget nær ved at miste den anden. I Hovedstaden var Valgkampen usædvanlig varm; for første Gang var der navnlig Afstemning i alle 9 Kredse, og der blev paa Regeringskandidater afgivet i alt c. 17,000 Stemmer, paa Oppositionskandidater c. 14,000. Regeringspartiet vandt 2 af de 3 forrige Valgdag tabte Pladser tilbage, og Fremgangen i dets samlede Stemmetal havde været 5400, men i Oppositionen næppe 2800. Som Tegn paa Valgkampens Hede i det hele Land kan anføres, at kun i 4 af alle 102 Kredse valgtes ved Kaaring alene, medens paa den foregaaende almindelige Valgdag (1884) i mindst en Fjerdedel af Kredsene (27) Valget afgjordes ved Kaaring.

Allerede den 1ste Februar samledes Rigsdagen atter. Ved Folkethingets Prøvelse af Valgene fandt flere Udsættelser Sted; men alle de udsatte Valg bleve dog godkjendte, da Mislighederne — Valgtryk og lign. — ikke kunde bevises at have haft afgjørende Indflydelse paa Valgenes Udfald. Saa vel Finanslovforslaget som de samme — og endnu flere — Lovforslag, hvis Behandling i Folkethinget dettes Opløsning havde afbrudt en Maaneds Tid, bleve paa ny forelagte i samme eller en ikkun uvæsentlig ændret

Skikkelse, og Thinget bragte dem med en usædvanlig Arbejdsiver meget snart til det samme Trin af Behandlingen som inden Opløsningen. Heller ikke ændrede Finansudvalget i noget væsentligt Punkt sin inden Opløsningen indtagne Stilling, og Thinget fulgte Udvalget baade ved anden Behandling af Finansloven, som begyndte den 4de Marts, og ved tredje Behandling, som fandt Sted den 23de og 24de Marts. Landsthinget foretog første Behandling den 26de og nedsatte et Udvalg, som afgav Betænkning saa hurtig, at anden Behandling allerede kunde finde Sted den 30te. Derimod blev der ikke Tid til tredje Behandling, da man ikke vilde bruge det tidligere anvendte Middel: at vedtage en midlertidig Finanslov. Til et Forsøg i denne Retning fandt Regeringspartiet saa meget mindre Grund, som det — ved Samtaler under Haanden, hvorom mere i det følgende — var blevet klart for begge Partier, at ingen Overenskomst mellem Thingene om Finansloven var mulig. Regeringen vilde ikke opgive Fortsættelsen af Kjøbenhavns Befæstning, lige saa lidt som den vilde frafalde sit Krav paa Bevillinger til de andre provisoriske Love, og Folkethinget kunde ikke komme til at tage Stilling til disse Love paa en for Regeringen gyldig Maade, saa længe Landsthinget beholdt dem. Med Hensyn hertil udtalte Landsthingets Formand Liebe i Slutningsmødet den 1ste April, at »disse Sager overhovedet jo ikke have kunnet komme til en anden og tredje Behandling her i Salen, — — i det Udvalgene havde fundet det nødvendigt vedblivende at beskæftige sig dermed, selvfølgelig under Tilslutning fra eller i alt Fald indirekte Billigelse af de paagjældende Ministre og jo upaatvivlelig ogsaa i Samstemning med Flertallet her i Thinget«.

Derimod udtalte Folkethingets Formand Høgsbro i Slutningsmødet »en levende Beklagelse af, at Frugten af Thingets anstrængende og ihærdige Arbejde for en ikke ringe Del er forspildt, dels ved den vilkaarlige Opløsning af det midt under dette Arbejde, og dels ved den nu fore-

staaende bratte Afbrydelse af den gjenoptagne Forhandling, uden at der endog er skaffet Tid til, at Finansloven kunde gjennemgaa de i Grundloven foreskrevne Behandlingstrin«. Gjennem Landsthingets Afstemninger ved Finanslovforslagets anden Behandling havde nemlig Regeringen i alt væsentligt faaet sine Ønsker fyldestgjorte og derved Grundlaget for en ny provisorisk Finanslov givet.

Efter at Rigsdagen var sluttet den 1ste April, udstedte Regeringen en ny provisorisk Finanslov, — en Begivenhed, der nu havde gjentaget sig saa ofte siden 1877 og især siden 1885, at den hengled næsten lydløst. Paa Grund af denne Lov, hvis Ordlyd var den sædvanlige siden 1885, begyndte den 20nde April i Ministerialtidende Kundgjørelsen af de forskjellige Ministeriers Budgetter, paa hvilke Regeringen havde bevilget sig 7—8 Millioner Kroner ud over, hvad begge Rigsdagens Thing havde været enige om; især var Stigningen stor paa de militære Budgetter.

Paa den almindelige Lovgivnings Omraade vare Frugterne paa Grund af Omstændighederne selvfølgelig ikke meget store; men en Fremgang fra den foregaaende Samling, hvis »Visnepolitik« nu var ophørt, var dog tydelig. Samlingen 1885—86 havde varet 72 Dage og haft 41 Lovforslag til Behandling, af hvilke kun ét blev til Lov; medens Samlingen 1886—87 varede 157 Dage og havde 84 Lovforslag til Behandling (til Dels i 37 Udvalg), af hvilke 31 ophøjedes til Love. Blandt disse maa nævnes: Lov af 8nde Januar 1887 om Ophævelse af Forordning af 14nde Oktober 1773 om Selvejendoms Arv paa Bornholm, hvorved endelig den danske Arvelovgivnings almindelige Regler fuldstændig kom til at gjælde i denne Landsdel; Lov af 29nde Marts om Laan til Ombygning af overbebyggede og usunde Bydele i Kjøbenhavn og Kjøbstæderne og Opførelse af Arbejderboliger, hvilken Lovs første Del udløber med Udgangen af 1889 og sidste Del 1897; Lov af 1ste April om Beskatningen af Brændevinsbrænding, hvorved et væsentligt Fremskridt er

gjort med Hensyn til Beskatningsmaaden; Lov af 1ste April om Ophævelse af Skibsafgiften for udgaaende samt om Kreditoplagsret og Udførselsgodtgjørelse for indenlandsk Roesukker; Lov af 1ste April sigtende til at lette Konverteringen af Prioritetslaan i faste Ejendomme; Lov af 1ste April om Foranstaltninger til Husdyravlens og Husdyrbrugens Fremme; Lov af 1ste April om Tilvejebringelsen af Tegninger og Overslag til Gjenopførelsen af Christiansborg Slot; Lov af 1ste April om Foranstaltninger mod Oldenborrer; Lov om Forandring i og Tillæg til Lov af 19nde Februar 1861 om en Omordning af de kommunale Skatter i Kjøbenhavn, hvorved især Ligningen forbedres, og Forslag til en ny Lov bebudes inden Udgangen af 1890; Lov af 1ste April om Opførelsen af en ny Geværfabrik, og Lov af 15nde April om Ændringer i Konkursloven.

Den 15nde April 1887 udstedtes: »Foreløbig Lov om Ophævelsen af foreløbig Lov af 5te Maj 1885 angaaende Forholdsregler for at hindre Misbrug af den uindskrænkede Adgang til at anskaffe Vaaben og øve sig i disses Brug«, hvorved altsaa den saakaldte Riffellov blev ophævet med den Begrundelse, at »det ikke længere anses fornødent at opretholde Indskrænkninger«, som den provisoriske Lov af 5te Maj 1885 havde fastsat. Dette Skridt fra Regeringens Side maa ses i Forbindelse med den Stemning, som til en vis Grad havde gjort sig gjældende under Landsthingets Behandling af Finanslovforslaget nogle Uger før, og denne Stemning var atter paavirket af et Fremtidshensyn, Hensynet til, at Aaret 1888 maatte betragtes som et Festaar for Danmark. Foruden den nordiske Udstilling, som allerede nu forberedtes, vilde der i dette Aar findes 3 Mærkedage: den 8nde April, da Kongen fyldte 70 Aar, den 20nde Juni, Hundredaarsdagen efter Stavnsbaandets Løsning, og den 15nde November, 25-Aarsdagen efter Kongens Regeringstiltrædelse. Fra flere Sider ønskede man, at Højtideligholdelsen af disse Mærkedage ikke skulde forstyrres af Uenigheden mellem de

politiske Partier. Derfor var der hos en stor Del af Landsthinget en Tilbøjelighed til at ønske de paatænkte foreløbige Bevillinger til Befæstningsarbejderne ved Kjøbenhavn saa rigelige, at disse kunde være i det mindste indtil videre afsluttede i Løbet af Finansaaret 1887—88, saa at det følgende Finanslovforslag kunde holdes frit for Bevillinger i samme Retning, og derved Muligheden lettes for en fra alle Sider som grundlovhjemlet anerkjendt Finanslov for 1888—89.

I Forbindelse hermed staa ogsaa de private Forhandlinger, som i den sidste Halvdel af Marts havde været indledede i Rigsdagskredse, først imellem Folkethingsmændene Grev Holstein-Ledreborg og General Tvermoes, og senere gjennem disse imellem Bojsen og Hørup paa Oppositionens, og Ministrene Estrup og Nellemann paa Regeringens Side. Disse private Samtaler førte ikke til noget praktisk Resultat; men den private Forhandling fik et offentligt Efterspil, hvis politiske Følger bleve meget langvarige. Den gav navnlig for det første Anledning til, at Folkethingets Formand Berg, inden han sluttede Thingets Møde den 30te Marts, meddelte, at han »af politiske Grunde« ønskede at fratræde som Formand, og satte Valget af sin Efterfølger paa Dagsordenen for den næste Dag. At den private Forhandling var bleven ført, uden at han — Folkethingets, men ikke længere Venstrepartiets Formand, — var indviet deri, var dog næppe mere end den ydre Anledning til, at Berg opgav Forsædet. Den virkelige Grund var snarere den, at han misbilligede Oppositionens siden Slutningen af Samlingen 1885—86 mer og mer aabenbart tilkjendegivne Forandring af den tidligere af ham ledede »Taktik«, og at han derfor ikke udadtil vilde repræsentere et Folkething, hvis store Flertal nu fulgte en anden Ledelse.

Til Bergs Efterfølger som Folkethingets Formand valgtes den 31te Marts den første Viceformand Høgsbro med 59 af 81 afgivne Stemmer; 22 faldt paa Regerings-

partiets Kandidat, General Thomsen, og 2 Stemmesedler vare blanke. Dagen efter blev den ledig blevne Plads som Viceformand besat med Bojsen.

De ovennævnte frugtesløse Forhandlinger imellem to Ministre og to Folkethingsmænd gave dernæst Anledning til en indbyrdes Strid i Oppositionspartiet. Den begyndte i Provinspressen og fandt senere i Sommerens Løb sit ydre Udtryk ved, at »Morgenbladet«, det kjøbenhavnske Dagblad, som stod Berg nærmest, skiftede Redaktion den 5te Avgust; derefter hørte dette Blad til Bergs Modstandere med Hensyn til Spørgsmaalet om Oppositionens Taktik. Hovedangrebet paa denne blev paa Sommerens politiske Møder aabnet af Berg i Kolding den 12te Juni, og derefter indfandt han sig ved flere og flere Møder, hvor han kunde finde tidligere Meningsfæller, som han offentlig bekæmpede. Derfor indskrænkede Oppositionen omtrent fra Midten af Juli sine politiske Møder saa meget som muligt, da den ønskede at undgaa indbyrdes Strid i Modstandernes Nærværelse. Derimod fandt der flere festlige Udflugter og Sammenkomster Sted i Sommerens Løb.

Af de Møder og Udstillinger, som fandt Sted i Tiden imellem Rigsdagens Slutning og Gjenaabning, skulle følgende nævnes. Den 25nde Maj aabnedes en Sang- og Sirfugleudstilling i Kjøbenhavn, og sammesteds den 28nde Juni det 5te almindelige danske Skovbrugsmøde. Den 3dje Avgust holdtes det andet danske Organistmøde i Kjøbenhavn, og den 25nde Avgust aabnedes det 19nde danske Lægemøde i Odense. Den 11te—13nde September fandt en Biavlsudstilling Sted i Kjøbenhavn, og i nogle af de Dage, da Kirkeraadet fra den 12te til den 22nde September var samlet i Hovedstaden, holdtes der ogsaa et kirkeligt Møde (13nde—15nde). — I Anledning af Chicagos 50-Aars Jubelfest rejste efter Indbydelse en Del danske Militære under Ledelse af Oberst Madsen den 14nde September til Nordamerika; men det viste sig, at man her havde forvexlet en privat Hen-

vendelse med en officiel Indbydelse. Dog mødte de rejsende fra forskjellig Side saa megen Opmærksomhed under Opholdet i de forenede Stater, at Rejsen ikke var spildt.

Den 3dje Oktober 1887 begyndte den 40nde ordentlige Rigsdag. Dagen efter fremlagde Finansminister Estrup i Folkethinget — foruden Finanslovforslaget — den provisoriske Finanslov, som var udstedt den 1ste April, medens næste Dag Justitsminister Nellemann fremsatte for Landsthinget de 4 af ham medunderskrevne provisoriske Love, da deres Behandling ikke var bleven tilendebragt i forrige Samling, og den 7nde Oktober fremsatte Krigsminister Bahnson ligeledes i Landsthinget den provisoriske Gendarmerilov af 27nde Oktober 1885. Den 17nde Oktober fremsatte endelig Justitsminister Nellemann i Landsthinget og den 19nde i Folkethinget den provisoriske Riffellov af 5te Maj 1885 saa vel som den af 15nde April 1887, hvorved hin var ophævet.

Da Oppositionens Ordførere i Folkethinget atter og atter i de foregaaende Aar havde bebrejdet Regeringen, at den tøvede med at fremlægge de efter Samlingens Slutning udstedte provisoriske Finanslove, maatte de indrømme, at Regeringen nu havde handlet korrekt ved at fremlægge dem strax; men Oppositionen beklagede, at Rigsdagen derved fik Vanskelighed ved at forhandle i Ro. Foreløbig havde dette fra flere Sider uventede Skridt fra Regeringens Side dog ingen mærkelig Indflydelse paa Folkethingets Arbejde, i det Finanslovforslaget for 1888—89 underkastedes en saglig Behandling i Dagene fra den 11te til den 14nde Oktober, da dets Overgang til anden Behandling og Henvisning til det sædvanlige Finansudvalg vedtoges uden Afstemning. Forhandlingens Ro forstyrredes kun ved at den forhenværende Formand Berg angreb sine tidligere Meningsfæller og vel opfordrede til at behandle Finanslovforslaget saglig, men med den Forudbestemmelse, at det skulde forkastes efter tredje Behandling.

Berg ophørte at være Medlem af Bestyrelsen for »Folkethingets Venstre«, men ikke af Partiet, og i dette forblev ogsaa den mindre Gruppe paa en halv Snes Medlemmer, som endnu fulgte ham. Ved Hjælp af »Aftenbladet« søgte han fra Oktober Maaneds Begyndelse at paavirke den øvrige Opposition til Fordel for sine fra dens Flertal afvigende Meninger. Hvor stor Tilslutning han endnu havde i Befolkningen, kunde vanskelig skjønnes, og denne Splittelse i Oppositionens egne Rækker gjorde en samlet og fast Optræden meget vanskelig for den. Den valgte derfor den Taktik, som syntes bedst at stemme med Fortiden, naar første Gang den provisoriske Finanslov forelaa i en Rigsdagssamling, da at forkaste den. Da derfor Forhandlingerne om den begyndte den 17nde Oktober, anbefalede Holstein-Ledreborg Folkethinget »ligesom tidligere at nægte Sagens Overgang til anden Behandling«. I Haab om en bedre Løsning af Knuden foreslog Klein den 18nde, at Behandlingen standsedes, og Sagen henvistes til et Udvalg; men dette Forslag forkastedes med 68 Stemmer imod 25. Den 19nde Oktober forkastedes Sagens Overgang til anden Behandling ligeledes med 68 Stemmer imod 25, hvorefter Rigsdagens Møder den 20nde Oktober udsattes til den 5te December. Samme Dag udstedtes en ny provisorisk Finanslov af samme Indhold som den nys forkastede.

Blandt Begivenhederne i Tiden, indtil Rigsdagen atter samledes, skal blot nævnes, at den 15nde November aabnedes den næppe en Mil lange Jærnvej fra Ribe til Landgrænsen, og at den 22nde November højtideligholdtes den store Sprogforsker Rasmus Christian Rasks 100-Aarsfest dels paa Universitetet i Kjøbenhavn, dels i hans Fødeby Brændekilde i Fyn, hvor hans Mindesmærke blev afsløret. — Mellemtiden benyttedes ogsaa til politiske Møder, blandt hvilke Venstres saakaldte Delegeretmøder især vakte Opmærksomhed, skjønt de ikke vare offentlige. Venstres Bestyrelse havde nemlig ønsket at samles i snævrere private Kredse med

Venstreforeningernes Kreds- og Sognebestyrelser for at bidrage sit til fuld Forstaaelse om den politiske Stilling. Om end disse Møder viste, at Visnepolitiken endnu havde en Del Tilslutning i Befolkningen, var dog Stemningen for den i de sidste Samlinger førte Forhandlingspolitik langt overvejende.

Da Rigsdagen gjenoptog sine Møder den 5te December, anmeldtes der ikke fra Regeringens Side noget om en nær forestaaende Fremlæggelse af den sidste provisoriske Finanslov af 20nde Oktober. Den forelagdes derefter privat af Holstein-Ledreborg og forkastedes med 66 Stemmer mod 17 (Klein stemte ikke); men da den paa ny fremlagdes af Finansminister Estrup den 17nde December, henvistes den med 73 Stemmer mod 9 (Bergs Gruppe) til Finansudvalget, fra hvilket man ikke senere i Løbet af Samlingen hørte noget om den. I øvrigt var Rigsdagens Arbejde i de Par Uger, den inden Jul holdt Møder, især optaget af Forhandlinger om den Landbruget truende saakaldte Svinedifteritis. Da denne ondartede Sygdom var udbrudt paa forskjellige Steder i Sverige, blev det den 29nde Oktober indtil videre forbudt der fra her til Landet at indføre levende Svin eller raa Dele af dette Dyr. Ved en Kundgjørelse af 7nde November bleve Forskrifterne i Lov af 29nde December 1857 om ondartede smitsomme Sygdomme hos Husdyrene udvidede til Svinedifteritis. Næste Dag blev det paa Grund af nogle i Kjøbenhavns Omegn indtrufne Tilfælde, forbudt at indføre levende Svin fra Kjøbenhavns Amts nordre og søndre Birk samt Amager saa vel til de øvrige Dele af Landet som til Udlandet. Den 25nde forbødes alt Salg eller anden Afhændelse af Svin og Grise ved Markeder og paa Torvedage indtil videre. Den 29nde blev det forbudt at overføre levende Svin og Grise mellem de forskjellige danske Landsdele. Denne kraftige Optræden fra Indenrigsminister Ingerslevs Side blev støttet af Rigsdagen, saa snart den havde gjenoptaget sine Møder. Et for den fremsat Lov-

forslag blev fremmet saa hurtig, at Kongen allerede den 14nde December kunde stadfæste en ny Lov om Foranstaltninger mod Svinedifteritis. Dens Varighed begrænsedes imidlertid med den 1ste Januar 1889, inden hvilken Tid en mere omfattende Lov skal udkomme.

Af danske, døde i Aaret 1887, kunne nævnes: de forhenværende Ministre Biskop Detlev Gothard Monrad, † 28nde Marts, Wolfgang v. Haffner, † 28nde April og Hans Rasmussen Carlsen, † 2den Juli; den af sine store Gaver til offentlige Øjemed navnkundige Brygger Jacob Christian Jacobsen, † i Rom 30te April; Sejrherren ved Helgoland Admiral Edouard Suenson, † 16nde Maj; Landsthingsmand, Nationalbankdirektør Werner Jesper Andreas Ussing, † 2den December; Boghandler Frederik Vilhelm Hegel, † 27nde December; Forfatterne Meyer Aron Goldschmidt, † 15nde Avgust, og Valdemar Adolf Thisted, † 14nde Oktober; Filologen Poul Hagerup Tregder, † 21de Maj, og Astronomen Hans Carl Frederik Christian Schiellerup, † 13nde November.

I Sønderjylland fortsatte de danske Slesvigere deres udholdende Modstand mod det stadig mere trykkende tyske Herredømme, som viste sig i de talrige Udvisninger, i Fængselsstraffe mod danske Redaktører, især mod Redaktøren af Flensborg Avis, Jessen, som i Efteraaret 1887 atter maatte vandre i Fængsel, og Fortrængelsen af det danske Sprog fra Skoler, Kredsdage o. s. v.

Islands Althing blev ved aabent Brev af 18nde Februar sammenkaldt til en ordentlig Samling, som skulde begynde den 1ste Juli, og da det kunde formodes, at Thinget vilde faa meget Arbejde, blev Landshøvdingen den 8nde Juni bemyndiget til at forlænge Samlingen 14 Dage ud over den ved Forfatningsloven bestemte Tid af 6 Uger. Samlingen sluttedes derfor først den 26nde Avgust efter et anstrængt Arbejde. Af de 63 Lovforslag, som behandledes, bleve 28 vedtagne, medens 5 ikke bleve færdige, og 30 forkastedes. Den 4de November stadfæstede Kongen 10 af

de Love, som Althinget havde vedtaget, først og fremmest Finansloven for Aarene 1888 og 89, ved hvis Behandling den yderste Sparsommelighed har gjort sig gjældende, nærmest af Hensyn til de for Island saa uheldige økonomiske Aar. Den vigtige Lov om Pant, som Regeringen havde forelagt, blev betydelig ændret med særlige islandske Forhold for Øje, inden den blev endelig vedtagen, og det samme gjælder til Dels om den udførlige Lov om Exekution. Ved Lov om Fattigunderstøttelse og Forsorgelse søgte man at lette den voxende Fattigbyrde. Den 10nde November stadfæstedes en ny Lov om Vejvæsenet, og den 2den December en Lov om Spekulanthandel, som tillod imod en Bevilling at handle fra Skib uden for de avtoriserede Havne. Den islandske Forfatningssag blev atter paa dette Althing optagen ved privat Indbringelse. Gjennemsynet af Forfatningen blev i Thingets nederste Afdeling vedtaget med overvejende Flertal; men i øverste Afdeling naaede Sagen kun til Overgang til anden Behandling. Da denne Afdeling kun tæller 6 folkevalgte Medlemmer ved Siden af 6 kongevalgte, foresloges det, at de førstes Tal skulde forøges til 9.

Paa de vestindiske Øer var Aarets vigtigste Begivenhed Opløsningen af St. Croix' Fællessukkerkogeriers Aktieselskab (den 29nde November), hvorefter Finansminister Estrup den 3dje Marts 1888 i Folkethinget fremsatte et Lovforslag om Statskassens Overtagelse af de nævnte Sukkerkogerier.

2.

Ved Nyaarstid 1887 bleve Sindene i Norge stærkt optagne af en Sag, der efterhaanden fik et større Omfang. I Slutningen af 1886 havde Maleren Krogh udgivet en Bog »Albertine«, der blev beslaglagt som usædelig. Meningerne herom vare dog delte, og Uviljen over Beslaglæggelsen

blev af de misfornøjede rettet mod Ministeriet. Den 9nde Januar vedtog Kristiania Arbejdersamfund at overrække Statsminister Johan Sverdrup et Andragende om, at Beslaglæggelsen maatte ophæves. I denne Anledning fandt den 16nde Januar et Fanetog Sted, som bestod af 15 Foreningers Medlemmer. Sverdrup modtog vel Repræsentationen; men den 27nde faldt en kongelig Resolution om, at Beslaglæggelsen ikke skulde ophæves.

Den 1ste Februar traadte det 36te ordentlige Storthing sammen, og Dagen efter aabnedes det af Statsminister Sverdrup, som oplæste Trontalen, der bebudede flere vigtige Lovforslag. En af de første Frugter af Storthingets Arbejde var en Grundlovsbestemmelse om et Tillæg til Grundlovens § 53 a. Til denne Paragraf, som nævner de Forbrydelser, der have Tab af Stemmeret til Følge, besluttede Storthinget den 1ste Marts at føje: »Denne Virkning af Dommen ophæves ved Erhvervelsen af Æresoprejsning«, og den 16nde Marts bekræftede Kongen Beslutningen.

Det største Lovarbejde, som Storthinget i denne Samling fuldførte, var »Juryloven«, der indførte en ny Rettergangsmaade i Straffesager, hvorved Dommermyndigheden mere umiddelbart lagdes i Folkets Haand. Grundlaget for dette Arbejde var ydet af den parlamentariske Kommission, som var nedsat i Kraft af Storthingets Beslutning af 24nde April 1884*). Da Sagen den 11te Marts kom paa Dagsordenen i Odelsthinget, foreslog en af Højres dygtigste Repræsentanter Stang, at anmode Regeringen om at fremlægge et specificeret Overslag over de paaregnede aarlige Udgifter til Strafferetsplejen under Lovens Gjennemførelse; men dette Forslag forkastedes med 53 Stemmer mod 27. Ogsaa bag efter modtog Storthinget en Række Andragender fra Norges forskjellige Egne om, at Sagen maatte blive udsat indtil videre. Justitskomitéen udarbejdede

*) Se de vigtigste Begivenheder i Aaret 1884 S. 31.

imidlertid sine Indstillinger, som bleve færdige den 27nde April og bl. a. indeholdt en Samling Erklæringer om Jurysystemet i Amerika og Uddrag af Forhandlingerne i det 18nde tyske Juristmøde om Jury- og Meddomsinstitutionen. Efter at Odelsthinget den 5te Maj havde begyndt Sagens Behandling, forkastedes et Forslag om, at den ikke skulde tages under Behandling i denne Samling, med 52 Stemmer imod 30. Odelsthingets almindelige Behandling tilendebragtes den 14nde Maj, efter at Justitskomitéens Mindretals Forslag, der gik ud paa Forkastelse, men subsidiært paa at anmode Regeringen om at lade udarbejde et Lovforslag om Anvendelse af Meddomsmænd, var forkastet med 55 Stemmer imod 30. Imidlertid havde Justitsdepartementets Chef, Statsraad Sørenssen, udtalt, at han, skjønt han antog, at Meddomsinstitutionen vilde passe bedst for Norge, dog af Hensyn til Storthingets tidligere ytrede Ønske var fremkommen med det foreliggende Juryforslag. Derefter fortsattes Sagens Behandling videre med Hensyn til Enkelthederne og afsluttedes den 7nde Juni af Odelsthinget. Imod 27 Stemmer oversendtes den til Lagthinget, som bifaldt den den 15nde Juni. Den 1ste Juli udkom Loven med Kongens Underskrift; den træder dog først i Kraft den 1ste Januar 1889.

Ved Siden af Jurysagen var Gjennemførelsen af den nye Ordning af den norske Hær i Henhold til Værnepligtsloven af 16nde Juni 1885*) Storthingets betydeligste Arbejde. Den 5te Juli tiltraadte Storthinget den af Regeringen den 26nde Marts fremlagte »Plan for den norske Hærs Organisation«. 29 af de Medlemmer, som stemte for samme, afgave dog til Protokollen en skriftlig Erklæring om, at de forbeholdt sig at optage Arbejdet for, at Norges Landforsvar blev en fuldstændig Folkevæbning eller et rent Militærsystem. Den vedtagne »Plan« (ikke »Lov«) kundgjordes i

*) Se de vigtigste Begivenheder i Aaret 1885 S. 29—31.

en kongelig Resolution af 13nde Juli; men Sagen kommer senere atter til Storthinget.

En Lov, der har stor Betydning for Norges Forhold til Sverige, er den nye Mellemrigslov, hvorved der gjøres Ændringer i Lov af 11te April 1874 om Norges og Sveriges gjensidige Handel og Søfart. Denne Lov, som Storthinget fremmede saa hurtig, at den udkom allerede den 9nde April, ansaas for retfærdigere end den anden og saaledes vel skikket til at fremme et godt Forhold mellem de to forenede Riger.

Af andre Lovarbejder af dette Storthing bør nævnes: Lov af 27nde Maj om Ejendomsrettens Begrænsning i Naboforhold, Lov af 28nde Juni om Norges Hypothekbank, Lov af samme Dag om Brændevins Tilvirkning m. m., Lov af 1ste Juli om Vasdragenes Benyttelse, Lov af 6te Juli om Sparebanker og Lov af samme Dag om Løfte eller Bekræftelse (ved Afgivelse af en Forsikring paa Ære og Samvittighed) i Steden for Ed.

Derimod strandede ogsaa paa dette Storthing Forslaget om Skriftejendomsretten i internationale Forhold*). I Forbindelse med dette Spørgsmaal stod fremdeles det længe omtvistede om Digtergage til Alexander Kjelland**). Storthinget afslog denne den 28nde Juni med 61 Stemmer imod 51 og med 58 imod 54 at give ham Vederlag for Tab paa Grund af manglende Beskyttelse for den litterære Ejendomsret. Saa snart Bjørnstjerne Bjørnson (da i Paris) erfarede dette, sendte han Storthinget en Skrivelse, der blev oplæst i dets Møde den 4de Juli: han frasagde sig heri sin Digtergage, da han fandt, at de Grunde, som førte til at nægte Kjelland en saadan, ogsaa ramte ham.

Heller ikke lykkedes det at faa afgjort »Kirkesagen« (Lovforslag om Menighedsraad m. m.). Kampen derom var lang og varm. Den 16nde Juni forkastedes et Forslag om

---

*) Se de vigtigste Begivenheder i Aaret 1886 S. 16.

**) Se de vigtigste Begivenheder i Aaret 1885 S. 32 og 1886 S. 15.

at udsætte Sagen med 42 Stemmer imod 39. For Udsættelsen stemte Statsraad Jakob Sverdrups Venner, de saakaldte Oftedøler*), som søgte at skaane ham for et Nederlag, der kunde forudses. Den egentlige Behandling varede til den 25nde Juni. Komitéflertallets Forslag til Præstevalglov forkastedes med 60 Stemmer mod 25, dets Forslag om udvidet Adgang til Brug af Kirkerne med 59 mod 26. Regeringen havde derved lidt et parlamentarisk Nederlag, og Spørgsmaalet om Ministeriets Afgang eller delvise Fornyelse rejste sig med stigende Styrke. Den 7nde Juli sluttede Storthinget.

Ministeriets gamle Venner delte sig nu efterhaanden skarpere i to Grupper, af hvilke den ene ofte kom i Opposition til Regeringen. Denne Gruppe betegnedes som det »rene« Venstre eller (af Modstanderne) som det »evropæiske« i Modsætning til den anden, som ansaa sig for mere national, de saakaldte Oftedøler. Det rene Venstre mente, at Ministeriet Sverdrup mere og mere svigtede det parlamentariske Princip, som det havde opstillet, da det overtog Ledelsen af »det ny Statsskik« 1884. I selve Statsraadet kom det i Oktober til en Ministerkrise, i Anledning af hvilken den norske Statsraadsafdeling i Stockholm kom til Kristiania. Den 18nde Oktober kom Kongen selv til Kristiania, og den 20nde hævedes Krisen derved, at de 3 Ministre, der havde begjæret deres Afsked, fordi de vare i Uoverensstemmelse med Ministeriets Flertal, toge deres Afskedsansøgninger tilbage. Kongen rejste derpaa igjen tilbage til Sverige; men det blev efterhaanden klart, at Striden ingenlunde var bragt til en endelig Afslutning.

Den 4de Juli aabnedes i Trondhjem det 8nde almindelige Landbrugsmøde, hvormed flere Udstillinger vare forbundne. Den 22nde—27nde Avgust holdt den norske Fællesforening for Haandværk og Industri sit første ordinære General-

*) Se de vigtigste Begivenheder i 1885 S. 32 og 34.

møde i Kristiania. Sammesteds holdt de konservative Foreninger deres fjerde Landsmøde den 26nde—27nde Avgust, de norske Læger deres andet almindelige Møde den 8nde—10nde September og de bildende Kunstnere et Møde den 22nde—25nde September.

Af Nordmænd, døde i 1887, kunne nævnes: Dyrevennen, Grosserer David Graah, † 4de Februar, Musikeren Ludvig Mathias Lindeman, † 23nde Maj, og Filologen Ludvig Cæsar Martin Aubert, † 14nde Juni.

3.

I Sverige begyndte Rigsdagen den 15nde Januar sin ordentlige Samling. Den højtidelige Aabning fandt Sted den 18nde. I den Trontale, Kongen ved denne Lejlighed oplæste, bebudedes Forelæggelsen af flere vigtige Lovforslag; men der blev hverken Tid eller Ro til at gjøre noget større Lovarbejde færdigt i denne usædvanlig korte, men stærkt bevægede Rigsdagssamling, som allerede sluttedes den 5te Marts. Grunden hertil var, at Spørgsmaalet om Frihandel eller Beskyttelse næsten udelukkende kom til at gjøre sig gjældende: »Toldkrigen«, som havde bredt sig mer og mer under Forhandlingen i de to foregaaende Samlinger, endte med at sprænge denne.

De — som sædvanlig — privat indbragte Forslag om Beskyttelsestold lagdes den 28nde Januar paa første og den 31te paa andet Kammers Bord, og ved denne Lejlighed fandt strax en lille, men ivrig Forpostfægtning Sted, inden Forslagene henvistes til Bevillingsudvalget. Dette afgav den 17nde Februar sin Betænkning. Toldsagens Behandling begyndte den 28nde Februar, som sædvanlig, samtidig i begge Kamre, og Afstemningen faldt den 2den Marts i første, den 3dje i andet Kammer. Det første Afstemningspunkt, der handlede om Korntold og var affattet ligesom

det foregaaende Aar, blev nu i første Kammer forkastet med 70 Stemmer mod 68, men i andet Kammer vedtaget med 111 imod 101. Frihandlernes Flertal, som ved den tilsvarende Afstemning 1886 havde udgjort 18 Stemmer i første Kammer, var altsaa nu sunket til 2, medens Protektionisternes Flertal i andet Kammer var steget fra 6 til 10.

Udfaldet af en Fællesafstemning i Henhold til Forfatningen kunde forudses at ville blive en Sejr med et lille Flertal for Protektionisterne. Den frihandelsvenlige Regering besluttede derfor »ved nye Valg til andet Kammer at give Nationen Lejlighed til at udtale sin Mening om et saa dybt indgribende Spørgsmaal«. Rigsdagen opløstes derfor den 5te Marts; thi i Følge den svenske Forfatningsret anses hele Rigsdagen for opløst, selv om kun dens ene Afdeling skal nyvælges. Som Følge deraf ansaas heller ikke Rigsdagssamlingen som fortsat (som i Danmark), da Rigsdagen atter traadte sammen, men som en helt ny ordentlig Samling. Dog blev der gjort Indvendinger mod denne Grundlovsfortolknings Rigtighed.

Som bekjendt, finde Valgene i Sverige Sted — ikke, som i Danmark, paa én og samme Dag, men — efterhaanden. Det første Valg faldt saaledes den 28nde Marts, det sidste kun faa Dage før den nye Rigsdagssamling, den 2den Maj. Mest Interesse vakte Valget i Stockholm, da der tilkom Hovedstaden 21 Repræsentanter, og disse paa Grund af Valgmaaden alle maatte blive af samme politiske Farve. Fra begge Sider blev der drevet den ivrigste Agitation: »Sverige for Svenskerne« var et af Protektionisternes Feltraab, og disse stillede sig ogsaa af den Grund i Opposition til Regeringen, at de misbilligede dens imødekommende Politik imod Norge. I Stockholmsvalget den 15nde April deltoge over 10,000 Vælgere, et større Antal end nogen Sinde før. Udfaldet blev en glimrende Sejr for Frihandlerne, hvis Kandidater valgtes med 7000—8800 Stemmer. Ogsaa i det øvrige Sverige vandt Frihandlerne en afgjort Sejr:

Korntoldens Modstandere havde forvandlet sit Mindretal af 10 Stemmer til et Flertal af henved 60.

Paa den nye saakaldte »Maj-Rigsdag« kom derfor Toldspørgsmaalet ikke til at spille nogen stor Rolle; dog besluttedes Tillægsafgifter til de gjældende Toldsatser paa Majs og Ost. Derom udgik kongelig Kundgjørelse den 13nde Juli. Rigsdagen vedtog dernæst at godkjende Regeringens Forslag om en Forlængelse af den spanske Handelstraktat af 15nde Marts 1883 til den 1ste Februar 1892. Ratifikationerne udvexledes i Madrid den 23nde Juni. Ligeledes vedtoges den nye Mellemrigslov om Sveriges og Norges gjensidige Handels- og Søfartsforhold. Blandt andre Love, som foranledigedes af Rigsdagsbeslutninger i denne Samling, kunne nævnes: Love af 13nde Juli om Handelsregister, Firma og Prokura, samt Lov af 28nde Oktober om Voldgiftsmænd. Den 18nde Juni vedtog Rigsdagen et Forslag af et Medlem af første Kammer, Borg, hvorved Regeringen anmodedes om at forelægge en senere Rigsdag Forslag om, at den Kvinde, der i Følge den gjældende Lovgivning har kommunal Valgret, tillige maa kunne vælges til Medlem af Skoleraad og Bestyrelse for Fattigvæsenet.

Paa Forsvarsvæsenets Omraade vare Samlingens to vigtigste Begivenheder Bevillingen af et stort Panserfartøj og paa den anden Side Nedsættelsen til det halve af et Beløb, som Krigsministeren, Ryding, havde krævet til Gjennemførelse af en Lovbestemmelse om Rulleføringen ved Beværingen. Strax efter at Fællesafstemningen den 18nde Juni var gaaet Krigsministeren imod, indgav han sin Afskedsbegjæring, som Kongen i Begyndelsen nægtede at modtage, men som Ministeren dog ogsaa efter Rigsdagens Slutning den 9nde Juli fastholdt. Først den 4de Oktober afgik han endelig, og som Krigsminister i hans Sted traadte Generalmajor, Friherre Peyron.

I øvrigt optoges den politiske Interesse i Aarets sidste Halvdel af Rigsdagsvalgene. Da ethvert Medlem af

første Kammer beholder sit Mandat i 9 Aar efter sit Valg, men ikke sjælden nedlægger det forinden, og da disse Valg sædvanlig foretages i Løbet af Eftersommeren, kunde man i Slutningen af September opgjøre Udfaldet. Af i alt 20 Valg var kun ét Gjenvalg. Af de valgte vare 13 Protektionister og kun 7 Frihandlere, og de første havde nu naaet et lille Flertal i første Kammer. Andet Kammer omvælges fuldstændig hvert tredje Aar uden Hensyn til, om det siden sidste ordentlige Valg er blevet omvalgt paa Grund af Rigsdagsopløsning. 1887 var nu netop det sidste Aar i Valgperioden, hvorfor nye Valg maatte foretages inden Udgangen af September for Treaaret 1888—90. Ogsaa denne Gang samlede Hovedinteressen sig om det Valg, som den 23nde September blev afholdt i Stockholm, hvor der nu paa Grund af Folkemængdens Stigning skulde vælges 22 Repræsentanter (1 for hver 10,000). Frihandlernes Liste sejrede atter fuldstændig med 4900—6800 Stemmer, medens Protektionisternes første Kandidater kun naaede lidt over 3000. Da Valgene kunde opgjøres for hele Riget en Uges Tid senere, skjønnede man, at andet Kammer 1888—90 vilde komme til at bestaa af 124 Modstandere og 98 Venner af Korntold — et Flertal for de første, der dog næppe var halvt saa stort som efter Valgene til Majrigsdagen, da Forholdet havde været omtrent 140 til 80. Da første Kammer i næste Rigsdag skjønnedes at ville bestaa af højst 75 Protektionister og 69 Frihandlere, var det Rigsdagens Fællesafstemninger, der vilde komme til at gjøre Udslaget. I disse vilde Frihandlerne da have et Flertal af 20; men pludselig gav en ubetydelig Klage over Stockholmervalget det hele et modsat Udfald.

Det besejrede Parti mente at have opdaget, at en af de 22 i Stockholm valgte Repræsentanter (O. Larsson) havde en Skatterestance for Aarene 1881—82 paa lidt over 11 Kroner og derfor i Følge Rigsdagsanordningen ikke var valgbar. Overstatholderembedet i Hovedstaden, som paa

første Retstrin skulde paakjende Klagen, fandt denne beføjet og erklærede den 13nde Oktober alle de Stemmesedler, der indeholdt O. Larssons Navn, for ugyldige (jf. Rigsdagsanordningens § 25). Sagen indankedes den 22nde Oktober for den højeste Domstol; men denne stadfæstede den 17nde November Overstatholderembedets Kjendelse. Derefter havde Magistraten at foretage en ny Optælling af de i September afgivne Stemmesedler, i det alle med Navnet O. Larsson kasseredes. Udfaldet af denne Optælling blev offentliggjort den 9nde December, og i Følge denne bleve 22 Protektionister valgte til Repræsentanter for det overvejende frihandelsvenlige Stockholm; de saaledes valgte havde næppe halvt saa mange Stemmer som de, der nu maatte vige for dem. De Stemmesedler, paa hvilke frihandelsvenlige Vælgere havde udeladt Navnet O. Larsson, beløb sig nemlig kun til nogle faa Hundrede.

Den 17nde December blev der imidlertid indgivet Klage ogsaa over dette Valg, i det man ansøgte om, at de Stemmesedler, som indeholdt Navnene paa to af de valgte Protektionister, skulde kasseres. Man tvivlede nemlig dels om, at alle, som havde stemt paa E. V. Carlson eller Carlsson, derved havde sigtet til samme Person, dels om, at Professor Wittrock havde svensk Indfødsret. Den 27nde December afgav Overstatholderembedet imidlertid sin Kjendelse, som gik de klagende Frihandlere imod. I Følge denne urimelige Forvandling af det parlamentariske Flertal til et Mindretal — man kunde her med Grund anvende Sætningen: summum jus summa injuria — indgav Ministeriet Themptander den 12te December sin Afskedsbegjæring; men Kongen bevægede dog Ministrene til foreløbig at forblive. Aarsskiftet traf saaledes Sverige midt under en Ministerkrise.

Af Møder i Sommerens Løb kan nævnes, at den 13nde Juni aabnedes det 12te svenske Møde af lærde Skolers Lærere i Gøteborg, den 30te Avgust den tredje lutherske

Præstekonference i Stockholm, og samme Dag et Lægemøde i Norrköping.

Den 1ste Oktober aabnedes en ny Jærnvejsstrækning mellem Delsbo og Ljusdal, der senere fortsættes til Hudiksvall. Dermed er Længden af de svenske Statsbaner voxet fra 2469 til 2496 Kilometer. Desuden er de private Baners Længde i Aarets Løb voxet med 78 Kilometer, hvorved deres Længde er steget til 4893 Kilometer.

Af svenske, døde i 1887, kunne nævnes: den forhenværende Minister, Historikeren Frederik Ferdinand Carlson, † 18nde Marts, Professor John Erhard Areschoug, † 7nde Maj, Oldtidsforskeren Peter Magnus Arvid Säve, † 10nde November, Sangerinden Jenny Lind-Goldschmidt, † i London 2den November, Lærerinden Jenny Tschudi, født Rossander † 8nde Avgust, og Skuespillerinden Hedvig Willmann, født Horling, † 15nde Avgust.

4.

Foruden den allerede omtalte Mellemrigslov kan ogsaa Mellemrigs-Lovgivning paa andre Omraader nævnes, t. Ex. om Fattigunderstøttelse til Undersaatter af et af de forenede Riger, som i det andet ere komne i Trang (jf. svensk Kundgjørelse af 13nde Maj 1887). Imellem Danmark og Sverige afsluttedes den 7nde Juli en »Deklaration« om danske og svenske Undersaatters gjensidige Fritagelse for i Tilfælde af Rettergang at stille Sikkerhed for Procesomkostninger og Skadeserstatning. Den til Forberedelse af Forslag til en fælles nordisk Sølov den 21nde September 1882 nedsatte Kommission af sagkyndige fra de 3 Riger fuldendte i Aarets Løb sit Arbejde, som dog ikke meddeles Almenheden, inden det er gransket af flere Myndigheder.

I Forening med de under Norge omtalte Møder og Udstillinger, som den 4de Juli aabnedes i Trondhjem,

holdtes der ogsaa en nordisk Frøkongres og Frøudstilling. Den 18nde—20nde Juli holdtes i Kjøbenhavn et nordisk Møde imod Lovbeskyttelse for Usædelighed. Det 6te nordiske Juristmøde afholdtes i Kristiania den 29nde—31te Avgust. Endelig kan det nævnes, at Digteren Bjørnstjerne Bjørnson, som i flere Aar havde opholdt sig i Paris, den 12te November vendte tilbage til Norden, paa Rejsen gjennem Danmark holdt en Mængde talrig besøgte Foredrag, især om Sædelighedsspørgsmaalet, den 22nde December blev festlig modtaget i Kristiania og derefter indtil langt ind i det følgende Aar fortsatte sin Foredragsvirksomhed i Norge og Sverige.

Rusland.

Den for Ruslands Magtstilling i Asien saa vigtige transkaspiske Jærnbane, hvoraf den første Afdeling fra det kaspiske Hav til Merv var bleven fuldendt i Aaret 1886, aabnedes i 1887 indtil den vigtige Handelsstad Tshardsjui ved Amu, hvor fra den føres videre over Buchara til Samarkand. Til Bilæggelse af den i 1886 opstaaede nye Grænsestrid med Afghanistan aabnedes der den 12te April 1887 Underhandlinger mellem russiske og engelske Tillidsmænd i St. Petersborg; den 20nde Juli kom det til en Overenskomst, ved hvilken Afghanistan beholdt det omstridte Kedsha Salih, men afstod et for Rusland værdifuldere Stykke Land s. for Pendsheh, imellem Floderne Murghab og Kushk. Imidlertid havde Russerne den 24nde Maj besat den afghaniske Stad Kerki ved Amu, hvor nogle buchariske Embedsmænd vare blevne myrdede, og den af Ghilzaj-Stammernes Oprør plagede Emir af Kabul maatte finde sig deri.

I Januar 1887 udtalte Fyrst Bismarck, at der ikke var

nogen Fare for Fjendskab mellem Tyskland og Rusland; men i den russiske Presse, især i Katkovs Moskover Avis, erklæredes Tyskland for Ruslands værste Fjende; det var Bismarck, der stod bag ved Østerrige-Ungarns og Englands Modstand mod dets berettigede Indflydelse paa Balkanhalvøen. Da man i Tyskland klagede over disse Udtalelser, optraadte det russiske Regeringsblad vel den 21nde Marts imod Pressens Ophidselser og Rygterne om et slet Forhold imellem de to Magter; men medens alle andre russiske Blade aftrykte denne officiøse Meddelelse, bragte Katkovs Blad kun en Efterretning om den blandt Telegrafdepecherne og tillod sig at bemærke, at den ikke var et Udtryk for Kejserens, men kun for Udenrigsministeriets Politik. Katkov blev kaldet til St. Petersborg for at modtage en kejserlig Irettesættelse; men skjønt Kejser Alexander bevidnede Udenrigsministeren, Giers, sin fulde Tillid, berøvede han dog ikke Katkov sin Gunst. Dog skal han strængt have dadlet, at den selvraadige Redaktør paa egen Haand havde underhandlet med indflydelsesrige Franskmænd om en Alliance; men da Katkov døde den 1ste Avgust, priste Kejseren i en Skrivelse til hans Enke den store Indflydelse, han havde øvet til at hæve Ruslands Patriotisme. Déroulède udbragte den 14nde Avgust ved et Festmaaltid i Nishnij-Novgorod en Toast paa Ruslands og Frankrigs fælles Kamp mod Tyskland.

Imidlertid havde ogsaa den russiske Regering truffet flere Foranstaltninger, som især vare rettede mod Tyskland. Indførselstolden paa Jærn og Staal ad Landvejen, altsaa fra Tyskland og Østerrige, forhøjedes den 7nde Maj til det dobbelte, medens Tolden paa Indførselen til Søs blev noget lavere, og en Ukas af 24nde Maj forbød alle Udlændinge Erhvervelsen og Benyttelsen af urørlig Ejendom i de vestlige Grænselandskaber uden for Stæderne. Til Gjengjæld aabnede Tyskland »en økonomisk Krig« med Rusland ved at forbyde den kejserlige Bank at give Laan paa russiske Papirer.

Den 23nde Avgust rejste Kejser Alexander med sin hele Familie til Danmark. Man ventede i Tyskland forgjæves paa, at han skulde aflægge et Besøg hos Kejser Vilhelm i Stettin, og han havde først haft i Sinde i Oktober at sejle lige hjem til St. Petersborg; men da hans Børn fik Mæslinger, kunde han ikke komme af Sted, medens Søen var aaben, og da han ikke fandt det passende at rejse gjennem Tyskland uden at hilse paa den gamle Kejser, besøgte han den 18nde November Hoffet i Berlin. Fyrst Bismarck havde dér en længere Avdiens hos ham og søgte at overbevise ham om, at de mod Tyskland rettede Beskyldninger, for at drive en tvetunget og underfundig Politik mod Rusland, vare ugrundede, og at de Aktstykker, hvoraf Kejseren havde øst denne Tro, vare forfalskede. Kejser Alexander skal derpaa have forsikret, at han ikke tænkte paa en Krig med Tyskland; heller ikke Østerrige-Ungarn vilde han angribe, med mindre han blev udæsket fra østerrigsk Side. Den nærmeste Følge af denne Samtale var en Advarsel til den russiske Presse mod tyskfjendtlige Ytringer.

Ikke desto mindre saae det i December meget truende ud. Da Rusland af Hensyn til Forholdene paa Balkanhalvøen vilde være forberedt paa alle Muligheder, samlede det betydelige Troppemasser langs med sin Vestgrænse, hvorover den tyske og østerrigsk-ungarske Presse opløftede heftige Allarmraab, Børserne bleve grebne af Panik, og der blev holdt Krigsraad i Wien og Berlin. Men efter at den russiske General, Grev Peter Shuvalov, i Aarets sidste Dage var bleven sendt til Berlin, og efter at de forfalskede Aktstykker med Kejser Alexanders Billigelse Nyaarsaften vare blevne bekjendtgjorte i det tyske officielle Blad, vendte et bedre Forhold imellem Rusland og Tyskland igjen tilbage. Lige over for Østerrige-Ungarn vedblev derimod Forholdet at være spændt paa Grund af Bulgarien.

I Østersøprovinserne fortsattes Bestræbelserne for at fremme det russiske Sprog. En af Universitetsraadet i

Dorpat kaldet tysk Professor blev ikke stadfæstet af Undervisningsministeren, fordi han ikke kunde Russisk, hvilket hidtil ikke var blevet fordret. Da Universitets-Kuratoren Kapustin forordnede, at Forelæsningerne skulde holdes i det russiske Sprog, bade alle Professorerne om deres Afsked, hvorefter Forordningens Udførelse blev udsat i 3 Aar. De lavere Skoler fik strax russisk Undervisningssprog, medens det i de højere Skoler efterhaanden skulde indføres i Løbet af 5 Aar. Da det livlandske Ridderskab og mange Stæder nægtede deres Bidrag til det saaledes omdannede Skolevæsen, kasserede Guvernøren deres Beslutning. I Forbindelse med Virksomheden for det russiske Sprog stode Bestræbelserne for at udbrede den græske Kirke. Det blev f. Ex. paalagt de lutherske Elever i et russisk Skolelærerseminarium i Kurland at deltage i Seminariets græsk-orthodoxe Andagtsøvelser, og en russisk gejstlig, der havde omvendt 100 Lutheranere til den græske Kirke, fik en Orden.

Ruslands indre Tilstande vare i det hele taget daarlige, og Statsgjælden voxede til næsten 5 Milliarder Rubler; Papirsrublen er sunket til en lav Kurs, og det er vanskeligt at tilvejebringe Laan i Udlandet. Skatternes Forhøjelse og Næringsvejenes Tilbagegang bidrage til at udbrede Misfornøjelse, og Nihilismen faar derved ny Næring. Der dannede sig saaledes en Sammensværgelse mod Kejserens Liv, i Følge hvilken 12 mandlige og 3 kvindelige Deltagere den 27nde April bleve stillede for Retten. De bleve alle dømte fra Livet, og 5 af dem henrettedes den 16nde Maj. Da 9 af hine 12 vare Studenter, og Nihilismen i det hele faar sin væsentlige Tilgang fra de højere Undervisningsanstalter, udstedte Udenrigsministeren Deljanov flere Forordninger, som skulde indskrænke Adgangen til disse. Skolepengene i Gymnasierne forhøjedes, der fastsattes et Antal af Disciple, som ikke maatte overskrides, og Sønner af »Kuske, Tjenere, Kokke, Vaskerkoner, Smaahandlere o. s. v.« skulde ikke optages. Universiteterne stilledes under strængt

Politiopsyn af »Inspektører«. Da Studenterne i Moskva, Odessa, Karkov, Kasan og St. Petersborg i December rejste sig herimod, bleve disse 5 Universiteter lukkede, mange Studenter arresterede, og flere dømtes til Forvisning.

Serbien.

Imod Kong Milans og Ministeriet Garashanins østerrigsksindede Politik rejste der sig en russisksindet Opposition, som støttedes af Dronning Natalia, en Datter af den russiske Oberst Keshko, og i selve Ministeriet havde en Tilhænger i Krigsministeren Horvatovic. Da nu denne vilde sende serbiske Officerer til Rusland, for at de dér skulde faa deres militære Uddannelse, ligesom han modsatte sig en paatænkt Befæstning af Østgrænsen, der nærmest var rettet mod Rusland, maatte han tage sin Afsked (den 17nde Februar 1887). Da imidlertid Serbien ligesom Nabolandet Rumænien, i Forventning af en ny orientalsk Krig, forstærkede sin Hær for at kunne forsvare sin Uafhængighed, bleve de indre, navnlig finansielle Vanskeligheder saa store, at Ministeriet Garashanin den 24nde April indgav sin Dimission. Dels i Anledning af et nyt Ministeriums Dannelse, dels af private Grunde, opstod der en Strid mellem Kongen og Dronningen, som den 12te Maj rejste til Krim, hvor hen hun medtog den 11aarige Kronprins Alexander.

Dagen efter tog Ministeriet Garashanin sin Afskedsansøgning tilbage; men uagtet det havde Flertallet i Kammeret, kunde det paa Grund af indre Splid og Misfornøjelse i Folket ikke holde sig, og den 13nde Juni dannede den gamle Fører for det russisksindede Parti, Ristic, et nyt Ministerium. I sin Rundskrivelse til de serbiske Sendemænd i Udlandet forsikrede Ristic imidlertid, at Serbiens Holdning

lige over for Stormagterne vilde blive uforandret, og kort efter begav Kong Milan sig til Wien for at berolige Østerrige. I Juli traf Kongen i Belgrad igjen sammen med Dronningen, som dog allerede i Oktober rejste med sin Søn til Florens.

Da Ristic ikke kunde regere med et Kammer, i hvilket Garashanins Tilhængere havde Flertallet, opløste han Skuptshinaen den 15nde Juni og udskrev nye Valg til den 29nde September. Det var hans Hensigt at foreslaa en Forfatningsforandring, ved hvilken der skulde indføres 2 Kamre og gives Persons- og Ejendomsfriheden en større Sikkerhed; Valgene fik imidlertid det Udfald, at Garashanins Parti vel blev udelukket, men ved Siden af 60 liberale (Tilhængere af Ristic) valgtes 80 radikale. Den nyvalgte Skuptshina, som aabnedes i Belgrad den 4de December, vedtog en Adresse, som havde en saa udpræget russisk Farve, at Kongen ikke vilde modtage den og forlangte Affattelsen af en ny Adresse, som da ogsaa blev vedtagen. Selv erklærede han at ville holde sig nevtral, dersom der skulde udbryde en Krig mellem Rusland og Østerrige. Da nu Ristic ikke havde noget Flertal i Skuptshinaen, indgav han den 29nde December sin Dimission, hvorefter Krigsminister Gruic den 1ste Januar 1888 dannede et radikalt Ministerium, i hvilket Kong Milan dog fik sin personlige Ven, den østerrigsksindede Oberst Frannasovic optaget som Udenrigsminister.

Bulgarien.

Den af Bulgariens Regentskab (Stambulov, Mutkurov og Givkov) til Evropas Hovedstæder udsendte Deputation (Stoilov, Grekov og Kaltshev) blev den 9nde Januar 1887 i Paris modtagen som Privatpersoner af Udenrigsminister

Flourens, men fik det samme Raad, som de allerede i December 1886 havde faaet i Wien, Berlin og London, at de maatte se at komme overens med Rusland om Valget af en Fyrste. Rusland, som holdt fast ved sin negative Optræden, vilde imidlertid ikke modtage en Deputation fra det Regentskab, det ikke anerkjendte, og heller ikke i Rom fik Udsendingene nogen Trøst. Den 31te Januar kom de til Konstantinopel, hvor de traf sammen med Zankov, Føreren for det russiske Parti i Bulgarien. Denne, bag hvem den russiske Sendemand i Konstantinopel, Nelidov, stod, gjorde saa store Fordringer, at ikke engang Porten, der ellers havde bøjet sig for Ruslands Indflydelse, vilde slutte sig til dem, og Underhandlingerne afbrødes.

De russisksindede Bulgarer, blandt dem de landflygtige Hovedmænd for Fyrst Alexanders Forjagelse, Benderev og Gruev, stiftede nu en Sammensværgelse mod det bulgariske Regentskab, hvilken synes at have fundet Understøttelse hos den russiske Konsul i Bukarest, Hitrovo. Det var bestemt, at Oprøret skulde bryde ud paa flere Steder paa én Gang; men i Silistria kom det for tidlig til Udbrud (den 28nde Februar), og dets derværende Fører, Kaptejn Kristev, som ikke vandt mange Tilhængere, blev skudt. I Rustshuk begyndte Kampen den 3dje Marts; men ogsaa der endte det med, at Oprørerne bleve besejrede. Deres Fører, Fæstningens Kommandant, Major Usunov, og 8 andre Officerer bleve skudte efter Krigsretsdom den 6te Marts, en stor Del af Bulgarien blev erklæret i Belejringstilstand, og der blev foretaget en Mængde Fængslinger.

Den 28nde Marts rejste Justitsminister Stoilov til Wien, hvor han blev modtaget af Grev Kalnoky. Han forklarede, at man i Bulgarien var stemt for at gjenvælge Fyrst Alexander, og at det vilde blive nodvendigt at indkalde Sobranjen for at vælge en Fyrste eller i det mindste for at forny Regentskabets Myndighed. Kalnoky svarede, at der ikke kunde være Tale om Fyrst Alexanders Gjenvalg,

og formanede Regentskabet til at overholde Ro og Orden og ikke at krænke Traktaterne. Porten, som gjærne vilde have en Afgjørelse paa det bulgariske Spørgsmaal, der gav Rusland Lejlighed til at indblande sig i Tyrkiets Forhold, opfordrede i en Rundskrivelse af 21nde Maj Stormagterne til at foreslaa en Kandidat til Fyrstendømmet; men medens de andre Magter henviste til Rusland, blev dette ved sin Erklæring, at det ikke kunde have noget at gjøre med den nuværende Regering i Bulgarien.

Denne mente da at maatte tage Sagen i sin egen Haand. Da Deputationen var i Wien i December 1886, havde den allerede henvendt sig til Prins Ferdinand af Sachsen-Koburg, født 1861, en Søn af den afdøde østerrigske General, Prins Avgust af Koburg, og Kong Ludvig Filips Datter Clementine. Den unge rige og ærgjerrige Prins, som var Oberstløjtenant i den ungarske Honved-Armé, havde allerede 1886 erklæret sig villig til at modtage et Valg under den Forudsætning, at det foregik aldeles lovligt og blev stadfæstet af Porten samt billiget af Stormagterne. Efter at nu den tidligere Fyrste, Prins Alexander af Battenberg, paa en Forespørgsel fra den bulgariske Regering havde svaret, at han ikke kunde modtage et nyt Valg, sammenkaldte Regentskabet den store Sobranje til Tirnova den 3dje Juli og foreslog den 7nde Juli at vælge Prins Ferdinand til Fyrste. Efter at han var enstemmig valgt, svarede han, at han var villig til at indvie sit Liv til det bulgariske Folk og vilde begive sig i dets Midte, saa snart Valget var blevet stadfæstet af Porten og anerkjendt af Magterne. Den 8nde Juli overrakte Bulgariens diplomatiske Agent i Konstantinopel, Valkovitz, Storvesiren en Note, hvori han anmeldte Fyrstevalget og bad om dets Stadfæstelse. Sultanen rettede derefter den 13nde Juli en Rundskrivelse til Stormagterne og udbad sig deres Samtykke; men Kejseren af Rusland svarede, at han vel ikke havde

noget personligt mod Prinsen af Koburg, men ikke kunde anerkjende nogen Handling af Sobranjen.

Uagtet saaledes de af Prins Ferdinand stillede Betingelser for Valgets Modtagelse ikke vare opfyldte, kunde han dog ikke modstaa en Opfordring fra Regentskabet til strax at komme til Bulgarien og gav sig den 10nde Avgust paa Vej. Den 14nde Avgust aflagde han i Tirnova Ed paa Forfatningen og udstedte en Proklamation, i hvilken han kaldte sig: »Vi, Ferdinand den 1ste, af Guds Naade og ved Folkets Vilje Fyrste af Bulgarien«, talte om »Bulgariens Uafhængighed« og mindede om de »bulgariske Czarers berømmelige Trone«. Herimod protesterede Sultanen, hvorefter Fyrsten erklærede, at han ved Udtrykket »Uafhængighed« ikke havde sigtet til Forholdet til Bulgariens Overherre, Sultanen, men til dem, der vilde røre ved Landets indre Selvstændighed. Ved det samme Dag afholdte Tedeum formanede Metropoliten Clement Folket til at samle sig om Fyrsten, men opfordrede denne til at forsone sig med den russiske Kejser, Bulgariens Befrier og Beskytter, medens han rettede heftige Angreb paa Regentskabet og Ministeriet, som havde tiltaget sig Magten og fyldt Fængslerne med uskyldige. Efter Fyrstens Edsaflæggelse nedlagde Regentskabet og Ministeriet deres Embeder; men efter nogle Vanskeligheder dannede Stambulov den 2den September et nyt Ministerium, i hvilket de forrige Regenter og Ministre indtraadte.

Imidlertid havde Fyrst Ferdinand den 18nde Avgust gjort en Rejse til Filippopel, men fandt dér kun en kølig Modtagelse, da Sydbulgarien endnu sværmede for Fyrst Alexander; den 22nde Avgust holdt han sit højtidelige Indtog i Sofia. Ingen af Stormagterne havde anerkjendt hans Valg, men den Stilling, de indtoge til ham, var dog meget forskjellig. Englænderne, som nærede megen Sympathi for Prinsen af Battenberg og frygtede for, at Russerne skulde tage Anledning af Prins Ferdinands Valg til at besætte Bulgarien, erklærede sig i Begyndelsen imod denne; men

da de mærkede, at Rusland ikke rørte sig, mente de, at ogsaa den nye Fyrste kunde tjene til Værn imod den russiske Herskesyge, og ønskede at bevare hans Magt. Det samme var Tilfældet med Østerrige og Italien. Rusland søgte at fortrænge den østerrigske Officer, som imod dets Vilje havde stillet sig uafhængigt lige over for det, men anvendte indtil videre kun diplomatiske Midler og opfordrede Sultanen til at deltage i en Intervention. Tyskland og Frankrig støttede Rusland, hvis Velvilje det var dem om at gjøre at vinde; men Tyskland stræbte tillige efter at vedligeholde sit Forbund med Østerrige.

Sultanen, som krympede sig ved at gaa ind paa de russiske Interventionsforslag, søgte at skyde Ansvaret over paa den tyske Rigsregering, som han opfordrede til at mægle og bevæge de andre Magter til at antage Ruslands Forslag. Fyrst Bismarck, som vidste, at Østerrige-Ungarn, Italien og England vilde vægre sig, erklærede sig beredt til at overtage Mæglingen, dersom Porten og Rusland vilde stille et udtrykkeligt Forslag derom. Om et saadant kunde den russiske og tyrkiske Regering imidlertid ikke blive enige, og Rusland oppebiede et gunstigt Øjeblik til at naa sit Formaal og samlede imidlertid Tropper for da at kunne gjøre sin Magt gjældende.

Medens Magterne saaledes forhandlede om Bulgariens Skæbne, lod den bulgariske Regering afholde Valg til Sobranjen (den 9de Oktober). Under stærkt Valgtryk og efter ligefremme Valgslag, som kostede døde og saarede, blev Udfaldet, at Oppositionen kun fik 20 Repræsentanter af c. 290. De 3 Stormagter, som vare gunstig stemte for Prins Ferdinand, toge heraf Anledning til at betragte hans Regering som et fait accompli, skjønt de ikke udtrykkelig anerkjendte den. Sobranjen afholdtes i Sofia fra den 27nde Oktober til den 29nde December. Den 26nde November indtraf Fyrstens Moder, Prinsesse Clementine, i Sofia for at

støtte sin Søn, hvem hun skal have opmuntret til at indlade sig paa sit dristige Foretagende, med Raad og Penge.

Grækenland.

Ved Valgene den 16de Januar 1887, som foretoges efter den nye Valglov af 1886, sejrede Ministeriet Trikupis, som fik 100 Stemmer mod 50. En ny Hærlov indførte flere Forbedringer: Tjenestetiden forhøjedes saaledes fra 1 til 2 Aar, og der paalagdes de fritagne en Skat. Kongen rejste den 9de Juni til London og Kjøbenhavn og kom først den 19de Oktober tilbage til Athen.

Østerrige-Ungarn.

Efter at de tyske deputerede kort før Nyaar 1887 havde forladt den bøhmiske Landdag, opfordrede Oberstlandmarskalken dem den 12te Januar til inden 14 Dage at give Møde i Landdagen, og da de ikke mødte, erklærede han den 26nde Januar, at de havde forspildt deres Pladser. Samme Dag sluttedes den bøhmiske Landdag, og 2 Dage efter optog det østerrigske Rigsraad sine Forhandlinger. Strax i Deputeretkammerets første Møde rettede den tyske Bøhmer Knotz en Interpellation til Ministerpræsidenten Taaffe, hvori han heftig angreb Statholderen i Bøhmen, Kraus, som han beskyldte for at optræde uretfærdig og vilkaarlig imod Tyskerne. Efter at Ministerpræsidenten havde afvist Klagen, blev Knotz's Andragende, om at der maatte aabnes en Forhandling om Sagen, forkastet med 149 Stemmer mod 101. Rigsraadets Samling sluttedes den

31te Maj, efter at begge Kamre havde vedtaget Budgettet for 1887, som gav et Deficit af over 16 Mill. Gylden, og bevilget 12 Mill. til Udrustningsgjenstande for Landeværnet og Landstormen.

Told- og Handelsforbundet mellem Østerrige og Ungarn, som var vedtaget 1867 og fornyet 1877, blev anden Gang fornyet paa 10 Aar 1887, efter at Forhandlingerne derom i 1886 ikke havde ført til nogen Afslutning. Ungarerne maatte til Gunst for det galiziske Petroleum finde sig i den af det østerrigske Rigsraad 1886 vedtagne Forhøjelse af Petroleumstolden, men bevarede den i Forhold til Folkemængden for dem gunstige Fordeling af Bidragene til de fælles Udgifter, hvorefter Østerrige svarer 70 Procent, Ungarn 30. Loven bekjendtgjordes den 24nde Maj.

I det ungarske Underhus lød der Klager over den slette Finanstilstand; dog vedtoges Budgettet for 1887, som gav et Deficit af 22 Mill. Gylden. Efter at Finansministeren var gaaet af, overtog Ministerpræsidenten Tisza Finansministeriet. Rigsdagen sluttedes den 25nde Maj. I Juni afholdtes der nye Valg til Underhuset, ved hvilke Regeringen fik 259, de forskjellige Oppositionspartier 100 Pladser. En stor Sejr vandt Regeringspartiet i Kroatien, hvor det vandt 86 Pladser i Landdagen, medens Oppositionen kun fik 24. Valgene vare i øvrigt dér ledsagede af Uroligheder, som kostede saarede og døde.

Delegationerne indkaldtes den 1ste Marts til en overordentlig Samling i Pest for at vedtage en af Regeringen krævet Militærbevilling af 52½ Million Gylden. Kalnoky erklærede, at den almindelige evropæiske Stilling var saa usikker, at næsten alle Stater saae sig foranledigede til at styrke deres Værnekraft. Bevillingen blev enstemmig given, hvorefter Samlingen sluttedes den 8nde Marts. Den ordentlige Samling af Delegationerne afholdtes i Wien den 27nde Oktober — 21nde November. Ved denne Lejlighed ytrede Grev Kalnoky, at Prinsen af Koburgs Valg til Fyrste

af Bulgarien var foretaget paa korrekt Vis, men førend han var anerkjendt af alle Magter, kunde den østerrigske Regering ikke træde i officiel Forbindelse med ham. Denne Ytring blev fra russisk Side besvaret med den Erklæring, at Prinsens Valg ikke blot var ugyldigt, fordi det ikke var billiget af Magterne, men ogsaa fordi Sobranjen, som havde valgt ham, selv var et Produkt af Ulovlighed og Vold. Desto større Bifald vandt Kalnokys Tale i England.

Tyskland.

Efter at Kejser Vilhelms 80aarige Officersjubilæum Nyaarsdag 1887 havde givet Anledning til at prise den tyske Hær, paa hvilken Rigets Velfærd beroede, kom Regeringens Forslag om at forøge Hærens Fredsstyrke fra 1ste April 1887 til 31te Marts 1894 med 41,135 Mand, til anden Behandling i Rigsdagen (den 11te Januar). Den aabnedes af Feltmarskalk Grev Moltke, som bl. a. ytrede: »Dersom Regeringens Fordring bliver afslaaet, saa tror jeg, at vi ganske sikkert have Krigen. Det er jo nu glædeligt og vil ikke forfejle sin Virkning udadtil, at der ikke er noget af dette Huses store Partier, som uagtet deres forskjellige Anskuelser i indre Anliggender vil nægte Regeringen de Midler, den efter samvittighedsfuld Overvejelse fordrer til Rigets Forsvar; kun om Bevillingens Varighed ere Anskuelserne meget afvigende fra hinanden. Nu maa jeg atter minde om, at Armeen aldrig kan være et Provisorium. Den er den vigtigste af alle Indretninger i et Land, thi den alene gjør alle andre Indretningers Bestaaen mulig; al politisk og borgerlig Frihed, alle Kulturens Skabelser, Finanserne, Staten staar og falder med Hæren. Bevillinger for en kort Frist, det være nu for 1 eller 3 Aar, hjælpe os ikke, Grundlaget for enhver dygtig militær Organisation

beror paa Varighed og Stabilitet; nye Kadrer blive først virksomme i en Række af Aar.«

Fyrst Bismarck forsikrede, at de forbundne Regeringers Overbevisning om Nødvendigheden af vor Værnekrafts Forstærkning var grundet paa alle Tysklands militære Avtoriteters enstemmige Dom, hvis Kompetence anerkjendes i hele Evropa undtagen af den tyske Rigsdag, hvor Dhrr. Richters og Windthorsts Dom er traadt disse Avtoriteters militære Dom i Møde. — — Han maatte antage, at Dhrr. i deres Opposition mod Forslaget havde andre Grunde end Tvivlen om den militære Doms Avtoritet. Der var i Pressen ytret uforstandige Formodninger om Militærforslagets Formaal. Kejseren og Regeringen havde ingen Erobringstanker. Kejseren havde vel set sig nødt til at føre to store Krige; men begge disse Krige vare tidligere Aarhundreders tvingende historiske Resultat, og siden var det lykkedes at bevare Freden i 16 Aar. De havde erkjendt det som deres første Opgave, saa vidt muligt at forsone de Stater, med hvilke de havde ført Krig. Dette var fuldstændig lykkedes med Østerrige. Forbundet med Østerrige var saa sikkert og tillidsfuldt, som det aldrig før havde været Tilfældet. »Vort Venskab med Rusland har slet ikke lidt nogen Afbrydelse under vore Krige og er den Dag i Dag hævet over enhver Tvivl. Vi vente hverken et Angreb eller en fjendtlig Politik af Rusland. Jeg tror heller ikke, at man fra russisk Side søger efter Forbund for at angribe os i Forbindelse med andre, eller at man vilde benytte sig af Vanskeligheder, som vi kunde have fra anden Side, til at angribe os med Lethed. Kejser Alexander III. har altid haft Mod til at sige sin Mening, og hvis han havde i Sinde at træde i et uvenskabeligt Forhold til Tyskland, er han den første, som vilde tilkjendegive det.« Der vilde ikke opstaa Strid imellem Tyskland og Rusland, naar det første ikke gik til Bulgarien for at søge den der. »Jeg vilde have fortjent at stilles for Retten som Landsforræder, hvis jeg blot et Øjeblik havde

kunnet tænke paa at indlade mig paa en saadan Dumhed. Hvad Betydning har Bulgarien for os? Det er os fuldkommen ligegyldigt, hvem der regerer i Bulgarien, og hvad der overhovedet bliver af Bulgarien. Det hele orientalske Spørgsmaal er ingen Krigsfare for os. Vi ville ikke for dette Spørgsmaals Skyld lade nogen kaste os et Ledebaand om Halsen for at gjøre os til Uvenner af Rusland. Ruslands Venskab er os langt vigtigere end Bulgariens og alle de Bulgarvenners, vi have her i Landet. — — Vor Opgaves Vanskelighed bestaar ikke i at holde Fred med Østerrige eller med Rusland, men i at holde Fred imellem Østerrige og Rusland. Der gives virkelig rivaliserende og med hinanden sammenstødende Interesser, som gjøre Vedligeholdelsen af Freden mellem disse to, vore Venner, indbyrdes vanskeligere for dem, end det er for os med enhver af dem. Det er vor Opgave, saa vidt muligt at jævne denne Vanskelighed og at være Fredens Talsmand i begge Kabinetter. Vi udsætte os derved for at betegnes som russiske i Østerrige og endnu mere i Ungarn, og at holdes for østerrigske i Rusland. Det maa vi finde os i.«

Efter at have omtalt det højst velvillige Forhold til Italien og England fortsatte Rigskansleren saaledes: »Imellem os og Frankrig er Fredsværket vanskeligt, fordi der ligger en mangeaarig historisk Proces imellem begge Lande; det er Fastsættelsen af Grænsen, som er bleven tvivlsom og omstridt fra den Tid, da Frankrig har naaet sin fulde indre Enighed og Magt, et afsluttet Kongedømme. Grænsespørgsmaalet begyndte med Erobringen af Bispedømmerne Metz, Toul og Verdun. Siden har der næppe levet en Generation i Tyskland, som ikke har været nødt til at drage Sværdet mod Frankrig. Denne Grænsestrid med den franske Nation er endnu ikke afsluttet. Vi have fra vor Side gjort alt for at bevæge Franskmændene til at glemme det skete. Frankrig har nydt vor Understøttelse i ethvert af sine Ønsker, kun ikke i det, som kunde rette sig mod et større eller mindre

Stykke Rhingrænse; hverken i Elsass eller længere nede kunne vi tilstaa det. Fra vor Side have vi jo ikke blot ingen Grund til at angribe Frankrig, men ganske sikkert heller ikke Hensigten. Den Tanke at føre en Krig, fordi den maaske senere er uundgaaelig og senere kunde blive ført under ugunstigere Forhold, har altid ligget mig fjærnt, og jeg har altid bekæmpet den. Naar Franskmændene ville holde Fred med os, saa længe til vi angribe dem, vilde Freden være sikret for bestandig. Hvad skulde vi ønske af Frankrig? Skulde vi annektere endnu mere fransk Land? Allerede 1871 var jeg ikke tilbøjelig til at tage Metz, jeg var den Gang stemt for Sproggrænsen.«

Ved Underhandlingerne med Thiers havde denne sagt: »Vi kunne kun afstaa enten Metz eller Belfort; vil De have begge Dele, ville vi ikke slutte Fred.« Da han havde frygtet de nevtrales Indblanding, havde han talt med de militære Avtoriteter og navnlig med Moltke: »Kunne vi opgive en af Delene?« Svaret havde lydt: »Ja, Belfort. Metz er 100,000 Mand værd; Spørgsmaalet er, om vi ville være 100,000 Mand svagere lige over for Frankrig, naar Krigen bryder ud igjen, eller ikke«. Derpaa havde han sagt: »Lad os saa tage Metz!« Bismarck gjentog, at Tyskland under ingen Omstændigheder vilde angribe Frankrig, men gjorde opmærksom paa, at mange i Frankrig vente derpaa, fordi de hellere ville føre en Forsvars- end en Angrebskrig. Frankrigs Beslutninger vare altid i skæbnesvangre Øjeblikke blevne bevirkede af energiske Mindretal, ikke af hele Folket. De, som ville have Krig med Tyskland, stræbe indtil videre kun efter den Mulighed, at kunne begynde Krigen med den størst mulige Kraft. Deres Opgave var, at vedligeholde »Revanchens hellige Ild«, en Opgave, Gambetta forklarede saaledes: »Tal aldrig om Krigen, men tænk altid paa den!«, og det var endnu den rette Betegnelse for den franske Situation. Han havde en fast Tillid til den nuværende franske Regerings fredelige Sindelag. Dhrr.

Goblet og Flourens ønskede ikke Krig, lige saa lidt den tidligere Regering Freycinet eller Ferry; men ved denne Tillid lod han sig ikke i den Grad indvugge i Sikkerhed, at han kunde sige, at vi slet ikke mere havde en fransk Krig at frygte. Efter hans Overbevisning maatte vi frygte den ved et Angreb af Frankrig; om inden 10 Dage eller om 10 Aar, kunde han ikke afgjøre. Det var hver Dag muligt, at en fransk Regering kunde komme til Roret, hvis hele Politik var beregnet paa at leve af »den hellige Ild«, der nu saa omhyggelig blev bevaret under Asken. Der gaves intet fransk Ministerium, som havde Mod til offentlig at sige: »Vi give Afkald paa Gjenerhvervelsen af Elsass-Lothringen, vi ville ikke føre Krig derom, vi acceptere Frankfurter-Fredens Situation saaledes, som vi have accepteret Pariser-Fredens Situation 1815«. »Der gives intet saadant Ministerium, fordi den offentlige Mening i Frankrig er derimod, fordi denne ligner en med Damp fyldt Maskine, hvor en Gnist, en ubehændig Bevægelse er tilstrækkelig til at sprænge Ventilen i Luften og fremkalde Krigen. Sandsynligheden af et fransk Angreb indtræder, naar en anden Regering kommer til Roret i Frankrig, og denne har Grund til at tro, at Frankrig vil være os overlegent. Saa snart Franskmændene tro, at de ville sejre, begynde de Krig; det er min faste, uomstødelige Overbevisning«.

Efter at Fyrst Bismarck havde talt om den Mulighed, at Frankrig, som har fordoblet sin Hær og med største Beredvillighed har bevilget sin Regering alle Omkostninger uden at diskutere et Øjeblik derom, skulde sejre over de tyske Hære i den næste Krig, at den sejrrige Fjende stod i Berlin, som Tyskerne have staaet i Paris, belyste han Følgerne af en saadan Katastrofe. »Jeg taler ikke om Pengespørgsmaalet, skjønt Franskmændene ikke vilde behandle os saa skaansomt, som vi behandlede dem; en saa maadeholden Sejrherre som den kristelige Tysker gives der ikke i Verden(!). Vi ville finde de samme Franskmænd lige over

for os, under hvis Herredømme vi led fra 1807 til 1813 og som udpressede os til Blodet, saigner à blanc, som Franskmændene sige, d. v. s. aarelade saa længe, indtil Blodtomheden indtræder, for at den til Jorden kastede Fjende ikke igjen kan komme paa Benene og i de næste 30 Aar ikke kan tænke paa at stille sig lige over for Sejrherren. Dog Pengene ere jo det mindste; man vilde sørge for, at det tyske Rige ikke vedbliver at være saa stærkt, som det er. Man vilde ikke nøjes med Elsass-Lothringen, man vilde tage hvad man kunde af Rhinen; man vilde fremfor alt forlange Gjenoprettelsen af Kongeriget Hannover; vi vilde utvivlsomt miste Slesvig til Danmark, og hvorledes det vilde gaa os i Polen, er slet ikke til at beregne. Og hvis vi i den næste Krig igjen droge ind som Sejrherrer i Paris, vilde vi gaa til Værks paa lignende Maade. Vi vilde sørge for at sætte Frankrig ude af Stand til at blive os farligt i 30 Aar. Krigen i 1870 vilde være en Børneleg imod den i 1890 — jeg véd ikke, naar — i sine Følger for Frankrig. Bestræbelsen vilde være den samme paa begge Sider. Mod Muligheden af saadanne Tilstandes Indtrædelse ere de forbundne Regeringer fast besluttede paa at gjøre deres Avtoritets og forfatningsmæssige Rettigheders fulde Vægt gjældende, for at Tyskland ikke skal blive mindre beskyttet, end det kan være efter sine Kræfter. Denne Beskyttelse kan dog ikke improviseres efter et parlamentarisk Flertals Godtbefindende, men maa være varig til Stede. Hvad der indtil videre efter militær Dom er betegnet som Fornødenhed til dette Formaal, er 40,000 Mand til Forstærkning af Grænsebesætningerne mod det første Anfald og en Forøgelse af de uddannede Soldaters Tal, aarlig c. 16,000 Mand, altsaa i Septennatet næsten 120,000 Mand, i den 12aarige Tjenestetid næsten 200,000 Mand. Vil De bære Ansvaret for, at denne Vægt ikke staar til vor Raadighed i den næste Krig? Vi ville det ikke. — — De ville ikke kunne vente, at Hs. Majestæt Kejseren i sit 90de Leveaar skal medvirke til Ødelæggelsen

af det Værk, hvortil han har viet de sidste 30 Aar af sit Liv, Skabelsen af den tyske Hær og det tyske Rige. Naar De tror det, naar De ikke ved en hurtig og fuldstændig Vedtagelse af vort Forslag fjærner de forbundne Regeringers Bekymring for Tysklands Forsvarsevne, saa foretrække vi at fortsætte Forhandlingerne med en anden Rigsdag.«

Efter et Par andre Taler tog Bismarck endnu en Gang Ordet. Han havde blandt de Betingelser, som kunde forlede en fransk Regering til en Angrebskrig, kun anført den, at en Regering kunde tro at være os overlegen; men han havde ikke omtalt det Tilfælde, at en fransk Regering, som Napoleon III. 1870, kunde anse en Angrebskrig for nødvendig som Sikkerhedsventil for de indre Forhold. »Hvorfor skulde General Boulanger, naar han fik Magten, ikke forsøge det samme som Napoleon III.? — — Paa Spørgsmaalet, hvorfor vi ikke have afventet Septennatets Ende, maa der svares, at vi troede allerede fra den 1ste April 1887 at maatte tænke paa en Forstærkning af Grænsevagterne og en Styrkelse af Passerne, navnlig af Schwarzwald-Passerne mod et pludseligt Indbrud igjennem Aabningen ved Belfort. Disse kunne vi ikke træffe uden allerede i Dag at faa Deres Bevilling.« Hvad Forholdet til Østerrige angik, var Forbundet ikke at forstaa saaledes, at hver af de to Nationer skulde stille sin hele Magt og Politik til den andens Raadighed, der gaves specifisk østerrigske og specifisk tyske Interesser.

Fyrst Bismarcks store Tale af 11te Januar gjorde et mægtigt Indtryk i Udlandet; men i den tyske Rigsdag holdt de to store Partier, som stode i Spidsen for Oppositionen, Centrum og de tyskfrisindede, fast ved deres Modstand mod Septennatet, medens de bleve enige om at bevilge den hele fordrede Styrke for 3 Aar. Paa Centrum var der i øvrigt forsøgt en Indvirkning, som man skulde have troet maatte omstemme det. Efter Fyrst Bismarcks Anmodning havde nemlig Pave Leo XIII. den 3dje Januar gjennem

Kardinalstatssekretæren Jacobini rettet en Skrivelse til den pavelige Nuntius i München, di Pietro, i hvilken det hed: »Af mit Telegram af 1ste Januar har De set, at Udkastet til en endelig Revision af de preussiske kirkepolitiske Love med det første vil blive forelagt. Man har nylig derom modtaget bestemte Løfter, som bekræfte de tidligere den hellige Stol tilstillede Efterretninger. De kan derfor berolige Hr. Windthorst i denne Henseende og tilbagevise de Tvivl, han i sin Deres sidste ærede Beretning vedlagte Skrivelse har udtalt. Med Hensyn til denne nær forestaaende Revision af Kirkelovene, som, efter hvad der er Grund til at antage, vil faa et tilfredsstillende Udfald, ønsker den hellige Fader, at Centrum paa enhver mulig Maade skal begunstige Forslaget om det militære Septennat. Det er tilstrækkelig bekjendt, at Regeringen lægger stor Vægt paa denne Lovs Vedtagelse. Skulde det i Følge heraf lykkes at fjærne Faren for en nær Krig, vilde Centrum gjøre sig meget fortjent af Fædrelandet, Humaniteten og Evropa. I modsat Fald vilde man ikke undlade at betragte en fjendtlig Optræden af Centrum som upatriotisk, og en Opløsning af Rigsdagen vilde ogsaa berede Centrum ikke ubetydelige Forlegenheder. Ved Centrums Billigelse af Septennatsforslaget vilde derimod Regeringen blive bedre stemt imod Katholikerne og den hellige Stol, og paa Vedligeholdelsen af de fredelige og gjensidig tillidsfulde Forhold til Berliner-Regeringen lægger den hellige Stol ikke ringe Vægt. De ville derfor interessere Centrums Førere levende for, at de anvende deres hele Indflydelse paa deres Kolleger og forsikre samme om, at de ville berede den hellige Fader en stor Glæde ved at understøtte Septennatet, og at dette vil være meget fordelagtigt for Katholikernes Sag.«

Denne indtrængende Skrivelse meddelte Monsignore di Pietro Centrumsførerne Franckenstein og Windthorst; men disse holdt den hemmelig for det store Flertal af deres Parti, og da det den 14de Januar kom til Afstemning i

Rigsdagen, vedtoges den tyskfrisindede Stauffenbergs Forslag, at bevilge den fordrede Fredsstyrke af 468,409 Mand, men kun paa 3 Aar, med 186 Stemmer mod 154; 28 stemte ikke. Strax efter oplæste Rigskansleren Kejserens Budskab, hvorved Rigsdagen opløstes. Først bag efter blev Jacobinis Brev bekjendt tillige med en ny pavelig Skrivelse af 21nde Januar, i hvilken det hed: »Fra Kuriens Standpunkt har Septennatet væsentlig sin Betydning som Symptom paa en det hele evropæiske Statssamfund truende Fare. Denne Fare ligger i Undergravelsen af alle bestaaende Avtoriteter, i det en Opposition, som bekæmper Regeringen med ethvert, selv det forkasteligste Middel, ikke blot skader den øjeblikkelige Regering, men ryster Fundamenterne for enhver Statsorden. Den Jacobiniske Skrivelse er Kuriens Protest imod de nedbrydende Partier og mod Centrums Fællesskab med dem. Hans Hellighed anbefaler Centrum det tyske Riges Pleje, fordi han i det ser en Støtte for Freden og Ordenen, som er kaldet til at medvirke til Virkeliggjørelsen af de Grundsætninger, hvis Opretholdelse danner Kirkens Opgave og en af dens Livsbetingelser. Pavens Blik omfatter efter Kuriens kosmopolitiske Stilling videre Kredse, end de ere, i hvis nuværende Konstellation de Begivenheder have deres Grund, til hvilke den her publicerede Skrivelse knytter sig.«

Uagtet Paven saaledes udtalte sig til Fordel for Septennatet, blev Centrum under den heftige Valgkamp, der i Mellemtiden mellem Rigsdagens Opløsning og Valgdagen den 21nde Februar delte Tyskland i to Lejre, dog i det hele taget ved sine Meninger, og dette Parti vendte usvækket tilbage til Rigsdagen. Ligesom Pavens Indblanding 1883 i Irlands Modstand mod den engelske Regering til Fordel for den sidste var falden virkningsløs til Jorden, forstod ogsaa Windthorst at fremstille Pavens Udtalelser for Septennatet saaledes, at de ikke fik nogen Indflydelse. Derimod lede de tyskfrisindede og de øvrige demokratiske Partier store Nederlag. Under Indtrykket af Rygter om krigerske For-

beredelser i Frankrig rejste der sig en stærk patriotisk Bevægelse, og de 3 »rigstro« Partier, de tyskkonservative, Rigspartiet og de nationalliberale, vandt et betydeligt Flertal. Der blev for dem tilsammen afgivet 1,300,000 flere Stemmer end i 1884, hvoraf over Halvdelen for de nationalliberale, medens de tyskfrisindede mistede næsten 450,000 Stemmer. Saaledes fik Regeringspartiet 217 Repræsentanter (1884 kun 155), de tyskfrisindede 32 (1884 med de sydtyske Demokrater, som nu vare forsvundne, 70), Socialdemokraterne 11 (1884: 24). I alt udgjorde Oppositionen kun 173 (1884: 235).

Den nye Rigsdag aabnedes den 3dje Marts. Trontalen udtalte, at »Rigsdagen vilde yde Kejserens fredelskende Politik den virksomste Understøttelse, naar den hurtig, glad og enig vedtog hans Forslag, som gik ud paa vor defensive Værnekrafts øjeblikkelige og varige Forstærkning.« Til Rigsdagens Præsident gjenvalgtes den konservative v. Wedell-Piesdorf. Allerede den 9nde Marts vedtoges Hærloven i anden Behandling med 223 Stemmer mod 48: tyskfrisindede, Socialdemokrater, Elsassere og Nordslesvigeren Johannsen. Centrum stemte ikke (kun nogle faa stemte for Loven); Polakkerne vare fraværende. Finansloven vedtoges i tredje Behandling den 28nde Marts, hvorefter Rigsdagen udsattes til den 18de April. Efter at den igjen havde aabnet sine Møder, vedtog den i Maj to Love om en betydelig Tillægsbevilling til Hæren og et stort Laan til dette Øjemed.

For at tilvejebringe forøgede Indtægter forelagde Regeringen to Lovforslag, om Forhøjelse af Skatten paa Brændevin og Roesukker, som begge bleve vedtagne med stort Flertal i Juni, medens Forhøjelsen af Brændevinsafgiften et Aar før var bleven forkastet. Ligeledes i Juni udvidedes Loven af 1884 om Forsikring for Arbejdere, der vare komne til Skade, til at gjælde Bygningsvæsen og Skibsfart, lige som der til Beskyttelse af Landvæsenet blev

givet en Kunstsmørlov, som gjorde en skarp Forskjel mellem Smør og Margarin og forbød begges Blanding. Efter at disse og flere andre Love vare vedtagne, sluttedes Rigsdagen den 18de Juni.

Den preussiske Landdag var aabnet den 15de Januar, Dagen efter Rigsdagens Opløsning. Ved anden Behandling af Finanslovforslaget, som udviste et Underskud af 28½ Mill. Mark, ytrede Fyrst Bismarck den 24nde Januar bl. a.: »Centrums Valgforbund med Socialdemokraterne svarer utvivlsomt ikke til den katholske Kirkes Overhoveds Vilje. Jeg tror, at De (Centrum) ikke vil finde den Billigelse i Rom for Deres videre Fremfærd, som De indbilder Vælgerne, og at Vælgerne endnu før Valgene ville komme paa det rene med, om og hvor vidt De har den romerske Kuries Stemme for Dem til det Omstyrtelsesarbejde, som De begunstiger, mod det tyske Rige. Paven er en Fredens og Vedligeholdelsens Mand, og han er ikke tjent med, at der bliver aabnet Breche imod de bestaaende Avtoriteter«. Den preussiske Finanslov for 1887—88 tillige med en Tillægsbevillingslov og et Laan vedtoges den 28de Februar af Deputeretkammeret, den 19de Marts af Herrehuset.

Det vigtigste Lovforslag, som Regeringen forelagde Landdagen, var den Paven lovede nye Revision af Kirkelovene. Ligesom 1886 forelagdes den først i Herrehuset, hvor den kom til Behandling den 23nde Marts. Fyrst Bismarck erklærede, at hans Stilling til Sagen var rent politisk og opportunistisk. »For mig er Freden med Paven en Fred som med enhver anden udenlandsk Magt, der har betydelige Interesser i Indlandet. — — Vi skulle slet ikke spørge: hvad er ønskeligt? men hvor det gjælder Udsoning mellem to store Brøkdele af det tyske Folk, maa vi give vore katholske Medborgere, hvad vi kunne undvære. Min Stræben gaar alene ud paa at befæste det tyske Folks Enhed med Hensyn til de Farer, for hvilke den om ikke lang Tid vil være udsat. — — Man kan sige: hvad nytter Freden med

Paven os, naar Windthorst vil fortsætte Kampen paa samme forbitrede Maade som før og, naar vi her have faaet Fred, vil antænde den igjen paa Skolens Omraade? Dertil vil jeg svare: naar paa den ene Side Pave Leo XIII. optræder for Freden og det tyske Rige, paa den anden Side Centrum og en Del demokratiserende gejstlige modsætte sig Pavens Ønsker, er Pavens Sejr inden kort eller lang Tid mig utvivlsom. Avtoritetens Undergravelse, enten den udgaar fra gejstlig eller verdslig Side, fra Socialdemokrater eller demokratiserende gejstlige, har ganske samme Betydning. Pave og Kejser have i denne Henseende samme Interesse og maa paa samme Maade gjøre Front imod Anarki og Omstyrtelse. Af denne Overbevisning er jeg bleven ledet, naar jeg lige over for den nuværende fredelskende, vise, med høj politisk Indsigt begavede Pave har været mere eftergivende, end jeg kunde forudse, at det vilde være mange af mine politiske Venner kjært.«

Loven, som blev vedtagen i Herrehuset den 24nde Marts, i Deputeretkammeret den 27nde April med 243 Stemmer (konservative, Centrum, Polakker) imod 99 (nationalliberale og tyskfrisindede), indeholdt bl. a. følgende Bestemmelser: 1) Anmeldelsespligten for midlertidige Besættelser af Præsteembeder ophæves. 2) Der tillades alle gejstlige og Medlemmer af de anerkjendte Ordener at læse Messer og yde Sakramenter. 3) De gejstlige foresattes Forpligtelse til at meddele Overpræsidenterne kirkelige Disciplinarafgjørelser ophæves. 4) De Ordener og ordenslignende Kongregationer, som hellige sig til Hjælp i Udøvelsen af den præstelige Virksomhed, samt til Undervisningen og Opdragelsen af den kvindelige Ungdom i højere Pigeskoler, og som føre et beskueligt Liv, blive igjen tilstedte. Landdagen sluttedes den 14de Maj.

Medens Paven ytrede sin Glæde over Tilendebringelsen af Kirkestriden, dannede der sig i Tyskland »et evangelisk Forbund«, hvis Formaal var, at styrke den evangeliske

Kirke i Kampen mod Roms voxende Magt og at samle dens Kræfter lige over for Tidens Indifferentisme og Materialisme.

Den 22de Marts højtideligholdt Kejser Vilhelm sin 90aarige Fødselsdag under almindelig Deltagelse ikke blot i Tyskland, men ogsaa i Udlandet, hvor fra mange fyrstelige Personer, blandt dem Kronprinsen af Danmark, vare mødte. Kejseren var den Gang rask; men efter at han ved Grundstenslæggelsen til Anlæggelsen af Nord-Østersøkanalen i Holtenau den 3dje Juni havde tildraget sig en Forkølelse, blev han syg. Han kom sig dog snart igjen og opholdt sig fra den 19nde Juli til den 10nde Avgust i Gastein. Efter et Par mindre Sygdomstilfælde var han igjen den 13de September til Stede ved en Mønstring i Stettin og deltog i Oktober endog i Jagten i Harzen. Derimod blev Kronprins Frederik Vilhelm allerede i Begyndelsen af Aaret 1887 angreben af en Halssygdom, der dog ikke hindrede ham i den 13de Juni at rejse til England for at være til Stede ved Dronning Viktorias 50aars Regeringsjubilæum. Han blev dér behandlet af den engelske Læge Mackenzie, hvis Bedømmelse af Sygdommens Natur blev stærkt kritiseret i Tyskland. Efter et Ophold i Skotland rejste Kronprinsen tilbage til Tyskland (den 3dje September), men begav sig kort efter til Italien, hvor han tog Ophold i San Remo. Hans Sygdom udviklede sig dér saaledes, at der ikke længere syntes at være Tvivl om, at det var Kræft.

Under disse Forhold kom hans Søn Prins Vilhelm til at indtage den Plads ved den gamle Kejsers Side, Kronprinsen hidtil havde indtaget. Prins Vilhelm, som er født 1859 og med Prinsesse Augusta Viktoria af Augustenborg har 4 Sønner, er ikke som hans Fader fredelig sindet, men en ivrig Militær og Bismarck meget hengiven. Denne Tysklands mægtige Leder højtideligholdt den 23nde September sit 25aars Ministerjubilæum paa sit Gods Friedrichsruh. Han havde dér kort i Forvejen modtaget Besøg af Østerrige-

Ungarns Udenrigsminister Grev Kalnoky, og den 1ste Oktober indfandt ogsaa den italienske Ministerpræsident Crispi sig. Den 13de Marts 1887 havde Italiens Forbund med Tyskland og Østerrige faaet en bestemtere Skikkelse, og ved denne Sammenkomst blev der truffet Aftale om en fælles Politik i flere af de vigtigste Spørgsmaal, navnlig lige over for Frankrig og Rusland. »Norddeutsche allgemeine Zeitung« udtalte i denne Anledning: »Hr. Crispis Besøg i Friedrichsruh har víst begge Statsmænds fulde Overensstemmelse om, i Forening med Østerrige-Ungarn at vedligeholde Freden, saa vidt muligt at forhindre en evropæisk Krig og, hvis den skulde blive nødvendig, i Fællesskab at værge sig mod den.«

I Anledning af det daarlige Forhold til Frankrig var Grev Ferdinand Lesseps, Suez- og Panamakanalens berømte Ophavsmand, den 9nde Marts kommen til Berlin under Paaskud af at overbringe en Orden til sin Ven, den franske Sendemand Herbette. Han fik det Indtryk, at de ledende Mænd i Berlin ikke ønske Krig med Frankrig, ligesom han selv erklærede, at det franske Folks store Flertal var fredelskende. Paa Tilbagerejsen til Paris forsikrede han den franske Konsul i Düsseldorf, at der vel havde været nogle Misforstaaelser imellem den franske og den tyske Regering, men de vare fuldstændig jævnede; men den 20nde April indtraf en Begivenhed, som var nær ved at bringe Fjendskabet mellem Tyskland og Frankrig til Udbrud. Den franske Politikommissær Schnæbele i Pagny ved Mosel blev ved en Sammenkomst med den tyske Politikommissær Gautsch arresteret paa Grænsen og ført til Metz, en Fornærmelse mod Frankrig, som dog blev tagen paa en saa klog Maade af den franske Regering, at Bismarck igjen maatte sætte Schnæbele i Frihed. Et andet Grænsesammenstød fandt Sted den 25nde September ved Raon-sur-Plaine, da tyske Jægere saarede en fransk Officer og skød en Klapper. Den tyske Regering udbetalte en Erstatningssum til den sidstes Familie og udtrykte sin Beklagelse over det forefaldne.

Hvad der ogsaa bidrog til at forøge Franskmændenes Had til Tyskland, vare gjentagne Højforræderiprocesser mod Elsassere, der stode i Forbindelse med Patriotligaen i Paris eller havde røbet Fæstningsplaner o. s. v.; 7 af dem bleve dømte til Fæstnings- eller Tugthusstraf.

I det hele voldte Forholdene i Elsass-Lothringen Tyskland megen Bekymring. Ved Kommunevalgene 1886 havde det tyske Parti haft nogen Fremgang, og ved Landsudvalgets Møde den 28nde Januar udtalte Baron Zorn von Bulach, der den 14de Januar i den tyske Rigsdag havde stemt for Septennatet, at han havde gjort dette, fordi han ansaa det for det eneste Middel til at opretholde Freden. I samme Aand ytrede Statssekretæren Hofmann: »Naar Landet sender deputerede til Rigsdagen, som dér lydelig og afgjort forkynde, at Elsass-Lothringen ikke vil vide noget af Revanchekrigen, saa vil det gjøre Indtryk i Frankrig. Deres 15 Stemmer have i et Spørgsmaal, hvorved det gjælder Forholdet mellem Tyskland og Frankrig, meget mere Vægt end de andre Rigsdagsmænds Stemmer; thi de blive i Frankrig opfattede som Udtrykket for den offentlige Mening i Elsass-Lothringen«. Ligeledes talte Statholderen, Fyrst Hohenlohe, ved et Festmaaltid den 9nde Februar om de elsass-lothringske Valgs Betydning og gjorde Opfyldelsen af det ofte ytrede Ønske, at Elsass-Lothringen i statsretlig Henseende maatte blive stillet lige med de øvrige tyske Stater, afhængig af disse Valgs Udfald.

Ikke desto mindre valgtes dog den 21nde Februar lutter Medlemmer af Protestpartiet og klerikale, medens Zorn von Bulach kun fik faa Stemmer. Til Straf blev der truffet forskjellige Foranstaltninger til Indskrænkning af Friheden i Elsass-Lothringen. En stor Mængde Foreninger opløstes, det forbødes Franskmænd at opholde sig i Rigslandet uden Tilladelse af Politiet, Elsass-Lothringere, der vare franske Undersaatter, og Franskmænd, som agiterede i Rigslandet, udvistes, flere Borgmestere bleve afsatte, Demonstrationer

i fransk Retning straffedes strængt, og endelig vedtog den tyske Rigsdag i sit sidste Møde, den 18de Juni, to Love, i Følge hvilke Borgmestrene, især i de større Stæder, skulde udnævnes af Regeringen, og Forandringer i Lovene skulde kunne indføres uden Medvirkning af Landsudvalget.

Rigsdagens anden ordentlige Samling aabnedes den 24nde November, og Dagen efter gjenvalgtes den konservative v. Wedell-Piesdorf til Præsident. I Trontalen anmeldtes bl. a. Lovforslag om Forhøjelse af Korntolden og Forandringer i Lovbestemmelserne om Landeværn og Landstorm for at forstærke Rigets Værnekraft; thi, hed det, »Kejserens ydre Politik bestræber sig med Held for at befæste Evropas Fred, hvis Opretholdelse er dens Opgave, ved at pleje de venskabelige Forhold til alle Stater og ved Forbund, som have det Øjemed at forebygge Krigsfarer og i Forening at møde uretfærdige Angreb. Det tyske Rige har ingen aggressive Tendenser og ingen Fornødenheder, som kunde tilfredsstilles ved sejrrige Krige. Den ukristelige Tilbøjelighed til at overfalde Nabofolk er fremmed for den tyske Karakter, og Forfatningen saa vel som Rigets Hærindretninger ere ikke beregnede paa at forstyrre vore Naboers Fred ved vilkaarlige Angreb; men i at afværge saadanne og i Forsvaret for vor Uafhængighed ere vi stærke og ville med Guds Hjælp blive saa stærke, at vi rolig kunne imødese enhver Fare«.

Regeringsforslaget, som fordoblede Tolden paa Hvede, Rug og Havre og forhøjede den paa andre Kornsorter, kom den 1ste December til første Behandling. I Udvalget fik Forslagets Modstandere Flertallet; men ved anden Behandling vedtoges det at forhøje Tolden paa Hvede og Rug til 5 Mark i Steden for 6, som Regeringen havde foreslaaet, og ved tredje Behandling gik Regeringen ind paa denne Nedsættelse. Saaledes vedtoges Loven med 203 Stemmer imod 116 (de tyskfrisindede og Størstedelen af de nationalliberale). Samme Dag (den 16de December) kom Forslaget

om Landeværn og Landstorm til første Behandling. I Motiverne hed det: »Afgjørende for Hærenes Krigsstyrke er Bestemmelsen om, hvor mange Aargange af vaabendygtige Mænd der skal opbydes til Krigstjeneste. — — Den tyske Hærs Krigsstyrke bestaar af 12 Aarsklasser, medens den i Rusland omfatter 15, i Frankrig 20 Aargange. Vel kan man i Tyskland opbyde Landstormen, d. e. alle vaabendygtige Mænd fra 17—42 Aar; men denne uorganiserede Masse kommer slet ikke i Betragtning for de første afgjørende Operationers Tid. — — Lovforslaget har til Formaal at oprette et andet Opbud af Landeværnet og derved at forlænge Tjenestepligten til det 39te Aar. Saaledes blive 6 Aargange, der hidtil hørte til Landstormen, gjorte rede til farlige Tider. — — For Landstormen udskydes Aldersgrænsen til det 45de Aar. — — I Fredstid ere de Byrder, som opstaa af Værnepligtens nye Indretning, ringe, i det der for Landeværnets andet Opbud kun indføres en militær Kontrol, men ingen Øvelser.«

Denne Lov forøgede den tyske Hærs Styrke med c. ½ Million nye Stridsmænd. Den skulde herefter bestaa af: 1) de aktive Soldater (3 Aar). 2) Reservetropperne (4 Aar). 3) Landeværnets første Opbud (5 Aar). 4) Landeværnets andet Opbud (7 Aar). 5) Landstormens første Opbud (alle, som ikke have tjent fra det 17de til det 39te Aar). 6) Landstormens andet Opbud (6 Aar fra det 39te til det 45de Aar). Efter at kun Socialdemokraten Bebel havde udtalt sig mod Lovforslaget, medens Windthorst ytrede, at Udlandet skulde erfare, at den, der i Krigstilfælde spekulerede i Tysklands Uenighed, spekulerede fejl, og at han stemte for Vedtagelsen en bloc, blev Forslaget henvist til et Udvalg paa 28 Medlemmer, hvorefter Rigsdagen den 17de December udsatte sine Møder til den 17de Januar 1888. Samme Dag holdt Kejseren et Krigsraad med de vigtigste militære Avtoriteter: Grunden var de russiske Troppesamlinger paa Grænsen, hvorpaa den nye Hærlov var et Svar.

Som allerede omtalt, forbedredes dog igjen Forholdet til Rusland i Aarets sidste Dage.

Kolonialvæsenet gjorde atter i 1887 betydelige Fremskridt. Sultanen af Sansibar aftraadte hele Kystlandet mellem 11 og 1 ° s. B., som var forbeholdt ham ved Overenskomsten af 1886 mellem Tyskland og England, til det tysk-østafrikanske og det britisk-østafrikanske Selskab mod en Aarsbetaling og beholdt kun Øerne Sansibar, Remba og Mafia. Begge Selskaber udstrakte saaledes deres østafrikanske Landstrækninger til Havet og vandt fortræffelige Havne med toldfri Indførsel og Udførsel. I Vestafrika aftraadte England et Stykke Land til Kolonien Kamerun, og i Sydvestafrika sluttedes der den 6te Juli en Traktat imellem Kongen i Damaralandet og det tysk-vestafrikanske Selskab, hvorved dette fik uindskrænket Handelsfrihed og Ret til at nedsætte sig i Damaralandet. Dettes Betydning er steget ved, at man har fundet Guld.

England.

Efter at Skatkammerkansleren Lord Randolph Churchill kort før Nyaar var udtraadt af det engelske Ministerium, foregik der forskjellige Forandringer i dette. Udenrigsministeren Lord Iddesleigh fik sin Afsked og døde faa Dage efter, den 12te Januar, og noget senere (den 5te Marts) aftraadte Sekretæren for Irland, Hicks-Beach. Ministerpræsidenten Lord Salisbury blev tillige Udenrigsminister, hans Neveu Balfour Minister for Irland, medens den liberale Unionist Göschen blev Skatkammerkansler, hvorved hans Parti blev nøjere knyttet til Ministeriet.

Parlamentet aabnedes den 27de Januar. Dets Hovedopgave var Ordningen af de irske Forhold: til Undertrykkelse af Irlands revolutionære Regering, Nationalligaen, foresloges

en Tvangslov, til Forbedring af Forpagternes ulykkelige Stilling en Landlov, og for at fremme en hurtig Behandling af disse Lovforslag en Reform af Forretningsordenen (Cloturebillen). Behandlingen af det sidste Forslag, i Følge hvilket et Medlem kan forlange Afslutning, naar han understøttes af 200 Medlemmer, eller naar mindre end 40 stemme derimod og over 100 derfor, begyndte den 21de Februar i Underhuset, som vedtog Loven den 22nde Marts. Dagen efter forelagdes Tvangsbillen. Denne forøgede Politidommerens Myndighed, foreskrev, at de edsvorne kun maatte tages blandt Mænd, af hvem man kunde vente en uafhængig og retfærdig Prøvelse af den forelagte Sag, bemyndigede Vicekongen til at erklære visse Handlinger og Foreninger for ulovlige og bestemte, at agrariske Forbrydelser, begaaede i Irland, skulde kunne forelægges engelske edsvorne. Navnlig mod den sidste Bestemmelse udtalte Gladstone en stærk Fordømmelsesdom; men efter at Afslutning af Forhandlingen var vedtagen med 163 Stemmer mod 253, forlod han Huset med sine Tilhængere, og Parnelliterne fulgte ham. Loven vedtoges i anden Behandling den 30te Juni, i tredje Behandling den 8nde Juli med 349 Stemmer mod 262. Overhuset vedtog den næsten enstemmig den 19de Juli.

Landbillen blev først forelagt for Overhuset, som vedtog den i tredje Behandling den 4de Juli. I Følge denne skulde en Forpagter, som fik Udvisningsordre, blive Opsynsmand paa sin hidtilværende Forpagtergaard og inden 6 Maaneder igjen blive Forpagter, naar han betalte Restancerne, medens Exekution skulde opsættes lige over for Forpagtere, som ikke kunde betale paa Grund af Ulykkestilfælde. I Underhuset vedtoges Loven den 6te Avgust i tredje Behandling. Parlamentet sluttedes den 16de September.

I Følge Tvangsloven bleve den 23nde Juli flere irske Grevskaber erklærede i Belejringstilstand, og den 19de Avgust udstedte Vicekongen en Proklamation, ved hvilken Nationalligaen erklæredes for »farlig«. Flere af dens Ledere,

som O'Brien og Dublins Lordmayor Sullivan, fængsledes, og da Politiets Indskriden mødte blodig Modstand, bleve henved 200 Forgreninger af Ligaen opløste.

Den 21nde Juni højtideligholdt Dronning Viktoria sit 50aars Regeringsjubilæum, omgiven af sin talrige Familie og Medlemmer eller Udsendinge fra de evropæiske Hoffer. Blandt de talrige Højtideligheder mærkes Grundstenslæggelsen til et Rigsinstitut, der skal tjene til en permanent Udstilling for Handel og Industri. Den 4de April holdtes i London en Kolonialkonferens, som havde til Formaal at knytte Moderlandet og Kolonierne nærmere sammen, navnlig med Hensyn til hele Rigets Forsvar. Det vigtigste Udbytte var den Beslutning, at der skulde dannes en avstralsk Flaade og bygges flere Forter i Avstralien, hvortil den engelske Regering lovede Bidrag.

Striden med Frankrig om Ny-Hebriderne bilagdes ved den Overenskomst, at Sikkerheden paa Øerne skulde opretholdes ved engelske og franske Krigsskibe i Forening, og at den franske Besætning skulde trækkes tilbage. Ved en anden Overenskomst med Frankrig, som undertegnedes i London den 24nde Oktober, bestemtes det, at Suezkanalens Nevtralitet skulde overholdes af en international Kommission, bestaaende af Magternes Sendemænd i Kairo, en Ordning, England hidtil havde bekæmpet. Med Hensyn til Ægyptens Forhold havde i øvrigt Sir Drummond Wolff den 28de Maj afsluttet en Traktat med Sultanens Repræsentanter; men da denne indrømmede England Rettigheder til en mulig Gjenbesættelse af Landet, efter at det inden 3 Aar havde rømmet det, nægtede Sultanen, paavirket af Rusland og Frankrig, sin Ratifikation.

Ved den oven for omtalte Traktat med Sultanen af Sansibar fik det britisk-østafrikanske Selskab Kyststrækningen imellem Floderne Dana og Jumba, mellem de tyske Besiddelser mod S. og det under tysk Højhed staaende Vituland mod N.

Nederlandene.

Den Forfatningsrevision, der stod paa Dagsordenen fra forrige Aar, gjennemførtes i 1887. Næst efter Kong Vilhelm den 3djes eneste Barn, Prinsesse Vilhelmine, (født 1880), tilkjendtes Arveretten Kongens Søster Storhertuginde Sophie af Sachsen-Weimar, derefter Kong Vilhelm den 2dens Søskende. Valgretten til Deputeretkammeret udvidedes, i det Census nedsattes, saa at Vælgernes Antal steg til 300,000. Første Kammers Medlemmer skulde vælges af Provinsialstænderne mellem de højst beskattede (1 af 2000) og høje Embedsmænd. Første Kammer skulde tælle 50, andet Kammer 100 Medlemmer. Efter at den nye Forfatning var vedtagen af andet Kammer den 17de Juni, af første Kammer i Avgust, opløstes Kamrene, og nye Valg foretoges i September. I første Kammer indtraadte 27 liberale og 12 konservative, i andet Kammer 47 liberale og 39 konservative og klerikale. Den 14de Oktober vedtog andet Kammer, den 5te November første Kammer Grundloven med $^{3}/_{5}$ Flertal, og derefter proklameredes den højtidelig den 30te November.

I Finansloven for 1888 bevilgedes 20 Mill. Gylden til overordentlige Udgifter, dels til Fæstningsanlæg, dels til Indførelse af nye Geværer. De, som vare dømte til Fængselsstraf paa Grund af Urolighederne i Amsterdam 1886, bleve den 16de Juni benaadede af Kongen. Efterretningerne fra Ostindien vare ikke gode: paa Celebes udbrød en Opstand, og Krigen mod Atshin var endnu ikke tilendebragt.

Belgien.

Arbejderforholdene vedbleve at være daarlige, og det forrige Aars Uroligheder og Arbejdsnedlæggelser gjentoge

sig efter en mindre Maalestok. Den 29de Maj holdt de liberale og radikale, som i Kamret kun udgjorde et Mindretal mod de klerikale, en Forsamling i Brüssel, paa hvilken de forlangte Amnesti for de 1886 til Fængselsstraffe dømte og almindelig Stemmeret, dog med den Betingelse, at Vælgerne skulde kunne læse og skrive. Da imidlertid Oplysningen i Belgien staar paa et saa ringe Standpunkt, at kun $^1/_3$ af Rekruterne til Nød kunne læse og skrive, vare Arbejderne ikke tilfredse med denne Betingelse. De Love, Kamrene vedtoge til Arbejdsforholdenes Forbedring, vare ikke meget indgribende. De vigtigste gik ud paa Oprettelsen af Voldgiftsdomstole, sammensatte af Arbejdsgivere og Arbejdere, Forbud mod Grubearbejde for Børn under 12 Aar og Bestemmelse af den højeste Arbejdstid for Børn over 12 Aar.

Under den i Begyndelsen af Aaret 1887 truende Fare for en Krig mellem Frankrig og Tyskland foreslog Krigsministeren Pontus en Bevilling af 20 Mill. Francs til bedre Bevæbning af Infanteriet og Fæstningsanlæg ved Meuse-Linjen, og Forslaget vedtoges den 14de Juni af Deputeretkammeret med 81 Stemmer mod 41, den 24de Juni af Senatet med 42 mod 9.

Kong Leopold II., der siden 1885 førte Titelen: »Suveræn over Kongostaten«, understøttede Stanley i hans Forehavende, at befri Emin Bey; men efter at Stanley i Foraaret var dragen op ad Kongo med et Mandskab paa c. 700 Mand og havde taget den upaalidelige Araberhøvding Tibbo Tib i sin Tjeneste, er han fuldstændig forsvunden; hans sidste Brev er fra den 2den Juli.

Schweiz.

I Forbundsforsamlingens Foraarssamling i April bevilgedes der de vestlige Kantoner en Understøttelse af $4^1/_2$

Mill. Francs til en Alpebane i det vestlige Schweiz. I samme Maaned stiftede en Arbejderkongres i Aarau et »schweizersk Arbejderforbund«. Den 15de Maj vedtoges Loven om Indførelse af et Brændevinsmonopol ved almindelig Folkeafstemning med 263,000 Stemmer mod 138,000. I Forbundsforsamlingens Vintersamling i December valgtes de 7 Medlemmer af Forbundsraadet og af disse Hertenstein til Forbundspræsident for 1888.

Frankrig.

Landets Tilstand var i høj Grad utilfredsstillende: de forskjellige republikanske Partier bekæmpede hinanden, og intet Ministerium kunde stole paa et Flertal. Statsindtægterne vare aftagne, og Statsgjælden var stegen til en saadan Højde, at de aarlige Renter udgjorde 750 Mill. Francs. Ikke desto mindre bevilgede Kammeret den 9de Februar uden Forhandling den af Krigsministeren Boulanger fordrede overordentlige Kredit af 86 Mill. foruden 30 Mill. til Sømagten. Boulanger tillod sig at skrive et Brev til Kejseren af Rusland eller (efter andre) til den russiske Krigsminister, som han vilde medgive den franske Militærattaché, der stod i Begreb med at rejse fra Paris til St. Petersborg; men det lykkedes Udenrigsministeren Flourens at hindre Brevets Afsendelse. I det hele vakte den af de radikale støttede Boulangers egenraadige Optræden Mistanke om, at han nærede farlige Planer. Et Øjeblik saae det ud, som om den ovenfor omtalte Fængsling af Politikommissæren Schnæbele skulde føre til et Brud med Tyskland; men den maadeholdne Flourens, som understøttedes af Grévy, fik i Ministerraadet Overhaanden over Boulanger, Ministerpræsidenten Goblet og den radikale Handelsminister Lockroy, der stemte for en bestemtere Optræden.

Imidlertid var Budgettet for 1887 vedtaget i Februar, en Forhøjelse af Korn- og Kvægtolden i Marts; men i Maj kom det til en Strid om Budgettet for 1888 imellem Ministeriet og Finansudvalget, som fordrede større Sparsommelighed. Da Udvalget den 17de Maj fik Højres, Opportunisternes og yderste Venstres Stemmer, i alt 312, for sig imod 231, indgav Ministeriet Goblet sin Dimission; men det var meget vanskeligt at faa dannet et nyt Kabinet, da Opportunisterne ikke vilde indtræde i et Ministerium med Boulanger, de radikale ikke i et uden Boulanger. Endelig dannede Finansudvalgets Formand, Rouvier, den 29de Maj et maadeholdent republikansk Ministerium, i hvilket han selv overtog Finanserne, Flourens Udenrigsministeriet, Fallières det indre, Spuller Undervisningsvæsenet, Ferron Krigsministeriet. Boulanger, som Regeringen ønskede at fjærne fra Paris, udnævntes til kommanderende General i Clermont-Ferrand; ved hans Afrejse fra Paris forefaldt der larmende Demonstrationer.

Mod Ministeriet Rouvier stillede de radikale den 31te Maj Forslag til et Mistillidsvotum; men det blev forkastet med 285 Stemmer (Højre og Opportunister) imod 139 (radikale og yderste Venstre). Derefter begyndte Behandlingen af den af Boulanger forberedte Militærlov, som forsvaredes af Ferron. Dens to første Artikler, i Følge hvilke enhver Franskmand er forpligtet til Krigstjeneste i 20 Aar, antoges den 18de Juni af Deputeretkammeret. Den 5te Juli vedtoges det, at enhver skulde tjene 3 Aar i den aktive Hær, 6 i Reserven, 6 i Landeværnet og 5 i Landeværnsreserven. Det bestemtes, at Reserven skulde indkaldes 2 Gange til 28 Dages Øvelse, Landeværnet til 13 Dages Øvelse. Ferron forelagde derefter flere Lovudkast til Forøgelse af den aktive Hær, som hurtig vedtoges af begge Kamre, ligesom et Forslag til en forsøgsvis Mobilisering af et Armékorps. Det 17de Armékorps, hvis Generalkommando er i Toulouse, blev udset dertil; dets Øvelser aabnedes den

31te Avgust; men den tilsigtede Hemmeligholdelse af det udvalgte Korps blev ikke overholdt.

Da Højre havde stemt for Ministeriet, beskyldte yderste Venstre og de radikale det for at støtte sig paa Monarkisterne, og Clémenceau forlangte, at det skulde erklære Monarkiet og Privilegierne aaben Krig. Rouvier svarede, at Ministeriet ikke var nogen Kampregering, hverken mod yderste Venstre eller mod Højre; Landet trængte til Ro. »Er De af en anden Mening, saa dan et Flertal og sig Landet, at den republikanske Regering maa være en Forfølgelsens Regering«. I øvrigt vilde Regeringen træde tilbage, hvis mere end Halvdelen af de republikanske Partier stemte imod den. Den simple Dagsorden, med hvilken han erklærede sig tilfreds, blev derefter vedtagen med 357 St. (212 Republikanere og 145 Medlemmer af Højre) imod 111 (radikale og yderste Venstre). Ministeriet havde saaledes faaet et rent republikansk Flertal af 101. Samlingen sluttedes den 22nde Juli.

Højres Tilslutning til Ministeriet blev billiget af Greven af Paris, der i Juli Maaneds første Uge modtog Besøg af sine Tilhængere paa Øen Jersey. I September udstedte han »en Anvisning til det monarkiske Parti i Frankrig«, i hvilken han erklærede, at Monarkiet skulde fremgaa af den almindelige Stemmeret; Senatet skulde have lige Ret med Kammeret; Kongen skulde ikke være et Partis, men alles Konge og Frankrigs første Tjener. Derefter erklærede Bonapartisten Cassagnac, at det ikke mere gjaldt et Personspørgsmaal mellem Orleanister og Bonapartister; efter dette Program vilde man slutte sig til den, som var først beredt; thi Frankrig havde ikke mere Tid til at vente; men ogsaa Prins Viktor Napoleon mindede nu sine Tilhængere i en Skrivelse om det bonapartistiske Program og foranstaltede et Møde i Brüssel, medens Greven af Paris havde en Sammenkomst med Orleanisterne i Dordrecht (den 24nde Oktober).

Imidlertid var der forefaldet en skandaløs Begivenhed i Paris, som fik vigtige Følger. Den 7nde Oktober blev General Caffarel, hvem Boulanger havde ansat som Generalstabschef i Krigsministeriet, arresteret og tillige med flere andre Personer, blandt dem en Dame af tvetydigt Rygte, Fru Limousin, anklaget for at have drevet Handel med Ordensdekorationer. Af de hos Fru Limousin fundne Breve fremgik det, at Grévys Svigersøn, Wilson, var indviklet i Sagen og i det hele taget havde benyttet sin Stilling paa en utilbørlig Maade. Da nu Kamrene igjen aabnedes den 25nde Oktober, foreslog Bonapartisten Cuneo d'Ornano Nedsættelsen af et Udvalg paa 22 Medlemmer til Undersøgelse af disse Misbrug. Et saadant valgtes den 8nde November. Dagen efter viste det sig, at Brevene fra Wilson til Fru Limousin vare forsvundne, og Mistanken for at have foranstaltet dette faldt ikke blot paa Politipræfekten, som blev suspenderet, men ogsaa paa Ministeriet og paa selve Præsidenten, der ikke vilde opgive sin Svigersøns Sag.

Imod Regeringens Ønske tillod Kammeret den 19de November Clémenceau at stille en Interpellation om hele den trøstesløse politiske Tilstand, og strax derpaa indgav Ministeriet Rouvier sin Dimission. Clémenceau, som derefter blev kaldt til Grévy, erklærede, at Kammerets Beslutning fornemmelig var rettet imod selve Præsidenten, der, efter hvad der var foregaaet, ikke længere kunde blive i sin Stilling. Grévy svarede, at han ikke vilde lade sig tvinge til at fratræde, førend de 7 Aar, paa hvilke han var valgt, vare omme; men alle, som han henvendte sig til for at danne et Ministerium, erklærede hans Afgang for nødvendig. Endelig den 27nde November lod han Rouvier, der endnu ledede Forretningerne, vide, at han vilde nedlægge sit Embede og den 1ste December vilde tilstille Kamrene et Budskab derom; men den 1ste December ventede man forgjæves paa dette Budskab: radikale deputerede, som havde troet, at Monarkisterne ved et nyt Præsidentvalg

vilde stemme paa Ferry og saaledes sikre denne, af de radikale saa forhadte Statsmands Valg, havde begivet sig til Grévy og bedt denne om at blive i sit Embede. Da man erfarede dette i Kamrene, besluttede de næsten enstemmig at udsætte deres Møder i 2 Timer, i hvilken Tid de endnu vilde oppebie den forventede Meddelelse, og Klokken 6 meddelte Rouvier, at Præsidenten nu havde forandret sin Beslutning.

Dagen efter, den 2den December, bekjendtgjorde Grévy sin Aftrædelse og forlod sin Bolig i Elyséepaladset. Den 3dje December samledes Kamrene til en Kongres i Versailles for at vælge en ny Præsident. Opportunisterne vare stemte for Ferry, de radikale for Freycinet eller Floquet; men da de ikke kunde enes, kastede en stor Del af dem deres Stemmer paa den mindre udprægede Sadi Carnot. Ved første Afstemning fik denne 303 Stemmer, Ferry 212, General Saussier 148, Freycinet 76, General Appert 72. Da ingen af dem havde naaet det absolute Flertal (427), erklærede Ferry, som saae, at Monarkisterne ikke stemte paa ham, men paa en af de to nævnte Generaler, at han traadte tilbage, og bad sine Venner om at give Carnot deres Stemmer, og Freycinet fulgte hans Exempel. Ved den anden Afstemning fik saaledes Carnot 616 Stemmer og blev udraabt som Republikens Præsident.

Sadi Carnot er født den 11te Avgust 1837 i Limoges. Hans Fader er den gamle Senator Carnot, republikansk Minister 1848 († 1888), hans Bedstefader var Konventets berømte Krigsminister. Sadi Carnot var Ingeniør, siden 1871 Medlem af Deputeretkammeret og almindelig agtet som en uplettet Republikaner: han havde 3 Gange været Minister. Hans Valg gjorde et gunstigt Indtryk; men det blev ham meget vanskeligt at faa dannet et Ministerium. Endelig lykkedes det Tirard, der flere Gange havde været Handels- og Finansminister, at danne et overvejende maadeholdent Kabinet. Selv overtog han Finanserne, Flourens

Udenrigsministeriet, Sarrien det indre, Fallières Justitsministeriet, General Logerot Krigsministeriet. Præsidentens Budskab, som oplæstes i Kamrene den 13de December, forkyndte en Arbejdets, de praktiske Reformers og Sparsomhedens Politik. Efter at have bevilget Regeringen $^{2}/_{12}$ af Aarsindtægterne, gik Kamrene fra hinanden den 17de December.

Spanien.

Den 27nde Marts 1887 udbrød igjen en republikansk Opstand i Madrid, som dog kuedes i Fødslen af den energiske Marskalk Martinez Campos, der i Januar var bleven udnævnt til Generalkaptejn i Hovedstaden. Sammensværgelsen havde Forgreninger i de andre store Stæder, og der foretoges mange Fængslinger.

Ligesom i andre Lande var man i Spanien betænkt paa at forstærke Hæren og Flaaden. Til den sidste og til Befæstning af de baleariske Øer, især Havnen Mahon paa Minorka, bevilgede Deputeretkammeret 250 Mill. Francs. Dernæst forelagde General Cassola, der den 8nde Marts var bleven Krigsminister, en ny Hærlov, til hvis Behandling Kammeret den 25nde April nedsatte et Udvalg. Den 7nde Maj vedtog det Indførelsen af Edsvorneretter med 206 Stemmer imod 50 (konservative). Cortes, der havde været samlede fra den 17de Januar, gik fra hinanden den 4de Juli. De aabnedes igjen den 1ste December med en Trontale af Dronning-Regentinden Christine.

I April tog Spanien Afrikas Vestkyst imellem Kap Blanco og Kap Bojador i Besiddelse. En Opstand paa Suluøerne dæmpedes i Juni. Paa Portorico opdagedes en Sammensværgelse, der havde til Hensigt at løsrive Øen fra Spanien, og flere Fængslinger foretoges.

Portugal.

Det 1886 dannede progressistiske Ministerium Luciano y Castro opløste den 5te Januar 1887 Kammeret og opnaaede ved de nye Valg den 27nde Februar et betydeligt Flertal: 108 mod 36 konservative og 2 Republikanere. Det 1885 overtagne Protektorat over Dahomey opgav Portugal igjen i Slutningen af 1887.

Italien.

I Januar 1887 sendte Kong Johannes af Abessinien sin General Ras Alula mod Havnestaden Massua, som Italienerne havde besat i Februar 1885. En italiensk Styrke paa c. 500 Mand blev den 26de Januar ødelagt af Abessinierne, som dog selv havde lidt saa meget, at de efter Slaget trak sig tilbage. I Rom opstod der herover stor Skræk, og Misfornøjelsen med Ministeriet ytrede sig stærkt i Kammeret. Imidlertid forkastedes dog et af Crispi foreslaaet Mistillidsvotum den 11te Marts med 214 Stemmer imod 194. Dagen efter gik Kamrene fra hinanden.

Imidlertid havde den højstbefalende i Massua, General Gené, indladt sig i Underhandlinger med Ras Alula, hvem han imod nogle fangne Italieneres Frigivelse overlod 1000 Geværer, der vare ankomne til Massua, og overgav nogle Flygtninge, som derefter bleve henrettede. Disse Handlinger af Gené misbilligedes højlig af den italienske Regering, hvorfor han blev kaldt tilbage. General Saletta, der blev hans Efterfølger, forbød al Handelsforbindelse med Abessinien for at hindre Tilførsel af Vaaben og Munition.

Den 4de April dannede Depretis for 8de Gang et nyt Kabinet, i hvilket han for at opnaa et sikrere Flertal optog Venstreførerne Crispi og Zanardelli. Da den tidligere

Udenrigsminister, Grev Robilant, udtraadte af Ministeriet, overtog Ministerpræsidenten selv Udenrigsministeriet, medens Crispi i hans Sted blev Indenrigsminister. Kammeret traadte igjen sammen den 18de April. . Den 2den Maj forelagde Krigsministeren Bertole-Viale Lovforslag om Forandringer i Hærens Indretning og forlangte en overordentlig Kredit af 15 Mill. Francs til Rustninger. Efter at disse Forslag vare vedtagne, fordrede Krigsministeren den 14de Juni 20 Mill. til den afrikanske Krig. Fordringen bevilgedes af Kamrene, hvorefter deres Møder sluttedes.

Der afsendtes nu flere Tropper til Afrika, saa at den afrikanske Hær i alt kom til at udgjøre 24,000 Mand. Som Overanfører afsejlede General San Marzano den 27nde Oktober fra Neapel. Et Forsøg, England gjorde paa at mægle Fred mellem Italien og Abessinien, mislykkedes, og ved Nyaarstid vare begge Hære rykkede frem imod hinanden.

Den 29nde Juli døde den 76aarige Ministerpræsident Depretis, hvorefter Crispi blev Ministerpræsident og Udenrigsminister. Den 1ste Oktober besøgte denne Fyrst Bismarck i Friedrichsruh, og medens han tidligere havde angrebet Depretis's Politik, sluttede han sig nu til den. Efter at være kommen tilbage til Italien udtalte han sig den 25nde Oktober i Turin bl. a. saaledes: »Freden er vor højeste Bestræbelse. Vi ere alle Magters Venner og ønske et godt Forhold til alle; men Forbundsfæller ere vi af Fastlandets Centralmagter, til Søs Englands Venner. — —. Min sidste Rejse til Tyskland foruroligede Frankrigs offentlige Mening, — — men Frankrig véd, at jeg aldrig vil udfordre eller angribe det. — — Vort Forbundssystem tjener til at forebygge, ikke til at angribe. — — Man har sagt, at vi havde sammensvoret os i Friedrichsruh; men mig, den gamle sammensvorne, volder Ordet »at sammensværge sig« ingen Frygt. Ja, vi have sluttet en Sammensværgelse, en Sammensværgelse til Freden, og i vor Sammensværgelse kunne alle

deltage, som elske dette højeste Gode. Af de mindeværdige Ord, jeg fik at høre i Friedrichsruh, tillader Diskretionen mig kun at nævne ét, som blev udtalt af Bismarck i Afskedens Øjeblik. Det indeholder i en kort Formel vor Sammenkomsts Tanke og lød: »vi have víst Evropa en Tjeneste«. I mit Lands Navn mindes jeg det med Stolthed, thi aldrig stod vi i et saa fuldstændigt og hjærteligt Forbund som nu.«

Efter denne Tale modtog Crispi Lykønskningstelegrammer fra Fyrst Bismarck og Kong Umberto, og de fleste Italienere billigede ogsaa hans Politik; kun de radikale, som sværme for den franske Republik, og en Del af det gamle franskvenlige Højre vare stemte imod Forbundet med Tyskland. Kamrene aabnedes den 16de November og vedtoge den 27nde November en Forhøjelse af Tolden paa Sukker m. m. En Handelstraktat med Østerrige-Ungarn blev vedtagen. Kamrene gik derefter fra hinanden den 17de December.

Pave Leo XIII. mistede sin Førsteminister, Statssekretæren Jacobini, som døde den 26de Februar. Hans Efterfølger blev Kardinal Rampolla. Den 4de Marts døde den 92aarige Jesuitergeneral Beckx, der allerede 1883 havde faaet Pater Anderledy til Vikar og Koadjutor. Vi have allerede omtalt, hvorledes Pavens Forhold til den tyske Regering var blevet forbedret; men derimod vedblev Forsoningen mellem Pavedømmet og Kongeriget Italien at vise sig haabløs. Hvad der gjorde den saa godt som umulig, var Pavens Fordring paa Suverænitet over Rom eller i det mindste hele den paa højre Side af Tiberen liggende Del af Staden samt en Strimmel Land langs Floden indtil Havet. Den 31te December og følgende Dage højtideligholdtes Pavens 50aars Præstejubilæum, hvortil der havde indfundet sig en Mængde Pilegrimme. som modtoge almindeligt Aflad, og Udsendinge fra mange Fyrster; af Gaver indkom der foruden de mange Kostbarheder ca. 2 Millioner Francs.

Borgmesteren i Rom, Hertugen af Torlonia, lod Paven overbringe Staden Roms Lykønskninger; men da han gjorde dette paa egen Haand, blev han afsat af Regeringen.

Nordamerika.

I de forenede Stater traadte Kongressen igjen sammen den 5te Januar og vedtog i Februar Loven mod Flerkoneriet i Utah. Efter denne Lov skulde Flerkoneriet behandles som Forbrydelse og udelukke fra Valgret. — Den 12te—17de September højtideligholdtes den amerikanske Forfatnings 100-Aars-Jubilæum i Filadelfia. — De 7 i 1886 til Døden dømte Anarkisters nu endelig til den 11te November fastsatte Henrettelse kom til Udførelse i Chicago; dog benaadede Guvernøren i Illinois 2 af dem med livsvarig Tugthusstraf. Imod denne Dødsdom havde Anarkisterne i Ny York holdt et Massemøde den 20nde September, paa hvilket Most, der den 28nde Marts var bleven løsladt af Fængslet, atter opfordrede til væbnet Modstand. — Kongressen aabnedes igjen den 4de December. Præsident Cleveland anbefalede atter i sit Budskab en Nedsættelse af Toldafgifterne, da Overskuddet bestandig steg.

I Mejiko vedtoge begge Kamrene den Forfatningsforandring, at det skulde være tilladt at gjenvælge Præsidenten. Den nuværende Præsident Porfirio Diaz, som var valgt for Tiden 1ste December 1884 — 1ste December 1888, havde nemlig indlagt sig store Fortjenester af Landets Velstand.

Sydamerika.

Imellem Venezuela og England udbrød der en Strid om Grænsen mod Guyana, som førte til Afbrydelse af den diplomatiske Forbindelse.

Kejseren af Brasilien, Pedro den 2den, gjorde en Rejse til Evropa. Imidlertid udbrød der den 17de Oktober en Slaveopstand i Provinsen San Paulo. Den almindelige Stemning imod Slaveriet var imidlertid bleven stærkere, og 1888 er dette endelig blevet fuldstændig afskaffet.

Indholds-Fortegnelse

til

Historisk Arkiv.

Ny Række.

(1879—88).

(NB. Inden for de enkelte Afdelinger ere Afhandlingerne, saa vidt mulig, ordnede efter Tidsfølge).

Oldtiden.

Middelalderen.

Danmark.

Norge.

Sverige.

Storbritannien.

Frankrig.

Tyskland. Preussen. Østerrige-Ungarn.

Nederlandene.

Den spanske Halvø.

Italien.

Rusland og Polen.

Nutiden.

(Fra 1789).

Danmark.

Sverige.

Storbritannien.

Frankrig.

Tyskland. Østerrige-Ungarn.

Afrika.

Amerika.

Kulturhistoriske og blandede Afhandlinger.

Smaating.

